

AHKÂMU'L KUR'ÂN

KUR'ÂN-I KERÎM VE FIKHÎ TEFSÎRİ

Prof. Dr. Hamdi Döndüren

6

 ERKAM
YAYINLARI

6. CİLT SÛRELER:

19. Meryem Sûresi.....	17
20. Tâhâ Sûresi.....	91
21. Enbiyâ Sûresi	175
22. Hac Sûresi.....	269
23. Mü'minûn Sûresi.....	353
24. Nûr Sûresi	423
25. Furkan Sûresi.....	529
26. Şuarâ Sûresi.....	599

©Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak **Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.**'ne aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

Ahkâmu'l-Kur'ân

Kur'ân-ı Kerîm ve Fıkhî Tefsiri

Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN

Erkam Yayın No : 741

Yayın Yönetmeni : Salih Zeki Meriç

Kapak : Altınolukgrafik / Muzaffer Çalışkan

İç Tasarım : Altınolukgrafik / Halil Ermiş

ISBN No : 978-605-302-947-2

Yayın ve Matbaa Sertifika No : 19891

Baskı - Cilt : Erkam Yayın ve San. Tic. A.Ş.

İkitelli Organize San. Bölğ. Mah.

Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım

No: 60/3 Başakşehir / İstanbul

Tel : (0212) 671 07 00

Faks : (0212) 671 07 48

İlk Baskı Tarihi : İstanbul / 2020

ERKAM
YAYINLARI

GENÇ
Kitaplığı

İD
Kitapları

Şebnem

ÖZEL
Kitapları

ÖZEL
Kitapları

BİRBİRİNE
KITAPLARI

BAHÇEVAN
KITAPLARI

Kitaplar'dan "Kitab'a" ulaşın yolunuz...

İkitelli Org. San. Bölgesi Mah. Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No: 60/3-C

Başakşehir / İstanbul Tel: (0212) 671 07 00 - Faks: (0212) 671 07 48

www.erkamyayinlari.com • www.kampanyakitaplari.com

AHKÂMU'L KUR'ÂN

KUR'ÂN-I KERÎM VE FIKHÎ TEFSİRİ

Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN

6. Cilt

19. MERYEM SÛRESİ / 17

◀ BÂB 1 ▶

ZEKERİYYÂ VE YAHYÂ ﷺ KISSALARI	19
--------------------------------------	----

◀ BÂB 2 ▶

MERYEM, İSÂ'NIN DOĞUMU VE İLK SÖYLEDİĞİ SÖZLER, HER ŞEYİN ALLÂH'A ÂİT OLMASI	25
HZ. MERYEM VE HZ. İSÂ'NIN DOĞUMU	28
KUR'ÂN'A VE HZ. İSÂ'YA GÖRE EHL-İ KİTABIN ALLAH İNANCI	38

◀ BÂB 3 ▶

HZ. İBRAHİM'İN PUTPEREST KAVMİNİ İLK DAVETİ, İSHAK VE YÂKUB	43
--	----

◀ BÂB 4 ▶

MÛSÂ VE KARDEŞİ HÂRÛN, PEYGAMBERLERİN BİRBİRİNİN SOYUNDAN GELMESİ, NAMAZIN TERKİ VE KAZÂ NAMAZI, ADN CENNETİ	50
KİTAPLARA İMAN	52
TÛR DAĞI	54
İDRÎS ﷺ	56
KAZÂ NAMAZI	61
NAMAZI DÜŞÜREN ÖZÜRLER	64

﴿ BÂB 5 ﴾

ALLÂH'IN YENİDEN YARATMAYA GÜCÜNÜN YETMESİ, KÂFİRLERİN VE MÜ'MİNLERİN SONU, SERVET VE MALIN SONUNDA ALLÂH'A KALMASI.....	69
--	----

﴿ BÂB 6 ﴾

ŞEYTAN VE ONA UYANLAR, ŞEFAAT, ALLÂH'A ÇOCUK İSNADI, ALLÂH'IN HUZÛRUNA TEK BAŞINA ÇIKIŞ, KUR'ÂN'IN ARAPÇA GELİŞİ	80
ŞEFAAT	83

20. TÂHÂ SÛRESİ / 91

﴿ BÂB 1 ﴾

KUR'ÂN'IN PARÇA PARÇA İNDİRİLMESİ, HER ŞEYİN VE EN GÜZEL İSİMLERİN ALLÂH'A ÂİT OLMASI, ALLÂH'IN HER ŞEYİ İŞİTMESİ, MÛSÂ VE İLK İKİ MÛCİZESİ.....	93
ALLÂH'IN EN GÜZEL İSİMLERİ (ESMÂ-İ HÜSNÂ)	99

﴿ BÂB 2 ﴾

MÛSÂ'NIN İLK İSTEKLERİ, ANNESİ VE KIZ KARDEŞİ, MÛSÂ, HÂRÛN VE FİRAVUN.....	108
---	-----

﴿ BÂB 3 ﴾

FİRAVUN, MÛSÂ VE SİHİRBAZLAR, ASÂ VE SİHİR ÂLETLERİ, SİHİRBAZLARIN İMÂNİ VE FİRAVUN'UN TEHDİDİ.....	120
--	-----

﴿ BÂB 4 ﴾

MISIR'I TERK, DÜŞMANIN DENİZDE BOĞULMASI, TÛR'A GİDİŞ, SAMİRÎ VE BUZAĞI HEYKELİ.....	132
SÂMİRÎ.....	138

❖ BÂB 5 ❖

HÂRÛN VE MÛSÂ'NIN DÖNÜŞÜ,	
KAVİMLERİNE TEPKİLERİ,	
KUR'ÂN'A DİKKAT ÇEKİLMESİ,	
SÛR'A ÜFÜRÜLME VE KİYÂMET.....	141

❖ BÂB 6 ❖

KİYÂMET GÜNÜ DÜNYANIN HÂLİ,	
ŞEFAAT, ALLÂH'IN İLMİ, TEVEKKÛL,	
ÂDEM'DE KARARLILIK GÖRÜLMEMESİ.....	147

❖ BÂB 7 ❖

ÂDEM'E SECDE, ÂDEM'İN UYARILMASI,	
CENNET NÎMETLERİ, ÂDEM VE EŞİ İÇİN DÜNYA HAYATI,	
TEVBE, İMTİHAN SÜRECİ, DAR BİR GEÇİM	
VE KÖR OLARAK HAŞREDİLME.....	156
İNSANDA RUH VE BEDEN.....	162

❖ BÂB 8 ❖

DÜNYAYA ÂİT CEZÂDA ERTELEME, NAMAZ KILMAK,	
DÜNYA NÎMETLERİ, AİLEYE NAMAZI EMRETMEK,	
MÜŞRİKLERİN MÛCİZE İSTEKLERİ.....	166
KUR'ÂN VE SÜNNETTE NAMAZ VAKİTLERİ.....	168

21. ENBİYÂ SÛRESİ / 175

❖ BÂB 1 ❖

KİYÂMETİN YAKLAŞMASI, GAFLET,	
VAHYE YAKLAŞIM, BEŞER PEYGAMBER,	
SON ÜMMETİN KİTABI.....	177

◀ BÂB 2 ▶

ZÂLİM TOPLUMLARIN SONU, VARLIKLARDA YARATILIŞ HİKMETİ, TESBİH, İLÂH ÇOKLUĞU VE EVRENDE FESAT, TEVHİD İNANCI, ALLÂH'A ÇOCUK İSNADI, ALLÂH'IN İLMİ.....	184
HAK VE BÂTİL	189

◀ BÂB 3 ▶

EVRENDE BÜYÜK PATLAMA, YERDE DÜZENLEME, YÖRÜNGE SİSTEMİ, ÖLÜM GERÇEĞİ, KÂFİRLERİN HESAP GÜNÜNÜ ACELE İSTEMESİ	198
EVRENİN OLUŞUMU	200

◀ BÂB 4 ▶

İNSANIN KORUNMASI, UYARILMASI, SABREDEMEMESİ, HESAP GÖRMEDE ADÂLET, MÛSÂ VE HÂRÛN'A KİTABIN VERİLMESİ, KUR'ÂN'IN BİR ÖĞÜT KİTABI OLMASI	214
--	-----

◀ BÂB 5 ▶

HZ. İBRAHİM VE KAVMİ, ATEŞE ATILMA, LÛT, İSHAK VE YÂKUB, SÂLİH AMEL, NAMAZ VE ZEKÂT EMRİ, LÛT KAVMİNİN HELÂKİ.....	222
---	-----

◀ BÂB 6 ▶

NÛH, DÂVUD, SÜLEYMAN, EYYÛB, İSMÂİL, İDRÎS, ZÜLKİFL, YUNUS, ZEKERİYYÂ, YAHYÂ, MERYEM VE İSÂ'NIN ÜMMETLERİNİN TEK ÜMMET OLMASI	234
İÇTİHAT	239
NESEP BAĞININ ÖNEMİ	242
YUNUS PEYGAMBER	247

﴿ BÂB 7 ﴾

AMELDE İMAN ŞARTI, YE'CÛC VE ME'CÛC, ÖLÜMÜN DEHŞETİ, YERYÜZÜNÜN VÂRİSLERİ, ÂLEMLERE RAHMET OLMAK, ALLÂH'IN İLMİ, AZAPTA ERTELEME, ALLÂH'IN MÜ'MİNLERE YARDIMI	255
--	-----

22. HAC SÛRESİ / 269

﴿ BÂB 1 ﴾

KİYÂMETİN KOPMASI, ŞEYTANA UYANLAR, YENİDEN DİRİLİŞ, ALLÂH'IN VARLIĞI VE GÜCÜ	271
İNSANIN YARATILIŞI	276

﴿ BÂB 2 ﴾

İYİLİĞE SEVİNMEK, MUSİBETE İSYAN ETMEMEK, YANLIŞ YERE DUÂ, İYİLERİN MÜKÂFATI, VAHYİN ENGELLENEMEMESİ, HİDÂYET, ÂHİRETTE İNANÇ GRUPLARI, ALLÂH'A SECDE, İNKÂR EDENLERİN SONU	283
---	-----

﴿ BÂB 3 ﴾

İMÂN EDİP İYİ İŞLER YAPANLAR, İNSANLARI MESCİD-İ HARAM'DAN MEN EDENLER	293
---	-----

﴿ BÂB 4 ﴾

İBRAHİM'İN KÂBE'Yİ İNŞÂSI, HAC İBADETİ, HAYVANLARDA MÜBAHLIĞIN ASIL OLMASI, HANİF DİNİ, ŞİRK, ŞEÂİRDEN YARARLANMA	296
KÂBE'NİN VE HACCIN TARİHÇESİ	297
ADAK	304
Adanın şartları:	305
Adak çeşitleri:	306

❖ BÂB 5 ❖

KURBAN, ALLÂH'IN TEK İLÂH OLUŞU, SAMİMÎ MÜ'MİNLER, KURBANLIK BÜYÜKBAŞ HAYVANLAR, KURBAN-TAKVÂ İLİŞKİSİ.....	311
KURBAN İBADETİ.....	313

❖ BÂB 6 ❖

SAVAŞA İZİN, HİCRET, MÂBEDLERİN FONKSİYONU, MÜ'MİN YÖNETİCİNİN NİTELİKLERİ, İNKÂRCI KAVİMLERİN HELÂKİNDEN İBRET ALMAK, ZAMAN İÇİNDE ZAMAN.....	319
---	-----

❖ BÂB 7 ❖

İYİLERİN MÜKÂFATI, PEYGAMBERLERİN KORUNMASI, İMTİHAN, İNKÂRCILARIN ŞÜPHECİLİĞİ, CENNET VE CEHENNEM, HİCRET, ALLÂH'IN MAZLUMA YARDIMI, BİTKİLER, HER ŞEYİN ALLÂH'A ÂİT OLMASI.....	330
RASÛL VE NEBÎ.....	333

❖ BÂB 8 ❖

ALLÂH'IN NÎMETLERİ, GÖĞÜN DÜŞMEKTEN KORUNMASI, İNSANA EBEDÎ HAYAT VERİLMESİ, HER ÜMMETİN İBADET ŞEKLİ, ALLÂH'IN İLMİ VE LEVH-İ MAHFUZ, PUTLARA DELİLSİZ TAPINMA, KUR'ÂN'I İŞİTİNCE KALBİ DARALMAK.....	339
--	-----

❖ BÂB 9 ❖

PUTLARIN ACZİ, MELEK VEYA İNSANIN ELÇİ SEÇİLMESİ, ALLÂH'IN İLMİ, MÜ'MİNLERİN NİTELİKLERİ, DİNDE ZORLUK OLMAMASI.....	347
--	-----

23. MÜ'MİNÛN SÛRESİ / 353

﴿ BÂB 1 ﴾

KURTULUŞA EREN MÜ'MİNLER, İNSANIN YARATILIŞI, ÖLÜM VE YENİDEN DİRİLME, YEDİ YOL, BÂZİ NÎMETLER.....	355
KURTULUŞA EREN MÜ'MİNLER.....	357
İNSANIN YARATILIŞI.....	368

﴿ BÂB 2 ﴾

NÛH VE KAVMÎ, NÛH TÛFÂNI, YENİ NESLE YENİ PEYGAMBER GÖNDERİLMESİ.....	377
--	-----

﴿ BÂB 3 ﴾

SONRA GELEN NESLİN İNKÂRCILIĞI VE KORKUNÇ BİR SESLE HELÂKİ, MÛSÂ, HÂRÛN VE FİRAVUN, İSÂ VE MERYEM.....	384
--	-----

﴿ BÂB 4 ﴾

PEYGAMBERLERİN UYACAĞI KURALLAR, ÜMMET İÇİNDE GÖRÜŞ AYRILIKLARI, KÖTÜLÜKTEN SAKINANLAR, SORUMLULUK ÖLÇÜSÜ, MAL VE ÇOCUKLARLA İMTİHAN	392
---	-----

﴿ BÂB 5 ﴾

İNSANA VERİLEN YETENEKLER, HER ŞEYİN ALLÂH'A ÂİT OLMASI, HAYAT VE ÖLÜM, ALLÂH'A ÇOCUK İSNADI, İLÂHLAR VE EVRENDE FESAT, ALLÂH'IN İLMİ.....	405
--	-----

﴿ BÂB 6 ﴾

ALLÂH'A SİĞİNMA DUÂSI, ÖMRÜN UZATILMAMASI, SÛR'A ÜFLENMESİ, AMELLERİN TARTILMASI, İYİLER VE KÖTÜLER, SABIR, ŞİRK, İNKÂRCILAR, ALLÂH'IN YÜCELİĞİ VE EN MERHAMETLİ OLUŞU.....	411
--	-----

24. NÛR SÛRESİ / 423

﴿ BÂB 1 ﴾

AİLEYLE İLGİLİ BÂZİ EMİR VE YASAKLAR, ZİNÂ, KAZF VE LİAN.....	425
---	-----

﴿ BÂB 2 ﴾

İFK OLAYI,	
ÇİRKİN ŞEYLERİN TOPLUMDA YAYILMASINI İSTEYENLER	435
İFK OLAYI	437
BENÎ MUSTALİK GAZVESİ.....	442

﴿ BÂB 3 ﴾

ŞEYTANIN ADIMLARINA UYMAK, İFKİN CEZÂSI,	
İYİLERİN İYİLERE, KÖTÜLERİN KÖTÜLERE LÂYİK OLMASI.....	444

﴿ BÂB 4 ﴾

EVLERE GİRİŞ ÂDÂBI,	
GÖZÜ VE IRZI HARAMDAN KORUMAK,	
MAHREM HİSİMLAR, BEKÂRLARI EVLENDİRMEK,	
FUHŞA ENGEL OLMAK.....	448
KADININ ÖRTÜNMESİ.....	455
İSLÂM'DA EVLİLİK.....	458
KUR'ÂN VE SÜNNETE GÖRE AİLE MÜESSESESİ	459
Aile Müessesesinin Tarihçesi.....	459
1917 TARİHLİ OSMANLI HUKUK-I AİLE KARARNÂMESİ (HAK).....	460
MÜSLÜMAN BİR AİLENİN NİTELİKLERİ.....	462

﴿ BÂB 5 ﴾

GÖKLERİN VE YERİN NURU, TESBİH, ZİKİR, NAMAZ, ZEKÂT,	
MÜ'MİNLERİN VE İNKÂRCILARIN AMELİ.....	474
NUR - IŞIK	475
POZİTİF BİLİMDE IŞIK.....	477

❖ BÂB 6 ❖

HER ŞEYİN ALLÂH'I TESBİH ETMESİ, BULUTLAR, YAĞMUR VE DOLU, CANLILARIN SUDAN YARATILMASI, DİNDEN DÖNME.....	483
---	-----

❖ BÂB 7 ❖

ALLAH VE RASÛL'ÜNE TESLİM OLANLAR, MÛNÂFIKLARIN YEMİNİ, PEYGAMBERİN TEBLİĞ GÖREVİ, NAMAZ, ZEKÂT VE PEYGAMBER'E İTAAT, İNKÂRCILARIN SONU	490
---	-----

❖ BÂB 8 ❖

EV İÇİ ÂDÂBİ, YAŞLI KADINLARIN GİYİMİ, ENGELLİLER, EVLERDE YEMEK YEME ÂDÂBİ.....	497
İSLÂM'DA ÖZÜRLÜ - ENGELLİLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER.....	503
SÜNNETE GÖRE HASTA VE ÖZÜRLÜLERİN DURUMU	506
HASTALIK VE ENGELLİLİĞİN BİR ECİR KAYNAĞI OLMASI.....	508
HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE BEDENSEL ENGELLİLERİN İSTİHDAMI.....	510
HASTA VE ENGELLİLERİN İBADETLERİ.....	510
ENGELLİLERİN ABDESTİ.....	511
ENGELLİLERİN NAMAZI.....	513
NAMAZLARI İMÂ YOLUYLA KILMA KOLAYLIĞI.....	514
ENGELLİLERİN BEŞ VAKİT NAMAZ VE CUMA NAMAZINI CEMAATLE KILMAKTAN MUÂF TUTULMASI.....	516
NAMAZDA KIRAATE GETİRİLEN KOLAYLIK.....	517
ENGELLİLERİN ORUCU.....	518
ENGELLİLERİN HACCI.....	519
ENGELLİLERİN ZEKÂTI.....	520
ENGELLİLERİN SAVAŞTAN MUÂF TUTULMASI	522

❖ BÂB 9 ❖

TOPLANTIYI İZİNSİZ TERK ETMEK, PEYGAMBERE KARŞI DAVRANIŞ, HER ŞEYİN ALLÂH'A ÂİT OLMASI, ALLÂH'IN İLMİ.....	524
---	-----

25. FURKAN SÛRESİ / 529

◀ BÂB 1 ▶

ALLÂH'IN YÜCELİĞİ, PUTLARIN ACZİ, İNKÂRCILARIN İDDİALARI VE PEYGAMBERDEN MÛCİZE BEKLENTİSİ	531
---	-----

◀ BÂB 2 ▶

PEYGAMBERLERİN ÜSTÜNLÜĞÜ, İNKÂRCILARIN CEZÂSİ VE PİŞMANLIĞI, TAKVÂ SÂHİPLERİNİN MÛKÂFATI, PUTLARIN SORGUSU, PEYGAMBERLERİN BEŞERDEN OLMASI	541
--	-----

◀ BÂB 3 ▶

İNKÂRCILARIN İSTEKLERİ VE PİŞMANLIĞI, CENNETLİKLER, PEYGAMBER'İ TESELLİ, KUR'ÂN'IN PARÇA PARÇA İNMESİ	549
--	-----

◀ BÂB 4 ▶

MÛSÂ, HÂRÛN, NÛH, ÂD, SEMUD, RESS HALKI, BUNLARDAN İBRET ALINMASI	558
--	-----

◀ BÂB 5 ▶

BÂZİ DOĞAL NÎMETLER, HZ. PEYGAMBER'İN ÂLEMLERE GÖNDERİLMESİ, DENİZLERDE TUZLULUK, SUDAN YARATILMA, ÜREME, PUTLARIN ACZİ, DÎNİ TEBLİĞ VE BU İŞİ ÜCRETSİZ YAPMAK, ZİKİR, TEVEKKÛL VE SECDE	567
--	-----

◀ BÂB 6 ▶

BURÇLAR, GÜNEŞ VE AY, GECE İLE GÜNDÜZ, SAMİMÎ MÜ'MİNLER, GÜNAH İŞLEYENLER, TEVBE EDENLER, HAYIRLI EŞ VE ÇOCUK İÇİN DUÂ, SABIR, İNKÂRCILAR	577
BURÇLAR	580

GÜNEŞ SİSTEMİ.....	580
AYLA İLGİLİ ASTRONOMİK BİLGİ.....	583
İSRAF.....	587
BÜYÜK GÜNAHLAR.....	591
DUÂNIN ÖNEMİ.....	598

26. ŞUARÂ SÛRESİ / 599

◀ BÂB 1 ▶

KUR'ÂN ÂYETLERİ, ALLÂH'IN DİLEMESİ VE İMAN, HAKTAN YÜZ ÇEVİRME, YARATILANLARDAN İBRET ALMAK, ALLÂH'IN ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLUŞU	601
---	-----

◀ BÂB 2 ▶

MÛSÂ, HÂRÛN VE FİRAVUN, KATL OLAYI VE MISIR'DAN KAÇIŞ	605
--	-----

◀ BÂB 3 ▶

MÛSÂ, FİRAVUN, SİHİRBAZLAR VE SİHİRBAZLARIN İMÂN ETMESİ	613
---	-----

◀ BÂB 4 ▶

MISIR'I TERK EDİŞ, FİRAVUN ORDUSUNUN DENİZDE BOĞULMASI, ALLÂH'IN MUTLAK ÜSTÜN VE RAHMET SAHİBİ OLMASI	619
--	-----

◀ BÂB 5 ▶

İBRAHİM'İN HAKKA DAVETİ, DUÂSI, KALB-i SELÎM VE TAKVÂ SÂHİPLERİ, İNKÂRCILARIN PİŞMANLIĞI, ALLÂH'IN ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLUŞU	624
--	-----

◀ BÂB 6 ▶

NÛH VE KAVMİ, NÛH'UN DUÂSI, GEMİSİ, DÜŞMANIN SUDA BOĞULMASI, ALLÂH'IN ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLUŞU	635
---	-----

❖ BÂB 7 ❖

HÛD VE ÂD KAVMİ, VERİLEN NÎMETLER, KAVMİN İNKÂRCILIĞI VE HELÂKİ, ALLÂH'IN MUTLAK ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLUŞU.....	642
---	-----

❖ BÂB 8 ❖

SÂLİH VE SEMÛD KAVMİ, DEVE MÛCİZESİ, KAVMİN DEVEYİ KESMESİ VE HELÂKİ, ALLÂH'IN MUTLAK ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLMASI.....	646
---	-----

❖ BÂB 9 ❖

LÛT VE KAVMİ, EŞCİNSELLİK YERİNE KADINLARLA EVLENME, LÛT'UN DUÂSİ, KÖTÜ FİİLDE ISRAR EDEN KAVMİN HELÂKİ, ALLÂH'IN MUTLAK ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLMASI.....	651
--	-----

❖ BÂB 10 ❖

ŞUAYB VE EYKE HALKI, TİCARETTE ÖLÇÜ VE TARTI, KAVMİN GÖKTEN AZAP İSTEMESİ VE HELÂKİ, ALLÂH'IN MUTLAK ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLMASI.....	654
İSLÂM'DA TİCARETİN DAYANDIĞI TEMEL ESASLAR.....	658
KUR'ÂN VE SÜNNETTE FÂİZ YASAĞI.....	660
ALIŞVERİŞTE KÂR SINIRI.....	662
KARABORSACILIK VE BUNA KARŞI ALINAN TEDBİRLER.....	662

❖ BÂB 11 ❖

KUR'ÂN'IN ARAPÇA OLARAK İNDİRİLMESİ, ÖNCEKİ SEMÂVÎ KİTAPLARDA YER ALMASI, EN YAKININI UYARMA, TEVEKKÛL, ALLÂH'IN HER ŞEYİ GÖRÜP İŞİTMESİ, ŞEYTANIN ETKİSİ, ŞÂİRLİK, HAKSIZLIK EDENLER.....	665
--	-----

سُورَةُ مَرْيَمَ

MERYEM SÛRESİ

Meryem sûresi 98 âyettir. Mekke'de Hz. Muhammed ﷺ'in peygamber oluşunun 5. yılında, Habeşistan'a hicretten önce inmiştir. Adını 16, 27 ve 34. âyetlerde geçen "Meryem" isminden almıştır. Sûrede çeşitli kıssalar yer alır. Sûre; Allâh'ın birliğini, öldükten sonra dirilmeyi, Allâh'ın çocuk edinmediğini ve ortağı olmadığını, peygamberlerin tebliğ görevinin bulunduğunu açıklamakta, Hristiyanların bâtıl inançlarını reddetmektedir.

103 kadar sahâbenin Habeşistan'a hicreti, Mekke müşriklerini endişelendirmiş ve arkalarından, henüz İslâm'a girmemiş bulunan Amr İbnu'l-Âs ile Abdullah bin Ebî Rabîa'yı, onları geri getirmek için göndermişlerdi. Habeş Necâşisi'nin önünde konuşan Câfer bin Ebî Tâlib (Tayyâr), önce hangi suçtan dolayı geri götürülmek istendiklerinin sorulmasını istemiştir. Gelenler, onlara atalarının taptığı, puta tapmayı terk etmeleri dışında

bir suç isnâd edememişlerdi. Bu da, inanç özgürlüğüne giren bir husustu.

Bundan sonra kral müslümanları temsilen Câfer'e söz hakkı verdi. Câfer özetle şöyle dedi: "Biz, bilgisiz bir topluluktuk, putlara tapardık ve kötülüğün her tür-lüsünü yapardık. Allah içimizden soyunu tanıdığımız, doğruluğunu bildiğimiz bir kişiyi peygamber olarak gönderdi. O bizi Allâh'ı bir tanımaya ve putlara tapmak-tan vazgeçmeye çağırdı." Câfer, kralın isteği üzerine Meryem sûresinin ilk 34 kadar âyetini okuyunca, kral ve çevresindeki bilgin râhipler gözyaşlarını tutamamış ve bu sözlerin Hz. Mûsâ ve Hz. Îsâ'ya inenlerle aynı kaynaktan olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşmeler sonunda kral müslümanlar hakkındaki bu suçlamayı, uluslararası bir ilke olan, "iâde-i mücrimîn (günahkâr-ların geri verilmesi)" ilkesinin şartlarının gerçekleşme-diğini düşünerek kabul etmemiş ve Mekke'den gelen iki kişi geri gönderilmiştir.

Allâh'ın elçisi yıllar sonra, Habeş Necâşisi'nin vefâtı-nı melek aracılığı ile haber alacak ve "Habeşistan'da bir kardeşiniz vefât etmiştir." diyerek, kendisine "gıyabî cenâze namazı" kıldıracaktır.

﴿ BÂB 1 ﴾

ZEKERİYYÂ VE YAHYÂ ﷺ KISSALARI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

كَهَيَّعَصَ ۞ ﴿١﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ۞ ﴿٢﴾ إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ۞ ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْئًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ۞ ﴿٤﴾ وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ۞ ﴿٥﴾ يَرِثُنِي وَيَرِثْ مِنْ أَلِ يَغْقُوبَ ۖ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ۞ ﴿٦﴾ يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ۞ ﴿٧﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي يَكُونُ لِيَ غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ۞ ﴿٨﴾ قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْنٍ وَقَدْ خَلَقْنَاكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ۞ ﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً ۖ قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ۞ ﴿١٠﴾ فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ۞ ﴿١١﴾ يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ۖ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ۞ ﴿١٢﴾ وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً ۖ وَكَانَ تَقِيًّا ۖ ﴿١٣﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ۞ ﴿١٤﴾ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ۞ ﴿١٥﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.

2- Bu, Rabbinin kulu Zekerîyyâ'ya olan rahmetini anmadır.

3- Hani o, gizli bir sesle Rabbine nidâ etmişti.

4- Demişti ki: “Rabbim! Şüphesiz benim kemiklerim zayıfladı, saçlarım ağardı. Ey Rabbim! Sana yaptığım duâ sayesinde hiç bedbaht olmadım.”

5- “Gerçekten ben arkamdan yerime geçecek yakınlarımdan endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Bu yüzden bana kendi katından, yerime geçecek bir velî (oğul) ver.

6- Böylece o bana vâris olsun ve Yâkub hânedanına da vâris olsun! Rabbim onu rızana lâayık kı!”

7- Allah dedi: “Ey Zekerîyyâ! Biz sana bir oğul müjdeliyoruz ki onun adı Yahyâ'dır. Daha önce bu ismi kimseye vermedik!”

8- Zekerîyyâ dedi: “Rabbim! Karım kısır ve ben de yaşlılığın son sınırına varmışken, benim nasıl oğlum olabilir?”

9- Dedi: “Öyledir ama Rabbin diyor ki: O bana göre kolaydır, nitekim bundan önce de, sen hiçbir şey değilken seni yaratmıştım!”

10- Zekerîyyâ dedi: “Rabbim! Öyleyse bana bir işaret ver!” Allah da, “Senin işaretin, sağlam olduğun hâlde üç gün boyunca, insanlarla konuşmamandır.” dedi.

11- Bunun üzerine Zekerîyyâ mâbetten kavminin yanına çıkarak onlara, “Sabah akşam Allâh'ı tesbih edin!” diye işaret etti.

12- “Ey Yahyâ! Kitaba sımsıkı sarıl!” (dedik) ve ona daha küçük bir çocuk iken hikmet verdik.

13- Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı ve arınmışlık da (verdik). O, çok sakınan bir kimse idi.

14- Ana-babasına karşı iyi davranırdı, zorba ve isyankâr biri değildi.

15- Doğduğu gün, öleceği gün ve dirileceği gün ona selam olsun!

1-4. âyetlerde, Zekerîyyâ peygamberin yaşlılık döneminde hafif bir sesle Allâh'a duâ ederek, kendisinden sonra mülküne vâris olacakların durumlarından endişe ettiğini, bu yüzden kendisine ve Yâkub ailesine vâris olacak iyi ahlâklı ve temiz bir oğul (velî) vermesini Allah'tan istediği bildirilir.

“Mevâlî”, insana mîrasçı olacak yakınlarına denir. Tekili “mevlâ” olup, velînin konulduğu yeri ifâde eder. Velî ise, kişinin en yakını demektir. Hz. Zekerîyyâ, kendi sulbünden olmayan vârislerin kendi yolundan gitmeyeceklerinden endişe ediyor ve Allâh'ın, kendi yolunda yürüyecek, iyi bir hısım veya çocuk vermesini istiyordu. Kimi müfessirler, bu mîrasçılığın mülke değil, bilgi ve elçiliğe âit olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bir hadiste, “Biz peygamberler mîras bırakmayız.” Başka rivâyette, “Biz mîras bırakmayız, bıraktığımız sadakadır.” buyurulmuştur.¹

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Zekerîyyâ ؑ marangozluk yapardı.”²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Orada Zekerîyyâ Rabbine şöyle duâ etti. ‘Ey Rabbim! Bana katından temiz bir nesil ver. Şüphesiz Sen duâyı işitersin!’ dedi.”**³

“Zekerîyyâ'yı da an. Hani o Rabbine şöyle duâ etmişti: ‘Ey Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen vârislerin en hayırlısıdır!’ Biz onun duâsını kabul ettik ve eşini (doğum yapmaya) elverişli hâle getirerek, ona Yahyâ'yı bağışladık. Doğrusu onlar iyiliklerde yarışıyor, umarak ve korkarak Bize duâ ediyorlar. Onlar Bize karşı derin bir saygı içinde idiler.”⁴

H. Zekerîyyâ'nın 6. âyette sözünü ettiği mîras ilim, irfan, hikmet gibi mânevî mîrastır. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Süleyman, Dâvud'a mîrasçı olup dedi ki: ‘Ey insanlar! Bize kuşdili öğretildi ve bize her şeyden bir pay verildi. Gerçekten bu apaçık lûtuftur!’”**⁵

5-7. âyetlere göre, H. Zekerîyyâ kendinden sonra yerine geçecek, ona ve ailesine vâris olacak bir yakınının bulunmamasından endişe ederek,

1. Buhârî, Humus, 1, Megâzî, 14, 38, Nafakât, 3, Ferâiz, 3, İ'tisâm, 5; Müslim, Cihâd, 49, 52, 54, 56; Ebû Dâvûd, İmâre, 19.

2. Müslim, Fazâil, 169.

3. Âl-i İmrân, 3/38.

4. Enbiyâ, 21/89-90.

5. Neml, 27/16.

Cenâb-ı Hak'tan bir çocuk ihsan etmesini istiyor. Ancak karısının kısır olduğunu bilerek böyle bir istekte bulunduğuna da işaret ediyor. Ona Yahyâ adında bir oğlunun olacağı haber veriliyor.

Peygambere vâris olma, eski devirlerde belki erkek çocuklarının peygamber olarak irşad ve tebliğ görevini sürdürmesi şeklinde olmuştur. Bunu mal varlığına mîrasçı bırakmak yerine birbirinin soyundan gelen peygamberler zincirinin bir devamı olarak değerlendirmek uygun olur. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Gerçek şu ki Allah, Âdem’i, Nûh’u, İbrahim ailesini ve İmrân ailesini âlemler üzerine seçkin kıldı. Bunlar soy olarak birbirinden gelmişlerdir. Allah her şeyi işitendir, bilendir.”**⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Zekeriyyâ, mâbedde durmuş namaz kılarken melekler ona: ‘Allah sana, kendinden gelen bir Kelime’yi doğrulayıcı, efendi, iffetli ve iyilerden bir peygamber olarak Yahyâ’yı müjdeliyor.” diye seslendiler.”**⁷

Aynı müjde Hz. İbrahim’in karısı Sâre’ye de şöyle haber verilmişti: **“O sırada İbrahim’in karısı ayakta duruyordu. (Müjdeyi öğrenince) yüzü güldü. Biz ona İshâk’ı ve İshâk’ın ardından Yâkub’u müjdeledik. O zaman (İbrahim’in karısı): ‘Vay başıma gelenler! Ben yaşlı bir kadın, eşim de yaşlı biri iken çocuk mu doğuracağım! Bu gerçekten şaşılacak bir şey!’ dedi. Bunun üzerine elçiler: ‘Allâh’ın işine mi şaşıyorsun? Allâh’ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinize olsun, ey ev halkı! Hiç şüphe yok ki, O Allah övülmeye lâyıktır, şânı çok yücedir.’ dediler.”**⁸

Ancak Hz. Peygamber son peygamber olduğu için, artık onun yerine bu görevi sürdürecektir bir peygamber gelmeyecektir. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Ama Allâh’ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”**⁹ Hatta âyette, onun yaşayan bir erkek çocuğunun olmayacağına da işaret edilir. Bu yüzden Hz. Peygamber’in İbrahim, Kasım gibi çocukları küçük yaşta vefât etmiştir. Kızı Fâtıma’dan doğan Hasan ve Hüseyin yaşamış ve onların soyu devam etmiştir.

6. Âl-i İmrân, 3/33-34.

7. Âl-i İmrân, 3/39.

8. Hûd, 11/71-73.

9. Ahzâb, 33/40.

Hız. Peygamber ﷺ'in vefâtından sonra hanımları, Hayber ve Fedek'teki Rasûlullâh'ın ﷺ hisselerinden mîraslarını istemek için Hız. Osman'ı ؓ Hız. Ebûbekir'e ؓ gönderdiler. Hız. Ebûbekir Fâtıma ؓ'yı çağırarak Rasûlullâh'tan işittiği şu hadîsi nakletmiştir: *“Biz peygamberlere mîrasçı olunmaz; bizim bıraktıklarımız sadakadır.”*¹⁰

Bu arada Hız. Âişe de şöyle demiştir: *“Allah'tan korkmuyor musunuz? Sizler, Rasûlullâh'ın şu hadîsini işitmediniz mi? ‘Biz Peygamberler mîras bırakmayız. Bizim bıraktıklarımız sadakadır. Bu mallar, Muhammed'in ailesinin ânî ihtiyaçları ve misafirler için sarf edilir. Ben öldükten sonra bu mallar, benden sonra iş başına geçen kimsenin tasarrufundadır.’”*¹¹

8-11. âyetlere göre, Hız. Zekerıyyâ ve karısı yaşlılık, menopoz veya kısırılık yüzünden, artık çocuk sahibi olacak çağı geçtiklerini düşünmelerine rağmen Yahyâ'nın doğması, aşağıda gelecek olan Hız. İsmâ'nın babasız doğumu olayına bir giriş niteliğindedir. Bu arada meleğin bu doğum olayının Allâh'ın buyruğu olduğunu ve O'na göre bunun kolay olduğunu bildirmesi ve Zekerıyyâ'nın bunun için bir işaret istemesi üzerine de kendisine üç gün üç gece insanlarla konuşmamasının bir işaret olacağı bildirilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: Sâre'nin İshak müjdelenince olan hâl-i âyetle şöyle açıklanır: **“Bunun üzerine hanımı çılgılık atarak yanlarına geldi ve elini yüzüne vurarak: ‘Şimdiye kadar hiç çocuk doğurmamış yaşlı bir kadını, nasıl çocuğum olur?’ dedi. Onlar: ‘Rabbin böyle buyurdu. Çünkü O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi bilir!’ dediler.”**¹²

“O zaman (İbrahim'in karısı): ‘Vay başıma gelenler! Ben yaşlı bir kadın, eşim de yaşlı biri iken çocuk mu doğuracağım! Bu gerçekten şaşılacak bir şey!’ dedi. Bunun üzerine elçiler: ‘Allâh'ın işine mi şaşıyorsun? Allâh'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinize olsun, ey ev halkı! Hiç şüphe yok ki, O Allah övülmeye lâyıktır, şâni çok yücedir.’ dediler.”¹³

Zekerıyyâ ؑ'ın durumu da bunun benzeridir: **“Zekerıyyâ: ‘Ey Rabbin, dedi, ben artık iyice kocamış, karım da kısır iken, nasıl bir**

10. Buhârî, Farzu'l-humus, 1, Megâzî, 14, 38; Müslim, Cihâd, 54.

11. Buhârî, Ferâiz, 3, İ'tisâm, 5.

12. Zâriyât, 51/29-30.

13. Hûd, 11/72-73.

oğlum olabilir?’ Allah dedi: ‘Böyledir; Allah dilediğini yapar.’”¹⁴ “O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır ve O, bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona sadece “ol!” der, o da olurur.”¹⁵

“Zekeriyyâ: ‘Ey Rabbim! O hâlde, (oğlum olacağına dâir) bana bir alâmet göster!’ dedi. Allah dedi: ‘Senin için alâmet, insanlara üç gün boyunca, işaretten başka söz söylememendir.’”¹⁶

12-15. âyetlerde zikredilen Hz. Yahyâ’ya âit nitelikleri şu şekilde ifâde edebiliriz: a) Bir peygamber olması, b) Kendisine hüküm ve hikmet verilmesi, c) Yumuşak kalpli olması, d) Günahlardan arınmış olması, e) Takvâ sahibi olması, f) Ana-babasına karşı şefkatli olması.

“Zekeriyyâ, mâbedde durmuş namaz kılarken melekler ona: “Allah sana, kendinden gelen bir Kelime’yi doğrulayıcı, efendi, iffetli ve iyilerden bir peygamber olarak Yahyâ’yı müjdeliyor.” diye seslendiler.”¹⁷

Yahyâ’nın kuvvetle sarılmasının istendiği kitap Tevrat’tır. Çünkü ona özel olarak bir kitap verilmemişti. O, Hz. Mûsâ’ya verilmiş olan Tevrat’ın hükmünü uygulayan bir peygamberdi. Âyetteki “hüküm” kelimesine; hikmet/bilgelik, Tevrat’ı kavrama ve hükümlerini anlama yeteneği, bilgi, bildiği ile amel, elçilik ve akıl gibi anlamlar verilmiştir.

Yukarıdaki 15. âyetteki esenlik duâsı; dünyada şeytanın zarar vermesini, kabirde azaptan korunmayı ve kıyâmet günü de hesap ve azaptan güvende olmayı kapsar.¹⁸

Nitekim Hz. Îsâ’nın da beşikte konuştuğu zaman benzer ifâdelerle kendini tanıttığı şöyle bildirilir: **“(Allah) beni anneme karşı saygılı kıldı ve beni bir zorba yapmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağım gün bana selam olsun!”¹⁹**

14. Âl-i İmrân, 3/40.

15. Bakara, 2/117.

16. Âl-i İmrân, 3/41.

17. Âl-i İmrân, 3/39.

18. Beyzâvî, Meryem, 19/15. âyet tefsiri.

19. Meryem, 19/32-33.

﴿ BÂB 2 ﴾

**MERYEM, ÎSÂ'NIN DOĞUMU VE İLK SÖYLEDİĞİ
SÖZLER, HER ŞEYİN ALLÂH'A ÂİT OLMASI**

وَإِذْ كُنَّا فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾
فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا
﴿١٧﴾ قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ إِنَّمَا
أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي
غُلَامٌ وَلَمْ يَمَسِّنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ
عَلَى هَيْئٍ وَلِنَجْعَلَ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾
فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ
النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادَاهَا
مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَهَزَى إِلَيْكِ
بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطُ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾ فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي
عَيْنًا فَمَا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا
فَلَنْ أَكَلِمَ الْيَوْمَ أَنْسِيًّا ﴿٢٦﴾ فَاتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ
لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا
كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾ فَاسَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي
الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾

وَجَعَلْنِي مُبَارَكًا أَيَّنَمَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾ ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾ وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾ أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

16- Kitap'ta Meryem'i de an. Hani o, ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti.

17- Sonra onlarla kendi arasına bir perde çekti. Biz ona rûhumuzu (Cebrâil'i) gönderdik; o, ona tam bir insan şeklinde göründü.

18- Meryem dedi: "Ben senden o çok merhametli olan Allâh'a sığınırım. Eğer O'ndan korkuyorsan (bana dokunma)!"

19- Melek dedi: "Ben sadece sana tertemiz bir oğlan çocuğu bağışlamak için, Rabbinin gönderdiği bir elçiyim."

20- Meryem dedi: "Bana hiçbir insan dokunmamışken, benim nasıl çocuğum olabilir? Ben iffetsiz de değilim?"

21- Melek dedi: "Bu böyledir, ama Rabbin diyor ki: Bu bana göre kolaydır. Hem Biz onu katımızdan insanlar için bir mûcize ve bir rahmet kılacağız. Üstelik bu, önceden kararlaştırılmış bir iştir!"

22- Meryem ona gebe kaldı ve bu yükü ile uzak bir yere çekildi.

23- Derken doğum sancısı onu bir hurma ağacına tutunup dayanmaya zorladı. "Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!" dedi.

- 24- Alt tarafından biri ona şöyle seslendi: “Tasalanma; Rabbin alt tarafında bir su kaynağı var etti.”
- 25- “Hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine olgun, taze hurmalar dökülsün!”
- 26- “Artık ye, iç, gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen, “Ben, o Rahmân olan Allâh’a susma orucu adadım. Onun için bugün hiç kimseyle konuşmayacağım.” diye işaret et.”
- 27- Sonra Meryem onu (Îsâ’yı) yüklenerek kavmine getirdi. Onlar dediler ki: “Ey Meryem, sen gerçekten tuhaf bir iş yaptın!”
- 28- “Ey Hârûn’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi, annen de iffetsiz bir kadın değildi!”
- 29- Bunun üzerine Meryem çocuğu gösterdi. Onlar dediler: “Biz beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?”
- 30- Çocuk dedi: “Şüphesiz ben Allâh’ın kuluyum. O bana kitap verdi ve beni bir peygamber yaptı.”
- 31- “Nerede olursam olayım, beni mübârek kıldı. Yaşadığım sürece bana namaz kılmayı ve zekât vermeyi emretti.”
- 32- “Beni anneme karşı saygılı kıldı ve beni azgın bir zorba yapmadı.”
- 33- “Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağım gün bana selam olsun!”
- 34- İşte gerçek söze göre, hakkında (Yahudilerle Hristiyanların) çekişip durdukları Meryem oğlu Îsâ budur!
- 35- Allâh’ın bir çocuk edinmesi olacak şey değildir! O, böyle şeylerden uzaktır. O, bir şeyin olmasını dilerse, ona sadece, “ol!” der, o da hemen oluverir.
- 36- “Şüphesiz benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz Allah’tır. Öyleyse O’na ibadet edin. İşte dosdoğru yol budur!”
- 37- Sonra bâzı gruplar kendi aralarında (Îsâ hakkında) görüş ayrılığına düştüler. O büyük güne ulaşıldığında, vay o inkâr edenlerin hâline!

- 38- Onlar Bize gelecekleri gün, neler işitecekler, neler görecekler! Fakat o zâlimler bugün apaçık bir sapıklık içindedirler!**
- 39- Hükmün verilir işin bitirileceği o pişmanlık gününden onları sakındır! Onlar hâlâ gaflet içindedirler ve hâlâ inanmıyorlar.**
- 40- Şüphesiz yeryüzüne ve onun üzerindekiyle Biz vâris oluruz. Onlar da ancak Bize döndürülürler.**

16-21. âyetlerde, Hz. Meryem'in ilk olarak meleklerle karşılaşması ve onunla aralarında geçen konuşmalar anlatılır. Âl-i İmrân sûresi 3/35-37. âyetlerde açıklandığı gibi, İmrân'ın karısı Hanna, Allah kendisine bir çocuk verirse, onu mâbed (Mescid-i Aksa) hizmetine adadığını bildirmiş. Kız çocuğu dünyaya gelmiş, adını da Meryem koymuştu. Hz. Meryem teyzesinin kocası olan Zekeriyâ ﷺ döneminde, genç kızlık çağında mescid hizmetinde bulunuyor ve vakitlerini ibadetle geçiriyordu. İşte Meryem mâbedin doğu yönünde تنها bir yerde bulunurken, Allah rûhunu (Cebrâil)'i ona gönderir. Meryem, düzgün bir insan şeklinde gelen meleği görünce Allâh'a sığınır, onu kendisine saldırmak isteyen bir delikanlı sanarak, "Eğer Allah'tan korkuyorsan beni bırak, bana dokunma, sende Allâh'a sığınırım." der.

Melek, Allâh'ın elçisi olduğunu, kendisine bir erkek evlat bağışlamak için geldiğini söyler. Meryem, kendisine insan eli değmemişken bunun nasıl olacağını sorması üzerine de Allâh'a göre, babasız olarak bir çocuk yaratmanın kolay olduğunu ve bunun hükme bağlandığını bildirir.

HZ. MERYEM VE HZ. ÎSÂ'NIN DOĞUMU

Kur'ân'da Hz. Meryem'le ilgili kıssa, annesi Hanna'nın doğacak olan çocuğunu, Mescid-i Aksa hizmetine adaması ile başlar. Ancak çocuğun, kız olarak doğması üzerine, bu adağın nasıl uygulanacağı konusunda tereddüde düşünce, dönemin peygamberi olan Zekeriyâ ﷺ'a durumu iletir ve kız çocuğu da olsa adağın yerine getirilmesi istenir. Bu arada, Hz. Zekeriyâ da Meryem'le ilgilenme ve onu koruma ile görevlendirilir. Meryem için Mescid-i Aksa'nın uygun bir yerinde oda hazırlanmış ve orada kalıp mescid hizmetini sürdürmüştür. Zekeriyâ ﷺ, Meryem'in kaldığı kısma her gidişinde mükellef bir sofranın kurulduğunu görür ve Meryem'e meleklerin hizmet etmekte olduklarını anlar.²⁰

20. İbn Kesir, Muhtasar Tefsir, I, 359.

Kur'ân-ı Kerîm'de konu şöyle anlatılır: **“Hani İmrân'ın karısı: ‘Ey Rabbim! Karnımdakini sadece Sana hizmet etmek üzere adadım. Adağımı kabul et! Hiç kuşkusuz Sen, çok iyi işiten, çok iyi bilen-sin.’ demişti.”**²¹

“Onu doğurduğunda, Allah onun ne doğurduğunu (ondan) daha iyi bildiği hâlde, yine de o: ‘Ey Rabbim! Ben onu kız doğurdum. Oysa erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Kovulmuş olan şeytana karşı, onu ve soyunu Senin korumana havâle ediyorum.’ demişti.”²²

“Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul etmiş ve onu güzel bir bitki gibi yetirtirmiş ve Zekerıyyâ'yı da onu bakmakla görevlendirmişti. Zekerıyyâ her ne zaman, hücresinde iken onun yanına girdiyse, yanında bir rızık bulur ve ona: ‘Ey Meryem! Bu sana nereden geliyor?’ diye sorardı. O da: ‘Bu, Allah katındandır. Çünkü Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.’ derdi.”²³

“Hani melekler de şöyle demişti: Ey Meryem! Allah seni seçti, seni tertemiz kıldı ve seni bütün kadınların üzerinde bir konuma yükseltti.”²⁴

Hz. Peygamber şöyle buyurur: “Erkeklerden kemâle erenler çoktur. Kadınlardan ise Meryem binti İmrân ile Firavun'un karısı Âsiye'den başka kemâle eren yoktur.”²⁵ Çoğunluk İslâm âlimleri kadınlardan peygamber gelmediğini, ancak, Kur'ân'da onun meleklerle uzun görüşmesini ve meleklerin Allah'tan kendisine haberler getirdiğinin bildirilmesini dikkate alarak, Hz. Meryem'in, kerâmetleri Kur'ân âyetleri ile sâbit bir “evliya (azize)” olduğunu söylemişlerdir.²⁶

Buna göre, Hz. Meryem'in İslâm'ın ölçüleri içinde “Allâh'ın sevgili kulu” olan, Yüce Allâh'a nazı ve niyazı geçebilen önemli ve saygın bir kişiliktir. Ancak ilâhlıkla ilgili bir yönü bulunmaz. O, bir kuldur ve Allâh'a ibadet etmekle yükümlü tutulmuştur. Üstelik yapması istenen ibadet de, İslâm'da sürdürülen rükûlu ve secdeli bir namazdır. Aşağıdaki âyet bunu açıklıkla ifâde eder: **“Ey Meryem! O hâlde, Rabbine gönülden boyun büküp dıvan dur, secde et ve rükû edenlerle birlikte rükû et!”**²⁷

21. Âl-i İmrân, 3/35.

22. Âl-i İmrân, 3/36.

23. Âl-i İmrân, 3/37.

24. Âl-i İmrân, 3/42.

25. Buhârî, Enbiyâ, 32, 46; Müslim, Fazâilü's-Sahâbe, 70; Tirmizî, At'ime, 31.

26. Bk. Kurtubî, Câmi', IV, 53, 54; A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, İst. 1979, X, 286.

27. Âl-i İmrân, 3/43.

İncil nüshalarında Hz. Meryem'den şöyle söz edilir: "Meryem'den Mesih diye tanınan Îsâ doğdu."²⁸ "Tanrı, Melek Cebrâîl'i Celile'de bulunan Nasıra adlı kente, Dâvud'un soyundan Yusuf adındaki adamla nişanlı kıza gönderdi, kızın adı Meryem idi. Onun yanına giren melek, "Selâm, ey Tanrı'nın lûtfuna erişen kız! Rab seninledir." dedi.²⁹ Bundan sonra meleğin Hz. Meryem'le Kur'ân'dakine benzer şekilde konuşmaları yer alır.³⁰

Hız. Îsâ'nın doğumu: Kur'ân-ı Kerim'de. Hız. Îsâ'nın dünyaya geleceğini Hz. Meryem'e meleklerin bildirdiği belirtilir. Bu konuda âyetlerde şöyle buyrulur: **"Hani melekler demişti ki: Ey Meryem! Allah sana, adı, Meryem oğlu Îsâ Mesih olan, dünyada ve âhirette şerefli ve Allâh'a yakınlardan biri olacak olan, kendinden bir sözü müjdelemektedir. O, beşikte iken de, yetişkin iken de insanlara konuşacak ve iyilerden olacaktır."**³¹

Hız. Îsâ, babasız doğunca, Hız. Meryem'in iffetinden kuşkuya düşen topluma karşı Allâh'ın izniyle beşikte konuşmuş, Allâh'ın kulu ve peygamberi olduğunu, kendisine kitap verildiğini ve Allah tarafından mübârek kılındığını söylemiştir.³² Hız. Meryem'in bir erkekle ilgisi olmaksızın, bunun nasıl meydana geleceğini sorması üzerine kendisine şu cevap verilmiştir: **"Meryem dedi ki: Ey Rabbim! Bana bir insan dokunmamışken, nasıl bir çocuğum olabilir? Allah dedi: Bu böyledir. Çünkü Allah dilediğini yaratır. O, bir şeyin olmasını isteyince, ona sadece "Ol!" der, o da hemen oluverir."**³³

Melekler, Îsâ'nın geleceği ile ilgili olarak da Meryem'e şu bilgileri verdiler: **"Allah ona yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek."**³⁴

Günümüz İncil nüshalarında Hız. Îsâ'nın doğumu kutsal birtakım söylemlere bürünür ve onun geleceğin ilâhlaşmış kimliğine vurgu yapan ifâdeler kullanılır. Matta İncili'nde, Kutsal Ruh'tan gebe kalma,³⁵ Markoz'da Vaftizci Yahyâ'nın, "Sizi Kutsal Ruh'la vaftiz edecek olan geliyor." sözleriyle yaptığı kutsama,³⁶ Yuhanna İncili'nde ise, Meryem'in Beytüllahm'e gittiğinde

28. Matta, 1/16.

29. Luka, 1/26-28.

30. Luka, 1/29-38.

31. Âl-i İmrân, 3/45-46.

32. Bk. Meryem, 19/27-33.

33. Âl-i İmrân, 3/47.

34. Âl-i İmrân, 3/48.

35. Matta, 1/18-21.

36. Markos, 1/7-8.

orada doğum yapması üzerine, çobanlara meleklerin görünüp, bir kadının doğum yaptığı ve bunun Rab olan Mesih olduğunu haber verdikleri ifâde-leri buna örnek verilebilir.³⁷

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾

22- Meryem ona gebe kaldı ve bu yükü ile uzak bir yere çekildi.

22. âyete göre, Meryem gebe kalır. Çoğunluğa göre gebelik süresi normal süre olan dokuz aydır. Sekiz veya altı ay diyenler, hatta gebe kalır kal-maz doğurduğunu söyleyenler de vardır. Ancak çoğunluğun görüşü daha sağlamdır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Meryem’in oğlu (Îsâ) ile annesini de bir mûcize kıldık ve onları yerleşmeye uygun olan ve suyu bulunan yüksek bir yere yerleştirdik.”**³⁸

“Meryem oğlu Îsâ, bir misal olarak anlatılınca senin kavmin he-men bağrışmaya başladılar. ‘Bizim tanrılarımız mı, yoksa o mu da-ha hayırlı?’ dediler. Onlar bunu, sırf seninle tartışmak için ortaya attılar. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur.”³⁹

فَاجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا ﴿٢٣﴾

23- Derken doğum sancısı onu bir hurma ağacına tutunup dayanmaya zorladı. “Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!” dedi.

23. âyette Hz. Meryem’in babasız çocuk dünyaya getirecek olmasının ona sıkıntı verdiği, daha önceden ölüp yok olmayı temenni etmesi bu üzü-n-tüsünün eseri olmalıdır. Enes b. Mâlik ؓ’ten rivâyete göre. Nebî ﷺ şöyle bu-yurmuştur: **“Başına bir musîbet geldi diye sizden hiçbiriniz ölümü temen-ni etmesin. Eğer böyle bir temennide bulunmak zorunda kalırsa: Allâhım!**

37. Bk. Yuhanna, 1/17-18.

38. Mü'minûn, 23/50.

39. Zuhurf, 43/57-58.

Benim için yaşamak hayırlı olduğu sürece beni yaşat, hakkımda ölüm hayırlı olduğu zaman da canımı al, desin.”⁴⁰

Nitekim sahâbeden Habbab b. Eret'in (ö. 37/657) karnındaki yaralar için yedi kez dağlama yapılması üzerine çok acı çektiği ve “Eğer Allah Rasûlü'nün bize ağır hastalıktan dolayı ölümü istemeyi yasaklamasaydı, şüphesiz ölmek için duâ ederdim.” dediği nakledilmiştir.⁴¹

فَنَادِيهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكَ تَحَنُّكَ سِرِيًّا ﴿٢٤﴾
وَهَزَىٰ إِلَيْكَ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقُ عَلَيْكَ رُطْبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

24- Alt tarafından biri ona şöyle seslendi: “Tasalanma; Rabbin alt tarafında bir su kaynağı var etti.”

25- “Hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine olgun, taze hurmalar dökülsün!”

24-25. âyetlerde, Hz. Meryem'e alt taraftan seslenildiği, üzülmemesi gerektiği ve su ihtiyâcı için bir kaynak oluşturulduğu, hurma ağacının da ihtiyâcı olan gıdayı sağlayacağı bildirilmektedir. Âyette Hz. Meryem yüksek bir yerde olduğu için “alt taraftan biri seslendi” denilmiştir. Kimin seslendiği kesin olarak bilinmediği için, bunun Cebrâil عليه السلام veya İsâ olduğu söylenmiştir.

Hız. Meryem gebeliği ilerleyince, durumu ailesinden gizlemek için uzak bir yere gider, doğum sancısı tutunca bir ağacın altına gelir. Rivâyete göre bu hurma ağacı başı ve meyvesi olmayan kuru bir kütük idi ve mevsim de kıştı. Hız. Meryem onu silkeleyince dallar, yapraklar ve meyveler oluşmuştur. Bu, Hız. Meryem'in temizlik ve iffetini gösteren açık bir delildir.⁴²

فَكُلِّي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا ۖ فَمَا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا ۖ فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾ فَآتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ ۖ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ يَا أُخْتُ هِرُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾

40. Buhârî, Merdâ, 19, Deavât, 30; Müslim, Zikr, 10, 13.

41. Buhârî, Deavât, 30.

42. Bk. Beyzâvî ve Râzî tefsirleri, Meryem, 19/25.

**26- “Artık ye, iç, gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen, “Ben, o Rahmân olan Allâh’a susma orucu adadım. Onun için bugün hiç kimseyle konuşmaya-
cağım.” diye işaret et.”**

27- Sonra Meryem onu (Îsâ’yı) yüklenerek kavmine getirdi. Onlar dediler ki: “Ey Meryem, sen gerçekten tuhaf bir iş yaptın!”

28- “Ey Hârûn’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi, annen de iffetsiz bir kadın değildi!”

26-28. âyetlerde, Meryem’e orada su ve yemek ihtiyâcını karşılaması ve yolda birine rastlarsa doğum sebebiyle ayıplanacağı hatırlatılarak “ben oruçluyum” diyerek cevap vermemesi öğütlenmektedir. O dönemde susma yoluyla oruç vardı, ya da oruçlu iken konuşmazlardı.⁴³

Kavmi Hz. Meryem’e, “Ey Hârûn’un kız kardeşi!” diye hitâb etmiştir. Hârûn ؑ, Hz. Mûsâ’nın kardeşidir. Hz. Meryem, Hârûn ؑ’ın erkek veya kız kardeşinin soyundandı. Kimilerine göre ise doğrudan Hârûn ؑ’ın soyundandır.⁴⁴ Hz. Peygamber bir hadîsinde bunu şöyle açıklamıştır: “Onlar, çocuklarına peygamberlerin ve sâlih kişilerin isimlerini verirlerdi.”⁴⁵

فَآسَارَتْ إِلَيْهِ ۖ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾
قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ ۖ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ۖ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِي
مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ ۖ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ۖ ﴿٣١﴾
وَبَرًّا بِوَالِدَتِي ۖ وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ۖ ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ
وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ۖ ﴿٣٣﴾

29- Bunun üzerine Meryem çocuğu gösterdi. Onlar dediler: “Biz beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?”

30- Çocuk dedi: “Şüphesiz ben Allâh’ın kuluyum. O bana kitap verdi ve beni bir peygamber yaptı.”

43. Bk. Meryem, 19/10; Âl-i İmrân, 3/41. âyet tefsiri.

44. Bk. Beyzâvî, Meryem, 19/28.

45. Müslim, Âdâb, 9; Tirmizî, Tefsir, 19/1.

31- “Nerede olursam olayım, beni mübârek kıldı. Yaşadığım sürece bana namaz kılmayı ve zekât vermeyi emretti.”

32- “Beni anneme karşı saygılı kıldı ve beni azgın bir zorba yapmadı.”

33- “Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağım gün bana selam olsun!”

29-33. âyetlerde, Hz. Îsâ'nın beşikte bebek yaşta iken söylediği sözleri şu maddelerde toplayabiliriz:

a) Allâh'ın kulu olduğunu, ileride kendisine kitap verilip peygamber olacağını söylemesi. Hz. Îsâ'nın özellikle tevhid inancı ile ilgili sözleri Hristiyanların söyledikleri ve inandıkları şu sözlerle çelişmektedir: **“Allah, Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir.”**⁴⁶ **“Allah üç ilahtan birisidir.”**⁴⁷ **“Onlar Meryem oğlu Mesih'i Rab edinmişlerdi.”**⁴⁸ Hz. Îsâ'nın beşikteki ilk sözünün, **“Şüphesiz ki ben, Allâh'ın kuluyum.”** olması, daha sonra onu ilâhlaştıracak olanlara açık bir rettir. Burada, Hz. Îsâ'ya verilecek olan kitap da İncil'dir. Âyette geçmiş zaman kipinin kullanılması, belirtilen hususların ezeli ilimde belirlenmiş olması ve zamanı gelince gerçekleşmesinin kesin bulunması yüzündendir. Diğer yandan bir âyette: **“Ne Îsâ Mesih, ne de Allâh'a yakın melekler Allâh'a kul olmaktan kaçınmazlar.”**⁴⁹ buyrulur.

Aşağıdaki âyetlerde Hz. Îsâ'nın peygamberliği döneminde söyledikleri, hatta kıyâmet gününde Allah Teâlâ'nın sorusu üzerine vereceği cevap üzerinde Hristiyanlık âleminin düşünmesi gerekir.

“Şüphe yok ki Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur.”⁵⁰ **“Şüphe yok ki Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na kulluk edin! İşte dosdoğru yol budur.”**⁵¹

“Andolsun ki, “Allah, Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir.” diyenler kâfir olmuşlardır. Oysa Îsâ şöyle demişti: “Ey İsrâiloğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a kulluk edin. Çünkü

46. Mâide, 5/17, 72.

47. Mâide, 5/73.

48. Tevbe, 9/31.

49. Nisâ, 4/172.

50. Âl-i İmrân, 3/51.

51. Zuhuruf, 43/64.

her kim Allâh'a ortak koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve onun varacağı yer ateştir ve zâlimler için yardımcıları yoktur.”⁵²

Hiz. İsâ'nın kıyâmet günü Allah Teâlâ'ya vereceği cevap Kur'ân'da şöyle açıklanır: **“Hani Allah: ‘Ey Meryem oğlu İsâ! Sen mi insanlara, ‘Allâh'ı bırakıp, beni ve annemi iki ilâh edinin!’ demiştin, dedi. İsâ dedi ki: ‘Seni tenzih ederim; hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz. Eğer onu söylemiş olsaydım, şüphesiz Sen bunu bilir-din. Sen benim içimdekini bilirsin. Hâlbuki ben Senin zâtında ola-nı bilmem. Çünkü gaybleri en iyi bilen yalnız sensin! Onlara sade-ce, senin bana kendilerine söylememi istediğin: ‘Benim de, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a ibadet edin!’ sözünü söyledim. İçlerinde bulunduğum sürece onları gözledim. Ama canımı aldığımda, artık onları gözleyen Sen oldun! Çünkü Sen her şeyi hakkıyla görensın. Eğer onlara azap edersen, şüphesiz onlar Senin kullarıdır. Ama onları bağışlarsan, şüphesiz ki Sen mutlak üstünsün, tam hüküm hikmet sahibisin.”⁵³**

Hiz. Peygamber bir hadisinde şöyle buyurmuştur: **“İnsanların dünya ve âhirette İsâ'ya en yakını benim. Bütün peygamberler babaları bir, anaları ayrı kardeşler gibidir. İsâ peygamber benim kardeşimdir; onunla benim aramda başka peygamber yoktur.”⁵⁴**

b) İsâ'nın yaşadığı sürece namaz kılmak ve zekât vermekle yükümlü olduğunu bildirmesi. 31. âyette Cenâb-ı Hak, Hiz. İsâ'yı mübârek kıldığını, kendisine namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrettiğini bildirmektedir. Bir kim-senin mübârek kılınması; hayrı öğreten ve insanlara çok yararlı olan feyiz-li bir kişi olduğu anlamına gelir. Âyet namaz ve zekât gibi, İslâm'ın önemli şartlarından olan ibadetlerin Hristiyanlıkta da bulunduğunu gösterir.

Namaz ve zekât bütün peygamberler döneminde farklı şekillerde olmak-la birlikte yapılması istenen ibadetlerdendir. Kur'ân'da Hiz. Zekerıyyâ'nın mihrapta namaz kıldığı bildirildiği gibi,⁵⁵ Hiz. Meryem'e de rukûlu ve secde-li namazı cemaatle birlikte kılması emredilir. **“Ey Meryem! Rabbine iba-det et, secdeye kapan ve rûkû edenlerle birlikte sen de rûkû et!”⁵⁶**

52. Mâide, 5/72.

53. Mâide, 5/116-118.

54. Buhârî, Enbiyâ, 48; Müslim, Fazâil, 143-145.

55. Âl-i İmrân, 3/39.

56. Âl-i İmrân, 3/43.

c) Annesine itaat eden bir evlat olması, hayırsız ve zorba biri olmaması. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Rabbim, sadece kendisine kulluk etmenizi ve ana-babaya iyilik etmenizi emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırlarsa, kendilerine “öf” bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle!”**⁵⁷

“Sana Allah yolunda ne harcadıklarını soruyorlar. De ki: “Hayır olarak vereceğiniz şey, önce ana-baba, yakınlar, yetimler, düşkünler ve yolda kalmışlar için olsun. Hayır olarak ne yaparsanız, şüphe yok ki Allah onu bilir.”⁵⁸

d) Kendisi için selam ve esenlik dilemesi. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Gönderilen bütün peygamberlere selâm olsun!”**⁵⁹

ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ ۚ سُبْحَانَهُ ۚ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾ وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ ۚ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾

34- İşte gerçek söze göre, hakkında (Yahudilerle Hristiyanların) çekişip durdukları Meryem oğlu İsa budur!

35- Allâh'ın bir çocuk edinmesi olacak şey değildir! O, böyle şeylerden uzaktır. O, bir şeyin olmasını dilerse, ona sadece, “ol!” der, o da hemen olur.

36- “Şüphesiz benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz Allah'tır. Öyleyse O'na ibadet edin. İşte dosdoğru yol budur!”

34-36. âyetlerde, şüpheli sözlere dayanılarak hakkında tartışma çıkarılan ve Hristiyanlarca türlü şekillerde ilâhlaştırılan Meryem oğlu İsa'nın gerçek durumunun bu olduğu, Allâh'ın çocuk edinmekten uzak bulunduğu, O'nun, olmasını istediği bir şeyin derhâl olacağı ve İsa'yı Allâh'ın oğlu kabul edenlere İsa'nın, **“İşte benim de sizin de Rabbiniz Allah'tır. O'na kulluk ediniz, dosdoğru yol budur.”** sözü hatırlatılır.

Kimine göre, 34. âyetteki “kavlî'l-hak (gerçek olan söz/Cenâb-ı Hakkın sözü)” tamlaması “kelimetullah” demektir. Bu taktirde anlam; “Allâh'ın

57. İsrâ, 17/23.

58. Bakara, 2/215.

59. Sâffât, 37/181.

sözüne göre” yerine, “Allâh’ın kelimesi olan Îsâ’nın sözüne göre” demek olur. Hz. Îsâ’ya “kelime” denilmesi, Allah Teâlâ’nın “Kün (ol!)” emriyle meydana gelmiş olmasındandır.⁶⁰

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yine melekler şöyle demişti: Ey Meryem! Allah sana kendinden bir Kelime’yi müjdeliyor. Adı Meryem oğlu Îsâ Mesih’tir. Dünyada da âhirette de şerefli ve Allâh’a çok yakın olanlardandır.”**⁶¹

“Ey kitap ehli! Dîninizi konusunda aşırı gitmeyin ve Allah hakkında da, gerçekten başkasını söylemeyin! Meryem oğlu Îsâ Mesih, sadece Allâh’ın peygamberi, O’nun Meryem’e atmış olduğu kelimesi ve kendisinden bir ruhtur.”⁶²

“Onlar: ‘Allah çocuk edindi.’ dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Hepsi O’na boyun eğmiştir. O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır ve O, bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona sadece “ol!” der, o da olurur.”⁶³

Ubâde bin Sâmîr ؓ’ten rivâyete göre, Hz. Peygamber bir hadisinde şöyle buyurmuştur: **“Her kim, Allah’tan başka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır, O’nun ortağı yoktur; Muhammed O’nun kulu ve elçisi; Îsâ da Allâh’ın kulu ve elçisi, Meryem’e bıraktığı kelimesi ve Allah tarafından verilen bir ruhtur. Cennet haktır ve gerçektir, diye şehâdet ederse, Allah o kimseyi yedi cennet kapılarından dilediğinden cennete koyar.”**⁶⁴

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ^{٣٧} فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾ أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصُرْ^{٣٨} يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾

37- Sonra bâzı gruplar kendi aralarında (Îsâ hakkında) görüş ayrılığına düştüler. O büyük güne ulaşıldığında, vay o inkâr edenlerin hâline!

60. Bk. Beyzâvî, Şeyhzâde, Meryem, 19/34. âyet tefsiri.

61. Âl-i İmrân, 3/45.

62. Nisâ, 4/171.

63. Bakara, 2/116-117.

64. Buhârî, Enbiyâ, 21/47; Müslim, İman, 46.

38- Onlar Bize gelecekleri gün, neler işitecekler, neler görecekler! Fakat o zâlimler bugün apaçık bir sapıklık içindedirler!

37-38. âyetlerde sözü edilen gruplar, Yahudiler ile Hristiyanlar ya da Hristiyanların kendi içindeki mezhepleri olduğu nakledilmiştir. Nitekim bunlardan kimileri Hz. Îsâ'ya, "Allâh'ın oğlu", kimileri "Allâh'ın kendisi" derken, kimileri, "O, bizzat tanrıdır. Yere indi, sonra yine göğe çekildi." demişler, Melkânî gibi kimi gruplar da, "Îsâ üç asıldan biridir. Yani; Allah, oğlu Îsâ ve anne Meryem üçlüsü ilâhtır." demişlerdir. Kimileri de, "Îsâ; Allâh'ın kulu, elçisi, rûhu ve kelimesidir." demiştir. Hristiyanlardan tevhid inancına sahip olanlarla, müslümanların Hz. Îsâ hakkındaki görüşü bu sonuncusudur.⁶⁵

KUR'ÂN'A VE HZ. ÎSÂ'YA GÖRE EHL-İ KİTABIN ALLAH İNANCI

Kur'ân'da gerek Hristiyanların gerekse Yahudilerin inanç sapmalarına yer verilmiş ve Hz. Îsâ'nın dünyadaki konuşmaları yanında, kıyâmet günü bu konuda alacağı tavır da açıklanmıştır.

Hz. Îsâ'nın kendi toplumuna uyarı ve tebliği bir âyetle şöyle belirtilir: **"Îsâ apaçık mucizelerle gelince şöyle demişti: 'Ben size hikmetle ve hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir bölümünü açıklayayım diye geldim. Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Şüphe yok ki Allah, benim de Rabbinizdir. O'na kulluk edin! İşte doğru yol budur.' Ancak onların içlerinden çıkan birtakım gruplar, birbirleriyle görüş ayrılığına düştüler. Can yakıcı bir günün azâbından dolayı, vay zulmedenlerin hâline!"**⁶⁶

Kur'ân'da genel olarak ehl-i kitap şöyle uyarılır: **"Ey kitap ehli! Dîninizi konusunda aşırı gitmeyin ve Allah hakkında da, gerçekten başkasını söylemeyin! Meryem oğlu Îsâ Mesih, sadece Allâh'ın elçisi, O'nun Meryem'e atmış olduğu kelimesi ve kendisinden bir ruhtur. O hâlde Allâh'a ve elçilerine inanın! Allah, "Üçtür!" demeyin."**⁶⁷ Kendi yararınıza olarak, buna son verin. Çünkü Allah, tek bir İlâh'tır. O, çocuk sahibi olmaktan uzaktır. Göklerde ne var yerde ne varsa hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah yeter!"⁶⁸

65. Bk. Kurtubî, Câmi', XI, 71, 72.

66. Zuhurf, 43/63-65.

67. Bk. Mâide, 5/73.

68. Nisâ, 4/171.

Hristiyanlarda tek Allah inancına sahip olanlar varsa da, büyük çoğunluk, “Baba, Oğul ve Rûhu'l-kudûs ya da Baba, Oğul ve Meryem”den ibâret üçlü ilâh anlayışına sahiptir. Ya da Allâh'ın üç unsurdan meydana geldiğini iddiâ eder ve üçü de “tam ilâhtır”, diyerek çelişkiye düşerler. Yukarıdaki âyette, Hz. Îsâ için, “Allâh'ın elçisi”, “Allah'tan bir ruh” ve “Allâh'ın kelimesi” denilmiştir. Meryem sûresi 19/17-21 arası âyetlerde, Hz. Meryem'e gelen Rûh'un bir melek olduğu belirtilir ki, bu Cebrâil ﷺ'dan başkası değildir. Âl-i İmrân, 3/45-47. âyetlerde ise “Allâh'ın kelimesi”nden maksadın, Yüce Allâh'ın “kün/ol” emir ve kelimesi olduğu belirtilir. Hz. Îsâ böyle bir emirle babasız olarak yaratıldığı için bu adı almıştır. “Mesih”in aslı, İbrânice “meşih” olup, saygıya değer, mübârek demektir.

Yahudiler de “**Üzeyir** ﷺ **Allâh'ın oğludur.**” diyerek bir peygamberi Allâh'a ortak koşmuşlardır.⁶⁹

“Allah, “Ey Meryem oğlu Îsâ! Sen mi insanlara, “Allâh'ı bırakıp, beni ve annemi iki ilâh edinin!” demiştin”? diye sorduğunda, Îsâ diyecek ki: “Seni tenzih ederim; hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz. Eğer söylemiş olsaydım, kuşkusuz Sen bunu bilirdin. Ben, Senin içinde olanı bilmediğim hâlde, Sen benim içimde olanı bilirsin. Hiç kuşku yok ki, gizlileri yalnız Sen bilebilirsin!”⁷⁰

“Ben onlara sadece, Senin bana onlara söylememi istediğin, “Benim de, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a ibadet edin!” sözünü söyledim. İçlerinde bulunduğum sürece onları gözledim. Ama canımı aldığımda, artık onları gözleyen yalnız Sen oldun! Çünkü Sen, her şeye çok iyi tanık olansın.”⁷¹

“Eğer onlara azap edecek olursan, kuşkusuz onlar Senin kullarıdır. Ama onları bağışlayacak olursan, kuşkusuz ki, Sen çok güçlü, çok bilge olansın!”⁷²

Hz. Îsâ, insanları tek Allah inancına çağırması ve O'na kulluğa teşvik etmesi aşağıdaki âyetlerde açıkça şöyle ifâde edilir:

“Şüphesiz ki, Allah, benim de Rabbin, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibadet edin. İşte dosdoğru yol budur.”⁷³

69. Bk. Bakara, 2/259; Tevbe, 9/30.

70. Mâide, 5/116.

71. Mâide, 5/117.

72. Mâide, 5/118.

73. Âl-i İmrân, 3/51.

**“Allâh’ın kendisine kitap, hüküm ve elçilik görevi verdiği bir kim-
senin, insanlara, “Allâh’ı bırakıp da bana kullar olun!” demeye hak-
kı yoktur. Aksine, “Siz kitabı öğretmiş ve incelemiş olmanızdan do-
layı, Rabbe içtenlikle kullar olunuz!” demesi gerekir. Ve yine size,
melekleri ve peygamberleri Rabler edinmenizi söylemeye de hakkı
yoktur. Siz kendinizi Allâh’a teslim ettikten sonra, size inkârcı ol-
manızı mı söyleyecek?”⁷⁴**

Hristiyanlar Îsâ’yı Rabbin, insan bedenine bürünmüş, insan olarak gö-
rünmüş şekli olarak kabul ederler. Bir bölümü annesi Meryem’i, bir bölü-
mü de Rûhu’l-kudüs’ü (Kutsal ruh) üç ilâhtan biri sayarlar. Aslında bu inanç-
lar, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Hristiyanlığa Yeni Eflatunculuk felsefe-
sinden geçmiştir.

Aşağıdaki âyetlerde bu inanış şöyle eleştirilir:

**“Andolsun ki, “Allah, Meryem oğlu Mesih’tir.” diyenler küfre
düşmüşlerdir. De ki, “Öyle ise, Allah, Meryem oğlu Îsâ’yı, annesi-
ni ve veryüzünde olanların hepsini yok etmek istemiş olsaydı, O’nu
kim engelleyebilirdi? Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındaki her şe-
yin hükümranlığı Allâh’ındır. O, dilediğini yaratır, Allah, her şeye
gücü yetendir.”⁷⁵**

**“Andolsun ki, “Allah, Meryem oğlu Mesih’tir.” diyenler, küfre
düşmüşlerdir. Çünkü Îsâ, “Ey İsrâiloğulları! Benim de Rabbim, si-
zin de Rabbiniz olan Allâh’a ibadet edin. Çünkü, kim Allâh’a ortak
koşarsa, şüphesiz ki Allah ona cenneti haram kılar ve onun varaca-
ğı yer cehennem olur ve (orada) zulmedenlerin hiçbir yardımcısı da
bulunmaz.” demişti.⁷⁶**

Teslis inancı aşağıdaki âyette şöyle reddedilir: **“Yine Andolsun ki, tek
Allah’tan başka hiçbir ilâh olmadığı hâlde, “Allah, üçün üçüncüsü-
dür.” diyenler küfre düşmüş bulunmaktadır. Eğer onlar, söylemek-
te olduklarından vazgeçmeyecek olurlarsa, andolsun ki, içlerinden
inkâr edenlere, can yakıcı bir azap dokunacaktır.”⁷⁷**

Hız. Îsâ’nın tebliğ ettiği din tek Allah inancına dayanır. İncil’deki baba,
oğul, Allâh’ın kelimesi ve Allâh’ın rûhu,⁷⁸ gibi terimlerin farklı yorumlanması

74. Âl-i İmrân, 3/79, 80.

75. Mâide, 5/17. Benzer inanç sapması için bk. 5/52, 72-76.

76. Mâide, 5/72.

77. Mâide, 5/73.

78. Bk. Nisâ, 4/171.

ve mecaz anlatımların gerçek gibi algılanması sonucunda, Hristiyanlığa; Allah, İsâ ve Rûhu'l-kudûs olmak üzere üçlü ilâh inancının sonradan girdiğinde şüphe yoktur.⁷⁹

Bununla birlikte, Kur'ân ve sünnette Hristiyanlar bir inanç ayrımı yapılmaksızın “ehl-i kitap” olarak nitelendirilir. Buna göre, kitap ehline küfür ve şirk isnâd eden nassların, özel nasslarla tahsis edildiği kabul edilmiştir. Aşağıdaki âyette onların iffetli olan kadınlarıyla evlenme, kestiği hayvanın etinin yenilmesi ve artığının temiz sayılması buna örnek verilebilir. **“Bugün iyi ve temiz şeyler size helâl kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helâl olduğu gibi, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Mü'min kadınlardan iffetli olanlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini verip nikâhlamak şartıyla, namuslu olmak, zinâ etmemek ve gizli dostlar da edinmemek üzere size helâldir. Kim îmânı tanımazsa, bütün ameli boşa gider ve o âhirette de ziyâna uğrayanlardan olur.”**⁸⁰

Hz. Meryem ve İsâ'nın beşer niteliği aşağıdaki âyette açıkça ifâde edilir.

“Meryem oğlu Mesih, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmişti. Onun annesi dosdoğru bir kadındı. İkisi de yemek yerlerdi. Önce, Bizim onlara âyetleri nasıl açıkladığımıza, sonra bir de, onların, (gerçeği dinlemekten) nasıl uzaklaştıklarına bak!”⁸¹

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

39- Hükmün verilip işin bitirileceği o pişmanlık gününden onları sakındır! Onlar hâlâ gaflet içindedirler ve hâlâ inanmıyorlar.

40- Şüphesiz yeryüzüne ve onun üzerindekiilere Biz vâris oluruz ve onlar ancak Bize döndürülürler.

79. Bk. Bakara, 2/87, 253, Mâide, 5/17, 110; Tevbe, 9/30; Nahl, 16/102.

80. Mâide, 5/5.

81. Mâide, 5/75. krş. 5/52, 72-76; Elmalılı, Azim, III, 191, 192.

39-40. âyetlerde, ansızın gelebilecek olan ölüm ânı veya kıyâmet günü “pişmanlık günü” olarak nitelendirilmiş, böyle bir güne karşı insanların uyarılması istenmiştir. O gün insanlar gaflet içinde beklerken iş olup bitirilir ve herkes O’nun huzûruna döndürülür.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göklerin ve yerin mîrası Allâh’a âittir. Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır.”**⁸²

“Mûsâ kavmine dedi ki: ‘Allah’tan yardım isteyin ve sabredin! Şüphesiz yeryüzü Allâh’ındır. Ona kullarından kimi dilerse onu mîrasçı yapar. Sonunda kurtuluş sakınanlarındır.”⁸³

“Gerçekten, yaşatan da Biziz, öldüren de Biziz! Ve her şeye Biz vâris oluruz.”⁸⁴ **“Sen şimdi sabret! Çünkü Allâh’ın vaadi gerçektir. İster onların başına geleceğini söylediğimiz azâbın bir kısmını sana gösterelim, ister seni daha önce vefât ettirelim (sonuç değişmez). Çünkü onlar, sonunda Bize döndürölüp getirileceklerdir.”**⁸⁵

Hadiste şöyle buyrulur: Cennetlikler cennete, cehennemlikler cehenneme girdikten sonra ölüm onların huzûruna getirilerek, ölümü tanıyıp tanımadıkları sorulur. Onlar: Tanıdık derler. Sonra ölüm ilkesi yok edilir ve şöyle denir: Ey cennet ehli! Cennette ebediyyen kalacaksınız, artık ölüm yok. Ey cehennem ehli! Cehennemde ebediyyen kalacaksınız, artık ölüm yok. Bu açıklamalardan sonra Allâh’ın Rasûlü şu âyeti okumuş: “Hükmün verilip işin bitirileceği pişmanlık gününden onları sakındır! Onlar hâlâ gaflet içindedirler ve hâlâ inanmıyorlar.”⁸⁶ ve eliyle işaret ederek şöyle buyurmuştur: “Dünya ehli dünya gafletindedir.”⁸⁷

82. Âl-i İmrân, 3/180.

83. A'râf, 7/128.

84. Hicr, 15/23.

85. Mü'min, 40/77.

86. Meryem, 19/39.

87. Buhârî, Tefsir, 19/1; Müslim, Cennet, 40.

﴿ BÂB 3 ﴾

HZ. İBRAHİM'İN PUTPEREST KAVMİNİ İLK DAVETİ, İSHAK VE YÂKUB

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ ۖ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ ۚ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾ قَالَ أَرَأَيْتَ أَنْتَ عَنْ إِلَهِي يَا إِبْرَاهِيمُ ۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ ۖ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي ۚ إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾ وَأَعْتَزِّلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾

41- Kitap'ta İbrahim'i de an. Çünkü o, dosdoğru bir peygamberdi.

42- Hani o babasına demişti ki: “Babacığım! O işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”

- 43- “Babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi; bana uy ki, seni doğru bir yola erİştireyim.”
- 44- “Babacığım! Şeytana tapma, çünkü şeytan, çok merhametli olan Allâh’a isyan etti.”
- 45- “Babacığım! Şüphesiz ben çok merhametli olan Allâh’ın azâbına uğramandan ve böylece şeytana dost olmandan korkuyorum!”
- 46- Babası dedi: “Ey İbrahim! Yoksa sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezsen seni taşlarım! Haydi, bir süre benden uzak dur!”
- 47- İbrahim dedi: “Sana selam olsun, senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lûtuflârdır.”
- 48- “Sizden de Allâh’ı bırakıp taptıklarınızdan da uzaklaşıyorum. Ben yalnızca Rabbime duâ ederim. Umulur ki Rabbime duâ sayesinde bahtsız olmam!”
- 49- İbrahim onlardan ve Allâh’ı bırakıp taptıklarından uzaklaşınca, Biz ona İshâk’ı ve Yâkub’u verdik ve her birini peygamber yaptık.
- 50- Bunlara rahmetimizden ihsan ettik ve hepsine de dillerde güzel ve yüksek bir nam bıraktık.

41-50. âyetlerde, büyük peygamberlerden olan Hz. İbrahim’in bâzı güzel vasıfları ve tevhid inancına kendi babasından başlayarak, bu konuda karşılaştığı zorluklar anlatılır. Babasının, “Bu davadan vazgeçmez, bizim putlarımıza karşı çıkmaya devam edersen seni taşlarım, daha fazla ileri gitmeden buradan uzaklaş ve uzun zaman gözüme görünme!” gibi ifâdelerle anlatılan sert tepkisine karşı, oğlunun onun için tatlı dille esenlik ve Allah’tan mağfiret dilemesi İbrahim’in yumuşak huyunun bir tezahürüdür. Cenâb-ı Hak daha sonra İbrahim’e İshâk’ı ve tonunu Yâkub’u lûtfedip, onları da peygamber olarak görevlendirecek, gelecek nesiller onların doğruluklarını ve güzel hâllerini anacaklardır.

Hız. İbrahim'in babasının adı Azer olup, putlara tapardı.

Hız. İbrahim'in babası ve kavmiyle olan ilk konuşmaları ve davetini aşağıdaki maddelerde toplayabiliriz:

a) Taptıkları putların kendilerine ne fayda ne de bir zarar veren heykellerden ibâret olduğunu hatırlatıp, kendilerini gökleri ve yeri yaratan tek Allah inanıcına davet etmesi. Onun ilk yaptığı konuşma ve tebliğ aşağıdaki âyetlerde şöyle belirtilir:

“Hani bir zamanlar İbrahim, babası Azer’e şöyle demişti: Sen putları tanrı mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum.”⁸⁸

“Andolsun ki Biz daha önce İbrahim’e de doğru yolu bulma olgunluğunu vermiştik. Biz onun buna lâayk olduğunu biliyorduk. O zaman o, babasına ve kavmine: ‘Sizin şu karşısında durup taptığınız heykeller nedir?’ demişti. Onlar: ‘Biz atalarımızı bunlara tapar bulduk.’ dediler. İbrahim: ‘Andolsun siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz.’ dedi. Onlar: ‘Sen bize gerçeğı mi getirdin, yoksa bizimle alay mı ediyorsun?’ dediler. İbrahim dedi: ‘Hayır, Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki onları O yaratmıştır. Ben de buna şâhitlik edenlerdenim.”⁸⁹

“Hani o, babasına ve kavmine: ‘Siz neye tapıyorsunuz?’ demişti. Onlar: ‘Birtakım putlara taparız da onlar sayesinde toplanırız.’ dediler. İbrahim: ‘Peki, dedi, siz duâ ettiğiniz zaman onlar sizi işitirler mi? Veya size bir fayda ya da zarar verebilirler mi?’ ‘Hayır, ama biz atalarımızı böyle yapar bulduk.” dediler. İbrahim dedi: ‘Hiç düşündünüz mü, neye tapıyorsunuz? Siz ve eski atalarınız. Şüphesiz bütün bunlar benim düşmanımdır. Ancak âlemlerin Rabbi olan Allah benim dostumdur.”⁹⁰

b) Onların gerçekte şeytana tapmakta olduklarını hatırlatmak. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: ***“Ey Âdemoğulları! Ben size şu öğütte bulunmadım mı? Şeytana kul olmayın, çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır.”***⁹¹ ***“Müşrikler Allâh’ı bırakıp, birtakım (Lât, Uzza, Menat gibi) dışı***

88. En’âm, 6/74.

89. Enbiyâ, 21/51-56.

90. Şuarâ, 26/70-77.

91. Yâsîn, 36/60.

putlara tapıyorlar. Ancak onlar gerçekte azgın şeytandan başkasına tapmıyorlar!”⁹²

c) Şeytana dost olanın Allâh'ın azâbına uğrayacağını hatırlatması. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için, giysilerini soyarak cennetten çıkardığı gibi, sizi de aldatmasın! Çünkü o ve yandaşları, kendilerini göremeyeceğiniz bir yerden sizi görürler. Biz şeytanları îmân etmeyenlere dostlar yaptık.”⁹³**

d) Allah Teâlâ'nın güç ve kudreti hakkında bilgi vermesi. Hz. İbrahim'in bununla ilgili sözleri Kur'ân'da şöyle nakledilir:

“O Allah ki beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir. Bana yediren ve içirendir. Hastalandığım zaman, bana O şifâ verir. Benim canımı alacak, sonra yeniden diriltecek olan O'dur. Ve cezâ gününde, kusurlarımı bağışlayacağını umduğum da O'dur.’ Ey Rabbim! Bana hikmet ver ve beni sâlihler arasına kat.”⁹⁴

e) Babası Azer'in ilk tepkisi ve ailesini terk etmesini istemesi. Azer, eğer putlara karşı gelmekten vazgeçmezse, İbrahim'i taşa tutmakla tehdit etmişti. Daha önce Hz. Mûsâ da kendisini taşa gömerek öldürecekleri tehdidinde bulunan Firavun'un adamlarına verdiği cevap Kur'ân'da şöyle bildirilir: **“Şüphesiz ki ben, beni taşa tutmanıza karşı, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allâh'a sığındım.”⁹⁵**

f) İbrahim'in babası için esenlik dilemesi ve bağışlanması için Allâh'a duâ edeceğine söz vermesi. 47. âyette, Hz. İbrahim'in babası ile vedâlaşırken, kötülüğe iyilikle karşılık vererek, onun için esenlik ve hidâyet dilediği bildirilir. Bunun anlamı; Allah Teâlâ'nın onu tevbe ve îmân etmeye muvafak kılmasını istemektir.⁹⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O çok merhametli olan Allâh'ın has kulları, yeryüzünde tevâzu ile yürürler ve câhiller kendilerine laf at-tığında, ‘Selâmetle’ deyip geçerler.”⁹⁷**

92. Nisâ, 4/117.

93. A'râf, 7/27.

94. Şuarâ, 26/78-83.

95. Duhân, 44/20.

96. Bk. Beyzâvî, Meryem, 19/47. âyet tefsiri.

97. Furkan, 25/63.

“Onlar boş bir söz işittiklerinde, ondan yüz çevirirler ve bu sözün sahiplerine: ‘Bizim işimiz bize, sizin işiniz size. Size selâm olsun! Biz kendini bilmezlerle düşüp kalkmak istemiyoruz.’ derler. Sen sevdiğini doğru yola iletemezsin. Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir. Çünkü doğru yola iletilecek olanları en iyi O bilir.”⁹⁸

Hiz. İbrahim verdiği söz üzerine ana-babası için şu duâyı yapmıştı: **“Ey Rabbimiz! Hesâbın görüleceği gün beni, ana-babamı ve bütün mü'minleri bağışla!”**⁹⁹ **“Babamı da bağışla. Çünkü o yolunu şaşıranlardan oldu. İnsanların diriltileceği gün, beni utandırma.”**¹⁰⁰

Ancak daha sonra Hiz. İbrahim bu konuda uyarılıyor, müşrik ve inkârcı olarak ölenler için duâ etme yasağı getiriliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyurulur: **“Ne Peygambere ne de îmân edenlere, müşriklerin cehennemlik oldukları belli olduktan sonra, ak-raba bile olsalar, onlar için Allah'tan mağfiret dilemek yaraşmaz. İbrahim'in babası için Allah'tan mağfiret dilemesi, ancak ona vermiş olduğu bir sözden dolayı idi. Ona, babasının Allâh'ın düşmanı olduğu belli olunca, İbrahim ondan ilişiğini kesti. Çünkü İbrahim çok içli ve yumuşak huylu idi.”**¹⁰¹

Yukarıdaki 113. âyetin, Ebû Tâlib'in vefâtıyla ilgili olarak indiği nakledilmişse de, bu âyetler grubunun Medîne döneminin sonlarına doğru indiği, Ebû Tâlib'in ise, Mekke döneminde vefât ettiği düşünülürse, arada ilgi kurmak güçleşir.¹⁰²

Diğer yandan bu âyetin, Hiz. Peygamber'in doğumundan önce kaybettiği babası ve altı yaşlarında iken kaybettiği annesi için duâ etmesi, kimi sahâbenin de, müşrik olarak ölen, fakat iyi hâlleri bulunan babaları için duâ etmek istemeleri üzerine indiği de nakledilmiştir.¹⁰³

Ebû Hüreyre'den gelen bir hadiste şöyle buyurulur: **“Kıyâmet günü İbrahim yüzü gözü toprak içinde olan babası Azer ile karşılaşacak ve ona: Ben sana dünyada iken bana âsî olma, dememiş miydin.” diye soracak.**

98. Kasas, 28/55-56.

99. İbrâhim, 14/41.

100. şuarâ, 26/86-87.

101. Tevbe, 9/113-114.

102. krş. Kasas, 28/56; Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, 40; Tefsir, 9/16, 28/1, Eymân, 19; Ahmed bin Hanbel, V, 433.

103. Câmiu'l-Beyân, II, 41, 43; İbn Kesir, II, 394; Süleyman Ateş, age, IV, 147.

Babası da ona, “İşte bugün sana âsî olmayacağım.” diyecek. O zaman İbrahim: Ey Rabbim! İnsanların diriltileceği gün beni üzmeyeceğini vaad etmiştin. Bugün babamın senin rahmetinden uzak olmasından daha çok üzülecek ne olabilir ki? O zaman Allah Teâlâ şöyle buyuracak: Ben cenneti kâfirlere haram kıldım.”¹⁰⁴

g) İbrahim’in kavminden ve taptıkları putlardan uzaklaşması ve yalnız Allâh’a kulluğa yönelmesi. 49. âyete göre, Hz. İbrahim kavminden ayrılıp Şam’a hicrete karar verince, önce Harran’a gitmiş, orada Hz. Sâre ile evlenmiştir. Ondan İshak, onun soyundan da Yâkub ءلءكء dünyaya gelmiştir. İbrahim ءلءكء’ın öbür eşi Hz. Hacer’den de Hz. İsmâil dünyaya gelmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki ben yüzümü Hanîf olarak, gökleri ve yeri yaratana çevirdim ve ben Allâh’a ortak koşanlardan değilim.”**¹⁰⁵ **“De ki: Ben ancak Rabbime duâ ederim ve O’na kimseyi ortak koşmam.”**¹⁰⁶

h) İbrahim’e, İshak ve Yâkub’un verilmesi ve bunların peygamber olması. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz, ona İshâk’ı ve (İshâk’ın oğlu) Yâkub’u başışladık. Hepsini de doğru yola ilettik.”**¹⁰⁷ **“O sırada ayakta onları dinleyen İbrahim’in karısı buna güldü. Biz de ona İshâk’ı ve onun ardından da Yâkub’u müjdeledik.”**¹⁰⁸

“İbrahim’e İshâk’ı lûtfettik ve bir de Yâkub’u bahşettik ve her birini de sâlih insanlar yaptık.”¹⁰⁹ **“Biz ona, İshâk’ı ve Yâkub’u başışladık. Peygamberliği ve kitabı onun soyundan gelenler arasında sürdürdük. Ona dünyada mükâfatını verdik. Şüphesiz o, âhirette de iyiler arasındadır.”**¹¹⁰

İbrahim ve ailesinin dünyada güzel bir nam bırakması. Hz. İbrahim insanlık tarihinde bütün peygamberler arasında en çok hatırlanan ve iyilikle anılan bir peygamberdir.

i) İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Beni sonra gelecekler içinde, doğrulukla anılanlardan eyle! Beni, nîmeti bol cennetine mîrasçı olanlardan kıl! Beni nîmet cennetlerinin vârislerinden kıl!”**¹¹¹

104. Buhârî, Enbiyâ, 8, Tefsir, 26/1.

105. En’âm, 6/79.

106. Cin, 72/20.

107. En’âm, 6/84.

108. Hûd, 11/71.

109. Enbiyâ, 21/72.

110. Ankebût, 29/27.

111. Şuarâ, 26/84-85.

Bütün namazların son oturushlarında gayri müekked sünnetlerle nâfi le namazların her oturushunda okunması sünnet olan “salli-bârik” duâları içinde İslâm ümmeti yüzyıllardır Hz. İbrahim ve ailesine de duâyı sürdürür. Kâ'b b. Ücre ؓ'ten rivâyete göre, Hz. Peygamber'in öğrettiği salli-bârik duâları şöyledir:

“Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin, kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîme, inneke hamîdun mecîd. Ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin, kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîme, inneke hamîdun mecîd.”

Anlamı: *“Ey Allâhım! Peygamberimiz Muhammed'e ve O'nun ailesine salât et, onların şeref ve kadrini yücelt, Hz. İbrahim ve ailesine salât ettiğin gibi. Ve yine Muhammed'i ve ailesini mübârek kıl, onların feyz ve bereketlerini dâimâ arttır, Hz. İbrahim ve ailesini mübârek kıldığın gibi. Şüphe yok ki sen hamîdsin, mecîdsin, bütün övgü, azamet ve celâl sana âittir.”*¹¹²

Burada, İbrahim ؑ'ın özel olarak zikredilmesi, rahmet ve bereketin onun üzerinde birleşmesi yüzündendir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de, meleklerin Hz. İbrahim'in ailesine hitâben; **“Ey ev halkı! Allâh'ın rahmeti ve bereketi üzerinizdedir.”** dedikleri belirtilir.¹¹³

Hz. Muhammed'in âli; Hâşim ve Abdülmuttaliboğulları kabîleleridir. İbrahim ؑ'ın âli ise; İsmâil, İshak ve onların çocuklarıdır.¹¹⁴

Sonuç olarak peygamberlerden her biri kendi toplumlarında, doğruluğun ve gerçeğin simgesi, topluma gerçeği tebliğ eden ve bunun toplumda yaşanmasını sağlamaya çalışan birer rehber olmuşlardır.

112. Buhârî, Tefsir, 33/10, Enbiyâ, 10, Deavât, 31, 32; Müslim, Salât, 65, 66, 69; Tirmizî, Tefsir, 33/23; Vitir, 20; Ebû Dâvûd, Salât, 179; Nesâî, Sehv, 49, 50-54; İbn Hanbel, I, 162, III, 47, IV, 118, 241.

113. Hûd, 11/73.

114. İbn Âbidîn, Reddül-Muhtâr I, 479; Zühaylî, age, I, 719-721.

﴿ BÂB 4 ﴾

**MÛSÂ VE KARDEŞİ HÂRÛN,
PEYGAMBERLERİN BİRBİRİNİN SOYUNDAN GELMESİ,
NAMAZIN TERKİ VE KAZÂ NAMAZI, ADN CENNETİ**

وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾
وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ
رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾ وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ
الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ
عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صَدِيقًا نَبِيًّا
﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَآئِيلَ وَمِمَّنْ
هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾
فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ
يَلْقَوْنَ غِيًّا ﴿٥٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ
الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ
بِالْغَيْبِ ۚ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا
وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا
مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾ وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ ۚ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا
وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ ۚ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

- 51- Kitap'ta Mûsâ'yı da an. Gerçekten o ihlâs sahibi idi. Bir rasûl ve bir nebî idi.
- 52- Biz ona Tûr Dağı'nın sağ yanından seslendik ve doğru-
dan konuşması için onu kendimize yaklaştırdık.
- 53- Rahmetimizden dolayı ona kardeşi Hârûn'u bir peygam-
ber olarak armağan ettik.
- 54- Kitap'ta İsmâil'i de an. Çünkü o, sözünde duran bir kul-
du. Bir rasûl ve bir nebî idi.
- 55- Ailesine namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi ve
Rabbinin katında da rızaya ermişti.
- 56- Kitap'ta İdrîs'i de an. Çünkü o, çok doğru sözlü biriydi,
bir peygamberdi.
- 57- Biz onu yüce bir makâma yükselttik.
- 58- İşte bunlar, Allâh'ın kendilerine nîmet verdiği peygam-
berlerden, Âdem'in soyundan ve gemide Nûh ile birlikte
taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrâil'in (Yâkub'un) soyun-
dan, hidâyete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir.
Onlar, Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak
secdeye kapanırlardı.
- 59- Sonra bunların ardından öyle bir nesil geldi ki namazı
terk ettiler, tutkularına uydular. Ama onlar yaptıkları bu
azgınlığın cezâsını görecekler.
- 60- Ancak tevbe edip, îmân eden ve sâlih amel işleyenler,
cennete girecek ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır.
- 61- O cennet, Rahmân'ın kullarına, görmedikleri hâlde va-
ad ettiği Adn cennetleridir. Şüphesiz O'nun vaadi mut-
laka yerine getirilir.
- 62- Onlar orada boş söz işitmezler, sadece selâm sözünü işi-
tirler. Orada sabah akşam onların rızıkları da hazırdir.
- 63- Kullarımızdan takvâ sahibi olanlara vereceğimiz cen-
net işte budur.
- 64- "Biz (melekler) ancak Rabbinin buyruğu ile ineriz. Çünkü
önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey
O'na âittir. Senin Rabbin unutkan değildir!"

65- O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. O hâlde O'na kulluk et ve O'na kulluğunda sabırlı ol! Sen hiç O'nun adını taşıyan birini biliyor musun?

51. âyette, Hz. Mûsâ'nın kıssasının da hatırlanması ve anlatılması istenmektedir. Çünkü o, hem rasûl hem nebî idi. Kendisine yeni bir kitap verilir ve din tebliğ eden peygambere hem "Rasûl", hem de "Nebî" denir.

Kitap indirilmeyip de önceki bir peygamberin kitap ve şeriatını sürdüren peygambere ise sadece "Nebî" denir. Buna göre Hz. Dâvud'a Zebur, Mûsâ'ya Tevrat, Îsâ'ya İncil ve Muhammed ﷺ'a Kur'ân verildiği için bunlardan her biri hem nebî hem de rasûldürler. Bununla birlikte, bu ilâhî dinlerin aynı kaynaktan geldikleri ve birbirinin devamı oldukları konusunda şüphe yoktur.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **"Allah dedi: Ey Mûsâ! Ben elçi olarak göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında seni seçkin kıldım. Artık sana verdiklerimi al ve şükredenlerden ol!"**¹¹⁵

KİTAPLARA İMAN

Önceki bâzı peygamberlere vahiy mesajı sayfalar adı verilen şekliyle gelmiştir. Ebû Zer 'ten rivâyet edilen bir hadiste, ilk insan ve peygamber olan Hz. Âdem'e 10 sayfa, Hz. Şit'e 50 sayfa, Hz. İbrahim'e 10 sayfa, Hz. İdrîs'e 30 sayfa olmak üzere toplam 100 sayfa gönderilmiştir.¹¹⁶

Kitaplar ise 4 tane olup; Hz. Mûsâ'ya Tevrat, Hz. Dâvud'a Zebur, Hz. Îsâ'ya İncil ve Hz. Muhammed'e Kur'ân Allah tarafından gönderilmiştir. Ancak önceki semâvî kitapların orijinal nüshaları kalmamış, Tevrat ve İncil nüshalarında zaman içinde değişiklikler meydana gelmiştir. Kur'ân onlarda vukû bulan bu değişiklik noktalarını açıklamıştır.¹¹⁷

Kitaplara iman, Allah Teâlâ'nın birtakım peygamberlerine kitaplar indirdiğine ve bunların içeriğinin tümüyle doğru ve gerçek olduğuna inanmayı kapsar. Bu konuda Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **"De ki: Ben, Allâh'ın indirdiği kitaba inandım ve aranızda adâleti gerçekleştirmekle emrolundum.."**,¹¹⁸ **"Peygamber, Rabbi tarafından kendisine"**

115. A'râf, 7/144.

116. Bk. Süyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, VIII, 489; Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, XV, 141, 142.

117. Bk. Mâide, 5/44; En'âm, 6/91; Enbiyâ, 21/105; Nisâ, 4/163; İsrâ, 17/55; Âl-i İmrân, 3/84; Mâide, 5/46.

118. Şûrâ, 42/15.

indirilene îmân etti, mü'minler de. Her biri Allâh'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine îmân ettiler..”¹¹⁹

“Ey îmân edenler! Allâh'a, peygamberine, peygamberine indir-diği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba îmân ediniz. Kim Allâh'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyâmet gününü inkâr ederse tam anlamıyla sapıtmıştır.”¹²⁰

Kur'ân-ı Kerîm, kendinden önceki kitapları tasdik etmiş, fakat onların koyduğu bâzı hükümleri kaldırarak yerlerine başka hükümler getirmiştir. Bir kimsenin mü'min sayılması için Hz. Peygamber'e ve ona indirilen Kur'ân'ın bütününe inanması ve uyması gereklidir.¹²¹

İlâhî kitap ve sayfaların aslı “levh-i mahfûz” dadır. “Korunmuş levhâ” anlamına gelen bu sıfat tamlaması Kur'ân'da şöyle yer alır: **“Kâfirlerin yalanladıkları o kitap çok şerefli bir Kur'ân olup, koruma altında bulunan bir levhâdadır.”¹²²** İmam Gazâlî (ö. 505/1111) bu konuda şöyle der: Âlemlerin yaratılışından sonuna kadar ne olup bitecekse Allah hepsini takdir ve kazâ edip yazmıştır. Buna “levh-i mahfuz, Kitab-ı mübin, İmâm-ı mübin, Kitab-ı meknûn veya Ümmü'l-kitab” gibi adlar verilir.¹²³

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ
مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

**52- Biz ona Tûr Dağı'nın sağ yanından seslendik ve doğru-
dan konuşması için onu kendimize yaklaştırdık.**

**53- Rahmetimizden dolayı ona kardeşi Hârûn'u bir peygam-
ber olarak armağan ettik.**

52-53. âyetlerde, Allâh'ın Hz. Mûsâ'ya, Sînâ dağının sağ yanından seslenerek, onu kendisine iyice yaklaştırdığı, onunla gizli konuştuğu ve kendisine yardımcı olarak kardeşi Hârûn'u da peygamber yaptığı bildirilmektedir.

119. Bakara, 2/177.

120. Nisâ, 4/136.

121. Bk. Âl-i İmrân, 3/31; Nisâ, 4/47; Mâide, 5/15; En'âm, 6/153; A'râf, 7/3.

122. Burûc, 85/2, 22.

123. Bk. Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, VI, 1012; H. Basri Çantay, Kur'ân-ı Hakim ve Meâl-i Kerîm, İstanbul, 1965, III, 1167; Mehmed Aydın, İslâm Dini İlmihali, Konya, 1981, s. 108, 109.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yemin olsun, Tûr Dağı’na.”**¹²⁴
“Yemin olsun incire, zeytine, Tûr Dağı’na ve şu güvenli beldeye ki; Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık.”¹²⁵

“Mûsâ oraya vardığında, o kutsal yerdeki vâdinin sağ kıyısındaki ağaçtan kendisine şöyle seslenildi: Ey Mûsâ! Ben âlemlerin Rabbi olan Allâhım!”¹²⁶

“Bana ailemden bir de yardımcı ver. Kardeşim Hârûn’u. Onunla arkamı güçlendir. Ve onu işime ortak yap.”¹²⁷ **“Mûsâ dedi: Ey Rabbim, onların beni yalanlamalarından korkuyorum. Göğsüm daralıyor, dilim tutuluyor; onun için Hârûn’u da peygamber olarak gönder!”**¹²⁸

“Kardeşim Hârûn, benden daha iyi konuşur. Bu yüzden onu da beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder. Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum.”¹²⁹

TÛR DAĞI

Tûr, Mısır’la Medyen arasında yer alan Sînâ dağını ifâde eder. Mûsâ ﷺ Şuayb peygamberin diyarı Medyen’den Mısır’a dönüşünde Sînâ dağının yanından geçerken yolunu kaybetmiş, soğuk bir havada, eşinin doğum sancısının da tuttuğu bir sırada, dağın üst kısmında bir ateş görmüş, ona yaklaşıncı, “Ben Allâhım” sesini işitmiş ve orada ilk vahyi alarak, kendisine elçilik görevi verilmiştir.¹³⁰

Allah Teâlâ Mûsâ’ya hak dîni tebliğ için Firavun’a gitmesini, çünkü onun azarak yoldan çıktığını, kendisine mûcizeler göstererek onu gerçek yola çağırmasını emretmiştir. Ancak Firavun, Mûsâ’nın elçiliğine inanmamış, kendi sihirbazlarını ve adamlarını toplayıp onlara, “Sizin en yüce Rabbiniz benim!” demiş, Allah da onu dünya ve âhiretin azâbı ile cezâlandırmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bundan sonra Mûsâ, Firavun’a o büyük mûcizeyi gösterdi. Fakat o, yalanladı ve isyan etti. Sonra koşarak dönüp gitti. Hemen adamlarını topladı ve seslendi: “Ben sizin en büyük Rabbinizim!” dedi. Allah da onu dünya ve âhiret azâbıyla cezâlandırdı.”**¹³¹

124. Tûr, 52/1.

125. Tîn, 95/1-4.

126. Kasas, 28/30.

127. Tâhâ, 20/29-32.

128. Şuarâ, 26/12-13.

129. Kasas, 28/34.

130. Bk. Tâhâ, 20/10, 29, 30 vd.

131. Nâziât, 79/20-25.

وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

54- Kitap'ta İsmâil'i de an. Çünkü o, sözünde duran bir kuldu. Bir rasûl ve bir nebî idi.

55- Ailesine namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi ve Rabbinin katında da rızaya ermişti.

54-55. âyetlerde, İsmâil'in kıssasının da hatırlanması ve anlatılması istenmekte onun, sözüne sâdık bir rasûl ve nebî olduğu vurgulanmaktadır. Hz. İsmâil, Hz. İbrahim'in eşi Hacer'den dünyaya gelen oğlu ve Hz. Muhammed'in atasıdır. Hz. Mûsâ, Îsâ ve Hz. Meryem'in soyu ise Hz. İbrahim'in diğer eşi Sâre'den dünyaya gelen Hz. İshâk'a dayanır. Böylece iki kol Hz. İbrahim'de birleşir.

Yukarıdaki âyetlerde, Hz. İsmâil'den sözünde duran, ailesine namazı ve zekâtı emreden bir elçi olarak söz edilir. Buna göre namaz ve zekât, önceki peygamberler döneminde de vardır. Verdiği sözde durmak önemli bir niteliktir.

Kur'ân-ı Kerîm'de verilen sözlere ve yapılan antlaşmalara uyulması istenmiştir. Âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Yaptığınız sözleşme hükümlerini yerine getirin.”**¹³² **“Verdiğiniz sözü yerine getirin, çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.”**¹³³ Hz. Peygamber'in aşağıdaki hadîsi de yukarıdaki âyetleri tefsir eder. **“Müslümanlar kendi aralarında belirledikleri şartlara uyarlar. Ancak haramı helâl, helâli haram kılan şart bunun dışındadır.”**¹³⁴

Şa'bî, “Biriyle buluşmaya söz veren kimse, onu ne zamana kadar beklemelidir?” sorusuna şu cevabı vermiştir: **“Eğer gündüz beklemeye söz vermişse bütün gün, gece beklemeye söz vermişse, bütün gece beklemelidir.”**¹³⁵

Belirli bir saat veya namazda buluşma gibi bir söz verilmişse, bu sürenin ardından “mâkul ve mûtat bir süre” daha beklemek yeterli olmalıdır. Günümüzde gecikmenin nedeni, taraflarca telefon görüşmesiyle izlenebilir. Böylece gücü yettiği ölçüde, sözünde durmaya çalışmak gerekir.

132. Mâide, 5/1.

133. İsrâ, 17/34.

134. Buhârî, İcâre, 14; Tirmizî, Ahkâm, 17. Hadisteki son cümle yalnız Tirmizî rivâyetinde vardır.

135. Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, XXI, 232.

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Münâfığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz ve bir şey emânet edilince hıyânet eder.” Abdullah bin Amr ؓ'in rivâyetinde, bu hadîse dördüncü bir madde olarak, “münakaşa ve düşmanlık ettiği zaman haktan ayrılır.” ifâdesi eklenmiştir.¹³⁶

Yukarıdaki 55. âyetle ilgili olarak şöyle buyrulur: **“Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et! Biz senden rızık istemiyoruz. Kaldı ki seni Biz rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç Allâh'a karşı gelmekten sakınanlarındır.”**¹³⁷

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Geceleyin kalkıp namaz kılan, karısını da kaldıran, kalkmazsa yüzüne su serperek uyandıran kimseye Allah merhamet etsin! Yine geceleyin kalkıp namaz kılan, kocasını da uyandıran, uyanmazsa yüzüne su serperek uyandıran kadına da Allah merhamet etsin!”¹³⁸

Ebû Saîd el-Hudrî ve Ebû Hüreyre ؓ'ın rivâyet ettiklerine göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Bir kimse geceleyin hanımını uyandırır da, birlikte veya her biri kendi başına iki rekât namaz kılarılarsa, Allâh'ı çok anan erkekler ve Allâh'ı çok anan kadınlar arasına yazılırlar.”¹³⁹

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

56- Kitap'ta İdrîs'i de an. Çünkü o, çok doğru sözlü biriydi, bir peygamberdi.

57- Biz onu yüce bir makâma yükselttik.

56-57. âyetlerde, Hz. İdrîs'in peygamberlik şerefine, mânevî yakınlığa veya cennete ulaştırıldığı bildirilir.

İDRÎS ؑ

Nûh ؑ'ın üçüncü batından dedesidir. Hz. Şit'ten sonra kendisine, otuz sahife vahiy indirilerek peygamberlik görevi verilmiştir. İlgili âyette şöyle

136. Buhârî, İman, 24; Müslim, İman, 17-108.

137. Tâhâ, 20/132.

138. Ebû Dâvûd, Tatavvu', 18, Vitir, 13; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl, 5.

139. Ebû Dâvûd, Tatavvu', 18, Vitir, 13; İbn Mâce, İkâme, 175.

buyurulur: **“İsmâil’i, İdrîs’i ve Zülkifl’i de an. Onlardan her biri sabreden kimselerdi. Onları rahmetimizin içine aldık. Çünkü onlar iyi kimselerdendi.”**¹⁴⁰ Hz. Peygamber Mîrac’a çıktığında İdrîs عليه السلام’ı dördüncü kat semada görmüştü.¹⁴¹

İbnu'l-Manzûr, *Lisânu'l-Arab* isimli lügatinde, “İdrîs” adının “ders” kökünden geldiğini, çok okunduğu için kendisine İdrîs denildiğini, asıl adının Ahnoh (Hanok) olduğunu söyler.

Müfessirlerin, öykülere ve siyer kaynaklı bilgilere dayanarak tespitlerine göre; ilk defa kalemle yazı yazmak, tıp, bitkilerin sırları, garip sanatlar, dikiş dikmek, ölçü âleti kullanmak gibi meslek ve sanatları İdrîs عليه السلام icad etmiştir. Sahifelerinde semâvî sırlar, rûhânîlere hükmetmenin yöntemleri, varlıkların nitelikleri gibi bilgiler vardı. Çok sayıda öğrencisi olan İdrîs عليه السلام, demiri keşfedip ondan âletler yapmış, tarımı geliştirmiş, deri ve kumaşlardan elbise dikmiştir. Ondandır insanları hayvan derisi giyerlerdi. İlk kez astronomi ve hesap ilmini öğrenen, küfür ehli ile ilk kez savaştan da odur.¹⁴²

İdrîs عليه السلام’ın da, Hz. İsa gibi göğe kaldırıldığı, yerde değil yedinci gökte ölümün ona yettiği, kimilerine göre hâlâ dördüncü kat gökte bulunduğu nakledilir. Bu haberler, Hz. Peygamber döneminde, İdrîs عليه السلام’ın tanındığını ve bu adın Araplarca bilindiğini gösterir.¹⁴³

İdrîs عليه السلام’ın Tevrat’taki adı Hanok’tur. Tekvîn 5. babta şu metin yer alır: “Hanok toplam 365 yıl yaşadı ve Tanrı yolunda yürüdü, sonra ortadan kayboldu. Çünkü Tanrı onu yanına almıştı.”¹⁴⁴

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَآئِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

58- İşte bunlar, Allâh’ın kendilerine nîmet verdiği peygamberlerden, Âdem’in soyundan ve gemide Nûh ile birlikte taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrâil’in (Yâkub’un)

140. Enbiyâ, 21/85-86.

141. Müslim, İman, 258.

142. Bk. Meryem, 19/56, 57; Enbiyâ, 21/85, 86; Ö. Faruk Harman, “İdrîs” mad. DiA, XXI, 480.

143. Bk. Süleyman Ateş, age, V, 388.

144. Tekvîn, 5/23-24.

soyundan, hidâyete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir. Onlar, Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.

58. âyette, o örnek insanların Hz. Âdem'in, Nûh ﷺ ile gemide taşınanların, İbrahim, İsrâil (Yâkub) ve daha sonraki Allah yolunda giden kimselerin soyundan gelen peygamberler oldukları, kendilerine Allâh'ın âyetleri okunduğu zaman secdeye kapandıkları bildirilir.

Kur'ân okunduğunda bu âyetten sonra secde edilir.¹⁴⁵ İlgili âyette şöyle buyrulur: **“De ki: Kur'ân'a ister inanın, ister inanmayın! Daha önce kendilerine ilim verilenlere Kur'ân okunduğu zaman, hemen yüz üstü secdeye kapanırlar. Ve şöyle derler: ‘Rabbimiz her türlü kusurdan uzaktır. Rabbimiz’in sözü mutlaka yerine getirilir!’ Ve onlar ağlayarak yüz üstü secdeye kapanırlar. Bu durum onların Allâh'a bağlılığını daha da arttırır.”**¹⁴⁶

İbrahim kıssası, onun tevhid mücâdelesini, tartışmaları Kur'ân-ı Kerîm'in birçok yerinde çeşitli üslûplarla anlatılır. Ancak onun babasıyla ve kavmiyle olan bu tartışması günümüz Tevrat nüshasında yer almaz. Bunların Hz. Peygamber dönemindeki nüshada mevcut olduğu düşünülmelidir. Çünkü aşağıdaki âyetler, bu gibi peygamber kıssalarının, önceki peygamberlerin kitap ve sayfalarında da bulunduğu işaret eder.

“Yoksa Mûsâ'nın ve ahdine vefa gösteren İbrahim'in sayfelerinde yazılı olanlar kendisine haber verilmedi mi?”¹⁴⁷ **“Hiç şüphesiz bu anlatılanlar, ilk sayfelerde, İbrahim ve Mûsâ'nın sayfelerinde vardır.”**¹⁴⁸ Bu son âyette İbrahim'in sayfaları ile kastedilen Tevrat'tır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onu da İshâk'ı da kutlu ve bereketli kıldık. Bu ikisinin soyundan hem iyi olanlar var, hem de kendisine zulmedenler var.”**¹⁴⁹ **“Andolsun Biz senden önce de nice peygamberler gönderdik ki; onlardan kiminin kıssalarını sana anlattık, kiminden de söz etmedik. Hiçbir peygamber için, Allâh'ın izni olmadan bir mucize getirmek olamaz. Allâh'ın buyruğu gelince de hakkıyla yerine getirilir. İşte o zaman, asılsız şeyler uyduranlar kaybederler.”**¹⁵⁰

145. Bk. A'râf, 7/206.

146. İsrâ, 17/107-109.

147. Necm, 53/36-37.

148. A'lâ, 87/18-19.

149. Sâffât, 37/113.

150. Mü'min, 40/78.

İbn-i Kesir'in verdiği bilgiye göre yukarıdaki âyetlerde, "Âdem'in soyu" ifâdesiyle İdrîs عليه السلام, Nûh ile gemiye bindirilenlerin soyu ile İshak, Yâkub ve İsmâil عليه السلام, İsrâil yani Yâkub عليه السلام soyu ile de Mûsâ, Hârûn, Zekerîyyâ, Yahyâ ve Meryem oğlu İsâ عليه السلام kastedilmektedir.¹⁵¹ Hz. Muhammed ﷺ'in soyunun da İsmâil عليه السلام yoluyla Hz. İbrahim'e dayandığı bilinmektedir. Çünkü Hz. İsmâil Cürhümî Arap aşiretinden evlilik yapmakla İbrânî ve Arap soyu birleşmiş ve Hz. Peygamber bu soydan gelmiştir.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا^{٥٩} إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا^{٦٠} جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ^{٦١} إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا^{٦٢} لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا^{٦٣} تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا^{٦٤}

59- Sonra bunların ardından öyle bir nesil geldi ki namazı terk ettiler, tutkularına uydular. Ama onlar yaptıkları bu azgınlığın cezâsını görecekler.

60- Ancak tevbe edip, îmân eden ve sâlih amel işleyenler, cennete girecek ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır.

61- O cennet, Rahmân'ın kullarına, görmedikleri hâlde vad ettiği Adn cennetleridir. Şüphesiz O'nun vaadi mutlaka yerine getirilir.

62- Onlar orada boş söz işitmezler, sadece selâm sözünü işitirler. Orada sabah akşam onların rızıkları da hazırdır.

63- Kullarımızdan takvâ sahibi olanlara vereceğimiz cennet işte budur.

59-63. âyetlerde, bir önceki âyette zikredilen iyi nesillerin arkasından namazı zâyî eden, şehvetinin arkasına düşen bir nesil geldiği, bunların yaptıkları bu azgınlığın cezâsını çecekleri haber verilir. Ancak 60-63. âyetlerde, tevbe edip inanan ve güzel iş yapanların, gaybde Allâh'ın iyi kullarına söz

verdiği, Adn cennetlerine girecekleri ve kendilerine hiç haksızlık edilmeyeceği bildirilir. Abdullah bin Mes'ud'a göre "gayy" cehennemde derin bir vâdidir. Gayy ister kötü son, ister derin vâdi anlamında alınsın, namazı bırakıp, tutku-larının peşinde koşanların, böyle bir kötü sonla karşılaşacaklarını ifâde eder.

Kimileri, bu âyetteki tevbe etme, mü'min olarak iyi amel işleme duru-munda, daha önce tembellik (gaflet) yüzünden kılınamayan namazların af-fedilebileceğini ileri sürmüştür. Bu konuda âyetle açık bir hüküm bulunma-dığı için, "kazâ namazı" ile ilgili başka delillere yönelmek gerekir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Onlar cennetlerdedir. Günahkârlara: 'Sizi şu Sekar cehennemine sokan nedir?' diye sorarlar. Onlar ce-vap verirler: 'Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksula yedirmezdik. Boş şeylere dalanlarla birlikte dalıp giderdik. Cezâ gününü de ya-lan sayardık. İşte bu durumda iken sonunda bize ölüm gelip çattı.'"**¹⁵²

"Şüphesiz, münâfıklar (güyâ) Allâh'ı aldatıyorlar. Oysa onla-rı asıl aldatan Allah'tır. Onlar, namaza kalktıklarında üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar. Allâh'ı da çok az anarlar."¹⁵³
"Onların yaptıkları bağışların kabul edilmemesinin sebebi, Allâh'ı ve Peygamberini inkâr ederek küfre düşmeleri, namaza üşene üşe-ne kalkmaları ve istemeyerek bağışta bulunmalarıdır."¹⁵⁴ **"Vay hâli-ne o namaz kılanların ki; onlar namazlarını ciddiye almazlar."**¹⁵⁵

Ancak bu namaz kılmama veya namazı hafife alma gibi hâllerini bıraka-rak, tevbe eden ve durumunu düzelterenlerle ilgili olarak da şöyle buyrulur:

"Îmân edip iyi işler yapanlara, içinden ırmaklar akan cennet-ler olduğunu müjdele! Orada, ne zaman kendilerine bir meyve rı-zık olarak yedirilse, 'Bu, daha önce de bize rızık olarak verilen şey-dir.' derler. Bu rızıklar, onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiş-tir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada sü-rekli olarak kalacaklardır."¹⁵⁶

"Doğru yolu gösteren Kur'ân'ı işitir işitmez biz ona îmân ettik. Kim Rabbine îmân ederse, ne hakkının eksik verilmesinden korkar, ne de kendisine kötülük edilmesinden."¹⁵⁷

152. Müddessir, 74/40-47.

153. Nisâ, 4/142.

154. Tevbe, 9/54.

155. Mâûn, 107/4-5.

156. Bakara, 2/25.

157. Cin, 72/13.

Hadis âlimi Hattâbî'nin namazı terk edenle ilgili olarak yaptığı tespit şöyledir: a) Namazı inkâr ederek terk eden kimse, ümmetin icmâi ile küfre düşer. b) Unutarak terk eden kimse, ümmetin icmâina göre tekfir olunmaz. c) Namazı inkâr etmediği hâlde, kasten terk eden kimse konusunda görüş ayrılığı vardır. Şöyle ki: Ebû Hanîfe ve bu görüşte olanlara göre, namazı terk eden kimse tekfir edilmez. Gerekirse hapsedilir ve namaz kılincaya kadar darb edilir.

İbrahim en-Nehaî, İbnu'l-Mübârek, Ahmed bin Hanbel ve İshak bin Râhûye'ye göre namazı özürsüz olarak vakti çıkıncaya kadar terk eden kimse küfre düşmüş olur. Ahmed bin Hanbel şöyle demiştir: *“Biz, müslümanlardan namazı terk eden kimse dışında, herhangi bir günahattan dolayı kimseyi tekfir etmeyiz.”*¹⁵⁸

Delilleriyle İslâm İlmihali kitabımızın “namazın kazâsı” ile ilgili bölümünü aşağıya alıyoruz:

KAZÂ NAMAZI

Bir namazı vaktinde kılmaya “eda” vaktinden sonra kılmaya da “kazâ” denir. Vaktinde kılınamayan namaza “fâite” denir. Çoğulu “fevâit”tir.

Bir özür olmaksızın namazın kazâyâ bırakılmaması gerekir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Güvene kavuştuğunuz zaman namazı kılın. Çünkü namaz mü'minlere vakitleri belirlenmiş olarak farz kılınmıştır.”**¹⁵⁹ Namazı özürsüz kazâyâ bırakmanın günahı, o namazı kazâ etmekle kalkmaz, ayrıca tevbe etmek gerekir.

Meşrû bir özür sebebiyle namazın kazâyâ bırakılmasında bir sakınca bulunmaz. Düşman korkusu, bir doktorun ameliyat operasyonunun uzaması, ebenin doğum yapacak kadının başından ayırlamaması bu özürler arasındadır. Nitekim Hz. Peygamber, Hendek savaşında namazlarını tehir etmiştir. Abdullah bin Mes'ud ؓ durumu şöyle anlatır: *“Müşrikler, Hendek savaşında Rasûlullah ﷺ'i dört vakit namaz kılmaktan alıkoydular. Nihâyet, gecenin Allâh'ın bildiği kadar bir bölümü geçtikten sonra Bilâl ؓ'e ezan okumasını emretti. Bilâl ezan okudu ve kâmet getirdi. Hz. Peygamber öğle namazını kıldırды, sonra Bilâl kâmet getirdi, Hz. Peygamber ikindiye kıldırды, sonra kâmet getirdi, Rasûlullah ﷺ akşam namazını kıldırды. Sonra Bilâl kâmet getirdi. Peygamber ﷺ yatsı namazını kıldırды.”*¹⁶⁰

158. Ebû Dâvûd, Sünnet, 14, H No: 4678. Bk. Müslim, İman, 134; Tirmizî, İman, H No: 2621; Nesâî, Salât, H No: 465; İbn Mâce, H No: 1078.

159. Nisâ, 4/103.

160. Tirmizî, Mevâkîf, 18; Ahmed bin Hanbel, I, 375; Tirmizî, bu hadisin isnâdında bir beis yoktur demiştir. Bk. Zeylâî, Nasbu'r-Râye, II, 164-166.

Namazı bilerek ve tembelliği yüzünden vaktinde kılmayan kimse günah-kâr olur ve bu namazı kazâ etmesi gerekir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Sizden biri uyku sebebiyle veya unutma yüzünden bir farz namazı kılmazsa, hatırladığı zaman onu hemen kılsın. Çünkü Allah Teâlâ; Beni zikretmek için namaz kıl, buyurmuştur.”*¹⁶¹ Buhârî’nin Enes bin Mâlik’ten yaptığı rivâyet şöyledir: *“Bir kimse bir namazı unutursa, hatırladığı zaman onu hemen kılsın. Namazın bundan başka kefâreti yoktur.”*¹⁶² Bu gibi hadisler, kazâya kalan namazın geciktirmeksizin hemen kılınmasını bildirmektedir.

Hadîs-i şerîflerde genel olarak namazı kazâya bırakma sebebi olarak iki özür sayılmıştır. Uyku ve unutma. Bâzı âlimler bu özürlerin sınırlayıcı olduğunu düşünerek, bile bile ve tembellik yüzünden namaz kılmama hâlinde namazı kazâ etmenin gerekmediği kanaatine varmıştır. Böyle kimsenin tevbe ve istiğfâr etmesinin gerektiğini öne sürmüşlerdir. Zâhirîlerden İbn-i Hazm (ö. 456/1063) bu görüştedir. Dayandığı delil; “vakit şartı ortadan kalkınca, şart kılınan da kalkar” ilkesidir.¹⁶³

Ancak Hanefîlerin de içinde bulunduğu büyük çoğunluğu oluşturan fakihlere göre; uyku veya unutma gibi insanın irâdesini elinden alan bir özür nedeniyle bile namazı kazâ etmek gerekince, bilerek kılmama hâlinde öncelikle kazâ gerekir.¹⁶⁴ Ayrıca şu hadîsin genel anlamına dayanılmıştır: “Allâh’ın borcu yerine getirilmeye daha lâyıktır.”¹⁶⁵ Bilerek namazı terk eden kişiye, bu namazı kılmak vâcip bir borç olmuştur, borç ise ödenmedikçe düşmez.¹⁶⁶

Uyku veya unutma gibi bir özür sebebiyle namazı geçen kimse günahkâr olmaz. Çünkü Ebû Katâde رضي الله عنه’ten şöyle dediği nakledilmiştir: *“Hz. Peygamber, uyku sebebiyle namazı kılamadıklarından şikâyet edenlere şöyle buyurmuştur: ‘Uyku ihmâl sebebi değildir. İhmâl ancak uyanıklık hâlinde olandır. Sizden biri namazını unutur veya uyku yüzünden kılmazsa, hatırladığı zaman onu kılsın.’”*¹⁶⁷

161. Müslim, Mesâcid, 316; Mâlik, Muvatta, Vukût, 26; Ahmed bin Hanbel, III, 184, 216; bk. Tirmizî, Salât, 16; Nesâî, Mevâkît, 53; İbn Mâce, Salât, 10. Bk. Tâhâ, 20/14. Bu âyetteki hitap Hz. Mûsâ’ya olup, Sinâ dağında geçen konuşmalar arasında yer alır.

162. Buhârî, Mevâkît, 37; Müslim, Mescid, 314; Ebû Dâvûd, Salât, 11; Ahmed bin Hanbel III, 219.

163. Tehânevî, İ’lâü’s-Sünen, VII, 143.

164. Bk. Meydânî, age, I, 88; Şirbînî, Muğni’l-Muhtac, I, 127; Şirâzî, age, I, 5; İbn Kudâme, Muğni, II, 108; İbn Rüşd, age, I, 175; Zühaylî, age, II, 130.

165. Buhârî, Savm, 42; Müslim, Sıyâm, 154, 155.

166. Şevkânî, Neyl, I, 326; Tehânevî, age, VII, 143.

167. Müslim, Mesâcid, 311; Ebû Dâvûd, Salât, 11; Tirmizî, Mevâkît, 16; Nesâî, Mevâkît, 53.

Vaktinde kılınmamış olan beş vakit farz namazın kazâsı farz, vitir namazının kazâsı ise vâcip olur. Kazâ edilecek sünnet çeşidi azdır. Şöyle ki, bir sabah namazının farzı ile birlikte sünneti de vaktinde kılınamamışsa, o günün, güneşin doğmasından 45-50 dakika kadar sonra öğle namazı vaktinden biraz önceye kadar bu sünnet, farz ile beraber kazâ edilir. Kuşluk vaktinden önce ve istivadan sonra kazâ edilmez. İmam Muhammed'e göre bu sünnet yalnız olarak da vaktinde kılınamamış olsa yine kuşluk vakti ile istiva arasında kazâ edilir. Delil: Ebû Hüreyre رضي الله عنه'ten rivâyete göre, Nebî ﷺ ve sahabeler Hayber gazvesinden dönerken, yolda konaklamış ve Bilal-i Habeşî'yi nöbetçi bırakmıştı. Ancak çok yorgun olan Bilal رضي الله عنه'in da uyuması üzerine sabah namazına kalkamamışlardı. Güneş yükseldikten sonra abdest almışlar, Bilal ezan okumuş, iki rekât namaz kıldıktan sonra, kâmet getirmiş ve sabah namazının iki rekât farzı kılınmıştır. ¹⁶⁸

Diğer yandan öğle namazının ilk sünneti cemaatle farza yetişmek için terk edilecek olsa, farzdan sonra, son iki rekâttan önce kazâ edilir. Böylece bu sünnet vakti içinde iki defa geri bırakılmamış olur. Fetvâya esas olan bu görüştür. Bununla birlikte son iki rekâttan sonra da kazâ edilebilir, namazın tertibinin iki defa değişmemesi için bunu uygun görenler de vardır. Cuma namazının ilk dört rekât sünneti hakkında da bu öne alma veya geri bırakma usûlüne göre amel edilir. Terk edilen diğer sünnetlerin kazâsı gerekmez. Fakat başladıktan sonra her nasılsa terk edilen bir sünnet veya bozulan bir nâfile namazın kazâsı gerekir. Mesela; öğle namazının son sünnetine başlamış olan kimse, hazır olan bir cenâze namazını kaçırmamak için bu sünneti bıraksa, bunu daha sonra kazâ etmesi gerekir.

Bir namazı, bozacak bir iş dışında bir engel ile birlikte kılının, bunu yeni baştan kılmasına ise "iâde" denir. Tahrîmen mekruh bir şekilde edâ edilen bir namazın vakit içinde yeniden kılınması vâciptir. Vakıt çıktıktan sonra kılınması ise menduptur. Diğer yandan namazda bir farzın tehiri, vâcibin terk veya tehiri şeklinde vukû bulan eksikliğin, namazın sonunda sehiv secdesi yapılarak tamamlanması da yeterlidir. Sehiv secdesi de terk edilse bu kötü bir iş olmakla birlikte namaz tamam olur. ¹⁶⁹

Sonuç olarak namazı kaçırmamak için unutkanlıklara karşı önlem almak ve sabah namazı için de vaktinde uyanmak üzere, günümüzün teknik imkânlarından yararlanmak mü'minin şîârı olmalıdır.

168. Ebû Dâvûd, Salât, 11, H No: 435, 443; Nesâî, Mevâkît, 54, 55; Ahmed bin Hanbel, IV, 444; Tehânevî, İ'lâû's-Sünen, II, 126.

169. Bk. "Sehiv Secdesi" konusu.

NAMAZI DÜŞÜREN ÖZÜRLER

Hayız ve nifas hâllerinde kadınlardan namaz borcu düşer. Hz. Âişe'den, şöyle demiştir: *"Nebî ﷺ kadınların âdetli günlerinde kılmadıkları namazları kazâ etmelerini emretmez, yalnız tutamadıkları farz orucu kazâ etmelerini emrederdi."*¹⁷⁰ Beş vakit namaz süresince ve daha fazla devam eden akıl hastalığı veya bayılma yahut koma hâlinde de namaz borcu düşer. Ancak bu durumlar beş vakit ve daha az bir süre devam ederse bakılır. Ayıldığı zaman abdest alıp, iftitah tekbiri alacak kadar bir zaman kalmışsa o vaktin namazını kazâ etmesi gerekir. Dinden çıkıp, yeniden dine dönen kimseye gelince; bu kişinin mürtedlik süresince veya daha önce kılmadığı namazları kazâ etmesi gerekmez. Daha önce hac yapmışsa, yeniden hac yapması gerekir. Gayrimüslim bir ülkede İslâm'a giren kimse, namazın farz olduğunu öğreninceye kadar mazur sayılır. Çünkü gayrimüslim ülkede dinî emir ve yasakları bilmemek özür kabul edilir.¹⁷¹

Şâfiîler'e göre, hayız ve nifas hâlindeki kadın namaz kılmaz ve kazâ etmesi de gerekmez. Akıl hastalığı baygınlık ve koma hâli ile mübah bir yolla aklın kaybolması namazı düşürür. Ancak haram bir şeyle sarhoş olanın kılmadığı namazları kazâ etmesi gerekir.

Vaktinde kılınamayan namazların edâ edilme şekli: Bir namazın edâ şekli nasılsa kazâsı da aynı olur. Mesela; seferde iken dört rekâtlı namazlarını kaçırın kimse bunları ister seferde isterse aslî vatanına döndükten sonra kazâ etsin, iki rekât olarak kazâ eder. İkâmet hâlinde tam olarak kılınması gereken namazları kazâyâ bırakan kimse de, bunları hizada veya seferde yine tam olarak kazâ eder.

Namazlar kazâ edilirken gizli okunacak namazda kıraat gizli yapılır. Açıktan okunacak namazı imam kıldırırsa açıktan okur. Tek başına kılınırsa açık veya gizli okumakta serbestlik bulunur.¹⁷²

Şâfiî ve Hanbelîler'e göre, namazları kazâ ederken bulunulan yer ve zamana bakılır. Seferî olan kimse dört rekâtlı namazları iki rekât olarak kazâ eder. Bu namazın seferde veya ikâmet hâlinde iken kazâyâ kalmış olması hükmü değiştirmez. Seferde kazâyâ kalan da, ikâmet hâlinde kazâ edilince, dört rekât olarak kılınır. Çünkü namazlarda aslanan onları tam olarak kılmaktır. Çünkü kısaltmanın sebebi olan yolculuk kalkmıştır.

170. Buhârî, Hayz, 19, 20; Müslim, Hayz, 15, 69; Tirmizî, Tahâre, 93, 97.

171. İbn Âbidîn, age, I, 330, 688; Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm Hukuku, İstanbul, 1983, s. 142, 143.

172. İbnu'l-Hümâm, age, I, 405; Meydânî, age, I, 110.

Namazlar kazâ edilirken bir sıra gözetilmesi gerekli midir? Eğer namazı kazâ edecek kişi tertip sahibi ise, kazâ namazı ile vakit namazı arasında sıraya uymak gerekir. Tertip sahibi değilse, bu namazı kazâ etmeden diğerlerini kılabilir.

Bir kimsenin tertip sahibi sayılması için altı vakitten fazla namazı kazâ ya kalmamış olmalıdır. Vitir namazı dâhil altı vakit namazı kazâya kalınca tertip sahibi olmaktan çıkar. Artık bu kimsenin ne kazâ namazları arasında, ne de kazâ namazları ile vakit namazları arasında sıra gözetmesi gerekir.

Tertip sahibi olan kimsenin bir farz namazını veya Ebû Hanîfe'ye göre vâcib olan vitir namazını özürsüz yere veya hayız ve nifas gibi namazı düşüren nitelikte olmayan bir özür sebebiyle vaktinde kılmamış olması hâlinde, bu namazı ilk vakit namazından önce kazâ etmesi gerekir.

Mesela; tertip sahibi kimse sabah namazı vaktinde uyuyup kalsa, bu namazı o günün öğle namazından önce kazâ etmesi gerekir. Eğer öğle namazını önce kılsa, sıra gözetilmediği için bu namaz İmam Muhammed'e göre fâsit olur. Ebû Yusuf'a göre farz olmaktan çıkar, nâfileye dönüşür. Ebû Hanîfe'ye göre ise geçici olarak sahih olmaz. Şöyle ki: Bundan sonra o sabah namazını kazâ etmeden beş vakit namazını daha edâ edecek olursa, bu altı vaktin hepsi de sahih olmuş olur. Fakat böyle beş vakit namazını daha kılmadan o sabah namazını kazâ ederse arada kılmış olduğu vakit namazları fâsit olup yeniden kılınmaları gerekir.

Kazaya kalan namazlar çeşitli olup da vakit, bunlardan yalnız bir kısmı ile vakit namazını kılmaya elverişli bulunursa, sağlam görüşe göre, sıra gözetme zorunluluğu kalkar.

Tertip sahibi kişinin sıra gözetmesinin delili; Rasûlullah ﷺ'in Hendek Savaşı'nda dört vakit namazı kılamayınca bunları sıraya sokarak ve vakit namazından önce kılmasıdır. Başka bir delil; İbn-i Ömer ؓ'in şu sözüdür: "Sizden her kim bir namazı kılamaz da, ancak imamla birlikte namaz kılar-ken hatırlarsa namazını tamamlasın. Bundan sonra unuttuğu namazı yeniden kılsın. Sonra da imamla birlikte kıldığı namazı iâde etsin." ¹⁷³

Tertibi düşüren sebepler üçtür:

a) Kazâya kalan namazların sayısının vitir dışında altı vakit ve daha fazla olması,

b) Müstehap olan vaktin hem kazâ hem de vakit namazı birlikte kılınmayacak kadar dar olması,

c) Vakit namazının kılınışı sırasında kazâ namazını unutmak. Çünkü unutmak bir özürdür.

İmam Şâfiî'ye göre kazâya kalan namazlar ile vakit namazı arasında sıra gözetmek şart değildir, belki müstehap olur.

Kazaya kalan namazlar çok olunca, bunlara tâyin edilerek niyet edilmesi gerekmez. Çünkü bunda güçlük vardır. Mesela; kazâya kalmış olan ilk veya son, sabah namazını veya öğle namazını kılmaya niyet edilmesi yeterli olur.

Bir kimse ne kadar namazının kazâya kaldığını bilmezse, ağırlıklı kanaatine (zann-ı gâlib) göre davranır. Eğer böyle bir karara varamazsa, borcundan kurtulduğuna kanaat getirinceye kadar kazâ namazı kılması gerekir.

Bir kimse bir namazı kılıp kılmadığında şüpheye düşer ve henüz vakit çıkmamış olursa yeniden kılar, vakti çıktıktan sonra şüphe ederse, artık bir şey gerekmez. Çünkü farzın sebebi olan vakit çıkmıştır. Bir müslümanın namazını vaktinde kılması ise bir asıldır.

Kazâ namazı kılan kimsenin yanında cemaatle vakit namazına başlanırsa, namazını tamamlamadıkça cemaate iştirak etmez. Aynı vakte âit olan kazâ namazları, usûlüne göre cemaatle de kılınabilir. Kazâ namazlarının evde kılınması daha uygundur. Çünkü bunu açığa vurma Cenâb-ı Hakk'a karşı bir cür'et sayılır ve başkaları için kötü bir örnek teşkil edebilir.

Kazâ namazları üç kerahet vakti dışında istenilen her vakitte kılınabilir. Bu üç vakit Ukbe bin Âmir 'in naklettiği bir hadîs-i şerifte şöyle belirlenmiştir: *“Üç vakit vardır ki, Hz. Peygamber bu vakitlerde namaz kılmamızı ve ölülerimizi kabre koymamızı yasakladı. Bunlar güneşin doğma vakti, zevâl vakti ve batma vaktidir.”*

İkinci ve sabah namazlarından sonra da olsa, bu sayılan üç vaktin dışında kazâ namazı kılınabilir. Bir kadın yarın şu kadar namaz kılayım veya oruç tutayım diye adakta bulunsa, fakat o gün âdet görmeye başlasa, o namazı veya orucu temiz olacağı günlerde kazâ eder.

Kazâ namazlarıyla meşgul olmak nâfile namazlarla meşgul olmaktan daha önemlidir. Hanefilere göre, beş vakit namaza bağlı olan sünnetler müekked olsun gayri müekked olsun bundan müstesnâdır. Yani bu sünnetleri terk ederek, bunların yerine kazâya niyet edilmesi uygun değildir. Aksine

bu sünnetlere niyet edilmesi daha uygundur. Hatta kuşluk ve teheccüd namazı gibi haklarında hadis bulunan namazlar da böyledir. Bunlara da bu şekilde nâfile olarak niyet edilmesi daha uygundur. Çünkü bu sünnetler farz namazları tamamlar, ayrıca bunların başka vakitte telâfisi yoktur. Kazâ namazlarının ise belirli vakitleri olmadığı için telâfileri mümkündür.

Farz namazı kazâyâ bırakarak günaha giren kimsenin, bu günahı kurtulmak için sünnetleri feda etmesi uygun olmaz. Böyle bir kimsenin fazla ibadet yaparak yüce Allâh'ın affına sığınması gerekirken, kendisi için Rasûlullah ﷺ'in şefaatinin tecellisine vesile olacak bir kısım sünnetleri, nâfileleri terk etmesi nasıl uygun olabilir? Hem farzları kazâyâ bırakmak hem de vakit namazlarını sünnetlerden tecrit etmek iki kat kusur olmaz mı? Fetvâya esas olan görüş budur.¹⁷⁴

وَمَا نَنْتَرُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ ۚ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ ۚ
وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

64- “Biz (melekler) ancak Rabbinin buyruğu ile ineriz. Çünkü önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey O'na âittir. Senin Rabbin unutkan değildir!”

64. âyette, melek (Cebrâîl)'in, ancak Rabbinin buyruğu ile indiği, önünde, arkasında ve bunlar arasında ne varsa her şeyin Allâh'a âit olduğu ve Allah'ta unutkanlık bulunmadığı bildirilmektedir.

Yukarıdaki âyetin, Hz. Peygamber'in Cebrâîl عليه السلام'a, “Ey Cibril! Senin bizi daha çok ziyaret etmene engel nedir?” diye sorması veya müşriklerin kimi sorularına cevap için, vahyin bir süre gecikmesi ve müşriklerin, “Rabbi, Muhammed'i unuttu.” demeleri üzerine indiği rivâyet edilmiştir.¹⁷⁵

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Yemin olsun, kuşluk vaktine; sükûna erdiği zaman geceye ki; Rabbin seni terk etmedi ve sana darılmadı da!”**¹⁷⁶

174. Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm İlmihali, Erkam Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 246-248.

175. Buhârî, Tefsir, 19/2, Tevhid, 28, Bedü'l-halk, 6; Tirmizî, Tefsir, 19/4; Ahmed bin Hanbel, I, 231, 234, 257.

176. Duhâ, 93/1-3.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ
هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

65- O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. O hâlde O'na kulluk et ve O'na kulluğunda sabırlı ol! Sen hiç O'nun adını taşıyan birini biliyor musun?

65. âyette, Allah Teâlâ'nın göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunların Rabbi olduğu, O'nun eşi, benzeri ve dengi bulunmadığı vurgulanır. Allâh'ın adıyla anılan başka bir varlık yoktur. Nitekim İslâm'dan önceki Arap toplumu putlara ilâh demekle birlikte, Allah'tan başka hiçbir tanrı için "Allah" ismini kullanmazlardı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbi ve doğuların Rabbidir."**¹⁷⁷ **"Artık O'na kulluk et ve O'na güvenip dayan. Çünkü Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildiniz."**¹⁷⁸ **"Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et! Biz senden rızık istemiyoruz. Kaldı ki seni Biz rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç Allâh'a karşı gelmekten sakınanlarındır."**¹⁷⁹

"Herkesin ne kazandığı görüp gözeten, hiç bunu yapamayanlarla bir olur mu? Onlar Allâh'a ortaklar koştular! De ki: "Siz onlara istediğiniz adı takın! Yoksa siz Allâh'a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yoksa boş söz mü söylüyorsunuz? Doğrusu inkâr edenlere kurdukları tuzaklar süslü gösterildi ve böylece doğru yola girmeleri engellendi. Allah kimi saptırırsa, artık ona doğru yolu gösteren olmaz."¹⁸⁰

177. Sâffât, 37/5.

178. Hûd, 11/123.

179. Tâhâ, 20/132.

180. Ra'd, 13/33.

﴿ BÂB 5 ﴾

**ALLÂH'IN YENİDEN YARATMAYA GÜCÜNÜN YETMESİ,
KÂFİRLERİN VE MÜ'MİNLERİN SONU,
SERVET VE MALIN SONUNDA ALLÂH'A KALMASI**

وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ إِذَا مَا مِثْ لَسَوْفَ أَخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ أَوَلَا يَذْكُرُ
الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكْ شَيْئًا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ
وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُخْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ
كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَخْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ
هُم أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ
حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا
﴿٧٢﴾ وَإِذَا تُثْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا
أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ
قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِئْيَا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ
لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ
فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرُّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَيَرِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ
اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا
﴿٧٦﴾ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾ أَطَّلَعَ
الْغَيْبَ أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ
وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا سَيَكْفُرُونَ
بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾

66- İnsan der ki: “Ben öldüğüm zaman, diri olarak (kabirden) çıkarılacak mıyım?”

67- O insan daha önce hiçbir şey değilken Bizim kendisini yarattığımızı düşünmez mi?

68- Rabbine andolsun ki, Biz onları şeytanlarıyla birlikte mahşerde toplayacağız. Sonra onları diz çökmüş olarak cehennemin etrafında hazır bekleteceğiz.

69- Sonra her topluluktan, Rahmân’a isyanda en ileri gidenleri aralarından çekip çıkaracağız.

70- Sonra cehenneme atılmayı hak edenlerin kimler olduğunu elbette Biz daha iyi biliriz.

71- Sizden yolu cehenneme uğramayacak hiç kimse yoktur. Bu, Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür.

72- Sonra Biz, takvâ sahiplerini kurtarır, zâlimleri diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.

73- Âyetlerimiz kendilerine açık olarak okunduğu zaman, o inkâr edenler, îmân edenlere “Bu iki topluluktan hangisinin (hangimizin) makâmı daha üstün, topluluğu daha güzel?” diye sorarlar.

74- Oysa Biz onlardan önce, kendilerinden daha varlıklı ve daha gösterişli olan nice nesilleri helâk etmişizdir.

75- De ki: “Sapıklığın içine dalan kimseye, Rahmân ne kadar süre verirse versin! Tehdit edildikleri dünya veya âhîret azâbını gördükleri zaman, kimin daha kötü durumda, kimin daha güçsüz olduğunu bilecekler!”

76- Allah doğru yolda olanların hidâyetini daha da arttırır. Kalıcı olan sâlih ameller, Rabbinin katında hem mükâfat bakımından daha hayırlı, hem de sonuç bakımından daha iyidir!

- 77- Gördün mü, âyetlerimizi inkâr ederek bana mutlaka mal ve çocuk verilecek diyeni?"**
- 78- O, gayb perdesini mi araladı, yoksa Rahmân'ın katından bir söz mü aldı?**
- 79- Hayır, Biz onun söylediklerini yazacağız ve azâbına azap katacağız.**
- 80- Onun sözünü ettiği şeyleri hep elinden alırız da o Bize tek başına gelir.**
- 81- Onlar kendilerine şeref kazandırsın diye, Allah'tan başka ilâhlar edindiler.**
- 82- Hayır, gün gelecek bu putlar onların kendilerine tapmalarını inkâr edecekler ve onlara düşman olacaklar.**

66-70. âyetlerde, öldükten sonra dirilmeye inanmayanlara, âhiret hayatının bir gerçek olduğu, Allâh'a isyan edenlerin şeytanlarıyla birlikte cehennemin çevresine getirilip diz çöktürüleceği, sonra her millettten en azgın olanların çekilip ayrılacağı ve Allâh'ın cehenneme kimlerin gitmesi gerektiğini en iyi bildiği hatırlatılmaktadır.

Kıyâmet günü yeniden dirileceğine inanmak istemeyenlere, kendisinin yaratılışını düşünmesi öğütlenmektedir! Güç olan ilk yaratmadır. Bir eseri, bir keşif ve îcâdı bir kez yapan, onu ortaya koyan, aynı şeyi ikinci kez niçin yapamasın?¹⁸¹

Yukarıdaki âyetlerden kıyâmet günü isyanı ağır olanların ayrılıp cehenneme atılacağı, hafif olup durumu uygun olanların ise bağışlanacağı anlaşılmaktadır. Ancak âyet tümüyle küfür ehli ile ilgili olarak düşünülürse, bunlar inkâr ve isyan durumuna göre gruplara ayrılacak, her grup sırasıyla cehennemde kendi durumuna uygun yere atılacağı anlamına gelir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar: ‘Hayat, bu dünyadaki hayat-tan ibârettir. Biz yeniden diriltilecek değiliz.’ dediler.”**¹⁸²

“Onlar dediler ki: ‘Biz bir yığın kemik ve bir avuç toprak yığını hâline geldikten sonra mı, gerçekten biz mi yeni bir yaratılışla

181. Bk. Yâsîn, 36/78-79.

182. En'âm, 6/29.

diriltileceğiz?’ De ki: ‘İster taş olun, ister demir! Ya da gönlünüzde büyüyen başka bir yaratık olun! (Ölecek ve yeniden diriltileceksiniz.)’ O zaman diyecekler ki: ‘Bizi tekrar kim diriltecek?’ De ki: ‘Sizi ilk kez yaratmış olan o kudret sahibi (diriltecek)!’ Sana başlarını sallayarak, “Bu ne zaman olacak?” diyecekler. De ki: “Çok yakında olabilebilir! Sizi çağıracağı gün, O’na hamd ederek çağırısına uyarsınız ve (yeryüzünde) pek az bir süre kaldığınızı sanırsınız!”¹⁸³

“Sizi, yeryüzünde yaratıp yayan O’dur. Sonunda, O’na götürüleceksiniz. Sizi yaşıtan ve öldüren de O’dur. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesi O’nun eseridir. Aklınızı kullanmaz mısınız? Hayır, onlar da öncekilerin söylediklerinin benzerini söylediler. Dediler ki: ‘Öldükten, toprak ve kemik yığını hâline geldikten sonra, biz mi yeniden diriltileceğiz? Andolsun, bu tehdit bize de, bizden önce atalarımıza da yapıldı. Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!’”¹⁸⁴

“De ki: ‘Göklerde ve yerde Allah’tan başka hiç kimse gaybı bilmez.” Onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler. Fakat âhiretle ilgili bilgiler onlara birbiri ardınca gelmektedir. Ama onlar hâlâ bu konuda bir şüphe içindedirler. Çünkü onlar, bundan yana kördürler. O inkâr edenler şöyle dediler: ‘Bir toprak olduğumuz zaman, biz ve atalarımız, gerçekten, biz mi (kabirlerden) çıkarılacağız? Andolsun ki, bu bize de daha önceki atalarımıza da vaad olunmuştu. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!’”¹⁸⁵

وَأَنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنْجِي
الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

71- Sizden yolu cehenneme uğramayacak hiç kimse yoktur. Bu, Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür.

72- Sonra Biz, takvâ sahiplerini kurtarır, zâlimleri diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.

¹⁸³. İsrâ, 17/49-52.

¹⁸⁴. Mü'minûn, 23/79-83.

¹⁸⁵. Neml, 27/65-68. Bk. Ra'd, 13/5; Yâsîn, 36/77-79; Kâf, 50/2-5; Zâriyât, 51/12.

71-72. âyetlere göre, herkesin yolu cehenneme uğrayacak, ancak Allâh'a karşı gelmekten sakınan iyi kullar kurtarılıp, zulmedenler diz çökmüş durumda orada bırakılacaklardır.

Bâzı müfessirler, 71. âyetteki, “Sizden yolu oraya uğramayacak hiç kimse yoktur.” ifâdesine, mü'minlerin önce cehenneme gideceği ve oradan cennete geçeceği anlamı vermişlerdir. Bu anlam, 71. âyette “vâriduhâ” deki zamirin cehenneme, “minkum” deki zamirin de mü'min -kâfir bütün insanlara götürülmesi ile ortaya çıkmıştır.

Nitekim İbn-i Abbâs'a göre iyi kötü herkesin yolu cehenneme uğrayacak, ancak ateş, mü'minler için soğuk ve güvenli olacaktır. Abdullah bin Mes'ud'a göre ise, Sırat köprüsünden geçen herkesin yolu cehenneme uğramış sayılır.¹⁸⁶

Kimi müfessirler ise, “vâriduhâ” deki zamire “kıyâmet günü” anlamı vererek, kıyâmet gününde mü'min kâfir herkesin bir araya toplanacağını, amellerin tartısı yapıldıktan sonra, günahkârların cehenneme, iyilerin ise cennete sevk edileceğini söylemişlerdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ama, kendileri hakkında, tarafımızdan iyilik yazılmış olanlara gelince; işte onlar cehennemden uzaklaştırılmışlardır. Bunlar onun uğultusunu duymazlar, istedikleri nimetler içinde sürekli olarak kalırlar...O en büyük korku onları tasalandırmaz.”**¹⁸⁷ **“Onlar o gün korkudan güvendedirler.”**¹⁸⁸

Diğer yandan doğrudan cehenneme gideceği belirtilenler de vardır. **“Kıyâmet gününde Firavun kavminin önüne düşecek ve onları ateşe götürecektir. Onların varacağı yer ne kötü yerdur!”**¹⁸⁹ **“Siz ve Allah'tan başka taptığınız şeyler cehennemden yakıtıdır. Hepiniz oraya gireceksiniz.”**¹⁹⁰

Ancak bâzı âyet ve hadislerde doğrudan cennete girecek olanlardan da söz edilmiştir: Allah'tan gereği gibi sakınan ve sâlih amel işleyenlerin doğrudan cennete gireceğini bildiren âyetlerin yanında, özellikle nefsin terbiye ederek, nefsi mutmainne (huzûra ermiş ruh)” derecesine ulaşanların

186. Bk. Enbiyâ, 21/101, 102.

187. Enbiyâ, 21/101-103.

188. Neml, 27/89.

189. Hûd, 11/98.

190. Enbiyâ, 21/98.

doğrudan cennete girecekleri şöyle belirtilir: **“Ey huzûra ermiş ruh! Sen O’ndan râzı, O da senden râzı olarak Rabbine dön! Haydi kullarım arasına gir! Cennetime gir!”**¹⁹¹

Bu sözlerin, “huzûra ermiş nefis” sahibine; ölümü sırasında, yeniden dirilme sırasında veya cennete gireceği zaman, söyleneceği konusunda farklı yorumlar vardır.¹⁹²

İbn-i Cübeyr’den rivâyete göre, Hz. Peygamber’in yanında, **يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمَطْمَئِنَّةُ “Ey nefsi huzûra ermiş ruh!”** âyeti okunmuştu. Hz. Ebûbekir, “bu gerçekten güzel” dedi. Rasûlullah ﷺ de:

“Haberin olsun ki, melek sana onu ölümün sırasında söyleyecektir.” buyurdu.¹⁹³

Hz. Peygamber’in eşi Hafsa ؓ’den rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur:

“Umarım inşâallah Bedir savaşında ve Hudeybiye Antlaşmasında hazır bulunanlar cehenneme girmezler.” Bunun üzerine Hafsa yukarıdaki, **“Sizden cehenneme uğramayacak hiç kimse yoktur.”**¹⁹⁴ âyetini okuyunca, Allâh’ın Rasûlü de aynı âyetin devamındaki, **“Sonra Biz Allâh’a karşı gelmekten sakınanları kurtarıyoruz ve zâlimleri de diz üstü çökmüş olarak cehennemde bırakırız.”**¹⁹⁵ âyetini okumuştur.¹⁹⁶

Ebû Saîd el-Hudrî ؓ’ten rivâyete göre, bir grup kadın Allah Rasûlü’nden, bir gün belirleyip kendilerine vaaz etmesini istediler. Onlara vaaz ederek buyurdu ki:

“Bir kadının (küçük yaştaki) üç çocuğu vefât eder de onların acısına sabrederse, onlar ona cehennemle arasına perde olurlar. Bir kadının, iki çocuğu ölse ne olur? sorusuna, iki çocuğu ölse de böyledir.” buyurmuştur.¹⁹⁷

191. Fecr, 89/27-30.

192. krş. Bakara, 2/112, 207, 260; Nisâ, 4/69; Mâide, 5/119; Enfâl, 8/2, 24; Zümer, 39/42, 54; Ra’d, 13/28.

193. Ebû Nuaym, Hilye, IV, 283-284.

194. Meryem, 19/71.

195. Meryem, 19/72.

196. Ahmed bin Hanbel, Müsned, VI, 285, 362.

197. Buhârî, Cenâiz, 6, Eymân, 9; Müslim, Birr, 150.

وَإِذَا تُلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا
 أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ
 هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِعْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ
 مَدَدًا حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ
 مَنْ هُوَ شَرُّ مَكَانًا وَأَضَعُفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَبَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى
 وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

73- Âyetlerimiz kendilerine açık olarak okunduğu zaman, o inkâr edenler, îmân edenlere “Bu iki topluluktan hangisinin (hangimizin) makâmı daha üstün, topluluğu daha güzel?” diye sorarlar.

74- Oysa Biz onlardan önce, kendilerinden daha varlıklı ve daha gösterişli olan nice nesilleri helâk etmişizdir.

75- De ki: “Sapıklığın içine dalan kimseye, Rahmân ne kadar süre verirse versin! Tehdit edildikleri dünya veya âhîret azâbını gördükleri zaman, kimin daha kötü durumunda, kimin daha güçsüz olduğunu bilecekler!”

76- Allah doğru yolda olanların hidâyetini daha da arttırır. Kalıcı olan sâlih ameller, Rabbinin katında hem mükâfat bakımından daha hayırlı, hem de sonuç bakımından daha iyidir!

73-76. âyetlerde, mal ve mevkilerine güvenen inkârcıların yanlış yolda oldukları, daha önce varlıklı daha gösterişli bu gibi nice toplumların helâk edildiği, kalıcı sâlih amellerin sevap ve sonuç bakımından daha hayırlı olduğu vurgulanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar, kendilerine verdiğimiz mal ve oğullarla, onların hayrına mı koştuğumuzu sanıyorlar? Hayır! Ama onlar yanıldıklarının farkında değiller!”**¹⁹⁸

“O, Allâh'ın, kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki onları hiç işitmemiş gibi küfründe ısrar eder! İşte

onu can yakıcı bir azapla müjdele!”¹⁹⁹ “İnkâr edenler, îmân edenler için dediler ki: ‘Eğer bu işte bir hayır olsaydı, onlar ona uymakta bizi geçemezlerdi!’ Ama onlar bununla doğru yola girmeyince de: ‘Bu eski bir yalandır.’ diyeceklerdir.”²⁰⁰

“Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş bakmadılar mı? Oysa öncekiler bunlardan daha da güçlüydü. Göklerde ve yerde hiçbir şey Allâh’ı âciz bırakamaz. Çünkü O her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir.”²⁰¹

“Sonra Mûsâ Rabbine duâ ederek: ‘Şüphesiz ki bunlar suçlu bir kavim!’ dedi. Bunun üzerine (Allah dedi ki): ‘Kullarımla birlikte gece yola çık; çünkü siz izleneceksiniz. Denizi açık ve sâkin bir hâlde bırak; çünkü onlar ordu hâlinde gelip boğulacaklardır!’” Onlar geride neler bırakmışlardı, ne bahçeler, ne pınarlar! Ne ekinler, ne güzel konaklar! Ve içinde eğlenip durdukları nice nîmetler ve refah! İşte böylece Biz onları başka bir kavme mîras bıraktık. Onlara ne gök ağladı ne yer! Kendilerine hiç fırsat da verilmedi!”²⁰²

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾ أَطَّلَعَ الْغَيْبَ
أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ
مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَنَرِيَّهٗ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾

77- Gördün mü, âyetlerimizi inkâr ederek bana mutlaka mal ve çocuk verilecek diyeni?”

78- O, gayb perdesini mi araladı, yoksa Rahmân’ın katından bir söz mü aldı?

79- Hayır, Biz onun söylediklerini yazacağız ve azâbına azap katacağız.

80- Onun sözünü ettiği şeyleri hep elinden alırsız da o Bize tek başına gelir.

199. Câsiye, 45/8.

200. Ahkâf, 46/11.

201. Fâtır, 35/44.

202. Duhân, 44/22-29.

77-80 arası âyetlerde, kendisine mal ve çocuklar verileceğini iddiâ eden inkârcının, bunu gaybı bilerek mi söylediği soruluyor? Onun bu söylediklerinin yazıcı melekler tarafından kayıt atına alındığı belirtiliyor.

Yukarıdaki âyetlerin Âs bin Vâil hakkında indiği rivâyet edilmiştir. Habbab bin Eret ؓ şöyle demiştir: “Ben demircilik yapardım. Âs bin Vâil’in bana borcu vardı, paramı almak için yanına gittiğimde: “Muhammed ؐ’i inkâr etmedikçe borcumu ödemem.” dedi. Ben de: “Sen ölüp diriltilinceye kadar Muhammed’i asla inkâr etmem.” dedim. “Ben, öldükten sonra diriltilecek miyim?” diye sordu. Ben: “Evet” deyince: Eğer, ben ölür de diriltirsem, orada malım ve çocuklarım olacak, sana olan borcumu o zaman öderim.” dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyeti indirdi.”²⁰³

Böyle düşünen kişi, kıyâmet günü yanında çocuk ve malı olacağını nereden biliyor? Gayb yazısını okumuş da orada mı görmüş?

Günümüzde dünyada büyük bir zenginlik ve refah içinde yaşayanın âhirette de mal ve çok çocuk sahibi olarak yaşayacağını öne sürenler bulunur. Oysa âhiretteki hesap ve ölçüler dünyadan farklıdır. Bu varlıklı kişi dünyada zekâtını vererek, Allâh’ın buyruklarına uyarak güzel bir hayat sürmüştü, Hz. Osman’lar, Ebûbekir’ler gibi âhirette mutlu ve müreffeh olacağına şüphe bulunmaz. Fakat bu mal ve mevki kötü yolda ve topluma zarar verecek şekilde kullanılmışsa, âhirette kendisi için altından kalkamayacağı bir yük teşkil edebilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bir de: ‘Sayılı birkaç gün dışında bize asla ateş dokunmayacak!’ dediler. De ki: ‘Böyle olacağına dâir Allah katından bir söz mü aldınız? -ki Allah verdiği sözden dönmez- yoksa Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?’ Hayır! Kim bir kötülük işler de, günahı kendisini çepeçevre kuşatırsa, işte o kimseler cehennemliklerdir. Orada sürekli olarak kalacaklardır.”**²⁰⁴

“Yoksa kendisinde gayb bilgisi var da görünmeyen âlemleri mi görüyor?”²⁰⁵

“Allah yoksul, biz zenginiz!” diyenlerin sözünü Allah elbette iştîmiştir. Biz onların söylediklerini ve haksız yere peygamberleri öldürmelerini yazacağız ve diyeceğiz ki: Tadın bakalım o yakıcı azâbı!”²⁰⁶

203. Buhârî, Büyû, 29, İcâre, 15, Tefsir, 19/3; Müslim, Münâfikîn, 35.

204. Bakara, 2/80-81.

205. Necm, 53/35.

206. Âl-i İmrân, 3/181.

“Onun sağında ve solunda oturmuş iki melek her şeyi kaydetmektedir. İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında kendisini gözetleyen, dediklerini yazmaya hazır bir melek bulunmasın!”²⁰⁷

“Hiç şüphesiz bütün dünyaya ve üzerindekiyle Biz vâris oluruz. Ve onlar ancak Bize döndürülürler.”²⁰⁸

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا سَيَكْفُرُونَ
بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾

**81- Onlar kendilerine şeref kazandırsın diye, Allah’tan baş-
ka ilâhlar edindiler.**

**82- Hayır, gün gelecek bu putlar onların kendilerine tapma-
larını inkâr edecekler ve onlara düşman olacaklar.**

81-82. âyetlerde, puta tapanların, azaptan kurtulmak için Allah katın-
da aracı olsunlar diye birtakım tanrılar edindikleri, ancak bunların kendile-
rine dünyada bir yararı dokunmadığı gibi, kıyâmet gününde kendilerine ta-
pılmasını kabul etmeyecekleri ve tapanlara düşman olacakları bildirilmekte-
dir. Ahkâf sûresindeki, **“İnsanlar mahşer yerine toplandıkları zaman,**
(taptıkları tanrılar) **onlara düşman olur ve onların kendilerine tapma-
larını tanımazlar.”²⁰⁹** âyeti aynı anlamı ifâde eder.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar mü’minleri bırakıp da kâfir-
leri dost edinmektedirler. Yoksa onlar kâfirlerin yanında izzet ve
şeref mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet ve şeref yalnızca Allâh’a
âittir.”²¹⁰**

**“İbrahim dedi ki: ‘Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına âit sev-
gi uğruna, Allâh’ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Ancak kıyâ-
met günü birbirinizi tanımayacak, hatta birbirinizi lânetleyecki-
siniz. Varacağınız yer cehennemdir. (Orada) hiçbir yardımcınız da ol-
mayacaktır.”²¹¹**

207. Kâf, 50/17-18.

208. Meryem, 19/40.

209. Ahkâf, 46/6.

210. Nisâ, 4/139.

211. Ankebût, 29/25.

“Onlar: ‘Andolsun, eğer bu savaştan Medîne’ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır.’ diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük Allâh’ın, Peygamberinin ve mü’minlerindir. Fakat münâfıklar bunu bilmezler.”²¹²

“O gün Rabbin, onları Allah’tan başka taptıkları şeylerle toplar ve der ki: ‘Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yolu kaybettiler?’ Onlar: ‘Seni tenzih ederiz! Seni bırakıp da, başka dostlar edinmek bize yaraşmaz! Ama sen, onlara ve atalarına o kadar bol nîmet verdin ki sonunda seni anmayı unuttular ve helâki hak eden bir kavim oldular.’ derler. Demek tanrı diye taptıklarınız, sizi söylediklerinizde yalancı çakardılar. Artık ne (azâbı) geri çevirmeye ne de bir yardıma çâre bulabilirsiniz! İçinizden kim zulmederse, ona büyük bir azap tattıracağız.”²¹³

“Onlara yalvarsanız, duânızı işitmezler. İşitseler de size cevap veremezler. Kıyâmet gününde de, kendilerini Allâh’a ortak koştüğunuzu inkâr edeceklerdir. Sana hiç kimse, her şeyi bilen Allah gibi haber veremez!”²¹⁴

212. Münâfikûn, 63/8.

213. Furkan, 25/17-19.

214. Fâtır, 35/14.

﴿ BÂB 6 ﴾

**ŞEYTAN VE ONA UYANLAR, ŞEFAAT,
ALLÂH'A ÇOCUK İSNADI,
ALLÂH'IN HUZÛRUNA TEK BAŞINA ÇIKIŞ,
KUR'ÂN'IN ARAPÇA GELİŞİ**

أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤْزُهُمْ أَزًّا^١ ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ^٢ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا^٣ ﴿٨٤﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا^٤ ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ وَرِثَةً^٥ ﴿٨٦﴾ لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا^٦ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا^٧ ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا^٨ ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا^٩ ﴿٩٠﴾ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا^{١٠} ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا^{١١} ﴿٩٢﴾ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا^{١٢} ﴿٩٣﴾ لَقَدْ أَحْصَيْهِمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا^{١٣} ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا^{١٤} ﴿٩٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا^{١٥} ﴿٩٦﴾ فَإِنَّمَا يَسْرِنَاهُ بِلِسَانِكَ لِنُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَنُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا^{١٦} ﴿٩٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ^{١٧} هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا^{١٨} ﴿٩٨﴾

**83- Görmedin mi? Biz şeytanları o kâfirlerin üzerine saldıktık.
Onları günaha kışkırtıp duruyorlar!**

- 84- Öyleyse onlar hakkında acele etme! Ancak Biz onlar için gün sayıyoruz.
- 85- Biz, o günde takvâ sahiplerini, seçkin misafirler olarak Rahmân'ın huzûrunda toplarız.
- 86- Günahkârları da suya götürülen bir sürü gibi cehenne me süreriz.
- 87- O gün, Rahmân'ın kendisine söz ve izin verdikleri dışında, hiç kimse şefaât etme yetkisine sahip olamaz.
- 88- Onlar, "Rahmân çocuk edindi!" dediler.
- 89- Andolsun ki siz bununla çok çirkin bir şey ortaya attınız!
- 90- Az kalsın, söyledikleri sözden gökler çatlayacak, yer yarılabacak ve dağlar parçalanıp dağılabacak!
- 91- O Rahmân'a çocuk isnâd ettiler diye.
- 92- Oysa Rahmân olan Allâh'a çocuk edinmek yakışmaz!
- 93- Göklerde ve yerde hiçbir kimse yoktur ki, o Rahmân'ın huzûruna kul olarak çıkmasın!
- 94- Andolsun ki O, onların hepsini kuşatmış ve onları bir bir saymıştır.
- 95- Kıyâmet günü, onların her biri O'nun huzûruna tek olarak gelecektir.
- 96- İmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince, Rahmân olan Allah onlar için gönüllerde bir sevgi meydana getirecektir.
- 97- Biz bu Kur'ân'ı senin dilinde indirip kolaylaştırdık ki, takvâ sahiplerini onunla müjdeleyesin ve inatçı bir kavmi de onunla uyarasın.
- 98- Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik! Şimdi sen, onlardan herhangi bir kimseyi hissediyor veya cılız da olsa bir ses işitiyor musun?

83-86. âyetlerde, şeytanın insanı günaha sevk etmek için sürekli olarak çalıştığı, günahkârlar için hemen cezâlandırma istenmemesi, takvâ sahiplerinin şerefli misafirler olarak Allâh'ın huzûrunda toplanacağı, günahkârların ise cehenneme sürüleceği haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarmanız elbette siz de Allâh’a ortak koşanlar olursunuz.”**²¹⁵

“Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için, giysilerini soyarak cennetten çıkardığı gibi, sizi de aldatmasın! Çünkü o ve yandaşları, kendilerini göremeyeceğiniz bir yerden sizi görürler. Biz şeytanları îmân etmeyenlere dostlar yaptık.”²¹⁶

“Her kim Rahmân olan Allâh’ı anmaktan yüz çevirirse, Biz ona bir şeytan sardırırız; öyle ki artık o, onun arkadaşı olur. Şeytanlar onları doğru yoldan çıkarırlar da, onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar. Sonunda kıyâmet günü o Bize gelince, kötü arkadaşına der ki: ‘Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arasındaki kadar bir uzaklık olsaydı! Meğer sen ne kötü arkadaşmışsın!’”²¹⁷

“Onun için sen o kâfirlere süre ver; bir süre onları kendi hâllerine bırak!”²¹⁸ **“Kâfirler, sakın kendilerine süre vermemizin, haklarında hayırlı olduğunu sanmasınlar. Çünkü Biz onlara, ancak günahlarını artırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.”**²¹⁹ **“Biz onları dünyada kısa bir süre yararlandırır, sonra da ağır bir azâba sürükleriz.”**²²⁰

“Rab’lerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilirler. Sonunda oraya varıp da kapıları açıldığında, cennetin bekçileri onlara: ‘Selâm size, hoş geldiniz! Artık temelli kalmak üzere girin buraya!’ derler.”²²¹

215. En’âm, 6/121.

216. A’râf, 7/27.

217. Zuhruf, 43/36-38.

218. Târik, 86/17.

219. Âl-i İmrân, 3/187.

220. Lokmân, 31/24.

221. Zümer, 39/73.

“O inkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülürler. Oraya varıp da, kapıları açıldığında cehennemin bekçileri onlara: ‘İçinizden Rabbinizin âyetlerini size okuyan ve bugününüzle karşılaşacağınız konusunda sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?’ diye sorarlar. Onlar da: ‘Evet geldi.’ derler. Ama azap sözü, artık o kâfirler için gerçek olmuştur. Onlara şöyle denilir: ‘İçinde sürekli kalmak üzere, cehennem kapılarından girin! Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!’”²²²

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

87- O gün, Rahmân'ın kendisine söz ve izin verdikleri dışında, hiç kimse şefaât etme yetkisine sahip olamaz.

87. âyette, Allah Teâlâ'nın söz ve izin verdikleri dışında kimsenin şefaât yetkisinin bulunmadığı belirtilmektedir.

ŞEFAAT

Aracı olmak, yardım etmek ve öncülük etmek anlamlarına gelir. Bu aracılık dünyaya ve âhirete yönelik olmak üzere ikiye ayrılır.

a) Dünyaya âit şefaât: İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Kim bir iyiliğe aracılık ederse, onun sevabından ona da bir pay vardır. Kim de bir kötülüğe aracılık ederse onun günahından ona da bir pay vardır. Allah her şeyi görüp gözetmektedir.”²²³**

Âyette geçen “şefaât-ı hasene”, îmân edip Allâh'ın ve kullarının haklarını gözetmekle birlikte, mü'minlerin iyiliği için uğraşmak, onları kötülüklerden ve zararlardan korumaya çalışmaktır. Şefaât-ı seyyie, mü'minlerin ve insanların zarara uğramaları ve kötülöklere düşmeleri için çalışmak ve kötölük çıkışı açmaktır. Hangi hususta olursa olsun, bir kimse sırf Allah rızası için başkalarının kötölöğe düşmesini engel olur, onun iyiliğe yönelmesine sebep olursa bu dünyada ve âhirette bundan nasip ve ecir vardır. Kötölöğe ve zarara düşmesine sebep olanın da bu vebâl ve günah-tan nasîbi vardır.

222. Zümer, 39/71-72.

223. Nisâ, 4/85.

Münzir bin Cerîr'in babasından rivâyetine göre bir gün Medîne'ye öğle üzeri Mudar Kabîlesi'nden çıplak ayaklı, yırtık elbiseli çok yoksul bir topluluk gelmişti. Allâh'ın Rasûlü onları görünce çok üzüldü ve Nisâ sûresi 4/1 ile Haşr sûresi 59/18. âyetlerini okuyarak sahâbeyi yardım etmeye çağırdı.

Ashâb-ı kirâm nakit para, yiyecek, giyecek ne bulduysa tasadduk ettiler. Allah Rasûlü'nün yüzü güldü ve şöyle buyurdu: *"Kim İslâm'da güzel bir çıkar açarsa, o kimse için onun eciri ve ondan sonra onunla amel edenlerin eciri vardır. Ancak amel edenlerin ecrinde de bir eksilme olmaz. Kim de İslâm'da kötü bir çıkar açarsa, ona da onun günahı ve ondan sonra onunla amel edenlerin günahı vardır. Yine bununla amel edenlerin günahında da bir eksilme olmaz."*²²⁴

b) Âhirete yönelik şefaât: Dünyada işlenen bâzı günahların âhirette cezâlandırılmaması için talepte bulunmak, aracı olmak ve bunun için duâ etmektir. Şu hâlde şefaât, bir mü'minin günahlarının bağışlanması için Allâh'a duâ edip yalvarmaktır. Nitekim Hz. Peygamber ﷺ, *"Her Peygamberin bir duâsı vardır. Ben ise, inşâallah duâmı kıyâmet gününde ümmetime şefaât etmek için saklamak istiyorum."* buyurmuştur.²²⁵

Âhirette, kendilerine şefaât izni verilen her şefaâtçinin yetki sınırı, Allah katındaki yakınlığı ve derecesi ile bağlantılıdır. Diğer yandan şefaât olunacak mü'minlerin de şefaât edilmeye lâayık olmaları gerekir.

Allâh'ın, kullarından fazîletli birisinin diğer bir mü'min için hayır isteğİne icâbet ederek bundan bir zararı gidermesi yahut onun günahlarını affetmesi, insanlara sonsuz nîmet ve lûtuflarının bir kısmıdır. Mü'minin, mü'min kardeşinin günahlarının affı için duâsı Allah katında ona şefaati türündendir. Allah katında hayırlı bir kulun bu duâsı ister dünyada iken sağ olan mü'min için olsun, ister ölmüş mü'min için olsun yahut âhirette meydana gelsin aynıdır. Dünyada iken Hz. Peygamber ﷺ'in mü'minlere duâsı, onlara bir çeşit şefaattir. O daha bu dünyada hayatta iken mü'minlere duâ ederek şefaatte bulunmuştur. Nitekim Hz. Âişe ؓ'nin naklettiğine göre, Rasûlullah ﷺ çok defa geceleri yatağından kalkar, mü'min ölümlere Allah'tan mağfiret istemek için "Bakîu'l-Ğarkad" mezarlığına giderdi.²²⁶

Yüce Allâh'ın kendi yanında mukarreb ve derecesi yüksek bir kulunun diğeri hakkında şefaâtini -birine kendi katında itibârı olduğunu göstererek

224. Müslim, Zekât, 69, İlim, 15, 16.

225. Buhârî, Deavât, I; Tevhid, 31; Müslim, Nşr. M. Fuâd Abdalbâki, İman, 86.

226. Müslim, Cenâiz, 35.

ikram için, ötekine zayıf ve muhtaç olduğundan rahmet olarak kabul etmesine aklen hiçbir engel yoktur. Allâh'ın âhirette, peygamberlerine ve râzı olduğu birtakım zâtlara şefa'at etmeleri için müsaade etmesi, kendisinin bileceği adâlet ve lûtu'f kânununa dâhil olan hikmetindendir. Üzerinde kul hakları bulunanlar dışında, günahkâr mü'minleri Allah Teâlâ'nın, lûtu'f ve fazlıyla affetmesi câiz olunca, peygamberler ve iyi kimselerden birinin şefaatine mazhariyetleri hâlinde bunların Allâh'ın mağfiretine nâil olmaları da mümkündür.

Âhirette şefaatin olacağı Kitap ve sünnetle sâbittir. Peygamber, velî, şehit ve bildikleri ile amel eden îmanlı âlimler ve kâmil mü'minler gibi Allâh'ın müsaade ettiği, rızasına mazhar olmuş, nezdinde bir değer ve yakınlığa erişmiş kimselere şefa'at etme izni verilebilecektir.²²⁷

Peygamberler ve diğer şefa'atçilerin şefa'atleri, Allâh'ın râzı olacağı ve haklarında şefa'at edilmeye izin verdiği kimseler hakkında olacaktır.²²⁸

Kâfirler için şefa'at kapıları kapalıdır.²²⁹ Peygamberler bile kâfirlere şefa'at edemeyecek, onlar lâyık oldukları cezâlarını çekeceklerdir. Hz. İbrahim'in âhirette babası ile karşılaştığında- onun için hiçbir şefa'atte bulunamaması, Allah'tan "Kâfirlere ben cenneti haram kıldım." cevabını alması da bunu gösterir.²³⁰ Yalnız Hz. Peygamber bir hadîsinde, şefa'ati sebebiyle amcası Ebû Tâlib'in ateş çukurunun topuğuna kadar gelen yerinde bulunacağını söylemiştir.²³¹ Bu da sadece Rasûlullâh'a tanınan bir şefa'at hakkı olsa gerektir. Çünkü Ebû Tâlib, Rasûlullâh'a pek çok yardım ve iyiliklerde bulunmuştur.

Peygamberlerin şefa'ati: Âhirette peygamberlerin hepsine mü'minlere şefa'at etme hakkı tanınmıştır.²³²

Her peygamber kendi ümmetine şefa'at edecektir.²³³ İnsanlar muhâkeme olunmak için mahşerde toplandıklarında, peygamberler: "Allâhım selâmet ver, Allâhım selâmet ver, diye duâ edeceklerdir."²³⁴ Peygamberlerin ve Hz. Peygamber'in şefa'ati, "Şüphesiz ki Allah, kendisine şîrk koşulmasını

227. Bakara, 2/255; Yûnus, 10/3; Meryem, 19/87; Tâhâ, 20/109; Zuhuruf, 43/86.

228. Enbiyâ, 21/27-28; Duhân, 44/41-42; Buhârî, Cihâd, 189; Müslim, İmâre, 6.

229. Bakara, 2/48, 123, 254; Nisâ, 4/116; A'râf, 7/53; Mü'min, 40/18; Secde, 32/4; Zümer, 39/44; Müddessir, 74/48; İnfîtâr, 82/19.

230. Buhârî, Tefsir, 26. Bk. Buhârî, Enbiyâ, 8; Tefsir, 6; Rikâk, 45, 53; Müslim, Fazâil, 9.

231. Buhârî, Megâzi, 73; Müslim, İman, 90.

232. Buhârî, Rikâk, 45; Tevhid, 33; Müslim, İman, 81; Ebû Dâvûd, Cihâd, 26; Ahmed bin Hanbel, Müsned, III, 94 vd. 325, V, 43; Tirmizî, II, 66.

233. Buhârî, Tefsir, 18.

234. Buhârî, Rikâk, 52; Müslim, İman, 81.

*affetmez. Ondan başka dileyeyeceği kimsenin günahını bağışlar.”*²³⁵ âyeti mü'minlerle ilgilidir. Hz. Peygamber, “Benim şefaati, büyük günah işleyenler için olacaktır.” buyurmuştur.²³⁶

Peygamberler içinde ilk defa şefaati edecek ve şefaati kabul olunacak peygamber Hz. Muhammed ﷺ'dir.²³⁷ Âhirette O'nun bu ilk şefaati, mahşer halkının muhâkemesine başlanılması hakkındaki genel ve büyük şefaattir. Çeşitli hadis kitaplarında zikredilen bu büyük şefaatinin (eş-Şefâ'atü'l-uzmâ) ana hatları şöyledir:

Allah, âhiret günü insanların hepsini düz ve geniş bir alanda hüküm ve hesap için toplar. Orada insanların sıkıntı ve üzüntüsü dayanılamayacak bir dereceye varır. Bu sırada insanların bir kısmı, diğer bir kısmına, “Size erişen şu fâciayı görmüyor musunuz? Size şefaati edecek birisine gidiniz.” derler. Sırasıyla Âdem, Nûh, İbrahim, Mûsâ ve İsmâ peygamberlere gelirler. Bu peygamberlerden her biri onları diğerine gönderir. Sonunda Hz. İsmâ, onları Hz. Muhammed ﷺ'e gönderir. O vakit Hz. Peygamber Arş'ın altında secdeye kapanır. Allah ona secdesinde yapılacak hamdlerin en güzelini ilham eder. O Allâh'a hamd ettiği sırada, “Başını kaldır, istediğin, verilecektir. Şefaatiyle şefaatin kabul olunacaktır.” cevabını alır. Muhâkemeye başlanır. Bundan sonra Hz. Peygamber'in şefaatiyle îman sahiplerinden bir miktar cehennemden çıkarılır. Rasûlullah, birkaç defa daha secdeye kapanarak Allâh'a hamd ve duâ eder. En sonunda onun şefaati, Allâh'ın izin ve takdiriyle mü'minlerden büyük bir çoğunluk cehennemden çıkarılır. İşte Hz. Peygamber ﷺ'in sahip olduğu bu şefaati makâmı “Makâm-ı Mahmûd”dur.²³⁸

Hz. Peygamber'in şefaatiyle hesâba ve sorguya çekilmeden cennete girecekler de olacaktır.²³⁹ Cennette derecelerin artırılması için ilk şefaati edecek peygamber de Hz. Muhammed ﷺ'dir. Bundan dolayı Allâh'ın Rasûlü bir hadisinde, “Cennette insanların ilk önce şefaatte bulunanı ben olacağım.” buyurmuştur.²⁴⁰

Mu'tezile mezhebi, cennette derecelerin artırılması için yapılacak şefaatten başka şefaatleri kabul etmez.²⁴¹

235. Nisâ, 4/116.

236. Buhârî, Rikâk, 51; Ebû Dâvûd, Sünnet, 20; Tirmizî, II, 66.

237. Müslim, Fazâil, 2.

238. İsrâ, 17/79; Buhârî, Tevhid, 24; Müslim, İman, 84.

239. Buhârî, Tefsir, 18; Müslim, İman, 84.

240. Müslim, İman, 85.

241. Muhiddin Bağçeci, Şâmil İslâm Ansik. “Şefaati” mad.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۖ ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ۖ ﴿٨٩﴾
 تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ۖ ﴿٩٠﴾
 أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا ۖ ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ۖ
 ﴿٩٢﴾ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا ۖ ﴿٩٣﴾
 لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ۖ ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا ۖ ﴿٩٥﴾

88- Onlar, “Rahmân çocuk edindi!” dediler.

89- Andolsun ki siz bununla çok çirkin bir şey ortaya attınız!

90- Az kalsın, söyledikleri sözden gökler çatlayacak, yer yarılabacak ve dağlar parçalanıp dağılacak!

91- O Rahmân’a çocuk isnâd ettiler diye.

92- Oysa Rahmân olan Allâh’a çocuk edinmek yakışmaz!

93- Göklerde ve yerde hiçbir kimse yoktur ki, o Rahmân’ın huzûruna kul olarak çıkmasın!

94- Andolsun ki O, onların hepsini kuşatmış ve onları bir bir saymıştır.

95- Kıyâmet günü, onların her biri O’nun huzûruna tek olarak gelecektir.

88-95. âyetlerde, müşriklerin Allah Teâlâ’ya çocuk isnâdı, bu isnâdın yeri göğü titretecek, dağları yıkıp kül edecek derecede çirkin bir iddiâ olduğu vurgulanır. Yerde gökte her şeyin Allâh’a âit olduğu ve bunların gözetim, denetim ve kayıt altına alındığı, bütün bunların kıyâmet gününde de hesap vermek üzere O’nun huzûrunda toplanacağı belirtilir. Allâh’a çocuk isnâd edenler Yahudiler, Hristiyanlar ve meleklerin Allâh’ın kızları olduğunu öne süren kimi müşriklerdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar: ‘Allah çocuk edindi.’ dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Hepsi O’na boyun eğmiştir. O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır ve O, bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona sadece ‘ol!’ der, o da olur.”**²⁴²

“(Allâh’ın yüceliğinden), gökler neredeyse üstlerinden çatlayıverecek! Melekler Rab’lerini hamd ile tesbih eder ve yeryüzündekiler için mağfiret dilerler. İyi bilin ki Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”²⁴³

“Yahudiler: ‘Üzeyir, Allâh’ın oğludur.’ dediler. Hristiyanlar da: ‘Meryem oğlu İsâ, Allâh’ın oğludur.’ dediler. Onların ağızlarında geveledikleri bu sözler daha önceki kâfirlerin sözlerine benzemektedir. Allah onları kahretsin! Nasıl da haktan bâtıla doğru çevriliyorlar!”²⁴⁴

“Allah onların hepsini dirilteceği gün, yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Çünkü onlar kendi yaptıklarını unutsa da Allah bunları bir bir kaydetmiştir. Zaten Allah her şeye şâhittir.”²⁴⁵

“Andolsun ki, tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi yapayalnız huzûrumuza geleceksiniz. Dünyada size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız...”²⁴⁶

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

96- İmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince, Rahmân olan Allah onlar için gönüllerde bir sevgi meydana getirecektir.

96. âyete göre, Yüce Allah îmân edip iyi işler yapan sâlih kulu sever ve başkalarına da sevdirebilir. Diğer mü'minlerin kalbinde o kişi için bir sevgi yaratır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Eğer siz Allâh’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.’ De ki: ‘Allâh’a ve Peygamber’e itaat edin.’ Eğer yüz çevirirlerse, şüphe yok ki Allah inkâr edenleri sevmez!”²⁴⁷**

“Ey îmân edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allâh’ı

243. Şûrâ, 42/5.

244. Tevbe, 9/30.

245. Mücadele, 58/6.

246. En'âm, 6/94.

247. Âl-i İmrân, 3/31-32.

severler; onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar; Allah yolunda cihâd ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. İşte bu, Allâh'ın dilediğine verdiği lûtfudur. Allah lûtfu geniş olan, her şeyi hakkıyla bilendir. Sizin dostunuz ve yardımcınız ancak Allah, O'nun peygamberi, bir de Allâh'ın emrine boyun eğerek, namazı dosdoğru kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir. Kim de Allâh'ı, Peygamber'ini ve îmân edenleri dost edinirse, hiç şüphesiz üstün gelecek olanlar Allâh'ın taraftarlarıdır.”²⁴⁸

Bir hadiste şöyle buyrulur: “Yüce Allah bir kulunu sevdiği zaman, Cebrâil'e: Ben filanı sevdim, sen de sev! der. Cebrâil ﷺ da onu sever ve gök ehline: Allah filanı sevmiştir, siz de sevin!, diye nidâ eder. Artık göktekiler de onu severler. Sonra, bu kişi için, dünya halkının gönüllerine de sevgi indirir.”²⁴⁹

فَإِنَّمَا يَسْرُنَاهُ لِبِلسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لَّدَا ﴿٩٧﴾
وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَوْمٍ هَلْ تُحِشُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ
رِكْزًا ﴿٩٨﴾

97- Biz bu Kur'ân'ı senin dilinde indirip kolaylaştırdık ki, takvâ sahiplerini onunla müjdeleyesin ve inatçı bir kavmi de onunla uyarasın.

98- Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik! Şimdi sen, onlardan herhangi bir kimseyi hissediyor veya cılız da olsa bir ses işitiyor musun?

97-98. âyetlerde, Kur'ân'ın Arapça indirilmesinin hikmeti açıklanmakta, daha önce nice kavimlerin helâk edildiği ve bunların tarihten silinip git-tiği vurgulanmaktadır. Kur'ân'ın Arapça oluşunun başta gelen hikmeti, önce onu peygamberin ve ümmetinin anlaması ve toplumuna açıklayarak tebliğ edebilmesidir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz her peygamberi, dîni iyice açıklasın diye kendi toplumunun diliyle gönderdik. Allah, dilediğini**

248. Mâide, 5/54-56.

249. Buhârî, Bed'ü'l-Halk, 6, Edeb, 41; Müslim, Birr, 157; Tirmizî, Tefsir, 19.

saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O, çok güçlüdür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”²⁵⁰ “Biz bu Kur’ân’ı senin dilinde indirdik ve kolaylaştırdık. Umulur ki onlar düşünüp öğüt alırlar.”²⁵¹

“Kendilerinden önce yeryüzünde size vermediğimiz imkânları kendilerine verdiğimiz nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Biz onların üzerlerine gökten bol yağmur indirmiş ve ırmakları içinden akar duruma getirmiştik. Sonra günahları yüzünden onları helâk ettik ve onların ardından başka nesiller var ettik.”²⁵²

“Biz halkı zulümde ileri gitmiş nice beldeleri helâk ettik ki, şimdi onların yerinde altı üstüne gelmiş harabeler, kör kuyular, bomboş yüksek saraylar vardır!”²⁵³

Allah Teâlâ, Semûd ve Âd kavimlerini korkunç bir ses ve bir kasırga ile helâk ettiğini şöyle haber verir: **“Semûd ve Âd kavimleri de o kapılarını çalacak olan felâketi yalanlamıştı. Semûd kavmi, o korkunç sesle helâk olup gitti. Âd kavmi ise, azgın, dondurucu bir kasırga ile yok edildi. Allah o kasırgayı onlara kesintisiz olarak yedi gece, sekiz gün boyunca musallat etti. Öyle ki onları orada, içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş bir hâlde görürdün! Şimdi onlardan geriye kalan bir şey görüyor musun?”²⁵⁴**

250. İbrâhim, 14/4.

251. Duhân, 44/58.

252. En'âm, 6/6.

253. Hac, 22/45.

254. Hâkka, 69/4-8.

سُورَةُ طه

TÂHÂ
SÛRESİ

Tâhâ sûresi 135 âyettir. Mekke döneminde inmiştir. 130 ve 131. âyetler Medîne’de inmiştir. Adını, ilk âyetini oluşturan iki harften almıştır. Sûrenin başlıca konusu: Allâh’ın yüceliği ve kimi sıfatları, Hz. Mûsâ, Hârûn ve İsrâiloğulları kıssaları, Firavun’la mücâdele, sihirbazların sihri, buzağıya tapma, kıyâmet sahneleri, Hz. Âdem ve İblis kıssasıdır.

Hiz. Ömer, Mekke’de Hiz. Muhammed ﷺ’i öldürmek üzere silahlanıp yola çıktığı sırada, eniştesi Saîd ve kız kardeşi Fatîma’nın da müslüman olduğunu öğrenince onların evine yönelmiş ve kardeşinin yüzüne vurmuştu. Bu sırada onların ellerinde bulunan, Tâhâ sûresinin ilk âyetlerini okuyan Hiz. Ömer iknâ olarak İslâm’a girmiştir.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KUR'ÂN'IN PARÇA PARÇA İNDİRİLMESİ,
HER ŞEYİN VE EN GÜZEL İSİMLERİN ALLÂH'A ÂİT
OLMASI, ALLÂH'IN HER ŞEYİ İŞİTMESİ,
MÛSÂ VE İLK İKİ MÛCİZESİ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

طه ﴿١﴾ مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ۖ ﴿٢﴾ إِلَّا تَذِكْرَةً لِّمَن يَخْشَى ۚ
﴿٣﴾ تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى ۚ ﴿٤﴾ الرَّحْمَنُ عَلَى
الْعَرْشِ اسْتَوَى ۚ ﴿٥﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ۚ ﴿٦﴾ وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى
﴿٧﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ۚ ﴿٨﴾ وَهَلْ آتَيْكَ حَدِيثُ
مُوسَى ۖ ﴿٩﴾ إِذْ رَأَى نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُمُ
مِنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجْدٍ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾ فَلَمَّا آتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَى
﴿١١﴾ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۚ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۚ ﴿١٢﴾
وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى ﴿١٣﴾ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي ۚ
وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾ إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ
نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَن لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ
فَتَزِدُّى ﴿١٦﴾ وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَى ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَاىَ
أَتَوَكَّلُ عَلَيْهَا ۖ وَأَهْشَىٰ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِى وَلِىَ فِيهَا مَارِبٌ أُخْرَى ﴿١٨﴾

قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَى ﴿١٩﴾ فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى ﴿٢١﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سَوَاءٍ آيَةً أُخْرَى ﴿٢٢﴾ لِنُرِيكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾ إِذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ﴿٢٤﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Tâ Hâ.

2-3-Biz bu Kur'ân'ı sana güçlük çekesin diye değil, ancak Allah'tan sakınanlara bir öğüt olsun diye indirdik.

4- O, yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyder-pey indirilmiştir.

5- Rahmân olan Allah Arş'a hâkim olmuştur.

6- Göklerde, yerde, bu ikisinin arasında ve toprağın altında ne varsa hepsi O'nundur.

7- Eğer sen, sözü açıktan söylersen, bil ki O, gizliyi de gizlinin gizlisini de bilir.

8- Allah, kendinden başka ilâh olmayandır! En güzel isimler O'nundur.

9- Mûsâ'nın haberi sana geldi mi?

10- Hani o, bir ateş görmüştü de ailesine şöyle demişti: "Burada bekleyin, ben bir ateş gördüm, belki size ondan bir kor getiririm yahut ateşin yanında yol gösterecek birini bulurum."

11- Ateşin yanına varınca kendisine "Ey Mûsâ!" diye seslendi.

12- "Şüphesiz Ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ'dasın."

13- "Ben seni seçtim, şimdi vahyolunanı dinle."

14- "Hiç şüphesiz Ben, evet Ben Allâhım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Bana ibadet et ve Beni anmak için namaz kıl!"

- 15- “Neredeyse gizlediğim kıyâmet günü, herkes yaptığıının karşılığını bulsun diye mutlaka gelecektir.”
- 16- “Kıyâmet gününe inanmayıp da nefsinin isteklerine uyanlar sakın seni ona îmân inanmaktan alıkoymasın, sonra helâk olursun!”
- 17- “Ey Mûsâ! Sağ elindeki nedir?”
- 18- Mûsâ dedi: “O benim asamdır; ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim. Onunla başka işlerimi de görürüm.”
- 19- Allah dedi: “Onu yere at, ey Mûsâ!”
- 20- (Mûsâ) onu yere attı, bir de ne görsün, o bir yılan olmuş sürünüyor!
- 21- Allah dedi: “Tut onu, korkma, çünkü Biz onu ilk hâline sokacağız.”
- 22- “Bir de elini koynuna sok ki, başka bir mûcize olarak kusursuz bembeyaz çıksın!”
- 23- “Böylece sana en büyük mûcizelerimizden bir kısmını gösterelim.”
- 24- “Şimdi Firavun’a git, çünkü o, iyice azdı!”

1-4. âyetlerde, Kur'ân'ın indirilişi ve Allah Teâlâ'nın yüceliği belirtilir. Sûre başındaki (Tâhâ) için şu yorumlar yapılmıştır: “Tâhâ” (ey kişi, ey insan!) veya “tâ”, “basmak” anlamına gelen, “vatie” fiilinden emir (ta') olup, sondaki hemze ‘hâ’ ya dönüştürülmüştür. Anlamı, “bas” demektir. Başka bir yoruma göre, “hâ” zamir olarak alınıp, ayak veya yere âit olursa, “yere ayağını bas” anlamına gelir. Sûrenin baş tarafının, Hz. Peygamber'in gece namazında çok ayakta kalmaktan yorulması ve tek ayak üzerinde durarak diğerini dinlendirmesi üzerine indiği nakledilmiştir.¹ Bâzılarına göre (Tâhâ) “huruf-ı mukattaa” denilen harflerdendir. İkinci görüşe göre bunlar; Arapçanın bâzı lehçelerinde “ey kişi, ey insan!” anlamında kullanılır. İslâm öncesi Arap şiirinde bunun benzeri örnekler delil gösterilir.²

1. Bk. İbn Kesîr, III, 142; Süleyman Ateş, age, V, 422.

2. Taberî, XVI, 135-137; İbn Âşûr, XVI, 182-183.

Bu ilk âyetlerde Kur'ân'ın, Hz. Peygamber ve dolayısıyla ümmeti güçlük çekmesin, sıkıntıya düşmesin diye indirildiği, onun Allah'tan korkanlar için bir öğüt olduğu, yeri ve gökleri yaratan tarafından parça parça indirildiği vurgulanır. Allâh'ın Arş'a hâkim olduğu ve her şeyin O'nun kontrol ve gözetimi altında bulunduğu belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Doğrusu bu (Kur'ân), Allâh'a karşı gelmekten sakınanlar için bir öğüttür.”**³ **“Onlara ne oluyor ki, öğütten yüz çeviriyorlar?”**⁴

“Fakat hayır! Bu Kur'ân, gerçekten bir hatırlatma, bir öğüttür. Dileyen, düşünüp ondan öğüt alır. Bununla birlikte onlar Allah dilemedikçe öğüt alamazlar. Çünkü sakınılmaya lâyık olan da, mağfiret sahibi olan da O'dur!”⁵

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ﴿٥﴾

5- Rahmân olan Allah Arş'a hâkim olmuştur.

5. âyetteki, “İstevâ” fiili “alâ” edatı ile “istilâ etti”, “hükmetti, egemen oldu, hükmü altına aldı” anlamlarına gelir. Yaratma ve yarattıklarına hükmetme ilâhlığın iki niteliği olup, âlemin kadîm olmadığını da gösterir.⁶

Arş'la ilgili olarak âyetlerde şöyle buyrulur: **“Rahmân olan Allah, Arş'ın üzerine egemen oldu.”**⁷ **“Meleklerin, Arş'ın etrafını kuşatarak Rab'lerini hamd ile tesbih ettiklerini görürsün.”**⁸ **“O gün Rabbinin Arş'ını, onların üzerinde sekiz melek taşır.”**⁹

“Arş'ı taşıyan ve onun çevresinde bulunan (melekler), Rab'lerini hamd ile tesbih ederler, O'na îmân ederler ve îmân eden mü'minlerin bağışlanması için de duâ ederler.”¹⁰

İlk dönem İslâm âlimleri, “Arş ve Allâh'ın eli (yedullah) gibi sözcüklerin bir gerçekliği vardır, ancak biz bunların ne olduğunu bilemeyiz.” derlerdi.

3. Hâkka, 69/48.

4. Müddessir, 74/49.

5. Müddessir, 74/54.

6. Bk. A'râf, 7/54.

7. Tâhâ, 20/5.

8. Zümer, 39/75.

9. Hâkka, 69/17.

10. Gâfir, 40/7.

Ancak daha sonraki zamanlarda Allâh'ı diğer varlıklara benzeten, onları ilk bakışta akla gelen el, ayak, cisim gibi şeyler yakıştırıp, insan aklını karıştıran görüşler ortaya çıkmaya başlayınca, halkın inançlarını güvence altına almak için bu gibi âyetleri “müteşâbih (yoruma açık)” kabul ederek, diğer “muhkem (anlamı açık ve sağlam)” âyet ve hadisler yardımıyla yorumlama yoluna gittiler. Böylece, “istivâ” için egemen olmak, Allâh'ın eli yerine Allah kudreti gibi te'viller yaptılar. İstivâ'ya ilk açık anlam olan “oturdu, yerleşti” anlamı verilirse, bunun Allâh'a bir yer izâfe ederek, O'nu evrenden ayrı olarak sadece Arş'in üzerinde yerleşip orada kaldığı anlamı ortaya çıkar ki, bu anlayışın aşağıdaki âyetlerle çeliştiği açıktır:

“Andolsun ki, insanı Biz yarattık ve nefsinin ona neleri fısıldadığını da biliriz. Çünkü Biz ona şah damarından daha yakınız. Onun sağında ve solunda oturmuş iki melek her şeyi kaydetmektedir. İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında kendisini gözetleyen, dediklerini yazmaya hazır bir melek bulunmasın!”¹¹ “O, gökleri ve yeri altı günde yaratmış, sonra Arş'a egemen olmuştur.”¹²

Allâh'ın Arş'a yerleşmesi, hükmetmesi ne anlama gelir? Burada yerleşmiş olan Allah değil, gökler ve yer denilen cisimler ve yer işgal eden kütleler toplamıdır. Bunun üzerinde daha geniş olarak zaman uzantısı, akıllar ve ruhlar âlemini içeren ve mukarreb meleklerle kuşatılmış olan Arş vardır. Burası mekân üstüdür. Artık burada cisimlik anlamı yoktur. “Rahmân olan Allah, Arş'in üzerine egemen oldu.” ifâdesinin delâlet ettiği gibi Allah Arş'in içinde değil, Rahmânlık sıfatıyla üzerindedir ve bu üzerinde bulunma, mekânla ilgili olmayan bir üstünlüktür. **“Ey Rabbimiz! Sen her şeyi rahmetinle ve ilminle kuşattın.”¹³** âyeti gereğince de Allâh'ın kuşatması, rahmet ve ilim yönüyledir. Kürsî, bu ilim ve rahmetin, bizim âlemimize bir tecelli yeridir. Buna göre ne Kürsî'nin, ne Arş'in Allah'la ilgili “bir yer tutma” şeklinde olmayıp, hükümlerlik ve tasarruf, zabt etme ve emre hazır tutma, hüküm ve emir gibi tecellilerle bir Rab'lik ilişkisidir.¹⁴

11. Kâf, 50/16.

12. Hadîd, 57/4.

13. Gâfir, 40/7.

14. Elmahîlî, age, II, 162.

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ﴿٦﴾
وَأَنْ تَجْهَرُوا بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾

6- Göklerde, yerde, bu ikisinin arasında ve toprağın altında ne varsa hepsi O'nundur.

7- Eğer sen, sözü açıktan söylersen, bil ki O, gizliyi de gizlinin gizlisini de bilir.

6-7. âyetlerde, göklerde ve yerde, ikisi arasında, hatta nemli toprağın altında olanların Allah Teâlâ'nın hâkimiyeti altında bulunduğu belirtilir ve Allâh'ın gizli açık her şeyi bildiği vurgulanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Siz nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.”**¹⁵

“(Münâfıklar) Allâh'ın onların sırlarını ve gizli konuşmalarını bilip durduğunu ve yine Allâh'ın gaybla ilgili her şeyi bildiğini hâlâ anlamadılar mı?”¹⁶

“Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; O, kalplerde olanı da bilir. Hiç yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır.”¹⁷

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ﴿٨﴾

8- Allah, kendinden başka ilâh olmayandır! En güzel isimler O'nundur.

8. âyette, Allah'tan başka hiçbir ilâh bulunmadığı ve en güzel isimlerin O'na âit olduğu belirtilir. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“En güzel isimler Allâh'a âittir. O'nu o güzel isimlerle çağırın. O'nun isimleri konusunda eğriliğe sapanları bırakın! Onlar yaptıklarının karşılığını göreceklidir!”**¹⁸ **“De ki: İster Allah deyin, ister Rahmân! Hangi isimle duâ ederseniz edin, en güzel isimler O'nundur!”**¹⁹

15. Hadîd, 57/4.

16. Tevbe, 9/78.

17. Mülk, 67/13-14.

18. A'râf, 7/180.

19. İsrâ, 17/110.

“Allah” lafzı, Cenâb-ı Hakk’ın zâtına mahsus olup, başka bir varlık için kullanılamaz. İkili ve çoğulu da yoktur. Diğerleri sıfatlardan alınan isimlerdir. Rab, Rahmân, Rahîm, Azîz, Cebbâr gibi.

ALLÂH’IN EN GÜZEL İSİMLERİ (ESMÂ-İ HÜSNÂ)

En güzel isimler tamlaması, Allâh’ın bütün isimleri için kullanılan bir terimdir. Bunlara “esmâ-i ilâhiye” de denir. Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyrulur: **“En güzel isimler Allâh’ındır. O hâlde O’na bu isimlerle duâ edin.”**²⁰ **“En güzel isimler O’nundur. Göklerde ve yerde olanlar O’nun şânını yüceltmektedirler. O mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”**²¹

Allâh’ın isimlerinin çok olması, bu isimlerin sahibinin birden çok olmasını gerektirmez. **“De ki: İster Allah deyin, ister rahmân deyin, hangisini deseniz olur.”**²²

Hiz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Allâh’ın 99 ismi vardır. Kim bunları ezberlerse (şuurlu olarak anlamını izlerse) cennete girer. Allah tektir, tek olanı sever.”²³

Cenâb-ı Hakk’a bu isimlerle hitâb ederek duâ edilmesi, duânın kabulüne sebep olur. Ancak ilâhî isimler 99’dan ibâret de değildir. Bunlar Cenâb-ı Hakk’ın en meşhur isimleridir.

Tirmizî ve İbn-i Mâce’nin rivâyet ettikleri bir hadiste bu 99 isim tek tek sayılmıştır.²⁴ Bu isimler şunlardır:

1) **Allah**, 2) **Rab**, 3) **Rahmân**: Esirgeyen, 4) **Rahim**: Bağışlayan, 5) **Melik**: Buyrukları tutulan, 6) **Kuddûs**: Eksikliklerden arınmış, 7) **Selâm**: Esenliğe çıkarıcı, 8) **Mü’min**: Güven veren, 9) **Müheymin**: Hüküm altına alan, 10) **Azîz**: Mutlak üstün, 11) **Cebbâr**: Zorla boyun eğdiren, 12) **Mütekebbir**: Yegâne büyük, 13) **Hâlik**: Yarattıcı, 14) **Bârî**: Eksiksiz yaratan, 15) **Musavvir**: Her şeyi şekil veren, 16) **Gaffâr**: Çok bağışlayan, 17) **Kahhâr**: İsyakârları kahreden, 18) **Vehhâb**: Karşılıksız veren, 19) **Rezzâk**: Çok rızık veren, 20) **Fettâh**: Hayır kapılarını açan, 21) **Alîm**: Her şeyi bilen, 22) **Kâbız**: Ruhları alan,

20. A’râf, 7/180.

21. Haşr, 59/24.

22. İsrâ, 17/110.

23. Buhârî, Deavât, 68; Müslim, Zikr, 2, 5, 6; İbn Mâce, Duâ, 10; Tirmizî, Deavât, 82; Ahmed bin Hanbel, II, 258; bk. İsrâ, 17/110.

24. Tirmizî, Deavât, 82; İbn Mâce, Duâ, 10.

23) **Bâsıt**: Rızkı genişleten, 24) **Hâfid**: Küfür ehlini alçaltan, 25) **Râfi'**: Mü'minleri yükselten, 26) **Muiz**: Yücelten, azîz kılan, 27) **Müzil**: Değersiz kılan, 28) **Semî'**: Her şeyi işiten, 29) **Basîr**: Her şeyi gören, 30) **Hakem**: Hükmeden, iyiyi kötüden ayırt eden, 31) **Adl**: Adâletli, 32) **Latîf**: Kullarına lûtfeden, 33) **Habîr**: Her şeyden haberli olan, 34) **Halîm**: Yumuşaklık sahibi, 35) **Azîm**: Azametli olan, 36) **Gafûr**: Çok bağışlayıcı, 37) **Şekûr**: Az amele bile çok ecir veren, 38) **Alî**: Yüce, yüceltici, 39) **Kebîr**: Büyük, 40) **Hâfız**: Koruyucu, 41) **Muhît**: Kuşatan, 42) **Hasîb**: Hesâba çeken, 43) **Celîl**: Yücelik sıfatları bulunan, 44) **Kerîm**: Çok cömert, bağışlanan günahın yerini sevapla dolduracak kadar bağışı bol, 45) **Rakîb**: Gözeten, 46) **Mucîb**: Duâları kabul eden, 47) **Vâsî**: İlmi ve rahmeti geniş, 48) **Hakîm**: Hikmet sahibi, 49) **Vedûd**: Mü'minleri seven, 50) **Mecîd**: Şerefi yüksek, 51) **Bâis**: Öldükten sonra diriltten ve peygamber gönderen, 52) **Şehit**: Her şeye tanık olan, 53) **Hakk**: Gerçeğin ta kendisi, 54) **Vekîl**: Kulların işlerini yerine getiren, 55) **Kavî**: Güçlü, 56) **Metîn**: Güçlü, kuvvetli, sağlam, 57) **Velî**: Mü'minlerin dost ve yardımcısı, 58) **Hamîd**: Övgüye lâyık, 59) **Muhsî**: Her şeyi sayan, bilen, 60) **Mübdi'**: Yoktan var eden, 61) **Muîd**: Öldürüp, yeniden diriltten, 62) **Muhyî**: Hayat veren, diriltten, 63) **Mümît**: Öldüren, 64) Hayy: Diri, 65) **Kayyûm**: Her şeyi ayakta tutan, 66) **Vâcid**: İstedliğini istediği anda bulan, 67) **Vâhid**: Şânı yüce ve keremi bol, 68) **Samed**: Hiçbir şeye muhtaç olmayan, 69) **Kadîr**: Kudret sahibi, 70) **Muktedir**: Her şeye gücü yeten, 71) **Mukaddim**: İstedliğini öne alan, 72) **Muahhir**: İstedliğini geri bırakan, 73) **Evvel**: Başlangıcı olmayan, 74) **Âhir**: Sonu olamayn, 75) **Zâhir**: Varlığı açık olan, 76) **Bâtın**: Zât ve niteliği gizli olan, 77) **Vâlî**: Sahip, 78) **Müteâlî**: Eksikliklerden yüce, 79) **Berr**: İyiliği çok olan, 80) **Tevvâb**: Tevbeleri çok kabul eden, 81) **Müntekim**: İsyancılardan intikam alan, 82) **Afiûv**: Affedici, 83) **Raûf**: Şefkati çok olan, 84) **Mâlikü'l-mülk**: Mülkün gerçek sahibi, 85) **Zü'l-celâli ve'l-ikram**: Ululuk ve ikram sahibi, 86) **Muksit**: Adâletli, 87) **Câmî'**: Birbirine zıt şeyleri bir araya getirebilen, 88) **Ganî**: Zengin, kimseye muhtaç olmayan, 89) **Muğnî**: Dilediğini muhtaç olmaktan çıkaran, 90) **Mâcid**: Şânı yüce, 91) **Mâni'**: İsteddiği şeylere engel olan, 92) **Dârr**: Dilediğini zarara sokan, 93) **Hâdî**: Hidâyete erdiren, 94) **Bedî'**: Çok güzel yaratan, 95) **Bâkî**: Varlığı sürekli olan, 96) **Vâris**: Mülkün gerçek sahibi, 97) **Reşîd**: Yol gösteren, 98) **Sabûr**: Çok sabırlı, 99) **Nâfi'**: Dilediğine fayda veren.²⁵

25. Bu isimlerden 16 kadarı, Haşr, 59/23-24'te yer almıştır. Diğerleri için bk. Muhammed Fuad Abdulbâki, Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, ilgili maddeler.

İnsanda Allah fikri ve kutsal bir varlığa bağlanma meyli fitrî ve doğuştandır. Nitekim Âdem ﷺ'in birtakım isim ve bilgilerle mücehhez kılınması ve yeryüzünde Allâh'ın bir halîfesi, yani yeryüzünde O'nun adına hareket edecek bir temsilci olarak gönderilmesi bunu gösterir.²⁶

وَهَلْ آتَيْكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿٩﴾ إِذْ رَأَىٰ نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجْدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾

9- Mûsâ'nın haberi sana geldi mi?

10- Hani o, bir zamanlar bir ateş görmüş, ailesine, “Burada bekleyin, ben bir ateş gördüm, belki size ondan bir kor getiririm yahut ateşin yanında yol gösterecek birini bulurum.” demişti.

9-10. âyetlerde, Hz. Mûsâ'nın kıssasının hatırlatılması, bunun insanlara anlatılarak ibret alınması içindir. Hz. Mûsâ'nın Şuayb ﷺ'in beldesi olan Medyen'den dönüşünde uğradığı Sînâ dağında ilk olarak vahiy aldığı belirtilir.

Mısır'dan Medyen'e gidiş: Hz. Mûsâ, Kasas sûresinde anlatıldığı üzere, bir Mısırlı ile kavga eden, İsrâiloğulları'ndan bir gencin yardımına koşmuş ve Mısırlının onun attığı bir yumrukla ölmesi üzerine, sorumlu tutulmak istenmişti. Bu yüzden Mısır'dan kaçıp Medyen'e gitmiş, orada bir peygamber olan Şuayb ﷺ'in işinde çalışmış ve onun kızıyla da evlenmiştir. 8-10 yıl kadar orada kaldıktan sonra ailesiyle birlikte annesinin bulunduğu Mısır'a dönüyordu. Bundan sonraki âyetlerde, bu yolculuk sırasında kendisine elçilik görevinin verilmesi anlatılacaktır.

Hz. Mûsâ, yolda soğuk bir gecede, Sînâ dağının yanından geçerken yolunu kaybetmiş ve eşi de doğum yapmıştı. İşte bu sırada Sînâ dağının üstünde bir ateş görmüştü.²⁷ O, ateş sayesinde kendi yolunu bulmayı veya yolunu târif edecek biri ile karşılaşmayı ummuştu. Fakat orada, alevli çalıya (le buisson ardent) yaklaşıncâ, Allâh'ın yol göstericiliğine ve ilahî yaya ulaşmıştı.²⁸

26. Bakara, 2/30-33.

27. Bk. Kasas, 28/29-35.

28. krş. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, 3/5.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sana Mûsâ’nın haberi geldi mi? Hani Rabbi ona, Kutsal Vâdi’de, Tuva’da şöyle seslenmişti: Haydi Firavun’a git; çünkü o, çok azdı!”**²⁹

“Hani bir zaman Mûsâ ailesine şöyle demişti: ‘Ben uzakta bir ateş gördüm, size oradan bir haber getireceğim ya da size bir ateş koru getireceğim, umulur ki ısınırsınız.’ Oraya gelince şöyle seslenildi: ‘Ateşin bulunduğu yerde ve çevresinde olanlar mübârek kılınmıştır! Âlemlerin Rabbi olan Allah, eksikliklerden uzaktır! Ey Mûsâ! Gerçek şu ki mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah benim!’”³⁰

“Mûsâ, süreyi tamamlayıp ailesiyle birlikte yola çıkınca, Sînâ dağının sağ tarafında bir ateş gördü. Ailesine dedi ki: ‘Siz burada bekleyin, bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber getiririm yahut bir ateş koru getiririm de ısınırsınız!’ Mûsâ oraya vardığında, o kutsal yerdeki vâdinin sağ kıyısındaki ağaçtan kendisine şöyle seslenildi: ‘Ey Mûsâ! Ben âlemlerin Rabbi olan Allâhım!’”³¹

فَلَمَّا أَتَيْهَا نُودِيَ يَا مُوسَى ﴿١١﴾ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ
بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾ وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى ﴿١٣﴾
إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي ۖ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾
إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى ﴿١٥﴾
فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى ﴿١٦﴾

11- Ateşin yanına varınca kendisine “Ey Mûsâ!” diye seslenildi.

12- “Şüphesiz Ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ’dasın.”

13- “Ben seni seçtim, şimdi vahyolunanı dinle.”

29. Nâziât, 79/15.

30. Neml, 27/7-9.

31. Kasas, 28/29-30.

14- “Hiç şüphesiz Ben, evet Ben Allâhım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Bana ibadet et ve Beni anmak için namaz kıl!”

15- “Neredeyse gizlediğim kıyâmet günü, herkes yaptığının karşılığını bulsun diye mutlaka gelecektir.”

16- “Kıyâmet gününe inanmayıp da nefsinin isteklerine uyanlar sakın seni ona îmân inanmaktan alıkoymasın, sonra helâk olursun!”

11-16. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın Sînâ dağında Hz. Mûsâ'ya ilk olarak doğrudan söylediği vahiy mesajı belirtilir. Bu ilk mesajları şu maddeler altında toplayabiliriz:

a) Allah Teâlâ, Mûsâ'ya kendisinin Rab olduğunu bildirmiş, kutsal vâdi olan bu yerde ayakkabılarını çıkarıp yaklaşmasını istemiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Oraya gelince şöyle seslenildi: Ateşin bulunduğu yerde ve çevresinde olanlar mübârek kılınmıştır! Âlemlerin Rabbi olan Allah, eksikliklerden uzaktır! Ey Mûsâ! Gerçek şu ki mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah benim!”**³²

“Mûsâ oraya vardığında, o kutsal yerdeki vâdinin sağ kıyısındaki ağaçtan kendisine şöyle seslenildi: “Ey Mûsâ! Ben âlemlerin Rabbi olan Allâhım!”³³ **“Hani Rabbi ona, Kutsal Vâdi’de, Tuva’da şöyle seslenmişti: Haydi Firavun’a git; çünkü o, çok azdı!”**³⁴

b) Mûsâ'ya peygamber seçildiği bildirilmiş ve vahyi dinlemesi istenmiştir. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Allah dedi: “Ey Mûsâ! Ben elçi olarak göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında seni seçkin kıldım. Artık sana verdiklerimi al ve şükredenlerden ol!”**³⁵

c) Allah Teâlâ Hz. Mûsâ'ya, kendisinden başka bir ilâh bulunmadığını bildirmekte, ondan yalnız kendisine kulluk etmesini ve bunun için de namaz kılmasını istemektedir. Yukarıdaki âyet, namaz ibadetinin önceki semâvî dinlerde de var olduğunu gösterir. Nitekim Lokmân عليه السلام’ın oğluna namaz kılmasını öğütlemesi,³⁶ ve Hz. Meryem’den cemaatle namaz kılmasının istenme-

32. Neml, 27/8-9.

33. Kasas, 28/30.

34. Nâziât, 79/16.

35. A'râf, 7/144.

36. Bk. Lokmân, 31/17.

si bunu gösterir.³⁷ Ayrıca namazın amacının “Allâh’ı anmak, zikretmek ve hatırlamak” olduğu belirtilir. Âyetteki “zikr” kelimesi; Allah Teâlâ’nın namaz kılını “İlliyyîn” de medhetmesi olarak da yorumlanmıştır. Namaz Allâh’a boyun eğmenin ve O’nun huzûrunda ayakta durmanın bir sembolüdür. Buna göre namaz bir zikirdir. Nitekim cuma namazından söz eden âyette şöyle buyurulmuştur. **“Cuma günü namaz için nidâ olunduğunda, hemen Allâh’ın zikrine koşunuz, alışverişi bırakınız.”**³⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz. Umulur ki sakınırsınız!”**³⁹ **“Öyleyse Beni anın, Ben de sizi anayım; Bana şükredin, Bana karşı nankörlük etmeyin! Ey îmân edenler! Sabır ve namazla Benden yardım isteyin. Çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir.”**⁴⁰

Enes bin Mâlik رضي الله عنه’ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Kim bir namazı unuttur da kılmamış olursa, hatırlayınca hemen kılsın. Ona bundan başka bir kefâret yoktur. Çünkü Allah Teâlâ Mûsâ’ya: ‘Beni anmak için, yani beni hatırlayınca namaz kıl!’**⁴¹ **buyurdu.”**⁴²

d) Herkesin yaptığığın karşılığını bulması için, kopma zamanı bilinmeyen kıyâmetin mutlaka gerçekleşeceği bildirilmektedir. Katâde’ye göre, Cenâb-ı Hak kıyâmet saatini yakın meleklerden, nebî ve rasûllerden bile gizlemiştir. Bu “gayb” bilgilerindendir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Göklerde ve yerde Allah’tan başka hiç kimse gaybı bilmez.’ Onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.”**⁴³

“O gün insanlar, yaptıklarının (karşılığı) kendilerine gösterilmesi için, bölük bölük gelirler. Artık kim zerre miktârı bir hayır işlemişse onu görecektir. Kim de zerre miktârı bir kötülük yapmışsa, onu görecektir.”⁴⁴

“Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: Onun bilgisi yalnızca Rabbinin katındadır. Onu, tam zamanında açığa

37. Bk. Â-i İmrân, 3/43.

38. Cuma, 62/9.

39. Bakara, 2/21.

40. Bakara, 2/152-153.

41. Tâhâ, 20/14.

42. Buhârî, Mevâkîf, 37; Müslim, Mesâcid, 314.

43. Neml, 27/65.

44. Zilzâl, 99/6-8.

çıkarmak olan ancak O'dur. Kıyâmet(in bilgisi), göklere de yere de ağır gelmiştir. O, size ansızın gelir. Sanki sen onu biliyor da saklamışsın gibi sana soruyorlar. De ki: 'Onun bilgisi ancak Allah katındadır.' Fakat insanların çoğu (bunu) bilmez."⁴⁵

e) Tutkularına uyup, âhirete inanmayanların etkisi altında kalanların helâk olacağı bildiriliyor. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Kalbini Bizi anmaktan alıkoymuşuz; tutkularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye de itaat etme!"**⁴⁶

"Allâh'ın âyetleri sana indirildikten sonra, onlar seni Allâh'ın âyetlerine uymaktan alıkoymasınlar! Sen, Rabbine çağır ve sakın Allâh'a ortak koşanlardan olma!"⁴⁷

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَى ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاهْتَسُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي وَلِي فِيهَا مَارِبٌ أُخْرَى ﴿١٨﴾ قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَى ﴿١٩﴾ فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى ﴿٢١﴾

17- "Ey Mûsâ! Sağ elindeki nedir?"

18- Mûsâ dedi: "O benim asamdır; ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim. Onunla başka işlerimi de görürüm."

19- Allah dedi: "Onu yere at, ey Mûsâ!"

20- (Mûsâ) onu yere attı, bir de ne görsün, o bir yılan olmuş sürünüyor!

21- Allah dedi: "Tut onu, korkma, çünkü Biz onu ilk hâline sokacağız."

17-21. âyetlere göre, Hz. Mûsâ'dan elinde koyun güderken yararlandığı asâsını yere atması istenmiş, asâyı yere atınca, asâ büyük bir yılan şeklini

45. A'râf, 7/187.

46. Kehf, 18/28.

47. Kasas, 28/87.

almıştır. Âyetteki “hayye” küçük ve çevik yılan demektir. A'râf sûresi 7/107 âyetinde geçen “sü'bân” kelimesi ise iri yılan ve ejderha anlamına gelir.

Buna göre Hz. Îsâ'nın değneği yere atılınca, canlı gibi koşabilen, çevik ve hareketli kocaman bir yılan hâlini almıştır. Mûsâ onu tutunca da eski hâline dönmüştü.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Asânı yere at! Mûsâ, onun bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. (Dedik ki): Ey Mûsâ, korkma, çünkü benim huzûrunda peygamberler korkmaz.”**⁴⁸ **“Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere attı. Bir de ne görsünler, asâ apaçık bir ejderha oluverdi!”**⁴⁹

“Asânı yere bırak! Mûsâ asâyı yılan gibi hareket eder görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. “Ey Mûsâ! Beri gel, korkma; çünkü sen güvende olanlardansın.”⁵⁰ Benzer bilgiler günümüz Tevrat'ında daha detaylı anlatılır.⁵¹

وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجَ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ آيَةً أُخْرَى ﴿٢٢﴾

22- “Bir de elini koynuna sok ki, başka bir mûcize olarak kusursuz bembeyaz çıksın!”

22. âyete göre, Hz. Mûsâ'ya ikinci bir mûcize olarak, elini koynuna sokunca, elinin bembeyaz ve parlak olarak çıkacağı bildirilmiştir. **“Elini koynuna sok, kusursuz olarak bembeyaz çıksın. Dokuz mûcize ile Firavun'a ve kavmine git. Çünkü onlar fâsık bir kavim oldular.”**⁵²

“Elini çıkardı. Bir de ne görsünler, o, bakanlar için (gözlerini kamaştıracak derecede) bembeyaz oluverdi!”⁵³

“Elini koynuna sok ki kusursuz, bembeyaz olarak çıksın! Korkudan açılan kollarını kendine çek. İşte bunlar, Firavun ve ileri gelenlerine karşı, Rabbinden sana verilen iki mûcizedir. Çünkü onlar, yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır!”⁵⁴

48. Neml, 27/10.

49. A'râf, 7/107.

50. Kasas, 28/31.

51. krş. Tevrat, Çıkış, IV, 2, K. Mukaddes, s. 55-57.

52. Neml, 27/12.

53. A'râf, 7/107.

54. Kasas, 28/32. Krş. Tevrat, Çıkış, IV, 6-7.

لِنُرِيكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾ اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ﴿٢٤﴾

23- “Böylece sana en büyük mucizelerimizden bir kısmını gösterelim.”

24- “Şimdi Firavun’a git, çünkü o, iyice azdı!”

23-24. âyetlerde, Hz. Mûsâ’ya büyük mucizelerden bâzısının verildiği, artık Firavun’a gidip, hak dîni tebliğ etmesi bildirilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun Biz Mûsâ’ya apaçık dokuz mucize verdik. İsrâiloğulları’na sor. Mûsâ onlara geldiği zaman Firavun ona: “Ey Mûsâ! Ben senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum.” demişti. Mûsâ dedi ki: Andolsun, sen de bilirsin ki, bu mucizeleri sırf birer ibret olmak üzere, ancak göklerin ve yerin Rabbi indirdi. Ey Firavun! Ben de seni helâk olmuş sanıyorum.”**⁵⁵

“Sen ve kardeşin birlikte mucizelerimle gidin, beni anmakta gevşeklik göstermeyin! Firavun’a gidin, çünkü o iyice azdı! Ama ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt alır veya korkar.”⁵⁶

55. İsrâ, 17/101.

56. Tâhâ, 20/42-44.

﴿ BÂB 2 ﴾

MÛSÂ'NIN İLK İSTEKLERİ, ANNESİ VE KIZ KARDEŞİ, MÛSÂ, HÂRÛN VE FİRAVUN

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ^{٢٥} وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ^{٢٦} وَاخْلُلْ
 عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ^{٢٧} يَفْقَهُوا قَوْلِي ^{٢٨} وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ
 أَهْلِي ^{٢٩} هَارُونَ أَخِي ^{٣٠} اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ^{٣١} وَأَشْرِكْهُ فِي
 أَمْرِي ^{٣٢} كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ^{٣٣} وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ^{٣٤} إِنَّكَ
 كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ^{٣٥} قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَى ^{٣٦} وَلَقَدْ
 مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى ^{٣٧} إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّكَ مَا يُوحَى ^{٣٨} أَنْ
 اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ
 لِي وَعَدُوٌّ لَهُ ^{٣٩} وَالْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةٌ مِمَّنِي ^{٤٠} وَلِتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي ^{٤١}
 إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى مَن يَكْفُلُهُ ^{٤٢} فَرَجَعْنَاكَ إِلَى أُمِّكَ كَيْ
 تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ^{٤٣} وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا ^{٤٤} فَلَبِثْتَ
 سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَى قَدَرٍ يَا مُوسَى ^{٤٥} وَاضْطَجَعْتَكَ
 لِنَفْسِي ^{٤٦} إِذْ هَبْتَ ^{٤٧} أَنْتَ وَآخُوكَ بَايَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ^{٤٨} إِذْ هَبَا
 إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ^{٤٩} فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيْنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى ^{٥٠}
 ﴿٥١﴾ قَالَا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى ^{٥٢} قَالَ لَا تَخَافَا
 إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى ^{٥٣} فَأَتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا
 بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَا تَعَذِّبْهُمْ ^{٥٤} قَدْ جِئْنَاكَ بَايَةً مِنْ رَبِّكَ ^{٥٥} وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مَنْ اتَّبَعَ
 الْهُدَى ^{٥٦} إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَن كَذَبَ وَتَوَلَّى ^{٥٧}

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى ﴿٥١﴾ قَالَ عَلِمَهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ﴿٥٢﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى ﴿٥٣﴾ كُلُوا وَارْزَعُوا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى ﴿٥٤﴾

25- Mûsâ dedi: “Rabbim! Göğsüme genişlik ver.”

26- “Bana işimi kolaylaştır.”

27- “Dilimden şu düğümü çöz.”

28- “Ki sözümü iyi anlasınlar.”

29- “Bana ailemden bir de yardımcı ver.”

30- “Kardeşim Hârûn’u.”

31- “Onunla arkamı güçlendir.”

32- “Ve onu işime ortak yap.”

33- “Böylece seni çok tesbih edelim.”

34- “Ve seni çok analım.”

35- “Şüphesiz Sen bizi görmektesin.”

36- Allah dedi: “Ey Mûsâ! İstediklerin sana verildi.”

37- “Andolsun Biz sana bir defa daha lûtufta bulunmuştuk.”

38- “O vakit annene vahyedip şöyle demiştik.”

39- “Mûsâ’yı bir sandığın içine koy, nehre bırak; nehir onu sahile atsın; Bana da ona da düşman olan biri onu alsın. (Ey Mûsâ!) Bir de gözümün önünde yetiştirilmen için sana kendimden bir sevgi vermiştim.”

40- “Kız kardeşin gidip, ‘Size, onun bakımını üstlenecek birini göstereyim mi?’ demişti. Böylece Biz, gözünün aydın olması ve üzülmemen için seni yeniden annene kavuşturmuştuk. Bir de sen birini öldürmüştün de, seni üzüntüden kurtarmıştık. Böylece seni birçok sınamadan

geçirdik! Daha sonra, yıllarca Medyen halkı arasında kaldın. Sonra takdire göre (buraya) geldin ey Mûsâ!”

41- “Seni kendim için elçi seçtim.”

42- “Sen ve kardeşin birlikte mucizelerimle gidin, beni anmakta gevşeklik göstermeyin!”

43- “Firavun’a gidin, çünkü o iyice azdı!”

44- “Ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt alır veya korkar.”

45- Onlar dediler ki: “Ey Rabbimiz! Onun bize karşı taşkınlık yapmasından veya iyice azmasından korkuyoruz.”

46- Allah dedi: “Korkmayın! Çünkü Ben sizinle beraberim, her şeyi işitir ve görürüm.”

47- “Haydi ona gidin ve deyin ki: Biz Rabbinin elçileriyiz. İsrâiloğulları’nı bizimle gönder. Onlara işkence etme! Biz sana Rabbinden bir mesaj getirdik. Doğru yola uyanlara selâm olsun!”

48- “Şüphesiz, “Gerçekleri yalanlayıp yüz çevirenlere azap olacağı Bize vahyedildi.”

49- Firavun; “Sizin Rabbiniz de kimmiş ey Mûsâ?” dedi.

50- Mûsâ; “Bizim Rabbimiz, her şeye yaratılış özelliğini veren ve sonra ona nasıl yaşayacağını öğretendir.” dedi.

51- Firavun: “Öyleyse, geçmiş milletlerin durumu ne olacak?” diye sordu.

52- Mûsâ dedi: “Onlar hakkındaki bilgi, Rabbinin katındaki bir kitaptadır. Gerçek şu ki, benim Rabbim ne yanılır ne de unuttur.”

53- Yeryüzünü size beşik yapan, orada sizin için yollar ve geçitler açan, gökten yağmur yağdırıp su indiren O’dur. O suyla her çeşit bitkiden çiftler çıkarmaktayız.

54- O bitkilerden hem siz yiyin hem de hayvanlarınızı otlatın! Hiç şüphesiz, bunda akıl sahipleri için nice ibretler vardır!

25-35. âyetlere göre Hz. Mûsâ'nın, Cenâb-ı Hak'tan istekleri şu şekilde sıralanabilir:

a) Rabbinden göğsüne genişlik vermesini ve işini kolaylaştırmasını istemesi. Bir peygamberin toplum karşısına çıkıp rahat konuşabilmesi ve onları iknâ edebilmesi için önce psikolojik olarak huzur ve sükûnet içinde olması gerekir. Diğer yandan karşısında tanrılık iddiasında bulunan ve topluma her istediğini yaptıran Firavun gibi bir zâlim vardır ve onunla mücadele edecektir. Henüz yanında ve arkasında Allah'tan başka güvenebileceği bir güç de yoktur. Nitekim Hz. Peygamber'in gönlüne de böyle genişlik verildiği ve işinin kolaylaştırıldığı âyetlerde şöyle bildirilir: **“Biz, senin göğsünü açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü senin üzerinden alıp atmadık mı? Senin şânını yüceltmedik mi? Şüphesiz her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır.”**⁵⁷

b) Dilinden düşümün çözülerek, rahat konuşmayı, insanlara irşad ve tebliğ görevini rahatlıkla yapabilmeyi istemesi. Rivâyete göre Hz. Mûsâ küçük yaşta Firavun'un evinde iken, onun sakalını çekmişti. Mûsâ'nın bunu çocukluk yüzünden bilinçsizce yaptığının söylenmesi üzerine, Firavun bir tabağa kor parçası, diğerine altın konularak, bu konuda bilinçli olup olmadığının sınanmasını istemişti. Hz. Mûsâ Cebrâil عليه السلام'ın yardımı ile koru ağzına götürünce de dili yanmıştı. Bu yüzden konuşmada zorluk çekiyordu.⁵⁸

Nitekim Firavun'un daha sonra Mûsâ'nın bu zayıf tarafına dikkat çekeceği âyetlerde şöyle belirtilir: **“Firavun kavmine seslenerek dedi ki: Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hâlâ gözünüzü açmayacak mısınız? Yoksa ben, neredeyse meramını bile anlatmaktan âciz bulunan şu adamdan daha üstün değil miyim?”**⁵⁹

c) Kardeşi Hârûn'u kendisine yardımcı ve işlerine ortak olarak görevlendirmesini istemesi. Hz. Mûsâ aileden birisinin, kardeşi Hârûn'un ilâhî bir yetkiyle kendisine yardımcı yapılmasını istemiştir. Böyle bir yetki verilen kişinin peygamber olması gerekir. Nitekim Hz. Hârûn da peygamber olmuştur. Bu aynı zamanda bir yönetim paylaşımı olmaktadır. Buna göre Hârûn عليه السلام, Hz. Mûsâ ile birlikte, İsrâiloğulları'nın yönetimine

57. İnşirâh, 94/1-5.

58. Bk. Kurtubî, Câmi', XI, 129.

59. Zuhurf, 43/51-52.

de ortak olan bir peygamberdir. Yoksa o, bir devlet yöneticisinin yanında yer alan bir danışman ya da din adamı değildir. Buna göre, tek kişinin yönetimi yerine, “yönetimde yetki paylaşımı” yoluyla ortaklığın yasallığı ilkesi ortaya çıkar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mûsâ dedi: Ey Rabbim, onların beni yalanlamalarından korkuyorum. Göğsüm daralıyor, dilim tutuluyor; onun için Hârûn’u da peygamber olarak gönder!”**⁶⁰

“Kardeşim Hârûn, benden daha iyi konuşur. Bu yüzden onu da beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder. Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum.” Allah dedi: **‘Biz senin elini kardeşinle güçlendireceğiz ve her ikinize de öyle bir güç vereceğiz ki mucizelerimiz sayesinde, onlar size asla erişemeyecekler. İkiniz ve size uyanlar üstün geleceksiniz!’**⁶¹

“Rahmetimizden de ona kardeşi Hârûn’u bir peygamber olarak armağan ettik.”⁶² **“Andolsun Biz, Mûsâ’ya o kitabı verdik ve kardeşi Hârûn’u da kendisinin yanında yardımcı yaptık.”**⁶³

d) Bu sayede Allâh’ı daha çok tesbih etme ve zikretme imkânlarının olacağını söylemesi. Allah Teâlâ’yı zikredip tesbihte bulunmak bütün peygamberler döneminde istenen kulluk göstergesidir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Allâh’ı çok anın; ve O’nu sabah-akşam tesbih edin.”**⁶⁴ **“Beni anın, Ben de sizi anayım; Bana şükredin, Bana karşı nankörlük etmeyin!”**⁶⁵

“Sana kitaptan vahyedileni oku ve namazı dosdoğru kıl. Çünkü namaz, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. (Namaz kılarak) Allâh’ı zikretmek elbette en büyük ibadettir. Allah, yapmakta olduklarını bilir.”⁶⁶

60. Şuarâ, 26/12-13.

61. Kasas, 28/34-35.

62. Meryem, 19/53.

63. Furkan, 25/35.

64. Ahzâb, 33/41-42.

65. Bakara, 2/152.

66. Ankebût, 29/45.

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَى ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى
 ﴿٣٧﴾ إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿٣٨﴾ أَنْ أَقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ
 فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ ۖ وَالْقَيْتُ عَلَيْكَ
 مَحَبَّةٌ مِّنِّي ۖ وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي ۚ ﴿٣٩﴾ إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ
 أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ ۖ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ
 وَكَلَّمْتُ نَفْسًا فَجَعِلْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا ۚ فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ
 مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَا مُوسَى ﴿٤٠﴾ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٤١﴾
 إِذْهَبْ أَنْتَ وَآخُوكَ بِآيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ﴿٤٢﴾ إِذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ
 إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٤٣﴾ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لِّئِنَّا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿٤٤﴾

36- Allah dedi: “Ey Mûsâ! İstediklerin sana verildi.”

37- “Andolsun Biz sana bir defa daha lûtufta bulunmuştuk.”

38- “O vakit annene vahyedip şöyle demiştik.”

39- “Mûsâ’yı bir sandığın içine koy, nehre bırak; nehir onu sahile atsın; Bana da ona da düşman olan biri onu alsın. (Ey Mûsâ!) Bir de gözümün önünde yetiştirilmen için sana kendimden bir sevgi vermiştim.”

40- “Kız kardeşin gidip, ‘Size, onun bakımını üstlenecek birini göstereyim mi?’ demişti. Böylece Biz, gözünün aydın olması ve üzülmemen için seni yeniden annene kavuşturmuştuk. Bir de sen birini öldürmüştün de, seni üzüntüden kurtarmıştık. Böylece seni birçok sınamadan geçirdik! Daha sonra, yıllarca Medyen halkı arasında kaldın. Sonra takdire göre (buraya) geldin ey Mûsâ!”

41- “Seni kendim için elçi seçtim.”

42- “Sen ve kardeşin birlikte mucizelerimle gidin, beni anmakta gevşeklik göstermeyin!”

43- “Firavun’a gidin, çünkü o iyice azdı!”

44- “Ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt alır veya korkar.”

36-44. âyetlerde belirtilen, Allah Teâlâ’nın Hz. Mûsâ’nın bu isteklerine verdiği cevabı şu maddeler altında ifâde edebiliriz:

a) Allah Teâlâ, daha önce lûtufta bulunduğ gibi, bu istenilenlerin de verildiğini Hz. Mûsâ'ya bildirmiştir. Mûsâ'yı Firavun'un evine yerleştirmek, annesiyle buluşturmak, birinin ölümüne sebep olduğu zaman onu tasadan kurtarmak gibi lûtuflar bunlar arasındadır.

Firavun rüyasında Kudüs tarafından gelen bir ateşin kendi saraylarını yak tığını ve Kıptî'lere zarar verdiğini görmüş. Yorumcuların; İsrâiloğulları'ndan çıkacak bir liderin bunu yapabileceği yorumu üzerine, bu toplumdan doğacak bütün erkek çocuklarını öldürtmeye başlamıştı.⁶⁷

Tevrat'ta Hz. Mûsâ ve İsrâiloğulları'na yapılan baskı ve soy kırım için özetle şu bilgiler yer alır: “Sonra Mısır'da Yusuf hakkında bilgisi olmayan yeni bir kral tahta çıktı. Kavmine dedi ki: İşte İsrâiloğulları'nın kavmi sizden çok ve kuvvetlidir. Gelin onlara karşı akıllıca davranalım, yoksa çoğalıp, savaş sırasında düşmanla işbirliği yaparlar, bize karşı savaşarak, ülkeyi terk ederler. Bunun üzerine İsrâiloğulları'nı en ağır işlerde çalıştırmaya ve ezmeye başladılar. Böylece Mısırlılar İsrâillilerin başına onları ağır işlere koşacak angaryacılar atadılar. İsrâilliler Firavun için Pitom ve Ramses adında ambarlı kentler kurdular. Ama Mısırlılar baskı yaptıkça İsrâilliler daha da çoğalarak bölgeye yayıldılar.”

“Ve Mısır kralı, Şifra ve Pua adlı İbrânî ebelerle dedi ki: ...Doğan çocuk bir erkek çocuksa onu öldüreceksiniz, kız çocuk ise o yaşayacaktır. Fakat ebeler Allah'tan korkarlardı. Mısır kralının emrine uymadılar ve erkek çocukları sağ bıraktılar... Firavun bütün kavmine dedi ki: Her doğan erkek çocuğu ırmağa atacaksınız ve her kızı serbest bırakacaksınız!”⁶⁸

b) Hz. Mûsâ'yı annesinin nehre bırakması, oradan Firavun ailesinin bakımına intikâli. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O sırada Mûsâ'nın annesine şunu vahyettik: ‘Çocuğu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman da, onu ırmağa (Nil Nehri'ne) bırakıver, korkup kaygılanma. Çünkü Biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız.’ Sonunda Firavun ailesi onu sahipsiz bularak aldı. Çünkü o, ileride kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı! Şüphesiz Firavun ile Hâmân ve orduları yanılıyorlardı. Firavun'un karısı şöyle dedi: ‘Bana ve sana bir göz aydınlığı (olacak bir çocuk)! Onu öldürmeyin, belki bize yararı olur ya da onu evlat ediniriz.’ Oysa onlar, (işin sonunun) farkında değillerdi!”**⁶⁹

67. Bk. Kasas, 28/4.

68. Tevrat, Mısır'dan Çıkış, 1/8-22.

69. Kasas, 28/7-9.

O yıl doğan Hz. Mûsâ, annesi tarafından sandıkla Nil nehrine atılmış, su-
ların sürüklenmesi sonucu, Firavun'un sarayı önündeki sahilde bulunarak, onun
eşi Âsiye'nin sahip çıkması üzerine, Hz. Mûsâ Firavun'un sarayında yerleşmişti.⁷⁰

Firavun'un sarayında, Hz. Mûsâ öylesine güzel ve özenle yetiştirilmiş
ki, daha sonra Firavun onu, Etiyopya'nın fethine gönderdiği orduya başko-
mutan atamıştır.⁷¹

c) Hz. Mûsâ'nın annesiyle buluşması. Hz. Mûsâ'nın kız kardeşi, bebeği
izleyerek kimin tarafından alındığını tespit etmiş ve sonunda da, bebeğe öz
annesinin sütanne olarak seçilmesini sağlamıştı. İlgili âyette şöyle buyrulur:
“Biz daha ilk günden, çocuğun sütanneleri emmesini engellemiştik. Kız kardeşi dedi ki: ‘Sizin için, onun bakımını üstlenecek, hem ona şefkatle bakacak bir aile bulayım mı?’ Böylece Biz onu, gözü aydın olsun, tasalanmasın ve Allâh'ın sözünün gerçek olduğunu bilsin diye, annesine geri verdik. Fakat yine de onların çoğu (bunu) bilmezler.”⁷²

Tevrat'ta verilen bilgiye göre, Hz. Mûsâ'yı bulup alan Firavun'un kız
kardeşidir.⁷³

d) Hz. Mûsâ'nın kazâ olarak birinin ölümüne sebebiyet vermesi ve
Firavun'un tâkibinden kurtarılması. Bu ölüm olayı ile ilgili olarak âyetlerde
şöyle buyrulur: **“Mûsâ dedi: Ey Rabbim! Ben onlardan birini öldür-
müştüm. Bu yüzden, onların beni öldürmelerinden korkuyorum.”**⁷⁴
**“Üstelik onlara göre benim bir suçum var. Bu yüzden onların beni
öldürmelerinden korkuyorum.”**⁷⁵

**“Mûsâ, halkının habersiz olduğu bir sırada kente girdi ve ora-
da, biri kendi kavminden, diğeri düşman tarafından olan iki kişinin
birbiriyle kavga ettiğini gördü. Kendi kavminden olan kişi, düşma-
nına karşı ondan yardım istedi. Mûsâ da ona bir yumruk attı, ada-
mın ölümüne sebep oldu. ‘Bu şeytanın işidir; çünkü o, doğru yoldan
saptıran apaçık bir düşmandır.’ dedi. Mûsâ: ‘Ey Rabbim! Doğrusu
ben kendime yazık ettim, beni bağışla!’ dedi. Allah da onu bağışla-
dı. Çünkü çok bağışlayan, çok merhametli olan yalnız O’dur.”**⁷⁶

70. Bk. Kasas, 28/9, 12-14; Tahrîm, 66/11.

71. M. Hamidullah, Aziz Kur'ân, çeviri, Tâhâ, 20/39, s. 461.

72. Kasas, 28/12-13.

73. Tevrat, Çıkış, II.

74. Kasas, 28/33.

75. Şuarâ, 26/14.

76. Kasas, 28/15-16.

e) Hz. Mûsâ'nın Medyen'e gitmesi, peygamber olması, kardeşi Hârûn'la birlikte Firavun'a gidip, yumuşak bir dille onu irşâd etmelerinin istenmesi. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah dedi: Ey Mûsâ! Ben elçi olarak göndermek ve seninle konuşmak sûretiyle insanlar arasında seni seçkin kıldım. Artık sana verdiklerimi al ve şükredenlerden ol!”**⁷⁷

“Rabbinin yoluna, hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel bir şekilde mücâdele et! Şüphesiz senin Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidâyete erenleri de hakkıyla bilir.”⁷⁸

قَالَ رَبَّنَا إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى ﴿٤٦﴾ فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿٤٨﴾

45- Onlar dediler ki: “Ey Rabbimiz! Onun bize karşı taşkınlık yapmasından veya iyice azmasından korkuyoruz.”

46- Allah dedi: “Korkmayın! Çünkü Ben sizinle beraberim, her şeyi işitir ve görürüm.”

47- “Haydi ona gidin ve deyin ki: Biz Rabbinin elçileriyiz. İsrâiloğulları'nı bizimle gönder. Onlara işkence etme! Biz sana Rabbinden bir mesaj getirdik. Doğru yola uyanlara selâm olsun!”

48- “Şüphesiz, “Gerçekleri yalanlayıp yüz çevirenlere azap olacağı bize vahyedildi.”

45-48. âyetlerde, Firavun'un kendilerine kötülük yapmasından korkan Mûsâ ve Hârûn'a, korkmalarına gerek olmadığı bildirildikten sonra, Firavun'dan artık İsrâiloğulları'na işkence etmemesini ve onları serbest bırakarak kendileriyle birlikte Şam'a gitmelerine izin vermesini istemeleri bildirilmiştir. Aksi hâlde, hak yoldan yüz çevirenlerin azâba uğrayacağı uyarısı yapılmıştır.

77. A'râf, 7/144.

78. Nahl, 16/25.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? Onlar (kıyâmet gününde) Rab’lerinin huzûruna getirilirler, şâhitler de: ‘Rab’lerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır!’ derler. Bilin ki Allâh’ın lâneti zâlimlerin üzerinedir. Onlar (insanları) Allâh’ın yolundan alıkoyan ve o yolu kötü göstermeye çalışan kimselerdir. Bunlar âhiret hayatını da inkâr edenlerdir.”**⁷⁹ **“O ateşe, ancak yalanlayıp yüz çeviren kötüler girer.”**⁸⁰

Yukarıdaki 47. âyetin sonu, “es-Selâmü alâ menittebea'l-hudâ (Doğru yola uyanlara selâm olsun!)” duâsıyla biter. Hz. Peygamber âyetin bu kısmını komşu krallara gönderdiği mektuplara da yazdırırdı. Nitekim Bizans İmparatoru Herakliyus’a Şam’da bulunduğu sırada Dihye b. Halîfe vasıtasıyla gönderdiği mektuba da besmele ve hitap cümlesinden sonra bu duâ ve temenniye yardırmıştır.⁸¹

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ
ثُمَّ هَدَى ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى ﴿٥١﴾ قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ
رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ﴿٥٢﴾

49- Firavun; “Sizin Rabbiniz de kimmiş ey Mûsâ?” dedi.

50- Mûsâ; “Bizim Rabbimiz, her şeye yaratılış özelliğini veren ve sonra ona nasıl yaşayacağını öğretendir.” dedi.

51- Firavun: “Öyleyse, geçmiş milletlerin durumu ne olacak?” diye sordu.

52- Mûsâ dedi: “Onlar hakkındaki bilgi, Rabbinin katındaki bir kitaptadır. Gerçek şu ki, benim Rabbim ne yanılır ne de unuttur.”

49-52. âyetlerde, Firavun’un Hz. Mûsâ’ya Rabbi ile ilgili sorduğu sorular ve Mûsâ’nın ona verdiği cevaplar zikredilir. Firavun: Sizin Rabbiniz kimdir? diye sormuş, Mûsâ: Her şeyi yaratan ve nasıl yaşayacağını öğretendir, cevabını vermiştir. Buna göre, Allah her şeyi uygun niteliklerde yaratır, sonra onu yine doğasına uygun olarak yönlendirip geliştirir. Firavun Hz. Mûsâ’ya, eğer

79. Hûd, 11/119.

80. Leyl, 92/15-16.

81. Buhârî, Bedü'l-vahy, 7; Müslim, Cihâd, 74.

kendileri yanlış yolda iseler, aynı yolda giden daha önceki toplumların durumunun ne olacağını sormuş, Mûsâ, onlarla ilgili bilginin Levh-i Mahfûz'da bir kitapta yazılı olduğunu ve Allâh'ın hiçbir şeyi unutmadığını söylemiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Firavun dedi: ‘Âlemlerin Rabbi dediğin nedir?’ Mûsâ dedi: ‘Göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunanların Rabbidir; gerçekten îmân etmiş olsanız (bunu anlarsınız)!”**⁸²

“Firavun dedi: ‘Ey ileri gelenler! Sizin için kendimden başka bir ilâh tanımıyorum! Ey Hâmân! Benim için çamurun üzerine ateş yak (ve tuğla îmal et), bana öyle bir kule yap ki Mûsâ'nın tanrısına çıkayım; ama ben, onun mutlaka yalan söyleyenlerden olduğunu sanıyorum!”⁸³

“Rabbinin o yüce adını tesbih et! O Rabbin ki yaratıp düzene koydu. Her şeyin miktârını, biçimini belirleyip doğru yolu gösterdi.”⁸⁴

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَّكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى ﴿٥٣﴾ كُلُوا وَارْعَوْا
أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَىٰ ﴿٥٤﴾

53- Yeryüzünü size beşik yapan, orada sizin için yollar ve geçitler açan, gökten yağmur yağdırıp su indiren O'dur. O suyla her çeşit bitkiden çiftler çıkarmaktayız.

54- O bitkilerden hem siz yiyecek hem de hayvanlarınızı otlatın! Hiç şüphesiz, bunda akıl sahipleri için nice ibretler vardır!

53-54. âyetlerde, dünyada insan için yaratılan ve onun hizmetine verilen birtakım nîmetler zikredilmekte, bunlardan insanların ve hayvanların yararlanması istenmektedir. Bütün bunlarda akıl sahipleri için nice ibretler bulunduğu bildirilmektedir. Hayvanlar âlemi gibi, bitkiler âleminin de erkekli ve dişili yaratıldığını bildiren bu âyet bir Kur'ân mûcizesidir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz yeryüzünü bir beşik, dağları da birer kazık yapmadık mı?”**⁸⁵ **“O, sizi sarsmaması için yeryüzünde**

82. Şuarâ, 26/23-24.

83. Kasas, 28/38.

84. A'lâ, 87/1-3.

85. Nebe, 78/6-7.

sâbit dağlar yerleştirmiştir. Orada ırmaklar ve dilediğiniz yere şaşırmadan gidebilmeniz için yollar yarattı.”⁸⁶

“Biz insanları sarsmasın diye yeryüzünde sâbit dağlar yarattık ve orada rahat gidebilsinler diye geniş yollar ve meydanlar var ettik.”⁸⁷

Dünyayı sarsmaması için dağların yere kazık gibi çakılmasının ne anlama geldiğini günümüz bilimi açıklamaktadır. Şöyle ki: Üzerinde yaşadığımız yer kabuğu, dünyanın büyüklüğüne göre ince bir tabaka teşkil eder. Bu tabaka yoğun ve kızgın bir ateş sıvısının üzerine serpilmiştir. Ortalama kalınlığı 5-10 km arası olan yerkabuğu, eğer bütün yeryüzü boyunca aynı kalınlıkta olsaydı, sürekli olarak kayan, ileri geri giden, birbiriyle çarpışıp duran, her an şiddetli depremlerle sarsılan bir dünya olurdu. Dağların altında yerkabuğunun kalınlığı birden artar ve dağın kendi yüksekliğinin on, on beş katına kadar çıkar. Bu sıvı tabaka içine salınan dağ kökleri, aynen toprağa kök salan bir ağaç, yere çakılan bir kazık gibi köklerdir. Şu âyette de buna işaret edilir: **“Biz yeryüzünü bir beşik, dağları da birer kazık yapmadık mı?”⁸⁸**

“Gökten bir su indiren O’dur. İşte Biz, her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik. O bitkiden bir filiz çıkardık, ondan da, üst üste dizili başaklar; hurma ağacının tomurcuğundan sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik.”⁸⁹

“Toprağın bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah her türlü eksiklikten uzaktır!”⁹⁰

“Hurma ağaçlarının meyvesinden ve üzümlerden de içki ve güzel bir rızık edirsiniz. İşte bunda da aklını kullanacak bir toplum için hiç şüphesiz bir ibret vardır.”⁹¹

86. Nahl, 16/15.

87. Nahl, 16/31.

88. Nebe, 78/6-7. Bk. Y. Kandemir - H. Zavalı - Ü. Şimşek, age, I, 918.

89. En'âm, 6/99.

90. Yâsîn, 36/36.

91. Nahl, 16/67.

﴿ BÂB 3 ﴾

**FİRAVUN, MÛSÂ VE SİHİRBAZLAR,
ASÂ VE SİHİR ÂLETLERİ,
SİHİRBAZLARIN İMÂNİ VE FİRAVUN'UN TEHDİDİ**

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى ﴿٥٥﴾
وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَى ﴿٥٦﴾ قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا
مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَى ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرِ مِثْلِهِ فَأَجْعَلْ
بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سَوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ
مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ يُخَشِّرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾ فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ
فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسَى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى
اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُوا
أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسْرُوا النَّجْوَى ﴿٦٢﴾ قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسَاحِرَانِ
يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ
الْمُثُلَى ﴿٦٣﴾ فَاجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ
مَنْ اسْتَعْلَى ﴿٦٤﴾ قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ
مَنْ أُلْقَى ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلْ أَلْقُوا فَإِذَا حِבَالُهُمْ وَعَصِيُّهُمْ يُخِيلُ إِلَيْهِ مِنْ
سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى ﴿٦٦﴾ فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُّوسَى ﴿٦٧﴾
قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى ﴿٦٨﴾ وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا
صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سَاحِرٌ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى ﴿٦٩﴾

فَأَلْقَى السَّحْرَةَ سُجْدًا قَالُوا أَمَّا بَرِّ هُرُونَ وَمُوسَى ﴿٧٠﴾ قَالَ أَمْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ أَدْنَى لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَا قُطْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا صُلْبَيْنَكُمُ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى ﴿٧١﴾ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرْنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ إِنَّا أَمَّا بَرِّنَا لِنَعْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿٧٣﴾ إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ﴿٧٤﴾ وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى ﴿٧٦﴾

55- Sizi topraktan yarattık yine oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız.

56- Andolsun ki, Biz Firavun'a bütün bu delillerimizi gösterdik. Ama o yalanladı ve directti.

57- Dedi ki: "Ey Mûsâ! Sen yaptığın sihirle bizi yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?"

58- "Öyleyse biz de elbette sana onun benzeri bir sihirle mutlaka karşılık vereceğiz. Şimdi sen, bizim de senin de karşı çıkmayacağımız uygun bir buluşma yeri ve zamanı belirle!"

59- Mûsâ dedi: "Buluşma zamanınız, bayram günü insanların toplanacağı kuşluk vaktidir."

60- Bunun üzerine Firavun dönüp gitti ve hîlesini (sihirbazlarını) topladı, sonra geri geldi.

61- Mûsâ onlara: "Yazıklar olsun size! dedi. Allah hakkında yalan uydurmayın; yoksa O bir azapla kökünüzü keser! Çünkü iftira eden mutlaka kaybetmiştir."

- 62- Sihirbazlar yapacakları işi kendi aralarında tartıştılar ve gizli gizli fısıldaştılar.
- 63- Dediler ki: “Bunlar iki sihirbaz, sihirleriyle sizi yurdu-
nuzdan çıkarmak ve sizin güzel bir örnek olan yolunuzu
ortadan kaldırmak istiyorlar.”
- 64- “Onun için, siz de yapacağınız sihre iyi karar verin, son-
ra düzenli sıra hâlinde gelin! Çünkü bugün üstün gelen
kurtuluşa ermiştir.”
- 65- Sihirbazlar dediler ki: “Ey Mûsâ! Ya sen at veya önce
atan biz olalım!”
- 66- Mûsâ dedi: “Hayır, önce siz atın!” Bir de ne görsün!
Yapmış oldukları sihirden dolayı, onların ipleri ve sopa-
ları kendisine koşuyor gibi göründü!
- 67- Mûsâ birden içinde korku hissetti.
- 68- O zaman dedik ki: “Korkma, çünkü üstün gelecek olan
kesinlikle sensin.”
- 69- “Sağ elindeki yere at da onların yaptıklarını yutsun.
Çünkü onların yaptıkları sihirbazın hîlesinden başka bir
şey değildir. Sihirbaz ise, ne yaparsa yapsın, başarıya
ulaşamaz!”
- 70- Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar ve “Hârûn’-
un ve Mûsâ’nın Rabbine îmân ettik!” dediler.
- 71- Firavun dedi ki: “Ben size izin vermeden, ona îmân et-
tiniz öyle mi? Gerçek şu ki o, size sihri öğreten büyüğü-
nüzmüş. Andolsun ki ben de sizin ellerinizi ve ayakları-
nızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asa-
cağım! Böylece hangimizin azap bakımından daha şid-
detli ve daha sürekli olduğunu anlayacaksınız!”
- 72- Sihirbazlar dediler: Bize gelen apaçık mucizeleri ve bi-
zi yaratanı bırakıp da seni asla tercih edecek değiliz. O
hâlde ne karar vereceksen ver. Çünkü sen ancak bu dün-
ya hayatına hükmedebilirsin!

**73- Doğrusu biz, işlediğimiz günahları ve bizi yapmaya zorladığın sihri bağışlaması için, Rabbimiz'e îmân ettik. Çünkü Allâh'ın mükâfatı daha iyi ve azâbı daha sürekli-
lidir.**

74- Her kim Rabbine günahkâr olarak gelirse, hiç şüphesiz onun için cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de yaşar!

75- Kim de mü'min olarak ve sâlih ameller işleyerek gelirse, işte onlar için yüksek dereceler vardır.

76- Adn cennetleri ki içinden ırmaklar akar. Orada sürekli olarak kalırlar. İşte günahlardan arınmaya çalışanların mükâfatı budur.

55. âyette insanın topraktan yaratıldığı, yine toprağa döneceği ve daha sonra yine oradan çıkarılacağı vurgulanmaktadır.

Hiz. Ali ؑ bir hutbesinde; insanların, erkeğin sulbünden, kadının rahmine oradan dünyaya, dünyadan kabre, kabirden sonra da cennet veya cehenneme sevk edileceğini belirttikten sonra, bu âyeti okumuştur.⁹²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratan ve ondan da yanında huzur bulması için eşini (Havva'yı) var eden O'dur. Erkek, eşine yaklaşıncı, eşi hafif bir yük yüklendi, o yüküyle bir süre gidip geldi. Sonunda yükü ağırlaşınca, ikisi birlikte Rab'leri olan Allâh'a şöyle duâ ettiler: ‘Eğer bize kusursuz bir çocuk verirsen, elbette şükredenlerden oluruz.’ Ama Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu çocuk hakkında Allâh'a ortak koşmaya başladılar. Ama Allah, onların ortak koştukları şeylerden yücedir!”**⁹³

“Şüphesiz Biz sizi topraktan, sonra nutfeden (sperm), sonra alakadan (kadının aşılınmış yumurtası), sonra uzuvları (önce) belirsiz, sonra belirli canlı et parçasından yarattık ki size gücümüzü gösterelim. Dilediğimizi belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz, sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız.”⁹⁴

92. Hasan Basri Çantay, Meâl, Tâhâ, 20/55. âyet.

93. A'râf, 7/189-190.

94. Hac, 22/5.

“Şüphesiz Biz insanı çamurdan bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargâhta sperm hâline getirdik. Sonra bu spermi, alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden alakayı bir parça et hâline soktuk. Sonra bu bir parça ette kemikleri yarattık, kemiklere de et giydirdik. Sonra onu başka bir yaratılışla insan hâline getirdik.”⁹⁵

“Allah sizi bir topraktan, sonra meniden (nutfe) yarattı, sonra da sizi eşler hâline getirdi. O’nun bilgisi dışında ne bir dişi gebe kalır, ne de doğurur. Bir yaşatılana çok ömür verilmesi de, ömründen eksiltme yapılması da ancak bir kitapta yazılıdır. Şüphe yok ki bu Allâh’a göre kolaydır.”⁹⁶

“Bunun üzerine (inkârcılar) derler ki: ‘Ey Rabbimiz! Sen bizi iki defa öldürdün ve iki defa dirilttin. Mâdemki günahlarımızı anladık; o hâlde bizim için bir çıkış yolu var mı?’”⁹⁷

Hız. Peygamber’in hadislerinde anne karnındaki gelişim şöyle belirlenmiştir: “Şüphesiz sizden birinizin oluşumu annesinin karnında kırk günde toplanır. Sonra orada o kadar bir süre içinde alaka (aşılanmış yumurta) olur. Sonra o kadar bir süre içinde mudga (bir parça et) hâline gelir. Sonra melek gönderilir ve kendisine ruh üflenir. Meleğe dört kelime emredilir: Doğacak çocuğun rızkını, yaşama süresini, işleyeceği amellerini, şakî mi (cehennemlik mi?) yoksa saîd mi (cennetlik mi?) olacağını yazması.”⁹⁸

Âmir b. Vâsile ’ın naklettiği hadiste ise şu ilâveler vardır: “(Anne rahmine düşen) spermin üzerinden kırk iki gece geçince, Allah ona bir melek gönderir. Ona sûret verir; kulağını, gözünü, derisini, etini ve kemiklerini yaratır. Sonra melek sorar: Erkek mi, yoksa dişi mi olacak, eceli ve rızkı ne olacak? Allah dilediğine hüküm verir ve melek yazar. Sonra melek elinde bu sahife ile çıkar. Emrolunduğunun üzerine ne bir ziyâde ve ne de eksiklik yapmaz.”⁹⁹

Başka bir hadiste ise 40’ar günlük üç gelişim süreci belirtildikten sonra, kemiklerin teşekkülünden söz edilir ve “Allah bu et parçasının (mudga) yaratılışını tamamlamayı murad ettiği zaman ona bir melek gönderir.” buyrulur. Bundan sonra meleğin, çocuğun cinsiyeti, şakî mi yoksa saîd mi, kısa

95. Mü’minûn, 23/12-14; bk. Mü’min, 40/67.

96. Fâtır, 35/11.

97. Mü’min, 40/11.

98. Buhârî, Bed’ül-Halk, 6, Enbiyâ, 1, Kader, 1; Müslim, Kader, 1; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16; Tirmizî, Kader, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 10; A. Davudoğlu, Sahîh-i Müslim Terc. ve Şerhi, İst. 1979 X, 613.

99. Müslim, Kader, 3; İbn Mâce, Mukaddime, 7; Ahmed bin Hanbel, II, 176.

mı, uzun mu, rızkının ve ecelinin eksik mi, fazla mı, yine çocuğun sağlıklı mı yoksa hastalıklı mı olacağı hususlarını yazacağı belirtilir.¹⁰⁰

56-59. âyetlerde, Hz. Mûsâ Firvun'a mûcizeleriyle gelince, Firavun bunların sihirden ibâret olduğunu ileri sürmüş ve kendi sihirbazlarıyla belli bir gün ve belli bir yerde sihir yarışması yapılmasını istemişti. Bir bayram günü toplantı yapıldı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Vicdanları mûcizelerimizi kesinlikle kabul ettiği hâlde, sırf zulüm ve böbürlenme yüzünden onları bile bile inkâr ettiler. Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bak!”**¹⁰¹ **“Dediler ki: Bunlar iki sihirbaz, sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve sizin güzel bir örnek olan yolunuzu ortadan kaldırmak istiyorlar. Onun için, siz de tuzaklarınızı bir araya toplayın, sonra da bir sıra hâlinde gelin! Çünkü bugün üstün gelen kazanmıştır.”**¹⁰²

60-64. âyetlere göre, Firavun bütün sihirbazları toplayıp getirmiş, Hz. Mûsâ, sihrin Allâh'a karşı bir iftira olduğunu, bunu yapanları Allâh'ın cezâlandıracağını söyleyerek onları uyarmıştır. Sihirbazlar ise Mûsâ ve Hârûn'un durumunu kendi aralarında tartışarak, onların ülkeyi ele geçirmek isteyen iki sihirbazdan başkası olmadıklarını söylemişlerdi.

Firavun'un sihirbazlarının gösterileri göz yanıltması ve aldatma esasına dayanıyordu. Bu yüzden “hîle, düzen ve aldatma” olarak nitelendirilmiştir. Nitekim hayvan derisinden yapılan yılan gibi boruların içine cıva doldurup, alt zemin gizli yerden ısıtılınca, cıvanın genleşmesi sonucu bu yılanların hareket ettikleri ve zıpladıkları görölüyordu. Dışarıdan gören, bunları canlı sanıyordu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Firavun'un adamları dediler ki: ‘Onu ve kardeşini alıkoy; şehirlere de haberciler gönder. Sana usta sihirbazları getirsinler!’ Sihirbazlar Firavun'a geldiler: ‘Eğer üstün gelen biz olursak, bize bir ödül var mı?’ dediler. (Firavun): ‘Evet var, hem de siz benim yakınlarımdan olursunuz!’ dedi.”**¹⁰³ **“Firavun: ‘Bütün usta sihirbazları bana getirin!’ dedi.”**¹⁰⁴

100. Bk. Müslim, Kader, 4; Ahmed bin Hanbel, I, 374, III, 397.

101. Neml, 27/14.

102. Tâhâ, 20/63-64.

103. A'râf, 7/111-114.

104. Yûnus, 10/9.

“Sihirbazlar Firavun’a geldiler: ‘Eğer biz üstün gelirsek, mutlaka bize bir ödül vardır, değil mi?’ dediler. Firavun dedi: ‘Evet, o takdirde siz elbette gözde kimselerden olacaksınız.’”¹⁰⁵

65-70. âyetlere göre, sıra hâlinde yarışma alanına gelen sihirbazlar, Hz. Mûsâ’ya önce kimin hünerini göstereceğini sormuşlar, Mûsâ onlara öncelik tanıyınca büyü âletleri olan ipleri yere atmışlardı. İçi hareketli sıvı (civa) dolu olan ipler yürür koşar gibi hareketler yapınca, Hz. Mûsâ’nın kalbine korku düşmüş. Cenâb-ı Hak, çekinmesine gerek olmadığını, elindeki değneği yere atmasını, onun alandaki büyü âletlerini yutacağını, çünkü büyücünün başarıya ulaşma şansının bulunmadığını vahyetmiştir.

Gerçekten Mûsâ’nın yere attığı değnek ejderha olmuş, alandaki bütün sihir âletlerini yutup yok etmiştir. Âletlerinin fizik olarak yok olduğunu gören Firavun’un sihirbazları, bunun büyüü aşan olağan dışı bir durum olduğunu anlayarak topluca Mûsâ’ya ve Mûsâ’nın Rabbine inanmışlardı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara: ‘Atacağınızı atın!’ dedi. Onlar (iplerini) atınca, Mûsâ dedi ki: ‘Sizin yaptığınız sihirdir; Allah onu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini başarıya ulaştırmaz!’”¹⁰⁶**

“Mûsâ: ‘Siz (önce) atın!’ dedi. Onlar, atacaklarını atınca, insanların gözünü büyülediler ve büyük bir sihir gerçekleştirerek, onları dehşete düşürdüler. Biz Mûsâ’ya: ‘Sen de asânı yere at!’ diye vahyettik. Bir de ne görsünler asâ, onların yalandan yaptıklarını yutuyor!”¹⁰⁷

“Mûsâ onlara: ‘Atacağınızı atın!’ dedi. İplerini ve değneklerini attılar. “Firavun’un gücüne andolsun, elbette biz üstün geleceğiz!” dediler. Ardından Mûsâ da asâsını attı. Bir de ne görsünler, o, onların uydurduklarını yutuyor! Bunun üzerine sihirbazlar derhâl secdeye kapandılar. Dediler ki: ‘Îmân ettik biz, âlemlerin Rabbine; Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine.’”¹⁰⁸

105. Şuarâ, 26/41-42.

106. Yûnus, 10/80-81.

107. A’râf, 7/116-117.

108. Şuarâ, 26/43-48.

قَالَ أَمْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ أَدْنَى لَكُمْ ۖ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۚ فَلَا قُطْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا صَلْبَيْنَكُمُ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ ۚ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى ﴿٧١﴾

71- Firavun dedi ki: “Ben size izin vermeden, ona îmân ettiniz öyle mi? Gerçek şu ki o, size sihri öğreten büyüğünüz. Andolsun ki ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım! Böylece hangimizin azap bakımından daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu anlayacaksınız!”

71. âyete göre, sihirbazların îmân etmesine çok kızan Firavun, “Benden izinsiz nasıl îmân edersiniz? Mûsâ size sihir öğreten büyüğünüzdür.” demiş ve onları, ellerini ve ayaklarını çapraz olarak kesip, hurma dallarına asmakla tehdit etmiştir.

Sihirbazlar çıkar ilişkileri sürdükçe, Firavun’un en değerli adamlarıydı. Bu ilişki kesilince idam hükümlüsü hâline geliverdiler. İslâm’da yol kesip, gasp yapan eşkıya için öngörülen cezâ da, suçlunun sağ elinin ve sol ayağının kesilmesidir. Yol kesme (hırâbe) cezâsı; yoldan geçenlerin önünü kesmek, güç kullanarak geçişi engellemek ve yolcuları soymak gibi fiillerdir. Yol kesme suçu, tek kişi veya topluluk, silah veya silahsız, meskun alanda veya kırdan yahut şehir içinde ya da şehir dışında işlenmiş olabilir. Bütün bu durumlarda suç işlenmiş sayılır ve şu âyetle belirlenen cezâ uygulanabilir: **“Allah ve Rasûlü’ne karşı savaşan ve yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanların cezâsı, ancak öldürülmeleri veya asılmaları, yahut ayak ve ellerinin çaprazlama kesilmesi ya da yeryüzünde başka bir yere sürgün edilmeleridir. Bu dünyada onlar için bir zillettir. Âhirette ise, onlar için büyük bir azap vardır. Ancak kendilerini yakalamanızdan önce tevbe edenler olursa, bilin ki, Allah, “Gafûr’dur, Rahîmdir, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.”**¹⁰⁹

Bu tür cezâların eski devirlerden beri uygulandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Mûsâ’nın gösterdiği mucize karşısında, sihirbazların onun bir peygamber olduğuna kanaat getirip îmân etmesi üzerine Firavun şöyle demiştir:

109. Mâide, 5/33-34.

“Mutlaka sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım.”¹¹⁰

“Firavun dedi: ‘Ben size izin vermeden, ona îmân ettiniz, öyle mi? Meğer o, size sihri öğreten büyüğünüzmüş! Ama şimdi anlayacaksınız. Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim ve hepinizi çarmıha gerdireceğim!’ Onlar: ‘Zararı yok, dediler, biz zaten Rabbimiz’e döneceğiz. Üstelik biz, ilk îmân edenler olduğumuz için Rabbimiz’in, bizi bağışlamasını umarız.’”¹¹¹

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ
مَا أَنْتَ قَاضٍ ۖ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ إِنَّا أَمْنَا
بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ۗ وَاللَّهُ
خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿٧٣﴾ إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ
فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿٧٤﴾

72- Sihirbazlar dediler: Bize gelen apaçık mûcizeleri ve bizi yaratanı bırakıp da seni asla tercih edecek değiliz. O hâlde ne karar vereceksen ver. Çünkü sen ancak bu dünyaya hayatına hükmedebilirsin!

73- Doğrusu biz, işlediğimiz günahları ve bizi yapmaya zorladığın sihri bağışlaması için, Rabbimiz’e îmân ettik. Çünkü Allâh’ın mükâfatı daha iyi ve azâbı daha süreklidir.

74- Her kim Rabbine günahkâr olarak gelirse, hiç şüphesiz onun için cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de yaşar!

72-74. âyetlerde, Firavun’un îmân eden sihirbazlarının onun tehditlerine aldırmayarak gördükleri apaçık mûcizeler karşısında îmân ettiklerini, artık yaratıcı olan Rabbi bırakıp, âciz durumdaki Firavun’u tercih edemeyeceklerini, istediği cezâyı verse de sonucun değişmeyeceğini bildirdiler. Allâh’ın

¹¹⁰. A'râf, 7/104; Tâhâ, 20/71.

¹¹¹. Şuarâ, 26/49-51.

vereceği mükâfatın daha hayırlı, cezâsının daha sürekli olduğunu, kâfir olarak ölenlerin ise cehenneme gideceğini hatırlattılar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Eğer onlar îmân edip de Allâh’ın emrine karşı gelmekten sakınsalardı, elbette Allah tarafından verilecek sevap daha hayırlı olurdu. Keşke bilselerdi!”¹¹² “Sizin yanınızdaki tükenir, Allâh’ın katındakiler ise tükenmez. Elbette Biz, o sabredenlere ecirlerini, yaptıkları amelin en güzeliyle vereceğiz.”¹¹³ “Size verilen her şey, dünya hayatının geçimi ve süsüdür. Oysa Allah katında olanlar ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Aklınızı kullanmaz mısınız?”¹¹⁴ “Size verilen şeyler, sadece dünya hayatının geçici kazancıdır. Allâh’ın yanında bulunan mükâfat ise, îmân edip Rab’lerine güvenip da-yananlar için, daha hayırlı ve daha kalıcıdır.”¹¹⁵

Bu arada Firavun ailesinden îmânını gizleyen birisi de şunları söyle-mişti:

“Firavun ailesinden olup da, îmânını gizleyen bir adam şö-y-le dedi: ‘Siz bir adamı; sırf ‘Rabbim Allah’tır.’ dediği için mi öl-düreceksiniz? Oysa o, size Rabbinizden apaçık delillerle gelmiş-tir. Hem o bir yalancı ise, çok geçmez, yalanı kendi boynuna do-lanır. Eğer doğru söylüyorsa, size yaptığı tehditlerin bir kısmı ol-sun sizin başınıza gelir! Çünkü Allah aşırı giden, çok yalancı kim-seyi doğru yola çıkarmaz. Ey kavmim! Bugün mülk, yeryüzünde üstünlüğü sağlamış kimseler olarak, elbette ki sizin elinizdedir. Ama Allâh’ın azâbı bize gelip çatarsa, ona karşı bize kim yardım eder?” Firavun: ‘Ben size, sadece kendi görüşümü söylüyorum ve size doğru yolu göstermekten başka bir şey yapmıyorum.’ dedi. Yine îmân etmiş olan o adam dedi ki: ‘Ey kavmim! Ben üzerinize önceki toplumların günü (Ahzâb) gibi bir günün gelmesinden kor-uyorum.”¹¹⁶

112. Bakara, 2/103.

113. Nahl, 16/96.

114. Kasas, 28/60.

115. Şûrâ, 42/36.

116. Mü’min, 40/28-30.

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ
 ﴿٧٥﴾ جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ
 جَزَاؤُا مَنْ تَزَكَّىٰ ﴿٧٦﴾

75- Kim de mü'min olarak ve sâlih ameller işleyerek gelirse, işte onlar için yüksek dereceler vardır.

76- Adn cennetleri ki içinden ırmaklar akar. Orada sürekli olarak kalırlar. İşte günahlardan arınmaya çalışanların mükâfatı budur.

75-76. âyetlerde, îmân edip sâlih ameller işleyenler için yüksek dereceler olduğu, kendilerinin içinde ebedî kalmak üzere Adn cennetlerine girecekleri vurgulanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Herkesin yaptıkları işlere göre dereceleri vardır. Rabbin onların yapmakta olduklarından habersiz değildir.”**¹¹⁷ **“Dereceleri yükselten, Arş’ın sahibi Allah, kendi emrinde olan rûhu, kavuşma günü hakkında uyarması için kullarından dilediğine indirir.”**¹¹⁸ **“O kimini alçaltır, kimini yüceltir.”**¹¹⁹

“Allah, mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara içinde ebedî kalmak üzere, içinden ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler söz vermiştir. Allah’tan olan hoşnutluk ise daha büyüktür. İşte büyük kurtuluş ve mutluluk budur.”¹²⁰

“Adn cennetleri onlarındır; oraya girerler, orada altından bileziklerle ve incilerle süslenirler. Ve orada onların elbiseleri ipektir. Derler ki: ‘Bizden hüznü gideren Rabbimiz’e hamd olsun; şüphesiz Rabbimiz, gerçekten bağışlayandır, şükürü kabul edendir.”¹²¹

Kur’ân-ı Kerîm’de cennetin bâzı özellikleri şu şekilde anlatılır: Cennet yalnızca bağ, bahçe, ırmak gibi şeylerden ibâret değil, her türlü nîmetin, güzelliğin, huzûrun, köşklerin, meskenlerin, hizmetçilerin bulunduğu bir yerdir. Genişliği gökler ve yerler kadardır.¹²²

117. En’âm, 6/132.

118. Mü'min, 40/15.

119. Vâkıa, 56/3.

120. Tevbe, 9/72.

121. Fâtır, 35/33-34.

122. Bk. Âl-i İmrân, 3/133; Zümer, 39/20; Tevbe, 9/72.

Cennette çeşitli ağaçlar, hoş kokulu ve lezzetli, koparılması kolay meyveler vardır.¹²³ Gönün hoşlanacağı her türlü yiyecekler, hoş kokulu ve lezzetli içecekler, bal ve süt ırmakları vardır.¹²⁴

Dünya hayatında insanların ibadet ve tâatleri aynı derecede olmadığı gibi, cennette de makamları aynı olmayacaktır. Orada farklı makamlar ve dereceler vardır.¹²⁵ Cennet hayatı ebedîdir, sonsuzdur.¹²⁶ Cennetteki mükâfatları saymak, nasıl olduklarını tam olarak anlamak, güzelliklerini ve muhteşem oluşlarını tahmin etmek mümkün değildir.

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Ben, sâlih kullarım için cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın hatırına gelmeyen nîmetler hazırladım.’ Sonra da yukarıdaki Secde, 32/17. âyeti hatırlatmıştır.”¹²⁷

Muâz bin Cebel ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Cennet yüz derecedir. Her iki derece arasında gökle yer arası kadar mesâfe vardır. Bunların en yükseği Firdevs cennetidir. Oradan dört nehir çıkar. Arş bunun üzerindedir. Allah’tan istediğinizde Firdevs cennetini isteyiniz.”¹²⁸

123. Rahmân, 55/54.

124. Tûr, 52/21; Sâffât, 37/47.

125. Nisâ, 4/96; Enfâl, 8/4.

126. Hicr, 15/47-48 vd.

127. Müslim, Cennet, 2, H No: 2824; Buhârî, Bed’ü'l-halk, 8, Tefsir, 32; Tirmizî, Tefsir, 33, H No: 3197.

128. Tirmizî, Cennet, 4; İbn Mâce, Zühd, 39; Ahmed bin Hanbel, V, 316, 321.

﴿ BÂB 4 ﴾

**MISIR'I TERK, DÜŞMANIN DENİZDE BOĞULMASI,
TÛR'A GİDİŞ, SAMİRÎ VE BUZAĞI HEYKELİ**

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي
الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى ﴿٧٧﴾ فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ
فَغَشَّيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشَّيَهُمْ^ط ﴿٧٨﴾ وَأَصْلَ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَى
﴿٧٩﴾ يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَعَدْنَاكُمْ جَانِبَ
الطُّورِ الْاَيْمَنِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ
مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي^ع وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ
غَضَبِي فَقَدْ هَوَى ﴿٨١﴾ وَإِنِّي لَعَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ
اهْتَدَى ﴿٨٢﴾ وَمَا أَغْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسَى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ
عَلَى أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى ﴿٨٤﴾ قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ
مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ
أَسِفًا قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدًّا حَسَنًا أَقَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ
أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾
قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حُمِلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ
فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ^ل ﴿٨٧﴾ فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ
خُوَارٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمُ وَإِلَهُ مُوسَى فَنَسِيَ^ط ﴿٨٨﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ إِلَّا يَرْجِعُ
إِلَيْهِمْ قَوْلًا^ل وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾

- 77- Andolsun ki Biz Mûsâ'ya şöyle vahyettik: "Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da, onlara denizde kuru bir yol aç! Böylece Firavun'un ordusu arkadan yetişecek diye korkmazsın ve denizde boğulacağım diye de endişe etmezsin!"
- 78- Derken Firavun ordularıyla onların ardına düştü. Ancak deniz onları gömüp boğuverdi!
- 79- Firavun kavmini yoldan çıkarmış ve (onlara) doğru yolu göstermemişti.
- 80- Ey İsrâiloğulları! Şüphesiz Biz sizi düşmanınızdan kurtardık. Tûr Dağı'nın sağ yanını size buluşma yeri olarak belirledik ve size kudret helvası ile bildircin eti lûtfettik.
- 81- Size rızık olarak verdiğimiz temiz ve helâl şeylerden yi-yin, ama bu konuda aşırılığa kaçmayın. Sonra üzerinize gazabım iner; her kimin üzerine de gazabım inerse, ger-çekten o, uçuruma yuvarlanır!
- 82- Bununla birlikte şüphe yok ki Ben tevbe edip, îmân ede-rek sâlih amel işleyeni, sonra da doğru yolda gideni el-bette çok bağışlarım.
- 83- Ey Mûsâ! Seni acele ile kavminden ayrılmaya sevk eden şey nedir?
- 84- Mûsâ dedi: "İşte onlar da benim peşimdeler. Benden hoş-nut olasın diye acele edip huzûruna geldim, ey Rabbim!"
- 85- Allah dedi: "Ama Biz senin ardından kavmini imtihan et-tik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı."
- 86- Bunun üzerine Mûsâ öfkeli ve üzgün bir şekilde kavmine döndü. "Ey kavmim, dedi, Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı? O'nun size verdiği sözün üzerinden uzun bir süre mi geçti, yoksa üzerinize Rabbinizden bir gazap in-mesini mi istediniz de, bana verdiğiniz sözden döndünüz?"
- 87- Onlar dediler: "Biz sana verdiğimiz sözden kendi isteği-mizle dönmedik. Fakat biz o kavmin (Mısırlıların) ziynet eşyasından birtakım ağırlıklar yüklenmiş idik. Sonra on-ları ateşe attık; aynı şekilde Sâmirî de attı."
- 88- Sâmirî onlara (eritilmiş altından) böğüren bir buzağı hey-keli yaptı. Sonra (Sâmirî ve adamları): "İşte bu sizin de ilâhınız, Mûsâ'nın da ilahıdır, fakat o unuttu!"

89- Onlar o buzağının kendilerine bir sözle karşılık veremeyeceğini, onlara ne bir zarar ne de bir fayda vermek gücünde olmadığını görmüyorlar mı?

77. âyete göre, Firavun, Filistin'e gitmek üzere gece vakti Mısır'dan ayrılan Hz. Mûsâ ve kavmini, ordusu ile izlemiş ve iki gün sonra Kızıl Deniz kenarında kendilerine yetişmişti. Arkada güçlü bir düşman, önde denizle karşı karşıya kalan Hz. Mûsâ, ilâhî emirle asâsını denize vurunca, deniz açılmış ve karşıya geçmişlerdi. Açılan yola giren Firavun ve adamları ise denizin kapanması üzerine boğulmuşlardı.

İbn-i Abbâs'tan rivâyete göre, Hz. Peygamber Medîne'ye hicret edince Yahudiler (10 Muharrem'de) Aşûre orucu tutuyorlar ve bugünü, Mûsâ'nın Firavun'a üstün geldiği gün olarak kabul ediyorlardı. Nebî ﷺ, "Biz Mûsâ'ya onlardan daha yakınız, bu yüzden siz de oruç tutunuz." buyurdu.¹²⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Mûsâ'ya: 'Kullarımı geceleyin yola çıkar, çünkü izleneceksiniz!' diye vahyettik."**¹³⁰ **"Bunun üzerine (Allah dedi ki): 'Kullarımla birlikte gece yola çık; çünkü siz izleneceksiniz.'"**¹³¹

"Firavun ve adamları güneş doğarken İsrâiloğulları'nın ardına düştüler. İki topluluk birbirini görünce, Mûsâ'nın ashâbı: 'İşte şimdi yakalandık!' dediler. Mûsâ: 'Hayır korkmayın! Rabbim benimledir, bana yolunu gösterecektir!' dedi. Bunun üzerine Mûsâ'ya: 'Asân ile denize vur!' diye vahyettik. O da vurunca deniz yarıldı ve her bir parça koca bir dağ gibi oluverdi! Sonra diğerlerini de oraya yaklaştırdık. Mûsâ'yı ve onunla birlikte olanların hepsini kurtardık. Sonra da diğerlerini suda boğduk."¹³²

Bu âyetlerde anlatılanlar genel olarak Tevrat'taki bilgilerle örtüşür. Ancak altın buzağı yapma işi, Tevrat'ta Hz. Hârûn'a izâfe edilir, Sâmirî'den de söz edilmez.¹³³

فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾
وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾

129. Buhârî, Tefsir, 20/2; bk. 10/90.

130. Şuarâ, 26/52.

131. Duhân, 44/23.

132. Şuarâ, 26/60-66.

133. Bk. Çıkış, 32/1-4, 7-8, 19-24.

78- Derken Firavun ordularıyla onların ardına düştü. Ancak deniz onları gömüp boğuverdi!

79- Firavun kavmini yoldan çıkarmış ve (onlara) doğru yolu göstermemişti.

78-79. âyetlere göre, Firavun ve adamları hepsi birden Kızıl Deniz'in su larında boğulmuştu. Firavun son anda îmân etmişse de, bu îmânı ona bir yarar sağlamamıştır.

Firavun kavmini saptırmış, onları doğru yola sevk etmemişti. Peygam-berin davetine uyacak yerde onu ve mü'minleri cezâlandırmaya kalkışan Firavun ve ordusu denizde boğulmak sûretiyle helâk olmuşlardır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz, İsrâiloğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve ordusu zulmetmek ve saldırmak için, onların peşine düştü. Sonunda boğulmak üzereyken Firavun: 'İsrâiloğulları'nın inandığından başka tanrı olmadığına inandım, artık ben de müslümanlardanım!' dedi. “(Allah dedi): Şimdi mi (inanıyorsun)? Oysa daha önce isyan etmiş, bozgunculardan olmuştun! Ama bugün, senin bedenini kurtarıp (bir tepeye) atacağız ki senden sonra geleceklere ibret olasın! Çünkü insanların çoğu, Bizim âyetlerimizden habersizdir!”**¹³⁴

“Hani bir zamanlar sizin için denizi yarıp, sizi kurtarmış ve siz bakıp dururken Firavun'un adamlarını da suda boğmuştuk!”¹³⁵

“Kıyâmet gününde Firavun kavminin önüne düşecek ve onları ateşe götürecektir. Onların varacağı yer ne kötü yerdir! Onlar bu dünyada da kıyâmet gününde de lânete uğratıldılar! Onlara verilen bu armağan ne kötü armağandır!”¹³⁶

يَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ قَدْ أَنَجَيْنَاكُم مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوَعَدْنَاكُم جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنِ
وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا
تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۖ وَمَن يَحِلِّ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ
﴿٨١﴾ وَإِنِّي لَعَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾

134. Yûnus, 10/90-91.

135. Bakara, 2/50.

136. Hûd, 11/98.

80- Ey İsrâiloğulları! Şüphesiz Biz sizi düşmanınızdan kurtardık. Tûr Dağı'nın sağ yanını size buluşma yeri olarak belirledik ve size kudret helvası ile bıldırcın eti lûtfettik.

81- Size rızık olarak verdiğimiz temiz ve helâl şeylerden yi-yin, ama bu konuda aşırılığa kaçmayın. Sonra üzerinize gazabım iner; her kimin üzerine de gazabım inerse, ger-çekten o, uçuruma yuvarlanır!

82- Bununla birlikte şüphe yok ki Ben tevbe edip, îmân ede-rek sâlih amel işleyeni, sonra da doğru yolda gideni el-bette çok bağışlarım.

80-82. âyetlerde, Hz. Mûsâ'nın Tevrat'ı almak üzere yetmiş kişilik bir mü'minler grubu ile kırk gün sürecek Tûr Dağı yolculuğuna çıkacağı, geri-de kalanlara çeşitli rızıklar ihsan edildiği, ancak aşırı gittikleri takdirde ilâhî gazabın inebileceği, yine de tevbe edip doğru yolda gidenlerin affedilece-ği belirtilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hani Mûsâ ile kırk gece için söz-leşmiştik; ama siz, onun ardından, kendinize yazık ederek, buzağıyı tanrı edinmiştiniz.”**¹³⁷ **“Biz ona Tûr Dağı'nın sağ yanından seslendik ve onu özel bir konuşma için kendimize yaklaştırdık.”**¹³⁸

“Ve üstünüze o bulutu gölge yaptık, size kudret helvası ile bıl-dırcın kuşu gönderdik ve ‘Size rızık olarak verdiğimiz güzel şeyler-den yi-yin!’ (dedik). Gerçekte onlar Bize değil sadece kendilerine zul-mediyorlardı.”¹³⁹ **“Sonra üzerlerine bulutu gölgelik yaptık. Onlara kudret helvası ile bıldırcın eti indirdik. (Onlara dedik ki): ‘Size verdi-ğimiz rızkın temizlerinden yi-yin.’ Onlar Bize zulmetmediler, fakat kendilerine zulmediyorlardı.”**¹⁴⁰

“Ey insanlar! Yeryüzünde bulunan nîmetlerin helâl ve temiz olanlarından yi-yin ve şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.”¹⁴¹

İnsanın işlediği günahlar ne kadar çok olursa olsun hayatta olduğu sü-rece, pişmanlık duyarak yapacağı duâların kabul edilebileceği çeşitli âyet ve hadislerde haber verilmiştir.

137. Bakara, 2/51.

138. Meryem, 19/52.

139. Bakara, 2/57.

140. A'râf, 7/160.

141. Bakara, 2/168.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapmazlar, Allâh'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ve zinâ da etmezler. Kim bunları yaparsa günahının cezâsını çeker. Kıyâmet günü onun azâbı kat kat olur ve orada alçaltılmış olarak sürekli kalır. Ancak tevbe ve î mân edip sâlih amel işleyenler müstesnâdır. Çünkü Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”**¹⁴²

“De ki: ‘Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım! Allâh'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. O, gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”¹⁴³

Enes bin Mâlik ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Ey Âdemoğlu! Sen bana duâ ettiğin ve Benden affını umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun, onların büyüklüğüne bakmadan bağışlarım. Ey Âdemoğlu! Bana hiçbir şeyi ortak koşmamış olduğun takdirde, yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzûruma gelmiş olsan bile, ben seni yeryüzü dolusu mağfiretle karşılarım.”**¹⁴⁴

وَمَا أَغْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسَى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾ قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدًّا حَسَنًا أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾ قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حُمِلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾

83- Ey Mûsâ! Seni acele ile kavminden ayrılmaya sevk eden şey nedir?

84- Mûsâ dedi: “İşte onlar da benim peşimdeler. Benden hoşnut olasın diye acele edip huzûruna geldim, ey Rabbim!”

142. Furkan, 25/68-70.

143. Zümer, 39/53.

144. Tirmizî, Deavât, 98, H No: 3540.

85- Allah dedi: “Ama Biz senin ardından kavmini imtihan ettik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı.”

86- Bunun üzerine Mûsâ öfkeli ve üzgün bir şekilde kavmine döndü. “Ey kavmim, dedi, Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı? O’nun size verdiği sözün üzerinden uzun bir süre mi geçti, yoksa üzerinize Rabbinizden bir gazap inmesini mi istediniz de, bana verdiğiniz sözden döndünüz?”

87- Onlar dediler: “Biz sana verdiğimiz sözden kendi isteği-mizle dönmedik. Fakat biz o kavmin (Mısırlıların) ziynet eşyasından birtakım ağırlıklar yüklenmiş idik. Sonra on-ları ateşe attık; aynı şekilde Sâmirî de attı.”

83-87. âyetlere göre, A'râf sûresinde belirtildiği gibi Hz. Mûsâ buluşma için Sînâ Dağı'na gidiyordu. Ancak kendisi, Rabbine olan şevkinden ötürü, acele edip önden ilerlemiş ve seçtiği yetmiş kişiyi geride bırakmış ve başlarına da kardeşi Hârûn'u görevlendirmişti. Kardeşine şöyle demişti: **“Kavmimin içinde benim yerime geç; onları ıslah et; bozguncuların yoluna uyma!”**¹⁴⁵ Ancak bu arada Sâmirî isimli bir kuyumcu, altından bir buzağı heykeli yaparak İsrâiloğulları'nın ona tapmalarını sağlamış, Hz. Hârûn buna engel olamamıştı. Vahiy yoluyla durumu öğrenen Hz. Mûsâ öfkeli bir şekilde kavminin yanına dönmüş, kardeşi Hârûn'un yakasına yapışarak, buna niçin engel olmadığının hesabını sormuş ve kavmini uyararak, hak yoldan sapmakla Allâh'ın gazabının inmesini mi istediklerini sormuştu. Onlar da kendilerini Sâmirî'nin yanılttığını ileri sürdüler.

SÂMİRÎ

İsrâiloğulları'nın ineğe tapan bir toplumuna mensup olup, Sâmirâ kasa-basındandır. Müfessirlerin anlattıklarına göre, bu kişi Kızıldeniz'in yarılması sırasında veya Mûsâ'yı Tûr'a götürmek için geldiği sırada, Cebrâil ﷺ'i at üzerinde görmüş, onun atının bastığı yerden, bir avuç toprak alıp saklamıştı, daha sonra bu toprağı, altın buzağının yapımında kullandığı hamura katmıştır. Rüzgârın etkisiyle, böğürme sesi çıkaran bu buzağıyı, tanrı diye göstermiş ve ona taptırmak sûretiyle insanları saptırmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mûsâ, kavmine kızgın ve üzgün olarak döndüğü zaman dedi ki: ‘Benden sonra arkamdan ne kötü**

145. A'râf, 7/142.

işler yapmışsınız! Rabbinizin buyruğunun acele gelmesini mi istediniz?’ Levhâları yere attı, kardeşinin başından tutup kendine çekti. Kardeşi Hârûn: “Ey annemin oğlu! Gerçekten bu halk beni zayıf buldu; neredeyse beni öldüreceklerdi! Bana, böyle davranarak düşmanları sevindirme! Beni bu zâlimler topluluğu ile bir tutma!’ Mûsâ dedi: ‘Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla ve bizi sevginin içine dâhil et. Sen merhametlilerin en merhametlisisin!”¹⁴⁶

Muhammed Hamidullah’a göre, Sâmirî, Samaritain adı verilen esra-rengiz bir kişi olup, gerçekte Hint asıllı olmalı. O, altın buzağı (kutsal inek) kültürünü yönetmek üzere ortaya çıkmıştır. Nitekim Portekizliler Kalküta hükümdarlarına Sâmirî adını verirler.¹⁴⁷

Bu kişinin Kirmanlı veya Samarra’lı, ya da bir Yahudi olduğu da nakledilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber döneminde, Şam yöresinde Hz. Mûsâ dînine bağlı, Sâmirîler diye tanınan kimseler vardı.

Tefsirlerde verilen bilgilere göre, 85, 87 ve 95. âyetlerde söz edilen Sâmirî denen şahsın İsrâil kökenli, hatta Hz. Mûsâ’nın dayısının oğlu olduğu söylenmiştir. Kimilerine göre komşusu bir kıptî olup kendisiyle birlikte Mısır’dan çıkanlar arasında yer almıştır. Kimilerine göre aslen kirmanlıdır.¹⁴⁸

فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُم وَإِلَهُ مُوسَى
فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ إِلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا ۖ وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا
وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾

88- Sâmirî onlara (eritilmiş altından) böğüren bir buzağı heykeli yaptı. Sonra (Sâmirî ve adamları): “İşte bu sizin de ilâhınız, Mûsâ’nın da ilahıdır, fakat o unuttu!”

89- Onlar o buzağının kendilerine bir sözle karşılık veremeyeceğini, onlara ne bir zarar ne de bir fayda vermek gücünde olmadığını görmüyorlar mı?

146. A'râf, 7/150-151.

147. Aziz Kur'ân, çeviri, s. 464.

148. Bk. Zemahşerî, II, 443-444; Râzî, XXII, 101; Derveze, III, 84-85.

88-89. âyetlerde, Hz. Mûsâ Sînâ Dağı'na gidince, Sâmirî altından bir buzağı heykeli yapmış, bunun kavmin ve Mûsâ'nın tanrısı olduğunu, ancak Mûsâ'nın bunu unuttuğunu ileri sürmüştü. Yüce Allah, buzağı heykelinin bir söz söyleyemediği gibi, kimseye bir yarar veya zarar veremeyeceğini belirterek insanları düşünmeye davet etmiştir.

Bugünkü Tevrat metninde buzağının yapımıyla ilgili şu bilgi verilir: "Kavmi, dağdan inmek için Mûsâ'nın geciktiğini görünce, Hârûn'un yanında toplandılar. Ona dediler ki: Kalk bizim için ilâh yap, önümüzden git-sin. Çünkü Mûsâ'ya, bizi Mısır'dan çıkaran bu adama, ne oldu bilmiyoruz. Hârûn onlara dedi: Karılarınızın, oğullarınızın ve kızlarınızın kulaklarındaki altın küpeleri kırıp çıkarın ve onları bana getirin. Bütün kavmi kulaklarındaki altın küpeleri kırıp çıkardılar ve onları Hârûn'a getirdiler. Onu ellerinden aldı ve oymacı âletiyle ona şekil verdi ve onu dökme bir buzağı yaptı."¹⁴⁹

Tevrat'ta, altın buzağıyı yapan ve kavmi ona taptıran kişinin, Sâmirî değil, Hârûn olduğu belirtilir.¹⁵⁰ Ancak Hz. Peygamber döneminde, Yahudilerin Sâmirî adına karşı çıkmamaları, o günkü Tevrat nüshalarında, bu adın geçtiğini gösterir.¹⁵¹

Bir peygamber olan Hârûn عليه السلام'ın kendi eliyle put yapıp, kavmini ona taptırması söz konusu olamaz. Durum böyle iken Tevrat'ın böyle bir bilgiye yer vermesi, metnin tahrif edildiğini gösterir. 85, 87 ve 95. âyetlerde buzağı heykelini yapanın ismi verilerek, bu iddiânın asılsız olduğu ortaya konulmuştur.

149. Çıkış, 32/1-4.

150. Bk. Tevrat, Çıkış, 32/4 ve 24.

151. krş. Âl-i İmrân, 3/93.

﴿ BÂB 5 ﴾

HÂRÛN VE MÛSÂ'NIN DÖNÜŞÜ, KAVİMLERİNE TEPKİLERİ, KUR'ÂN'A DİKKAT ÇEKİLMESİ, SÛR'A ÜFÜRÜLME VE KİYÂMET

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِيَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى ﴿٩١﴾ قَالَ يَا هَرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِيَ ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمْ لَا تَأْخُذْ بِلُحِيَّتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ وَانْظُرْ إِلَى إِلْهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلُّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾ كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾ خَالِدِينَ فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

- 90- Gerçekten Hârûn onlara daha önce şöyle demişti: “Ey kavmim! Siz bu buzağı heykeliyle sınanmaktasınız. Sizin Rabbiniz şüphesiz Rahmân olan Allah’tır. Gelin bana uyun ve emrime boyun eğin!”
- 91- Onlar, “Biz, dediler, Mûsâ aramıza dönünceye kadar buna tapmaktan asla vazgeçmeyiz!”
- 92- (Mûsâ dönünce): “Ey Hârûn, dedi. Onların yoldan çıktığını gördüğünde, beni izlemekten seni alıkoyan neydi? Yoksa emrime karşı mı geldin?”
- 94- Hârûn dedi: “Ey anamın oğlu! Sakalımı, başımı tutma! Ben senin, ‘İsrâiloğulları’nın arasına ayrılık soktun, sözümü tutmadın!’ demenden korktum.”
- 95- Mûsâ dedi: “Ey Sâmirî! Senin bu yaptığın nedir?”
- 96- Sâmirî dedi: “Ben onların görmedikleri bir şey gördüm. Sana gelen elçinin ayak bastığı yerden bir avuç toprak aldım ve onu (erimiş altının içine) attım. Böyle yapmayı nefsim bana güzel gösterdi!”
- 97- Mûsâ dedi: “O hâlde, derhâl burayı terk et! Artık senin için hayatın boyunca: “Bana dokunmayın!” diyerek insanlardan uzak duracaksın. Hem senin için, asla kurtulamayacağın bir cezâ günü var. Tapmakta olduğun şu ilâhına bak! Yemin olsun ki onu ateşte yakacağız ve sonra da küllerini denize savuracağız.”
- 98- Sizin ilâhınız, ancak kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah’tır. O, ilmiyle her şeyi kuşatmıştır.
- 99- İşte böylece sana geçmişlerin haberlerinden bâzılarını anlatıyoruz. Şüphe yok ki sana da katımızdan bir kitap verdik!
- 100- Her kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz ki kıyâmet gününde o, ağır bir günah yükünü yüklenecektir.
- 101- Onlar bu günah yükünün altında sürekli olarak kalırlar. Kıyâmet günü bu, onlar için ne kötü bir yüküdür!

102- O gün Sûr'a üfürülür ve Biz o zaman günahkârları kordudan gömgök olmuş bir hâlde mahşerde toplarız.

103- Aralarında birbirlerine gizli gizli şöyle derler: "Siz dünyada sadece on gün kaldınız!"

104- Aralarında konuştukları konuyu Biz daha iyi biliriz. İçlerinden en akıllı olanı: "Siz dünyada bir günden fazla kalmadınız!" der.

90-96. âyetlerde, Sâmirî, Hârûn ve Mûsâ arasında geçen konuşmalar ve tartışmalar zikredilir. Tefsirlerin verdiği bilgiye göre, 96. âyetle yalnız Sâmirî'nin gördüğünü iddiâ ettiği elçi Cebraîl عليه السلام olup, Mûsâ عليه السلام'ı göğe yükseltmek veya Firavun'u yok etmek için geldiğinde, Sâmirî, onun bininin, topraktaki izlerinde olağanüstü değişiklikler fark etmiş ve bu izden bir avuç toprak almıştı. Bu toprağı, buzağı kalıbına dökerek altın eriyiğinin içine karıştırmıştı.¹⁵²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Biz Mûsâ ile otuz gece için sözleştik ve buna on gece daha ekledik. Böylece Rabbinin belirlemiş olduğu süre kırk geceyi buldu. Mûsâ, kardeşi Hârûn'a dedi ki: 'Kavmim arasında benim yerime geç, (işleri) düzelt, bozguncuların yoluna uyma.'"**¹⁵³

97. âyete göre, Hz. Mûsâ, Samirî'yi kovmuş ve bir daha kavmi ile uğraşmamasını istemiş, bir cezâ olarak da onu sürgün etmiştir. İsrâiloğulları'nın onunla birlikte olmasını, ona yaklaşılmasını ve konuşulmasını yasaklamıştır. İbn-i Abbâs'a göre, Sâmirî bundan sonra toplumdan uzaklaşmış, hiç kimse ile görüşmeksizin çöllerde yabani hayvanların içinde yaşamak zorunda kalmıştır.

Bu âyet; bid'at ehli ile kimi isyancıların sürgün edilmesi konusunda delildir. Nitekim Hz. Peygamber, sahâbenin, özürsüz olarak Tebük Seferi'ne katılmayan Kâb bin Mâlik ve iki arkadaşıyla irtibatı kesmesini istemiş ve bu durum elli gün kadar sürmüştür.¹⁵⁴ Yine bir idam mahkûmu, Harem-i Şerîf'e sığınsa kimi fakihlere göre öldürülmez, fakat kendisiyle ilişki kurulmaması

152. Bk. Kurtubî, Câmi', II, 159.

153. A'râf, 7/142.

154. Bk. Tevbe, 9/118.

ve alışveriş yapılmaması yoluyla orayı terk etmesi çabuklaştırılır. Yine zinâ haddindeki sürgün de böyledir.

98-99. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın tek ilâh olduğu, O'nun ilminin her şeyi kuşattığı bildirilmiş, Hz. Muhammed'e de Kur'ân'ın verildiği belirtilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizin ilâhınız, bir tek İlâh'tır. Ondan başka ilâh yoktur. O Rahmân'dır, Rahîm'dir.”**¹⁵⁵ **“Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?”**¹⁵⁶

“Allah, yedi kat göğü ve yerden de bir o kadarını yaratmıştır. Buyruk bunlar arasında inip durmaktadır ki, böylece Allâh'ın her şeye kâdir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz!”¹⁵⁷

“Biz peygamberlerin haberlerinden, kalbini güçlendirecek olanların her birini sana anlatıyoruz. Bu sûrede sana gerçeğin bilgisi, mü'minlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.”¹⁵⁸

مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾ خَالِدِينَ فِيهِ
وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾

100- Her kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz ki kıyâmet gününde o, ağır bir günah yükünü yüklenecektir.

101- Onlar bu günah yükünün altında sürekli olarak kalırlar. Kıyâmet günü bu, onlar için ne kötü bir yüküdür!

100-101. âyetlerde, Kur'ân-ı Kerîm'den yüz çevirenlerin kıyâmet günü büyük bir günah yükünü yükleneceği haber verilmiştir. 99. âyette sözü edilen “zikir” kelimesiyle hikmetli ve ibretli kıssalarla dolu Kur'ân-ı Kerîm kasdedilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Her kim de beni anmaktan (Kur'ân'dan) yüz çevirirse, onun için dar bir geçim vardır ve onu kıyâmet günü**

155. Bakara, 2/163.

156. A'râf, 7/89.

157. Talâk, 65/12.

158. Hûd, 11/120.

kör olarak haşrederiz.' O der ki: 'Ey Rabbim! Dünyada ben görüyordum. Beni niçin kör olarak haşrettin?' Allah der ki: 'Bu böyledir, çünkü sana âyetlerimiz gelmişti de, sen onları unutmuştun, bugün de sen öylece unutulacaksın.' İşte Rabbinin âyetlerine îmân etmeyip de sınırı aşanları Biz böyle cezâlandırırız. Elbette âhiretin azâbı daha şiddetli ve daha sürekli'dir."¹⁵⁹

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

102- O gün Sûr'a üfürülür ve Biz o zaman günahkârları kordudan gömgök olmuş bir hâlde mahşerde toplarız.

103- Aralarında birbirlerine gizli gizli şöyle derler: "Siz dünyada sadece on gün kaldınız!"

104- Aralarında konuştukları konuyu Biz daha iyi biliriz. İçlerinden en akıllı olanı: "Siz dünyada bir günden fazla kalmadınız!" der.

102-104. âyetlerde, Sûr'a üflenince günahkârların susuzluk, korku ve dehşetten gözlerinin gömgök olacağı, kendi aralarında dünyada sadece on gün kadar kaldıklarını söyleyecekleri, en akıllılarının ise sadece bir gün kaldıklarını söyleyeceği bildirilir. Âhiretin dehşeti veya oradaki hayatın uzunluğu karşısında, dünya veya kabirde geçirdikleri süre, çok kısa görünür.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **"Sûr'a üfürüleceği gün de hükümranlık O'nundur. Görülmeyeni de görüleni de bilendir ve O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır."**¹⁶⁰

Kelbî ve Ferrâ, 102. âyetteki "zürkan" kelimesine, "umyan (kör)" anlamı vermiştir. Bu sûrenin 124. âyeti de bu anlamı destekler. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

¹⁵⁹. Tâhâ, 20/124-127.

¹⁶⁰. En'âm, 6/73.

“Allah kime hidâyet verirse, o doğru yolu bulmuştur. Kimi de saptırırsa, artık onlar için, O’ndan başka koruyan kimse bulamazsın. Biz onları kıyâmet gününde kör, dilsiz ve sağır olarak yüzüstü haşrederiz. Onların varacakları yer cehennemdir; ateşi yavaştadıkça, onlara ateşin alevini arttırırız! İşte bu onların cezâsıdır. Çünkü onlar; âyetlerimizi inkâr etmişler ve “Biz bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak yığını hâline geldiğimiz zaman, biz mi yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?” demişlerdir.”¹⁶¹

“Allâh’ın onları bir araya toplayacağı gün, sanki onlar sadece gündüzün, görüşüp tanıştıkları bir saati kadar dünyada kaldıklarını sanırlar. Allâh’ın huzûruna çıkmayı yalanlayıp, doğru yolu tutmamış olanlar, en büyük ziyâna uğramışlardır.”¹⁶² “O gün, dağları yürütürüz, yeryüzünü çırılçıplak görürsün. Onları da mahşerde toplamışız ve hiçbirini bırakmamışızdır.”¹⁶³

Hadiste şöyle buyrulur: “İsrâfil ﷺ Sûr’u ağzına koymuş, üflemek için bekleyip dururken, ben nasıl sevinebilirim? Bu söz ashâb-ı kirâmı çok endişelendirdi. Bunun üzerine Allâh’ın Rasûlü onlara şöyle buyurdu: “Hasbünallâhü ve ni‘me’l-vekîl (Allah bize yeter, O ne güzel vekildir) deyiniz.”¹⁶⁴

161. İsrâ, 17/97-98.

162. Yûnus, 10/45.

163. Kehf, 18/47.

164. Tirmizî, Kıyâmet, 8.

﴿ BÂB 6 ﴾

**KİYÂMET GÜNÜ DÜNYANIN HÂLİ,
ŞEFAAT, ALLÂH'IN İLMİ, TEVEKKÜL,
ÂDEM'DE KARARLILIK GÖRÜLMEMESİ**

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾ وَعَنْتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَى إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١١٤﴾ وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَى آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسَى وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾

105- Sana dağlar hakkında soruyorlar. De ki: “Rabbim onları ufalayıp savuracak.”

106- “Onların yerlerini dümdüz, bomboş bırakacak.”

107- “Sen oralarda ne bir çukur ne de bir tümsek göreceksin.”

108- O gün, herkes hiçbir yere sapmadan kendilerini çağıran davetçinin peşine düşecektir. Artık, Rahmân olan Allâh’ın huzûrunda sesler kısılmıştır. Bu yüzden fısıltıdan başka bir ses işitemezsin!

109- O gün, Rahmân’ın izin verdiği ve sözünden râzı olduğu kimselerden başkasının şefaati fayda vermez.

110- Allah, insanların geleceklerini de geçmişlerini de bilir. Onların ilmi ise bunu kapsayamaz.

111- (O gün) bütün yüzler, O diri ve her şeyi ayakta tutan Allâh’a boyun eğmiştir. Zulüm yüklenen kişi gerçekten hüsrâna uğramıştır.

112- Mü’min olarak sâlih ameller yapan kimse ise, ne haksızlığa uğramaktan, ne de sevaplarını eksik almaktan korkar!

113- İşte böylece Biz onu Arapça bir Kur’ân olarak indirdik ve Allâh’a karşı gelmekten sakınsınlar, bu Kur’ân onlar için bir öğüt, bir hatırlatma olsun diye, onda tehditlerimizi türlü şekillerde açıkladık.

114- Egemenliğin gerçek sahibi olan Allah yücesidir! Sana vahyedilişi tamamlanmadan önce Kur’ân’ı okumada acele etme ve de ki: “Ey Rabbim! Benim ilmimi arttır.”

115- Andolsun bundan önce Âdem’e (şu ağaçtan yeme diye) emretmiştik, fakat unuttu. Biz onda bir kararlılık bulmadık.

105-107. âyetlerde, kıyâmet gününde Yüce Allâh’ın dünyanın en belirgin noktaları olan dağları ufalayıp yok edeceği, dünyanın dümdüz bir hâl alacağı ve herkesin davetçinin peşine düşerek mahşer meydanında toplanacağı belirtilmektedir.

İbnü'l-Arabî ve başkaları; dağları yerinden söker, kum hâline getirir, kum sel gibi akar. Sonra pamuk gibi incelik ve rüzgârla savrulup gider, demişlerdir. Bundan sonra arzın üzeri bitkilerden arınır, binâ ve yapılar ortadan kalkar.¹⁶⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün, dağları yürütürüz, yeryüzünü dümdüz görürsün. Onları da mahşerde toplamışız ve hiçbirini bırakmamışızdır.”**¹⁶⁶ **“O gün yer başka yere, gökler de başka göklere çevrilir. İnsanlar her şeyi kudretine boyun eğdiren tek Allâh'ın huzûrunda toplanırlar.”**¹⁶⁷

“Sen onlara aldırma! O gün çağıran görülmemiş bir şeye çağıracaktır. Onlar sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi, gözleri düşkün olarak kabirlerinden çıkarlar. Çağırana doğru koşarlar. O kâfir olanlar, “Bu, çok çetin bir gün!” derler.”¹⁶⁸

108-109. âyetlerde, kıyâmet günü herkesin sessizce Allah Teâlâ'nın huzûrunda toplanacağı, sadece Allâh'ın izin vereceği kimsenin şefaate edebileceği belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün, Rahmân'ın kendisine söz ve izin verdikleri dışında, hiç kimse şefaate etme hakkına sahip olamaz.”**¹⁶⁹

Enes bin Mâlik ؓ'in Basra'da bulunduğu sırada, yanına giden Ma'bed bin Hilâl el-Anezî ile Sâbit-i Bünânî'ye Hz. Peygamber ﷺ'in şefaate ilgili olarak şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: **“Kıyâmet günü insanlar bölük bölük Âdem'e gelip, Allah'tan zürriyeti için şefaatte bulunmasını isteyecekler. Âdem, ben buna ehil değilim, fakat siz İbrahim'e gidin, çünkü o, Halilullah'dır, diyecek. İnsanlar İbrahim'e gelecekler. O da: Ben buna ehil değilim, fakat siz Mûsâ'ya gidin, çünkü o Kelîmullah'dır, diyecek. Mûsâ'ya gidecekler, o da: Ben buna ehil değilim, siz Îsâ'ya gidin, çünkü o, Rûhullah ve Kelîmullah'dır, diyecek. O da: Ben buna ehil değilim, fakat siz Muhammed ﷺ'e gidin, diyecek. Sonunda bana gelecekler. Ben, buna ehilim diyerek, Rabbimin huzûruna çıkmak için izin iste-yeceğim. İzin verilecek. Ben de O'nun huzûruna durarak öyle bir hamdû senâda bulunacağım ki, şimdi bunu zikretmeye gücüm yetmez. Onları**

165. Bk. Kurtubî, Câmi', III, 163.

166. Kehf, 18/47.

167. İbrâhim, 14/48.

168. Kamer, 54/6-8.

169. Meryem, 19/87.

bana Allah ilham edecek. Sonra Allah için secdeye kapanacağım. Bana yâ Muhammed, başını kaldır. Söyle ki sözün dinlensin, isteğin yerine getirilsin, şefaât iste, sana şefaât hakkı verilsin. Bunun üzerine ben, ey Rabbim! Ümmetimi, ümmetimi, diyeceğim. Bunun üzerine Allah Teâlâ bana: Haydi git, kalbinde buğday (veya bir arpa) tanesi kadar îmân eseri olanları cehennemden çıkar, buyuracak. Ben de gidip emredileni yapacağım. Sonra tekrar Rabbimin huzûruna çıkacağım. Allah Teâlâ bana: Haydi git, kalbinde hardal tanesi kadar îmân eseri olanları cehennemden çıkar, buyuracak. Ben de gidip emredileni yapacağım. Sonra tekrar Rabbimin huzûruna çıkacağım. Geri kalan ümmetimin cehennemden çıkarılması için yalvaracağım. Bana kalbinde hardal tanesinden daha az, çok daha az îmân eseri olanları cehennemden çıkar, buyuracak, ben de bana emredileni yapacağım.”

Enes bin Mâlik'in yanından çıkan bu iki kişi, o sırada Haccac'ın zulmü sebebiyle Basra'da Ebû Halîfe'nin evinde saklanmakta olan Hasan-ı Basri'yi ziyarete gitmişler ve ona bu şefaât hadîsinden söz etmişler. Hadîsi dikkatlice dinleyen Hasan, bu hadîsi Enes'ten yirmi yıl önce dinlediğini ve son kısmında bir eksiklik olduğunu söylemiştir. Bu eksiklik için de, o zaman Enes daha genç ve dinç idi. Ya devamını unuttu ya da sizler fazla ümide kapılıp, ameli terk edersiniz diye mi korktu, onu bilemem, demiş ve aşağıdaki ilâve kısmı rivâyet etmiştir:

“Dördüncü defa Rabbimin huzûruna çıktığımda: ‘Ey Rabbim! Lâ ilâhe illâllah diyenleri cehennemden çıkarmama izin ver.’ diyeceğim. Allah Teâlâ şöyle buyuracak: “Lâ ilâhe illâllah diyenleri Cehennem'den çıkarmak üzere şefaât etme işi sana verilmemiştir. Fakat ben kudretime, büyüklüğüme, azametime ve ululuğuma yemin ederim ki, lâ ilâhe illâllah diyenleri cehennemden Ben çıkaracağım.”¹⁷⁰

Hadiste şöyle buyurulmuştur: *“Bana, Allah'tan başka ilâh yoktur (lâ ilâhe illâllah) deyinceye kadar insanlarla savaşmam emredildi. Bu sözü söyledikleri zaman canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar.”¹⁷¹*

Îman; Allah indinden gelen şeyleri kalp ile tasdik ve dil ile ikrardır. İslâmî bir terim olarak îmân ise; Allâh'a, Hz. Muhammed ﷺ'in Allâh'ın kulu ve Rasûlü olduğuna ve O'nun Allah Teâlâ'dan alıp insanlara bildirdiği, kesin delillerle bilinen şeylerin gerçek olduğuna yürekten ve kesin olarak

170. Buhârî, Tevhid, 36; Müslim, Îman, 326.

171. Buhârî, Îman, 17, Zekât, 1; Müslim, Îman, 32, Cihâd, 59; Tirmizî, Îman, 1, 2; Nesâî, Zekât, 3.

inanmak, bunların hak ve gerçek olduklarını kalp ile kabul ve tasdik etmektir. Bir kimse kalbinde kabul ve tasdik olduğu hâlde, dili ile ikrar etmiyorsa, Allah indinde mü'mindir. Fakat bilemedikleri için müslümanlar nazarında kafirdir. İmam Mâtürîdî ve İmam Eş'arî gibi akîde imamlarına göre, îmânın asıl rüknü, inanılması gereken şeyleri kalben tasdik etmekten ibârettir. Dil ile ikrar şart değildir. Ancak bir kimse, hiçbir mâzeret yokken ikrarda bulunmazsa, îmânını gizlediği için günahkâr olur. Kâfir olmaz. Bu konuda en isâbetli olan ve beğenilen görüş budur.

Âyet ve hadisler de buna delâlet eder. **“Onlar, o kimselerdir ki, Allah îmânı kalplerine yazmış, bunları kendinden bir ruh ile desteklemiştir.”**¹⁷² **“İman henüz sizin kalplerinize girmemiştir.”**¹⁷³ **“Allâhım! Kalbimi dininde ve Sana itaatte sâbit kıl!”**¹⁷⁴ Bütün bunlardan anlaşıldığına göre, îmânın hakiki rüknü, sadece kalp ile tasdikten ibârettir. Dil ile ikrar, o kimseye İslâm'ın hükümlerini tatbik etmek için gereklidir.

Soyut bir inancın yeterli olmadığı, insanın yeryüzüne bir imtihan dönemi geçirmek üzere geldiği çeşitli âyet ve hadislerde ifâde edilmiştir. Aşağıdaki âyetler bunlardandır: **“İnsanlar yalnız, ‘îmân ettik’ demekle, hiç denmeden bırakılacaklarını mı sandılar?”**¹⁷⁵ **“Yoksa siz sizden öncekilerin başından geçenler sizin de başınızdan geçmeden cennete gireceğinizi mi sandınız?”**¹⁷⁶

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

110- Allah, insanların geleceklerini de geçmişlerini de bilir.

Onların ilmi ise bunu kapsayamaz.

110. âyete göre, Allah, insanların yaptıklarını, yapacaklarını, konuşmalarını, işlerini ve niyetlerini bilir. Bunlar yazıcı melekler tarafından tespit edilir ve kıyâmet gününde insanın önüne amel defteri olarak konulur. Onda eksik bir şey kalmaz.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O dâimâ diridir, yarattıklarını koruyup gözetendir. O'nu**

172. Mücâdele, 58/22.

173. Hucurât, 49/14.

174. İbn Mâce, 34/2.

175. Ankebût, 29/2.

176. Bakara, 2/214.

ne bir uyuklama ne de bir uyku tutar. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. İzni olmadan, O'nun katında şefa'at edecek olan kimdir? O, kullarının önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bilir.”¹⁷⁷

“O, onların önlerindeki de arkalarındaki de bilir. Onlar Allâh'ın hoşnut olduğu kimseden başkasına şefa'at etmezler ve hepsi O'nun korkusundan titrerler.”¹⁷⁸ **“O, onların önlerindeki de arkalarındaki de bilir. Sonunda bütün işler Allâh'a döndürülür.”**¹⁷⁹

وَعَنْتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

111- (O gün) bütün yüzler, O diri ve her şeyi ayakta tutan Allâh'a boyun eğmiştir. Zulüm yüklenen kişi gerçekten hüsrâna uğramıştır.

112- Mü'min olarak sâlih ameller yapan kimse ise, ne haksızlığa uğramaktan, ne de sevaplarını eksik almaktan korkar!

111-112. âyetlerde, kıyâmet günü bütün yüzlerin Allah Teâlâ'nın yüceliği karşısında eğileceği, zâlimlerin kurtuluşa eremeyeceği, iyi işler yapan mü'minlerin ise bir haksızlığa uğramayacakları belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Her kim mü'min olarak sâlih amellerden işlerse, onun emeği boşa gitmez. Çünkü Biz onu yazmaktayız.”**¹⁸⁰ **“Kim bir kötülük işlerse, ona ancak onun benzeri ile karşılık verilir. Erkek veya kadın, her kim de mü'min olarak iyi bir iş yaparsa, işte onlar cennete girerler ve orada kendilerine hesapsız rızık verilir.”**¹⁸¹

Hz. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Zulümden kaçının. Çünkü kıyâmet gününde zulüm, zâlim için zifirî karanlık olacaktır. Cimrilikten

177. Bk. Bakara, 2/255.

178. Enbiyâ, 21/28.

179. Hac, 22/76.

180. Enbiyâ, 21/94.

181. Mü'min, 40/40.

de sakının. Çünkü cimrilik sizden önceki ümmetleri helâk etmiş, onları birbirinin haksız yere kanını dökmeye ve haramları helâl saymaya sevk etmiştir.”¹⁸²

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَى إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١١٤﴾

113- İşte böylece Biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik ve Allâh'a karşı gelmekten sakınsınlar, bu Kur'ân onlar için bir öğüt, bir hatırlatma olsun diye, onda tehditlerimizi türlü şekillerde açıkladık.

114- Egemenliğin gerçek sahibi olan Allah yücesidir! Sana vahyedilişi tamamlanmadan önce Kur'ân'ı okumada acele etme ve de ki: “Ey Rabbim! Benim ilmimi arttır.”

113-114. âyete göre, Kur'ân bir sakınma, bir uyarı ve bir öğüt olması için Arapça olarak indirildiği bildirilmiştir. Diğer yandan Hz. Peygamber'in vahiy gelirken, uzunca âyet ya da sûreleri unutmaya endişesi ile hemen tekrarlamak için dilini oynatıp okumaya çalıştığı, buna gerek olmadığı belirtilmiştir¹⁸³ Hz. Peygamber'in Allah'tan ilmini artırmasını istemesi, İslâm'ın bilime verdiği önemi gösterir. Yine onun Allah'tan yalnız yararlı ilim istemesi de dikkat çekicidir¹⁸⁴

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz; onu, anlamanız için Arapça bir Kur'ân olarak indirdik.”**¹⁸⁵ **“Düşünüp öğüt alsınlar diye Biz bu Kur'ân'da sözü çeşitli şekillerde açıkladık. Fakat bu, onların nefretini arttırmaktan başka bir şey sağlamıyor.”**¹⁸⁶

Yukarıdaki 114. âyette, Cenâb-ı Hak Hz. Peygamber'den ilmini artırmasını istemeyi emretmektedir. Bu emir ümmete de şâmindir. Çünkü dünya hayatında sürekli olarak bilgi sahibi olmak gerek amel gerek dünya nîmetlerinden istifâde için gereklidir.

182. Müslim, Birr, 56.

183. Ayrıca bk. Kıyâmet, 75/16-19; Hicr, 15/9.

184. Bk. Tirmizî, Deavât, 128; İbn Mâce, Mukaddime, 23, Duâ, 2.

185. Yûsuf, 12/2.

186. İsrâ, 17/41.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: Kur'ân'da ilk inen âyetlerin okumaya ve ilme teşvik etmesi dikkat çekicidir: **“Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin en büyük kerem sahibidir. O, kalemle yazmayı öğretti. İnsana bilmediğini bildirdi.”**¹⁸⁷

“Allah, içinizden îmân edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltir.”¹⁸⁸ **“De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”**¹⁸⁹

H. Peygamber ﷺ de ilme teşvik ederek şöyle buyurmuştur:

“İlim öğrenmek kadın ve erkek her müslümana farzdır.”¹⁹⁰ **“İlim öğrenmek için yolculuğa çıkan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolundadır.”**¹⁹¹

Muhammed b. Sîrin başından geçen bir olayı şöyle anlatır: Bir de-
fasında Basra mescidine girdim. Esved b. Seri, halka kıssa anlatıyordu. Mesciddekiler onun çevresini sarmışlardı. Mescidin başka bir köşesinde fıkıh ehli kimseler oturuyorlardı. Fıkıh ilmi üzerine müzâkere yapıyorlardı. Bu iki topluluk arasında namaza durdum. Namazı bitirdikten sonra, kendi kendime şöyle dedim: Esved'in yanına gitsem, onlara rahmet ve bereket vardır. Onlarla beraber bana da rahmet ve bereket iner. Fıkıh meclisi halkasına gitsem, belki de duymadığım bir şeyi duyar; onunla da amel ederim. Böylece, nefsimi bunlardan birini seçmeye zorluyordum. Onları geçip gittim, hiçbirini ile oturmam. Gece oldu. Bir rüya gördüm. Bana biri geldi ve şöyle dedi: Eğer ilim müzâkere edilen meclise gitseydin, orada Cebrâil'i bulurdun.¹⁹²

H. Peygamber'in ilimle ilgili olarak şöyle duâ ettiği nakledilmiştir: **“Allâhım! Fayda vermeyen ilimden... sana sığınırım.”**¹⁹³

İlim ehliyle ilgili olarak da Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: **“Âlimin abide üstünlüğü, benim en alt derecede olanınıza üstünlüğüm gibidir.”**¹⁹⁴ **“İlminden istifâde edilen bir âlim, bin âbiddeden hayırlıdır.”**¹⁹⁵ **“Âlimler Peygamberlerin vârisleridir.”**¹⁹⁶

187. Alak, 96/1-5.

188. Mucâdele, 58/11.

189. Zümer, 39/9.

190. İbn Mâce, I, 367.

191. Tirmizî, İlim, 2.

192. Ebû'l-Leyl Semerkandî, Tenbihu'l-Gâfilîn, I, 491.

193. Nesai, İstiâze, 2.

194. Tirmizî, İlim, 19.

195. Münâvî, Kenzû'l Hakâik, 88.

196. Riyâzü's-Sâlihîn, VI, 176.

“Ey Ebû Zer! Sabahtan çıkıp, Allâh’ın kitabından bir âyet öğrenmen, senin için yüz rekât namaz kılmaktan hayırlıdır. Hele sabahleyin evinden çıkıp dînî ilimlerden bir mevzuyu öğrenmen -onunla amel edilsin, edilmesin- senin için bin rekât (nâfile) namaz kılmaktan daha hayırlıdır.”¹⁹⁷

Yunus Emre’nin şu dizeleri de dikkat çekicidir:

İlim ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir,
Sen kendini bilmezsen,
Bu nice okumaktır.

İlim elinde çıra,
Yak da Mevlâ’yı ara,
Bilmek olmak değildir,
Olmaya bak, olmaya...

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَتَسَىٰ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾

115- Andolsun bundan önce Âdem’e (şu ağaçtan yeme diye) emretmiştik, fakat unuttu. Biz onda bir kararlılık bulmadık.

115. âyette, Hz. Âdem’e ilk buyruğun iletildiği, fakat bu konuda kendisinde bir kararlılık görülmediği belirtilmiştir. Bu ilk buyruğun, cennetten isteğinizi yiyiniz içiniz, fakat şu ağaca yaklaşmayın, yasağı olduğu anlaşılıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bir de demiştik ki: ‘Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) birlikte cennette oturun; orada dilediğiniz yerden bol bol yiyin, fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zâlimlerden olursunuz.’ Sonra şeytan, orada onların ayaklarını kaydırды ve böylece onları içinde bulundukları yerden (cennetten) uzaklaştırdı. Bunun üzerine: ‘Birbirinize düşman olarak inin; çünkü yeryüzünde belli bir süre-ye kadar, sizin için bir barınma ve bir yararlanma vardır.’ dedik.”**¹⁹⁸

197. Münzirî, Terğîb ve Terhîb, I, 132.

198. Bakara, 2/35-36.

﴿ BÂB 7 ﴾

**ÂDEM'E SECDE, ÂDEM'İN UYARILMASI,
CENNET NÎMETLERİ, ÂDEM VE EŞİ İÇİN DÜNYA
HAYATI, TEVBE, İMTİHAN SÜRECİ,
DAR BİR GEÇİM VE KÖR OLARAK HAŞREDİLME**

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا
يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى
﴿١١٧﴾ إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى ﴿١١٨﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا
وَلَا تَضْحَى ﴿١١٩﴾ فَوَسَّوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى
شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبُلَى ﴿١٢٠﴾ فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوَاتُهُمَا
وَطَفَحَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى
﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَنَبَهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى ﴿١٢٢﴾ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا
بَغْضًا لِّبَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَأَمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا
يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا
وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ
كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾ قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى
﴿١٢٦﴾ وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ
الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى ﴿١٢٧﴾ أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ
يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى ﴿١٢٨﴾

- 116- Bir zamanlar Meleklerle, “Âdem için secde edin!” dedik. İblis dışında hemen secde ettiler, ancak o secde etmekten kaçındı.
- 117- Bunun üzerine Biz şöyle dedik: “Ey Âdem! Bu, senin de eşinin de düşmanıdır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra sıkıntı çekersin!”
- 118- “Çünkü cennette senin için ne acıkmak, ne de çıplak kalmak vardır!”
- 119- “Burada sen ne susuzluk çeker, ne de sıcaaktan burnalırsın!”
- 120- Derken şeytan ona vesvese verip aklını karıştırdı. “Ey Âdem! Sana ölümsüzlük ağacını ve asla yok olmayacak bir saltanatı göstereyim mi?” dedi.
- 121- Böylece ikisi de o ağacın meyvesinden yediler. Derhâl kendilerine ayıp yerleri açılıverdi. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. Âdem Rabbinin buyruğuna karşı geldi ve şaşırıp kaldı.
- 122- Sonra Rabbi onu seçkin kıldı, tevbesini kabul etti ve doğru yola iletti.
- 123- Allah dedi: “Siz ikiniz, hepiniz birbirinize düşman olarak oradan inin! Artık benden size ne zaman bir yol gösterici gelir de, kim benim yol göstericime uyarsa, işte o sapıklığa düşmez ve bedbaht olmaz.”
- 124- “Kim beni anmaktan (Kur'ân'dan) yüz çevirirse, onun için dar bir geçim vardır ve onu kıyâmet günü kör olarak diriltiriz.”
- 125- O der ki: “Ey Rabbim! Dünyada ben görüyordum. Beni niçin kör olarak haşrettin?”
- 126- Allah der: “Bu böyledir, çünkü sana âyetlerimiz gelmişti de, sen onları unutmuştun, bugün de öylece sen unutulacaksın!”
- 127- İşte Rabbinin âyetlerine îmân etmeyip de sınırı aşanları Biz böyle cezâlandırırız. Elbette âhiretin azâbı daha şiddetli ve daha sürekli.

128- Kendilerinden önce, şimdi yurtlarında gezip dolaştıkları nice kavimleri helâk edişimiz, onları doğru yola sevk etmedi mi? Elbette bunda akıl sahipleri için nice ibretler vardır.

116-119. âyetlere göre, Allah Teâlâ Hz. Âdem'i yaratınca meleklerle ona secde etmelerini emretmiş, İblis dışında hepsi secde etmişti. Bu arada cennete yerleştirilen Âdem ile Havva'ya bütün cennet nîmetlerinden istifade edebilecekleri bildirilirken, bir ağaç gösterilmiş ve ona yaklaşmamaları istenmiştir. Âdem'i kıskanan şeytanın tuzağı sonucu Âdem'le Havva yasak meyveden yemişler ve bu kural dışına çıkmaları onların cennetten çıkarılmalarına sebep olmuştur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O zaman meleklerle: ‘Âdem’e secde edin!’ dedik, hemen secde ettiler. Yalnız İblis dayattı ve büyüklük tasladı, böylece inkârcılardan oldu. Bir de demiştik ki: ‘Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) birlikte cennette oturun; orada dilediğiniz yerden bol bol yiye, fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zâlimlerden olursunuz.”**¹⁹⁹

“Ey insanlar! Yeryüzünde bulunan nîmetlerin helâl ve temiz olanlarından yiye ve şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır. Şeytan size hep kötü ve çirkin işleri emreder ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi ister.”²⁰⁰

120-122. âyetlere göre, bu uyarılara rağmen şeytanın tavsiyesine uyarak yasak meyveden yiyen Âdem'le eşinin ayıp yerleri görünmeye başlamıştır. Cennet yaprakları ile örtünmeye çalışmışlar. Bundan sonra yeryüzüne inen İnsanoğluna Allah'tan gelecek uyarılara uyduğu takdirde sıkıntı çekmeyeceği, aksi hâlde dünyada dar bir geçimle karşılaşacağı, kıyâmet günü de kör olarak Rabbinin huzûruna çıkacağı bildirilmiştir. Ancak Hz. Âdem hatâsını anlayıp tevbe etmiş, Cenâb-ı Hak onun tevbesini kabul ederek, kendisini doğru yola iletmış ve peygamber olarak seçmiştir.

Âyette sözü edilen yasak ağacın buğday, üzüm veya incir olduğu öne sürülmüştür. Âyette “şeceretü'l-huld (ebedilik ağacı)” ifâde edilen bu ağaç hakkında Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: **“Cennette öyle bir ağaç vardır ki,**

199. Bakara, 2/34-35.

200. Bakara, 2/168-169.

bir atlı onun gölgesinde yetmiş veya yüz yıl gider de yine de sonuna varamaz. İşte bu ölümsüzlük ağacıdır. Siz isterseniz: **“Uzamış gölgeler altında.”**²⁰¹ âyetini okuyunuz.”²⁰²

Tevrat’a göre cennette “Hayat ve bilgi ağacı” denilen iki ağaç vardı. İblis ikincisinden yedirdiği için insan ölümlü olmuştur. Günümüz Hristiyanlık inancına göre ise yasak ağaçtan kastedilen Âdem ile Havva’nın cinsel ilişkisidir.²⁰³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sonra şeytan, orada onların ayaklarını kaydırды ve böylece onları içinde bulundukları yerden (cennetten) uzaklaştırdı. Bunun üzerin: ‘Birbirinize düşman olarak inin; çünkü veryüzünde belli bir süreye kadar, sizin için bir barınma ve bir yararlanma vardır.’ dedik.”**²⁰⁴

“Derken şeytan, gizlenen avret yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi. Dedi ki: ‘Rabbinizin bu ağacı yasaklaması, ancak sizlerin iki melek olmamanız veya burada ebedî olarak kalmanmanız içindir.’ Ve onlara: ‘Gerçekten ben iyiliğiniz için size öğüt veriyorum.’ diye de yemin etti.”²⁰⁵

“Böylece İblis, onları aldattı. Onlar ağacın (meyvesini) tadınca, avret yerleri kendilerine göründü. Cennet yapraklarını üzerlerine üst üste yamayıp örtmeye başladılar. Rab’leri onlara şöyle nidâ etti: ‘Ben size bu ağacı yasak etmedim mi? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?’”²⁰⁶

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ فَمَا يُأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى
فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ﴿١٢٣﴾

123- Allah dedi: “Siz ikiniz, hepiniz birbirinize düşman olarak oradan inin! Artık benden size ne zaman bir yol gösterici gelir de, kim benim yol göstericime uyarsa, işte o sapıklığa düşmez ve bedbaht olmaz.”

201. Vâkıa, 56/30.

202. Ahmed bin Hanbel, II, 455, 462; Dârimî, Rikâk, 114.

203. Bk. Bakara, 2/35, 36; A'râf, 7/19-22; S. Hayri Bolay, “Âdem” mad., TDV Ansik.

204. Bakara, 2/36.

205. A'râf, 7/20-21.

206. A'râf, 7/22.

123. âyete göre, Âdem ile Havva cennetten dünya gezegenine indirilmiştir. Tefsirlerde verilen bilgilere göre Hz. Âdem Hindistan tarafında Serendib adasına, Hz. Havva ise Arabistan'daki Arafat dağına indirilmiş ve zaman içinde Arafat'ta buluşma gerçekleşerek, dünyadaki ilk aile yuvası kurulmuş, insan nesli çoğalarak dünyaya yayılmıştır.

İnsanların birbirine düşman olmaları, şeytanın onlara vesvese vermesi, yanıltmak için sürekli olarak devrede olması, dünyanın çekiciliği gibi etkenlerle ortaya çıkmıştır. Zaman içinde menfaat çatışmaları onları düşmanlığa ve savaşıma sürüklemiştir.

Hz. Âdem'le Havva'nın ilk olarak kaldıkları bu cennetin (ormanlık/bahçe), dünyadaki yüksek bir bahçe olduğu ve oradan aşağı inerek düz topraklara dağıldıkları öne sürülmüştür. **“Sizi şu topraktan yarattık, yine ona döndüreceğiz ve bir kez daha ondan çıkaracağız.”**²⁰⁷ gibi âyetlerle, Tevrat'taki, insanın Aden bahçesinde yaratıldığını belirten ifâdeler de lil gösterilmiştir.²⁰⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Sonra şeytan, orada onların ayaklarını kaydırды ve böylece onları içinde bulundukları yerden (cennetten) uzaklaştırdı. Bunun üzerine: ‘Birbirinize düşman olarak inin; çünkü yeryüzünde belli bir süreye kadar, sizin için bir barınma ve bir yararlanma vardır.’ dedik. Derken Âdem, Rabbinden birtakım kelimeler aldı ve hemen O’na tevbe etti. Çünkü O, tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır.”²⁰⁹

“Onlara şöyle dedik: ‘Hepiniz inin oradan, benden size ne zaman bir yol gösterici gelir de, kim o yol göstericimin izince giderse, onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince; işte onlar cehennemliklerdir. Orada sürekli olarak kalacaklardır.”²¹⁰

207. Tâhâ, 20/55.

208. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, V, 455; bk. Tekvîn, 2/8, 3/23.

209. Bakara, 2/36-37.

210. Bakara, 2/38-39.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
 أَعْمَى ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾
 قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيَتْهَا كَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى ﴿١٢٦﴾

124- “Kim beni anmaktan (Kur'ân'dan) yüz çevirirse, onun için dar bir geçim vardır ve onu kıyâmet günü kör olarak diriltiriz.”

125- O der ki: “Ey Rabbim! Dünyada ben görüyordum. Beni niçin kör olarak haşrettin?”

126- Allah der: “Bu böyledir, çünkü sana âyetlerimiz gelmişti de, sen onları unutmuştun, bugün de öylece sen unutulacaksın!”

124-126. âyetlerde, dünya hayatında Allâh'ın zikrinden yüz çevirenlerin dünya hayatının sıkıntılı geçeceği, âhiret günü de kör olarak haşredilecekleri belirtilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Böylece sana geçmişlerin haberlerinden bâzılarını anlatıyoruz. Şüphe yok ki sana katımızdan bir kitap verdik! Her kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz o, kıyâmet günü ağır bir günah yükü taşır.”**²¹¹

“Her kim Rahmân olan Allâh'ı anmaktan yüz çevirirse, Biz ona bir şeytan sardırırız; öyle ki artık o, onun arkadaşı olur. Şeytanlar onları doğru yoldan çıkarırlar da, onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar.”²¹²

“Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse, Allah onu, giderek artan çetin bir azâba uğratar.”²¹³ **“Allah kime hidâyet verirse, o doğru yolu bulmuştur. Kimi de saptırırsa, artık onlar için, O'ndan başka korusayan kimse bulamazsın. Biz onları kıyâmet gününde kör, dilsiz ve sağır olarak yüzüstü haşrederiz. Onların varacakları yer cehennemdir; ateşi yavaşladıkça, onlara ateşin alevini arttırırız!”**²¹⁴

211. Tâhâ, 20/99-100.

212. Zuhruf, 43/36-37.

213. Cin, 72/17.

214. İsrâ, 17/97.

“Çünkü o kâfirler, dinleriyle eğlenip alay etmiş ve dünya hayatına aldanmışlardı. Onlar, bugüne kavuşacaklarını nasıl unuttular ve âyetlerimizi nasıl bilerek inkâr ettilerse, Biz de bugün onları öyle unutturuz!”²¹⁵

“Allâh’ı unutan ve bu yüzden Allâh’ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Çünkü onlar, yoldan çıkmış kimse-lerdir.”²¹⁶

Sa’d bin Ubâde ؓ’ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Kim Kur’ân-ı Kerîm okumasını öğrenir ve sonra unutursa, kıyâmet günü Allâh’a elleri çolak olarak kavuşur.”²¹⁷

Yukarıdaki 124. âyette sözü edilen “dar geçim, sıkıntılı hayat” için, küfür ehlinin kabir azâbı yorumu yapılmıştır.²¹⁸ Hadiste şöyle buyrulur: “Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur.”²¹⁹ Koğuculuk yapmak ve idrar sıçramalarına dikkat etmemek kabir azâbına neden olur.²²⁰

İNSANDA RUH VE BEDEN

İslâm âlimleri insan varlığının yaşama süresini, ikisi bedensiz ikisi bedenli olmak üzere dört kısma ayırırlar.

a) Ruhların ilk yaratılışından dünyaya gelinceye kadar geçen bedensiz süre: Dünya yaratılmazdan önce, bütün insan ruhları topluca yaratılarak Yüce Allah tarafından sorguya çekilmiştir. Bu safha Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle anlatılır: **“Kıyâmet gününde, biz bundan habersizdik dememeniz için Rabbin, Âdemoğulları’nın bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine tanık tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet Rabbimizsin, tanık olduk, dediler.”²²¹**

Yukarıdaki âyette Âdemoğulları’nın bellerindeki tohumlardan (sperm ve yumurta hücresi) yaratıldığı, onların içine Allâh’ı bilip tanıma yeteneğinin yüklendiği bildirilmektedir. Yaratana yaratılan arasındaki bu soru-cevap sürecinin ne zaman meydana geldiği konusunda üç görüş vardır. Bu süreç:

215. A’râf, 7/51.

216. Haşr, 59/19.

217. Ebû Dâvûd, Fazâilü’l-Kur’ân, 3; Ahmed bin Hanbel, V, 284.

218. Bk. Mü’min, 40/46; Dârimî, Rikâk, 64; Ahmed bin Hanbel, III, 38.

219. Tirmizî, Kıyâmet, 26.

220. Bk. Buhârî, Cenâiz, 82; Müslim, İman, 34; Ebû Dâvûd, Tahâre, 26.

221. A’râf, 7/172.

a) Ezelde, insanların ruhları yaratılınca topluca vukû bulmuştur, b) Kişi ana rahmine düşüp ruh üflenince olmuştur. c) Kişi ergenlik çağına ulaşp sorumluluğu üstlenince gerçekleşir. Bu durum gösteriyor ki insanın yaratılışında, Allâh'ı bulabilecek bir yetenek vardır. Onu geliştirmek insana düşmektedir.²²²

b) İlk bedenli hayat dönemi: Yunus Emre'nin, "Ete kemiğe büründüm Yunus diye göründüm." sözleriyle ifâde ettiği bu süreç, insanın sürekli olarak imtihana tâbî tutulduğu ve beden aracılığı ile yapacağı amellerle âhiret hayatını kazandığı veya kaybettiği bir dönemdir. Hadiste şöyle buyrulur: *"Her insanı ana-babası temiz fıtrat üzere dünyaya getirir. Bundan sonra ebeveyni onu Yahudi, Hristiyan veya Mecûsî yapar. Ana-babası müslümansa müslüman yapar."*²²³ Bu konu ile ilgili çeşitli rivâyetlerde, Hz. Peygamber'e, küçük yaşta vefât eden müşrik çocuklarının durumu sorulmuş ve o şu cevabı vermiştir: *"Onların durumunu Allah, yarattığı zamanda ve sonrasında daha iyi bilir."*²²⁴

Bu duruma göre dünya hayatına tertemiz bir fıtratla gelen insanoğlu,²²⁵ sürekli bir eğitimin içindedir. Doğmadan anne karnında başlayan bu etkilene ömür boyu sürer. Doğumda tertemiz olan beyin gücü ve hafıza görükleri ve işittikleri ile şekillenmeye başlar. Böylece bedenindeki yetenekleriyle insan rûhu eğitilerek olgunlaşırsa, meleklesir ve bir gün onun tutan eli, gören gözü, yürüyen ayağı Allâh'ın rızasına uygun hâle gelir. Ancak kendi seçimi ile şeytanın kulu olursa, bu kez de aşağıların aşağısına geri giderek cehennemlik hâle gelebilir. İşte eğitim ve güzel ameli birleştiren insanoğlu dünya hayatında ebedî olan âhiret hayatını kazanma imkânını bulabilir.

c) Bedensiz kabir veya berzah hayatı: İnsanın ölümü ile başlayıp, kıyâmet gününe kadar devam eden süreçtir. Âyette şöyle buyrulur: ***"Ama kim beni anmaktan (Kur'ân'dan) yüz çevirirse, onun için dar bir geçim vardır ve Biz onu, kıyâmet gününde kör olarak haşrederiz."***²²⁶

Yukarıdaki âyette sözü edilen "dar geçim, sıkıntılı hayat" için, küfür ehlinin kabir azâbı yorumu yapılmıştır. Diğer yandan başka bir âyette, Firavun ailesinin akşam sabah ateşe sokulacağı bildirildikten sonra, âhirette de azâbın en çetinine sokulacağı bildirilmektedir.²²⁷ Âyetten, onlara uygula-

222. Bk. Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Azim baskısı, IV, 167.

223. Müslim, Kader, 25; Ahmed bin Hanbel, IV, 24.

224. Müslim, Kader, 27, 28.

225. Rûm, 30/30.

226. Tâhâ, 20/124.

227. Bk. Mü'min, 40/46.

nacak bu ilk azâbın kabir azâbı olduğu anlaşılmaktadır. Hadiste şöyle buyrulur: “Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur.”²²⁸ Yine Allâh’ın elçisi, koğuculuk yapmanın ve idrar sıçramalarına dikkat etmemenin kabir azâbına sebep olacağını bildirmişti.²²⁹

d) İkinci bedenli âhiret hayatı: Kıyâmet günü bütün insanlar kabirlerden çıkarılıp bedenli ebedî bir hayata başlayacaktır. Parmak uçlarına varıncaya kadar, dünya hayatındaki beden özelliklerinin bu yeni yaratılıştaki korunacağı ve 30 yaş gibi en olgun yaşı esas alınacağı bildirilir.

Şah Veliyyullah Dihlevî insan rûhunu ikiye ayırır. Birincisi insânî ruh (hevâî) denen bir çeşit bedende biyolojik canlılığı sürdüren ruh, ikincisi ise asil kudsî olan ruhtur. Bedendeki rûhun durumu güldeki gülsuyuna, kömürdeki ateşe benzer. Bu ruh, gerçek rûhun bineğidir, onun bağlandığı bir maddedir. Kudsî rûhun ilk olarak insânî (hevâî) ruhla, ikinci olarak da hevâî rûha binek vazifesi gören bedenle özel bir ilgisi vardır. O ruh, kudsiyyet âlemine açılan bir penceredir ve can neye yetenekli ise bütün yetenekleri ona oradan iner.

İnsânî ruh, ilâhî ruh ile topraktan olan beden arasında bir ara varlık (berzah) olduğuna göre, onun hem bedene hem de rûha benzer taraflarının olması gerekir. Kudsî rûha benzerliği, onun meleklik vasfına; yeryüzüne meyleden tarafı da onun hayranlık vasfına sahip olmasını gerekli kılar.²³⁰

Bu duruma göre insan varlığına sonsuza giden bir hayat ve ömür takdir eden Yüce Allah, onun kendi belirlediği doğru yolda ilerlemesini istemiştir. Bu yolu öğrenmek ve öğretmek de insanoğlunun öncelikli görevidir.

وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى ﴿١٢٧﴾ أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ ۖ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى ﴿١٢٨﴾

127- İşte Rabbinin âyetlerine îmân etmeyip de sınırı aşanları Biz böyle cezâlandırırız. Elbette âhiretin azâbı daha şiddetli ve daha sürekli.

228. Tirmizî, Kıyâmet, 26.

229. Bk. Buhârî, Cenâiz, 82; Müslim, İman, 34.

230. Dihlevî, Huccetüllâhi'l-Bâliğa, Terc. Mehmet Erdoğan, İz Yayıncılık, İstanbul, 1994, c. I, s. 57-60.

128- Kendilerinden önce, şimdi yurtlarında gezip dolaştıkları nice kavimleri helâk edişimiz, onları doğru yola sevk etmedi mi? Elbette bunda akıl sahipleri için nice ibretler vardır.

127-128. âyetlerde, sınırı aşanların yukarıda açıklanan sıkıntılarla karşılaşacağı, âhiret azâbının ise daha şiddetli olacağı, daha önce isyanları yüzünden helâk edilen kavimlerden ibret almak gerektiği vurgulanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar için, bu dünya hayatında bir azap vardır; ancak âhirette uğrayacakları azap, daha çetindir. Onları Allâh’a karşı koruyacak kimse de yoktur.”**²³¹ Bu âyet de, bir önceki âyetlerde sözü edilen “dar geçim ve sıkıntılı hayat” ifâdesinden, kıyâmet kopmazdan önceki, dünya kısmında yaşanacak sıkıntılı hayat anlaşılmalıdır. Bu da ya bedenli dünya hayatını veya ondan sonraki kabir hayatını kapsar. Hemen bunun arkasından kör olarak haşretmekten söz edildiğine göre, haşirden önceki hayat kabir hayatı olmalıdır.

Mü'minlerin ibret almaları istenen aşağıdaki âyette şöyle buyrulur: **“Hâlen yurtlarında gezip dolaştıkları, kendilerinden önceki nice nesilleri helâk edişimiz, onların akıllarını başlarına getirmede mi? Şüphesiz bunda nice ibretler vardır. Hâlâ kulak vermeyecekler mi?”**²³²

231. Ra'd, 13/34.

232. Secde, 32/26.

﴿ BÂB 8 ﴾

**DÜNYAYA ÂİT CEZÂDA ERTELEME, NAMAZ KILMAK,
DÜNYA NÎMETLERİ, AİLEYE NAMAZI EMRETMEK,
MÜŞRİKLERİN MÛCİZE İSTEKLERİ**

وَلَوْ لَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾ فَاصْبِرْ
عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا
وَمِنْ أَنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَى ﴿١٣٠﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ
عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ
وَرَزَقْنَاكَ مِنْ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿١٣١﴾ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا
لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى ﴿١٣٢﴾ وَقَالُوا لَوْلَا
يَأْتِينَا بَايَةٌ مِنْ رَبِّهِ أَوْلَمَ تَأْتِيهِمْ بَيِّنَةٌ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى ﴿١٣٣﴾
وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا
فَتَنبِّئَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا
فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى ﴿١٣٥﴾

129- Eğer Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz ve belirlenmiş bir süre olmasaydı, azap onların yakasına yapışırды.

130- Bunun için sen onların söylediklerine sabret! Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamd ederek tesbih et. Gecenin bir bölümünde ve gündüzün uçlarında da tesbih et ki, Rabbinin hoşnutluğuna eresin.

131- Kendilerini sınamak için birtakım insanlara verdiğimiz dünya hayatının çekiciliğine gözlerini dikme! Çünkü Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha süreklidir.

132- Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et! Biz senden rızık istemiyoruz. Kaldı ki seni Biz rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç Allâh'a karşı gelmekten sakınanlarındır.

133- Onlar: “O, Rabbinden bize bir mûcize getirmeli değil miydi?” dediler. Önceki kitaplardakinin apaçık delili (Kur'ân) onlara gelmedi mi?

134- Eğer Biz onları, daha önce bir azap ile yok etseydik, hiç şüphesiz şöyle diyeceklerdi: “Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, rezil ve perişan olmadan önce Senin âyetlerine uysaydık, olmaz mıydı!”

135- De ki: “Herkes beklemektedir, siz de bekleyin bakalım! Düz yolun yolcuları kimmiş ve doğru yolu kim bulmuş, yakında bileceksiniz!”

129-130. âyetlerde, dünyada her olay için belli bir hüküm ve belli bir süre bulunduğu, bu yüzden inkârcıların sözlerine karşı sabretmek gerektiği, dünyada huzurlu ve mutlu olmak için sabah, akşam, gecenin bâzı saatlerinde ve gündüz belli zamanlarda, Allâh'ı tesbih, zikir ve namazın gerekliliği vurgulanmaktadır.

Yukarıdaki 130. âyetle “hamd ile tesbih” ten maksat namazdır. Müfessirlerin çoğuna göre, burada beş vakit namaza işaret edilmiş olup; güneşin doğuşundan önce “sabah namazı”, batışından önce “ikinci namazı”, gecenin saatlerinden bir bölümünde “yatsı namazı”, gündüzün uçları, zevâl ve batış noktaları dikkate alınırsa, “öğle ve akşam” namazlarının vakitlerine işaret edilir.²³³

Nitekim gündüzün uçları anlamındaki “etraf” kelimesi, Hûd, 11/114. âyetle “gündüzün iki ucu (tarafeyi'n-nehâr)” şeklinde geçer ki, güneşin doğması ve batması zamanlarını ifâde eder. Burada etraf çoğuluna, güneşin tepe noktadan batıya meyletmesi (zevâl) de eklenirse beş vakit namaz tamamlanmış olur. Aşağıda namaz vakitleri ile ilgili fikhî bilgi vereceğiz:

233. Kurtubî, Câmi', II, 173.

KUR'ÂN VE SÜNNETTE NAMAZ VAKİTLERİ

Farz namazlar ile bunların sünnetleri, vitr, terâvih ve bayram namazları için vakit şarttır. Farz namazlar; sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarından ibârettir. Cuma namazı da öğle namazı yerine geçer. Vakti girmeden kılınacak bir namaz edâ yerine geçmediği gibi, vaktinden sonra kılınacak namaz da edâ değil, kazâ olur. Bir namazın özürsüz olarak kazâyâ bırakılması Allah Teâlâ yanında büyük sorumluluğu gerektirir. Diğer yandan cuma, bayram ve sünnet namazlar, vakitleri çıkınca kazâ edilmez. Namazın yükümlüye gerekli olması ve kılındığında da geçerli sayılması, “namaz vakitleri” ni bilmeyi gerektirir. Bu vakitler Kitap ve sünnetle belirlenmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetlerinde “salât, tesbih, hamd ve secde etmek” gibi “parça zikredip bütünü kastetme” yoluyla namaz vakitlerine işaret edilir. Kimi âyetlerde bir iki vakte işaret edilirken, kimilerinde beş vakit namazı kapsayan anlam zenginliği vardır. **“Şüphesiz namaz, mü'minlere, vakitli olarak farz kılınmıştır.”**²³⁴ âyeti özellikle farz namazların kılınma zamanlarının belirlendiğini gösterir. Bu âyetleri iki grupta toplayabiliriz:

a) Günlük beş vakit namazı içine alan âyetler: **“Güneşin tepe noktasından batıya yönelmesinden gecenin kararmasına kadar namaz kıl ve sabah namazını da (unutma). Çünkü sabah namazı tanıklı bir namazdır.”**²³⁵ Burada, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazları ile sabah namazına yani beş vakit namaza işaret vardır. **“Öyleyse, akşama girerken de, sabaha ererken de tesbih Allâh'ındır. Göklerde ve yerde, günün sonunda da, öğleye erdiğinizde de hamd, O'na âittir.”**²³⁶ İbn-i Abbâs'a göre bu iki âyet beş vakit namazı içine almaktadır. Şöyle ki, “Akşama girerken” ifâdesi, akşam ve yatsı namazlarına; “Sabaha ererken” ifâdesi, sabah namazına; “Gündüzün sonu (aşıyyen)” ifâdesi, ikindi namazına; “Öğleye erdiğinizde” ifâdesi de, öğle namazına işaretir.²³⁷

“..Güneşin doğmasından önce ve batmasından önce Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bir bölümünde ve gündüzün uçlarında da tesbih et ki hoşnutluğa eresin.”²³⁸ Mufessirlerin çoğuna göre, burada “hamd ile tesbih” ten maksat namaz olup, bununla beş vakit namaza işaret

234. Nisâ, 4/103.

235. İsrâ, 17/78.

236. Rûm, 30/17, 18.

237. Kurtubî, Câmi', XIV, 11, 30/17, 18.

238. Tâhâ, 20/130.

edilmiştir. Şöyle ki, güneşin doğuşundan önce “sabah namazı”, batışından önce “ikindi namazı”, gecenin saatlerinden bir bölümünde “yatsı namazı”, gündüzün uçları, zevâl ve batış noktaları dikkate alınırsa, “öğle ve akşam” namazı vakitlerini bildirir.²³⁹ Nitekim gündüzün uçları (etraf) sözcüğü, başka bir âyette “gündüzün iki ucu (tarafeyn)” şeklinde geçer ki,²⁴⁰ güneşin doğuş ve batış zamanlarını ifâde eder.

b) Farklı namaz vakitlerine işaret eden âyetler: **“Gündüzün iki ucunda ve geceye yakın saatlerde namazı kıl.”**²⁴¹ **“Rabbinin adını sabah akşam hatırla. Gecenin bir bölümünde O'na secde et ve geceleyin uzun uzun O'na tesbih eyle.”**²⁴² Bu âyetlerde sabah, akşam ve yatsı namazının vaktine işaret edilmektedir. **“Güneşin doğuşundan önce ve batışından önce Rabbini hamd ile tesbih et ve geceleyin de onu tesbih et.”**²⁴³ Bu âyet sabah, ikindi ve yatsı namazına işaret etmektedir.

“Gecenin bir bölümünde, sana has bir nâfile namaz olarak teheccüd namazı kıl.”²⁴⁴ Bu âyette, Hz. Peygamber'den teheccüd namazı kılması istenir. Onun yolunu izleyen ümmeti de dolaylı yoldan böyle bir namaza teşvik edilir.

Hz. Peygamber'in farz namazların hangi vakitlerde edâ edileceğine âit çeşitli hadis ve uygulamaları vardır. Ancak burada namaz vakitlerini topluca bildiren Cibril hadisini vermekle yetineceğiz. Aşağıda konuları içinde bunlardan bâzılarını da vereceğiz. Yaygın kabule göre, namazın farz kılındığı Mîraç gecesinin ertesi günü Cebrâil عليه السلام, Hz. Muhammed'e gelerek, bizzat imamlık yapmış ve namaz vakitlerinin başlangıç ve bitiş zamanlarını göstermiştir.

İbn-i Abbâs رضي الله عنه'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Cibril عليه السلام bana iki kere Beytullah'ın yanında imamlık yaptı. Öğle namazını güneş tepe noktasından batıya yönelince kıldırdı. İkinci namazını cisimlerin gölgesi bir misli olunca kıldırdı. Akşam namazını oruçlunun iftar edeceği zamanda kıldırdı. Yatsı namazını batı ufkundaki kızılık kaybolunca, sabah namazını da oruç tutacak kimseye yeme ve içme yasağının başladığı sırada kıldırdı. Ertesi gün olunca; öğle namazını cisimlerin gölgesi bir misli olunca, ikindi namazını ise cisimlerin gölgesi iki misli**

239. Kurtubî, Câmi', II, 173.

240. Hûd, 11/114.

241. Hûd, 11/114.

242. İnsân, 76/25, 26.

243. Kâf, 50/39.

244. İsrâ, 17/79.

olunca kıldırdı. Akşam namazını yine oruçlunun iftar edeceği zamanda kıldırdı. Yatsı namazını gecenin üçte birine doğru kıldırdı. Sabah namazını ortalık aydınlanınca (isfar) kıldırdı. Sonra bana dönerek şöyle dedi: Ey Muhammed! Bu, senden önceki peygamberlerin vaktidir. Namaz vakitlerinin başlangıç ve sonu, bu iki vakit arasında kalan zaman parçasıdır.”²⁴⁵

Ebûbekir bin Umâre'nin babasından rivâyet ettiğine göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Güneşin doğmasından ve batmasından önce namaz kılan kimse cehenneme girmez.” Hadîsi rivâyet eden, Hz. Peygamber'in burada sabah ve ikindi namazlarını kastettiğini söylemiştir.²⁴⁶

Belli vakitlerde Allâh'ı zikir ve namaz kılmak sayesinde, Allâh'ın rızası- na kavuşulabileceğine 130. âyetin sonunda işaret edilmiştir. İlgili âyetle şöyle buyrulur: **“Şüphesiz âhiret senin için, dünyadan daha hayırlıdır. Rabbin sana istediklerini verecek, sen de hoşnut olacaksın.”**²⁴⁷

Ebû Saîd el-Hudrî ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ kudsî bir hadiste şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ cennetliklere: ‘Ey cennet ehli!’ diye seslenecek. Onlar da: ‘Buyur, ey Rabbimiz, emrine hazırız.’ diyecekler. Allah: ‘Hâlinizden memnun musunuz?’ diye soracak. Onlar: ‘Niçin memnun olmayalım, yarattıklarından hiç kimseye vermediğini bize verdin.’ diye karşılık verecekler. Bunun üzerine Allah Teâlâ: ‘Size bundan güzelini verdiğim.’ buyuracak. Kullar: ‘Bundan daha güzeli ne olabilir ki?’ diyecekler. Allah Teâlâ: ‘Rızamı size helâl kılacağım, bundan sonra size ebedîyen gazap etmeyeceğim.’ buyuracak.”²⁴⁸

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرَزَقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٣١﴾

131- Kendilerini sınamak için birtakım insanlara verdiğimiz dünya hayatının çekiciliğine gözlerini dikme! Çünkü Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha sürekli.

245. Ebû Dâvûd, Salât, 2, H No: 393; Tirmizî, Salât, H No: 149; Ahmed bin Hanbel, I, 382, III, 330, 331, 352. Tirmizî, bu hadis için “hasen- sahih” demiştir. Bk. Tehânevî, İ'lâü's-Sünen, 1. Baskı, Beyrut, 1418/1997, II, 3-67.

246. Müslim, Mesâcid, 212-213; Ebû Dâvûd, Salât, 9; Ahmed bin Hanbel, IV, 136, 261.

247. Duhâ, 93/4-5.

248. Buhârî, Rikâk, 51, Tevhid, 38; Müslim, Cennet, 9.

131. âyetinde, dünyanın çekiciliğine aldanmamak gerektiği, Allâh'ın verdiği rızık daha hayırlı ve daha sürekli olduğu vurgulanmıştır. Âyet Medîne'de inmiştir. Kimilerine göre, bu âyetin iniş sebebi şudur: Hz. Peygamber'e bir misafir gelmişti, ona ikram edecek yiyeceği yoktu. Ebû Râfi' رضي الله عنه'ı veresiye gıda almak üzere pazara gönderdi. Yahudi tüccar rehin karşılığında verebileceğini söyleyince, Hz. Muhammed bu duruma üzülenek; "Ben gökte ve yerde emîn (güvenilir) birisiyim." demiş ve zırhını rehin bırakarak gıda maddesi almıştır.²⁴⁹

İlgili âyetinde şöyle buyrulur: **"Bir de Allâh'ın bâzınıza, diğerinden fazla verdiği şeylere göz dikip imrenmeyin! Erkeklerin çalışıp kazandıklarından bir payı vardır, kadınların da çalışıp kazandıklarından bir payı vardır. Çalışıp, Allâh'ın lûtfundan isteyin. Şüphe yok ki Allah, her şeyi hakkıyla bilir."**²⁵⁰

Abdullah bin Mes'ud رضي الله عنه'ten rivâyete göre Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: "Sadece iki kişiye gıpta edilir: Biri Allâh'ın verdiği malı hak yolunda harcamayı başaran kimse. Diğeri de Allâh'ın kendisine verdiği ilim ve hikmetle hüküm veren ve onu başkalarına öğreten kimse."²⁵¹

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا ۖ نَحْنُ نَزْرُقُكَ
وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى ﴿١٣٢﴾

**132- Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et!
Biz senden rızık istemiyoruz. Kaldı ki seni Biz rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç Allâh'a karşı gelmekten sakınanlarındır.**

132. âyetinde, Hz. Peygamber'e ailesine namazı emretmesi ve kendisinin de namaz kılmaya devam etmesi emredilmiş, rızık için endişe etmemesi, rızık verenin Allah Teâlâ olduğu belirtilmiştir.

Bu âyet Medîne'de inmiştir. Burada hitap, Hz. Muhammed'e olmakla birlikte, âyetin kapsamına ümmeti de girer. Nitekim âyetin inişinden sonra Allâh'ın elçisi sabah namazı için, Hz. Ali ve kızı Fatıma'nın evine gider ve

249. Kurtubî, Câmi', III, 174.

250. Nisâ, 4/32.

251. Buhârî, İlim, 15, Zekât, 5, Ahkâm, 3; Müslim, Müsâfirin, 268.

“Namaza namaza!” diye seslenirdi.²⁵² Diğer yandan âyetle rızkın Allâh’a âit olduğuna ve herkesin rızkının takdir edildiğine işaret edilmiştir.

Hadislerde şöyle buyrulur: “Çocuklarınız yedi yaşına girince, namaz kılmalarını söyleyiniz. On yaşına geldiklerinde namaz kılmazlarsa, kendilerini cezâlandırın ve yataklarını da ayırın.”²⁵³ “Hepiniz çobansınız, güt tüğünüz sürüden sorumlusunuz.”²⁵⁴

Rızıkla ilgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allâh’a âit olmasın. O, canlının bir süre kalacağı yeri de, sürekli olarak kalacağı yeri de bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır.”**²⁵⁵ **“Nice canlılar var ki rızkını yanında taşıyamaz. Allah onların da sizin de rızkınızı veriyor. O, her şeyi işitendir, bilendir.”**²⁵⁶

“Ben cinleri ve insanları ancak beni tanısınlar, bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan herhangi bir rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum. Şüphesiz rızık veren, o çok büyük güç sahibi olan Allah’tır.”²⁵⁷

Eşleriyle geçinemeyip, meydana gelen boşanmalarda, Allâh’ın hükümlerine uyanların ve çocuklarının rızıkıyla ilgili olarak da şöyle buyrulur: **“Kim Allâh’a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu nasip eder. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır. Kim Allâh’a güvenip dayanırsa O, ona yeter. Şüphesiz Allah buyruğunu mutlaka yerine getirir. Allah her şey için bir ölçü belirlemiştir.”**²⁵⁸

“Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; sizin de onların da rızkını Biz veririz.”²⁵⁹ **“Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, onlara da size de rızkı Biz veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük günahdır.”**²⁶⁰

Enes bin Mâlik ؓ’ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Kim âhireti için azimli olursa, Allah onun kalbine zenginlik verir, dünya**

252. Kurtubî, Câmi’, III, 174.

253. Ebû Dâvûd, Salât, 26.

254. Buhârî, Cuma, 11, İstikrâz, 20, Itk, 17; Müslim, İmâret, 20.

255. Hüd, 11/6.

256. Ankebût, 29/60.

257. Zâriyât, 51/56-57.

258. Talâk, 65/2-3.

259. En’âm, 6/151.

260. İsrâ, 17/31.

işlerini düzeltir, dünya ona kendisi gelir. Kim de âhiret azmini terk ederek dünyaya yönelirse, Allah da onun önüne yoksulluğu çıkarır, dünya işlerini parçalar. Dünyadan da ona sadece takdir edilen gelir.”²⁶¹

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ ۖ أَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةٌ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَتُنَبِّئَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا ۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى ﴿١٣٥﴾

133- Onlar: “O, Rabbinden bize bir mûcize getirmeli değil miydi?” dediler. Önceki kitaplardakinin apaçık delili (Kur’ân) onlara gelmedi mi?

134- Eğer Biz onları, daha önce bir azap ile helâk etseydik, hiç şüphesiz şöyle diyeceklerdi: “Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, rezil ve perişan olmadan önce Senin âyetlerine uysaydık, olmaz mıydı!”

135- De ki: “Herkes beklemektedir, siz de bekleyin bakalım! Düz yolun yolcuları kimmiş ve doğru yolu kim bulmuş, yakında bileceksiniz!”

133-135. âyetlerde, Tevrat, İncil ve diğer semâvî kitaplarda Hz. Muhammed’in ve Kur’ân’ın gerçek olduğuna dâir bilgi ve kanıtların Mekke müşriklerine ulaştığı haber verilmektedir. Hz. Muhammed’in gelişinden ve Kur’ân’ın inmesinden önce Mekke müşrikleri yok edilseydi, kendilerine ilâhî bir uyarı yapılmadan dünyadan ayrılacakları için, kıyâmet günü bunu bir özür olarak ileri sürebilirlerdi. Böyle bir özrün ortaya çıkmaması için, dünya hayatında herkese imkân tanınmakta, kendi irâdesiyle doğru veya yanlış yolu seçebilmekte, ancak bunun sonuçlarını da göze almış bulunmaktadır. Böylece son âyette, herkesin kendi kaderini yaşayarak varlığını sürdürdüğü, takdir edilen sürelerini yaşamakta olduğu, sonucun kıyâmet günü herkes tarafından anlaşılacağı belirtilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar: ‘Ona Rabbinden mûcizeler indirilmeli değil miydi?’ dediler. De ki: “Mûcizeler ancak Allâh’ın katındadır. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.’ Kendilerine okunmakta olan kitabı sana indirmemiz, onlara yetmedi mi? Şüphesiz ki bunda, îmân eden bir kavim için elbette bir rahmet ve bir öğüt vardır.”²⁶² “Şüphesiz bu anlatılanlar ilk sahifelerde; İbrahim ile Mûsâ’nın sahifelerinde de vardır.”²⁶³**

“Haklarında Rabbinin sözü kesinleşmiş olanlar îmân etmezler. Onlara, her türlü mûcize gelmiş olsa bile, can yakıcı azâbı görmeden îmân etmezler. (Azap gelince) îmân edip, îmânı kendilerine yarar sağlayan bir kasaba (halkı) var mıdır? Yalnız Yunus’un kavmi vardır ki, onlar azap gelince îmân ettikleri zaman Biz kendilerinden dünya hayatında aşığılایıcı azâbı kaldırmış ve onları (dünya varlıklarından) bir süre daha yararlandırmıştık.”²⁶⁴

“Biz, işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir felâket geldiğinde: “Ey Rabbimiz! Keşke bize bir peygamber gönderseydin de, Senin âyetlerine uysaydık ve mü’minlerden olsaydık!” demesinler diye seni peygamber gönderdik.”²⁶⁵

“Onlar azâbı gördükleri vakit, yoldan sapanın kim olduğunu bilecekler!”²⁶⁶ “(Sâlih peygamber için kavmi şöyle demişti): ‘O vahiy içimizden ona mı verildi? Hayır, o şımarık bir yalancıdır!’ Yarın onlar, şımarık yalancının kim olduğunu bilecekler!”²⁶⁷

262. Ankebût, 29/50-51.

263. A’lâ, 87/18-19.

264. Yûnus, 10/96-98.

265. Kasas, 28/47.

266. Furkan, 25/22.

267. Kamer, 54/25-26.

سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ

ENBİYÂ SÛRESİ

Enbiyâ sûresi, 112 âyettir. Mekke döneminde, Hz. Peygamber'in Medîne'ye hicretinden kısa bir süre önce inmiştir. Enbiyâ (peygamberler) sûresi diye isimlendirilmesinin sebebi, bu sûrede kısa da olsa birçok peygamber kıssasının bir araya getirilmiş olmasıdır. Hz. Mûsâ, Hârûn, İbrahim ve Nemrud'la mücâdelesı, ateşe atılması, Lût, İshak, Nûh, Dâvud, Süleyman, Eyyûb, İsmâil, İdrîs, Zülkifl ve Meryem kıssaları bunlardandır. "Enbiyâ" kelimesi nebî'nin çoğuludur. Bağımsız bir kitapla gelmeyen ve önceki peygamberin getirdiği şeriate tâbî olarak görev üstlenen peygambere nebî dendiği gibi, Hz. Mûsâ, İsâ ve Muhammed ﷺ gibi bağımsız bir kitapla gönderilen peygamberlere "rasûl" denmesi yanında, aynı zamanda "nebî" de denir. Yani her rasûl bir nebîdir, ama her nebî bir rasûl değildir.

Sûrede ayrıca sözü edilen peygamberlerin kavimleriyle olan mücâdelelerinden başka, tevhid inancı, göklerin ve yerin yaratılışı, ölüm ve yeneden dirilme, hesap ve âhiret hayatı gibi inanç konuları da yer alır.

Sûre Mekke döneminin sonuna doğru Kureyş müşriklerinin mü'minlere baskılarının iyice artırdığı bir zamanda indiği için, onlara hesâbın ve azâbın yaklaştığı, ancak kendilerinin hâlâ gaflet içinde bulundukları hatırlatılmaktadır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KİYÂMETİN YAKLAŞMASI, GAFLET, VAHYE YAKLAŞIM,
BEŞER PEYGAMBER, SON ÜMMETİN KİTABI**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ ﴿١﴾ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرِ مِنْ رَبِّهِمْ مُحَدَّثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ ۚ وَاسْرُوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٤﴾ بَلْ قَالُوا اضْغَاثُ أَخْلَامٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ ﴿٥﴾ مَا آمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ فَسَلُّوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٨﴾ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ﴿٩﴾ لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- İnsanların hesâba çekilme vakti yaklaştı. Oysa onlar hâlâ gaflet içinde haktan yüz çeviriyorlar.

2- Onlara Rab'lerinden ne zaman yeni bir uyarı gelse, onu ancak alay ederek dinlerler.

- 3- Onların kalpleri hep oyunda eğlencededir. O zâlimler aralarında gizlice şöyle fısıldadılar: “Bu (Muhammed) ancak sizin gibi bir insan! Öyleyse siz göz göre göre gidip sihire mi uyacaksınız?”
- 4- Peygamber dedi ki: “Benim Rabbim, gökte ve yerde konuşulan her sözü bilir. Çünkü O, her şeyi işitendir, bilendir.”
- 5- Onlar dediler: “Hayır, bunlar karışık rüyalar; belki onu kendisi uydurdu; belki de o bir şâirdir! Böyle değilse önceki peygamberler gibi, o da bize bir mûcize getirsin!”
- 6- Bunlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir kent halkı îmân etmemişti, şimdi bunlar mı îmân edecek?
- 7- Biz, senden önce de kendilerine vahyettiğimiz kişilerden başkasını peygamberler olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorun.
- 8- Biz o peygamberlere yiye içmeden yaşayan bedenler vermedik ve onlar ölümsüz de değillerdi.
- 9- Sonra Biz onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik. Böylece hem onları, hem de dilediğimiz kimseleri kurtardık. Aşırı gidenleri ise helâk ettik.
- 10- Andolsun ki size şerefinizi yükseltecek bir kitap indirdik. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?

1-3. âyetlerde, insanların hesâba çekilme zamanının yaklaştığı, ama onların bunun farkında olmadıkları, gelen ilâhî uyarıları alaya aldıkları, kendi aralarındaki gizli konuşmalarda peygamberin bir büyücü olduğunu iddiâ ettikleri hatırlatılmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**İşte bu peygamber de, ilk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır. Yaklaşan (kıyâmet) artık iyice yaklaştı! Onu Allah’tan başka ortaya çıkaracak yoktur.**”¹ “O gün herkes, yanında bir sevk memuru ve bir de şâhitle birlikte gelir. Doğrusu sen,

(dünyada iken) **bunu umursamıyordun. Ama artık gözündeki perdeyi kaldırdık. Bugün gözün pek keskindir!”²**

“Onlar, kıyâmet gününün kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar? Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir. Öyleyse, o kıyâmet kendilerine gelip çattıktan sonra, artık öğüt almaları neye yarar?”³
“Kıyâmet saati yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar ise ne zaman bir mûcize görseler yüz çevirirler ve ‘Bu eskiden beri devam ede gelen bir sihir!’ derler.”⁴

“Onlar, Rab’lerinden kendilerine hangi âyet gelse mutlaka yüz çevirirler!”⁵ **“Bir mûcize gördükleri zaman da, onu eğlence konusu yaparlar. ‘Bu, apaçık sihirden başka bir şey değil.’ derler.”⁶**

“Peygamberleri onlara şöyle dedi: ‘Gökleri ve yeri yaratan Allah konusunda, hiç şüphe olur mu? Oysa O, sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi belli bir süreye kadar yaşatmak için sizi (gerçek dîne) çağırıyor.’ Onlar dediler ki: ‘Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Bizi atalarımızın taptığı şeylerden uzaklaştırmak istiyorsunuz. O hâlde, bize apaçık bir delil getirin!”⁷

“Görmedin mi ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini Allah bilir? Üç kişi gizli konuşsa dördüncüleri mutlaka O’dur. Beş kişi gizli konuşsa altıncıları O’dur. Bundan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsalar, mutlaka Allah onlarla beraberdir. Sonra kıyâmet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Çünkü Allah her şeyi bilir.”⁸

“Biz, onların seni dinlerken, hangi amaçla dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırlarken de, o zâlimlerin, “Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!” dediklerini biliyoruz.”⁹

2. Kâf, 50/21-22.

3. Muhammed, 47/18.

4. Kamer, 54/1-2.

5. Yâsîn, 36/46.

6. Sâffât, 37/14-15.

7. İbrâhim, 14/10.

8. Mücâdele, 58/7.

9. İsrâ, 17/47.

قَالَ رَبِّیْ یَعْلَمُ الْقَوْلَ فِی السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ ﴿٤﴾
 بَلْ قَالُوا أَضْغَاطُ أَحْلَامٍ بَلْ افْتَرِیْهِ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلِیَاتِنَا بِآیَةٍ كَمَا أُرْسِلَ
 الْأَوَّلُونَ ﴿٥﴾ مَا أَمْنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْیَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ یُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

4- Peygamber dedi ki: “Benim Rabbim, gökte ve yerde konuşulan her sözü bilir. Çünkü O, her şeyi işitendir, bilendir.”

5- Onlar dediler: “Hayır, bunlar karışık rüyalar; belki onu kendisi uydurdu; belki de o bir şâirdir! Böyle değilse önceki peygamberler gibi, o da bize bir mûcize getirsin!”

6- Bunlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir kent halkı î mân etmemişti, şimdi bunlar mı î mân edecek?

4-6. âyetlerde, Hz. Peygamber’in Allah Teâlâ’nın yerde gökte ne varsa her şeyi bildiğini ve her şeyi işittiğini söyleyerek Mekke müşriklerini uyardığı bildirilmektedir. Onlar Kur’ân-ı Kerim için karmakarışık rüyalar diyor, Hz. Muhammed’e de bir sihirbaz, bir şâir gözüyle bakıyorlardı. 6. âyette, kendilerine istedikleri mûcize gösterilse de î mân etmeyecekleri haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bir zamanlar İbrahim, İsmâil ile birlikte, Kâbe’nin temellerini yükseltiyor, (şöyle diyorlardı): “Ey Rabbimiz! Bunu bizden kabul et; şüphesiz Sen her şeyi işitensin, bilensin.”**¹⁰

“Biz peygambere şiir öğretmedik; bu ona yakışmaz da. Onun getirdiği ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur’ân’dır.”¹¹

“Bizi mûcizeler göndermekten alıkoyan şey, öncekilerin bunları yalanlamış olmasıdır. Semûd’a açık bir mûcize olarak o dişi deveyi vermiştik de onlar, deve yüzünden kendilerine zulmetmişlerdi. Oysa Biz mûcizeleri sadece korkutmak için göndeririz.”¹²

“Haklarında Rabbinin sözü kesinleşmiş olanlar î mân etmezler. Onlara, her türlü mûcize gelmiş olsa bile, can yakıcı azâbı görmenden î mân etmezler.”¹³

10. Bakara, 2/127.

11. Yâsîn, 36/69.

12. İsrâ, 17/59.

13. Yûnus, 10/96-97.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحَىٰ إِلَيْهِمْ فَسَلُّوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾

7- Biz, senden önce de kendilerine vahyettiğimiz kişilerden başkasını peygamberler olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorun.

7. âyete göre, Allah Teâlâ, tarih boyunca elçileri erkeklerden seçmiştir. Bu âyette geçen “ehl-i zikir” yani “bilenler”den kastedilen, müfessirlerle göre Tevrat ve İncil hakkında doğru ve yeterli bilgiye sahip olan ehl-i kitap âlimleridir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz senden önce de, ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri, peygamber olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun!”**¹⁴ **“Eğer Biz o peygamberi bir melek yapsaydık, onu yine bir insan şekline sokardık ve elbette onları, düşmekte oldukları şüpheye yine düşürürdük.”**¹⁵

Kadınlardan peygamber gelip gelmediği konusu âlimler arasında tartışılmıştır. Hz. Peygamber, “Erkeklerden kemâle erenler çoktur. Kadınlardan ise Meryem binti İmrân ile Firavun’un karısı Âsiye’den başka kemâle eren yoktur.”¹⁶ buyurarak, kemâle erme bakımından kadın erkek ayrımı yapmamıştır.

Çoğunluk İslâm âlimleri kadınlardan peygamber gelmediğini, ancak, Kur’ân’da Hz. Meryem’in meleklerle uzun görüşmesini ve meleklerin Allah’tan kendisine haberler getirdiğinin bildirilmesini dikkate alarak onun, kerâmetleri Kur’ân âyetleri ile sâbit bir “evliya (azize)” olduğunu söylemişlerdir.

Ancak İmam Eş’arî ve İmam Kurtubî gibi âlimlere göre Hz. Meryem peygamberdir. Çünkü Âl-i İmrân ve Meryem sûrelerinde meleklerle görüşmesi, meleklerin ona birçok defa Yüce Allah’tan haber getirmesi vahiy gücündedir. Üstelik dönemin peygamberi Zekeriyâ عليه السلام’ın sorusu üzerine, meleklerin onun önüne sofralar kurarak ve sofralar kaldırarak ona hizmet etmesi birer mucize olup Kur’ân’da bildirilmiştir. Çoğunluk âlimler ise Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Meryem’le ilgili olarak anlatılan olağanüstü hâllerin birer kerâmet olduğunu, Hz. Meryem’in de bir peygamber değilse de, en azından bir velî (azize) olduğunu söylemişlerdir.

14. Nahl, 16/43.

15. En’âm, 6/9.

16. Buhârî, Enbiyâ, 32, 46; Müslim, Fazâilü’s-Sahâbe, 70; Tirmizî, At’ime, 31.

Âyetteki “zikir ehli”, Tevrat, İncil ve Zebur’u bilen bilginlerdir. Kimilerine göre, zikir ehli Kur’ân’ı bilenler olup, buna göre âyetin anlamı; “Kur’ân ehli olan bilgin mü’minlere sorunuz.” demektir. Hz. Ali’ye bu âyetin anlamı sorulunca, “Zikir ehli bizleriz.” demiştir.

Buna göre; bilmeyenlerin, bilen İslâm âlimlerine sorması ve alacağı fetvâya uyarak amel etmesi gerekir.¹⁷

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٨﴾
ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ﴿٩﴾

8- Biz o peygamberlere yiyip içmeden yaşayan bedenler vermedik ve onlar ölümsüz de değillerdi.

9- Sonra Biz onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik. Böylece hem onları, hem de dilediğimiz kimseleri kurtardık. Aşırı gidenleri ise helâk ettik.

8-9. âyetlerde, peygamberlerin bir insan olduğu, yiyip içtikleri ve ömrünü tamamlayınca da diğer insanlar gibi vefât ettikleri bildirilmektedir. Kavmi bir peygambere karşı gelir ve bu konuda aşırı giderse, Allah Teâlâ verdiği söz üzere, o peygamberi ve ona inananları kurtarır, karşı gelmekte direnenleri ise helâk eder.

Nitekim bu sûrede kıssaları anlatılacak olan Lût, İshak, Nûh, Dâvud, Süleyman ve Eyyûb عليه السلام gibi peygamberleri yalanlayan ve aşırı giden küfür ehli, helâkle karşılaşmışlardır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Dediler ki: ‘Bu peygambere ne oluyor? Yemek yiyor ve çarşılarda geziyor. Kendisiyle birlikte uyarması için, ona bir melek indirilmeli değil miydi?’”**¹⁸ **“Biz senden önce de peygamberleri başka türlü göndermedik; şüphe yok ki onlar hem yemek yiyorlar, hem de çarşılarda dolaşıyorlardı. Bir de sizi birbirinizle sınarsınız, bakalım sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi görmektedir.”**¹⁹

17. Bk. Kurtubî, Câmi‘, III, 180.

18. Furkan, 25/7.

19. Furkan, 25/20.

“Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyâmet günü size, ecirleriniz tam olarak verilir. O gün kim cehennemden uzaklaştırılır da, cennete konursa, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı, geçici bir yararlanmadan başka bir şey değildir.”²⁰

**“Kavmi onu yalanladı. Bunun üzerine Biz de, onu ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanları da su-
da boğduk. Çünkü onlar gerçeği göremeyen kör bir kavim idiler.”**²¹
**“Biz de Lût'u ve karısı dışındaki ailesini kurtardık. Yalnız karısı ge-
ride kalanlardan oldu.”**²²

**“Onlar kendilerine verilen öğüdü unutunca, Biz de kötülükten alıkoyanları kurtardık. (İsyan ederek) zulmedenleri ise, itaatten çık-
maları yüzünden şiddetli bir azapla yakaladık.”**²³

لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

**10- Andolsun ki size şerefınızı yükseltecek bir kitap indir-
dik. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?**

10. âyette, insanlara okuyup öğüt aldıkları takdirde şereflerini yüksel-
tecek bir kitap olan Kur'an'ın indirildiği belirtilmekte, hâlâ öğüt almayacak-
lar mı, sorusu sorulmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyurulmaktadır: **“Eğer gerçek, onların kötü is-
tek ve arzularına uysaydı, gökler, yer ve bunların içinde bulunan
kimseler bozulur giderdi. Hayır, Biz onlara kendi şan ve şereflerini
getirdik; fakat onlar kendi şereflerinden de yüz çevirdiler.”**²⁴

**“Gerçekten bu Kur'an, senin için de kavmin için de bir öğüttür
ve siz ondan sorguya çekileceksiniz!”**²⁵

**“O elbette şerefli bir Kur'an'dır. Korunmuş bir kitaptadır. Ona
temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz; O, âlemlerin Rabbi ta-
rafından indirilmiştir.”**²⁶

20. Âl-i İmrân, 3/185.

21. A'râf, 7/72.

22. A'râf, 7/83.

23. A'râf, 7/165.

24. Mü'minûn, 23/71.

25. Zuhurf, 43/44.

26. Vâkıa, 56/77-80.

﴿ BÂB 2 ﴾

**ZÂLİM TOPLUMLARIN SONU,
VARLIKLARDA YARATILIŞ HİKMETİ, TESBİH,
İLÂH ÇOKLUĞU VE EVRENDE FESAT, TEVHİD İNANCI,
ALLÂH'A ÇOCUK İSNADI, ALLÂH'IN İLMİ**

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿١١﴾
فَلَمَّا أَحْسَوْا بِأَسَنَّا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا
إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِينِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا
ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ
﴿١٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ
نَتَّخِذَ لَهُمْ لَهَوًا لَا نَتَّخِذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنَّ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ
عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَلَهُ
مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا
يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ اتَّخَذُوا
إِلَهَةً مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا
فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ
يُسْأَلُونَ ﴿٢٣﴾ أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هَذَا ذِكْرُ مَنْ
مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾
وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ
﴿٢٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾

لَا يَسْفِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

- 11- Biz halkı zâlim olan nice beldeyi kırıp geçirdik de, sonra yerlerine başka topluluklar getirdik.
- 12- Onlar azâbımızı hissettiklerinde bir de bakarsın ki oradan kaçmaya kalkışıyorlar!
- 13- Hayır! Kaçmaya çalışmayın! İçinde bulunduğunuz refaha ve yurtlarınıza geri dönün! Çünkü sorguya çekileceksiniz!
- 14- Onlar: “Vay başımıza gelenlere! Gerçekten biz zâlim kişilermiyiz!” dediler.
- 15- Bu feryatları sürüp giderken, Biz onları biçilmiş ekinе, sönmüş ateşe çevirdik.
- 16- Biz göğü, yeri ve bu ikisi arasındakileri eğlence olsun diye yaratmadık.
- 17- Eğer Biz bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi katımızdan edinirdik. Yapacak olsaydık, böyle yapardık!
- 18- Aksine Biz, hakkı bâtılın üzerine öyle atarız ki, onun beynini parçalar, bir de bakarsın ki bâtıl yok olup gitmiştir. Allâh’a yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı yazıklar olsun size!
- 19- Göklerde ve yerde kimler varsa, hepsi O’nundur. O’nun katında bulunanlar O’na ibadet etmekten asla yüksünmezler ve yorulmazlar.
- 20- Onlar, gece gündüz (Allâh’ı) tesbih ederler, usanmazlar.
- 21- Yoksa onlar birtakım ilâhlar edindiler de, yerden (ölülerini) onlar mı diriltecek?
- 22- Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilâhlar olsaydı, yer ve gök elbette bozulup giderdi. Arş’ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan uzaktır!

- 23-** Allah yaptıklarından kimseye karşı sorumlu değildir, onlar ise yaptıklarından sorguya çekileceklerdir.
- 24-** Yoksa onlar, Allah'tan başka birtakım ilâhlar mı edindiler? De ki: Haydi delillerinizi getirin! İşte benimle birlikte olanların kitabı ve benden öncekilerin kitabı ortadadır. Hayır, onların çoğu gerçeği bilmezler, bundan dolayı da yüz çevirirler.
- 25-** Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona: "Benden başka ilâh yoktur, öyleyse bana kulluk edin!" diye vahyetmiş olmayalım.
- 26-** Onlar: "Rahmân çocuk edildi." dediler. Hâsâ, O bundan münezzehtir! Aksine melekler Allâh'ın şerefli kullardır.
- 27-** Onlar Allâh'ın sözünün önüne geçmezler. Hep O'nun buyruğu ile hareket ederler.
- 28-** Allah, onların geleceğini de geçmişini de bilir. Onlar Allâh'ın râzı olduğu kimseden başkasına şefaet etmezler ve hepsi O'nun korkusundan titrerler.
- 29-** Onlardan her kim: "Allâh'ın yanı sıra ben de bir ilâhım." derse, Biz onu cehennemle cezâlandırırız. İşte Biz zâlimlere böyle cezâ veririz.

11-15. âyetlerde, îmân etmeyen toplumların başına gelen felâketler anlatılır. Zulmü alışkanlık hâline getirmiş olan birçok toplumun helâk edilip, onların yerine başkalarının getirildiği, onlar azâbın gelmekte olduğunu anlayınca kaçmaya çalıştıkları, ancak buna fırsat bulamadıkları, sonunda biçilmiş ekin, sönmüş ateş gibi helâk olup gittikleri haber verilmektedir.

Helâk olan ve azâba uğrayan toplumlarla ilgili âyetlerde şöyle buyuru-
 lur: **"O zâlimleri ise korkunç bir ses yakaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöke kaldılar."**²⁷ **"Buyruğumuz gelince, Şuayb'ı ve onunla birlikte îmân edenleri, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çöke kaldılar."**²⁸ **"Biz, Nûh'tan sonra nice nesilleri helâk ettik! Kullarının bütün günahlarını Rabbinin bilmesi ve görmesi yeterlidir!"**²⁹

27. Hûd, 11/67.

28. Hûd, 11/94.

29. İsrâ, 17/17.

“Biz halkı zulümde ileri gitmiş nice beldeleri helâk ettik ki, şimdi onların yerinde altı üstüne gelmiş harabeler, kör kuyular, bomboş yüksek saraylar vardır!”³⁰ “Halkı zâlim nice beldeler var ki, Ben onlara süre tanıdım. Sonunda (cezâlandırmak için) onları yakaladım. Dönüş yalnız Bana’dır.”³¹

“Elçilerimiz, İbrahim’e (oğlu olacağına âit) müjdeyi getirdiklerinde şöyle dediler: “Biz bu kent halkını (Sodom ülkesini) helâk edeceğiz. Çünkü oranın halkı zâlim kimselerdir!”³² “Allâh’ın ve Rasûlü’nün buyruğundan çıkarak azan nice beldeler var ki, Biz onları çetin bir hesâba çektik ve görülmedik bir azâba uğrattık.”³³

“Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize başkalarını getirir. Allah buna gücü yetendir.”³⁴ “Onlar azâbımızı gördüklerinde: “Allâh’ın birliğine îmân ettik ve O’na koştığımız ortakları inkâr ettik!” dediler. Ancak azâbımızı gördükten sonra îmân etmenin onlara bir faydası olmadı! Allâh’ın kulları hakkında, eskiden beri yürürlükte olan yasası budur. İşte kâfirler bu noktada ziyâna uğradılar.”³⁵

“Andolsun ki Rabbinin azâbından onlara az bir şey dokunsa: ‘Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz zâlim kişilermiyiz!’ derler.”³⁶ “Sonunda, onların refah içinde olanlarını sıkıntıya uğrattıp yakaladığımız zaman, bakarsın ki feryadı basarlar. Bugün boşuna feryat etmeyin! Çünkü Bizden yardım göremeyeceksiniz.”³⁷

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِيبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَا
أَنْ نَّتَّخِذَ لَهُمْ لَاتَّخِذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾

16- Biz göğü, yeri ve bu ikisi arasındakileri eğlence olsun diye yaratmadık.

17- Eğer Biz bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi katımızdan edinirdik. Yapacak olsaydık, böyle yapardık!

30. Hac, 22/45.

31. Hac, 22/48.

32. Ankebût, 29/31.

33. Talâk, 65/8.

34. Nisâ, 4/133.

35. Mü'min, 40/84-85.

36. Enbiyâ, 21/46.

37. Mü'minûn, 23/64-65.

16-17. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın yer ve gökte olanları bir eğlence olsun diye yaratmadığı, bunları bir hikmet ve amaca bağlı olarak insanların hizmetine sunduğu vurgulanır. Eğer Allah bir eğlence aracı olarak bir kadın veya çocuk edinmek isteseydi, dünyalılardan değil, gök ehlinde edinirdi.³⁸

Katâde, Mukatil, İbn-i Cüreyc ve Hasen'e göre, 17. âyet metninin son cümlesindeki "in" olumsuzluk içindir. Şart anlamı veren de olmuştur. Buna göre anlam; "Yapacak olsaydık, böyle yapardık." olur. Biz bu anlamı tercih ettik.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, insanlara yararlı olan şeylerle denizde yüzen gemilerde, Allâh'ın gökten bir su indirip de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, orada her türlü canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yerle gök arasında emre hazır bekleyen bulutları evirip çevirmesinde, elbette düşünen bir toplum için nice deliller vardır!"**³⁹

"Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardından gelmesinde, akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır."⁴⁰ **"Onlar kendi yaratılışlarını hiç düşünmediler mi? Allah, gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi ancak gerçekle ve belirli bir süre için yaratmıştır. Gerçekten insanların çoğu Rab'lerine kavuşmayı inkâr etmektedirler."**⁴¹

"Biz gökleri, yeri ve bu ikisinin arasındakileri eğlence olsun diye yaratmadık. Biz onları gerçek bir sebeple yarattık. Ama onların çoğu bilmezler!"⁴²

"Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı, kâfirlerin vay hâline!"⁴³

"Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. Ama O, bundan münezzehdir. O, tek ve kahredici güce sahip olan Allah'tır."⁴⁴

38. Kurtubî, Câmi', III, 183.

39. Bakara, 2/164.

40. Âl-i İmrân, 3/190.

41. Rûm, 30/8.

42. Duhân, 44/38-39.

43. Rûm, 30/8.

44. Zümer, 39/4.

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ
مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

18- Aksine Biz, hakkı bâtılın üzerine öyle atarız ki, onun beynini parçalar, bir de bakarsın ki bâtıl yok olup gitmiştir. Allâh'a yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı yazıklar olsun size!

18. âyette, hakkın dâimâ üstün olduğu, bâtılın ise hak karşısında yok olup gitmeye mahkûm bulunduğu belirtilir. Ayrıca Allah Teâlâ'ya çirkin sıfatlar uydurup iftira atanlar uyarılır.

HAK VE BÂTİL

Hak sözlükte; Allah, ilâh; doğruluk ve insaf; bir insana âit olan şey; dava ve iddiâda gerçeğe uygunluk; doğruluk; geçmiş, harcanmış emek; pey, hisse; doğru gerçek; lâıyk, münasip anlamlarına gelir. Yönetim hakkı, yaşama hakkı, seçme ve seçilme hakkı, intifa hakkı, huzur hakkı, kul hakkı, yargı hakkı, su geçirme hakkı, geçit hakkı, sükna hakkı, su içme hakkı, su lama hakkı, telif hakkı, tercüme hakkı gibi pek çok hak çeşitleri bulunur.

Bâtıl sözlükte; boş, beyhûde, yalan, çürük anlamlarına gelir. Bâtıl inanç, bâtıl söz, bâtıl sözleşme, bâtıl nikâh gibi.⁴⁵

Hak; günümüz hukuk dilinde objektif ve sübjektif diye ikiye ayrılır. Objektif hak; toplum düzeninin korunması ve sürdürülmesi için, o toplumda fertlerle fertler veya devletle fertler yahut çeşitli devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen usûl ve kurallardır. Sübjektif hak ise; objektif hakkın usûl ve kurallarına dayanarak hak sahibi sıfatıyla fertlere veya devletlere tanınmış olan yetkililerdir. İslâmî bir terim olarak ise, Allah ve Rasûlü'nün Kur'ân ve sünnette açık olarak fertler veya devletler için belirlediği ve meşrû saydığı hak ve yetkiler demektir.

Bâtıl; hakkın zıddı olup, sâbit ve doğru olmayan demektir. Bir terim olarak ise, aslen ve vasfen sahih olmayan, hükümsüz olan, başka bir deyişle rükünleri ve şartlarını tam olarak veya kısmen bulundurmeyen herhangi bir ibadet veya muâmeledir. Böyle bir tasarruf yok hükmündedir ve üzerine bir hüküm terettüp etmez. Akıl hastasının veya temyiz gücüne sahip olmayan çocuğun tasarrufları bâtıldır. Mevcut olmayan gayri misli bir malın

45. Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük, "Hak ve Bâtıl" kelimeleri.

satışı, murdar ölmüş hayvanın ve hür insanın satımı... bâtıldır. Hanefiler, rükünleri tam olarak bulunmakla birlikte şartları tamamen veya kısmen eksik olan muâmelelere “fâsid” derler. Bu eksiklik sonradan giderilince muâmele sahih hâle gelir. Bir malı vâdesini belirlemeden satmak gibi.

Hız. Âdem ile başlayan insanlık tarihi, hak ile bâtılın mücâdelesine da yanır. Bütün peygamberler, yeryüzü müstekbirlerine karşı cihâd etmiş ve adâleti ayakta tutmaya çalışmışlardır. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur: **“Andolsun ki, Biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik. Hem onlarla birlikte Kitab’ı ve adâlet terâzisini de indirdik ki, insanlar adâleti ayakta tutsunlar.”**⁴⁶ “Adâleti ayakta tutmaktan” maksat, Allah Teâlâ’nın indirdiği hükümlerle amel edilmesidir. Çünkü adâlet insanların hevâ ve heveslerine bırakıldığı zaman güçlülerin zayıfları ezdikleri bir toplum ve hukuk düzeni ortaya çıkar. Âyetteki “adâlet terâzisi (mizan)”dan kastedilen ise, kitaba bağlı olarak zikredildiği için, ilâhî hükümlerle gerçekleşecek olan adâlettir⁴⁷ İmâm-ı Şâfiî: “Adâletten kastedilen, Allah Teâlâ’nın emrine uygun şekilde amelde bulunmaktır.”⁴⁸ demiştir.

Yine başka bir âyetle şöyle buyrulur: **“Ey Dâvud!.. Biz seni yeryüzüne halîfe yaptık. O hâlde insanlar arasında hak ve adâletle hükmet!.. Hevâ ve hevese tâbî olma ki, bu seni Allah yolundan saptırır.”**⁴⁹ Peygamberlere, şeytânî güçlerin her türlü iddiâlarına cevap verip, onları iknâ edebilmeleri için üstün zekâ, idrâk ve muhâkeme gücü ile fasih ve belîğ konuşma yeteneği verilmiştir. Bu yetenek peygamberin beş sıfatından biri olup, “fetânet” olarak ifâde edilmiştir. Âyetle; “hak ve adâletle hükmedilmesi” emredilirken, hevâ ve hevesten uzak durulması da hatırlatılmıştır.

Bâtıl kelimesi Arapça olup (batale) fiil kökündendir. Sözlükte; “boşa gitmek, hükümsüz ve geçersiz olmak, yok olmak” gibi anlamlara gelir.⁵⁰

Kur’ân-ı Kerim’de 28 âyetle geçen “bâtıl” kelimesi; “hak ve gerçek olmayan, hükümsüz, gayr-i meşrû ve yok olup giden” anlamlarında kullanılmıştır.⁵¹

46. Hadid, 57/25.

47. İbn Kesir, Tefsiru’l Kur’âni’l-Azîm, Beyrut: 1969, IV, 314-315.

48. Risâle, Kahire, 1979, 2. baskı, s. 25, Madde: 71.

49. Sâd, 38/26.

50. Bk. Râğıb el-İsfahânî, el-Müfredât, İst. 1986, Kahraman yay., sh. 66; Cürçânî, Ta’rifât, İst. ty, Kaynak Yay., sh. 42.

51. Bk. Âli İmrân, 3/71, Bakara, 2/42, Nisâ, 4/29, Sâd, 38/27.

Kur'ân-ı Kerîm'de kitap ehline hitâben: **“Kendiniz bilip dururken hakkı bâtıla karıştırıp, gerçeği gizlemeyin.”**⁵² buyrulur. Hak ile bâtılı birbirine karıştırmak ve hakkı gizlemek, kâfirlerin değişmez bir taktığıdır. Hatta tuzak kurmak niyetiyle (Dırar Mescidi olayında olduğu gibi) ve gizli olarak, mü'minlerin hoşuna gidecek amellerde bile bulunabilirler.

Nitekim Rasûl-i Ekrem'in tebliğe başladığı dönemde, Yahudiler gizli bir toplantı yaparak, şu kararı almışlardı: “Sabahleyin îmân edelim. Hatta gidip müslümanlarla birlikte sabah namazını kılalım. Akşam olunca yine kendi dînimize (Yahudiliğe) dönelim. Böylece bâzı bilgisiz kimselerin kalbine şüphe tohumlarını ekmiş oluruz.”⁵³

Onların bu tuzağı Kur'ân'da şöyle haber verilir: **“Ey kitap ehli! Niçin hakkı bâtıla karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz? Ehl-i kitaptan bir kısmı kendi aralarında şöyle dedi: ‘Mü'minlere indirilene sabahleyin inanıp; akşamleyin inkâr edin. Bu durum belki onların dinlerinden dönmelerine sebep olur!’”**⁵⁴

Hak ve doğru olan birdir ve tektir, bâtılın çeşitleri ise çoktur. Âyette şöyle buyrulur: **“Allah, îmân edenlerin dostudur; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin dostu ise tâğûttur, onları aydınlıktan karanlıklara sürükler. İşte onlar cehennemliklerdir ve orada sürekli olarak kalırlar.”**⁵⁵ Fahreddin Râzî; bütün müfessirlerin âyetteki “nur ile zulümât kelimelerinden kastın, îman ve küfür olduğunda ittifak etmişlerdir.” der.⁵⁶ İbn-i Kesir de şöyle der: “Allah Teâlâ bu âyette nûru tekil, zulümâtı ise çoğul olarak zikretmiştir. Şüphesiz ki hak (nur) tektir. Küfrün çeşitleri ise çoktur, hepsi de bâtıldır.”⁵⁷

Hz. Ömer şöyle demiştir: “Şüphesiz ki, toplum olmadan İslâm olmaz, bir emîri (toplum başkanı, devlet başkanı) olmadıkça da toplum olmaz. İtaat olmadıkça da emîr emîr olmaz.”⁵⁸

52. Bakara, 2/42.

53. İbn Kesîr, age, I, 373.

54. Âl-i İmrân, 3/71-72.

55. Bakara, 2/257.

56. Bk. Mefâtihu'l Gayb, İst. 1308, II, 231.

57. İbn Kesîr, age, I, 312.

58. Dârimî, Mukaddime, 26, s. 76, İst. Çağrı yayını, 1401.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ
وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْثُونَ ﴿٢٠﴾

19- Göklerde ve yerde kimler varsa, hepsi O'nundur. O'nun katında bulunanlar O'na ibadet etmekten asla yüksünmezler ve yorulmazlar.

20- Onlar, gece gündüz (Allâh'ı) tesbih ederler, usanmazlar.

19-20. âyetlere göre, yer ve gökte bulunan akıl sahibi varlıklar Allâh'ındır. O'nun huzûrunda bulunanlar O'na kulluk konusunda büyüklenmeden, yorulmadan ve bıkip usanmadan O'na itaat ve ibadet üzere bulunurlar.

Bunlar namaz kılarlar, Allâh'ı zikrederler ve sürekli olarak O'nu tenzih ederler. Kısaca onların tesbihleri insanların nefes alıp vermeleri gibi aralıksız ve doğaldır.⁵⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar: ‘Allah çocuk edindi.’ dediler. Hâşâ! O, bundan münezzektir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir.”**⁶⁰ **“Ne Îsâ Mesih ne de gözde melekler Allâh'ın kulu olmaktan geri dururlar. Kim, büyüklük taslayarak, O'na kulluk etmekten kaçınırsa, bilsin ki Allah onların hepsini kendi huzûrunda toplayacaktır.”**⁶¹

“Rabbinin katında bulunanlar, elbette büyüklük taslayıp O'na kulluk etmekten geri durmazlar. O'nu tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler.”⁶²

“Yedi gök ve yer ile bütün bunların içindekiler Allâh'ı tesbih eder. Hiçbir şey yoktur ki O'nu överek tesbih etmiş olmasın! Fakat siz onların tesbihini anlamazsınız. Allah cezâ vermekte acele etmeyen, çok bağışlayandır.”⁶³

أَمْ اتَّخَذُوا إِلَهًا مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ
إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا ۖ فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾

59. Kurtubî, Medârik, Hâzin, Celâleyn, Enbiyâ, 21/20. âyet tefsiri.

60. Bakara, 2/116.

61. Nisâ, 4/172.

62. A'râf, 7/206.

63. İsrâ, 17/44.

21- Yoksa onlar birtakım ilâhlar edindiler de, yerden (ölüler) onlar mı diriltecek?

22- Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, yer ve gök elbette bozulup giderdi. Arş'ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan uzaktır!

21-22. âyetlerde öldükten sonra, insanları Allah'tan başka birtakım ilâhların mı tekrar dirilteceği sorusu soruluyor ve Allâh'ın birliğini ispat etmek için önemli bir akıl delili ortaya konuluyor. Şöyle ki: Eğer yer ve gökte birden çok ilâh olsaydı, evrendeki bu düzen bozulurdu. Çünkü her ilâh gücünü ortaya koyunca diğerinin güç alanına girer, birinin yaratmak istediğine diğeri karşı çıkar ve ilâhlar çatışması sonucunda evrende kargaşa olurdu. İlâhlardan biri diğerine güç yetirir, onun yapacağı işe engel olursa, bu takdirde o âciz kalır, ya da güç yetiremezse kendisi âciz kalır. Âciz kalan ise ilâh olamaz. Buna göre Mâdemki evrende eşsiz düzen var, öyleyse Allah vardır ve birdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah dedi ki: İki ilâh edinmeyin! O, ancak tek ilâhtır. O hâlde yalnız Benden korkun!”**⁶⁴ **“Allah çocuk edinmemiştir. O'nunla birlikte başka bir ilâh da yoktur. Öyle olsaydı her ilâh kendi yarattığını alıp götürür ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı! Allah, onların niteledikleri şeylerden uzaktır.”**⁶⁵

“Eğer gerçek, onların kötü istek ve arzularına uysaydı, gökler, yer ve bunların içinde bulunan kimseler bozulur giderdi.”⁶⁶

لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ ﴿٢٣﴾

23- Allah yaptıklarından kimseye karşı sorumlu değildir, onlar ise yaptıklarından sorguya çekileceklerdir.

23. âyette, Allah Teâlâ'nın yaptıklarından sorumlu olmadığı, yarattıklarının ise sorumlu bulunduğu vurgulanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz elbette kendilerine peygamber gönderilenleri sorguya çekeceğiz; gönderilen peygamberleri de sorulayacağız.”**⁶⁷

64. Nahl, 16/51.

65. Mü'minûn, 23/91.

66. Mü'minûn, 23/71.

67. A'râf, 7/6.

“Rabbine yemin olsun ki, mutlaka onların hepsine yaptıklarının hesâbını soracağız.”⁶⁸

“O gün Allah kendilerine peygamber gönderilen kimselere: “Peygamberlere ne cevap verdiniz?” diye soracaktır.”⁶⁹

“Allah, peygamberleri huzûrunda toplayacağı gün onlara: “Ümmetinizden size ne cevap verildi?” diye soracak. Onlar da: “Bizim bir bilgimiz yok, gaybı yalnız sen bilirsin!” diyecekler.”⁷⁰

“Hani Allah: “Ey Meryem oğlu Îsâ! İnsanlara: ‘Allâh’ın yanı sıra, beni ve annemi iki ilâh edinin!’ diye sen mi söylemiştin, dediği zaman, Îsâ der ki: “Seni tenzih ederim; hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz. Eğer onu söylemiş olsaydım, şüphesiz Sen bunu bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin. Hâlbuki ben Senin zâtında olanı bilmem. Çünkü gaybleri en iyi bilen yalnız Sensin! Ben onlara sadece, senin bana kendilerine söylememi istediğin, “Benim de, sizin de Rabbiniz olan Allâh’a ibadet edin!” sözünü söyledim. Onların arasında bulunduğum sürece yaptıklarına tanık oldum. Fakat Sen beni vefât ettirince, onların hâlini görüp gözetleyen sadece Sen oldun! Çünkü her şeyi gören Sensin. Eğer onlara azap edersen, şüphesiz onlar Senin kullarıdır. Ama onları bağışlarsan, şüphesiz ki Sen mutlak üstünsün, tam hüküm ve hikmet sahibisin.” Allah buyurur ki: “Bugün, doğruluktan ayrılmayanlara doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlar için, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah’tan râzı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş budur!”⁷¹

Hiz. Peygamber ﷺ bir hadîsinde şöyle buyurmuştur: “Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğü sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır yönettiği toplumdan sorumludur. Erkek ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetçi efendisinin malının çobanıdır, o da sürüsünden sorumludur. Sonuç olarak hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğü sürüden sorumludur.”⁷²

68. Hicr, 15/92-93.

69. Kasas, 28/65.

70. Mâide, 5/109.

71. Mâide, 5/116-119.

72. Buhârî, Cuma, 11, İstikrâz, 20, Itk, 17, 19, Vesâyâ, 9, Nikâh, 81 90, Ahkâm, 1; Müslim, İmâret, 20.

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ ۚ هَذَا ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ
وَذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾
وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا
فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

24- Yoksa onlar, Allah'tan başka birtakım ilâhlar mı edindiler? De ki: Haydi delillerinizi getirin! İşte benimle birlikte olanların kitabı ve benden öncekilerin kitabı ortadadır. Hayır, onların çoğu gerçeği bilmezler, bundan dolayı da yüz çevirirler.

25- Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona: "Benden başka ilâh yoktur, öyleyse bana kulluk edin!" diye vahyetmiş olmalıyım.

24-25. âyetlerde, Allah'tan başka ilâh olduğunu iddiâ edenlerin, bu konuda sağlam bir delil getiremeyecekleri, buna karşılık bütün peygamberlere âit delil ve kanıtların ortada olduğu, peygamberlerin tevhid inancını getirdiği ve Allâh'a kulluk ettikleri haber veriliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"De ki: 'Ben ancak uyarıcı bir peygamberim. O tek ve kahredici olan Allah'tan başka ilâh da yoktur. O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. O mutlak üstündür, çok bağışlayıcıdır.' De ki: 'Bu (Kur'ân) büyük bir haberdur. Siz ise ondan yüz çeviriyorsunuz.'"**⁷³

"Andolsun ki Biz her ümmete: "Allâh'a kulluk edin ve azgın şeytandan sakının!" diye uyarın bir peygamber gönderdik. Allah onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur! Sen, onların doğru yola gelmelerini ne kadar istesen de, şüphesiz ki Allah saptırdığı kimseyi doğru yola iletmez. Onlara yardım eden de bulunmaz."⁷⁴

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize sor! Rahmân olan Allah'tan başka kendilerine ibadet edilecek ilâhlar göstermiş miyiz? Andolsun ki, Biz Mûsâ'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri

73. Sâd, 38/68.

74. Nahl, 16/36-37.

gelen adamlarına gönderdik. Mûsâ: ‘Gerçekten ben, âlemlerin Rabbi olan Allâh’ın peygamberiyim.’ dedi.”⁷⁵

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ ۚ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾
لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ
وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ
﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ ۚ كَذَلِكَ
نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

26- Onlar: “Rahmân çocuk edindi.” dediler. Hâşâ, O bundan münezzehtir! Aksine melekler Allâh’ın şerefli kullardır.

27- Onlar Allâh’ın sözünün önüne geçmezler. Hep O’nun buyruğu ile hareket ederler.

28- Allah, onların geleceğini de geçmişini de bilir. Onlar Allâh’ın râzı olduğu kimseden başkasına şefaet etmezler ve hepsi O’nun korkusundan titrerler.

29- Onlardan her kim: “Allâh’ın yanı sıra ben de bir ilâhım.” derse, Biz onu cehennemle cezâlandırırız. İşte Biz zâlimlere böyle cezâ veririz.

26-28. âyetlere göre, müşrikler meleklerin Allâh’ın çocukları olduğunu iddiâ ettikleri, hâlbuki onların Allâh’ın şerefli kulları olduğu, onların konuşmasının, hareketlerinin ve şefaet etmelerinin ancak Allâh’ın izniyle olabileceği bildirilmiştir.

Diğer yandan meleklerden birisi, gücüne güvenerek ilâhlık iddiâsına kalkışsa, bunun cehennemle cezâlandırılacağı vurgulanmıştır.

İbn-i Abbâs, Katâde, Dahhâk ve diğerlerine göre 29. âyette kastedilen İblis’tir. Çünkü İblis Hz. Âdem’in yaratılış dönemine kadar melekler arasında en bilgili ve en saygın bir konumda iken, Âdem’e secde etmemesi yüzünden Allâh’a âsî olmuş ve rahmet-i ilâhiyeden kovulmuştur. Ancak âyet bu iddiâda bulunan Nemrut, Firavun ve benzerlerini de kapsar.

Allah, meleklerin yaptıklarını ve yapacaklarını bilir, evrende meleklerin üstlendikleri belli görevler vardır, onlar bu görevleri tam olarak yerine getirirler.

Bu âyetlerin, “Melekler Allâh’ın kızlarıdır.” diyen Huzaa ve Kinane kabîleleri hakkında indiği rivâyet edilmiştir. Allâh’ın kızları olduğunu sandıkları melekler, Allah katında değerli varlıklardır. O’nun izni olmadıkça konuşmazlar ve O’nun buyruğu dışına çıkmazlar. İslâm’ın gelişinden önce, Arap kabîleleri kız çocuklarını iki sebeple istemezlerdi. İlki geçim sıkıntısı, ikincisi de namus anlayışlarıdır.⁷⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar: ‘Allah çocuk edindi.’ dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Hepsi O’na saygıyla boyun eğmiştir. O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır ve O, bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona sadece ‘ol!’ der, o da olur.”**⁷⁷

“Ey îmân edenler! Kendi görüşünüzü Allâh’ın ve Rasûlü’nün verdiği hükmün önüne geçirmeyin. Allâh’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz ki Allah her şeyi işitendir, bilendir.”⁷⁸

“Ey îmân edenler! Kendinizi ve ailenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır! Onun başında ise, hiçbir emrinde Allâh’a karşı gelmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır.”⁷⁹

“Öyle bir günden sakının ki, o günde hiç kimse başkası için bir ödemedede bulunamaz, kimseden şefaath kabul olunmaz, kimseden fidyeye alınmaz; onlara hiçbir yardım da yapılmaz.”⁸⁰

“İzni olmadan, O’nun katında şefaath edecek olan kimdir? O, kullarının önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bilir. Onlar ise, O’nun ilminden, ancak O’nun dilediğini kavrurlar. O’nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kuşatmıştır. Onların her ikisini de koruyup gözetmek O’na ağır da gelmez. O çok yücedir, çok büyüktür.”⁸¹

76. Râzî, Tefsir, XX, 56.

77. Bakara, 2/116-117.

78. Hucurât, 49/1.

79. Tahrîm, 66/6.

80. Bakara, 2/48.

81. Bakara, 2/255.

﴿ BÂB 3 ﴾

**EVRENDE BÜYÜK PATLAMA, YERDE DÜZENLEME,
YÖRÜNGE SİSTEMİ, ÖLÜM GERÇEĞİ,
KÂFİRLERİN HESAP GÜNÜNÜ ACELE İSTEMESİ**

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا^ط
وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلْنَا فِي
الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ
﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَفْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ
﴿٣٢﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ
يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ
الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً^ط
وَالَّذِينَ تَزْجَعُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِذَا رَأَوْا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ يَتَّخِذُونَكَ إِلاَّ هُزُوعًا^ط
أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ إِلَهُكُمْ^ط وَهُمْ يَذْكُرُ الرَّحْمَنَ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ
الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ^ط سَأْرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ
مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ
لَا يَكْفُونُ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ
﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ
﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ اسْتَهْزَأَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ
مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ^ط ﴿٤١﴾

- 30- O inkâr edenler gökler ve yer birbirine bitişik iken, onları Bizim ayırdığımızı ve canlı olan her şeyi sudan yarattığımızı görmediler mi? Hâlâ îmân etmeyecekler mi?
- 31- Biz insanları sarsmasın diye yeryüzünde sâbit dağlar yarattık ve orada istedikleri yere gidebilsinler diye geniş yollar ve geçitler açtık.
- 32- Gökyüzünü de korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise gökyüzünün âyetlerinden yüz çeviriyorlar!
- 33- Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O'dur. Bunların her biri belli bir yörüngede yüzmektedir.
- 34- Biz senden önce de hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen, onlar ebedî mi kalacaklar?
- 35- Her nefis ölümü tadacaktır. Biz sınamak için sizi şerle de hayırla da imtihan ederiz. Sonunda Bize döndürüleceksiniz.
- 36- O İnkâr edenler seni gördükleri zaman: "Sizin ilâhlarınızı diline dolayan bu mu?" diyerek seni hep alaya alırlar. Hâlbuki onlar, çok merhametli olan Allâh'ın kitabını inkâr edenlerin ta kendileridir.
- 37- İnsan, aceleci olarak yaratılmıştır. Yakında size âyetlerimi göstereceğim. Benden bunu acele istemeyin!
- 38- Bir de, "Eğer doğru söylüyorsanız, bu bizi korkuttunuz azap ne zaman?" diyorlar.
- 39- Kâfirler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacakları ve kendilerine de kimsenin yardım edemeyeceği o zamanı bir bilselerdi!
- 40- Belki de o (kıyâmet günü), onlara ansızın gelecek ve kendilerini şaşkına çevirecektir! Artık, ne onu geri çevirebilirler, ne de kendilerine süre tanınır!
- 41- Andolsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti, ama alay ettikleri gerçek, alay edenleri çepeçevre kuşatıp mahvetmişti.

30. âyete göre, evren ilk yaratıldığında tek kütle hâlinde iken sonradan parçalara ayrılmıştır. Astronomi biliminde bu ayrışma big-bang teorisi ile açıklanır.

Günümüz uzay biliminin ulaştığı sonuçlara göre gökler ve yer, vaktiyle tek bir varlıktan ibâretti. Sonradan galaksiler, yıldızlar, gezegenler kuruldu ve bunlar birbirinden ayrıldılar. Aşağıda evrenin bu oluşumu ile ilgili bilimsel bir araştırmayı sunacağız.

Diğer yandan suyun bütün canlıların yaratılışında bir ana unsur oluşu da bilimin tespit ettiği verilendendir. Nitekim bugün sadece 700 bin kadarı keşfedilmiş bulunan ve tamamı hakkında 50-100 milyon çeşit arasında oldukları yönünde tahminler bulunan canlı türlerinin akıl almaz zenginliğinin altında “hidrojen ve oksijen”den ibâret iki elementten meydana gelmiş olan suyun bulunması dikkat çekicidir. Bu durum Kur’ân mûcizesinin başka bir çeşididir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göğü Biz kendi ellerimizle binâ ettik. Şüphesiz ki Biz onu elbette genişletmekteyiz! Yeri de Biz döşedik. Biz ne güzel döşeyiciyiz! Düşünüp öğüt alırsınız diye her şeyden çift çift yarattık.”**⁸²

Ebû Hüreyre radıallâhu anh’ten rivâyete göre şöyle demiştir: “Ey Allâh’ın Rasûlü! Seni gördüğüm zaman gönlüm huzurla doluyor, gözüm aydın oluyor, bana her şeyi anlat.” dedim. O da: “Her şey sudan yaratılmıştır.” buyurdu. Ben de: “Bana öyle bir şey söyle ki, onu yaptığım zaman cennete gireyim.” dedim. Rasûl-i Ekrem şöyle buyurdu: “Selâmı yay, yoksulları doyur, akrabaları ziyaret et, insanlar uykuda iken geceleri namaz kıl, sonra da selâmetle cennete gir.”⁸³

EVRENİN OLUŞUMU

İçinde yaşadığımız evrenin yaklaşık 15 milyar yıl önce tek bir noktada meydana gelen büyük bir patlama ile ortaya çıktığı ve genişleyerek şimdiki hâlini aldığı, bugün bilim dünyasının onayladığı bir gerçektir. Uzay boşluğu, galaksiler, gezegenler, Güneş, Dünya kısaca evreni oluşturan bütün gök cisimleri Big-Bang denilen bu büyük patlama sonucunda meydana gelmiştir. Uzun süren araştırmalar ve yapılan hesaplamalar, evrenin tüm maddesini içinde bulunduran bu “tek nokta”nın, korkunç çekim gücü nedeniyle “sıfır hacme” sahip olacağını gösterdi. Evren bu noktanın patlamasıyla ortaya çıkmıştı.

82. Zâriyât, 51/47-49.

83. Ahmed bin Hanbel, Müsned, II, 295, 323-324, 493.

1920'li yıllardan itibâren evrenin yapısı hakkında elde edilen bilgiler, evrenin belirli bir zaman önce büyük bir patlama ile yoktan var hâle geldiğini ispatlamıştır. Başka bir deyişle evren sonsuz değildir, Allah Teâlâ evreni yoktan var etmiştir.

Evren incelendiğinde; bunun yoğunluğu, genişleme hızı, yıldız sistemlerinin ve galaksilerin tasarımı, çekim güçleri, yörüngeleri, hareket şekilleri, hızları, içerdikleri madde miktârı ve daha sayısız detayın ince hesaplar ve hassas dengeler üzerine kurulu olduğu görülür.

Burada çok büyük bir sır vardır. Big Bang bir patlama olduğuna göre, beklenmesi gereken, bu patlamanın ardından maddenin atomlar ya da atomaltı parçacıklar hâlinde uzay boşluğunda “rastgele” dağılması olacaktır. Fakat öyle olmamış, tam aksine, son derece sistemli ve düzenli bir evren ortaya çıkmıştır. Bu rastgele dağılan maddenin evrenin belirli noktalarında birikip galaksileri, yıldızları ve yıldız sistemlerini oluşturması bilim adamlarının benzetmesiyle, “bir buğday ambarına atılan el bombasının, buğdayları toplayıp, düzenli balyalara sarıp üst üste istiflemesi” kadar hatta bundan daha “olağanüstü” bir durumdur. Big Bang teorisine uzun yıllar karşı çıkmış olan Prof. Fred Hoyle, bu durum karşısında duyduğu şaşkınlığı şöyle ifâde eder:

“Big Bang teorisi evrenin tek ve büyük bir patlama ile başladığını kabul eder. Ama bildiğimiz gibi patlamalar maddeyi dağıtır ve düzensizleştirirler. Oysa Big Bang çok gizemli bir biçimde bunun tam aksi bir etki meydana getirmiş, maddeyi birbiriyle birleştirecek ve galaksileri oluşturacak hâle getirmiştir.”

Kimi bilginlerin tespitine göre, bütün evren başlangıçta tek gaz kütle-si hâlinde idi. Zamanla bu gaz kütle-sinden küreler hâlinde parçalar kopmuş ve uzay boşluğuna fırlamıştır. Aynı şekilde dünyamız da gaz kütle-si hâlinde iken güneşten kopmuş ve zaman içinde soğuyarak kabuk bağlamıştır. Dünya güneş yörüngesinde dönerken, oluşum sırasından dünyadan yükselen gazlar ve buharlar, yoğunlaşarak yağmur şeklinde yeniden dünyaya dökülünce, denizler ve okyanuslar meydana gelmiştir. Suda yosun şeklinde başlayan canlılar, ilâhî kânunlara (sünnetullah) göre gelişmiştir.

Cenâb-ı Hak suyla karışık dünya çamurundan insanı en mükemmel bir şekilde yaratarak, diğer dünya ve gök cisimlerini onun yararlanmasına sunmuştur.

Büyük patlama teorisi: Bu teori, evrenin, ilk çağlarında, çok yoğun, çapı Güneşin çapından 30 kat fazla, küre biçiminde bir hacim içine sıkışmış

olarak bulunduğunu söyler. Patlama modeline göre, ısı çok yüksek olup, bir milyar derecenin üstündeydi ve Evren, sonsuz uzayda bulunan tüm madde ve enerji biçimlerini içeren bütünün adıdır. Yani “evren” astronominin, astrofiziğin konu edindiği şeylerin tümüdür. İçinde “her şey” olan bu dev çorba, sonsuzluk veya hiçlik olarak tanımlanabilecek uzayın içinde yer alır. Daha doğrusu, uzaya FON olan siyah hiçliğin içindeki her şeydir evren... Dolayısıyla aslında sonsuz uzayın-hiçliğin içinde de değildir. Zira “hiçliğin” içi olmaz. Fakat olmayan şeylerden de (sıfır gibi) söz edilemez.

Antik çağda yetişen pek çok düşünürle birlikte, maddenin yapısı sorgulanmaya başlamıştır. İlk kez Thales evreni anlamanın yolunun maddeyi anlamaktan geçtiğini ifâde ederek, materyalist felsefeye ilk adımı atmıştır. Daha sonra Anaximander, evreni oluşturan apeiron denen bitmez, değişmez, görünmez bir maddeden bahsetmiştir.

Atomların çekirdeğini meydana getiren iki temel tanecikten biri çekirdeği meydana getirir. Diğer tanecik nötron olup, elektrik yükü yoktur. Fakat proton artı (+) yüklü taneciktir. Nötron ve elektronlarından tümüyle soyulmuş hâlde bulunuyorlardı. Bu ilk devirde, en büyük rolü, bütün uzayı doldurmuş olan ışınım oynamaktaydı.

Nötron Alm. Neutron (n), Fr. Neutron (m), İng. Neutron. Bütün atomların çekirdeğini meydana getiren iki temel tanecikten biri. Bu iki temel tanecikten proton artı yüklü olduğu hâlde, nötron yüksüzdür. Hidrojenin dışında, bütün elementlerin çekirdeğinde nötron ve proton bulunur. Bir elementin çekirdeğinin nötron sayısı, ya protona eşit veya proton sayısından fazladır. 1920 yılında Rutherford ve 1931’de Heisenberg nötrondan bahsetmişlerdir.

Boşlukta yer kaplayan, kütlesi ve eylemsizliği olan her şey maddedir.

Işık, insanların nasıl görüyoruz konusunu araştırmalarıyla ortaya çıkmıştır. Önceleri, antik çağda, Yunanlılar zamanında gözün bakılan cisme doğru ışınlar yaydığı düşünülürdü. Epikür görüntünün gözden kaynaklanan resimlerden oluştuğunu iddiâ etmiş, Platon, ışığın bakılan cisimlerden göze geldiğini ileri sürmüştü. Daha garip düşünceler de mevcuttu; bunlar arasında, gözden fırlayan parçacıklar ile görme sağlandığı düşüncesi de mevcuttu. Bu düşünceler antik çağdan 17. yy’a kadar uzanmıştır.

Isı bir milyar dereceye, otuz milyon yıl sonra da birkaç bin dereceye düşmüştü. Evrenin oluşumunu açıklayan bu modele göre, patlamanın ilk saniyelerinde sıcak gazlar oluşmaya başlamış olmakla birlikte, otuz milyon yıl

içinde, belli bir atom partikülü oluşmamıştı. Bu gaz-kütle soğumasını sürdürdü ve birkaç bin dereceye düştü. İşte bu sırada atomlar oluşmaya başladı. Duman hâlinin bu ânında, toz gaz bulutları içinde ilk olarak hidrojen ve helyum bulunmaktaydı. Sonra çekim kuvvetinin etkisiyle, belirli toplanmalar oluşmaya başlamıştır ki, bunlar galaksileri meydana getirecek olan gaz kütleleridir.

Uzayın oluşumu ile ilgili olarak astronom 6. Lemaitre tarafından ortaya atılan bir teori, zamanla bu teoriyi benimseyen bilim adamlarının sayısının artmasıyla gelişti. Bu nazariyeye göre uzay 15-20 milyar yıl önce tek bir dev atomun infilak etmesiyle meydana geldi. Patlayan bu dev atom, içindeki maddeleri boşluğa savurdu.

Sıcaklık farkı sonucunda enerji bir cisimden başka bir cisme aktarılırsa, sıcak bir cisme soğuk bir cismin yaklaştırılmasıyla sıcak olan soğurken, soğuk olan ısınır.

Galaksiler nebülözler ve yıldızlararası plazma bu şekilde meydana geldi. Bu ilk infilaktan bu yana çok daha küçük patlamalar hâlen devam etmekte (süpernovalar) ve uzay, genişleyip büyümesini sürdürmektedir.

Gerçekten de dünyamızdaki gözlem evlerinden izlenen uzak galaksilerin ışığındaki kırmızıya kayış, bunun ispatı olarak kabul edilmektedir.

Büyük patlama (Big bang)dan gelen radyasyon, ilk defa 1964'te tespit edilmiştir. Radyasyon, elektromanyetik dalgalar veya parçacıklar biçimindeki enerji sürümünü ya da aktarımıdır. Bilindiği gibi maddenin temel yapısını atomlar meydana getirir. Atom ise, proton ve nötronlardan oluşan bir çekirdek ile bunun çevresinde dönmekte olan elektronlardan oluşmaktadır.

Samanyolu, Güneş Sistemi'ni de içinde barındıran galaksinin adıdır. Şehir ışıklarından uzakta Ay'ın olmadığı açık bir gecede, gökyüzünü bir baştan öbür başa kuşatan puslu, parlak bir şeridi sık sık görebiliriz. Eski insanlar bunu sütyolu "Milkway" olarak isimlendirmişlerdir. Bugün, bu puslu şeridin Güneşin de içinde bulunduğu birkaç yüz milyon yıldızı içeren, disk şeklinde bir görünüm olduğunu biliyoruz.

Kâinat radyasyondan yayılan çok sıcak gazla dolmuştur. İlk önce gaz, temel parçacıklardan meydana gelmişti. Önce kuarklar oluştu ve bunlar bir araya gelerek protonları ve nötronları meydana getirdi; daha sonra da elektronlar ortaya çıktı. Büyük patlamadan 300.000 yıl sonra, sıcaklık 3000 °K'ye düşünce bu parçacıklar birleştiler ve atomlar oluştu.

Bu durum, kâinata büyük bir değişiklik getirdi. O zamana kadar elektirik yüklü parçacıklar radyasyonu çok kolay emerlerdi. Radyasyon çok uzağa gidemediğinden, gaz da şeffaf değildi. Fakat nötr atomlar radyasyonu iyi ememediler. Bu durumda hareketine bir engel kalmadığından, radyasyon uzayda yayıldı.

Uzay genişledikçe radyasyonun dalga boyu uzadığı için, daha soğuk bir cisimden geliyormuş kanaatini vermeye başladı. Bizim radyasyonu ölçebildiğimiz şimdiki zamana kadar radyasyon, sıfırın ancak birkaç derece üstündeki sıcaklıklara kadar soğudu.

Penzias ve Wilson tarafından bulunan kozmik fon radyasyonu, bu düşünceye tam olarak uymaktadır. Hem sıcaklık doğru derecedeydi hem de radyasyon bütün gökyüzünde aynı sıcaklıktaydı; çünkü bütün yönler büyük patlamaya doğru gidiyordu. Fakat bu keşif ortaya çözülmesi gereken bir de bilmece çıkardı. Fon radyasyonu, büyük patlamadan 300.000 yıl sonra gazın son derece homojen olduğunu göstermektedir. Gazın içinde büyük topraklar ve delikler olsaydı, bunlar radyasyonun gökyüzündeki dağılımında sıcak ve soğuk bölgeler olarak gözükecekti. Öte yandan bugün çok topraklıdır. Kümeler, ince uzun gruplar hâlinde toplanan galaksiler ve bunların aralarında boşluklar vardı. Bu büyük yapıların orijinal gazın içindeki topraklardan çıkmış olması gerekmektedir. Tıpkı sütün topaklanarak peynire dönüşmesi gibi.

Kozmoloji ile uğraşan bilim adamlarına göre, fon radyasyonu iyi incelenirse, bunun sıcaklığında bazı sapmalar bulunabilir. Astronomlar, kozmik fon radyasyonunun sıcaklığını 1960'lardan beri giderek artan bir dikkatle ölçmektedirler. Birkaç yanılmanın dışında, yalnızca ortalama sıcaklıktan sapmalara sınırlamalar koyabilmişlerdir. Yerden yapılan son deneyler, bunların da bir Kelvin'in 30 milyonda birinden fazla olamayacağını gösteriyor. Yerden gözlem yapan astronomlar, kozmik fon radyasyonunu incelediklerinde iki hususla karşılaşmaktadır: Birkaç santimetre daha uzun dalga boylarında gözlem yaptıkları zaman bizim galaksimiz Samanyolu'ndan gelen radyasyon, zayıf fon radyasyonundan baskın çıkıyor. Bizim galaksimizdeki parlak ve karanlık kısımlar, fon radyasyonundaki herhangi bir sapmayı kolaylıkla maskeliyorlar.

1970'lerin ortalarında, bazı uzay gözlemcileri, NASA'nın Goddard Uzay Uçuş Merkezindeki bilim adamlarıyla işbirliği yaparak Kozmik Fon Keşif Uydusu COBE'nin tasarımına katkıda bulundular.

18 Kasım 1989'da COBE, yörüngesine mükemmel bir şekilde oturtuldu. COBE'nin taşıdığı üç araçtan iki tanesi gökyüzünü uzun kızılötesi dalga boylarında gözlemledi. Araçlar, uzaydan gelen zayıf sinyallerin uzay aracının kendi sıcaklığından etkilenmemesi için sıvı helyumla soğutulmaktaydı. Bu araçlar görevlerini seferin dokuzuncu ayında sıvı helyumun bittiği sırada tamamladılar. Araçlardan biri fonun ortalama sıcaklığını görülmemiş bir hassâsiyetle ölçerek 2,735 °K değerini buldu. Diğer de ilk defa olarak, uzun kızılötesi dalga boylarında uzayın haritasını çıkardı.

Üçüncü ölçüm âleti fon radyasyonunun parlaklığındaki sapmaları ara- mak için tasarlanmıştı. Altı diferansiyel mikrodalga radyometreden oluşan bu düzenek gözlemlerine devam ediyor; çünkü bunların soğutulması gerek- miyor. Bunlarla gökyüzü şimdiye kadar iki kere tarandı ve üçüncü tarama- ya devam edilmektedir. Radyometreler gökyüzünü 3.5, 5.7 ve 9.5 milimet- re olmak üzere üç kısa radyo dalga boyunda gözlemlemektedir.

Hâlen, Dünyanın çeşitli yerlerinde aynı derecede hassas âletlere sahip ekipler COBE'nin görebileceğinden daha küçük, bir açt dakikası sapmalar bulmak için gözlem yapmaktadır.⁸⁴

Diğer yandan evrenin oluşumuna ilişkin en yaygın kabul gören kuram olan Büyük Patlama Kuramı, evrenin 10 ila 20 milyar yıl önceki müthiş bir patlama (Büyük Patlama) ile meydana geldiğini ileri sürmektedir. Başlangıçta evren, genişledikçe soğuyan, gazdan oluşan çok sıcak ve yoğun bir ateş kü- resiydi. Yaklaşık bir milyon yıl sonra bu gaz büyük olasılıkla yoğunlaşarak ilkel galaksi adı verilen yerel düğümler hâline geldi. Bunu izleyen beş mil- yar yıl boyunca bu ilkel galaksiler yoğunlaşmaya devam ederek, içinde yıl- dızların da bulunduğu galaksileri oluşturdu. Milyarlarca yıl sonra, günümüz- de, cisimlerin kütle çekimi tarafından bir arada tutulduğu bölgeler varsa da (örneğin galaksilerin birçoğu kümeler hâlinde bulunur) evren, bir bütün ola- rak hâlâ genişlemesini sürdürmektedir. Evrenin “kapalı” ya da “açık” bir ev- ren olup olmadığı, yani genişlemesinin bir gün sona erip büzülmeye başla- yıp başlamayacağı ya da sonsuza kadar genişlemeye devam edip etmeye- ceği henüz bilinmiyor.⁸⁵

Sürekli genişleme şu şekilde örneklendirilebilir: Dış civarında benekler bulunan bir balonu şişirdiğimizde, bu benekler birbirlerinden uzaklaşacak- lar ve hangi benekten bakılırsa bakılsın civardaki diğer beneklerin, sanki bu

84. https://www.turkcebilgi.com/buyuk_patlama

85. Evren, Dorling Kindersley, 2000, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

nokta merkezmiş gibi, bu noktaya uzaklıklarıyla orantılı hızlarla birbirlerinden uzaklaştıkları görülecektir.⁸⁶

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا
لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا
مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾

31- Biz insanları sarsmasın diye yeryüzünde sâbit dağlar yarattık ve orada istedikleri yere gidebilsinler diye geniş yollar ve geçitler açtık.

32- Gökyüzünü de korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise gökyüzünün âyetlerinden yüz çeviriyorlar!

33- Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O'dur. Bunların her biri belli bir yörüngede yüzmektedir.

31-33. âyetlerde, önceleri tek kütle olan evrenin parçalara ayrılıp dünya gezegeni oluşunca, bu gezegenin insanın yaşayışına uygun hâle getirilmesi için birtakım düzenlemeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Dağların dünyayı sarsmaması için bir çeşit kazık vazifesi görmesi, ulaşım için yol ve geçit yerleri bırakılması.

Dünyayı sarsmaması için dağların yere kazık gibi çakılmasının ne anlama geldiğini günümüz bilimi şöyle açıklamaktadır. Dünyanın iç kısmı mayi ateş tabakası olup, üzerinde yaşadığımız yer kabuğunun ortalama kalınlığı 5-10 km arasındır. Eğer bu tabaka bütün yeryüzü boyunca aynı kalınlıkta olsaydı, sürekli olarak kayan, ileri geri giden, birbiriyle çarpışıp duran, her an şiddetli depremlerle sarsılan bir dünya olurdu. İşte dağlar bu hareketi ve sallanmayı önlemek için çakılan kazıklardır. Çünkü dağların altında yer kabuğunun kalınlığı birden artar ve dağın kendi yüksekliğinin on, on

86. Kozmolojiye Giriş, Ahmed Yüksel Özemre, 1981, İÜ Yayınları, s. 23. Bilgi için bk. http://www.cen-netkapisi.net/dinimiz_islam/; bk. http://www.canertaslamani.com/wpcontent/uploads/2011/10/caner_taslaman_makale_kuran_ve_bilim.pdf; Caner Taslaman, The Big Bang, Philosophy and God, İstanbul, Nettleberry, s. 28-36.

beş katına kadar çıkar. Bu sıvı tabaka içine salınan dağ kökleri, aynen top-rağa kök salan bir ağaç, yere çakılan bir kazık gibi köklerdir. Şu âyetle de buna işaret edilir:

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz yeryüzünü bir beşik, dağları da birer kazık yapmadık mı?”**⁸⁷

“O, sizi sarsmaması için yeryüzünde sâbit dağlar yerleştirmiş-tir. Orada ırmaklar ve dilediğiniz yere şaşırmadan gidebilmeniz için yollar yarattı.”⁸⁸

“Yeryüzünü size beşik yapan, orada sizin için yollar ve geçitler açan, gökten yağmur yağdırıp su indiren O’dur. O suyla her çeşit bitkiden çiftler çıkartmaktayız.”⁸⁹

“Yeryüzünü de döşedik ve üzerinde sağlam dağlar diktik! Orada güzel görünüşlü her türden bitkiler yetiştirdik.”⁹⁰ **“Allah yeryüzü-nü de önünüze yaydı ki, onun geniş yollarında gezip dolaşasınız.”**⁹¹

b) Gökyüzünün “korunmuş bir tavan” olarak düzenlenmesi. Dünyayı saran atmosfer ve onun ötesinde uzay cisimleri akıllara durgunluk verecek bir incelik ve denge hesâbı içinde yaratılmış ve uzaydaki yörüngelerine yerleşmişlerdir. Bu düzen ilâhî koruma altındadır.

Dünyamıza uzaydan yalnız güneş ışığı gelmez. Onun yanı sıra gerek güneşten, gerek uzayın başka yerlerinden sürekli olarak X ve gama ışınları, kozmik ışınlar ve göktaşları gibi öldürücü ışın ve maddeler yağar. Ancak gerek çekme-itme gücü, dünyanın manyetik alanı ve gerekse atmosferde olan koruma sayesinde bu tür zararlı ışın ve maddeler yön değiştirerek insanlara zarar verecek konumdan çıkarılırlar. Bütün bunların gizli bir el tarafından düzene sokulduğunda şüphe olmadığı hâlde, bu mucize önlemlerden birine kâşifine izâfeten Van Allen Radyasyon kuşağı adı verilmesi dikkat çekicidir. Bütün bu sistemi kuran ve yöneten ilâhî güç görmezden gelinerek, Arşimed’in suyun kaldırma gücünü keşfetmesi gibi, arka plandaki asıl güç görmezden geliniyor. İşte yukarıdaki âyetle bu arka plana, bütün bu astronomi kurallarını koyup, ayakta tutan güce dikkat çekiliyor. Bu da Allah Teâlâ’nın sonsuz güç ve kudretidir.

87. Nebe, 78/6-7. Bk. Y. Kandemir- H. Zavalı- Ü. Şimşek, age, I, 918.

88. Nahl, 16/15.

89. Tâhâ, 20/53.

90. Kâf, 50/7.

91. Nüh, 71/19-20.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onun bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler. Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allâh’a îmân ederler.”**⁹²

“Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe kendi işini bildirdi. Biz en yakın göğü kandillerle donattık ve onu koruma altına aldık. İşte bu, mutlak üstün olan, her şeyi bilen Allâh’ın takdiridir.”⁹³

“Andolsun ki Biz, gökte birtakım burçlar yarattık ve bakanlar için onu süsledik. Ve göğü her kovulmuş şeytandan koruduk.”⁹⁴

“Doğrusu gökleri ve yeri, sistemleri bozulmasın diye Allah tutuyor. Andolsun ki, eğer sistemleri bozuluverirse onları, Allah’tan başka hiç kimse tutamaz. Gerçekten O, çok yumuşak davranan, çok bağışlayandır.”⁹⁵

c) Gece ile gündüzün oluşması, güneş ve ayın yaratılması, bunların kendi yörüngesinde belli hızla dönmesinin sağlanması. Dahhâk’a göre 33. âyetteki “felek”, “yıldızların dolaştığı yer (medâr-yörünge)” dir.⁹⁶ Dünya gezegeninin yaşanır hâle gelmesi için su, ısı, ışık, hava gibi yaşam için vazgeçilmez nîmetler bu düzenlemede sağlanmıştır. Güneş ışık, ısı ve renk kaynağı olarak belli uzaklığa yerleştirilmiş, dünyanın günlük hareketi ile gece ve gündüz oluşturularak, insanlara ve bütün canlılara çalışma, rızık temini ve dinlenme zamanları oluşturulmuştur. Dünyanın kış yaz güneş karşısında aldığı dönüş sırasındaki farklı eğilimi mevsimleri meydana getirmiştir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Çünkü onlardan her biri bir yörüngede yüzmektedir.”**⁹⁷

“Yeryüzünde olan her şeyi sizin için yaratan O’dur. Sonra göğe yöneldi, onları yedi gök olarak düzenledi. O, her şeyi bilir.”⁹⁸

“Yeryüzünü size boyun eğdiren O’dur. Öyleyse yerin omuzlarında dolaşın ve Allâh’ın rızıkından yiyin! Son dönüş ancak O’nadır.”⁹⁹

92. Yûsuf, 12/105-106.

93. Fussilet, 41/12.

94. Hicr, 15/17.

95. Fâtır, 35/41.

96. Elmalılı, Enbiyâ, 21/33 tefsiri.

97. Yâsîn, 36/40.

98. Bakara, 2/29.

99. Mülk, 67/15.

“Bundan sonra da yeryüzünü yayıp döşedi. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı. Dağları da sağlam bir şekilde yerleştirdi. Bütün bunları sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptı.”¹⁰⁰

“Güneş ve ay bir hesâba göredir. Bitkiler ve ağaçlar secde ederler. Göğü O yükseltti ve dengeyi koydu. Sakın dengeyi bozmayın. Tartıyı adâletle yapın ve eksik tartmayın. Yeri de canlılar için hazırladı. Orada nice meyveler, salkım salkım hurma ağaçları, yapraklı taneler ve hoş kokulu bitkiler vardır.”¹⁰¹

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمْ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۚ وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

34- Biz senden önce de hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen, onlar ebedî mi kalacaklar?

35- Her nefis ölümü tadacaktır. Biz sınamak için sizi şerle de hayırla da imtihan ederiz. Sonunda Bize döndürüleceksiniz.

34-35. âyetlere göre, Allâh'ın yarattığı bütün canlılar için takdir edilmiş bir ömür vardır. Her nefis mutlaka ölümü tadacaktır, dünyada yaşamının amacı bir sınama dönemini geçirmek, asıl ve sonsuz olan âhiret hayatına hazırlık yapmaktır.

Canlılar doğarlar, büyürler ve ölürler. Allah ölümsüz olan, sonsuza kadar yaşayacak bir varlık yaratmadığını bildirmektedir. Hızır ؑ'ın hâlen yaşamadığını öne sürenler bu âyete dayanırlar.¹⁰²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyâmet günü size, ecirleriniz tam olarak verilir. O gün kim cehennemden uzaklaştırılır da, cennete konursa, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı, geçici bir yararlanmadan başka bir şey değildir.”¹⁰³**

“Yoksa onlar: ‘O bir şâirdir, biz onun başına bir felâket gelmesini bekliyoruz.’ mu diyorlar? De ki: ‘Bekleyin bakalım! Ben de sizle birlikte bekliyorum!’”¹⁰⁴

100. Nâziât, 79/30-33.

101. Rahmân, 55/5-12.

102. Bk. Kehf, 18/65 ve devamı âyetler.

103. Âl-i İmrân, 3/185.

104. Tûr, 52/30-31.

“Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin yüzü (zâtı) bâkî kalacaktır.”¹⁰⁵

“Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! Çünkü O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O’nun zâtından başka, her şey yok olacaktır. Hükümranlık O’na âittir ve siz O’na döndürüleceksiniz.”¹⁰⁶

وَإِذَا رَأٰكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنْ يَّتَّخِذُوْكَ اِلَّا هُزُوًا ۗ اِهْذَا الَّذِيْ يَذْكُرُ
الِهَتَكُمْ ۚ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٦﴾

36- O İnkâr edenler seni gördükleri zaman: “Sizin ilâhlarınızı diline dolayan bu mu?” diyerek seni hep alaya alırlar. Hâlbuki onlar, çok merhametli olan Allâh’ın kitabını inkâr edenlerin ta kendileridir.

36. âyette, Hz. Peygamber’i gören küfür ehlinin, “ilâhlarımızı diline dolayan bu mu?” diyerek alay ettikleri, onların gerçek ilâhın farkında olmadıkları belirtiliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun, senden önce gönderilen birçok peygamberle de alay edilmişti. Ama alay konusu ettikleri şey, onlardan alay edenleri, çepeçevre kuşatıp mahvetmişti.”**¹⁰⁷

“Onlar seni gördüklerinde: ‘Allâh’ın peygamber olarak gönderdiği adam bu mu?’ diyerek seninle alay ediyorlar.”¹⁰⁸

“Andolsun ki, eğer onlardan azâbı belli bir süreye kadar ertelese, bu defa da mutlaka: “O’nun azâbı göndermesine engel nedir?” derler. İyi bilin ki azap başlarına geldiği gün, artık ondan kurtulmaları mümkün değildir. Alay ettikleri gerçek onları çepeçevre kuşatacaktır.”¹⁰⁹

“Andolsun senden önce de birçok peygamberlerle alay edilmişti. Ama ben inkâr edenlere yine de süre tanıdım. Sonra da onları yakalayverdim. Böylece Benim cezâm nasılmış (gördüler)!”¹¹⁰

105. Rahmân, 55/26-27.

106. Kasas, 28/88.

107. En’âm, 6/10.

108. Furkan, 25/41.

109. Hüd, 11/8.

110. Ra’d, 13/32. Bk. Nahl, 16/34; Enbiyâ, 21/41; Hac, 22/44, 48; Zümer, 39/48; Mü’min, 40/45, 83; Câsiye, 45/33; Ahkâf, 46/26.

خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأَرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾
 وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ
 كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُونُ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ
 يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾

**37- İnsan, aceleci olarak yaratılmıştır. Yakında size âyetleri-
 mi göstereceğim. Benden bunu acele istemeyin!**

**38- Bir de, “Eğer doğru söylüyorsanız, bu bizi korkuttuğu-
 nuz azap ne zaman?” diyorlar.**

**39- Kâfirler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacak-
 ları ve kendilerine de kimsenin yardım edemeyeceği o
 zamanı bir bilselerdi!**

37-39. âyetlerde, insanın aceleci bir yapıya sahip olduğu, istedikleri azap gelirse, geri çevirmeye güçlerinin yetmeyeceği, kıyâmet gününün ansızın gelip çatması durumunda şaşkına dönecekleri vurgulanmaktadır.

Gerçekten insanoğlu birtakım isteklerinin hemen yerine gelmesini veya hayatta karşılaştığı birtakım engellerin hemen kalkmasını ister. Oysa hedefine ve ideale ulaşmak için uyması gereken kuralları, kendine düşen görevleri görmezden gelir. Sabır, çaba harcama, kendine düşeni yaptıktan ve gereken bütün tedbirleri aldıktan sonra sonucu Allah'tan bekleme gibi işin gereğini yapmadan sonuç elde etmek mümkün olmaz. “Acele işe şeytan karışır” öz deyişi, önünü sonunu düşünüp hesaplamaadan girişilecek acele işle-
 rin, zararlar sona erebileceği konusunda bir uyarıdır.

Yukarıdaki 37. âyette “âyetlerim” ifâdesi, “mûcizelerim” anlamına da gelir. Peygamberler ihtiyaç olunca mûcize gösterir. Fakat mûcize gösterilme-
 sine rağmen toplum inanmaz ve küfründe ısrar ederse, o toplumun helâk edilmesi ilâhî yasadır. Bu yüzden mûcize konusunda acele edilmesi, toplu-
 mun hemen mûcize talebinde bulunması böyle bir riski beraberinde getirir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizi güçsüz yaratan, sonra güçsüz-
 lüğün ardından kuvvet veren ve sonra kuvvetin ardından güçsüz-
 lük ve ihtiyarlık veren O'dur.”**¹¹¹ **“İnsan hayra duâ eder gibi şerre
 de duâ etmektedir. İnsan çok aceleci oldu.”**¹¹²

111. Rûm, 30/54.

112. İsrâ, 17/11.

“Eğer Allah, insanlara hayrı çabuk istedikleri gibi, şerri de acele verseydi, elbette onların ecelleri hemen bitirilmiş olurdu. Fakat Bize kavuşmayı beklemeyenleri Biz, azgınlıkları içinde şaşkın bir hâlde bırakırız.”¹¹³

“Onlar şöyle diyorlar: ‘Eğer doğru söylüyorsanız, bu vaad edilen azap ne zaman gerçekleşecek?’ De ki: ‘Ben kendime bile, Allah dilemedikçe, ne bir zarar verebilirim ne de bir yarar sağlayabilirim.’ Her toplumun bir süresi vardır. Süreleri geldiğinde, (onu) ne bir an erteleyebilirler, ne de öne alabilirler!”¹¹⁴

“Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında ateşten tabakalar olacaktır. İşte Allah kullarını bu şekilde korkutuyor. Ey kullarım! O hâlde yalnız benden korkun!”¹¹⁵

بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾
وَلَقَدْ اسْتَهْزَأَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا
بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤١﴾

40- Belki de o (kıyâmet günü), onlara ansızın gelecek ve kendilerini şaşkına çevirecektir! Artık, ne onu geri çevirebilirler, ne de kendilerine süre tanınır!

41- Andolsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti, ama alay ettikleri gerçek, alay edenleri çepeçevre kuşatıp mahvetmişti.

40-41. âyetlerde, kıyâmetin ansızın geleceği, kendilerine bir süre verilmeyeceği, önceki peygamberlerle de alay edildiği, fakat bu onların mahvolmasına sebep olduğu belirtilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sana kıyâmetin ne zaman kopacağı soruyorlar. De ki: “Onun bilgisi yalnızca Rabbimin katındadır. Onu, tam zamanında açığa çıkaracak olan ancak O’dur. Kıyâmet (in bilgisi), göklere de yere de ağır gelmiştir. O, size ansızın gelir.**

¹¹³. Yûnus, 10/11.

¹¹⁴. Yûnus, 10/48-49.

¹¹⁵. Zümer, 39/16.

Sanki sen onu biliyor da saklamışsın gibi sana soruyorlar. De ki: 'Onun bilgisi ancak Allah katındadır.' Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler.”¹¹⁶

“Onlar hiç farkında değillerken, kendilerine o kıyâmet gününün ansızın gelivermesini mi bekliyorlar?”¹¹⁷

“Onlar, kıyâmet gününün kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar? Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir. Öyleyse, o kıyâmet kendilerine gelip çattıktan sonra, artık öğüt almaları neye yarar?”¹¹⁸

“Ama âyetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak can vermiş olanlara gelince; işte Allâh'ın, meleklerin ve insanların lâneti onların üzerinedir! Onlar sürekli olarak o lânetin içinde kalırlar; ne azapları hafifletilir ne de onlara göz açtırılır!”¹¹⁹

“Hayır, sen Allâh'ın kudretine hayran kaldın, onlarsa alay ediyorlar!”¹²⁰ “Onlara hangi peygamber geldiyse onu mutlaka alayadılar.”¹²¹

“De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, peygamberleri yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın!”¹²²

116. A'râf, 7/187.

117. Zuhruf, 43/66.

118. Muhammed, 47/18.

119. Bakara, 2/162.

120. Sâffât, 37/12.

121. Zuhruf, 43/7.

122. En'âm, 6/11.

﴿ BÂB 4 ﴾

**İNSANIN KORUNMASI, UYARILMASI,
SABREDEMEMESİ, HESAP GÖRMEDE ADÂLET,
MÛSÂ VE HÂRÛN'A KİTABIN VERİLMESİ,
KUR'ÂN'IN BİR ÖĞÜT KİTABI OLMASI**

قُلْ مَنْ يَكْلَأُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ ۚ بَلْ هُمْ عَنْ
ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾ أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا
لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾ بَلْ
مَتَّعْنَا هَؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۚ أَفَلَا يَرَوْنَ
أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُضُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾
قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ ۚ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا
يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ
يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ
الْقِيَمَةِ ۖ فَلَا تَظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا ۚ وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ
أَتَيْنَا بِهَا ۚ وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى وَهَارُونَ
الْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَذَكَرًا لِلْمُتَّقِينَ ۚ ﴿٤٨﴾ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ
بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَهَذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ
ۚ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿٥٠﴾

- 42- De ki: “Allâh’a karşı gece gündüz sizi kim koruyacak?” Buna rağmen onlar Rab’lerini anmaktan yüz çeviriyorlar.**
- 43- Yoksa onların, Bize karşı kendilerini savunacak birtakım ilâhları mı var? Oysa o ilâhlar ne kendilerine yardım edebilirler, ne de katımızdan himâye ve destek görürler!**
- 44- Hâlbuki Biz onları da atalarını da nîmetlerimizden yararlandırdık da uzun bir ömür sürdürdüler. Onlar çevrelerine bakıp da, Bizim yeryüzünü kenarlarından eksiltmekte olduğumuzu görmüyorlar mı? O hâlde, üstün gelenler onlar mı?**
- 45- De ki: “Ben sizi ancak vahiyle uyarıyorum. Ne var ki sağırlar, ne kadar uyarılsalar da daveti işitmezler.”**
- 46- Andolsun ki Rabbinin azâbından onlara az bir şey dokunsa: “Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz zâlim kişilermiyiz!” derler.**
- 47- Kıyâmet gününde Biz adâlet terâzilerini kurarız. Hiç kimseye en küçük bir haksızlık edilmez. Yapılan iş, bir hardal tanesi kadar da olsa onu getiririz. Hesap görücü olarak Biz yeteriz.**
- 48- Andolsun ki, Mûsâ ve Hârûn’a eğriyi doğrudan ayıran Kitabı, Allâh’a karşı gelmekten sakınanlar için bir ışık ve bir öğüt olarak verdik.**
- 49- O takvâ sahipleri, görmedikleri hâlde Rab’lerinden korkarlar ve kıyâmet gününün gelip çatacağını düşünerek ürperirler.**
- 50- İşte bu (Kur’ân da), Bizim indirdiğimiz hayırlı ve faydalı bir öğüttür. Şimdi onu inkâr mı ediyorsunuz?**

42-43. âyetlerde, gece gündüz insanı Allâh’ın kazâsından, azâbından koruyabilecek biri var mıdır? diye sorulmaktadır. İnsan isyan ederse, Allah dilerse onu hemen cezâlandırabilir. Fakat bu konuda O, insan gibi aceleci değildir. Ona fırsat vermesi acıdığındandır. İnsanların ilâh diye taptıkları şeyler ise onları Allâh’a karşı koruyamaz.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz nice kasaba halkını helâk ettik! Azâbımız gece vakti veya öğleyin uyurken ansızın gelivermişti.”**¹²³ **“Babacığım! Doğrusu ben korkarım ki, sana çok merhametli olan Allah’tan bir azap dokunur da şeytana dost olursun!” Babası dedi: ‘Ey İbrahim! Sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezsen seni taşlarım! Haydi, bir süre benden uzak dur!’**¹²⁴

“Yoksa siz gökte olanın, sizi yere batırmayacağından emin mi oldunuz? O zaman bir de bakarsınız yer sallanıp duruyor! Veya gökte olanın, üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin mi oldunuz? Bu tehdidimin nasıl bir şey olduğunu yakında bileceksiniz!”¹²⁵

“Onlar, hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılmış bulunan varlıklara mı ilâhlık yakıştırıyorlar? Taptıkları şeyler, ne onlara ne de kendilerine yardım edebilir.”¹²⁶ **“Sizin, Allâh’ı bırakıp taptıklarınızın ne size yardıma güçleri yeter, ne de kendilerine bir yardımı dokunur.”**¹²⁷

“Onlar belki kendilerine yardım edilir diye, Allah’tan başka bir takım ilâhlar edindiler. Oysa bunların onlara yardıma güçleri yetmez. Aksine kendileri o tanrıları korumak için hazır askerlerdir!”¹²⁸

بَلْ مَتَّعْنَا هَؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي
الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

44- Hâlbuki Biz onları da atalarını da nîmetlerimizden yararlandırırdık da uzun bir ömür sürdürdüler. Onlar çevrelerine bakıp da, Bizim yeryüzünü kenarlarından eksiltmekte olduğumuzu görmüyorlar mı? O hâlde, üstün gelenler onlar mı?

123. A'râf, 7/4.

124. Meryem, 19/45-46.

125. Mülk, 67/16-17.

126. A'râf, 7/191-192.

127. A'râf, 7/197.

128. Yâsin, 36/74-75.

44. âyete göre, arzın uçlarından eksiltme çeşitli şekillerde tefsir edilmiştir. Allah küfür ehlinin yurtlarını birbiri ardınca ellerinden almış, îmân ehline vermiştir. Tarih boyunca bâtilı temsil eden küfür ehlinin sayıları azalmaya devam eder. Allah geçmiş milletleri inkârları yüzünden ardı ardına helâk etmiştir. Bu son yorumun âyetin rûhuna uygun olduğu söylenebilir, İbn-i Abbâs'a göre, arzın uç noktalarından eksilmesi; âlimlerin, fakihlerin ve hayır ehli kişilerin yok olmasıdır.¹²⁹

Kimi yeni müfessirler arzın uçlarını kutup bölgeleri olarak kabul edip, bu âyetin dünyanın tam küre biçiminde değil, elips şeklinde olduğuna işaret ettiğini söylemişlerdir. Bu konu tabiat bilimcilerinin çözmesi gereken bir husustur. Diğer yandan yukarıdaki âyetin Mekke'de indiği düşünülürse, müşriklerin o gün üzerinde yaşadığı toprakların, ileride müslümanların eline geçeceğinin müjdelenmesi bir Kur'ân mûcizesidir. Kimilerine göre âyet Medîne'de inmiş olup, müşriklerin toprak kaybederek küçüleceği, müslümanların ise fetihlerle genişleyeceği şeklinde yorumlanmıştır. Ancak arzın uç noktalardan eksilmesi, erozyon sonucunda aşınmayı, kutuplarda buzulların erimesini, arzın derinliklerindeki erimiş ateş sıvının çekilmesi gibi gerçek tabiat olaylarını ifâde etmesi de mümkündür.¹³⁰

Bu konuda başka bir yorum da kutuplardaki buzulların erimesiyle ilgilidir. Bunun sonucu da denizlerin yükselmesi ve karaları işgal ederek kenarlarından eksiltmesidir.¹³¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bizim yeryüzüne gelip, onu uçlarından eksilttiğimizi görmediler mi? Allah hükmünü verir, O'nun hükmünün denetleyecek hiç kimse yoktur. O, hesâbı çabuk görendir!”**¹³²

“Andolsun Biz, çevrenizdeki birçok kentleri de helâk ettik. Belki doğru yola dönerler diye de âyetleri çeşitli şekillerde açıkladık.”¹³³

Başka bir âyette ise göklerin sürekli genişlediğinden şöyle söz edilir: **“Göğü kendi ellerimizle Biz binâ ettik ve Biz (onu) elbette genişletmekteyiz!”**¹³⁴

129. Bk. Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 13/41. âyeti.

130. Bk. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, V, 506, 507.

131. Y. Kandemir-Halit Zevalsiz, Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli, I, 864.

132. Ra'd, 13/41.

133. Ahkâf, 46/27.

134. Zâriyât, 51/47.

Yüzyılımızın başlarına kadar bilim dünyasında hâkim olan tek görüş, “evrenin durağan bir yapıya sahip olduğu ve sonsuzdan beri süregeldiği” şeklindeydi. Ancak, günümüz teknolojisi sayesinde gerçekleştirilen araştırma, gözlem ve hesaplamalar evrenin bir başlangıcı olduğunu ve sürekli olarak “genişlediğini” ortaya koydu.

Rus fizikçi Alexander Friedmann ve Belçikalı evren bilimci Georges Lemaitre, bu yüzyılın başlarında evrenin sürekli hareket hâlinde olduğunu ve genişlediğini teorik olarak hesapladılar. Bu gerçek, 1929 yılında gözlemsel olarak da ispatlandı. Amerikalı astronom Edwin Hubble kullandığı dev teleskopla gökyüzünü incelerken yıldızların ve galaksilerin sürekli olarak birbirlerinden uzaklaştıklarını keşfetti. Her şeyin sürekli olarak birbirinden uzaklaştığı bir evren ise, sürekli “genişleyen” bir evren anlamına gelmekteydi. Evrenin genişlemekte olduğu, ilerleyen yıllardaki gözlemlerle de kesinlik kazandı.

Ancak bu gerçek, henüz hiçbir insan tarafından bilinmezken, Kur’ân’da asırlar önce açıklanmıştı. Çünkü Kur’ân, tüm evrenin yaratıcısı ve hâkimi olan Allâh’ın sözüdür.”¹³⁵

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنذِرُونَ
﴿٤٥﴾ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا
ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾

45- De ki: “Ben sizi ancak vahiyle uyarıyorum. Ne var ki sağırılar, ne kadar uyarılsalar da daveti işitmezler.”

46- Andolsun ki Rabbinin azâbından onlara az bir şey dokunsa: “Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz zâlim kişilerinmiyiz!” derler.

45-46. âyetlerde, Allah Teâlâ’nın yalnız vahiyle uyardığı, ancak bir kısım insanların bunu işitmek istemedikleri, kendilerine azıcık bir azap dokununca hatâ yaptıklarının farkına vardıkları vurgulanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz sen ölümlere asla işittiremediğin gibi, arkalarını dönüp giden sağırlara da çağrını işittiremezsin.**

Ve sen körleri de şaşkınlıklarında kurtarıp hidâyete erdiremezsin. Sen, sesini ancak âyetlerimize îmân edenlere duyurabilirsin. Onlar müslüman olup, selâmet bulurlar.”¹³⁶

“Şüphesiz ki sen ölümlere duyuramazsın; arkasını dönmüş giderlerken sağırlara da daveti işittiremezsin. Körleri de şaşkınlıklarından (vazgeçirip) doğru yola iletemezsin! Sen ancak âyetlerimize îmân edeceklerle işittirirsin de, onlar müslüman olup, selâmeti bulurlar!”¹³⁷

“Görmeyenle gören bir olmaz. Karanlıklarla aydınlık da bir olmaz. Gölge ile sıcaklık da. Dirilerle ölümler de eşit olmaz. Gerçi Allah dilediği kimseye işittirirse de sen, kabirlerde olanlara işittirecek değilsin! Sen sadece bir uyarıcısın!”¹³⁸

وَنَضْعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ
مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾

47- Kıyâmet gününde Biz adâlet terâzilerini kurarız. Hiç kimseye en küçük bir haksızlık edilmez. Yapılan iş, bir hardal tanesi kadar da olsa onu getiririz. Hesap görücü olarak Biz yeteriz.

47. âyette, “mevâzîn”, mîzânın çoğulu olup, adâlet terâzileri demektir. Her yükümlünün amellerinin tartılacağı ölçü âletini ifâde eder. Âyetten, Allâh'ın kıyâmet gününde adâlet terâzileri kurarak, kulların bütün amellerini tartacağı, hatta hardal tanesi kadar bile olsa, tartıya girmeyen bir amel kalmayacağı anlaşılmaktadır.

Tartı; iyilikler bir yana, kötülükler diğer yana konularak yapılır. İbn-i Abbâs'a göre iyi ameller güzel şekillerle, kötü ameller ise çirkin şekillerle gelip terâziye konulur. Ameli ağır veya hafif gelenlerin durumu ile ilgili olan âyetlerde bu sözcük çoğul olarak gelmiştir.¹³⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Amel defterleri önlerine konulmuştur. Günahkârların, onun içinde yazılı olanlardan korkarak: ‘Eyvah**

136. Neml, 27/80-81.

137. Rûm, 30/52-53.

138. Fâtır, 35/19-23.

139. Bk. A'râf, 7/8-9; Mü'minûn, 23/102-103; Kâria, 101/6-8.

bize! Bu nasıl bir defter ki küçük büyük demeden hiçbir şey bırakmamış, hepsini sayıp dökmüş!’ dediklerini görürsün. Onlar bütün yapmış olduklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabbin hiç kimseye haksızlık etmez.”¹⁴⁰

“(Lokmân, oğluna öğüt vermeye devam ederek dedi ki): “Yavrucuğum! Yaptığın şey, bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa, bir kayanın içinde, göklerde veya yerin deriliklerinde bulunsa, yine de Allah onu getirir, mîzanına koyar. Çünkü Allah en ince şeyleri bilir, her şeyden haberdardır.”¹⁴¹

“Şüphesiz ki Allah, zerre kadar haksızlık yapmaz. Eğer yapılan iyilik zerre kadar da olsa, onun sevabını kat kat arttırır ve kendi kâtından da büyük bir mükâfat verir.”¹⁴²

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾
 الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾
 وَهَذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنزَلْنَاهُ ۖ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿٥٠﴾

48- Andolsun ki, Mûsâ ve Hârûn’a eğriyi doğrudan ayıran Kitabı, Allâh’a karşı gelmekten sakınanlar için bir ışık ve bir öğüt olarak verdik.

49- O takvâ sahipleri, görmedikleri hâlde Rab’lerinden korkarlar ve kıyâmet gününün gelip çatacağını düşünerek ürperirler.

50- İşte bu (Kur’ân da), Bizim indirdiğimiz hayırlı ve faydalı bir öğüttür. Şimdi onu inkâr mı ediyorsunuz?

48-50. âyetlerde, Allah Teâlâ Mûsâ ve Hârûn’a, sakınanlar için hakkı bâtıldan ayıran bir öğüt kitabı olarak Tevrat’ı verdiğini, o takvâ sahiplerinin Rab’lerinden korktuklarını ve kıyâmet inancına sahip olduklarını, Hz. Muhammed’e indirilen Kur’ân’ın da mübârek bir kitap olduğunu haber vermektedir.

140. Kehf, 18/49.

141. Lokmân, 31/16.

142. Nisâ, 4/40.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah, onların geleceğini de geçmişi de bilir. Onlar Allâh’ın hoşnut olduğu kimseden başkasına şefaet etmezler ve hepsi O’nun korkusundan titrerler.”**¹⁴³ **“Sen ancak Kur’ân’a uyan ve görmediği halde, Rahmân olan Allah’tan korkan kimseyi uyariabilirsin. İşte böylesini bir mağfiret ve güzel bir mükâfatla müjdele!”**¹⁴⁴

“İşte size vaad olunan cennet budur. O, dâimâ Allâh’a yönelen, kendini koruyan; görmediği hâlde Rahmân’dan korkan ve Allâh’a yönelmiş bir kalp ile gelen kimselere mahsustur.”¹⁴⁵

“İşte bu Kur’ân, kendisinden önceki kitapları onaylayan, bütün şehirlerin anası olan Mekke ile çevresindekileri uyarman için Bizim sana indirdiğimiz mübârek bir kitaptır. Âhirete îmân edenler buna da îmân ederler ve onlar namazlarını kılmaya devam ederler.”¹⁴⁶

“Bu, kendisiyle insanları uyarman, mü’minlere öğüt vermek için sana indirilen bir Kitap’tır. Artık bundan dolayı göğsünde bir sıkıntı duymayasın!”¹⁴⁷ **“Bu mübârek bir kitaptır ki, âyetleri üzerinde iyice düşünsünler ve temiz akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdik.”**¹⁴⁸

143. Enbiyâ, 21/28.

144. Yâsin, 36/11.

145. Kâf, 50/32-33.

146. En’âm, 6/92.

147. A’râf, 7/2.

148. Sâd, 38/29.

﴿ BÂB 5 ﴾

**HZ. İBRAHİM VE KAVMÎ, ATEŞE ATILMA,
LÛT, İSHAK VE YÂKUB, SÂLİH AMEL,
NAMAZ VE ZEKÂT EMRİ, LÛT KAVMİNİN HELÂKİ**

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ ﴿٥١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ
وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا
لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٥٤﴾
قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَىٰ ذِكْرٍ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾
وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُولُوا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذَاذَا إِلَّا
كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِالْهَيْتَا إِنَّهُ لَمَنْ
الظَّالِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا
فَاتُّوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوا أَنْتَ فَعَلْتَ
هَذَا بِالْهَيْتَا يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَسَلُّوهُمْ إِنْ
كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ
﴿٦٤﴾ ثُمَّ نَكِسُوا عَلَىٰ رُؤُسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾
قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾

أَفِ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ أَيْمَةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَلُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسَقِينَ ﴿٧٤﴾ وَادْخُلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا ۖ إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾

51- Andolsun ki, Biz daha önce İbrahim'e de doğru yolu bulmasını sağlayacak bir olgunluk vermiştik. Biz onu iyi tanıyorduk.

52- O zaman o, babasına ve kavmine: “Sizin şu karşısında durup taptığınız heykeller nedir?” demişti.

53- Onlar: “Biz atalarımızı bunlara tapar bulduk.” dediler.

54- İbrahim: “Andolsun ki siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz.” dedi.

55- Onlar: “Sen bize gerçeği mi getirdin, yoksa bizimle alay mı ediyorsun?” dediler.

56- İbrahim dedi: “Hayır, sizin Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki onları O yaratmıştır. Ben de buna şahitlik edenlerdenim.”

57- “Allâh'a yemin olsun ki, siz dönüp gittikten sonra putlarınıza elbette bir tuzak kuracağım!”

58- Derken İbrahim bütün putları paramparça etti; yalnız bunları kimin kırdığını gelip sormaları için en büyüklere dokunmadı.

- 59- “Bunu bizim ilâhlarımıza kim yaptı? Şüphesiz, bu kişi zâlimlerden biridir!” dediler.
- 60- (İçlerinden bir kısmı), “İbrahim adında bir gencin, onları diline doladığını işitmiştik.” dediler.
- 61- “O hâlde, dediler, onu insanların önüne getirin. Belki onun aleyhinde tanıklık ederler!”
- 62- “Bunu tanrılarımıza sen mi yaptın ey İbrahim!?” dediler.
- 63- İbrahim dedi: “Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşabiliyorsa, ona kendiniz sorun!”
- 64- Bunun üzerine vicdanlarına dönüp, “Gerçekten haksız olan, sizsiniz!” dediler.
- 65- Sonra da eski inançlarına dönüp, “Putların konuşmamacığını, şüphesiz sen de bilirsin, ey İbrahim!” dediler.
- 66- İbrahim dedi: “Öyleyse siz, Allah’tan başka, size hiçbir yarar ve zarar vermeyen şeylere mi tapıyorsunuz?”
- 67- “Size de, Allah’tan başka taptıklarınıza da yazıklar olsun! Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?”
- 68- (Birbirlerine), “Eğer bir şey yapacaksanız, onu yakın ve böylece tanrılarınıza yardım edin!” dediler.
- 69- Ama Biz: “Ey ateş! İbrahim için serin ve zararsız ol!” dedik.
- 70- Onlar İbrahim’e bir tuzak kurmak istediler, ama Biz kendilerini daha çok zarara uğrayanlar hâline getirdik.
- 71- Böylece Biz, onu ve Lût’u kurtararak, içinde âlemlere bereketler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık.
- 72- İbrahim’e İshâk’ı lûtfettik ve bir de Yâkub’u bahsettik ve her birini de sâlih insanlar yaptık.
- 73- Biz onları buyruğumuzla doğru yolu gösteren önderler yaptık. Onlara hayırlı işler yapmayı, namazı dosdoğru kılmayı ve zekâtı vermeyi vahyettik. Onlar yalnız Bize kulluk ediyorlardı.

74- Lût'a da hikmet ve ilim vermiş ve onu çirkin işler yapan o kasabadan kurtarmıştık. Onlar gerçekten yoldan çıkmış kötü bir toplum idiler.

75- Onu rahmetimizin içine aldık. Çünkü o, iyi kimselerdendir.

51-56. âyetlere göre, Allah Teâlâ Hz. İbrahim'i lâıyk görerek doğru yola ulaştırmış, İbrahim, putlara tapan babasını ve kavmini uyarmış, yerleri ve gökleri yaratan Rabbin gerçek ilâh olduğunu ve kendisinin de buna îmân ettiğini bildirmiştir.

Yukarıdaki 52. âyette “temâsil” kelimesi heykeller, putlar demektir. Tekili timsâl olup sözlükte; Allâh'ın yarattığı bir yaratığa benzetilerek yapılan şey için konulmuş bir isimdir. Hz. İbrahim dönemindeki putlar; yırtıcı hayvan, kuş ve insan şekillerinde yapılmış heykeller idi.¹⁴⁹

Kavminin heykellere taptığını gören Hz. İbrahim onları uyararak, putların tanrı olamayacağını, çünkü hiçbir güçlerinin bulunmadığını söyler. Kavminin bulunmadığı bir sırada putları kırar ve baltayı da en büyük putun boynuna asar. Kavmi bu durumu görüp, kendisini sorguya çekince, bu işi en büyük putun yapmış olabileceğini ve kendisine sormalarını ister. Kavmi putların konuşmadığını söyleyince de, onları düşünmeye çağırır ve konuşmayan, bir soruya bile cevap veremeyen ve hiçbir gücü bulunmayan putlara niçin taptıklarını sorar! Sonunda İbrahim'i ateşe atarlar, Allâh'ın yardımı ile ateş onu yakmaz. Allah, İbrahim ve Lût'u Nemrut'un elinden ve belde-sinden kurtararak bereketli bir belde olan Filistin bölgesinde yerleşmelerini ister. Kendisine İshâk'ı ve Yâkub'u verip, her birini iyi işler yapmaya, namaz kılıp, zekât vermeye çağırان önderler yapar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İbrahim gerçekten Allâh'a itaat eden, O'nu tek ilâh kabul eden bir önderdi. O hiçbir zaman müşriklerden olmadı. Allâh'ın nîmetlerine şükredici idi. Allah onu seçmiş ve dosdoğru yola iletmişti. Ona bu dünyada iyilik verdik. Şüphesiz o, âhirette de iyilerdendir. Sonra da sana şunu vahyettik: “Allâh'ı bir tanıyarak İbrahim'in dînine uy. Çünkü o, müşriklerden olmadı.”**¹⁵⁰

149. Medârik, Enbiyâ, 21/9. âyet tefsîri.

150. Nahl, 16/120-123.

“Şüphesiz İbrahim de onun kolundan idi. Hani o, tertemiz bir kalple Rabbine yönelmişti. O vakit babasına ve kavmine şöyle demişti: ‘Siz nelere tapıyorsunuz? Yalancılık etmek için mi, Allah’tan başka birtakım ilâhlar istiyorsunuz? Siz, âlemlerin Rabbini ne zannediyorsunuz?’ Derken İbrahim yıldızlara şöyle bir baktı. Ve ‘Ben hastayım!’ dedi. Bunun üzerine etrafındakiler arkalarını dönüp kaçıışverdiler. İbrahim, onların putlarının yanına gizlice gitti ve (onlar için konulan yiyecekleri görünce) dedi ki: ‘Buyursanıza, yemez misiniz? Size ne oldu, niçin konuşmuyorsunuz?’ Sonra bir yolunu bulup putlara güçlü bir darbe indirdi! Putperestler koşarak İbrahim’in yanına geldiler. İbrahim dedi: ‘Kendi ellerinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? Oysa sizi de, yaptığınız bu şeyleri de Allah yaratmıştır.’”

“Onlar (birbirlerine): ‘Onun için bir binâ yapın da kendisini ateşe atın!’ dediler. Böylece ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de onları, (tuzaklarını boşa çıkararak) küçük düşürdük. İbrahim dedi: ‘Ben Rabbime gidiyorum, O bana doğru yolu gösterecektir.’”

“Ey Rabbim! Bana iyilerden olacak bir çocuk bağışla!” İşte o zaman Biz ona yumuşak huylu bir oğul müjdeledik. Oğlu, yanında koşacak çağa gelince, İbrahim: ‘Yavrucuğum, dedi, rüyamda seni boğazladığımı görüyorum, ne diyeceğini bir düşün bakalım!’ Oğlu dedi: ‘Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşâallah beni sabredenlerden bulacaksın.’ Her ikisi de Allâh’a teslim olup İbrahim, oğlunu alını üzerine yatırınca; Biz ona şöyle seslendik: ‘Ey İbrahim! Sen rüyayı doğruladın. İşte Biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız!’ Gerçekten bu, apaçık bir imtihandı. Biz ona büyük bir kurbanlık fidiye verdik. Sonra gelenler arasında, ona iyi bir ün bıraktık. İbrahim’e selâm olsun! İşte Biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o, bizim mü’min kullarımızdandı. Biz ona sâlihlerden bir peygamber olarak İshâk’ı müjdeledik. Onu da İshâk’ı da kutlu ve bereketli kıldık. Bu ikisinin soyundan hem iyi olanlar var, hem de kendisine zulmedenler var.”¹⁵¹

وَتَاللَّهِ لَا كَيْدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تَوَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جَذَآذًا
 إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَٰذَا بِالْهَيْتَا
 إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ
 ﴿٦٠﴾ قَالُوا فَاتُّوا بِهِ عَلَىٰ أَغْنِيَ النَّاسَ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوا
 ءَأَنْتَ فَعَلْتَ هَٰذَا بِالْهَيْتَا يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا
 فَسَلُّوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ
 أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نَكِسُوا عَلَىٰ رُؤُسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَٰؤُلَاءِ
 يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا
 يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ أَفِ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

57- “Allâh’a yemin olsun ki, siz dönüp gittikten sonra putla-
 rınıza elbette bir tuzak kuracağım!”

58- Derken İbrahim bütün putları paramparça etti; yalnız
 bunları kimin kırdığını gelip sormaları için en büyükle-
 rine dokunmadı.

59- “Bunu bizim ilâhlarımıza kim yaptı? Şüphesiz, bu kişi
 zâlimlerden biridir!” dediler.

60- (İçlerinden bir kısmı), “İbrahim adında bir gencin, onları
 diline doladığını işitmiştik.” dediler.

61- “O hâlde, dediler, onu insanların önüne getirin. Belki
 onun aleyhinde tanıklık ederler!”

62- “Bunu tanrılarımıza sen mi yaptın ey İbrahim!?” dediler.

63- İbrahim dedi: “Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır.
 Eğer konuşabiliyorsa, ona kendiniz sorun!”

64- Bunun üzerine vicdanlarına dönüp, “Gerçekten haksız
 olan, sizsiniz!” dediler.

65- Sonra da eski inançlarına dönüp, “Putların konuşma-
 yacağını, şüphesiz sen de bilirsin, ey İbrahim!” dediler.

66- İbrahim dedi: “Öyleyse siz, Allah’tan başka, size hiçbir yarar ve zarar vermeyen şeylere mi tapıyorsunuz?”

67- “Size de, Allah’tan başka taptıklarınıza da yazıklar olsun! Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?”

57-67. âyetlere göre, Hz. İbrahim onların bayram günlerinden birinde hepsi bayram toplantısına gitmiş, İbrahim rahatsız olduğunu söyleyerek geride kalmıştı. Âyetle zikredilen sözü gizli söylemiş, bunu yalnız bir kişi işitiyordu. O da bunu ifşa etmiştir.¹⁵² Bunun üzerine İbrahim’i toplantı yerine getirerek sorgulamışlar, o da bunu boynuna balta asılı olan büyük putun yapmış olabileceğini söylemiş, kavmi bunun mümkün olmadığını söyleyince de, Hz. İbrahim onları iknâ edebileceği noktayı yakalamıştır. Size fayda ve zarar veremeyen, ayrıca konuşamayan bu varlıklardan ilâh olur mu? sorusunu sormuş ve hâlâ aklını kullanmayacak mısınız demiştir.

Yukarıdaki 58-60. âyetlere göre, bayram yerinden dönen halk putların kırıldığını görünce, aralarında âyetlerde bildirilen konuşmalar geçmiştir.

Nemrut’a ve önde gelen adamlarına bu haber ulaşınca, 61. âyete göre, hemen İbrahim’i tutuklamayı uygun bulmamışlar, cezâlandırmayı görgü veya duyuma dayalı tanık deliline dayandırmak istemişlerdi. Buna göre bir kimse, bir kişinin bir delile dayanmayan soyut suçlaması ile tutuklanamaz. Suçu işlediğine âit bir delil bulunmadıkça, kişi temelde suçsuz kabul edilir. Bu yüzden, suç isnâd edilen kişi, dava kesin sonuca bağlanıncaya kadar “sanık-zanlı-maznûn” diye anılır. “suçlu-hükümlü” gibi nitelemeler uygun olmaz.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Allah’tan başka, bize ne bir yarar ne de bir zarar vermeyen şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra, ökçelerimiz üzerinde gerisin geri inkâra mı dönelim? Tıpkı arkadaşları: ‘Yanımıza gel!’ diye seslenip doğru yola çağırırken onları bırakan ve şeytanın yanıltmasına kapılıp yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşan kimse gibi mi olalım?”**¹⁵³

“İbrahim dedi: Kendi ellerinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? Oysa sizi de, yaptığınız bu şeyleri de yaratan Allah’tır.”¹⁵⁴

152. Bilgi için bk. Sâffât, 37/89 vd.

153. En’âm, 6/71.

154. Sâffât, 37/95-96.

“İşte bu, kavmine karşı İbrahim’e verdiğimiz delillerimizdir. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki senin Rabbin, tam hikmet sahibi olan, hakkıyla bilendir.”¹⁵⁵

Ebû Hüreyre رضي الله عنه’ten rivâyete göre, Hz. İbrahim, insanları iknâ edebilmek için şu üç konuda yalan söylemiştir: a) Putları kırmaya karar verdiğinde, “ben hastayım” diyerek bayram yerine gitmemiş ve insanların yokluğundan yararlanarak putları kırmıştır. **“Derken İbrahim yıldızlara şöyle bir baktı ve ‘Ben hastayım!’ dedi.”**¹⁵⁶ b) Putları kırdıktan sonra, kavminin: “İlâhlarımızı kırıp parçalayan sen misin?” sorusuna, onları düşündürmek için: “Hayır! Bu işi şu büyük put yapmış olabilir!” demesi. **“İbrahim dedi: ‘Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşabiliyorsa, ona kendiniz sorun!’”**¹⁵⁷ c) Eşi Sâre ile Mısır’a gittiğinde zâlim Mısır kralının, eşi güzel olan erkeği öldürüp, eşini aldığını iştince, Sâre’ye kendisini, İbrahim’in eşi değil, kardeşi olarak tanıttığını istemesi. Çünkü o Sâre’ye şöyle demişti: “Sen aynı zamanda benim din kardeşimsin. Böyle söylemende bir sakınca yok.”

Sonuçta Mısır kralı Sâre’yi saraya almakla birlikte, Allah Teâlâ onu korumuş ve kral ona zarar verememişti. Hatta kral sarayda bir câriye olan Hacer’i de İbrahim ailesine hediye etmiştir.¹⁵⁸ Böylece Hz. İbrahim’in ailesine eş olarak katılan Hz. Hacer’den İsmâil عليه السلام dünyaya gelecek, Hz. Muhammed ﷺ de yüzyıllar sonra İsmâil عليه السلام’in soyundan son peygamber olarak dünya-ya teşrif edecektir..

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾

68- (Birbirlerine), “Eğer bir şey yapacaksanız, onu yakın ve böylece tanrılarınıza yardım edin!” dediler.

69- Ama Biz: “Ey ateş! İbrahim için serin ve zararsız ol!” dedik.

68-69. âyetlerde, kavmi İbrahim’i ateşte yakmaya karar vermiş ve böylece ilâhlarına yardımcı olacaklarını düşünmüşlerdi. Ancak Allâh’ın emri ile ateş serin olmuş ve İbrahim’i yakmamıştır.

155. En’âm, 6/83.

156. Sâffât, 37/88-89.

157. Enbiyâ, 21/63.

158. Buhârî, Enbiyâ, 8; Müslim, Fazâil, 154.

İbn-i Abbâs ؓ, eğer âyette “serin ol” denilip, “güvenli/esenlikli ol” denilmeseydi, bu kere ateşin soğukluğu İbrahim’e eziyet verebilirdi, demiştir. Yüce Allâh’ın bir şeye “ol!” deyince o şeyin oluvermesi,¹⁵⁹ evrenin aşamalı olarak altı günde yaratılması,¹⁶⁰ ile çelişmediği gibi, sünnetullah/âdetullah,¹⁶¹ ile de çelişmez. Nitekim günümüzde, insanoğlu ateşin yakmadığı giysiler yapabilmekte, hiç yakmayan soğuk alevler üretebilmektedir. Evreni yaratan ve belli fizik kuralları koyan yaratıcı, bunlarda, belli nedenlerden ötürü, geçici ya da sürekli değişiklik de yapma gücüne sahiptir. Ancak mûcize, kerâmet gibi olağanüstü hâller dışında, normal şartlar altında, sünnetullah’ta bir değişiklik olmaması asıldır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kavminin İbrahim’e cevabı ise sadece: ‘Onu öldürün veya yakın!’ demek oldu. Ama Allah, onu ateşten kurtardı. Şüphesiz ki bunda, îmân eden bir toplum için nice ibretler vardır!”**¹⁶² **“Onlar (birbirlerine): ‘Onun için bir binâ yapın da kendisini ateşe atın!’ dediler.”**¹⁶³

“Onlar öyle kimselerdir ki, insanlar kendilerine: ‘Düşmanlarınız, size karşı asker toplamış, onlardan sakının!’ dediklerinde bu, onların îmânını arttırdı ve ‘Allah bize yeter! O, ne güzel vekildir!’ dediler.”¹⁶⁴

Abdullah bin Abbâs ؓ’ın haber verdiği göre, Hz. İbrahim ateşe atıldığında, son olarak şöyle demiştir: **“Hasbünallâhü ve ni‘me’l-vekîl (Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!).”**¹⁶⁵ Nitekim Uhud savaşından bir yıl sonra Ebû Süfyân’ın, büyük bir saldırı yapacağı haberi üzerine, Allâh’ın elçisi, yukarıdaki âyetin sonundaki **“Hasbünallâhü ve ni‘me’l-vekîl”** duâsını yapmış,¹⁶⁶ ve güç işler karşısında bu duânın yapılmasını mü’minlere de tavsiye etmiştir.¹⁶⁷

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾

70- Onlar İbrahim’e bir tuzak kurmak istediler, ama Biz kendilerini daha çok zarara uğrayanlar hâline getirdik.

159. Bk. Yâsîn, 36/82.

160. Bk. Fussilet, 41/9-12; Furkan, 25/59 vb.

161. Bk. Fâtır, 35/13.

162. Ankebût, 29/24.

163. Sâffât, 37/97.

164. Âl-i İmrân, 3/173.

165. Buhârî, Tefsir, 3/13.

166. Âl-i İmrân, 3/173.

167. Bk. Buhârî, Tefsir, 3/13; Kurtubî, Câmi', IV, 180; İbn Kesîr, age, I, 339.

70. âyete göre, Hz. İbrahim'i ateşe atma olayından sonra, Cenâb-ı Hak, Nemrut ve adamlarına sivrisinekleri musallat etmiş ve onlar bu yolla helâk olmuştur. Nemrut'un burnundan giren bir sinek, onun beynine ulaşmış ve onu büyük acılarla helâk etmiştir.¹⁶⁸ Kendisini tanrı gibi gören ve büyük güçle sahip olduğunu düşünerek böbürlenene Nemrut ve adamlarının, gözle bile güç görülebilen küçük sinekler eliyle helâk olması, ibretli bir olaydır!

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kâfirler asıl tuzağa düşenlerin ta kendileridir!”**¹⁶⁹

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾

71- Böylece Biz, onu ve Lût'u kurtararak, içinde âlemlere bereketler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık.

71. âyet. Rivâyete göre, İbrahim ﷺ kuzey Irak'tan Filistin'e, Lût ﷺ da günümüzde Ürdün topraklarında bulunan ve Mü'tefike denilen yere (Lût Gölü yakını) gitmiştir. Bereketli ülke, Şam ve Filistin yöreleridir. Çünkü bu bölgeler, nîmetlerin bolluğu yanında, pek çok peygamberin yaşadığı, tevhid inancını ve gerçek dîni âleme yaydığı yörelerdir. Nitekim İsrâ olayını anlatan âyette de Mescid-i Aksa ve çevresinin mübârek kılındığından şöyle söz edilir:

“Bir gece kulu (Muhammed'i), Mescid-i Haram'dan kendisine bâzı âyetlerimizi gösterelim diye, çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, her türlü eksik sıfatlardan uzaktır. Şüphe yok ki O, her şeyi işitir, görür.”¹⁷⁰

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾
وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ
الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ ۚ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾

72- İbrahim'e İshâk'ı lûtfettik ve bir de Yâkub'u bahsettik ve her birini de sâlihlerden yaptık.

168. Kurtubî, Câmi', XI, 201.

169. Tûr, 52/42.

170. İsrâ, 17/1.

73- Biz onları buyruğumuzla doğru yolu gösteren önderler yaptık. Onlara hayırlı işler yapmayı, namazı dosdoğru kılmayı ve zekâtı vermeyi vahyettik. Onlar yalnız Bize kulluk ediyorlardı.

72-73. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın İbrahim'e İshâk'ı ve Yâkub'u bahsettiği, bunların sâlih kullar olup, hak yolu gösteren rehber kılındıkları, namazı kılıp zekâtı vermekle yükümlü tutuldukları bildirilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz, ona İshâk'ı ve (İshâk'ın oğlu) Yâkub'u başışladık. Hepsini de doğru yola ilettik.”**¹⁷¹ **“O sırada ayakta onları dinleyen İbrahim'in karısı buna güldü. Biz de ona İshâk'ı ve onun ardından da Yâkub'u müjdeledik.”**¹⁷² **“İbrahim onlardan ve Allâh'ı bırakıp taptıklarından uzaklaşınca, Biz ona İshâk'ı ve Yâkub'u verdik ve her birini peygamber yaptık.”**¹⁷³

“Onların içinden sabrettikleri sürece, buyruğumuzla doğru yolu gösteren önderler çıkardık. Onlar, Bizim âyetlerimize kesin olarak inanıyorlardı.”¹⁷⁴ **“Mûsâ'nın kavmi içinde hak sözle insanlara doğru yolu gösteren ve doğrulukla adâleti uygulayan bir topluluk vardı.”**¹⁷⁵

“Meryem çocuğu gösterdi. Onlar dediler: ‘Biz beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?’ Çocuk dedi: ‘Şüphesiz ben Allâh'ın kulum. O bana kitap verdi ve beni bir peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, beni mübârek kıldı. Yaşadığım sürece bana namaz kılmayı ve zekât vermeyi emretti. Beni anneme karşı saygılı kıldı ve beni azgın bir zorba yapmadı.”¹⁷⁶

“Kitap'ta İsmâil'i de an. Çünkü o, sözünde duran bir kuldu. Bir rasûl ve bir nebî idi. Ailesine namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi ve Rabbinin katında da rızaya ermişti.”¹⁷⁷

171. En'âm, 6/84.

172. Hûd, 11/71.

173. Meryem, 19/49.

174. Secde, 32/24.

175. A'râf, 7/159.

176. Meryem, 19/29-32.

177. Meryem, 19/54-55.

وَلَوْ طَّا أَتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ
الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ﴿٧٤﴾ وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا
إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾

74- Lût'a da hikmet ve ilim vermiş ve onu çirkin işler yapan o kasabadan kurtarmıştık. Onlar gerçekten yoldan çıkmış kötü bir toplum idiler.

75- Onu rahmetimizin içine aldık. Çünkü o, iyi kimselerdendir.

74-75. âyetlerde, yukarıda zikredilen Mûsâ ve İbrahim kıssalarından sonra Lût kıssasına da kısaca işaret edilir. Onun çirkin işler yapan bir toplumu uyarmak için gönderildiği, sözleri dinlenmeyince de Allâh'ın onu kurtarıp rahmetinin içine soktuğu belirtilir. Başka sûrelerde de Lût kıssasının hikmetli yanları anlatılır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bunun üzerine Lût ona îmân etti. (İbrahim) dedi ki: “Ben Rabbime hicret edeceğim. Şüphe yok ki Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”**¹⁷⁸

“Yusuf olgunluk çağına ulaştığında ona hüküm (bilgelik) ve bilgi verdik. İşte Biz işini iyi yapanları böyle mükâfatlandırırız.”¹⁷⁹

“Böylece âyetlerimizi yalanlayan kavminden onu koruduk. Çünkü onlar gerçekten de çok kötü bir toplum idiler. Bu yüzden onların hepsini suda boğduk.”¹⁸⁰ **“Biz de onları rahmetimizle kuşattık. Çünkü onlar iyi kimselerdendi.”**¹⁸¹

178. Ankebût, 29/26.

179. Yûsuf, 12/22.

180. Enbiyâ, 21/77.

181. Enbiyâ, 21/86.

﴿ BÂB 6 ﴾

**NÛH, DÂVUD, SÜLEYMAN, EYYÛB, İSMÂİL, İDRÎS,
ZÜLKİFL, YUNUS, ZEKERİYYÂ, YAHYÂ, MERYEM VE
İSÂ'NIN ÜMMETLERİNİN TEK ÜMMET OLMASI**

وَنُوحًا إِذْ نَادَى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ
 ﴿٧٦﴾ وَنَصْرَانَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ
 فَأَعْرِقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾ وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ
 نَفَسَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ
 وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرُ
 وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لَتُخَصِّنْكُمْ مِنْ بِأْسِكُمْ
 فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾ وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِ إِلَى
 الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾ وَمِنَ الشَّيَاطِينِ
 مَنْ يَغُوضُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾
 وَيُؤَيِّبُ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسْنِي الضُّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٨٣﴾
 فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً
 مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرَى لِلْعَابِدِينَ ﴿٨٤﴾ وَاسْمِعِيلَ إِذْ دَرَسَ وَذَا الْكِفْلِ
 كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾ وَادْخُلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ
 ﴿٨٦﴾ وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي
 الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٧﴾
 فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾
 فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ
 فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ ﴿٩٠﴾ وَالَّتِي
 أَحْصَيْنَا فَزَجَّهَا فَفَعَّخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ
 ﴿٩١﴾ إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوا
 أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلُّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾

76- Nûh'u da hatırla! Çünkü o daha önce duâ etmiş, Biz de onun duâsını kabul etmiş, onu ve ailesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.

77- Böylece onu âyetlerimizi yalanlayan kavimden koruduk. Gerçekten onlar çok kötü bir toplumdur. Bu yüzden Biz de onların hepsini suda boğduk.

78- Dâvud'u ve Süleyman'ı da an. Hani onlar, halka âit davarların girdiği bir ekin tarlası hakkında hüküm vermişlerdi. Biz de onların verdikleri hükme tanık olmuştuk.

79- Biz o davanın hükmünü Süleyman'a iyice öğrettik. Onların her birine hikmet ve ilim vermiştik. Dağları ve kuşları birlikte tesbih etsinler diye, Dâvud'a boyun eğdirdik. Bütün bunları Biz yaptık.

80- Savaşın şiddetinden sizi koruması için, ona zırh yapma sanatını öğrettik. Artık şükredecek misiniz?

81- Süleyman'ın emrine de kasırga rüzgârını verdik; onun emriyle, içinde bereketler yarattığımız yere doğru esiyordu. Biz her şeyi bilmekteyiz.

82- Şeytanlar arasında Süleyman için dalgıçlık yapan ve daha başka işler görenler vardı. Biz, onları gözetim altında tutuyorduk.

83- Eyyûb'u da (an). Hani o Rabbine, "Başıma bu hastalık geldi. Sen merhametlilerin en merhametlisisin!" diye duâ etmişti.

84- Biz onun duâsını kabul etmiş ve kederini gidermiştik. Katımızdan bir rahmet ve ibadet edenler için bir ibret

olması için de ona, ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını daha vermiştik.

85- İsmâîl'i, İdrîs'i ve Zülkifl'i de an. Onlardan her biri sabreden kimselerdi.

86- Biz de onları rahmetimizle kuşattık. Çünkü onlar iyi kimselerdendi.

87- Zünnun'u (Yunus'u) da hatırla! Hani o, öfkeli bir şekilde gitmiş; Bizim kendisini hiçbir zaman darda bırakmayacağımızı sanmıştı. Sonra da karanlıklar içinde: "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni bütün eksikliklerden tenzih ederim! Ben gerçekten zâlimlerden oldum!" diye duâ etmişti.

88- Biz onun duâsını kabul ettik ve kendisini kederden kurtardık. İşte mü'minleri Biz böyle kurtarıyoruz.

89- Zekeriyâ'yı da an. Hani o Rabbine şöyle duâ etmişti: "Ey Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen vârislerin en hayırlısısın!"

90- Biz onun duâsını kabul edip, kendisine Yahyâ'yı armağan ettik. Eşini çocuk doğuracak hâle getirdik. Çünkü onlar hayır işlerinde yarışıyor; sevap umarak ve azaptan korkarak Bize duâ ediyor ve sadece Bize boyun eğiyorlardı.

91- İffetini koruyan Meryem'i de an. Biz ona rûhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu âlemler için birer ibret kıldık.

92- Şüphesiz bu bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. O hâlde bana kulluk edin.

93- Fakat insanlar, aralarındaki din bağını paramparça ettiler. Hepsisi de sonunda Bize döneceklerdir.

76-77. âyetlerde, Nûh kıssası anlatılır. Nûh عليه السلام'ın, Nûh sûresi, 71/26'da bildirilen duâsı üzerine, ailesiyle birlikte büyük sıkıntıdan kurtarıldığı, Allâh'ın âyetlerini inkâr eden kavminin de suda boğulduğu belirtilir.

Müfessir Beyzâvî'nin belirttiğine göre Nûh kavmi hem hakkı yalanlamış hem de kötü ve zararlı faaliyetlerde bulunmuştu. Bu iki kötülük bir toplumda yaygınlaşınca Allah mutlaka o toplumu helâk eder.¹⁸²

182. Beyzâvî, Enbiyâ, 21/77 tefsiri.

Nûh ؑ'ın kavminin helâki için yaptığı duâlar ve kabulü ile ilgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlardan önce Nûh kavmi de yalanlamıştı. O kulumuzu yalanladılar, ona ‘mecnun’ dediler ve hem de (davetten vazgeçmeye) zorlandı. Bunun üzerine, Rabbine şöyle duâ etti: “Şüphesiz ki ben yenik düştüm, bana yardım et!”¹⁸³**

“Nûh dedi ki: “Ey Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden hiçbir kimse bırakma! Çünkü Sen onları bırakırsan Senin kullarını saptırır- lar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) yetiştirirler. Ey Rabbim! Beni, ana-babamı, îmân etmiş olarak evime girenleri, îmân eden erkekleri ve îmân eden kadınları bağışla! Zâlimlerin de ancak helâkini arttır.”¹⁸⁴

“Sonunda buyruğumuz gelip, geminin kazanı kaynamaya baş- layınca, Nûh’a dedik ki: ‘Her çift hayvandan ikişer tane; aleyhle- rinde karar verilmiş olan kimselerin dışında, aileni ve îmân etmiş olanları gemiye bindir!’ Zaten onunla birlikte pek azı îmân etmişti. Nûh dedi: ‘Haydi Allâh’ın adıyla binin gemiye. Onun akıp gitmesi de, durması da Allâh’ın irâdesi iledir. Rabbim çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”¹⁸⁵

“Andolsun ki Nûh Bize seslenip duâ etmişti. Biz de ona ne güzel cevap vermiştik! Onu ve ailesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.”¹⁸⁶

“Kavmi onu yalanladı. Bunun üzerine Biz de, onu ve onunla bir- likte gemide olanları kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanları da su- da boğduk. Çünkü onlar gerçeği göremeyen kör bir kavim idiler.”¹⁸⁷

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَسَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ
وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾

78- Dâvud'u ve Süleyman'ı da an. Hani onlar, halka âit da- varların girdiği bir ekin tarlası hakkında hüküm vermiş- lerdi. Biz de onların verdikleri hükme tanık olmuştuk.

183. Kamer, 54/9-10.

184. Nûh, 71/26-28.

185. Hûd, 11/40-41.

186. Sâffât, 37/75-76.

187. A'râf, 7/64.

78. âyete göre, Dâvud Peygamber döneminde bir gece bir sürü koyun başkasının ekinine girer ve telef eder. Ekin sahibi Dâvud'a şikâyetle bulunur. Hz. Dâvud, koyunların tazminat olarak ekin sahibine verilmesine hükmeder. Davacı dönemin diğer peygamberi Süleyman ﷺ'a gider. O ise, zararı karşılanıncaya kadar süt, yün ve yavrusundan yararlanmak üzere koyunların ekin sahibi yanında rehin olarak kalmasına, daha sonra yine eski sahibine iade edilmesine hükmeder. Süleyman'a bu hükmü Cenâb-ı Hak ilham etmiştir.¹⁸⁸

Buna göre, peygamber vahiy gelmeyen konuda içtihat edebilir. Allah bir peygambere diğerinden daha doğru bir hüküm bildirebilir. Müçtehidin ve hâkimin içtihat hatâsı bağışlanır.

Nitekim, Berâ bin Âzib'in devesi bir bahçeye girip zarar vermişti. Hz. Peygamber bahçe sahiplerine, gündüz bahçelerini beklemelerine, devenin geceleyin verdiği zararın ise, sahibi tarafından tazmin edilmesine karar vermiştir.¹⁸⁹ O dönemde hayvanlar mer'ada başıboş gezdiği için, ekili alanları korumak toprak ve bahçe sahiplerine âitti. Ancak gece vakti hayvan sahiplerinin hayvanlarına sahip çıkmaları istenmiştir.

Ebû Hanîfe'ye göre hayvan gece veya gündüz tarlaya zarar verirse, hayvanın sahibine bir şey lâzım gelmez. Çünkü malını korumak mal sahibine âittir. Hayvan veya sürü sahibi malının başında olmadıkça, hayvanın kendiliğinden vereceği zarar hederdir, yani tazmîni gerektirmez. Fakat İmam Mâlik ve Şâfiî'ye göre hayvan gece bir zarar meydana getirirse sahibinin zararı tazmin etmesi gerekir. Her iki imâmın görüşleri geçmiş şeriatlere uygun düşer. Ebû Hanîfe'ye göre ise bu hüküm mensuh sayılır.¹⁹⁰

Sonuç olarak günümüzde sürü sahibi veya çobanın kasıt, kusur veya ih mâli sonucu başkasının malına zarar verme durumunda, meydana gelen zararın tespiti yapılırca, bunun tazmin edilmesi için sürü sahibinden teminat olarak kefil veya rehin istenebilir. Burada rehin olarak koyunların bir kısmının veya tamamının alıkonulması da mümkündür. Böyle bir uygulama Hz. Süleyman'ın verdiği hükümle örtüşür. Diğer yandan rehin malın süt, yün gibi ürününden, rehin alanın istifade etmesi de, mal sahibinin izni bulununca câiz görülmüştür. Günümüz sukuk ve kira sertifikası uygulaması büyük ölçüde bu esasa dayanır. Buna fıkıh ilminde "bey' bi'l-vefa ve'l-istiğlâl" denir.¹⁹¹

188. Bk. Kurtubî, Câmi', XI, 203-212.

189. Ebû Dâvûd, Büyû', 90; Ahmed bin Hanbel, V, 436.

190. krş. Mâide, 5/44 ve Sâd, 38/26.

191. Bey' bi'l vefâ için bk. Bakara, 2/275; Hadîd, 57/11.

İÇTİHAT

Arapça “cehd” kökünden gelir. Kök anlamı sözlükte; eziyet, güçlük, sonu, güç, son sınır gibi anlamlara gelir. İctihad ise; olanca gücün kullanmak, bütün gücüyle çalışmak demektir. Bir terim olarak içtihat en eski fıkıh usûlü kaynağı olan İmam Şâfiî'nin (ö. 204/819) Risâlesi'nde şöyle târif edilmiştir “Her fikhî olay hakkında ya ona âit bir hüküm veya hak olan hükmün yolu- nu gösteren bir delâlet vardır. Hâdisenin açık hükmü varsa ona uymak gerekir. Eğer belirli bir hüküm yoksa, hâdisenin hak olan hükmüne götüren yolun delili içtihat ile aranır; içtihat ise kıyastan ibârettir.”¹⁹²

Ancak içtihat, kıyas yoluyla olabileceği gibi, âyet ve hadislerde hâkim bulunan genel prensiplerden, kelime ve cümlelerin çeşitli delâlet ve inceliklerinden kıyas dışında kalan diğer istidlal yollarından hüküm çıkarmak tarzında da olabilir. Bu duruma göre kıyas her zaman içtihadı muhtaçtır, fakat içtihadın tek yolu kıyas değildir.¹⁹³ Kıyas; hakkında âyet-hadis bulunmayan bir meselenin hükmünü, aralarındaki ortak illet dolayısıyla, hakkında âyet-hadis bulunan meselenin hükmüne bağlamaktır.¹⁹⁴

Âyet ve hadislerden amelî (pratik) hükümleri çıkarma gücüne sahip olan fakihe “müçtehit” denir. İctihad ya şer'î delillerden hüküm çıkarma tarzında olur, ya da çıkarılan bu hükümlerin toplum hayatına uygulanmasıyla ilgili bulunur. Birinci kısma giren içtihat; şer'î kaynaklardan hüküm çıkaran müçtehitlere mahsustur. Sahâbe, Tâbiün, Tebe-i tâbiîn ve mezhep imamları devrinde bu çeşit içtihatlarla İslâm hukûku sistemleştirilmiştir. Ancak üçüncü hicrî yüzyıldan sonra giderek içtihat yapanlar azalmış ve şartlarının ağırlığı sebebiyle bu kapının kapandığı kanaati uyanmıştır. Hanbelî, Zâhirî ve Şîî mezheplerinde, içtihat kapısı sürekli açık telâkkî edilmiştir. İkinci kısma giren içtihadı gelince; hükümlerin toplum hayatına uygulanması bu tür içtihadta sürekliliği gerekli kılmıştır. İslâm hukûkunun yürüyen ve yaşayan hayata intibakını sağlamak, gelişen toplum hayatının yeni problemlerini çözmek için her devirde bu yola başvurulmuştur. Bunu yapanlara “tahrîc âlimleri” denilir. Bunlar, çıkarılmış hükümlerin illetlerini belirleyip yeni, benzer cüz'î meselelere uygulalar. Bu, hükümleri uygulama çalışması olup, böylece ilk müçtehitlerin, üzerinde görüş beyan etmedikleri bir kısım meselelerin hükümleri de anlaşılmış olur.¹⁹⁵

192. Şâfiî, er-Risâle, thk. Ahmed M. Şakir, Mısır, 1940, s. 477.

193. Gazzalî, el-Mustasfâ, Mısır, 1324, II, 229.

194. Şâfiî, el-Ümm, Mısır, 1329, VII, 85; Şevkânî, İrşâdül Fuhûl, Mısır, 1937, s. 197.

195. Muhammed Ebû Zehra, Usûlü'l-Fikh, Kahire, t.y., s. 379.

İslâm hukûkunda, şer'î hükümler kesin delillere yani açık âyet ve hadis-
lere veya icmâa dayanıyorsa içtihat yoluna gidilmez. Mecelle'nin 14. mad-
desinde "mevrid-i nass'ta içtihadı mesağ yoktur, yani âyet-hadis olan yer-
de içtihat yoluna gitmek câiz değildir." denilmiştir. Ancak nass'ların sübûtu
ve delâleti kat'î olur veya bir konuda icmâ bulunursa ihtilafa mahal kalmaz
Eğer nassların sübutu veya delâleti zannî olup kesinlik ifâde etmiyorsa veya
bir nistan birkaç hüküm çıkarmak mümkün oluyorsa içtihadı başvurmamak
gerekir. Diğer yandan içtihat, en çok hakkında nass bulunmayan olayların
hükümlerini belirlemek için yapılır.¹⁹⁶ Devamlı farklılaşan toplum hayatın-
da yeni meselelerin ortaya çıkması tâbiîdir. Çözüm bekleyen problemlere
eğilmek gerekir. Ayrıca birtakım amelî hükümlerin örf-âdet, istihsan, mas-
lahat gibi... tâli derecedeki delillere dayandığı düşünülürse böyle bir çalışma
ve ihtiyaç süreklilik arz eder.

Hiz. Peygamber'in ehil olan İslâm âlimlerini içtihadı teşvik ettiğı görü-
lür. Nitekim Allah Rasûlü, Muâz b. Cebel'i Yemen'e vâli ve kadı olarak gön-
derirken, o beldeyi neye göre yöneteceksin, diye sormuş, "Kitap ve sünne-
te göre" cevabını vermesi üzerine, "Kitap ve sünnette açık bir hüküm bu-
lamazsan ne ile hükmedeceksin?" sorusuna, Muâz: "İşi bilenlerle istişâre
eder, reyimle içtihat ederim." diye cevap vermiştir. Bunun üzerine, Hiz.
Peygamber kendisinin rızasına uygun cevap vermeye muvaffak kıldığı için
Allâh'a hamd etmiştir.¹⁹⁷

Hadislerde şöyle buyrulur: "Hâkim içtihat'ta bulunur, isâbet ederse
iki sevap, yanlışsa bir sevap alır."¹⁹⁸ "Hâkimler üçtür, biri cennette, ikisi
ateştedir. Hükümü bilip doğru karar veren cennettedir, hükümü bilmeden
toplum içinde hüküm veren ateştedir. Hükümü bildiğı hâlde, tersine hü-
küm veren de ateştedir."¹⁹⁹

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَنَ ۖ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَسَخَرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجَبَالِ
يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ ۖ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ
لِتُخَصِّنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ ۚ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾

196. Abdülvahhâb Hallâf, Masâdiru't-Teşrii'l-İslâmî, s. 10.

197. Tirmizî, III, s. 616; Ahmed bin Hanbel, V, 230; Şâfiî, el-Ümm, VII, 273.

198. Buhârî, İ'tisâm, 21; Müslim, Akdiye, 15; Ahmed bin Hanbel, III, 187.

199. Ebû Dâvûd, Akdiye, 2; İbn Mâce, Ahkâm, 3.

79- Biz o davanın hükmünü Süleyman'a iyice öğrettik. Onların her birine hikmet ve ilim vermiştik. Dağları ve kuşları birlikte tesbih etsinler diye, Dâvud'a boyun eğdirdik. Bütün bunları Biz yaptık.

80- Savaşın şiddetinden sizi korumak için, ona zırh yapma sanatını öğrettik. Hâlâ şükretmez misiniz?

79-80. âyetlere göre, Dâvud ﷺ güzel sesi ile Zebur okurken kuşlar toplanır, onu dinlerler ve ona cevap verirlerdi. Dağlar da onun tesbihine karşılık verirdi.²⁰⁰ Diğer yandan ona savaşın şiddetinden koruma amaçlı zırh yapma sanatı öğretilmişti. O elleriyle demire yumuşak hamur gibi istediği şekli verebiliyordu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun ki Biz Dâvud'a tarafımızdan bir lûtufta bulunmuştuk. “Ey dağlar ve kuşlar, onunla birlikte tesbih edin!” dedik ve demiri de onun için yumuşattık.”**²⁰¹ **“Biz, dağları onun emrine verdik. Akşam-sabah onunla birlikte tesbih ederlerdi. Her yandan toplanıp gelen kuşları da onun emrine verdik. Bunların hepsi de onun emrine itaat ederdi.”**²⁰²

“Geniş zırhlar îmal et, dokumasını ölçülü yap, dedik. ‘Sâlih ameller işlemeye bakın! Çünkü Ben yaptıklarınızı görmekteyim.”²⁰³

Ebû Hüreyre رضي الله عنه'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Vaktiyle iki kadın yanlarında çocukları ile giderken bir kurt gelip çocuklardan birini kapıp götürmüştü. Kadınlardan biri arkadaşına: ‘Kurt senin çocuğunu götürdü.’ dedi. Diğeri: ‘Hayır kurdun götürdüğü senin çocuğundu.’ dedi. Kadınlar davalarını halletmek üzere Dâvud Peygambere geldiler. O da iki tarafı dinledikten sonra yaşlı kadını haklı görerek çocuğu ona verdi. Kadınlar oradan ayrıldıktan sonra Dâvud'un oğlu ve yine bir peygamber olan Süleyman عليه السلام'a geldiler ve durumu anlattılar. Süleyman عليه السلام, bana bir bıçak getirin de, bu çocuğu ikiye böleyim ve her birinize yarısını vereyim.” dedi. O zaman genç kadın: ‘Ne olur, Allah aşkına böyle bir şey yapmayın, çocuk onundur.’ dedi. Süleyman عليه السلام da kadının bu davranışı üzerine çocuğun ona âit olduğu kanaatine vardı ve çocuğu genç kadına verdi.”²⁰⁴

200. Bk. Sebe', 34/10.

201. Sebe', 34/10.

202. Sâd, 38/18-19.

203. Sebe', 34/11.

204. Buhârî, Enbiyâ, 30; Müslim, Akdiye, 20.

Günümüzde de, özellikle doğumevlerinde annelerin doğum sırasında ki rahatsızlığı ve doğan çocuğun götürülen odalarda izlenememesi gibi sebeplerle karışıklık olabiliyor. Bazen yıllar sonra bunun farkına varılarak adli tıptan DNA testi yaptırılıp gerçek anne baba tespit edilmeye çalışılıyor.

Nitekim Rasûlullah ﷺ döneminde Üsâme b. Zeyd'in nesebine dil uza tılıyordu. Çünkü babası Zeyd beyaz tenli iken oğlu Üsâme siyah tenli idi. Bu renk farklılığını bâzı münâfıklar diline dolamıştı. Bir gün Üsâme ve babası Zeyd mescidde uyurlarken üstlerine bir örtü örtmüşler, ancak çıplak ayakları açıkta kalmıştı. Soy (kıyafet) bilgini olan birisi onların ayaklarını görünce, ayak izlerini inceleyerek: "İlginç ama, bu ayaklar birbirinden gelme!" dedi. Bu sözü işiten Allâh'ın Rasûlü'nün yüzünde sevinç belirtileri görüldü. İşte bu olay, günümüzde parmak izi, ayak izi veya DNA kan testi gibi nesebin belirleme yollarından birisi ile nesebin tespit edilmesi konusunda "takriri" sünnet, yani bir olayı onaylama yoluyla oluşan sünnet deliline dayanıyor.²⁰⁵

NESEP BAĞININ ÖNEMİ

Aynı soydan gelen aile fertlerini birbirine bağlayan önemli bir ortak değerdir. Aile fertleri bununla biri diğerinin parçası olacak şekilde bağlanır. Çocuk babasının bir parçası, baba da onun bir bölümü olur. Bir çocuğun anne ve babası belirli olarak dünyaya gelmesi ve bir aile yuvasının sıcaklığını, hısımlarının sevgi ve yakınlığını duyarak yetişmesi Cenâb-ı Hakkın önemli bir nîmetidir.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"Sudan (meniden) bir insan yaratıp onu nesep ve sıhriyet (kan ve evlilik bağından doğan) yakınlığa dönüştüren O'dur. Rabbinin her şeye gücü yeter."**²⁰⁶ **"Sûr'a üflendiği zaman, artık o gün insanların arasında soylar yoktur ve onlar birbirine soylarını sormazlar** (Çünkü artık bunun bir fonksiyonu kalmadığını herkes anlamış olur)."²⁰⁷

Bir insandan meydana gelen nesle "zürriyet" denilir. Kur'ân'da bütün insanların birbirinin zürriyeti olarak devam ettiği belirtilir. **"Ey insanlar, Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık."**²⁰⁸ **"Allah, Âdem'i, Nûh'u,**

205. Zekiyyüddin Şa'ban, İslâm Hukuk İlminin Esasları, Terc. İbrahim Kâfi Dönmez, Ankara, 1990 s. 65, 66.

206. Furkan, 25/54.

207. Mü'minûn, 23/101.

208. Hucurât, 49/13.

İbrahim ailesini ve İmrân ailesini seçip âlemlere üstün kıldı. Bunlar birbirinden türeyen nesillerdir.”²⁰⁹

İslâm dîni, babalara çocukların nesebini inkâr etmeyi yasakladığı gibi, kadınlara da çocuğun nesebini gerçek babadan başkasına nisbet etmeyi yasaklamış ve bunu cennetten mahrum kalma nedeni olarak bildirmiştir. Hadiste şöyle buyrulur: “Bir kadın kendilerinden olmayan kimseyi bir aileye sokarsa, Allah’tan bir şey bulamaz. Allah onu cennete sokmaz. Bir erkek de çocuğa bakar olduğu hâlde onun nesebini inkâr ederse, Allah onunla kendisi arasına perde koyar ve onu kıyâmete kadar öncekilerin ve sonrakilerin önünde rezil ve rüsvay eder.”²¹⁰

Çocukların da kendi babalarından başkasına nesep iddiâ etmesi yasaklanmıştır. Hadiste şöyle buyrulur: “Bilerek, babasından başka kimseye nesep iddiâsında bulunana cennet haramdır.”²¹¹

وَلَسْلَيْمَنْ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا
وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾

81- Süleyman’ın emrine de kasırga rüzgârını verdik; onun emriyle, içinde bereketler yarattığımız yere doğru esiyordu. Biz her şeyi bilmekteyiz.

81. âyete göre Süleyman ﷺ ve arkadaşlarını rüzgâr istediği yere götürüyor ve yeniden Şam’a geri getiriyordu. O, rüzgârla bir aylık yolu sabah gider, akşam da geri dönerdi.²¹² Rüzgâr onu istediği yere götürüyordu. Günümüzde uçakların hareketinin, hava basıncı meydana getirerek oluşan rüzgâr sayesinde gerçekleştiği bilinmektedir. Hatta Süleyman ﷺ’in rüzgâr enerjisi ile çok uzak yerlere sabah gidip akşam dönebilmesi ve bunu tek başına yaptığı düşünülürse, günümüz uçak teknolojisinin henüz bu seviyeye gelmediğini söyleyebiliriz. Günümüzde daha pratik şehir içi, belki yakın yerler için kara yolu araçları yerine, asansör kabini gibi yapılacak mini uçaklarla kodlanan adrese iniş yapacak şekilde uçak teknolojisi geliştirilebilir. Belki günümüz şehir içi ve şehir dışı kara yollarındaki trafik yoğunluğu bu yolla çözülebilir.

209. Âl-i İmrân, 3/33, 34; bk. İsrâ, 17/3; Meryem, 19/58.

210. Ebû Dâvûd, Talâk, 29; Nesâî, Talâk, 47; İbn Mâce, Ferâiz, 13; Dârimî, Nikâh, 42.

211. Buhârî, Menâkıb, 5, Ferâiz, 29, Müslim, İman, 112, 114, 115; Tirmizî, Vesâyâ, 5.

212. Sebe’, 34/12.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Süleyman’ın emrine de, sabah gi-dişi bir aylık mesâfe, akşam dönüşü yine bir aylık mesâfe olan rüz-gârı verdik. Onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı onun önünde çalışırdı. Onlardan kim buyruğumuzdan çıksa, ona alevli azâbı tattırırdık.”**²¹³

“Bunun üzerine rüzgârı onun emrine verdik. Öyle ki rüzgâr onun emriyle istediği yere akıp giderdi.”²¹⁴

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ ۚ وَكُنَّا لَهُمْ
حَافِظِينَ ۙ ﴿٨٢﴾

82- Şeytanlar arasında Süleyman için dalgıçlık yapan ve da-ha başka işler görenler vardı. Biz, onları gözetim altın-da tutuyorduk.

82. âyete göre, Cin ve şeytanların bir bölümü Süleyman ﷺ’in emri ile çalışır, saraylar, şehirler kurarlar, yeni îcadlar yaparlar, kimisi de denizden inci ve mercan çıkarırdı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Binâlar kuran ustaları ve dalgıçlık yapan şeytanları; ve zincirlere vurulmuş daha nice yaratıkları da (onun emrine verdik).”**²¹⁵

“Cinler, Süleyman’a mâbetler, heykeller, havuz gibi leğenler ve sâbit kazanlardan ne isterse yaparlardı. Çalışın ey Dâvud ailesi, şükür için çalışın! Çünkü kullarım içinde çok şükredenler azdır!”²¹⁶

وَاِثْيُوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُۥ اِنِّىۡ مَسْنٰى الضُّرِّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِيْنَ ۚ ﴿٨٣﴾
فَاَسْتَجَبْنَا لَهُۥ فَكَشَفْنَا مَاۤ بِهٖ مِنْ ضُرٍّ وَاَتَيْنَاهُ اَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُمْ مَّعَهُمْ رَحْمَةً
مِّنْ عِنْدِنَا وَذَكَرْىۡ لِّلْعَابِدِيْنَ ۙ ﴿٨٤﴾

213. Sebe', 34/12.

214. Sâd, 38/36.

215. Sâd, 38/37-38.

216. Sebe', 34/13.

83- Eyyûb'u da (an). Hani o Rabbine, “Başıma bu hastalık geldi. Sen merhametlilerin en merhametlisisin!” diye duâ etmişti.

84- Biz onun duâsını kabul etmiş ve kederini gidermiştik. Katımızdan bir rahmet ve ibadet edenler için bir ibret olması için de ona, ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını daha vermiştik.

83-84. âyetlere göre, Allah Teâlâ Eyyûb ؑ'ın bütün mallarını, çocuklarını ve sağlığını yıllarca elinden almış, onu bu yolla sınamış ve sonunda duâsını kabul ederek ona büyük lûtuflarda bulunmuştur.²¹⁷

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kulumuz Eyyûb'u da an. Hani o bir zaman Rabbine şöyle nidâ etmişti: ‘Gerçekten, şeytan bana bir yorgunluk ve acı dokundurdu!’ (Biz ona): ‘Ayağını yere vur! İşte sana yikanılacak ve içilecek soğuk bir su!’ (dedik). Eyyûb'a, katımızdan bir rahmet olarak bütün ailesini ve onlarla birlikte bir mislini daha bahsettik ki, temiz akıl sahipleri için bir ibret olsun! (Bir de dedik ki): ‘Eline bir demet sap al ve onunla (eşine) vur da yeminini bozma!’ Gerçekten Biz Eyyûb'u sabırlı bulduk. O, ne iyi bir kuldu, dâimâ Bize yönelirdi!”**²¹⁸

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Bir gün Eyyûb peygamber soyunmuş yıkanırken, üzerine altın çekirgeler düşmeye başladı. Eyyûb da bunları toplayıp elbisesine doldurdu. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak: ‘Ey Eyyûb! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?’ diye seslendi. Eyyûb da: ‘Evet, yemin ederim ki, beni çok zengin kıldın. Fakat ben senin lûtfettiğin berekete doyamam!’ dedi.”**²¹⁹

Sa'd bin Ebî Vakkas ؓ, Hz. Peygamber'e sordu: **“En ağır belâ kimin başına gelir?”** O buyurdu ki: **“En ağır belâlar peygamberlerin, sonra sırasıyla onlara en yakın olanların başına gelir. İnsan dindarlığına göre belâya uğrar. Dîni sağlamsa başına gelen belâ ağır olur; dîni zayıfsa, başına gelen belâ hafif olur. Kul, yeryüzünde günahsız olarak yürüyüp gidinceye kadar başına belâ gelmeye devam eder.”**²²⁰

217. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, V, 517.

218. Sâd, 38/41-44.

219. Buhârî, Gusûl, 20, Enbiyâ, 20, Tevhid, 35; Nesâî, Gusûl, 7.

220. Tirmizî, Zühd, 56; İbn Mâce, Fiten, 23; Dârimî, Rikâk, 67.

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾ وَأَدْخَلْنَاهُمْ
فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٦﴾

85- İsmâil'i, İdrîs'i ve Zülkifl'i de an. Onlardan her biri sabreden kimselerdi.

86- Biz de onları rahmetimizle kuşattık. Çünkü onlar iyi kimselerdendi.

85-86. âyetlerde sözü edilen, İsmâil ﷺ Hz. İbrahim'in oğlu olup, babası ile Kâbe'yi inşâ etmiş ve Hicaz bölgesinde peygamberlik yapmıştır. İdrîs ﷺ, Şit Peygamber'in oğlu olup o da peygamberdir. Bütün bunlar Allah Teâlâ'nın rahmetiyle kuşattığı sâlih kimselerdendir.

Zülkifl ﷺ'in, asıl adının İlyas veya Yûşâ bin Nûn ya da Zekeriyâ ﷺ'dan biri olduğu nakledilmiştir. Allâh'ın büyük feyz ve nasîbine sahip olduğu için "Zülkifl (haz, nasip sahibi)" adı verilmiştir. Kimileri, yalnız İslâm literatüründe geçen Zülkifl adının Buda'nın doğum yeri olan ve Benares'in 200 mil kuzeyine düşen "Kapilavastou"nun Arapçalaşmış şekli olduğunu ileri sürmüştür. Kifl "yiyecek" anlamına da gelir. Bununla Buda'nın babası, "temiz yiyeceklerle besleyen" anlamına gelen Suddhudâna ile ilgi kurulmuş, yine Budi ağacı olan ve Buda'nın, altında ilham aldığı incir ağacı²²¹ ile de ilgi kurulmaya çalışılmıştır.²²²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Kitap'ta İdrîs'i de an. Çünkü o, çok doğru sözlü biriydi, bir peygamberdi. Biz onu yüce bir makâma yükselttik."**²²³

"Oğlu, yanında koşacak çağa gelince, İbrahim, "Yavrucuğum, dedi, rüyamda seni boğazladığımı görüyorum, ne diyeceğini bir düşün bakalım!" Oğlu dedi: "Babacığım! Sana emredileni yap. İnşâallah beni sabredenlerden bulacaksın."²²⁴ **"İsmâil, Elyesea ve Zülkifl'i de an! Hepsi de iyi kimselerdendir."**²²⁵

221. Bk. Tîn, 95/1.

222. Bk. M. Hamidullah, Meâl, 21/85.

223. Meryem, 19/56-57.

224. Sâffât, 37/102.

225. Sâd, 38/48.

وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ
 أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَاسْتَجَبْنَا
 لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

87- Zünnun'u (Yunus'u) da hatırla! Hani o, öfkeli bir şekilde gitmiş; Bizim kendisini hiçbir zaman darda bırakmayacağıımızı sanmıştı. Sonra da karanlıklar içinde: “Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni bütün eksikliklerden tenzih ederim! Ben gerçekten zâlimlerden oldum!” diye duâ etmişti.

88- Biz onun duâsını kabul ettik ve kendisini kederden kurtardık. İşte mü'minleri Biz böyle kurtarıyoruz.

87-88. âyetlerde sözü edilen peygamber Yunus bin Mettâ'dır. “Nûn” balık, “Zünnûn (Balık sahibi, balık adam)” demektir. Kavmiyle önemli bir imtihan geçiren Hz. Yunus'un duâsını Cenâb-ı Hak kabul etmiş, balığın karnından tekrar karaya dönerek görevini sürdürmüştür.

YUNUS PEYGAMBER

Yunus عليه السلام'ın kavmi, bütün uyarılarına rağmen îmân etmemiş ve helâk emâreleri belirmiştir. Yunus kavmine kızarak ülkesini terk etmiş ve Rum denizine gitmişti. Orada bir gemi ile yolculuğa hazırlanan insanlara rastladı ve onlarla birlikte gemiye bindi. Sahilden ayrılıp denizin ortasına varınca gemi durdu, hareket etmez oldu. Bunun üzerine gemiciler “İçimizde isyankâr bir kimse veya kaçak bir köle var. Böyle olmasa gemi ağırlaşmazdı. Bu durumla karşılaşınca bizim âdetimiz kur'a çekip kime çıkarsa onu denize atmaktır.” dediler. Üç defa kur'a çektiler, üçünde de kur'a Yunus عليه السلام'a çıktı. Bunun üzerine Yunus o isyankâr kişi benim dedi ve kendini denize attı. Bir balık gelip onu yuttu ve günlerce balığın karnında dolaştı.

Yunus balığın karnında karanlık içinde Allâh'a şöyle duâ ediyordu: “**Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Sen bütün eksikliklerden uzaksın! Ben gerçekten zâlimlerden oldum!**” Yüce Allah onun bu duâsını kabul ettiğini şöyle bildirir: “**Biz onun duâsını kabul ettik ve kendisini kederden kurtardık. İşte Biz inananları böyle kurtarıyoruz.**” Böylece Yunus عليه السلام balık tarafından karaya çıkarılarak, Ninova'ya

peygamber olarak geri gelmiş, kent halkı daha önce tevbe ettiği için, tevbeleri kabul edilmişti.²²⁶

Yunus عليه السلام'ın yukarıdaki duâsı, Hz. Peygamber'in, "Ey Rabbim! Seni gereği gibi sena edip övmeye güç yetiremem. Sen kendini nasıl sena ettinse öylesin."²²⁷ duâsına benzer. Bir hadiste şöyle buyrulur: "Kederli ve sıkıntıda olup da Yunus'un bu duâsını yapan kimsenin mutlaka duâsı kabul olunur."²²⁸ Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Allâh'a yemin olsun ki, Yunus'u ancak nefsine zulmettiğini itiraf etmesi kurtarmıştır." Müstedrek'te nakledilen bir hadiste şöyle buyrulur: "Kendisiyle duâ edildiği zaman Allâh'ın kabul ettiği ve kendisiyle istendiği zaman Allâh'ın verdiği Allâh'ın en büyük ismi (İsm-i Âzam) كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ duâsıdır."²²⁹

Câfer bin Muhammed (Câfer-i Sâdık), kederi olan, sıkıntıya düşen, kendisine bir tuzak kurulacağından korkan, ya da cennete girmeyi ümit eden kimsenin Kur'ân âyetleriyle kabul edildiği bildirilen şu duâları yapmamasına şaşarım, demiştir.

a) Keder ve sıkıntı için duâ:

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ **"Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni bütün eksikliklerden tenzih ederim! Ben gerçekten zalimlerden oldum!"**²³⁰ Bu duânın kabul edilerek Yunus'un balığın karnından kurtulup kavmine döndüğü bir sonraki, **"Biz onun duâsını kabul ettik ve kendisini kederden kurtardık. İşte Biz inananları böyle kur-tarıyoruz."**²³¹ âyetiyle bildirilir.

b) Kötülüğe maruz kalmaktan korkan için duâ:

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ **"Allah bize yeter, O ne güzel vekildir."**²³²

Âyetin baş tarafı şöyledir: **"Onlar öyle kimselerdir ki, insanlar kendilerine, "Düşmanlarınız, size karşı asker toplamış, onlardan**

226. Bk. Yûnus, 10/98; En'âm, 6/86, 87; Yûnus, 10/98; Sâffât, 37/139-148; Kalem, 68/48-50.

227. Müslim, Salât, 222; Ebû Dâvûd, Vitr, 5; Tirmizî, Deavât, 112; Nesâî, Tatbîk, 47, 71; İbn Mâce, İkâme, 117; Mâlik, Muvatta, Kur'ân, 31.

228. Tirmizî, Duâ, 39; İbn Mâce, Duâ, 17.

229. İbn Kesîr, Tefsir, III, 193.

230. Enbiyâ, 21/87.

231. Enbiyâ, 21/88.

232. Âl-i İmrân, 3/173.

sakının!” dediklerinde bu, onların îmânını arttırdı ve, ‘Allah bize yeter! O, ne güzel vekildir!’ dediler.”

Bu âyet, mü'minleri korkutmak için çıkarılan, “Düşman toplanmış, saldırıya geçerse, sadece kaçan kurtulur!” gibi sözlerin, sadece onların îmanlarını artıracakı bildirilir. Nitekim Uhud'dan bir yıl sonra Ebû Süfyân'ın, büyük bir saldırı yapacakı haberi üzerine, Allah elçisinin, âyetin sonundaki “Hasbünallâhü ve ni'me'l-vekil” duâsını yapmış ve güç işler karşısında bu duânın yapılmasını mü'minlere de tavsiye etmiştir. Bu duânın ilk olarak Hz. İbrahim tarafından ateşe atılırken yapıldığı da rivâyet edilmiştir.²³³

Bir sonraki 174 âyette, **“Böylece onlar, kendilerine hiçbir kötülük dokunmadan, Allâh'ın nîmeti ve lûtfu ile geri dönmüşlerdi; çünkü onlar Allâh'ın hoşnutluğunu elde etmeye çalışmışlardı. Gerçekten de Allah, büyük lûtf sahibidir.”** buyurularak mü'minlerin bir zarar görmekten geri döndükleri bildirilir. Nitekim Uhud'dan bir yıl sonra, Allâh'ın elçisi, Kureyş ordusunu, Bedir'de bir hafta kadar beklemiş, Ebû Süfyan bir miktar askerle oraya geldiyse de çatışma olmadan geri dönmüştü. Müslümanlar da kârlı alışveriş yaparak geri döndüler. Âyet bu olayı anlatmaktadır.

c) Kendisine tuzak kurulmasından korkanın duâsı:

“Ben işimi Allâh'a bırakıyorum. وَأَفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ Şüphesiz ki Allah kullarını görür.”²³⁴ Firavun kavminde îmanlı birisi kavmi hakka davet etmiş ve bu duâ ile Allâh'a sığınmıştır.

d) Bereketi ve cennete girmeyi uman kimsenin duâsı:

“Mâşâallah! Bu Allâh'ın dilediği şeydir. Güç kuvvet ancak Allâh'a âittir.”²³⁵ Bu duâ, bağ ve bahçesi, serveti için böbürlenen kişiye, mü'min komşusunun öğüdü olup, bu duâyı okursa malının güvence altında olacağı, bereketleneceği, aksi hâlde zarar görebileceği 42. âyette şöyle bildirilmiştir: **“Derken bu kişinin serveti kuşatılıp yok edildi. Böylece bağı için yaptığı masraflara karşı ellerini ovuşturmaya başladı! Çünkü bağ, çardakları üzerine yıkılıp kalmıştı. ‘Keşke Rabbime hiçbir ortak koşmamış olsaydım!’ diyordu.”**²³⁶

233. Bk. Kurtubî, el- Câmi', IV, 180; İbn Kesîr, age, I, 339.

234. Mü'min, 40/44.

235. Kehf, 18/39.

236. İsmâil Hakkı Bursavî, Rûhu'l-Beyân Terc. Erkam Yayınevi, İstanbul, 2008, XII, 582.

Hâlid bin Velid, “Ey Allâh’ın Rasûlü! Ben uykuda korkutuluyorum.” dedi. Rasûlullah ﷺ şu şekilde duâ etmesini bildirdi: (Eûzü bi kelimâtillâhi et-tâmmeh min gadabihî ve ikâbihî ve şerri ibâdihî ve min hemezâtî’ş-şeyâtini en yahdurûnî) *“Ben, Allâh’ın gazabına uğramaktan, O’nun cezâsından, kullarının şerrinden, bana gelecek olan şeytanın kötülüklerinden Allâh’ın tam kelimelerine sığınıyorum.”*²³⁷

Yunus عليه السلام’ın, Kitab-ı Mukaddes’teki adı Jonas (Yunus) tur. Yunus’un kavmini terk ederek deniz yolculuğuna çıkması, denizde büyük fırtına, kur’a sonucunu denize atılması, üç gün balık karnında kalması, sahile çıkınca Ninova’ya gidişi, kentin dışında asma kabak fidanı gölgesinde çardak edinmesi, asmayı kurt yediği için güneşte kalınca, ölümü temenni etmesi gibi detaylar, tefsirlere önceki semâvî kitaplardan geçmiş olmalıdır.²³⁸

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ
فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ ﴿٩٠﴾

89- Zekeriyâ’yı da an. Hani o Rabbine şöyle duâ etmişti:
“Ey Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen vârislerin en hayırlısısn!”

90- Biz onun duâsını kabul edip, kendisine Yahyâ’yı armağan ettik. Eşini çocuk doğuracak hâle getirdik. Çünkü onlar hayır işlerinde yarışıyor; sevap umarak ve azaptan korkarak Bize duâ ediyor ve sadece Bize boyun eğiyorlardı.

89-90. âyetlere göre, Zekeriyâ عليه السلام Cenâb-ı Hak’tan çocuk istemiş, onun çocuk doğuramayan eşi, bu durumdan kurtulup, çocuk doğurur hâle getirilmiş ve Hz. Yahyâ dünyaya gelmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu, Rabbinin Zekeriyâ kuluna olan rahmetini anmadır. Hani o, Rabbine gizli bir sesle nidâ etmiş; ve demişti ki: ‘Ey Rabbim! İşte ben, şüphesiz ki benim kemiklerim**

237. Ebû Dâvûd, Tıbb, 19; Tirmizî, Deavât, 93; Mâlik, Muvatta, Şear, 9; Ahmed bin Hanbel, II, 181, VI, 6.

238. Bk. K. Mukaddes, Yûnus bahsi, s. 874-875; Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, V, 520, 521.

zayıfladı, yaşlılıktan saçlarım ağardı. Ey Rabbim! Sana yaptığım duâ sayesinde hiç bedbaht olmadım. Gerçekten ben arkamdan yerime geçecek yakınlarımdan endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Bu yüzden bana katından, yerime geçecek bir velî (oğul) ver. Ki o, bana vâris olsun ve Yâkuboğulları'na da vâris olsun! Hem de onu ey Rabbim rızana lââyık kıl!' Allah dedi: 'Ey Zekerıyyâ! Biz sana bir oğul müjdeliyoruz, adı Yahyâ'dır. Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık!'"²³⁹

"Zekerıyyâ: 'Ey Rabbim, dedi, ben artık iyice kocamış, karım da kısır iken, nasıl bir oğlum olabilir?' Allah dedi: 'Böyledir; Allah dilediğini yapar.'"²⁴⁰

"Gerçekten ben arkamdan yerime geçecek yakınlarımdan endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Bu yüzden bana katından, yerime geçecek bir velî (oğul) ver. Ki o, bana vâris olsun ve Yâkuboğulları'na da vâris olsun! Hem de onu ey Rabbim rızana lââyık kıl!"²⁴¹

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا
آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿٩١﴾

91- İffetini koruyan Meryem'i de an. Biz ona rûhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu âlemler için birer ibret kıldık.

91. âyette sözü edilen kadın, Hz. Îsâ'nın annesi Hz. Meryem'dir. Ona ruhtan üflenmesi şöyle açıklanabilir: Kur'ân'da ruh hakkında az bilgi verilmiş ve onun "Rabbin işi/buyruğu" olduğu bildirilmekle yetinilmiştir.²⁴² Buna göre Hz. Meryem'e, Âdem'e üflenen, ruh cinsinden bir ruh üfledik ve Meryem'in içinde Îsâ'yı canlandırdık. Ya da âyetteki "rûhumuzdan" ifâdesi, "rûhumuz tarafından" anlamına gelir ki, Cebrâil, diğer adıyla Rûhu'l-kudîs (Kutsal ruh) aracılığı ile üfledik, demektir. Nitekim, **"Meryem'e rûhumuzu (Cebrâil'i) gönderdik."** âyeti²⁴³ de bu anlamı destekler.²⁴⁴

239. Meryem, 19/2-7.

240. Âl-i İmrân, 3/40.

241. Meryem, 19/5-6.

242. Bk. İsrâ, 17/85.

243. Meryem, 19/17.

244. Ayrıca bk. Bakara, 2/87; Mâide, 5/17, 116; Tahrîm, 66/12.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İffetini korumuş olan, İmrân kızı Meryem’i de (Allah örnek gösterdi). Biz ona rûhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O Allâh’a gönülden itaat edenlerdendi.”**²⁴⁵

“Kitap’ta Meryem’i de an. Hani o, ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onlarla kendi arasına bir perde çekti. Biz ona rûhumuzu (Cebrâil’i) gönderdik; o, ona tam bir insan şeklinde göründü. Meryem dedi: ‘Ben senden o çok merhametli olan Allâh’a sığınırım. Eğer O’ndan korkuyorsan (bana dokunma)!’ Melek dedi: ‘Ben sadece sana tertemiz bir oğlan çocuğu bağışlamak için, Rabbinin gönderdiği bir elçiyim.’ Meryem dedi: ‘Bana hiçbir insan dokunmamışken, benim nasıl çocuğum olabilir? Ben iffetsiz de değilim?’ Melek dedi: ‘Bu böyledir, ama Rabbin diyor ki: Bu bana göre kolaydır. Hem Biz onu katımızdan insanlar için bir mûcize ve bir rahmet kılacağız. Üstelik bu, önceden kararlaştırılmış bir iştir! Meryem ona gebe kaldı ve bu yükü ile uzak bir yere çekildi.”²⁴⁶

“Yine melekler demişlerdi ki: ‘Ey Meryem! Allah sana kendinden bir Kelime’yi müjdeliyor. Adı Meryem oğlu Îsâ Mesih’tir. Dünyada da âhirette de şerefli ve Allâh’a çok yakın olanlardandır. O, beşikte iken de, yetişkin çağında da insanlara konuşacak ve iyilerden olacaktır.’ Meryem dedi ki: ‘Ey Rabbin! Bana bir insan dokunmamışken, benim nasıl çocuğum olur?’ (Allah) dedi: ‘Öyledir ama Allah dilediğini yaratır. O, bir şeyin yaratılmasını dilediğinde, ona sadece ‘ol!’ der, o da hemen olur.”²⁴⁷

“Ey kitap ehli! Dîninizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında da gerçek olandan başkasını söylemeyin! Şüphesiz Meryem oğlu Îsâ Mesih, sadece Allâh’ın peygamberi ve ‘ol’ emriyle Meryem’e ulaştırdığı kelimesidir ve ondan bir ruhtur. O hâlde Allâh’a ve peygamberlerine inanın! Allah, ‘Üçtür!’ demeyin. Kendi yararınıza olarak, buna son verin. Çünkü Allah, tek bir İlâh’tır. O, çocuk sahibi olmaktan münezzehdir. Göklerde ne var yerde ne varsa hepsi O’nundur. Vekil olarak Allah yeter!”²⁴⁸

245. Tahrim, 66/12.

246. Meryem, 19/16-22.

247. Âl-i İmrân, 3/45-47.

248. Nisâ, 4/171.

“Meryem’in oğlu İsâ ile annesini de kudretimizi gösteren bir mûcize kıldık ve onları yerleşmeye uygun olan ve suyu bulunan yüksek bir yere yerleştirdik.”²⁴⁹

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ ۖ كُلُّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾

92- Şüphesiz bu bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. O hâlde bana kulluk edin.

93- Fakat insanlar, aralarındaki din bağını paramparça ettiler. Hepsi de sonunda Bize döneceklerdir.

92-93. âyetlerdeki ümmet kelimesine birçok müfessir “din” anlamı verirken, kimileri de “tek bir din topluluğu” anlamı vermiştir. Çünkü bütün semâvî dinler Allâh’ın, tek ilâh olduğu inancını bildirmiş ve bütün toplumların bu inanç etrafında birleşmesini istemiştir. Ancak zaman geçince insanlar kendi yorumlarıyla, Allâh’a ortak îcâd etmişler ve tek olması gereken büyük din topluluğunu paramparça etmişler, birbirine düşman toplumlar hâline gelmişlerdir. 93. âyette insanlar görüş ayrılıkları yüzünden parça parça topluluklara ayrılmış olsalar da, bütün Âdemoğulları’nın ve kızlarının son dönüşünün Allâh’a olacağı vurgulanmıştır.

Ümmet, imam kelimesi ile aynı kökten gelir. Her peygamber birer imam, rehber olarak kabul edilir ve ona tâbî olanlara da onun ümmeti denir. İslâm ümmeti içinde bâzı topluluklara da ümmet dendiği gibi, ehl-i küfür de kendi arasında bir ümmet teşkil eder. Burada ümmet kelimesi topluluk anlamında kullanılır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizin bu ümmetiniz (dîniniz), bir tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise Bana karşı gelmekten sakının!”²⁵⁰ “Ben cinleri ve insanları yalnız Beni tanısınlar, bana kulluk etsinler diye yarattım.”²⁵¹**

“İnsanlar tek bir ümmet idi. Allah, peygamberleri müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdi. Anlaşmazlığa düştükleri konularda

249. Mü’minûn, 23/50.

250. Mü’minûn, 23/52.

251. Zâriyât, 51/56.

insanlar arasında hükümlerin diye o peygamberle beraber, gerçekleri içinde taşıyan kitabı indirdi.”²⁵²

“İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten men eden bir ümmet (topluluk) olsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”²⁵³

“Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz. İyiliği emreder, kötülükten men edersiniz ve Allah’a inanırsınız.”²⁵⁴

“Hepsi bir değildir. Kitap ehli içinde, gece saatlerinde ayakta durup Allâh’ın âyetlerini okuyarak secdeye kapanan bir ümmet (topluluk) da vardır.”²⁵⁵

“Yarattıklarımızdan (öyle) bir ümmet var ki, hakka iletirler ve hak ile adâlet yaparlar.”²⁵⁶

Hadislerde şöyle buyurulmuştur: “Bu ümmet (İslâm ümmeti), diğer ümmetlere karşı üstün kılındı.”²⁵⁷ “Her ümmet kendi peygamberine tâbî olur.”²⁵⁸

“Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlara gelince, senin onlara hiçbir ilgin yoktur. Onların işi ancak Allâh’a kalmıştır. Sonra Allah onlara yapmakta olduklarını haber verecektir.”²⁵⁹

252. Bakara, 2/213.

253. Âl-i İmrân, 3/104.

254. Âl-i İmrân, 3/110.

255. Âl-i İmrân, 3/113.

256. A'râf, 7/181.

257. Ahmed bin Hanbel, V, 383.

258. Buhârî, Tefsir, 17/11.

259. En'âm, 6/159.

﴿ BÂB 7 ﴾

**AMELDE İMAN ŞARTI, YE'CÜC VE ME'CÜC,
ÖLÜMÜN DEHŞETİ, YERYÜZÜNÜN VÂRİSLERİ,
ÂLEMLERE RAHMET OLMAK, ALLÂH'IN İLMİ,
AZAPTA ERTELEME, ALLÂH'IN MÜ'MİNLERE YARDIMI**

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ ۖ وَإِنَّا لَهُ
كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾ وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾
حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ
﴿٩٦﴾ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا
يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾ إِنَّكُمْ وَمَا
تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصْبُ جَهَنَّمَ ۖ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ
هَؤُلَاءِ إِلَهًا مَا وَرَدُوهَا ۖ وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ
فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ ۖ أُولَٰئِكَ
عَنْهَا مُنْعَدُونَ ﴿١٠١﴾ لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا ۖ وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ
أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرَقُ الْأَكْبَرُ ۖ وَتَتَلَقَّيْهُمْ الْمَلَائِكَةُ
هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ
السِّجْلِ لِلْكِتَابِ ۖ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ ۖ وَعَدًا عَلَيْنَا ۖ إِنَّا كُنَّا
فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا
عِبَادِي الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا
 إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنْتُمْ مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ أَذْنُكُمْ
 عَلَىٰ سَوَاءٍ ۖ وَإِنْ أَدْرَىٰ أَقْرَبٌ أَمْ بَعِيدٌ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾ إِنَّهُ يَخْلَعُ
 الْجُوهَرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَإِنْ أَدْرَىٰ لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ
 لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ ۗ وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ
 الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

94- Her kim mü'min olarak sâlih amellerden işlerse, onun emeği boşa gitmez. Çünkü Biz onu yazmaktayız.

95- Helâk ettiğimiz bir kasaba halkının (bize) dönmemele- ri imkânsızdır!

96- Sonunda Ye'cüc ile Me'cüc'ün önü açılıp, onlar her tepe- den saldırıya geçtiklerinde;

97- Ve gerçek vaadin vakti yaklaştığında, kâfirlerin gözle- ri dehşetten donakalır! "Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz bu konuda gaflet içindeymişiz. Aslında biz kendimi- ze yazık etmişiz!" (derler).

98- Şüphesiz siz de, Allâh'ı bırakıp taptıklarınız da, hepiniz cehennem yakıtısınız. Hepiniz oraya gireceksiniz.

99- Eğer onlar birer ilâh olsalardı oraya girmezlerdi. Onların hepsi orada ebedî olarak kalacaktır.

100- Onlar için artık orada iç çekerek ağlama vardır! Onlar orada (iyi bir haber de) işitmezler.

101- Ama tarafımızdan kendilerine güzel sonuç yazılmış olanlara gelince; işte bunlar cehennemden uzak tutu- lurlar.

102- Onlar onun (cehennemin) uğultusunu bile duymazlar, canlarının çektiği nîmetler içinde ebedî olarak kahrılar.

103- O en büyük korku bile onları tasalandırmayacak ve me- lekler onları: "İşte size vaad edilmiş gün bugündür!" diye karşılayacak.

- 104- O gün gökyüzünü yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreceğiz! Mahlûkatı ilk defa yarattığımız gibi tekrar dirilteceğiz. Bu Bizim verdiğimiz sözdür. Bunu mutlaka yapacağız!**
- 105- Andolsun ki, Biz Tevrat'tan sonra Zebur'da da, "Yeryüzüne ancak iyi kullarım vâris olacaktır." diye yazmıştık.**
- 106- İşte bunda, (Bize) kulluk eden bir toplum için bir mesaj vardır.**
- 107- Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.**
- 108- De ki: "Bana, ilâhınızın tek ilâh olduğu vahyediliyor. Artık siz müslüman olacak mısınız?"**
- 109- Eğer yine yüz çevirirlerse de ki: "Ben size Allâh'ın vahyini eşit bir şekilde bildirdim. Artık tehdit edildiğiniz şey (kıyâmet günü) yakın mı, uzak mı olduğunu bilemem!"**
- 110- "Şüphesiz Allah, sözün açığını da bilir, gizlemekte olduklarınızı da bilir."**
- 111- "Bilmem, belki de azâbın ertelenmesi, sizi sınamak ve bir süreye kadar yaşatmak içindir!"**
- 112- (Peygamber sonunda) şöyle dedi: "Ey Rabbim! Aramızda adâletle hükmet! Bizim Rabbimiz çok merhametli olan Allah'tır. Sizin yakıştırdıklarınıza karşı yardımı umulan da O'dur!"**

94-95. âyetlere göre, sâlih amellerin geçerli olması için, bunu işleyenin mü'min olması gerekir. Aksi hâlde ameli boşa gider. Helâk olmuş toplumlar da kıyâmet günü mahşerde hesap için yerini alırlar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak iyi bir amel işlerse, elbette ona güzel bir hayat yaşattırız ve mükâfatlarını da elbette yapmakta olduklarının en güzeliyle veririz."**²⁶⁰ **"Ama îmân edip, iyi işler yapanlara gelince; şüphesiz**

ki Biz güzel iş yapanların ecrini zâyî etmeyiz.”²⁶¹ “Kim bir kötülük işlerse, ona ancak onun benzeri ile karşılık verilir. Erkek veya kadın, her kim de mü’min olarak iyi bir iş yaparsa, işte onlar cennete girerler ve orada kendilerine hesapsız rızık verilir.”²⁶²

Yukarıdaki 95. âyete, “Helâk ettiğimiz beldelerin bir daha (dünyaya) geri dönmesine imkân yoktur.” anlamı yanında, “Helâk ettiğimiz kasaba halkının (bize) dönmeme imkânı yoktur!” anlamı da verilmiştir. Biz bu ikinci anlamı tercih ettik. Ancak âyetteki dönüş dünyaya da âhirete de olabilir. Âyet her ikisini de kapsayabilir.

Burada helâkinden söz edilen toplumlar, tevbe etmeyecekleri ve durumlarını da düzeltmeyecekleri iyice belli olan, kesinleşen toplumlardır. Cenâb-ı Hak dilese onları topluca hidâyete erdirip, varlıklarını sürdürebilirdi. Fakat insan varlığının dünyaya gelmesi ve dünya gezegeninde bedenli bir hayat sürmesi belli bir planın, kaderde belirlenen bir sürecin yaşanması olup, “sünnetullah” denen birtakım kurallara bağlanmıştır. Belli şartlar altında akıl ve irâdesiyle serbest bırakılan insanoğlu kendi tercihlerini kötülük yönünde kullanır ve bunda ısrar ederse, sonunda Allâh’ın gazabına uğrar. Bu fert planında olduğu gibi bazen toplum ya da toplumlar planında da olabilir. Sebep sonuç ilişkisinde olduğu gibi, helâki hak etme çizgisine gelince artık kader tecelli eder. Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İslâm’dan önceki dönemde Mekke’de Kâbe’yi yıkmak üzere gelen Ebrehe fil ordusunun helâk olması, Hz. İbrahim’i ateşe atan Nemrud’un sinek ordusuyla, Hz. Mûsâ’yı İsrâiloğulları ile birlikte denize doğru süren Firavun ve ordusunun denizde boğulması buna örnek verilebilir.

حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾

96- Sonunda Ye’cüc ile Me’cüc’ün önü açılıp, onlar her tepeden saldırıya geçtiklerinde;

96. âyet, Ye’cüc ve Me’cüc’ün çıkıp, her tarafı istilâ etmesinin, kıyâmet alâmetlerinden olduğuna işaret etmektedir. Zülkarneyn kendi döneminde Cenâb-ı Hakk’ın verdiği imkân ve yeteneklerle, Ye’cüc ve Me’cüc’ün önüne set yapmış ve onların kötülüğünden insanları korumuştur.

261. Kehf, 18/30.

262. Mü’min, 40/40.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“(Zülkarneyn) sonunda, iki set arasındakı bir yere ulaşınca, onların önünde hemen hiç söz anlamayan bir kavim buldu! Onlar dediler ki: “Ey Zülkarneyn! Ye’cüc ve Me’cüc, bu yerde bozgunculuk yapıyor. Bizimle onların arasına bir set yapman için sana bir vergi verelim mi?” O dedi ki: “Rabbimin bana vermiş olduğu imkânlar daha hayırlıdır. Siz bana gücünüzle yardım edin de sizinle onlar arasına sağlam bir set yapayım. Bana demir kütleleri getirin!” İki dağın arasını aynı düzeye getirince, “Körükleyin!” dedi. Sonunda demir kor hâline gelince de, “Bana, erimiş bakır getirin, üzerine dökeyim!” dedi. Artık Ye’cüc ve Me’cüc bu engeli ne aşabildiler, ne de delebildiler.”**²⁶³

M. Hamidullah’a göre, Ye’cüc ve Me’cüc, Kitab-ı Mukaddes’te sözü edilen “Gog ve Magog”lardır.²⁶⁴

Zeyneb binti Cahş’tan nakledildiğine göre, bir gün Allâh’ın elçisi şöyle buyurmuştur: *“..Zamanı yaklaşan bir şerden, büyük bir fitneden dolayı vay Arab’ın hâline! Bugün Ye’cüc ve Me’cüc’ün seddinden şöyle bir delik açıldı.”* Zeyneb’in, *“İçimizde bu kadar iyi kimseler varken biz helâk olur muyuz?”* sorusuna; *“Evet, fışk ve fücûr, fuhuş ve mâsiyet çoğaldığı zaman”* cevabını vermiştir.²⁶⁵

Hız. Peygamber kıyâmetin kopmasına yakın çıkacak bâzı hâdiselerden söz ederken özetle şöyle buyurmuştur: *Allah Teâlâ Ye’cüc ve Me’cüc’ü yeryüzüne gönderir. Onlar tepelerden sür’atle inip giderler; öncüleri Taberiye gölüne varıp bütün suyunu içerler. Arkadan gelenler oraya vardıklarında, ‘bir zamanlar burada su varmış’ derler... Daha sonra bunlar kendilerine musallat olan kurtçuklarla yok olup giderler... Öyle ki onların cesetlerinin bulunmadığı bir karış yer kalmaz... Ardından Allah Teâlâ’nın göndereceği iri kuşlar bu cesetleri toplayıp, Cenâb-ı Hakk’ın dilediği bir yere götürürler. Sonra Allah Teâlâ her şeyi silip süpüren bir yağmur gönderir, yeryüzü tertemiz hâle gelir. Yeryüzüne: ‘Ürünü ver, bereketini artır.’ denir.*²⁶⁶

263. Kehf, 18/93-97.

264. Bk. Aziz Kur’ân Çevirisi, 21/96; Tevrat, Hezekiel, 38 ve 39. Bölümler.

265. K. Mîras, Tecrid Terc., IX, 96.

266. Müslim, Fiten, 110; Tirmizî, Fiten, 59; İbn Mâce, Fiten, 33.

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا
 قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾ إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ
 مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصْبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ
 إِلَهًا مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا
 لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

**97- Ve gerçek vaadin vakti yaklaştığında, kâfirlerin gözle-
 ri dehşetten donakalır! “Yazıklar olsun bize! Gerçekten
 biz bu konuda gaflet içindeymişiz. Aslında biz kendimi-
 ze yazık etmişiz!” (derler).**

**98- Şüphesiz siz de, Allâh’ı bırakıp taptıklarınız da, hepiniz
 cehennem yakıtısınız. Hepiniz oraya gireceksiniz.**

**99- Eğer onlar birer ilâh olsalardı oraya girmezlerdi. Onların
 hepsi orada ebedî olarak kalacaktır.**

**100- Onlar için artık orada iç çekerek ağlama vardır! Onlar
 orada (iyi bir haber de) işitmezler.**

97-100. âyetlerde, kıyâmetin kopma belirtileri ortaya çıkınca, herkesin
 gerçeği anlayarak pişmanlık duyacağı, fakat bu pişmanlığın bir yarar sağ-
 lamayacağı, puta tapanların da taptıkları putların da cehenneme atılacağı
 belirtilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “(Zülkarneyn) dedi: ‘**Bu, Rabbimin (si-
 ze olan) bir lûtfudur. Bununla birlikte, Rabbimin belirlediği zaman
 gelince O, bu seddi yerle bir edecektir. Çünkü Rabbimin sözü mutla-
 ka gerçekleşecektir.**”²⁶⁷ “**Yaklaşan artık iyice yaklaştı! Onu Allah’tan
 başka ortaya çıkaracak yoktur.**”²⁶⁸

**“Zâlimlerin yaptıklarından Allâh’ın habersiz olduğunu sanma! O
 sadece onların hesâbını, gözlerin dehşetten donup kalacağı bir gü-
 ne erteliyor.”**²⁶⁹ “**Doğrusu sen, (dünyada iken) bunu umursamıyordun.
 Ama artık gözündeki perdeyi kaldırdık. Bugün gözün pek keskindir!**”²⁷⁰

267. Kehf, 18/98.

268. Necm, 53/57.

269. İbrâhim, 14/42.

270. Kâf, 50/22.

“Hükmün verilip işin bitirileceği o pişmanlık gününden onları sakındır! Onlar hâlâ gaflet içindedirler ve hâlâ inanmıyorlar.”²⁷¹
“İnsanların hesâba çekilme vakti yaklaştı. Oysa onlar hâlâ gaflet içinde yüz çeviriyorlar.”²⁷²

“Eğer bunu yapamazsanız -ki asla yapamayacaksınız- öyleyse kâfirler için hazırlanmış bulunan, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının!”²⁷³

“Allâh'ın rahmetinden mührüm kalanlar ateştedirler. Onlar için orada, iç çekme ve hıçkırarak ağlama vardır.”²⁷⁴

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾ لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا ۖ وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرَقُ الْأَكْبَرُ ۖ وَتَتَلَقَّيْهُمْ الْمَلَائِكَةُ ۖ هَٰذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

101- Ama tarafımızdan kendilerine güzel sonuç yazılmış olanlara gelince; işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar.

102- Onlar onun (cehennemin) uğultusunu bile duymazlar, canlarının çektiği nîmetler içinde ebedî olarak kalırlar.

103- O en büyük korku bile onları tasalandırmayacak ve melekler onları: “İşte size vaad edilmiş gün bugündür!” diye karşılayacak.

101-103. âyetlerde, dünya hayatında güzel ameller ve Allâh'ın lûtfu sayesinde ebedî mutluluğu hak edenlerin cehennemden uzak tutulacakları, meleklerin onları karşılayıp müjde verecekleri belirtiliyor. 103. âyetteki en büyük korkudan maksat, günahkârların cehenneme sevk edilme korkusudur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İyi işler yapanlara, en güzel mükâfat, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne kara bir leke ne de**

271. Meryem, 19/39.

272. Enbiyâ, 21/1.

273. Bakara, 2/24.

274. Hûd, 11/106.

aşağılanma bulaşır. İşte onlar cennet ehlidir. Orada sürekli olarak kalacaklardır.”²⁷⁵

“Rab’lerinin buyruğuna uyanlara mükâfatın en güzeli vardır. O’nun buyruğuna uymayanlar ise, yeryüzünde bulunan her şey ve bunun bir o kadarı kendilerinin olsa, (azaptan kurtulmak için) hepsini fideye olarak verirlerdi. Onların hesabı çok kötüdür, gidecekleri yer de cehennemdir, o ne kötü bir yataktır!”²⁷⁶ “İmân edip iyi işler yapanlara gelince; ne mutlu onlara! Varılacak güzel yurt da onlar içindir!”²⁷⁷

“Rabbimiz Allah’tır.’ deyip, sonra da dosdoğru yolda yürüyenlere gelince, onların üzerine (ölüm sırasında) melekler iner ve derler ki: ‘Korkmayın, üzülmeysin, size vaad olunan cennetle sevinin! Biz dünya hayatında da, âhirette de sizin dostlarıyız. Orada size, çok bağışlayan, çok merhametli olan Allah’tan bir ağırlama olarak canlarınızın çektiği her şey var, orada size istediğiniz her şey var!”²⁷⁸

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ
وَعَدًا عَلَيْنَا ۖ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

104- O gün gökyüzünü yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreceğiz! Mahlûkatı ilk defa yarattığımız gibi tekrar dirilteceğiz. Bu Bizim verdiğimiz sözdür. Bunu mutlaka yapacağız!

104. âyette, “sicill” kelimesi, üzerine yazı yazılıp dürülen tomar hâlindeki büyük kâğıt demektir. Âyette, kıyâmet günü Allâh’ın göğü, yazı tomarlarını katlar gibi katlayıp toplaması, O’nun büyüklüğünü ve gücünü gösteren mecazî bir anlam taşır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar Allâh’ı gereği gibi anlamadılar. Kıyâmet günü bütün yeryüzü O’nun avucundadır, gökler de kudretiyle dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından uzak ve çok yücedir!”²⁷⁹**

275. Yûnus, 10/26.

276. Ra’d, 13/18.

277. Ra’d, 13/29.

278. Fussilet, 41/30-32.

279. Zümer, 39/67.

“Andolsun ki, tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi yapayalnız huzûru-muza geleceksiniz. Dünyada size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız. Hani, Allâh'ın ortakları sandığınız şefaathçilerinizi de yanınızda göremiyoruz! Onlarla aranızdaki bütün bağlar kopmuş, Allâh'a ortak saydıklarınız sizi terk edip ortadan kaybolmuştur!”²⁸⁰

Abdullah bin Abbâs ؓ'ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Ey insanlar! Sizler kıyâmet günü Allâh'ın huzûruna yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak toplanacaksınız.” Bundan sonra şu âyeti okumuştur: ‘O gün gökyüzünü yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreceğiz! Mahlûkatı ilk defa yarattığımız gibi tekrar dirilteceğiz. Bu Bizim verdiğimiz sözdür. Bunu mutlaka yapacağız!’²⁸¹**

Sonra da şöyle buyurmuştur: Kıyâmet gününde ilk elbise giydirilen İbrahim ؑ olacaktır. Yine o gün ashâbımdan bâzı kişiler yakalanıp sol tarafa alınacak. Ben: ‘Ey Rabbim! Bunlar benim ashâbım!’ diyeceğim. Bunun üzerine bana: ‘Bunlar senden sonra ne kötü işler yaptı, sen bilmiyorsun.’ denilecek. Ben de sâlih kul Îsâ ؑ'ın dediği gibi şöyle diyeceğim: ‘Onların arasında bulunduğum sürece yaptıklarına tanık oldum. Fakat sen beni vefât ettirince, onların hâlini görüp gözetleyen sadece Sen oldun! Çünkü her şeyi gören Sensin. Eğer onlara azap edersen, şüphesiz onlar Senin kullarıdır. Ama onları bağışlarsan, şüphesiz ki Sen mutlak üstünsün, tam hüküm ve hikmet sahibisin.’²⁸²

Bana denilecek ki: Sen onların arasından ayrıldıktan sonra onlar dinden dönmeye devam ettiler.”²⁸³

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ
الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾

105- Andolsun ki, Biz Tevrat'tan sonra Zebur'da da, “Yeryü-züne ancak iyi kullarım vâris olacaktır.” diye yazmıştık.

106- İşte bunda, (Bize) kulluk eden bir toplum için bir mesaj vardır.

280. En'âm, 6/94.

281. Enbiyâ, 21/104.

282. Mâide, 5/117-118.

283. Buhâri, Enbiyâ, 8, 48, Rikâk, 45; Müslim, Cennet, 58.

105-106. âyetlerde, Tevrat ve Zebur'da; yeryüzüne Allâh'ın sâlih kullarının vâris olacağını yazılı olduğu, Kur'ân'da da Allâh'a kulluk etmek isteyenler için yeterli bilgi bulunduğu belirtilmiştir. Yukarıdaki 105. âyetteki “zikir”den maksat, tercih edilen görüşe göre “Tevrat”tır. Ancak bâzı müfessirler buna “Levh-i Mahfûz”, “Zebur”a da indirilen bütün semâvî kitaplar anlamı vermişlerdir. Âyet kötülerin ve kötülüğün sürekli olarak payidar olamayacağını, iyiliğin asıl, kötülüğün ise arizî olduğuna işaret eder. Buna göre, toplumlarda zulüm ve haksızlıklar süreklilik arz etmez, sonunda hâkimiye-tin iyilerin eline geçmesi asıldır.

Âyetteki “arz” kelimesine; İbn-i Abbâs, Saîd bin Cübeyr, Süddî ve Ebû'l-Âliye “Cennet yurdu” anlamı vermiş ve ona ancak sâlih kulların vâris olacağını söylemişlerdir. Dayandıkları delil, bir önceki 104. âyetten yeniden yaratmadan söz edilmesi ile Zümer sûresindeki şu âyettir: **“Onlar: “Verdiği sözü yerine getiren ve bizi bu cennet yurduna yerleştiren Allâh'a hamd olsun! Artık cennetin dilediğimiz yerinde otururuz.” derler. Bak, çalışanların mükâfatı ne kadar güzel!”**²⁸⁴ Burada yeniden yaratmadan sonraki “arz”dan kastedilen “Cennet yurdu” olabilir.

el-Kelbî'nin İbn-i Abbâs'tan naklettiği başka bir görüşe göre ise, bu arz dünya toprağıdır. Delil aşağıdaki âyetlerdir: **“Allah, sizlerden îmân edip iyi işler yapanları yeryüzüne hâkim kılacağını...vaad etmiştir.”**²⁸⁵ **“Arz, Allâh'ındır, ona kullarından dilediğini mîrasçı kılar.”**²⁸⁶

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا
الْهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾

107- Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.

108- De ki: “Bana, ilâhınızın tek ilâh olduğu vahyediliyor.

Artık siz müslüman olacak mısınız?”

107-108. âyetlerde, Hz. Peygamber'in bütün âlemlere rahmet olarak gönderildiği, Allâh'ın tek ilâh olduğu ve herkesin ortak din olarak İslâm'a davet edilmesi gerektiği bildirilmektedir. Evrensellik, İslâm'ın en önemli özelliklerindendir. Nitekim Kur'ân, Hz. Âdem'den Hz. İsmâ'ya kadar gelen,

284. Zümer, 39/74.

285. Nûr, 24/55.

286. A'râf, 7/128.

bütün gerçek ilâhî mesajı onaylar, insan eliyle yapılan değişiklikleri bildirir. Bu yönüyle İslâm insanlık âlemini tevhid inancında birleşmeye çağıran son ilâhî mesajdır. Hz. Muhammed, insanların ve cinlerin peygamberidir. Yalancılıkla itham edilemeyecek, peygamberlere âit şu güzel beş sıfatın sahibidir: Emânet, sıdk, fetânet, ismet ve tebliğ.

Hız. Peygamber, Tebük gazvesi yolculuğu sırasında sadece kendisine ve ümmetine bahşedilen ilâve beş sıfat daha zikretmiştir: a) Âlemlere rahmet olarak gönderilmesi, b) Kendisine şefaât makâmının verilmesi, c) Bir aylık mesâfede bulunan düşmanın kalbine korku salınmakla yardım olunması, d) Yeryüzünün, İslâm ümmetine mescid kılınması, e) Ganîmetlerin bu ümmete helâl kılınması.²⁸⁷

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gerçekten Biz, Rabbinden bir rahmet olarak peygamberler göndermekteyiz. Doğrusu O, her şeyi işittir ve bilir.”**²⁸⁸

“Senin şânını yüceltmedik mi? Şüphesiz her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır! Gerçekten her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır! Öyleyse sen, boş kaldığında, hemen yeni bir işe koyul. Ve yalnız Rabbine yönel.”²⁸⁹

“Sizin ilâhınız, bir tek ilâhtır. Ondan başka ilâh yoktur. O Rahmân’dır, Rahîm’dir.”²⁹⁰ **“De ki: Allah, ancak bir tek İlâh’tır; benim de sizin ortak koştuğunuz şeylerle bir ilişğim yoktur.”**²⁹¹

“Eğer onlar size cevap veremiyorlarsa, bilin ki bu Kur’ân, ancak Allâh’ın bilgisiyle indirilmiştir. O’ndan başka ilâh da yoktur. Artık müslüman olacak mısınız?”²⁹²

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اذْنُبْتُكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ ۖ وَإِنْ اٰذَرٰى اَقْرَبُ اَمْ بَعِيْدُ
مَا تُوعَدُوْنَ ﴿١٠٩﴾

287. Bk. Buhârî, Teyemmüm, 1, Salât, 56; Müslim, Mesâcid, 3, 4, 5; Ebû Dâvûd, Salât, 24; Tirmizî, Mevâkîf, 119.

288. Duhân, 44/5-6.

289. İnşirâh, 94/4-8.

290. Bakara, 2/163.

291. En’âm, 6/19.

292. Hûd, 11/14.

109- Eğer yine yüz çevirirlerse de ki: “Ben size Allâh’ın vah-yini eşit bir şekilde bildirdim. Artık tehdit edildiğiniz şey (kıyâmet günü) yakın mı, uzak mı olduğunu bilemem!”

109. âyete göre, Hz. Muhammed tebliğ görevini eşitlik esasına göre yapmış, sahâbe arasında ayırım gözetmemiştir. Kendisine olan yakınlığı, ya da İslâm’a olan büyük hizmetleri için, kimi sahâbelere yakınlık göstermesi, onları övgüyle anması teşvik ve teşekkür kabilindendir. Bu âyette, kimi sahâbeye özel tebliğ ile birtakım gizli bilgiler verildiğini öne süren Bâtınîlere ret vardır.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“De ki: ‘O tehdit edildiğiniz şey (azap) yakın mıdır, yoksa rabbim onun için bir süre mi tanır, onu ben bilemem!’”**²⁹³

Diğer yandan peygamberin en yakın akrabası olsa, hatta oğlu veya eşi bile bulunsa, hak dinden yüz çevirdiği sürece yapılacak duânın bir faydası olmayacağı çeşitli peygamberler döneminde görülmüştür. Nitekim Nûh عليه السلام’ın oğlu ve Lût عليه السلام’ın eşi için yaptıkları duâlar buna örnek verilebilir. Hz. Nûh’un oğlu için; **“Ey Nûh! O, senin aileden değildir, çünkü kötü bir iş işlemiştir. Öyleyse hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme!”**²⁹⁴ buyurulmuş ve oğlu yükselen sulara boğulmuştur. Hz. Lût’un eşi de, eşcinsellerle mücâdelesinde kocasına yardımcı olmamış ve Lût عليه السلام îmân edenlerle birlikte kasabayı terk ederken o geride kalmış ve Sedom halkı ile birlikte helâk olmuştur.²⁹⁵

Hz. Peygamber ﷺ çok sevdiği ve iyiliklerini gördüğü Amcası Ebû Tâlib’in İslâm’a girmesini arzu etmiş ve onun ölümüne yaklaştığı bir sırada “şehâdet kelimesini” söylemesini, böylece kıyâmet günü yardım etmesinin mümkün olabileceğini bildirmişse de, Ebû Tâlib; “Kureyş kadınları; ölüm-den korktu da Ebû Tâlib îmân etti.” diyerek alay ederler korkusu ile bu teklifi reddetmişti. Bunun üzerine şu âyet inmiştir: **“Sen sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Fakat Allah dilediğine hidâyet verir ve hidâyete girecek olanları en iyi O bilir.”**²⁹⁶

Bununla birlikte eğitim ve irşâda en yakınından başlamak da yine Kur’ân ve sünnetin teşvik ettiği hususlardandır. Çünkü kişi önce kendisini, sonra

293. Cın, 72/25.

294. Hûd, 11/46, bk. 42, 43 ve 45. âyetler.

295. Bk. Şuarâ, 26/169; Hicr, 15/58-60; Hûd, 11/81; Neml, 27/57-59; Ahmet Özgen, ‘Lût’ mad. Şâmil, İsl. Ansik. İst. 1991.

296. Kasas, 28/56.

aile fertlerini cehennem ateşinden korumakla yükümlüdür. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Kendinizi ve ailenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır! Onun başında ise, hiçbir emrinde Allâh’a karşı gelmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır.”**²⁹⁷

Hz. Peygamber hadislerinde şöyle buyurmuştur: **“Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüzden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetçi efendisinin malının çobanıdır; o da sürüsünden sorumludur. Sonuç olarak hepiniz bir çobansınız ve güttüğünüzden sorumlusunuz.”**²⁹⁸

“Sizin en hayırlınız, ailesine karşı hayırlı olanınızdır.”²⁹⁹ Çocuklara belli yaşa gelince, ibadeti, helâl ve haram sınırlarını öğretmeye çalışmak gerekir. Hz. Peygamber namaza başlama yaşı ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: **“Çocuklarınıza yedi yaşına girince namazı emrediniz. On yaşına girdikleri hâlde, hâlâ namaz kılmıyorlarsa, onlara hafifçe vurunuz. Bu yaştan itibâren yataklarını ayırınız.”**³⁰⁰

Nitekim Enes b. Mâlik ؓ’ı annesi Hz. Peygamber’in hizmetine verirken, duâ etmesini istemiş ve Allah elçisi şöyle duâ etmiştir: **“Allâhım! Enes’in malını çoğalt, ona çok çocuk ihsan et ve vereceğin şeyleri ona mübârek kıl.”**³⁰¹

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَإِنْ أَدْرَىٰ لَعَلَّهُ
فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾

110- “Şüphesiz Allah, sözün açığını da bilir, gizlemekte olduklarınızı da bilir.”

111- “Bilmem, belki de azâbın ertelenmesi, sizi sınamak ve bir süreye kadar yaşatmak içindir!”

297. Tahrim, 66/6.

298. Buhârî, Cuma, 11, Cenâiz, 32, İstikrâz, 20, Vesâyâ, 9, Itk, 17, 19, Nikâh, 81, 90, Ahkâm, 1; Müslim, İmâre, 20; Ebû Dâvûd, İmâre, 1, 13; Tirmizî, Cihâd, 27.

299. İbn Mâce, Nikâh, 50; Dârimî, Nikâh, 55.

300. Ebû Dâvûd, Salât, 26; Tirmizî, Mevâkit, 182.

301. Kurtubî, age, IV, 47.

110-111. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın gizli veya açık olarak konuşulan her şeyi bildiği, azâbın ertelenmesini, tevbe için bir fırsat olarak değerlendirmek gerektiği belirtilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; O, kalplerde olan her şeyi bilir. Hiç yaratan yarattığını bilmez mi? O'nun bilgisi her şeyin inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır.”**³⁰²

“Sizden birinin gizlice konuşmasıyla açıkça konuşması, geceleyin gizlenmesiyle gündüzün ortaya çıkması arasında O'na göre bir fark yoktur.”³⁰³

قَالَ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ ۗ وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

112- (Peygamber sonunda) şöyle dedi: **“Ey Rabbim! Aramızda adâletle hükmet! Bizim Rabbimiz çok merhametli olan Allah'tır. Sizin yakıştırdıklarınıza karşı yardımı umulan da O'dur!”**

112. âyetteki duâyı Hz. Muhammed'in yaptığı anlaşılıyor. Müşrikler İslâm'ın kısa bir süre sonra zayıflayıp yok olacağını iddiâ ediyorlar ve akıllarınca müslümanların zayıflayacağını, sonra İslâm'ın büsbütün ortadan kalkacağını ileri sürüyorlardı. Onlar Kur'ân için “sihir, hayal ürünü, uydurma” gibi iddiâlarda bulunuyorlardı. Allâh'ın Rasûlü, Kur'ân'ı muzaffer kılması için Allâh'a sığınıyor ve O'nun yardımına güveniyordu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adâletle hükmet! Sen hüküm verenlerin en hayırlısısın!”**³⁰⁴
“De ki: ‘Rabbimiz, hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızda adâletle hüküm verecektir. Çünkü O, en adâletli hüküm veren, her şeyi hakkıyla bilendir.’”³⁰⁵

302. Mülk, 67/13-14.

303. Ra'd, 13/10.

304. A'râf, 7/89.

305. Sebe', 34/26.

سُورَةُ الْحَجِّ

HAC
SÛRESİ

Hac sûresi 78 âyettir. Mekke'de inmeye başlamış, Medîne'de tamamlanmıştır. Nûr sûresinden sonra inmiştir. İçerisinde hac konusu yer aldığı için sûreye bu ad verilmiştir. Sûrede ayrıca, kıyâmetin dehşeti, yeniden dirilme, tevhid inancı, hac ibadeti, inkârcıların kötü sonu, haccın hükümleri, Kâbe, mü'minlerin bâzı özellikleri, rızık, savaş izni, Allâh'ın gücü ve mü'minlere verilecek bâzı mükâfatlar gibi konular yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KİYÂMETİN KOPMASI, ŞEYTANA UYANLAR,
YENİDEN DİRİLİŞ, ALLÂH'IN VARLIĞI VE GÜCÜ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ ۖ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾
يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ
حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ
﴿٢﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ ۖ
﴿٣﴾ كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَإِنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ
﴿٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن
تُرَابٍ ثُمَّ مِّنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِّنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ
لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقَرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ
طِفْلًا ثُمَّ لَتَبَلُّغُوا أَشْدَّكُمْ ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يَتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ
أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِّنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۚ وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً
فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِّنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾
ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُخَيِّ الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾
وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا ۖ وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٨﴾
 ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ
 الْقِيَمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ
 لِلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının! Çünkü kıyâmet gününün sarsıntısı çok büyük bir şeydir!**
- 2- Onu göreceğiniz gün, her emziren kadın emzirdiği çocuğunu unuttur, her hâmile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş gibi görürsün, hâlbuki onlar sarhoş değildirler. Çünkü Allâh'ın azâbı pek çetindir!**
- 3- İnsanlardan öyleleri var ki, hiçbir bilgisi olmadığı hâlde Allah hakkında tartışmaya girer ve kötülükte ısrar eden her azgın şeytanın peşinden gider.**
- 4- Şeytan hakkında şöyle yazılmıştır. “Şüphesiz o kendisini dost edineni yoldan çıkarır ve onu alevli ateşin azâbına sürükler.”**
- 5- Ey insanlar! Eğer öldükten sonra, yeniden dirilme konusunda şüphede iseniz, bilin ki Biz sizi topraktan, sonra meni damlasından, sonra aşılانmış yumurtadan, sonra da yapısı (önce) belirsiz (sonra) belirli bir et parçasından yarattık ki size gücümüzü gösterelim. Biz dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için sizi bırakırız. Sizden kiminiz (erken) vefât ettirilir, kiminiz de ömrünün en düşkün çağına kadar ulaştırılır; öyle ki, önceden bilirken artık bir şey bilmez hâle gelir. Sen yeryüzünü de kupkuru ve cansız bir hâlde görürsün; fakat Biz üzerine yağmur indirdiğimizde o, hareket eder, kabarıp ve her çiftten iç açıcı bitkiler verir.**
- 6- “Bütün bunlar gösterir ki, Allah gerçeğin ta kendisidir. Hiç şüphesiz ölüleri O diriltir ve O'nun her şeye gücü yeter.**

- 7- Kıyâmet mutlaka gelecektir; bunda hiçbir şüphe yoktur. Allah kabirlerdekilere diriltip kaldıracaktır.**
- 8- İnsanlardan öyleleri var ki bir bilgiye, bir rehber ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmadan Allah hakkında tartışır durur.**
- 9- Sırf Allah yolundan saptırmak için yanını eğip bükerek büyüklük taslar. Onun için dünyada bir rezillik vardır; kıyâmet gününde ise ona yakıcı azâbı tattıracağız.**
- 10- İşte bu cezâ, senin iki ellerinle işlediğin günahlar yüzündendir. Yoksa Allah, kullarına karşı zulmedici değildir.**

1-2. âyetlerde, Allâh'a karşı gelmekten sakınılması istenmekte, kıyâmetin dehşeti olarak emziren kadının çocuğunu unutacağı, hâmile kadının çocuğunu düşüreceği, insanların sarhoş gibi ne yapacaklarını bilemeyecekleri örnek verilmektedir.

“Saat” sözcüğü, kıyâmet günü demektir. Bu şiddetli sarsıntı kıyâmet gününe yakın bir zamanda, güneşin batıdan doğuşundan sonra olacaktır. Ebû Hüreyre rahme’in sorusu üzerine, Hz. Peygamber, İsrâfil عليه السلام’ın üç kere Sûr’a (boynuz) üfüreceğini, bunların “korku üfürüşü”, “canlıların düşüp öleceği üfürme” ve “yeniden dirilme üfürüşü” olacağını bildirmiştir. Yukarıdaki âyetle sözü edilen ilk üfürüş olmalıdır.¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının ve babanın çocuğuna, çocuğun da babasına bir yarar sağlamayacağı bir günden korkun! Hiç kuşkusuz Allâh’ın vaadi gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allâh’ın affına güvendirerek kandırmasın!”**²

“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Belki böylece Allâh’a karşı gelmekten sakınırsınız!”³ “Yer, o şiddetli sarsıntı ile sarsıldığı; yer, ağırlıklarını çıkarıp dışarı attığı; ve insan: ‘Buna ne oluyor?’ dediği zaman! İşte o gün yer, Rabbinin kendisine bildirmesiyle bütün haberlerini anlatacaktır.”⁴

1. Bk. Hâkka, 69/14; Ahzâb, 33/11.

2. Lokmân, 31/33.

3. Bakara, 2/21.

4. Zilzâl, 99/1-5.

“Yer şiddetle sarsıldığında. Dağlar paramparça olduğunda. Dağılıp toz duman hâline geldiğinde. Ve sizler de üç sınıf olduğunuzda. Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere!”⁵

Ebû Zer رضي الله عنه’ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Ben sizin görmediklerinizi görüyorum. Gökyüzü gıcırdadı. Gıcırdamakta da haklı. Çünkü dört parmak kadar bir yer yok ki, orada bir melek alnını yere koyup Allâh’a secde etmiş olmasın. Allâh’a yemin olsun ki, benim bildiğimi siz bilseydiniz, az güler çok ağlardınız. Yataklarınızda hanımlarınızdan zevk almazdınız, Allâh’a yalvarıp yakarmak için yollara düşerdiniz.”⁶

Ebû Saîd el-Hudrî رضي الله عنه’ten rivâyete göre, Nebî ﷺ’in şöyle buyurmuştur: “Kıyâmet gününde Allah Teâlâ Âdem peygambere: “Ey Âdem! Cehenneme girecek kimseleri halkın arasından seçip gönder!” buyuracak. Âdem: “Ey Rabbim! Cehenneme gideceklerin sayısı ne kadardır?” diye soracak. Cenâb-ı Hak da: “Her bin kişiden 999’u” buyuracak. Daha sonra Hz. Peygamber: “İşte o zaman çocuk yaşta olanlar şiddetli korkudan dolayı yaşlanacak.” buyurdu ve şu âyeti okudu: “Onu göreceğiniz gün, her emziren kadın emzirdiği çocuğunu unutur, her hâmile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş gibi görürsün, hâlbuki onlar sarhoş değildir. Çünkü Allâh’ın azâbı pek çetindir!”⁷ Bu sözlerden çok etkilenen ashâb-ı kirâm: “Ey Allâh’ın Rasûlü! Cehennemden kurtulacak o binde bir hançimiz olacak?” diye sordular. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Size müjdelersiniz! Sizden bir kişiye karşılık Ye’cüc ve Me’cüc’den 1000 kişi cehenneme gönderilecek. Ardından da sözüne şöyle devam etti: “Canımı kudret elinde tutan Allâh’a yemin ederim ki, cennetliklerin dörtte birinin sizden olmasını umarım.” Bunu işiten sahâbeler: “Allâhu ekber.” dediler. Rasûlullah devamla: “Cennetliklerin üçte birinin sizden olmasını umarım.” buyurdu. Sahâbeler yine tekbir getirdi. “Umarım ki, cennetliklerin yarısı sizden olur.” buyurunca yine tekbir getirdiler. Daha sonra Rasûlullah sözünü şöyle tamamladı: “Sizinle mahşer halkının durumu şöyledir. Sizin çokluğunuz, mahşer halkı içinde beyaz bir öküzün derisindeki siyah bir tüy veya siyah bir öküzün derisindeki beyaz bir tüy gibisiniz.”⁸

5. Vâkıa, 56/4-8.

6. Tirmizî, Zühd, 9; İbn Mâce, Zühd, 19; Ahmed bin Hanbel, Müsned, V, 173.

7. Hac, 22/2.

8. Buhârî, Enbiyâ, 7, Rikâk, 46; Müslim, İman, 379.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ﴿٣﴾
 كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَإِنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٤﴾

3- İnsanlardan öyleleri var ki, hiçbir bilgisi olmadığı hâlde Allah hakkında tartışmaya girer ve kötülükte ısrar eden her azgın şeytanın peşinden gider.

4- Şeytan hakkında şöyle yazılmıştır. “Şüphesiz o kendisini dost edineni yoldan çıkarır ve onu alevli ateşin azâbına sürükler.”

3-4. âyetlerde, Allah hakkında bilgisizce konuşanların şeytanın yolunda olduğu, şeytanın ise arkasından gidene şaşırtıp ateşe sürüklediği belirtilir. Bu âyetler Nadr bin Hâris ve benzeri kişiler hakkında inmiştir. O, Allâh'ın, ölüp de toprağa dönüşen bir insanı yeniden diriltemeyeceğini ve Kur'ân'ın uydurma bir kitap olduğunu söylüyordu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İnkâr edenler dışında, hiç kimse Allâh'ın âyetleri hakkında tartışmaz. Onların şehirlerde (rahatlıkla) gezip dolaşması seni aldatmasın!”**⁹

“Hem sana indirilene ve hem de senden önce indirilenlere îmân ettiklerini ileri sürenleri görmedin mi? Tağûta inanmamaları kendilerine emrolunduğu hâlde, onun önünde muhâkemeleşmek istiyorlar. Şeytan da onları büsbütün sapkınlığa düşürmek istiyor.”¹⁰

“İblis dedi: ‘Mâdemki beni azdırdın, o hâlde ben de senin doğru yolunun üzerinde oturacağım. Sonra onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım; böylece sen onların çoğunu şükredenlerden bulmayacaksın!’”¹¹

“Onlara: ‘Allâh'ın indirdiğine uyun!’ denildiği zaman: ‘Hayır, biz atalarımızdan gördüğümüze uyarız.’ dediler. Peki, ya şeytan onları çılgın ateş azâbına çağırıyorsa?”¹²

“Her kim Rahmân olan Allâh'ı anmaktan yüz çevirirse, Biz ona bir şeytan sardırırız; öyle ki artık o, onun arkadaşı olur. Şeytanlar

9. Mü'min, 40/4.

10. Nisâ, 4/60.

11. A'râf, 7/16-17.

12. Lokmân, 31/21.

onları doğru yoldan çıkarırlar da, onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar.”¹³

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن تُرَابٍ ثُمَّ
مِّن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّن عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ
وَنُقَرِّرُ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ
لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّن يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ
لَكِنلَا يَعْلَمُ مِّن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا
الْمَاءَ اهْتَرَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِّن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾

5- Ey insanlar! Eğer öldükten sonra, yeniden dirilme konusunda şüphede iseniz, bilin ki Biz sizi topraktan, sonra meni damlasından, sonra aşılانmış yumurtadan, sonra da yapısı (önce) belirsiz (sonra) belirli bir et parçasından yarattık ki size gücümüzü gösterelim. Biz dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için sizi bırakırız. Sizden kiminiz (erken) vefât ettirilir, kiminiz de ömrünün en düşkün çağına kadar ulaştırılır; öyle ki, önceden bilirken artık bir şey bilmez hâle gelir. Sen yeryüzünü de kupkuru ve cansız bir hâlde görürsün; fakat Biz üzerine yağmur indirdiğimizde o, hareket eder, kabarr ve her çiftten iç açıcı bitkiler verir.

5. âyette, yeniden dirilme konusunda şüphesi olanlara, kendilerinin önce topraktan, sonra da nutfeden yaratılmış oldukları hatırlatılmaktadır. Aşağıda insanın yaratılışı ile ilgili günümüz tıp biliminin ulaştığı bir değerlendirmeye yapacağız:

İNSANIN YARATILIŞI

İnsanın topraktan yaratılması iki anlamı kapsar. Birincisi insanın atası topraktan yaratılmış, sonradan cinsel yolla üremeye başlamıştır. İkincisi de, insanın topraktan yaratılması geçmişte olmuş bitmiş bir şey değil, sürmekte

olan bir olgudur. İnsan menî hayvancıklarından yaratılır, bunlar insanın ye-diği gıdaların bedende sindirilip kimyasal değişiminden oluşur. Kök hücrelerden diğer hücreler oluşur ve hücre bölünmesi yoluyla insanın yaratılışı tamamlanır. Ömür boyu da bu süreç devam eder.

Yukarıdaki âyette yer alan bu yaratılış aşamaları günümüz Anatomi bilimi ile de örtüşmektedir. Bu âyette cenin dönemi, “nutfe (meni damlası), alaka (döllenmiş yumurta) ve mudga (embriyo)” sırasına göre zikredilmiştir. 400-500 milyon erkek sperminden (nutfe) bir tanesinin, kadının yumurta hücresini aşılmasıyla, embriyo (alaka) dönemi başlar ve kadının ovariumuna tutunarak, hücre bölünmesi yoluyla çoğalma ve büyüme sürecine geçer. Önce şekli belirsiz bir çığnem et (mudga) hâlini alır, daha sonra organlar belirli hâle gelince, yaklaşık dört aylık olunca ruh üflenir.

Kan pıhtısı hükmünde olan embriyo (alaka) dönemi yaklaşık bir buçuk ay kadar sürer. Bu dönemde zarûret veya ihtiyaç durumunda ceninin düşürülmesi câiz olur. Organların teşekkül etmesinden ruh üfleninceye kadar olan dönemde, sebepsiz yere ceninin düşürülmesi ise câiz olmayıp, “gurre (diyetin yirmide biri)” denilen bir tazminat cezâsını gerektirir. Ancak kadının frengi, kanser, felç ve ağır kalp rahatsızlığı gibi doğum yapmasını ya da hayatını riske sokan hastalıklar varsa, bunlar çocuğun aldırılması için bir özür sayılır.¹⁴

Kur'ân-ı Kerîm'de insan neslinin, kendi türünü doğum yoluyla sürdürdüğünü bildiren pek çok âyet vardır. Bunlarda çocuğun ana karnındaki gelişimi tıp biliminin açıkladığı ile uyumlu bir biçimde belirtilmektedir. Birkaç âyeti örnek olarak vereceğiz.

“Şüphesiz Biz sizi topraktan, sonra nutfeden (sperm), sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirli bir et parçasından yarattık ki size gücümüzü gösterelim. Dilediğimizi belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz, sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız.”¹⁵ **“Şüphesiz Biz insanı çamurdan bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargâhta sperm hâline getirdik. Sonra bu spermi, alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden alakayı bir parça et hâline soktuk. Sonra bu bir parça ette kemikleri yarattık, kemiklere de et giydirdik. Sonra onu başka bir yaratılışla insan hâline getirdik.”**¹⁶

14. Bk. Hamdi Döndüren, Aile İlmihali, İst. 1995, s. 255-260.

15. Hac, 22/5.

16. Mü'minün, 23/12-14; bk. Mü'min, 40/67.

“O, sizi bir tek nefisten (Âdem’den) yaratmış, sonra ondan da eşini var etmiştir. Yine O, sizin için hayvanlardan sekiz çift indirdi. Sizi annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde yaratmadan yaratmaya geçirerek yaratıp duruyor. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Mülk O’nundur. O’ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da doğru yoldan yüz çeviriyorsunuz?”¹⁷

“Sizi güçsüz bir hâlde yaratan; güçsüzlükten sonra size güç veren; bunun ardından yine sizi güçsüzlük ve yaşlılık dönemine ulaştıran Allah’tır. O, dilediğini yaratır; çünkü O her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir.”¹⁸

Hiz. Peygamber’in hadislerinde anne karnındaki gelişim şöyle belirlenmiştir: “Şüphesiz sizden birinizin oluşumu annesinin karnında kırk günde toplanır. Sonra orada o kadar bir süre içinde alaka (aşılanmış yumurta) olur. Sonra o kadar bir süre içinde mudga (bir parça et) hâline gelir. Sonra melek gönderilir ve kendisine ruh üflenir. Meleğe dört kelime emredilir: Doğacak çocuğun rızkını, yaşama süresini, işleyeceği amellerini, şakî mi (cehennemlik mi?) yoksa saîd mi (cennetlik mi?) olacağını yazması.”¹⁹

Başka bir rivâyette rûhun üflenmesi de zikredilir: “Sizden birinizin yaratılışı anne karnında kırk günde toplanır. Sonra bunun gibi bir sürede alaka, bunun gibi bir sürede mudga olur. Sonra Allah meleği gönderir. Meleğe şu dört şeyi yazması emredilir: Ameli, rızkı, eceli, saîd mi şakî mi olacağı. Sonra ona ruh üflenir.”²⁰

Âmir b. Vâsile ؓ’in naklettiği hadiste ise şu ilâveler vardır: “(Anne rahmine düşen) spermin (zigot) üzerinden kırk iki gece geçince, Allah ona bir melek gönderir. Ona sûret verir; kulağını, gözünü, derisini, etini ve kemiklerini yaratır. Sonra melek sorar: Erkek mi, yoksa dişi mi olacak, eceli ve rızkı ne olacak? Allah dilediğine hüküm verir ve melek yazar. Sonra melek elinde bu sahife ile çıkar. Emrolunduğunun üzerine ne bir ziyâde ve ne de eksiklik yapmaz.”²¹

Huzeyfe bin Esîd el-Gıfârî ؓ’in Rasûlullah ﷺ’den bizzat işittim dediği bir hadiste ise 40’ar günlük üç gelişim süreci belirtildikten sonra, kemiklerin

17. Zümer, 39/6.

18. Rûm, 30/54.

19. Buhârî, Bed’ül-Halk, 6, Enbiyâ, 1, Kader, 1; Müslim, Kader, 1; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16; Tirmizî, Kader, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 10.

20. Buhârî, Bed’ül-halk, 6.

21. Müslim, Kader, 3; İbn Mâce, Mukaddime, 7; İbn Hanbel, II, 176.

teşekkülünden söz edilir ve “Allah bu et parçasının (mudga) yaratılışını tamamlamayı murad ettiği zaman ona bir melek gönderir.” buyrulur. Bundan sonra meleğin, çocuğun cinsiyeti, şakî mi yoksa saîd mi, kısa mı, uzun mu, rızkının ve ecelinin eksik mi, fazla mı, yine çocuğun sağlıklı mı yoksa hastalıklı mı olacağı hususlarını yazacağı belirtilir.²²

Yukarıdaki âyet ve hadisler göre, çocuğa ana karnında oluşum devresinde iken bir hayat programının yükletildiği ve onun biyolojik yaratılışında kader programının mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Hatta Hz. Peygamber ﷺ’in ömür boyu cennete girmeye sebep olan amelleri işleyip sonunda cennete bir arşın kalmışken cehenneme götüren amelin, sonucu değiştirebildiğini; ömür boyu, cehenneme götürecekt amelleri işleyip, sonunda cennete götüren bir amel yüzünden cennete girilebileceğini ve bunun anne karnında yazılan bu program nedeniyle böyle olduğunu belirtmesi üzerine bir sahâbi; kader programımız yazıldığına göre amel etmemize ne gerek var? diye sorunca, Allah elçisi şöyle buyurmuştur:

“Amel edin! Herkese imkân verilmiştir. Saâdet ehline (programı saîd yazılanlar) saâdet ehlinin ameli kolaylaştırılır. Şekâvet ehline (şakî yazılanlar) ise şekâvet ehlinin ameli kolaylaştırılır”, sonra şu âyeti okudular: “Kim Allah yolunda harcar ve O’ndan korkar, Ve en güzel olan “İslâm” inancını tasdik ederse, Biz onu en kolay olana muvaffak kılacağız. Fakat kim de cimrilik eder ve Allâh’a ihtiyâcı olmadığını iddiâ eder ve en güzel olan “İslâm” akîdesini yalanlarsa, Biz, onu en zor olana sürükleriz.”²³

Her şey yüce Allâh’ın kudret elinde ve O’nun dilemesine bağlı olduğu için kimi zaman ömür boyu büyük kötülüklerin ve bataklığın içinde kalan kişi, ömrünün sonuna doğru Allâh’ın rızasını kazandıran bir amel yapar ve hayırlı bir sonla dünyadan ayrılabilir. Ancak genel olarak insanların âhiretteki durumunu dünyadaki amelleri belirler.

Burada belki ibadet ve amellerine fazla güvenerek, büyüklük ve üstünlük taslayanlara ve böylece yüce Allâh’ın gazabını üzerine çekenlere bir uyarı vardır.

İnsan hücresinin çekirdeğinde 46 adet kromozom bulunur. Bunlar 23 çift oluşturacak şekilde ikiye ayrılarak dizilmiştir. Her çiftin bir tanesi anneden, diğeri de babadan intikal etmiştir. Bu yüzden anne ve babadan irsiyet yoluyla geçen özellikler, bir insanın tırnak ucundan saç uçlarına kadar bütün hücrelerine geçmiş ve şifrelenmiş durumdadır.

22. Bk. Müslim, Kader, 4; Ahmed bin Hanbel, I, 374, III, 397.

23. Leyl, 92/5-10. Bk. Buhârî, Bed’ü’l Halk, 6; Müslim, Kader, 1.

İnsan vücudundaki hücreler, çoğalmalarını bölünerek yaparlar. Bu bölünme iki türlü olur. Mitoz ve mayoz bölünme. Mitoz bölünmede hücre, bölününce eşit niteliklere sahip, yine 46 kromozomlu iki kardeş hücre hâlini alır. Hücre bölünmesi en ileri teknoloji ile donatılmış bir kimya laboratuvarı çalışması gibi bir işlemle gerçekleşir. Şöyle ki; bir hücre bölünmesinde, cansız maddelerin en küçük yapıtaşı olan 20-30 çeşit “atom” kullanılır. Bu atomlardan yaklaşık yüz trilyon tanesi hücre içine alınır, hücre fabrikasında yoğunlaşarak dev moleküller sentez edilir. Sonra da bu moleküllerden hücreye âit organeller yapılır. Ana hücrenin içinde bulunan 46 kromozom aynen sentez edilir. Sonuçta, kendisinin aynı olan iki hücre doğuverir. Biyolojik bakımdan canlı olan bir hücrenin, kendisi gibi bir hücreyi 100 trilyon cansız atom zerrelerinden inşâ etmesi esrârengiz bir olaydır. Bir insan vücudunda yaklaşık 100 trilyon hücre olduğuna göre, yiyecek ve içecekler aracılığı ile bedene giren trilyonlarca cansız atoma hücre içi sentezle canlılık kazandırıldığı anlaşılmaktadır. Erkek ve kadında ergenlik çağına kadar cinsiyet (sperm ve yumurta) hücreleri de yukarıdaki şekilde bölünmeye uğrar.

Ergenlik çağından itibaren erkek ve kadında yalnız cinsiyet hücreleri ayrı bir bölünmeye uğrar. “Mayoz” bölünme adını alan bu bölünmede ana hücre ikiye bölünürken kromozom sayısı yarıya düşer. Böylece erkek sperm ile kadına âit yumurta hücresi 23'er kromozomlu yavru hücre oluşturarak çoğalır.

İşte bir elmanın iki parçası gibi yarım hücre görünümünde ve eksik durumda olan erkek ve dişi hücreler aşılandıktan sonra yine 46 kromozomlu ana hücreyi meydana getirmektedir. Zigot adı verilen bu aşılınmış yumurta hücresi (alaka) insanın temel taşı oluşturacaktır.²⁴

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ
﴿٦﴾ وَاَنَّ السَّاعَةَ اَتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيْهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ ﴿٧﴾

6- “Bütün bunlar gösterir ki, Allah gerçeğin ta kendisidir. Hiç şüphesiz ölüleri O diriltir ve O'nun her şeye gücü yeter.

7- Kıyâmet mutlaka gelecektir; bunda hiçbir şüphe yoktur. Allah kabirlerdekilere diriltip kaldıracaktır.

24. Bahri Dayıoğlu, Yaratılış Mucizesi, 2. baskı, ilim ve Teknik Serisi, Neşr. Yeni Asya Yayını, İstanbul, 1986, s. 9 vd.

6-7. âyetlerde, ölüleri Allâh'ın dirilteceği ve kıyâmet gününün mutlaka gerçekleşeceği ve Allah Teâlâ'nın her şeye gücünün yeteceği belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu böyledir. Çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir. Onların O'ndan başka taptıkları ise bâtıldır. Şüphesiz ki Allah çok yücedir, çok büyüktür.”**²⁵ **“Bu böyledir, çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir. İnsanların O'ndan başka taptıkları ise bâtıldır. Gerçekten Allah çok yüce, çok büyüktür.”**²⁶

“Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunanları, ancak bir anlam ve amaca göre yarattık. O saat da mutlaka gelecektir. Şimdi sen onlara güzel muâmele et!”²⁷ **“Siz Allâh'ı nasıl inkâr edersiniz ki, cansız iken size O hayat verdi. Sonra bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi yine diriltecektir. Sonunda O'nun huzûruna çıkarılacaksınız.”**²⁸

“Kendi yaratılışını unuttu da Bize bir örnek vermeye kalktı: ‘Şu çürümüş kemikleri kim diriltecekmiş?’ dedi. De ki: ‘Onları ilk defa kim yaratmışsa O diriltecek. Çünkü O her şeyin yaratılışını bilendir.’”²⁹ **“Fakat o bilmiyor mu ki, bir gün gelecek kabirlerde olanlar dışarı atılacak. Göğüslerde bulunanlar derlenip ortaya konulacak.”**³⁰

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ
 ﴿٨﴾ ثَانِي عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ
 الْقِيَمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ
 لِلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾

8- İnsanlardan öyleleri var ki bir bilgiye, bir rehber ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmadan Allah hakkında tartışır durur.

9- Sırf Allah yolundan saptırmak için yanını eğip bükerek büküklük taslar. Onun için dünyada bir rezillik vardır; kıyâmet gününde ise ona yakıcı azâbı tattıracağız.

25. Hac, 22/62.

26. Lokmân, 31/30.

27. Hicr, 15/85.

28. Bakara, 2/28.

29. Yâsîn, 36/78-79.

30. Âdiyât, 100/9-10.

10- İşte bu cezâ, senin iki ellerinle işlediğin günahlar yüzündendir. Yoksa Allah, kullarına karşı zulmedici değildir.

8-10. âyetlerde hiçbir bilgiye, kanıta, kitaba dayanmadan, kibir ve gurura kapılarak körü körüne tartışan kaba insan tipi canlandırılmaktadır. Böbürlenerek bu şekilde Hak'tan yüz çevirenler için dünyada rezillik, âhi rette yakıcı bir azap olacağı ve bütün bunların işledikleri günahlar yüzünden verileceği bildirilmektedir. Bu âyetlerin Nadr bin Hâris ve Ebû Cehil hakkında indiği rivâyet edilmiştir. Ancak Mekke'de Kureyş liderlerinin karakterleri birbirine yakın idi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Oysa Biz peygamberleri sadece müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. İnkâr edenler ise hakkı bâtılla ortadan kaldırmak için mücâdele ederler. Onlar âyetlerimi ve uyarıldıkları azâbı alaya almışlardır.”**³¹

“İnkâr edenler dışında, hiç kimse Allâh'ın âyetleri hakkında tartışmaz. Onların şehirlerde (rahatlıkla) gezip dolaşması seni aldatmasın!”³²

31. Kehf, 18/56.

32. Mü'min, 40/4.

﴿ BÂB 2 ﴾

**İYİLİĞE SEVİNMEK, MUSÎBETE İSYAN ETMEMEK,
YANLIŞ YERE DUÂ, İYİLERİN MÜKÂFATI, VAHYİN
ENGELLENEMEMESİ, HİDÂYET, ÂHİRETTE İNANÇ
GRUPLARI, ALLÂH'A SECDE, İNKÂR EDENLERİN SONU**

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ ۚ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ ۚ
وَأِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ ۚ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ
الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْصُرُهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ۚ
ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ ۚ
لَبِئْسَ الْمَوْلَىٰ وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴿١٣﴾ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ
﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ
إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْتَظِرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾ وَكَذَٰلِكَ
أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۚ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِيَ مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَىٰ وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا ۚ إِنَّ
اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾ أَلَمْ تَرَ
أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالْدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ۚ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ
الْعَذَابُ ۚ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾

هَٰذَا نِ خَضَمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ۚ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ
مِّنْ نَّارٍ ۖ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي
بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِّنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَا أَرَادُوا
أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

- 11- İnsanlardan bir kısmı Allâh'a iğreti şekilde ibadet eder. Eğer kendisine bir iyilik dokunursa onunla mutlu olur, ama başına bir kötülük gelirse çehresi değişir. Böyleleri dünyasını da âhiretini de kaybetmiştir. İşte apaçık ziyâna uğramak budur.
- 12- Çünkü o, Allâh'ı bırakır da, kendisine ne zarar ne de yarar vermeyecek olan şeylere yalvarır. En büyük sapkınlık işte budur!
- 13- O, kendisine zararı yararından daha çok olan bir varlığa yalvarır. Yalvardığı bu şey, ne kötü yardımcı, ne kötü bir dosttur!
- 14- Şüphesiz Allah, îmân edip iyi ameller işleyenleri, içinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Şüphesiz Allah ne dilerse yapar!
- 15- Her kim Allâh'ın dünyada ve âhirette ona (elçiye) yardım etmeyeceğini sanıyorsa, gökyüzüne bir merdiven uzat-sın, sonra oradan gelecek yardımı kessin. Baksın, onun bulduğu bu çâre, öfkesini dindirecek mi?
- 16- İşte böylece Biz onu (Kur'ân'ı) apaçık âyetler hâlinde indirdik. Şüphesiz Allah dilediğini doğru yola iletir!
- 17- Şüphesiz ki Allah; îmân edenler, Yahudi olanlar, Sâbiîler, Hristiyanlar, Mecûsîler ve müşrikler arasında kıyâmet gününde hükmünü verecektir. Şüphesiz Allah her şeyi görmektedir.
- 18- Görmedin mi göklerde ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün canlılar ve insanların pek çoğu Allâh'a secde etmektedir. Ama pek çoğu ise azâbı hak olmuştur. Allah zelil ettiğini aziz edecek kimse yoktur. Şüphesiz ki, Allah dilediğini yapar.

19- Şu ikisi Rab'leri hakkında birbiriyle tartışan iki karşıt gruptur! (Bunlardan) inkâr edenlere ateşten giysiler biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir.

20- O sıcak suyun etkisiyle iç organları ve derileri eritilecektir.

21- Bir de onlar için demir kamçılar vardır.

22- Ne zaman şiddetli bir sıkıntıdan dolayı cehennemden çıkmak isteseler, her defasında oraya geri döndürülürler ve "Tadın bakalım bu yakıcı azâbı!" (denilir).

11. âyete göre, bâzı bedevî Araplar Medîne'ye gelip İslâm'a girer. Müslüman olunca ellerine mal geçer, yağmur yağdığı için geçiminde bolluk olur, hayvanları güzel yavrular yapar, "Bu ne güzel dinmiş!" diyerek dîne sarılırlar. Ancak başına olumsuz bir olay gelir, bir yıl kıtlık olursa, dîni inkâr ederek bu defa da, "Bu dinde hayır yokmuş, sıkıntıdan kurtulamıyoruz!" diyerek dinden dönerlerdi. Mekke döneminde de benzer davranışta olan kişiler bulunduğu için âyetlerin orada inmesi de muhtemeldir. Kısaca bunlar iç dünyalarında samimî olarak inanmayan kimselerdi.³³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Fakat insan, ne zaman Rabbi onu sınayıp kendisine ikramda bulunur ve nîmet verirse: 'Rabbim bana ikram etti.' der. Ama ne zaman Rabbi onu sınayıp rızkını daraltırsa: 'Rabbim bana haksızlık etti.' der. Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz. Yoksula yedirmek için birbirinizi teşvik etmiyorsunuz. Helâl haram demeden mîrası yiyorsunuz. Malı aşırı şekilde seviyorsunuz."**³⁴

"Size bir iyilik dokunsa, bu onları tasalandırır; başınıza bir kötülük gelse, bundan dolayı da sevinirler. Eğer sabreder ve Allah'tan korkarsanız onların hilesi size hiçbir zarar vermez. Çünkü Allah, onların yaptıklarını çepçevre kuşatmıştır."³⁵

"Bir de Biz insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, ona güvenirler de, kendi işledikleri yüzünden, başlarına bir kötülük gelirse,

33. Bk. Buhârî, Tefsir, 22/2.

34. Fecr, 89/15-20.

35. Âl-i İmrân, 3/120.

hemen ümitsizliğe düşerler. Onlar görmediler mi ki, Allah dilediğine rızkı yayar, dilediğine de kısar? Şüphesiz ki bunda, îmân edecek bir kavim için ibretler vardır!”³⁶

“O hâlde siz de O’ndan başka, dilediğinize kul olun!” De ki: ‘Asıl ziyâna uğrayanlar, kıyâmet gününde hem kendilerini, hem de ailelerini ziyâna sokacak olanlardır. Dikkat edin! İşte apaçık ziyan budur!’³⁷

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ bâzı şeyleri farz kıldı, onları yerine getirin. Bâzı günahlara yaklaşılmaması için sınırlar koydu. O sınırları aşmayın. Bâzı şeyleri haram kıldı, o haramları çiğnemeyin. Bâzı şeyleri de unuttuğu için değil, size olan merhameti sebebiyle dile getirmedir, onları da araştırmayın.”³⁸

Numan bin Beşir ؓ’ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ’i şöyle buyurmuş-
tur: “Helâl açıktır, haram açıktır, bu ikisi arasında şüpheli olan şeyler vardır. İnsanların çoğu bunları bilmez. Kim şüpheli olan şeylerden kaçınırsa, dînini ve ırzını korumuş olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse, tıpkı koruluğun etrafında sürüsünü otlatan çoban gibi, harama düşmesi uzak değildir. Dikkat edin! Her hükümdarın bir koruluğu vardır, dikkat edin, Allâh’ın koruluğu da haramlarıdır. Dikkat edin, cesette bir parça vardır ki, o iyi olursa, bütün beden iyi olur, o bozulursa bütün beden bozulur. Haberiniz olsun o et parçası kalptir.”³⁹

يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا نُنْفَعُهُ ۚ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ
﴿١٢﴾ يَدْعُوا لِمَنْ ضُرُّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ ۚ لِبَشَرِ الْمَوْتِ وَلِبَشَرِ الْعَشِيرِ
﴿١٣﴾ إِنَّ اللَّهَ يَدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرَى
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾

12- Çünkü o, Allâh’ı bırakır da, kendisine ne zarar ne de yarar vermeyecek olan şeylere yalvarır. En büyük sapkınlık işte budur!

36. Rûm, 30/36-37.

37. Zümer, 39/15.

38. Dârekutnî, Sünen, IV, 184; Hâkim, Müstedrek, IV, 155.

39. Buhârî, İman, 39, Büyü, 2; Müslim, Mûsâkât, 107; Ebû Dâvûd, Büyü, 3.

13- O, kendisine zararı yararından daha çok olan bir varlığa yalvarır. Yalvardığı bu şey, ne kötü yardımcı, ne kötü bir dosttur!

14- Şüphesiz Allah, î mân edip iyi ameller işleyenleri, içinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Şüphesiz Allah ne dilerse yapar!

12-14. âyetlerde Allah'tan başkasına tapanlarla î mân edip sâlih amel işleyenler karşılaştırılmaktadır. İlk âyettekiler ikiye ayrılır. a) Kendilerine ilâh diye taptıkları putlar. Bu putların insana hiçbir yararı olmaz. b) İnsanların tanrılaştırdıkları liderler. 13. âyetle “zararı yararından çok olanlar”, Allah'tan başka tanrı gibi taptıkları liderler olup, bu kişiler onları köleleştirir, bütün kişiliklerini kaybederler, dünyada kendi başına iş yapamaz duruma düşerler. Kıyâmet gününde de bunların kendilerine bir yararı olmadığı gibi, Allâh'a ortak koştukları ya da günlerini bu liderlere hoş görünüp, birtakım dünyevî faydalar elde etmeye çalışırken boşa geçirdikleri için sıkıntıdan kurtulamazlar. Firavun ve Nemrud'un kendini ilâh olarak ilan etmesi buna örnek verilebilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Allâh’ı bırakıp da bize ne bir yarar ne de bir zarar vermeyen şeylere mi tapalım?’”⁴⁰ “Şüphesiz ki Allah, î mân edip iyi ameller işleyenleri, içinden ırmaklar akan cennetlere sokar. İnkâr edenler ise dünyadan yararlanmaya bakarlara, hayvanların yediği gibi yerler, sonunda onların varacakları yer ateştir.”⁴¹ “...Allah dileseydi onlar savaşmazlardı. Ama Allah dilediğini yapar.”⁴²**

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ^١ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِيَ^٢ مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

15- Her kim Allâh'ın dünyada ve âhirette ona (elçiye) yardım etmeyeceğini sanıyorsa, gökyüzüne bir merdiven uzatsın, sonra oradan gelecek yardımı kessin. Baksın, onun bulduğu bu çâre, öfkesini dindirecek mi?

40. En'âm, 6/71.

41. Muhammed, 47/12.

42. Bakara, 2/253.

16- İşte böylece Biz onu (Kur'ân'ı) apaçık âyetler hâlinde indirdik. Şüphesiz Allah dilediğini doğru yola iletir!

15-16. âyetlerde, Allah Teâlâ'nın dünya ve âhirette peygamberine yardım etmediğini iddiâ eden kimsenin, gücü yetiyorsa böyle bir yardıma engel olması isteniyor. Ancak buna gücü yetmeyecektir.

Bir tefsire göre "len yensurahû" deki (hû) zamiri, cümlelerin başındaki "men" ism-i mevsûlüne gider, bu durumda dünyada ve âhirette Allâh'ın kendisine yardım etmeyeceğine inanan müslümanı ifâde eder.

Bizim tercih ettiğimiz başka bir mânâyâ göre ise, bu kimse göğsü bir ip uzatarak çıkmaya çalışsın da, Yüce Allâh'ın elçisine ve mü'minlere olan yardımına engel olsun ki, buna asla güç yetiremeyecektir. Bu yüzden Allâh'ın dilediği olur. İnsanlar buna engel olamaz.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Sonra Biz peygamberlerimizi ve îmân edenleri kurtarız. Zaten îmân edenleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur!"**⁴³ **"Allah hakkında kötü zanda bulunan münâfık erkeklerle münâfık kadınları, müşrik erkek ve müşrik kadınları da cezâlandırır. O kötülük onların başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir!"**⁴⁴

"Biz peygamberlerimize de, îmân edenlere de hem dünya hayatında, hem de şâhitlerin hazır bulunacağı kıyâmet gününde elbette yardım edeceğiz."⁴⁵

"De ki: Doğu da batı da Allâh'ındır. O dilediğini doğru yola iletir."⁴⁶ **"Şüphesiz Biz size âyetlerimizi açıklamışızdır. Umulur ki aklınızı kullanırsınız!"**⁴⁷

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّائِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ
وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

43. Yûnus, 10/103.

44. Fetih, 48/6.

45. Mü'min, 40/51.

46. Bakara, 2/142.

47. Hadîd, 57/17.

17- Şüphesiz ki Allah; î mân edenler, Yahudi olanlar, Sâbiîler, Hristiyanlar, Mecûsîler ve müşrikler arasında kıyâmet gününde hükmünü verecektir. Şüphesiz Allah her şeyi görmektedir.

17. âyette, Allâh'ın; kıyâmet gününde mü'minlerin, Yahudilerin, Sâbiîlerin Hristiyanların ve müşriklerin arasında hüküm vereceği bildirilmektedir.

Çoğunluk müfessirlere göre Mecûsîler ateşe tapan kimselerdir. Bunlar eski dönemde İran'da yaşayan ve ateşte tanrısal bir güç gören, yerden püs-kürüp sürekli yanan doğal gaz ocaklarını mâbed yapan kimselerdir.⁴⁸

Gerek Hz. Peygamber döneminde, gerekse daha önce câhiliye döneminde Araplar, Sâbiî kelimesini, atalarının dininden ayrılan kimseler için kullanırlardı. Nitekim Hz. Peygamber ve ilk mü'minler için de "Sâbiî" demişlerdi.⁴⁹

Diğer yandan, bunların temelde Zebur'a inanan, ama zaman içinde meleklerle veya yıldızlara tapan bir topluluk oldukları söylenmişse de, Kur'ân, İslâm'dan önce var olan bir topluma işaret ettiğine göre, bunlar Zeyd bin Amr, Varaka bin Nevfel, Ebû Zerri'l-Gifârî gibi, tek Allah inancına sahip hanîf dinine mensup kimseler olmalıdır.⁵⁰

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Şüphesiz ki î mân edenlerden, Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Sâbiîlerden kim Allâh'a ve âhiret gününe î mân edip sâlih ameller işlerse, onların Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlar için ne korku vardır, ne de üzüntü duyacaklardır!"**⁵¹

"Şüphesiz, î mân edenler ile Yahudiler, Sabiîler ve Hristiyanlardan Allâh'a ve âhiret gününe î mân edip sâlih ameller işleyenler için ne korku vardır, ne de üzüntü duyacaklardır!"⁵²

"Şüphesiz ki kıyâmet gününde senin Rabbin, ayrılığa düştükleri şeyler hakkında, onların arasında hükmünü verecektir."⁵³

"De ki: Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, görülmeyeni ve görüleni bilen Allâhım! Görüş ayrılığına düştükleri şeyler hakkında, kullarının arasında ancak Sen hüküm verirsin!"⁵⁴

48. Ebû Yusuf, Kitâbü'l-Harâc, s. 74; Ebû Ubeyd, Kitâbü'l-Ervâl, Kahire, 1975, s. 39-43.

49. Bk. Buhârî, Teyemmüm, 6, Menâkıbu'l-Ensâr, 35; İbn Hanbel, IV, 434, 435.

50. Bk. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, VI, 15, 16.

51. Bakara, 2/62.

52. Mâide, 5/69.

53. Secde, 32/25.

54. Zümer, 39/46.

الَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالْدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ
وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ
يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾

18- Görmedin mi göklerde ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün canlılar ve insanların pek çoğu Allâh'a secde etmektedir. Ama pek çoğu ise azâbı hak olmuştur. Allah zelil ettiğini aziz edecek kimse yoktur. Şüphesiz ki, Allah dilediğini yapar.

18. âyette belirtilen varlıkların secdesi Allâh'a itaat anlamındadır. Çünkü canlı cansız her şey Allâh'ın buyruğu, irâdesi ile hareket etmekte, O'nun yasalarına uymakta, ne için yaratılmışsa o görevi yapmaya devam etmektedir. Allâh'ın bir de insanların seçimine bağlı olan buyrukları vardır ki, bunlara uyan mükâfat, uymayan ise cezâ ile karşılaşır.

Bu âyet secde âyetidir. Kur'ân okunduğunda bu âyetten sonra secde edilir. Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Âdemoğlu secde âyetini okuyup secde ettiği zaman, şeytan onun yanından ayrılıp ağlar ve şöyle der: Yazıklar olsun ona! (Başka bir rivâyete göre; yazıklar olsun bana!). Âdemoğluna secde etmesi emrolundu, secde etti, şimdi cennet onundur. Bana da secde etmem emrolundu, fakat ben secde etmedim, bu yüzden cehennem de benimdir.”⁵⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Rabbinin katında bulunanlar, elbette büyüklük taslayıp O'na kulluk etmekten geri durmazlar. O'nu tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler.**”⁵⁶

“**Göklerde ve yerde bulunanlar, ayrıca bunların gölgeleri ister istemez sabah akşam Allâh'a secde ederler.**”⁵⁷ “**Yedi gök ve yer ile bunların içindekiler Allâh'ı tesbih eder. Hiçbir şey yoktur ki O'nu överek tesbih etmiş olmasın! Ama siz onların tesbihini anlayamazsınız. Allah cezâ vermekte acele etmeyen, çok bağışlayandır.**”⁵⁸ “**Bitkiler ve ağaçlar secde ederler.**”⁵⁹

55. Müslim, İman, 133; İbn Mâce, İkâme, 70.

56. Arâf, 7/206.

57. Ra'd, 13/15.

58. İsrâ, 17/44.

59. Rahmân, 55/6.

“De ki: Ey mülkün sahibi Allâhım! Sen mülkü dilediğine verir ve dilediğinden de onu geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini alçaltırsın. Hayır, yalnız Senin elindedir. Şüphesiz Sen her şeye kâdîrsin!”⁶⁰ “Allah bir kimseye nur vermemişse, artık onun nûru olmaz.”⁶¹

هَٰذَا خِصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ۚ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ
مِّنْ نَّارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ۖ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي
بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ۖ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَا أَرَادُوا
أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ۖ ﴿٢٢﴾

19- Şu ikisi Rab’leri hakkında birbiriyle tartışan iki karşıt gruptur! (Bunlardan) inkâr edenlere ateşten giysiler biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir.

20- O sıcak suyun etkisiyle iç organları ve derileri eritilecektir.

21- Bir de onlar için demir kamçılar vardır.

22- Ne zaman şiddetli bir sıkıntıdan dolayı cehennemden çıkmak isteseler, her defasında oraya geri döndürülürler ve “Tadın bakalım bu yakıcı azâbı!” (denilir).

19-22. âyetlere göre, Rab’leri hakkında tartışan insanlar âhirette iki gruba ayrılır. Mü’minler ve kâfirler. Yukarıdaki âyetlerde inkârcıların karşılaştığı çetin azap sahnesi tasvir ediliyor.⁶²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Dinlerini bir oyun ve bir eğlence hâline getirmiş, dünya hayatının kendilerini aldattığı kimseleri kendi hâllerine bırak! İnsanlara Kur’ân ile şunu hatırlat: Herkes işlediği günahlar yüzünden hesâba çekilecek. O zaman insanın Allah’tan başka ne bir dostu ne de bir şefaathçisi olacak! O azaptan kurtulmak için bütün varını fidye olarak verse ondan kabul edilmez. Onlar kazandıkları (günahlar) yüzünden helâke uğratılan kimselerdir. İnkâr**

60. Âl-i İmrân, 3/26.

61. Nûr, 24/40.

62. Bk. Buhârî, Tefsir, 22/3.

ettiklerinden dolayı da onlar için kaynar sudan ibâret bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır.”⁶³

“Ve o gün günahkârları, birbirine bağlanıp zincirlere vurulduğunu görürsün! Gömlekleri katrandandır, yüzlerini de ateş bürüyecektir.”⁶⁴ “Şunu tutun da cehennemın ortasına sürükleyin! Sonra da azap olarak başından aşağı kaynar su dökün!”⁶⁵

“Kötülerin arkasından gidenler: “Keşke, dünyaya bir kez daha dönebilsek de, onların bizi tanımazdan geldikleri gibi, biz de onlardan uzaklaşsaydık!” diyecekler. İşte böylece Allah onlara bütün yaptıklarını, üzerlerine yığılmış hasretler hâlinde gösterecektir! Onlar bu ateşten çıkacak değillerdir!”⁶⁶

“Onlar ateşten çıkmak isterler, ama onlar oradan çıkacak değillerdir. Onlar için sürekli bir azap vardır.”⁶⁷

“Şüphesiz mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara işkence eden ve bundan tevbe etmemiş olanlar için cehennem azâbı ve bir yakıcı azap daha vardır!”⁶⁸

Buna karşılık cennetlikler için olan mükâfat da bir âyette şöyle tasvir edilir: **“Kötülükten sakınanlara vaad edilen cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve saf bal ırmakları vardır. Hem onlara, orada her türlü meyve ve Rab'lerinden bir bağışlanma vardır. Hiç bu nîmetlere erişenlerin durumu, ateşte sürekli kalacak olan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimsenin durumu bir olur mu?”⁶⁹**

63. En'âm, 6/70.

64. İbrâhim, 14/49-50.

65. Duhân, 44/47-48.

66. Bakara, 2/167.

67. Mâide, 5/37.

68. Burûc, 85/10.

69. Muhammed, 47/15.

﴿ BÂB 3 ﴾

**ÎMÂN EDİP İYİ İŞLER YAPANLAR,
İNSANLARI MESCİD-İ HARAM'DAN MEN EDENLER**

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ
فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾ وَهُمْ فِيهَا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُمْ إِلَى صِرَاطِ
الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ
بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نَذِقْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾

23- Şüphesiz Allah, îmân edip iyi ameller işleyenleri içinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Onlar orada altın bilezikler ve incilerle bezenirler. Oradaki giysileri ise ipektir.

24- Onlar sözün en güzeline yöneltilmişler ve övülmeye lâ-yık olan Allâh'ın yoluna iletilmişlerdir.

25- Şüphesiz inkâr edenler, insanları Allâh'ın yolundan çevirenler ve yerli olsun, yabancı olsun, hepsi için eşit şekilde ibadet yeri yaptığımız Mescid-i Haram'dan alıko-yanlar bilsinler ki, kim orada zulüm ile haktan sapmak isterse, ona can yakıcı bir azaptan tattırırız.

23. âyette, inanıp iyi işler yapanların mükâfatı bildirilmiştir. İçinden ırmaklar akan cennetler, altın bilezik ve incilerle ipek elbiseler bunlar arasındadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki Allah, îmân edip iyi ameller işleyenleri, içinden ırmaklar akan cennetlere sokar. İnkâr edenler ise dünyadan yararlanmaya bakarlar, hayvanların yediği gibi yerler, sonunda onların varacakları yer ateştir.”**⁷⁰ **“İşte onlara, içinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine yaslanarak, altın bileziklerle bezenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler. Ne güzel ödül! Ne güzel bir konaklama yeri!”**⁷¹

“Onlar Adn cennetlerine girerler, orada altın bilezikler ve inciler takınırlar. Orada giysileri de ipektir.”⁷² **“(Cennet ehlinin) üstlerinde yeşil ipekten ince ve kalın giysiler vardır. Gümüş bilezikler takınmışlardır. Rab’leri onlara tertemiz bir içki içirmiştir.”**⁷³

Hz. Peygamber dünyada ipekli giyen erkeğin, şarap içenin, altın ve gümüş kap kullananın, âhirette bunlardan mahrum kalacağını bildirmiştir.⁷⁴ Ancak âhiretteki şarap, sarhoş edici özelliği bulunmayan bir içecektir.⁷⁵ Hadiste şöyle buyurulmuştur: **“Mü’minin süsü (nuru ve beyazlığı) abdestte yıkadığı yere kadar ulaşır.”**⁷⁶

24. âyette, bir önceki âyette mükâfatı bildirilen kimselerin niteliği olarak da kendilerine güzel söz söylemenin ilham edildiği ve dosdoğru yola ile tildikleri belirtilmiştir.

Güzel sözle kastedilen “kelime-i tevhîd ve kelime-i şehâdet” gibi zikirlerdir. İbn-i Abbâs’a göre, “Lâ ilâhe illallâh ve'l-Hamdü lillâhi (Allah’tan başka ilâh yoktur ve hamd O’na âittir.)” sözüdür. Bunun Kur’ân olduğu da söylenmiştir.⁷⁷

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz (orada) onların göğüslerinde kinden ne varsa söküp atarız. Onların (köşklerinin) altından ırmaklar akar. Onlar, “Allâh’a hamd olsun ki bizi bu (nîmetlere) erıştirdi. Allah bizi doğru yola ulaştırmasaydı, biz doğru yola eremezdik. Rabbimiz’in elçileri bize gerçek sözü getirmişlerdir.” derler. Onlara,**

70. Muhammed, 47/12.

71. Kehf, 18/31.

72. Fâtır, 35/33.

73. İnsân, 76/21.

74. Bk. Buhârî, Libâs, 25; Müslim, Libâs, 11, 21; Tirmizî, Edeb, 52.

75. Bk. Sâffât, 37/47; Vâkıa, 56/19.

76. Müslim, Tahâre, 33, 40; Nesâî, Tahâre, 109, 110; Ahmed bin Hanbel, II, 371.

77. Kurtubî, Câmi’, XII, 21, 22.

“İşte işlemiş olduğunuz amellerinizden dolayı mîrasçısı olduğunuz cennet budur!” diye seslenilir.”⁷⁸

“Onlar orada şöyle demektedirler: “Hamd olsun Allâh’a ki, bizden o tasayı giderdi. Şüphe yok ki Rabbimiz çok bağışlayan, şük-rün karşılığını bol bol verendir.”⁷⁹

25. âyetle, hakkı inkâr edip, insanları Mescid-i haramda ibadetten men edenler ve orada haktan saparak zulme yeltenenler için can yakıcı bir azâbın bulunduğu haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar Mescid-i Haram’ın yönetimi-ne ehil olmadıkları hâlde, insanların orada ibadet etmesini engelle-yip dururken Allah onları niçin cezâlandırmasın? Allâh’a karşı gel-mekten sakınanlardan başkası, Mescid-i Haram’ın yönetimine ehil değildir. Ama onların çoğu bunu bilmez.”⁸⁰**

“Onlar inkâr eden ve sizin Mescid-i Haram ziyaretinize ve bek-letilen kurbanların yerlerine ulaşmasına engel olan kimselerdir. Eğer orada sizin henüz kendilerini tanımadığınız mü’min erkek-lerle, mü’min kadınları bilmeyerek çiğnemeniz ve bu yüzden kınan-manız söz konusu olmasaydı, Allah (Hudeybiye’de) savaş izni verir-di. Dilediğini rahmetine eriştirmek için Allah sizin elinizi onlardan çekti. Eğer onlar birbirinden ayırt edilmiş olsaydı, elbette onlar-dan inkâr edenleri can yakıcı bir azâba uğrattırdık!”⁸¹

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: **“Bir ordu Kâbe’ye saldırmak için yola çıkacak, bir çöle geldiklerinde bütün ordu yere batacaktır.”⁸²**

78. A'râf, 7/43.

79. Fâtır, 35/34.

80. Enfâl, 8/34.

81. Fetih, 48/25.

82. Buhârî, Büyû', 49, Hac, 49; Müslim, Fiten, 4/8.

﴿ BÂB 4 ﴾

**İBRAHİM'İN KÂBE'Yİ İNŞÂSI, HAC İBADETİ,
HAYVANLARDA MÜBAHLIĞIN ASIL OLMASI,
HANÎF DÎNİ, ŞİRK, ŞEÂİRDEN YARARLANMA**

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ
لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ
يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾ لِيَشْهَدُوا
مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ
بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ الْفَقِيرِ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا
تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾ ذَلِكَ وَمَنْ
يُعْظِمِ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۖ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا
يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾
حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ۖ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ
فَتَخَطَّفَهُ الطُّيْرُ أَوْ تَهْوَى بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾ ذَلِكَ وَمَنْ
يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾ لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَى
أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

**26- Bir zamanlar İbrahim'e Kâbe'nin yerini hazırlayıp gös-
termiş (ve şöyle demiştik): “Sakın Bana hiçbir şeyi ortak
koşma; Beytimi de tavaf edenler, Allâh'ın huzûrunda du-
ranlar, rükû ve secde edenler için temiz tut!”**

- 27- “İnsanları hacca çağır! Gerek yaya, gerek uzak yoldan, yorgun argın develer üstünde sana gelsinler!”**
- 28- Böylece, kendileri için birtakım yararlar tanıksunlar ve Allâh'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde (keserken) üzerlerine Allâh'ın adını an-sınlar. Artık onlardan hem kendiniz yeyin, hem de darlık içindeki yoksula yedin!**
- 29- Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve o Eski Evi (Kâbe'yi) tavaf etsinler!**
- 30- Bu böyledir. Kim Allâh'ın hürmet edilmesini emrettiği şeylere saygı gösterirse bu, Rabbi katında kendisi için daha hayırlıdır. Haram oldukları bildirilenler dışındaki hayvanlar, size helâl kılındı. Artık putlara tapınma pisliğinden kaçının ve yalan sözden sakının!**
- 31- Hiçbir şeyi Allâh'a ortak koşmadan tamamen O'na yönelen kimseler olun. Kim Allâh'a ortak koşarsa, gökyüzünden düşüp de yırtıcı kuşların kapıp parçaladığı veya rüzgârın uzak bir yere savurduğu kimse gibi olur.**
- 32- Bu böyledir. Her kim Allâh'ın simgelerine, kurbanlıklarına saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvâsındandır!**
- 33- Bu kurbanlıklarda belli bir süreye kadar sizin için çeşitli faydalar vardır. Sonunda varacakları kesim yeri eski ev (Kâbe)'dir.**

26-27. âyetlere göre Allah Teâlâ, Hz. İbrahim'e Kâbe'nin yerini göstermiş, kendisine şirk koşmamasını, namaz kılacaklar için Kâbe'yi temiz tutmasını, Kâbe'yi ziyaret için insanları hacca çağırmasını emretmiştir.

KÂBE'NİN VE HACCIN TARİHÇESİ

Kâbe sözlükte, “Mekke'deki Beyt-i Haram, dört köşe ev, oda” anlamına gelir. Mekke kentinde, Mescid-i Haram'ın ortasında yaklaşık 13 m yüksekliğinde, 12 m boyunda ve 11 metre genişliğinde taştan yapılmış dört köşe binâya Kâbe denilir. Bununla Beytullah'ı (Allâh'ın evi) kastedilir. Ayrıca

iki âyetle, kutsal ev anlamında “el-Beytü'l-Haram”,⁸³ iki âyetle de eski ev anlamında “el-Beytü'l-Atîk” yer alır.⁸⁴ Kâbe ismi ise Kur'ân'da sadece iki yerde geçer.⁸⁵

Kur'ân-ı Kerîm'den öğrendiğimize göre yeryüzünde ilk yapılan mâbed Beytullah'tır. **“İnsanlar için yeryüzünde kurulan ilk ev (mâbed), Mekke'de bulunan mübârek ve âlemler için hidâyet kaynağı olan Kâbe'dir.”**⁸⁶

Hız. Peygamber, ashâb-ı kirâmdan Ebû Zer رضی اللہ عنہ'in bir sorusu üzerine, yeryüzünde ilk inşâ edilen mescidin “Mescid-i Haram”, ikinci inşâ edilenin ise “Mescid-i Aksa” olduğunu ve bu ikisi arasında kırk yıl süre bulunduğunu bildirmiştir.⁸⁷ Allah, Beytullah'ı yüce gâyelerin gerçekleştirilmesi için bir toplanma yeri ve güvenli bir mâbed kılmıştır. Âyetle: **“Biz o zaman Beytullah'ı insanlara toplantı ve güven yeri yaptık. Siz İbrahim'in makâmından bir namaz yeri edinin! İbrahim'e ve İsmâil'e: 'Evimi tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rûkû ve secde edenler için temiz tutun!' diye emrettik.”**⁸⁸ buyrulur.

Rivâyete göre Kâbe ilk olarak melekler tarafından nurdan inşâ edilmiş, Hız. Âdem ve Şid عليه السلام yapı olarak inşâ etmiş, ancak mâbedin binâ olarak yeri, Nûh Tûfânı sırasında kaybolmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm'de Kâbe'yi yapanın Hız. İbrahim'le oğlu İsmâil olduğu bildirilir. Bu, ikinci inşâ olmalıdır. **“Bir zamanlar İbrahim, İsmâil ile birlikte, Kâbe'nin temellerini yükseltiyor, (şöyle diyorlardı): ‘Ey Rabbimiz! Bunu bizden kabul et; şüphesiz Sen her şeyi işitensin, bilensin.’”**⁸⁹ Bu iki peygamberin Hicaz bölgesine geçişi şöyle olmuştur. Hız. İbrahim'in peygamberliği Irak ve güney Anadolu yöresinde başlamış, kendisini ilâh ilan eden Nemrud'la karşılaşmasının ve bu kavmin helâk olmasının ardından Filistin'e geçmiş, tebliğ ve irşad görevini uzun süre orada sürdürmüştür. İlk eşi Sâre ile sonradan evlendiği Hacer arasındaki duygusal rekâbet ve kıskançlık sonucunda, Hız. Hacer'i başka bir yöreye yerleştirmesi gerekti. Hız. İbrahim Hacer'i ve küçük yaştaki oğlu İsmâil'i alarak Hicaz'a, şimdiki zemm-zem kuyusunun bulunduğu yere getirdi. Henüz Mekke şehri ve o yörede

83. Mâide, 5/2, 97.

84. Hac, 22/29.

85. Mâide, 5/95, 97.

86. Âl-i İmrân, 3/96. Kâbe için bk. Kitab-ı Mukaddes, Mezmurlar, LXXXIV, 6, 7, Hâkimler, XVIII, 31.

87. Buhârî, Enbiyâ, 10.

88. Bakara, 2/125.

89. Bakara, 2/127. Bk. Zebîdî, Tecrid-i Sarih, VI, 13.

insan yoktu. Bir kırba su ve bir miktar yiyecekleri onları orada bırakmak isteyince; Hz. Hacer bu hicretin Allâh'ın emriyle olup olmadığını sordu. Hz. İbrahim, vahiyle bıraktığını söyleyince Hacer; “Öyleyse, Allah kulunu zâyî etmez, gidebilirsin” diyerek tevekkül ve teslimiyet göstermişti.

Hz. İbrahim Hacer'le oğlu İsmâil'i bıraktığı şimdiki Kâbe'nin olduğu yerden ayrılırken şöyle duâ etmişti: **“Ey Rabbimiz! Soyumdan bir bölümünü, saygın ve kutsal evinin yanındaki çorak vâdiye, namaz kılmaları için yerleştirdim. Rabbimiz! İnsanların kalplerini onlara meylettir. Onları meyvelerle rızıklandır ki, şükretsiner.”**⁹⁰

Hz. Hacer su aramak üzere Safâ ile Merve tepecikleri arasında gidip gelirken, Cenâb-ı Hakk'ın bir ikrâmı olarak, oğlu İsmâil'in bulunduğu yerden su kaynamaya başlamıştı. Bunu gören Hacer, suyun akıp gitmesini önlemek için “zem-zem (dur-dur)” diye sesleniyordu. Hâlbuki bu sıcak bölgeye Cenâb-ı Hak tarafından dünya durdukça kesilmeyecek kaliteli bir su verilmişti. Kısa süre sonra kuşların hareketinden buradaki suyun varlığını anlayan, Yemen tarafından gelip Suriye tarafına gitmekte olan, aslen Arap olan Cürhümî Kabîlesi, yolunu değiştirerek şimdiki Kâbe'nin bulunduğu yere gelmiş, Hz. Hacer onlara su almaları için izin verirken, onlar da Hacer'in ve oğlunun süt ve gıda ihtiyâcını üstlenmişlerdi. İşte Nûh Tûfânı'ndan sonra terk edilmiş bir vâdi hâline gelen bu yere yerleşen Cürhümîler, Mekke şehrinin de ilk kurucuları ve ilk halkını teşkil etmişlerdir.⁹¹

Hz. Hacer ve İsmâil'in Filistin'den ayrılması, Tevrat da benzer şekilde anlatılır. Şöyle ki; Sâre, İshâk'ı doğurmuş ve onun süttten ayrılması için verilen ziyafette, 14 yaşlarında olan İsmâil'in bâzı davranışlarına kızarak İbrahim عليه السلام'a şöyle demiştir: “Bu câriyeyi ve oğlunu başka yere gönder; çünkü bu câriyenin oğlu, benim oğlum İshak'la birlikte mîrasçı olamaz.” Bunun üzerine Hz. İbrahim, Allâh'ın da emriyle, Hacer ile oğlu İsmâil'i göndermiş, onlar da Beer-Şeba çölüne gidip orada yaşamaya başlamışlardır.⁹² Tevrat'ta söz edilen bu yer Hicaz yöresi olmalıdır.

Hz. İbrahim bundan sonra zaman zaman Hicaz'a gelmiş, oğlu İsmâil büyüyünce, bir gelişinde, meleğin bildirdiği temeller üzerine onunla birlikte Kâbe'yi inşâ etmişlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de olay şöyle anlatılır:

90. İbrâhim, 14/37.

91. Zebîdî, Tecrid-i Sarîh, Terc. Kamil Mîras, Ankara, 1984, VI, 13 vd.

92. Bk. Tevrat, Tekvin, 21/1-5, 8-21; Ahmet Güç, Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban, Düşünce Kitabevi, Bursa, 2003, s. 149.

“Bir zamanlar Biz, İbrahim’e Kâbe’nin yerini gösterip şöyle vahyetmiştik: Bana hiçbir şeyi ortak koşma. Evim olan Kâbe’yi tavaf edenler, rükû edenler ve secdeye varanlar için temiz tut.”⁹³

Kâbe inşâ edilirken Hz. İsmâil çevreden taş taşır, Hz. İbrahim de Kâbe duvarlarını örerd. Duvarlar yükselip, yerden erişilmez olunca, İsmâil ﷺ gûnümüzde “Makâm-ı İbrahim” diye ziyaret edilen taşı getirdi. Hz. İbrahim bu taşı iskele olarak kullandı. Ebû Kubeys dağından getirilen “Hacerü'l-Esved (siyah taş)” adı verilen taş da tavafa başlama yerine işaret olmak üzere, hâlen bulunduğu köşeye yerleştirildi.

Mâbedin duvarları yükselince. İbrahim ve İsmâil ﷺ şöyle duâ ettiler: **“İbrahim ve İsmâil Kâbe’nin temellerini yükseltirken, Rab’lerine şöyle duâ ettiler: Ey Rabbimiz! Bunu bizden kabul buyur. Şüphesiz Sen her şeyi iştisîn, bilensin. Rabbimiz! İkimizi de Sana teslim olmuş kimseler kıl ve soyumuzdan da Sana teslim olmuş bir toplum meydana getir. Bize ibadet edeceğimiz yerleri göster. Tevbemizi kabul et. Çünkü sen, tevbeleri çok kabul edensin, çok merhametlisin! Rabbimiz! Kendilerine içlerinden bir peygamber gönder ki, onlara Senin âyetlerini okusun, Kitab’ı ve hikmeti öğretsin ve onları kötülüklerden arındırsın. Gerçekten mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Sensin.”**⁹⁴

Hız. İbrahim’in bu duâsı kabul edilmiş ve kendisinden sonraki peygamberler onun soyundan gelmiştir. Buna göre Hz. İsmâ’ya kadar olan peygamberler, yukarıda İshak ﷺ aracılığı ile babası Hz. İbrahim’e, son Peygamber olan Hz. Muhammed’in soyu da Hz. İsmâil aracılığı ile yine Hz. İbrahim’e dayanır. Bu yüzden Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: **“Ben, babam İbrahim’in duâsına, kardeşim İsmâ’nın müjdesine ve annemin de rüyasına mazhar olmuşumdur.”**⁹⁵ Diğer yandan İbn-i Ucre’nin naklettiği bir hadiste, müslümanların bütün namazlarda, “tehiyyât” ve “Allâhümme salli-bârik” duâlarını okuyarak, Hz. İbrahim’e ve nesline hayır-duâda bulunmalarının, Hz. İbrahim’in bu eski duâsına karşı bir teşekkür niteliğinde olduğu belirtilmiştir.⁹⁶ Bu duâlar, İslâm’la önceki semâvî tevhid dinleri arasında sürekli olarak bir bağ vazifesi görmektedir.⁹⁷

93. Hac, 22/26.

94. Bakara, 2/127-129.

95. Ahmed bin Hanbel, IV, 127, 128, V, 262.

96. Zebidî, age, VI, VI, 18, 19.

97. Bu duâlar için bk. Buhârî, Tefsir, 33/10, Enbiyâ, 10, Deavât, 31, 32; Müslim, Salât, 65, 66, 69; Ebû Dâvûd, Salât, 179; Nesâî, Sehv, 49.

Kâbe'nin inşâsı bitince, Hz. İbrahim'den bütün insanları hacca çağırması istenmiştir. **“İnsanları hacca çağır ki, gerek yaya olarak gerekse uzak yollardan gelen çeşitli vasıtalarla sana varsınlar.”**⁹⁸

Bundan sonra Hz. İbrahim Ebû Kubeys dağına çıktı. Dört bir yana seslenerek Allâh'ın Kâbe'yi ziyaret etmeyi ve hac ibadetini insanlara farz kıldığını bildirdi.⁹⁹

Hz. İbrahim bu ilanı yaptıktan sonra Cebrâil ﷺ gelerek kendisine hacın nasıl yapılacağını, Safâ ile Merve arasında yapılacak sa'yi, vakfe'yi, şeytan taşlama gibi hac menâsikini bizzat yerlerini göstererek öğretmiştir. Bu arada Harem-i şerifin sınırlarını göstererek, ayırıcı bir işaret olmak üzere de birer taş dikmesini önermiştir. Bu önemli bir uygulama eğitimi idi. Haccın bu usûl ve erkânı, daha sonra peygamber olan Hz. İsmâil tarafından Hicaz halkına öğretildi. Bu arada İshak peygamber de Hicaz'a gelerek büyük kardeşi İsmâil ﷺ ile birlikte hac yaptı.

Bundan sonra yüzyıllar boyunca, çeşitli peygamberler döneminde Kâbe ve Kudüs'teki Mescid-i Aksa kutsal yerler olarak ziyaret edilmeye devam edildi. İslâm'dan önce Kâbe putlarla dolu olduğu hâlde çevre halkı, Yemenliler ve İran (Fürs) hükümdarlarınca ziyaret edilmiştir.¹⁰⁰

Kâbe ilk inşâ edildiğinden günümüze kadar birçok kez tamir görmüştür. Bunlardan kimisi basit tamir olurken kimisi de temelden yapılan tamirlerdir. Nitekim Hz. Peygamber'in büyük dedesi Kusay zamanında tamir edilen Kâbe, Hz. Muhammed 35 yaşlarında iken de, yangın ve sel baskını sonunda harâbe olmuştu. Bu yüzden Kureyş, Kâbe'yi yeniden inşâyâ karar verdi. Ancak kimse duvarlarını yıkmaya cesâret edemiyordu. Velîd bin Mugîre, “Biz daha iyisini yapmak istiyoruz, kötü bir niyetimiz yok” diyerek yıkıma başlamıştı. Yapım devam ederken, Hacerü'l-Esved'in yerine konulmasında anlaşmazlık çıktı. Her kabîle bunu kendisi yerleştirmek istiyordu. Anlaşmazlık çözülemeyince, mescidin Safâ kapısından ilk kim girerse, onu hakem seçtiler. Biraz sonra Hz. Muhammed'in oradan geldiği görüldü. O, taşı bir yaygı üzerine koydu, kabîle temsilcileri yanlarından tutarak yerine koydular ve her biri bu şerefi paylaşmış oldu.

Abdullah bin Zübeyr'in (ö. 72/691) Kâbe inşâsı: Emevî Halîfesi Yezid, 63. hicret yılında Mekke'ye bir ordu gönderdi. Kâbe mancınıklarla taşlandı,

98. Hac, 22/27.

99. Zebidî, age, VI, 20, 21.

100. Zebidî, age, VI, 21.

yangın çıktı. Mekke işgal edilmedi, ordu geri döndü. Mekke emîri olan Abdullah bin Zübeyr ؓ, Kâbe'nin temellerini bir buçuk adam boyu açtırdı. Hz. İbrahim'in büyük taşlarla örülü ana temele ulaşıldı. Temeller hal-
kın görmesi için 8 gün açık tutuldu. Hatîm (Hicr) alanından 5 zira'lık bir
bölüm Kâbe'ye eklendi ve batı tarafa da bir kapı açtırıldı. Çünkü hicr de-
nilen yarım hilâl şeklindeki duvarın iç kısmının da Kâbe'ye dâhil olduğu
konusunda hadisler vardır. Burada Hz. İsmâil ve Hacer'in kabirlerinin bu-
lunduğu da nakledilmiştir. Bu yüzden tavaflar bu yarım hilâl duvarın dış
kısmından yapılır.

Haccac'ın Kâbe inşası: Emevî Halîfesi Abdülmelik bin Mervan (ö.
86/705), Haccac bin Yusuf es-Sekafî'yi (ö. 95/714) bir ordu ile Mekke'ye gön-
derdi. Haccac Kâbe'yi harap etti ve Mekke'ye girdi. Mekke emîri Abdullah
bin Zübeyr katledildi. Durumu Abdülmelik'e bildirdi. Halîfe, Abdullah bin
Zübeyr'in yaptığı ilâvelerin eski hâline çevrilmesini ve Kâbe'nin yeni baştan
tamir edilmesini bildirdi.

IV. Murad'ın Kâbe tamiri: Osmanlı Pâdişahı IV. Murad devrinde, yağan
şiddetli yağmurlarla Harem-i Şerîf'e su girmiş, bâzı duvarlar yıkılmış ve ze-
min bir adam boyu taş ve kumla dolmuştu. Durum İstanbul'a bildirilmiştir.
Nakîbü'l-eşraf Ankaralı Mehmed Efendi Hicaz'a gönderildi. Hz. İbrahim'in
koyduğu temel taşlarına ulaşılarak tamir yapıldı. Hacerü'l-Esved'in üst kıs-
mı kırılmıştı. Tamir edilerek bakır muhafaza içine alındı.

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَى مَا
رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا الْبَأْسَ الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾

28- Böylece, kendileri için birtakım yararlar tanıksunlar ve Allâh'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde (keserken) üzerlerine Allâh'ın adını an-sınlar. Artık onlardan hem kendiniz yiyecek, hem de darlık içindeki yoksula yedirin!

28. âyette, hac yapanların kestikleri şükür, adak ve cezâ kurbanı gi-bi kurbanlar (hedy) kastedilmektedir. Âyette zikredilen, Behîmetü'l-en'âm; deve, sığır, koyun ve keçi gibi kurban kesilebilen hayvan türlerini kapsar.¹⁰¹

101. Bk. Mâide, 5/1; En'âm, 6/143, 144.

“Belirli günler” ise, kurbanların kesilebileceği, bayramın ilk üç günü olup, Zilhicce’nin 10-12 arası günler kastedilir.¹⁰²

Hacda kesilen kurbanlar, Allâh’ın bir rızkı olarak nitelenmekte, kesenin ve yoksulların bundan yemesi istenmektedir. Çoğunluğa göre kesenin yemesi müstehaptır. Adak ve kefâret (cezâ) kurbanların tümü sadaka olarak verilir. Buna göre, sadece kan akıtmak yeterli olmayıp, asıl amaç bu hayvanların etlerinin değerlendirilmesidir.¹⁰³ Bunun yapılamaması büyük eksikliktir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Allâh’ın âyetlerine inanmışsanız, üzerine Allâh’ın adı anılan kesilen hayvanlardan yiyiniz! Size ne oluyor da, kesilirken üzerine Allâh’ın adı anılmış olan (hayvanlar)dan yemiyorsunuz? Oysa Allah çâresiz yemek zorunda kaldığınız dışındadır, haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır. Doğrusu birçokları, bilgisizce kendi kötü isteklerine uyarak saptırıyorlar. Şüphesiz senin Rabbin, sınırı aşanları çok iyi bilir.”**¹⁰⁴

“Kurbanlık develeri Allâh’ın size olan simgelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. O hâlde ön ayaklarından biri bağlı olarak keserken üzerlerine Allâh’ın adını anın. Cansız olarak yere düştüklerinde de etlerinden yiyin. Kanaat edip istemeyene de, isteyene de yedirin. Böylece onları sizin buyruğunuza verdik ki, şükredesiniz!”¹⁰⁵

ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

29- Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve o Eski Evi (Kâbe’yi) tavaf etsinler!

29. âyette, haccını tamamlayanın temizliğini yapıp kirlerini gidermesi, adakları varsa bunları yerine getirmesi ve Beyt-i Atîk’i tavaf etmesi istenmektedir. Atîk; eski, kıdemli, şerefli ve âzâd olunmuş anlamlarına gelir. Kâbe en eski mâbed olduğu için bu adla anılmıştır. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki insanlar için yapılan ilk mâbed, Mekke’deki çok mübârek ve âlemlere hidâyet kaynağı olan Beyt (Kâbe)dir.”**¹⁰⁶

102. Bk. Meydânî, Lübbâ, I, 193 vd.; İbn Kudâme, Muğnî, III, 475; Hamdi Döndüren, İslâm İlmihali, s. 581.

103. Bk. âyet 36.

104. En’âm, 6/118-119.

105. Hac, 22/36.

106. Âl-i İmrân, 3/96.

Abdullah bin Zübeyr ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: "Kâbe'ye 'Beyt-i Atîk' denmesinin sebebi, hiçbir zorbanın ona ege-men olmamasıdır." Tirmizî bu hadis için hasen sahih demiş, hadîsi mürsel olarak İmam Zuhrî de rivâyet etmiştir.¹⁰⁷

Hac veya umreyi tamamlayan kişi; tıraş olmak, tırnakları kesmek, kol tuk ve kasık kıllarını temizlemek gibi, temizlikler yaparak ihramdan çıkar. Ancak sadece saçların dipten kesilerek veya başın en az dörtte bir kadarı saçlarını uçtan kısaltarak da ihramdan çıkılır. Bayanlar, yalnız saç uçlarından bir miktar keserek ihramdan çıkarlar. Hac'da farz olan tavafın Ebû Hanîfe'ye göre bayramın ilk üç gününde yapılması vâcip ise de, Ebû Yusuf, İmam Muhammed, Şâfiî ve Hanbelîlere göre sünnettir. Bir özür olmaksızın daha sonraya bırakılması mekruh ise de bir cezâyı gerektirmez.

Hac yapanların, Kurban Bayramı'nın ilk günü, sabah fecirden itibâren şeytan taşlaması, arkasından -temettü ve kıran haccı yapanın- şükür kurbanı kesmesi ve daha sonra tıraş olup ihramdan çıkması, bundan sonra da farz (ifâda) tavafı yapması en uygun sıralamadır. Hatta bu sıralama Hanefîlerde vâcip hükmündedir. Harem'i şerifte kurban kesmeyi adanmış olanın, adak kurbanı da orada kesilir.

ADAK

Allâh'a, ibadet amacıyla, yükümlü olmadığı mübah bir işi yapmaya söz vermektir. "Şu işim olursa, Allah için bir kurban keseceğim veya 10 rekât namaz kılacağım." demek gibi.

Kur'ân'da adaktan şöyle söz edilir: İmrân ailesinden Hanna şöyle duâ etmişti: "**Rabbim! Karnımda olanı tam hür olarak sana adadım, benden kabul buyur. Şüphesiz Sen her şeyi işiten, hakkıyla bilensin.**"¹⁰⁸ Burada adağın konusu, doğacak çocuğun Filistin'de Mescid-i Aksa hizmetine verilmesidir. Ancak doğan çocuk Hz. Meryem olup, onun kadın olması adağın uygulanmasına engel sayılmamış. Hz. Meryem, aileden bir peygamber olan Zekeriyâ ؑ'in himâyesinde bu hizmetini sürdürmüştür.

Hz. Meryem'in sonraki yıllarda babasız olarak Hz. Îsâ'yı dünyaya getirmesi üzerine, bunu topluma açıklamada zorlanacağı için, susmaya çağrıldığı

107. Tirmizî, Tefsir, 22/3; Hâkim, Müstedrek, Atâ. II, 421.

108. Âl-i İmrân, 3/35.

görülür: **“Ey Meryem! Ye, iç, gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birini görürsen, ‘Ben, Rahmân için susma orucu adadım, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım.’ de.”**¹⁰⁹ Nitekim annenin sustuğu yerde, beşikte olan Hz. Îsâ konuşmuş ve yaratılışı hakkında bilgi vermiştir.¹¹⁰

İslâm'da susma orucu adamak geçerli sayılmamış ise de, büyük bir iftira ile karşılaşan ve konuştuğu her şey aleyhine olabilecek bir kimse, delillerin karartılmaması için belli bir süre susabilir.

Adak İslâm'da meşrû kılınmıştır. Yukarıdaki âyetten başka, **“Onlar adaklarını yerine getirsinler.”**¹¹¹ buyrulur. Ancak buradaki adak, hac sırasında kesilen şükür kurbanları ile ilgilidir.

Hiz. Peygamber'in, tâat niteliğinde olan adakların yerine getirilmesi gerektiğini bildiren hadisleri de vardır.¹¹²

Adağın şartları:

a) Adayanın akıllı, ergen bir mü'min olması gerekir.

b) Adak konusu türünden, farz veya vâcip bir ibadetin bulunması. Namaz, oruç, kurban veya para ya da mal adamak gibi. Ancak mevlid okutma veya kabir ziyareti ya da kabre mum adama gibi bir adak geçerli olmaz. Çünkü bu çeşitten farz veya vâcip bir ibadet yoktur.

c) Adak konusunun, o anda veya gelecekte zaten yapılması farz veya vâcip olan bir ibadet olmaması gerekir. “Öğle namazının farzını veya bu yılın Ramazan orucunu tutmayı adamak” geçerli olmaz. Çünkü bunlar, zaten yapılması gereken ibadetlerdir.

d) Adak konusu, kendi başına bir ibadet olmalıdır. Mesela; abdest farz olmakla birlikte, kendi başına bir ibadet değil, namaz, Kâbe tavafı vb. ibadetler için bir ön şarttır. Bu yüzden abdest adağı geçerli olmaz.

e) Adak konusu, meşrû bir şey olmalıdır. Kendini veya çocuğunu yahut bir horoz ya da tavuk kurban etmeyi adamak gibi. Bunların kurban edilmesi meşrû olmadığı için, adanması da meşrû olmaz.

109. Meryem, 19/26.

110. Bk. Meryem, 19/27-36.

111. Hac, 22/29.

112. Bk. K. Miras, Tecdî-i Sarîh Terc., XII, 226.

f) Adak konusunu uygulamaya güç yetmelidir. “Filancanın geleceği gün oruç tutayım.” ifâdesinde uygulama güçlüğü hatta imkânsızlığı vardır. Mevcut malından fazlasını veya başkasına âit bir malı, adak yapmada da aynı güçlük ve uygulama imkânsızlığı vardır.

Adak çeşitleri:

a) Mutlak adak: Bir şarta bağlı olmaksızın, “Bu perşembe günü oruç tutmayı adadım” demek gibi. Bu, tarih belirtmeden de olabilir. “Şu kadar gün oruç tutmayı adadım” demek gibi.

b) Muallak adak: Bir şarta bağlanan adak bu niteliktedir. “Şu işim olursa veya hastalığım iyileşirse, on gün oruç tutacağım” demek gibi.

Adak konusu kurban ise, bunun kurban edilmesi meşrû olan hayvanlardan seçilmesi gerekir. Koç, sığır, deve gibi. Ancak tavuk, horoz, hindi, tavşan, geyik vb. hayvanlar normalde kurban olmadıkları gibi, adak konusu da yapılmamalıdır.

Adak kurbanı için bir tarih belirlenmiş ise o tarihte kesilmelidir. Böyle bir tarih yoksa, uygun zamanda kesilebilir. Ancak yanlış anlaşılmasın için, bayramın arefe gününe rastlatılmamalı, kurban günlerine ulaşıldıysa, öbür kurbanlarla birlikte kesilmelidir.

Kesilen kurbanın etinden kesen kişi, eşi, çocuk ve torunları ile ana-baba, dede, nine gibi usûlü yiyemez. Yerlerse, tartarak parasını yoksullara vermek gerekir.

Tevrat’ta adak konusu adanan şeyin insan, hayvan, tarla, ev, gayrimenkul olmasına göre belirlenmiştir. Kâhine bunların değeri kadar para ödenecek, adanan şeyin geri alınabileceği ilkesi getirilmiştir. “Rab Mûsâ’ya şöyle dedi: İsrâil halkına de ki: Eğer bir kimse Rab’be birini adanmışsa senin biçeceğin değeri ödeyerek adağını yerine getirebilir.”¹¹³ “Rab’be sunulacak adak O’na sunu olarak sunulabilecek hayvanlardan biriye, kabul edilecektir. O’na sunulan böyle her hayvan kutsaldır.”¹¹⁴ “Bir kimse kutsal bir sunu olarak evini Rab’be adarsa, evin iyi veya kötü olduğuna kâhin karar verecektir. Kâhinin biçtiği değer geçerli olacaktır.”¹¹⁵

113. Levililer, 27/1-2.

114. Levililer, 27/9.

115. Levililer, 27/14. Ayrıntı için bk. 27/16-22.

ذَٰلِكَ ۖ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۖ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ
الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا
قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾

30- Bu böyledir. Kim Allâh'ın hürmet edilmesini emrettiği şeylere saygı gösterirse bu, Rabbi katında kendisi için daha hayırlıdır. Haram oldukları bildirilenler dışındaki hayvanlar, size helâl kılındı. Artık putlara tapınma pisliğinden kaçının ve yalan sözden sakının!

30. âyette, haram olduğu bildirilenlerin dışındaki hayvanların etinin helâl olduğu, pislik diye tanımlanan putlardan uzak durulması ve yalan sözden kaçınılması istenmektedir. Mü'minlere yasaklanan hayvanlar, Bakara, 2/173, Mâide, 5/3 ve En'âm, 6/145. âyetlerde açıklanmıştır. Bunlar; dört hayvansal ürün olup; Allâh'ın adı anılmadan kesilenler, leş, domuz eti ve akıtılmış kandır.

Yukarıda sayılanların dışında kalan hayvanların yenilip yenilmemesi, “temiz olanların (tayyibât) yenmesi, pis (habîs) sayılanların yasaklanması” ilkesine göre, gerek hadis, gerekse içtihatla belirlenmiştir. **“O Peygamber onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri de haram kılar.”**¹¹⁶ âyeti, Hz. Peygamber'e “pis şeyleri yasaklama” yetkisi vermiştir. Bu yetki, pislikle beslenen hayvan türlerini içine aldığı gibi, yaratılışı gereği insanın iğrenç saydığı tüm hayvanları da kapsar. Ancak pis ve iğrenç saymanın ölçüsü iklim, çevre ve kültür anlayışına göre değişebildiği için, âyet ve hadislerde adı veya niteliği açıkça belirtilmeyen hayvanların kimileri üzerinde görüş ayrılığı meydana gelmiştir. Bu yüzden, midye, istiridye, ahtapot, yılan, kaplumbağa gibi hayvanların etlerinin temiz mi, pis mi sayılacağı konusu ihtilafli kalmıştır. Hanefîler bunları, insanların tiksinti duyması sebebiyle habâis kapsamına alarak “mekruh” olarak nitelemiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Yaptığınız sözleşmeleri yerine getirin! Haram olduğu aşağıda bildirilecek olanların dışındaki hayvanların eti size helâl kılındı. Ancak ihramlı iken avlanmanız helâl değildir. Şüphesiz ki Allah dilediği hükmü verir.”**¹¹⁷

116. A'râf, 7/157.

117. Mâide, 5/1.

“Size şunlar haram kılındı: Kesilmeden ölen murdar hayvan, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına kesilen hayvanlar; -ölmeden yetişip kestikleriniz dışında- boğularak, vurularak, yüksekten düşerek, bir hayvan tarafından boynuzlanarak, yırtıcı bir hayvan tarafından parçalanarak ölen ve putlar için kesilen hayvanlar; bir de fal oklarıyla şans aramak; bütün bunlar itaat sınırı dışına çıkmaktır.”¹¹⁸

Mü'minler yalan ve özellikle yalancı şâhitlik konusunda şöyle uyarılmışlardır. **“Ey îmân edenler! Kendi aleyhinize, ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhinde bile olsa adâleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şâhitlik eden kimseler olun. Hakkında şâhitlik ettiğiniz kimseler zengin de olsa, fakir de olsa, adâletten ayrılmayın. Çünkü Allah onlara (sizden) daha yakındır. Eğer sözü eğip bükerek gerçeği çarpıtır veya şâhitlikten vazgeçerseniz (bilin ki), Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”**¹¹⁹

Ebûbekire Nüfey bin Hâris ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ: “Size büyük günahların en ağırını haber vereyim mi? diye üç defa sordu. Biz de: ‘Evet yâ Rasûlallah!’ dedik. Rasûl-i Ekrem: ‘Bunlar, Allâh’a şirk koşturmak, ana-baba ile ilişiği kesmek’, buyurduktan sonra yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve: ‘Dikkat edin, bir de yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmaktır.’ buyurdu. Bu sözü o kadar çok tekrarlardı ki, üzülmemesi için keşke sussa dedik.”¹²⁰

حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ
فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوَىٰ بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

31- Hiçbir şeyi Allâh’a ortak koşmadan tamamen O’na yönelen kimseler olun. Kim Allâh’a ortak koşarsa, gökyüzünden düşüp de yırtıcı kuşların kapıp parçaladığı veya rüzgârın uzak bir yere savurduğu kimse gibi olur.

31. âyete göre, Allâh’a ortak koşturmak, şirk ve küfre düşmek öyle bir düştür ki, kişiyi mânen paramparça eder ve onu uçurumdan yuvarlanmış gibi ruhsal çöküntülere sürükler.

118. Mâide, 5/3.

119. Nisâ, 4/135.

120. Buhârî, Şehâdât, 10, Edeb, 6, İsti'zân, 35, İstîtâbetü'l-mürteddîn, 1; Müslim, İman, 143.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Allâh’ı bırakıp da bize ne bir yarar ne de bir zarar vermeyen şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra, ökçelerimiz üzerinde gerisin geri inkâra mı dönelim? Tıpkı arkadaşları: ‘Yanımıza gel!’ diye seslenip doğru yola çağırırken onları bırakan ve şeytanın yanıltmasına kapılıp yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşan kimse gibi mi olalım?’ De ki: ‘Allâh’ın gösterdiği yol, elbette doğru yoldur. Biz âlemlerin Rabbine boyun eğmekle emrolunduk.”**¹²¹

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوٰى الْقُلُوْبِ ﴿٣٢﴾ لَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ اِلٰى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

32- Bu böyledir. Her kim Allâh’ın simgelerine, kurbanlıklarına saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvâsındandır!

33- Sizin için (kurbanlıklarda) belli bir süreye kadar birtakım yararlar vardır. Sonra bunların varacakları yer eski ev (Kâbe)dir.

32-33. âyetlere göre, bir mü’min Allah Teâlâ’nın Kâbe, kurbanlık hayvan gibi saygı gösterilmesini istediği simgelerine saygı gösterirse Allâh’a saygı göstermiş olur. Çünkü bu saygı Allâh’a karşı gelmekten sakınan kalplerin işidir.

Âyetteki “Şeair” simgeler, semboller, alâmetler demek olup tekili “şaîre”dir. Bu terim, dînin insan bilincine yerleşen “sembolleri” ni ifâde eder. Yukarıdaki âyette, hacda kurban kesilmek üzere nişan konulmuş develer anlamında kullanılmıştır. Hac ibadetinin yapılacağı belirli yerlere de “hac-cın şeairi” denilir. Kâbe, Arafat, Müzdelife, Mina, Safâ, Merve gibi. Yine tavaf, sa’y, şeytan taşlama, Arafat’ta vakfe ve kurban kesme de bu niteliktedir.

Genel olarak, “dînin şeairi” konusunda, Dihlevî, şöyle demiştir: “Allâh’a ibadette kullanılan açık ve duyularla algılanabilen şeylerdir. Bunlar sadece Allâh’a özgü kılınmış ve bunun sonucunda onlara gösterilen saygı veya saygısızlık da, Allâh’a karşı gösterilmiş sayılarak, bu durum, insanların kalplerine böylece yerleşmiştir.”¹²² Kur’ân, Kâbe, Peygamber, namaz, oruç, hac sözcükleri bu niteliktedir.

121. En’âm, 6/71.

122. Huccetullahu Bâliğa, I, 207; Terc. M. Erdoğan, I, 257.

Yukarıdaki 33. âyette “Beyt-i Atîk” eski ev anlamına gelir. Bununla, Hz. İbrahim döneminde Cebrâîl ﷺ’in gösterdiği temeller üzerine inşâ edilen Kâbe kastedilmiştir. 29. âyette bununla ilgili bilgi verilmiştir. Kurbanlık hayvanların bir süre gücü, sütü, yünü, yavrusu yarar sağlar, sonra bunlar harem bölgesi içinde, özellikle Mina bölgesinde kesilirler.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Safâ ile Merve (tepeleri), Allâh’ın simgelerindendir. Her kim hac için Kâbe’yi ziyaret eder veya umre yaparsa, Safâ ile Merve arasını tavaf etmesinde bir sakınca yoktur. Her kim isteyerek bir hayır işlerse, şüphesiz Allah iyiliğin karşılığını verir, O her şeyi bilir.”**¹²³ **“Ey îmân edenler! Ne Allâh’ın hac simgelerine, ne haram aya (Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Recep), ne kurbanlık hediyelere, ne onlardaki gerdanlıklara, ne de Rab’lerinin lûtf ve rızasını arayarak Beyt-i haram’a gelenlere saygısızlık etmeyin.”**¹²⁴

“Namaza çağırdığınız zaman, onlar onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu, onların akıllarını kullanmayan bir toplum olmalarından dolayıdır.”¹²⁵

123. Bakara, 2/158.

124. Mâide, 5/2.

125. Mâide, 5/58.

﴿ BÂB 5 ﴾

**KURBAN, ALLÂH'IN TEK İLÂH OLUŞU,
SAMİMÎ MÜ'MİNLER, KURBANLIK BÜYÜKBAŞ
HAYVANLAR, KURBAN-TAKVÂ İLİŞKİSİ**

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ
الْأَنْعَامِ ۖ فَالْهَيْكُمُ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا ۖ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ۝ ﴿٣٤﴾
الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ
وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ ۖ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۝ ﴿٣٥﴾ وَالْبُذُنَ جَعَلْنَاهَا
لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۖ فَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ ۚ
فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَاطْعَمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ۖ كَذَٰلِكَ
سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۝ ﴿٣٦﴾ لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا
وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ ۖ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ
مَا هَدَيْكُمْ ۖ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ۝ ﴿٣٧﴾ إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ
إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ۝ ﴿٣٨﴾

**34- Biz, her ümmete Allâh'ın kendilerine rızık olarak verdi-
ği hayvanları keserken, Allâh'ın adını ansınlar diye, kur-
ban ibadeti belirledik. Sizin ilâhınız bir tek İlâh'tır. Şu
hâlde sadece O'na teslim olun! İtaat edip boyun eğen-
lere müjdele!**

35- Onlar öyle kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir; başlarına gelene sabrederler, namaz kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcarlar.

36- Biz kurbanlık büyükbaş hayvanları da sizin için Allâh'ın dîninin simgelerinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Onları usûlüne uygun şekilde kurban ederken Allâh'ın adını anın. Usûlüne uygun olarak kesildiklerinde de etlerinden hem siz yiyecek, hem kanaat gösterip istemeyene, hem de isteyen fakire yedirin. Böylece şükredesiniz diye onları sizin hizmetinize verdik.

37- Onların ne etleri ne de kanları asla Allâh'a ulaşmaz. Ancak O'na sizin takvânız ulaşır. Böylece Allah onları sizin buyruğunuza verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı, Allâh'ı büyük tanıyasınız! İşini güzel yapanlara müjdele.

38- Allah îmân edenleri koruyup savunur. Allah, hiçbir hâin ve nankörü sevmez.

34. âyette, her ümmete kurban kesmenin gerekli kılındığı ve kurban kesilirken besmele çekilmesi, yalnız Allâh'a boyun eğip, teslim olunması istenmektedir.

Âyetteki, “mensek” kurban, Kurban Bayramı, ibadet edilecek yer ve zaman, şeriat ve yol anlamlarına gelir. Âyette kurbandan ve besmele ile kesilmesinden söz edildiği için, biz meâlde bu kelimeye “kurban ve kurban ibadeti” anlamı verdik.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz her ümmete, uygulayacakları bir şeriat, bir ibadet şekli belirledik. O hâlde onlar (ehl-i kitap) bu konuda sizinle asla çekişmesinler! Sen onları Rabbine çağır. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın.”**¹²⁶ **“Sizin ilâhınız, bir tek İlâh'tır. Ondan başka ilâh yoktur. O Rahmân'dır, Rahîm'dir.”**¹²⁷

126. Hac, 22/67.

127. Bakara, 2/163.

KURBAN İBADETI

Kur'ân'da, mü'minler için, zenginlik kurbanını kesmeyi emreden açık bir hüküm yoktur. Bu yüzden kurbanın hükmü, Ebû Hanîfe'ye göre vâcip, çoğunluk müçtehitlere göre ise sünnet olarak tespit edilmiştir. **“Rabbin için namaz kıl ve kurban kes!”**¹²⁸ âyetindeki “namaz”, yaygın görüşe göre bayram namazını, “kurban kesmek” de, Kurban Bayramı günlerinde kesilen kurbanları ifâde eder. Ancak Mücâhid, Atâ ve İkrime'den nakledildiğine göre, “kurban kes” (nahr) emrinden kastedilen de, hac sırasında Mina'da kesilen şükür kurbanlarıdır.

Hadiste şöyle buyrulur: *“Üç şey bana farz kılındı, size farz kılınmadı. Kuşluk namazı, kurban kesmek ve vitr namazı.”*¹²⁹ Udhıyye; Kurban Bayramı'nda kesilen zenginlik kurbanıdır. Kurban kesme uygulaması, zekât ve bayram namazları gibi, hicretin ikinci yılında meşrû kılınmıştır. Başka bir hadislerde de şöyle buyrulur: *“Kurban kesiniz. Çünkü o, babanız İbrahim'in sünnetidir.”*¹³⁰ *“Kesme imkânı bulunup da, kurban kesmeyen bizim namazgâhımıza yaklaşmasın.”*¹³¹ Hz. Peygamber'in bir Kurban Bayramı günü namazdan sonra, iki güzel, boynuzlu koçu bizzat kestiği, birini keserken; *“Bismillâhi Allâhu ekber. Bu, benim ve ümmetimin kurban kesemeyenleri içindir.”* dediği meşhurdur.¹³²

Koyun ve keçinin tek kişi için, deve ve sığır türünün ise, yedi kişiye kadar kurban kesilebileceği yine hadislerle sâbittir.

Enes bin Mâlik ؓ şöyle demiştir: *“Rasûlullah ﷺ, (Vedâ Haccında) kendi eliyle ayakta yedi deve kurban kesti. Medîne'de ise yine kendi elleriyle güzel boynuzları olan iki beyaz koçu kurban etti.”*¹³³

Ebû'l-Eş'as ve Şeddâd bin Evs ؓ'dan rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Şüphesiz ki Allah her şeyde en güzel yapmayı emretmiştir. Bir hayvanı keseceğiniz zaman da, ona eziyet vermeyecek en güzel bir şekilde kesiniz. Bu işi yapacak olan kimse bıçağı iyi belesin, hayvana acı çektirmesin.”*¹³⁴

128. Kevser, 108/2-3.

129. Ahmed bin Hanbel, I, 231; Süyûtî, age, I, 536 3476).

130. İbn Mâce, Edâhî, 3.

131. İbn Mâce, Edâhî, 2; Ahmed bin Hanbel, II, 321.

132. Buhârî, Edâhî, 9, 14, Tevhid, 13; Müslim, Edâhî, 17.

133. Buhârî, Hac, 117, 119; Müslim, Edâhî, 17-18.

134. Müslim, Sayd, 57; Ebû Dâvûd, Edâhî, 11; Tirmizî, Diyât, 14; Nesâî, Dahâyâ, 22, 26, 27; İbn Mâce, Zebâih, 3.

Hız. İbrahim döneminden beri gelen Kurban kesme uygulaması, Yahudi ve Hristiyanlıkta da vardı. Ancak İsrâiloğulları MS 70 yıllarında Kudüs'ten sürgün edilip, Süleyman mâbedi yıkılınca, kurban kesim yerinden uzaklaştıklarını öne sürerek, kurban ibadeti uygulamasına son verdiler. Hristiyanlıkta da, başlangıçta Hız. İsmâ'nın kimi kurban kesme merasimlerine katıldığı, ancak daha sonra onun, "komşuyu kendi gibi sevmek, kurban kesmekten üstündür.", "ben kurban değil, merhamet isterim." gibi sözleri, "insanlara iyilik yapmanın kurban kesmekten daha üstün olduğu" şeklinde yorumlanarak kurban uygulamasından uzaklaşmıştır.¹³⁵

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾

35- Onlar öyle kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir; başlarına gelene sabrederler, namaz kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcarlar.

35. âyette, bir önceki âyette sözü edilen "muhibtin" denen kimseler; Allâh'a karşı gelmekten sakınan ve alçakgönüllü olan mü'minler olup, bunların nitelikleri şöyle sıralanmıştır:

a) Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir. **"Mü'minler o kimselerdir ki Allah anıldığında kalpleri ürperir, kendilerine O'nun âyetleri okunduğu zaman, bu onların imanlarını artırır ve yalnız Rab'lerine güvenip dayanırlar."**¹³⁶

"Allah, sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve tutarlı, bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi. Rab'lerinden sakınanların, onu işittiklerinde tüyleri ürperir, derken Allâh'ı anmakla, hem bedenleri ve hem de gönülleri yumuşayıp rahatlar. İşte bu kitap Allâh'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği bir hidâyet rehberidir. Allâh'ın şaşırttığını ise doğru yola getirecek yoktur."¹³⁷

135. Bk. Tevrat, Tekvîn, 4/3, 4, 20, 22/1-19, Çıkış, 12/1-14, 24/2-8, 29/1-3, 25/1-7, Levililer, 23/4-8, Sayılar, 19/1-10; İncil; Matta, 5/23, 24, 9/13, 12/7, Markos, 12/33; Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm İlmihali, s. 783, 784; Ahmet Güç, Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban, Bursa, 2003, s. 144, 146.

136. Enfâl, 8/2.

137. Zümer, 39/23.

b) Başlarına gelen belâyaya sabrederler. **“Andolsun, Biz sizi biraz korku, biraz açlık, biraz mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltme ile deneriz. Sabredenlere müjdele! Onlar, başlarına bir musîbet geldiği zaman: ‘Biz Allah’tan geldik ve sonunda O’na döneceğiz.’ derler. İşte onlara, Rab’lerinden mağfiret ve rahmet vardır. Doğru yolu bulanlar da onlardır.”**¹³⁸

c) Namazı dosdoğru kılarlar. **“Mü’minler gerçekten kurtuluşa ermiştir. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler. Boş ve yararsız şeylerden kaçınırlar. Onlar zekât vermek için çalışırlar. Ve onlar ırzlarını korurlar. Sadece kendi eşleri ve sahip oldukları câriyeleriyle yetinirler. Çünkü bunlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. Kim de bundan ötesini isterse, işte onlar sınırı aşanlardır. Yine onlar, kendilerine emânet edilene ve verdikleri söze riâyet ederler. Ve onlar namazlarına devam ederler. İşte bunlar vâris olacakların ta kendileridir. Onlar Firdevs cennetine vâris olacak, orada ebedî olarak kalacaklardır.”**¹³⁹

d) Kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcarlar. **“O takvâ sahipleri gayba îmân ederler, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar.”**¹⁴⁰

وَالْبَدَنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۖ فَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ ۚ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَاطْعَمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ۚ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾

36- Biz kurbanlık büyükbaş hayvanları da sizin için Allâh’ın dîninin simgelerinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Onları usûlüne uygun şekilde kurban ederken Allâh’ın adını anın. Usûlüne uygun olarak kesildiklerinde de etlerinden hem siz yiysin, hem kanaat gösterip istemeyene, hem de isteyen fakire yedin. Böylece şükredesiniz diye onları sizin hizmetinize verdik.

138. Bakara, 2/155-157.

139. Mü’minûn, 23/1-11.

140. Bakara, 2/3.

36. âyette, deve ve sığır gibi büyükbaş hayvanlar kurban edilirken besmele çekilmesi, bunların etlerinden sahibinin yiyebileceği belirtilmekte, isteyen ve istemeyen yoksula da yedirilmesi istenmektedir. Kurbanın etinin üçe ayrılarak, üçte birini kurban sahibinin evinde aile fertleri ile yemesi, üçte birini dost ve akrabalarına hediye etmesi, üçte birini de yoksullara dağıtması uygulaması bu âyete ve Hz. Peygamber'in sünnetine dayanır.¹⁴¹ Medîne'ye hicret edilip kurban uygulamasının başladığı yıl Medîne çevresindeki kuraklık ve kıtlık sebebiyle kente göçler olmuştu. O yıl kesilen kurbanlardan bayram günlerinden sonra evlerde bir şey bırakılmayıp ihtiyaç sahiplerine dağıtılması istenmişti. Ertesi yıl aynı uygulamanın devam edip etmeyeceğini Hz. Âişe'ye sordular o da Hz. Peygamber'e durumu iletince, Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurdu: *"Ey insanlar ben daha önce kurban etlerini üç günden fazla saklamanızı yasaklamıştım. Ama şimdi yiyin, istediğiniz kadarını saklayın."*¹⁴² *"Bir kısmını yiyin, bir kısmını saklayın, bir kısmını da sadaka olarak verin."*¹⁴³

Muhyiddin İbnü'l-Arabî hazretleri hac sırasında kesilen kurbanlarla ilgili olarak şöyle demiştir: "Mina kurbanların kesim yeri kılınmıştır. Kesimler orada yapılır. Mina "Ümniyye" kelimesinden türemiştir ki arzulara kavuşmak demektir. Çünkü meşrû isteklerine kavuşan kimse, gâyesine ermiş demektir. Kurbanların kesilmesinde, insan bedeninin beslenmesi için, hayvanların bedenini idâre eden ruhlarının görevden azledilmesi söz konusu olur ki, birbirinden ayrılırken ruhları yine onlara nezâret eder. O cesetleri deve, sığır olarak idâre ettikten sonra bu defa insana âit olmak üzere yönetir. Bu öyle ince bir meseledir ki, Allâh'ın, basîret (zekâ ve anlayış)larını aydınlattığı, Allah dostlarından başkası onu kavrayamaz."¹⁴⁴

Buna göre deve, sığır gibi kurbanlık büyükbaş hayvanlar da Allâh'ın simgeleri olup, besmele ile kesilmesi gerekir. Büyük oldukları için kesenlerin ve yoksulların yararı daha fazla olur.

Allah Teâlâ hayvanlar yanında dünyada birçok nîmetleri de insanoğlunun emrine vermiş, istifâdesine sunmuştur. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: ***"Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten su indirip, onunla size rızık olarak çeşitli ürünler bitiren, buyruğuyla denizde seyretmek üzere, gemileri hizmetinize sunan ve ırmakları emrinize âmâde kılandır."***

141. Bk. İbn Kesir, Tefsir, X, 68.

142. Müslim, Cenâiz, 106.

143. Müslim, Edâhî, 28.

144. Elmalılı, age, V, 490.

O, düzenli seyreden güneşi ve ayı sizin hizmetinize sunan, geceyi ve gündüzü size faydalı kılandır.”¹⁴⁵

“O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize vermiştir. Yıldızlar da O’nun buyruğu ile sizin hizmetine verilmiştir. Şüphesiz bütün bunlarda, aklını kullanan bir toplum için nice ibretler vardır! Yeryüzünde sizin için yarattığı değişik renklerdeki şeyleri de sizin hizmetinize vermiştir. Elbette bunda da, öğüt alan bir toplum için ibret vardır! Yine denizi, ondan taze balık yemeniz ve takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için, sizin emrinize veren O’dur. Gemilerin denizde suyu yarararak gittiklerini görürsün. Bütün bunlar, O’nun lûtfunu aramanız ve (O’na) şükretmeniz içindir!”¹⁴⁶

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ
سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْكُمْ ۚ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

37- Onların ne etleri ne de kanları asla Allâh’a ulaşmaz. Ancak O’na sizin takvânız ulaşır. Böylece Allah onları sizin buyruğunuza verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı, Allâh’ı büyük tanıyasınız! İşini güzel yapanlara müjdele.

37. âyete göre, kesilen kurbanların ne etleri ne de kanları Allâh’a ulaşır fakat kurban sahibinin samimî niyet ve ihlâsı ulaşır. Kurban ibadeti ile Allâh’ın büyüklüğü anılmış ve en güzel kulluk yapılmış olur. Câhiliye döneminde kesilen kurbanın kanı Kâbe duvarına sürülürdü. Müslümanlar da bunu yapmak isteyince, bu âyet inmiştir.¹⁴⁷ Buna göre, kurban Allâh’ın yararı için değil, insanların yararı için kesilir. Kurban inancın bir simgesi ve belirtisidir.¹⁴⁸

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Onlar, müslüman oldular diye seni minnet altında bırakmak istiyorlar. De ki: “Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer dediğiniz gibi doğru mü’minlerseniz biliniz ki, îmâna erdirdiği için asıl Allah size lûtufta bulunmuştur.”¹⁴⁹**

145. İbrâhim, 14/32-33.

146. Nahl, 16/12-14.

147. Kurtubî, Câmi', XII, 44.

148. krş. Kitab-ı Mukaddes, Amos, 5/21-22; Levililer, 1/9/13-17.

149. Hucurât, 49/17.

Hadiste şöyle buyrulur: “Allah sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz, fakat kalplerinize ve amellerinize bakar.”¹⁵⁰

إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

38- Allah îmân edenleri koruyup savunur. Allah, hiçbir hâin ve nankörü sevmez.

38. âyette, Allah Teâlâ'nın mü'minleri koruyup gözeticeği ve O'nun hiçbir hâin ve nankörü sevmediği belirtilir. Bu âyet, Mekke'de büyük baskılara dayanamayıp Habeşistan'a yapılan ilk hicretten sonra, Mekke'de kalan mü'minlere, Mekke müşriklerinin yaptığı baskılara karşı, moral ve destek vermektedir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: “**Sakın günah işleyerek kendilerine hâinlik edenleri savunma. Çünkü Allah, hâinlikte ve günahta aşırı gidenleri sevmez!**”¹⁵¹

150. Müslim, Birr, 33.

151. Nisâ, 4/107.

﴿ BÂB 6 ﴾

**SAVAŞA İZİN, HİCRET, MÂBEDLERİN FONKSİYONU,
MÜ'MİN YÖNETİCİNİN NİTELİKLERİ,
İNKÂRCI KAVİMLERİN HELÂKİNDEN İBRET ALMAK,
ZAMAN İÇİNDE ZAMAN**

أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بَانَهُمْ ظَلَمُوا^ط وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ^{٣٩}
الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ^ط وَلَوْلَا
دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْذَمَتِ صَوَامِعُ وَبِيْعٌ وَصَلَوَاتٌ
وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا^ط وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ^ط إِنَّ اللَّهَ
لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ^{٤٠} الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا
الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ^ط وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ^{٤١}
وَإِنْ يَكْذِبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودٌ^{٤٢} وَقَوْمُ
إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ^{٤٣} وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ^ط وَكَذَّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ
لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ^ط فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ^{٤٤} فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا
وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْسَ مُعْتَلَّةٌ وَقَصِيرٌ مَشِيدٌ
﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ
أَذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا^ط فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي
فِي الصُّدُورِ^{٤٦} وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ^ط
وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ^{٤٧} وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ
أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا^ط وَالْيَ الْمَصِيرُ^{٤٨}

- 39- Kendilerine karşı savaş açılanlara, zulme uğramış olmaları sebebiyle (savaş) izni verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardım etmeye elbette kâdirdir.
- 40- Onlar sırf, “Rabbimiz Allah’tır.” demeleri yüzünden hak-sız yere yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah bir kısım insanların (kötülüğünü), diğer bir kısmıyla savmasaydı, içlerinde Allâh’ın isminin çokça anıldığı manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılıp giderdi. Allah kendine yardım edenlere elbette yardım edecektir. Çünkü Allah, elbette çok güçlüdür, mutlak üstündür.
- 41- Eğer o mü’minlere yeryüzünde iktidar verirsek namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emredip kötülükten sakındırırlar. Bütün işlerin sonu Allâh’a varır.
- 42- Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa, bil ki onlardan önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri de (peygamberlerini) yalanlamıştı.
- 43- İbrahim ve Lût kavimleri de yalanladı.
- 44- Ve Medyen halkı da yalanladı. Aynı şekilde Mûsâ da yalanlanmıştı! Ben o inkâr edenlere önce bir süre tanıdım, sonra da onları yakalayışverdim! Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler!
- 45- Biz halkı zulümde ileri gitmiş nice beldeleri helâk ettik ki, şimdi onların yerinde altı üstüne gelmiş harabeler, kör kuyular, bomboş duran yüksek saraylar vardır!
- 46- Onlar yeryüzünde hiç gezip dolaşmazlar mı? Eğer gezip dolaşsalar, bunları düşünecek kalplere, işitecek kulaklara sahip olurlardı! Çünkü gözler kör olmaz, fakat göğüslerin içindeki kalpler kör olur.
- 47- Onlar senden azâbın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah sözünden asla dönmez. Hiç şüphesiz Rabbinin katında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir.
- 48- Halkı zâlim nice beldeler var ki, Ben onlara süre tanıdım. Sonunda (cezâlandırmak için) onları yakaladım. Dönüş yalnız Bana’dır.

39. âyetinde, İslâm toplumunun zulme uğraması durumunda, saldıran düşmana karşı savaşmasına izin verildiği bildirilmektedir. Ancak bu savaş izni çıkıncaya kadar geçirilen safhaları şu şekilde tespit etmek mümkündür:

a) Hz. Peygamber'in ilk görevi İslâm'ı tebliğ ve müşriklerden yüz çevirmek idi. Mekke'de inen bir âyetinde müşriklere karşı izlenecek yol şöyle belirlenmişti: **“Sen emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve Allâh'a ortak koşanlara aldırma! O alay edenlere karşı Biz sana yeteriz. Onlar, Allah ile birlikte başka tanrı edinenlerdir. Yakında (gerçeği) bilecekler! Andolsun, onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz. Sen Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol.”**¹⁵²

b) Hikmetle, güzel öğüt ve en güzel metotla mücâdele etmesi emredildi. Çünkü toplum biraz daha olgunlaşınca konuların onlarla daha üst düzeyde tartışma ve onları iknâ etme imkânı söz konusu idi. İlgili âyetinde şöyle buyrulur: **“Rabbinin yoluna, hikmetle ve güzel öğüt çağır ve onlarla en güzel bir şekilde mücâdele et! Şüphesiz senin Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidâyete erenleri de hakıyla bilir.”**¹⁵³

c) Hicretten sonra ilk olarak savaşa izin verildi. Mekke döneminde müşrikler Hz. Peygamber ve ashâbına eziyet ediyorlardı. Sahâbeler ise kimi dayak yemiş, kimi yaralanmış bir hâlde gelip Hz. Peygamber'e şikâyet ediyorlardı. O; “Sabredin, henüz savaş ile emrolunmadım.” diye cevap veriyordu. Sonunda Medîne'ye hicret ettikten sonra yukarıdaki 39. âyet indi ki, savaş hakkında ilk inen âyettir.¹⁵⁴ Bu âyet savaşı men eden daha önceki uygulamayı neshetmiş oldu.

İbn-i Abbâs bu âyetin hicret sırasında indiğini belirttikten sonra şöyle demiştir: “Nebî ﷺ Mekke'den çıkarılınca, Ebûbekir ؓ: ‘Nebîlerini çıkardılar, Allah onları helâk etsin!’ demişti. Bunun üzerine yukarıdaki âyet inince, Ebûbekir şöyle demiştir: ‘Şüphesiz ki yakın bir gelecekte savaş olacağını anlamıştım.’”¹⁵⁵

Mekke döneminde müslümanlar zayıf durumda oldukları, bütün güç ve yönetim Kureys müşrik toplumunun elinde bulunduğu için, onlarla savunma

152. Hicr, 15/94-98.

153. Nahl, 16/125.

154. Bk. Bakara, 2/190.

155. Tirmizî, Sûre 22/4; Ahmed bin Hanbel, I, 216; Kurtubî, Câmi', XII, 46.

amaçlı olsa bile savaşmak imkânı yoktu. Bu sebeple müslümanlar haksızlığa uğrayıp, baskı dayanılmaz boyutlara gelince önce Habeşistan'a hicret izni verildi, yüzün üzerinde sahâbe oraya hicret etti. Daha sonra artık Mekke'de İslâm'ı yayma imkânı kalmayınca ve baskı giderek artınca Mekke'de bulunan müslümanlara Medîne'ye hicret izni verildi. Çünkü Kureyş işi iyice ileri götürmüş ve Hz. Muhammed'e evinde sûikast kararı almıştı. Allâh'ın Rasûlü Mekke'yi terk ettiği gece kendi evinde ve yatağında Hz. Ali'yi bırakarak, Ebûbekir ile Medîne'ye hicret etmişti.

Medîne'ye hicret eden bütün Muhâcirler Ensâr denilen yerli halkla kardeş ilan edilmiş, her aile kardeş edindiği muhâcir aileyi evine götürerek, onu evine, aşına ve işine ortak etmiştir. Birlikte çalışıp geliri paylaşıyorlardı. Bu durum daha sonra savaşlar olup ganimet geliriyle muhâcirlerin durumu iyileşene kadar devam etti. Hatta mîras âyetleri gelinceye kadar vefât eden Ensâr ve Muhâcir aile birbirine mîrasçı bile oluyordu.

Medîne'de müslümanlar yine Mekke müşrikleri tarafından izleniyor ve saldırı hazırlıkları yapıyordu. Buna hazırlık için yapılan bir ticaret kervanı engellemek üzere çıkılan ve Bedir savaşıyla sonuçlanan ilk savaşta İslâm ordusu düşmanı yenmiş, düşman ordusu 70 kadar kayıp vermiş ve bir o kadar da esir alınmıştı.

Yukarıdaki âyette, **“Kendilerine karşı savaş açılanlara, zulme uğradıkları için (savaş) izni verildi. Şüphesiz Allah onlara yardım etmeye elbette kâdirdir.”**¹⁵⁶ ifâdelerindeki ilk izni, saldırıya uğrama durumunda savunma harbi yapmak olarak değerlendirmek gerekir.

d) Bundan sonra düşmanın saldırısına karşılık verme ve gerektiğinde saldırıya geçme emri verildi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Size karşı savaşanlara karşı siz de Allah yolunda çarpışın; ama aşırı gitmeyin. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez. Onları (size karşı savaşanları) nerede yakalarsanız öldürün ve onlar sizi nereden çıkardılarsa siz de onları oradan çıkarın. Çünkü fitne, adam öldürmekten daha kötüdür. Yalnız Mescid-i Haram yanında onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın. Eğer sizi öldürmeye kalkışarlarsa, onları öldürün! İşte inkâr edenlerin cezâsı budur!”**¹⁵⁷

156. Hac, 22/39.

157. Bakara, 2/190-191.

e) Daha sonra hicretin 9. yılında inen Tevbe sûresinin ilk altı âyetinde artık küfür ehli ile savaşın ölçüsü ve şartları belirlendi. Bu âyetler o yıl Hz. Ebûbekir'in organizesiyle yapılan ilk hac sırasında arkadan gelen Hz. Ali tarafından hacca katılanlara ilan edildi. Bu âyetlerde şöyle buyrulur:

“Allah ve Rasûlü’nden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere kesin bir uyarıdır. (Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha serbestçe gezip dolaşın! İyi bilin ki siz Allâh’ı âciz bırakacak değilsiniz. Allah ise kâfirleri perişan edecektir! En büyük hac gününde, Allah ve Rasûlü’nden bir ilandır: Allah ve Rasûlü müşriklerden uzaktır. Eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır; eğer yüz çevirirseniz bilin ki, siz Allâh’ı âciz bırakacak değilsiniz. İnkâr edenlere, can yakıcı bir azap müjdele! Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden, antlaşmalarını eksiksiz olarak yerine getiren ve sizin aleyhinize herhangi bir kimseye arka çıkmayanlar (bu hükümün) dışındadır. Bunlarla yaptığınız antlaşmaya, süresi sona erinceye kadar uyun. Çünkü Allah (haksızlıktan) sakınanları sever. Haram aylar çıkınca o müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp tutuklayın ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir. Eğer müşriklerden biri senden eman dilerse, Allâh’ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar ona eman ver. Sonra (müslüman olmazsa) onu güvenlik içinde olacağı bir yere ulaştır. İşte bu (hoşgörü), onların bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır.”¹⁵⁸

f) En sonunda da, şartların zorlaması durumlarında genel savaşa izin verildi. **“Allah yolunda savaşın ve bilin ki, Allah her şeyi işitir, bilir.”¹⁵⁹ “Ey îmân edenler! Rûku edin, secde edin, Rabbinize ibadet edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz! Allah yolunda gereği gibi cihâd edin. O sizi seçti ve dinde size bir güçlük yüklemedi.”¹⁶⁰ “İster silahlı, ister silahsız olarak hep birlikte savaşa çıkın ve Allah yolunda mallarınızla canlarınızla savaşın! Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.”¹⁶¹**

158. Tevbe, 9/1-6.

159. Bakara, 2/244.

160. Hac, 22/77-78.

161. Tevbe, 9/41.

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ
 وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْدِمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ
 وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ
 إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

40- Onlar sırf, “Rabbimiz Allah’tır.” demeleri yüzünden haksız yere yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah bir kısım insanların (kötülüğünü), diğer bir kısmıyla savmasaydı, içlerinde Allâh’ın isminin çokça anıldığı manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılıp giderdi. Allah kendine yardım edenlere elbette yardım edecektir. Çünkü Allah, elbette çok güçlüdür, mutlak üstündür.

40. âyette, mü’minlerin Mekke’den sırf “Rabbimiz Allah’tır.” dedikleri için çıkarıldıkları, eğer bunlara haksızlığa karşı kendilerini savunma hakkı verilmezse dengeyi bozulacağı ve bu sebeple, toplumlardaki haksızlıkları kendi aralarındaki “iyiliği emretme ve kötülüğü engelleme” yoluyla önlemenin bir sünnetullah gereği olduğuna dikkat çekiliyor. Aksi hâlde içlerinde Allâh’ın adı anılan ve ibadet edilen yerlerin yıkılıp gideceğine işaret ediliyor. Bu arada Allâh’ın her şeye kâdir olduğu ve kendi dînine yardım edenlere mutlaka yardım edeceği de vurgulanıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah, Dâvud’a hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediği şeylerden öğretti. Eğer Allâh’ın, insanları birbirleriyle savması olmasaydı, yeryüzü mutlaka bozulur, giderdi. Fakat Allah, âlemlere karşı lûtf sahibidir.”**¹⁶²

“Ey îmân edenler! Eğer siz Allâh’a yardım ederseniz, O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam tutar.”¹⁶³ **“Bu böyledir. Her kim kendisine yapılan eziyete, misliyle karşılık verir de, bundan sonra yine saldırıya uğrarsa, Allah ona mutlaka yardım eder. Çünkü Allah çok affeden, çok bağışlayandır.”**¹⁶⁴

“Ey îmân edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları, kendilerine sevgi göstererek dost edinmeyin. Çünkü onlar,

162. Bakara, 2/251.

163. Muhammed, 47/7.

164. Hac, 22/60.

size gelen gerçeği inkâr etmiş ve Rabbiniz olan Allâh'a îmân etmenizden dolayı o Peygamberi ve sizi yurdunuzdan çıkarmışlardır. Eğer siz, Benim yolumda savaşmak ve benim rızamı kazanmak için çıkmışsanız, sevgiyle onlara nasıl sır verirsiniz? Oysa Ben gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da bilirim. Sizden kim bunu yaparsa bilsin ki düz yolun ortasında şaşırılmış olur.”¹⁶⁵

“Onlardan intikam almalarının sebebi, o mü'minlerin, mutlak üstün ve övülmeye lâyık olan Allâh'a îmân etmelerinden başka bir şey değildi.”¹⁶⁶

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾

41- Eğer o mü'minlere yeryüzünde iktidar verirse namaz kılardılar, zekâtı verirler, iyiliği emredip kötülükten sakındırırlar. Bütün işlerin sonu Allâh'a varır.

41. âyet özellikle bir ülkede iktidarı elinde bulunduran mü'minlerin, dört şeye dikkat etmelerini istemektedir. Bunlar: a) Namaz kılmak, b) Zekâtlarını vermek, c) İyiliği emretmek, d) Kötülükten vazgeçirmeye çalışmak. İbn-i Ebî Necîh'e göre, âyetin muhâtabı bütün mü'min yöneticiler olup bu, Allâh'ın mülk (iktidar) verdiği kimseye öngördüğü bir şarttır. İyiliği emir ve kötülükten vazgeçirmeye çalışmak ise devlet başkanının ve âlimlerin görevidir.¹⁶⁷

Bu duruma göre onlar, meşrû güzel şeyleri emreder, gayrimeşrû, çirkin ve dînen reddedilmiş şeylerden sakındırırlar, iktidar mevkiine geçince ah-lâklarını bozmaz, dinden, adâletten sapmaz birer idâreci olurlar. Doğrusu Hulefâ-i Râşidîn böyle olmuşlardı. Şu da bilinmelidir ki, **“İşlerin sonucu Allâh'a âittir.”**¹⁶⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Demek ki siz iş başına geçecek olursanız, yeryüzünde bozgunculuk yapacak ve akrabalık bağlarını keseceksiniz öyle mi?”**¹⁶⁹ **“Kim iyilik yaparak, tam bir teslimiyetle yü-**

165. Mümtahine, 60/1.

166. Burûc, 85/8.

167. Bk. Kurtubî, Câmi', XII, 49.

168. Elmalılı, age, V, 493.

169. Muhammed, 47/22.

zünü Allâh'a dönerse, gerçekten sapasağlam kulpa tutunmuş olur. Çünkü bütün işlerin sonu Allâh'a varır!"¹⁷⁰

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودٌ ﴿٤٢﴾
 وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ مُوسَى
 فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾

42- Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa, bil ki onlardan önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri de (peygamberlerini) yalanlamıştı.

43- İbrahim ve Lût kavimleri de yalanladı.

44- Ve Medyen halkı da yalanladı. Aynı şekilde Mûsâ da yalanlanmıştı! Ben o inkâr edenlere önce bir süre tanıdım, sonra da onları yakalayiverdim! Beni inkâr etmek nasıl oluyormuş görsünler!

42-44. âyetlerde, Hz. Peygamber yalanlandığı gibi daha önceki elçilerden; Nûh kavmi, Âd ve Semûd kavimleri ile İbrahim ve Lût kavimlerinin, Medyenlilerin de peygamberlerini yalanladıkları, hatta Mûsâ'nın da yalanlandığı haber verilmektedir. Bununla Hz. Peygamber teselli edilmektedir.

Burada Hz. Mûsâ hakkında edilgen siyganın kullanılması, onu yalanlayanın kendi kavmi olmadığına işarettir. Çünkü onu İsrâiloğulları değil, Firavun'un toplumu olan kıbt kavmi yalanlamıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Eğer onlar seni yalanladılarsa, bil ki senden önce, açık deliller, hikmetli sayfalar ve aydınlatıcı kitap getirmiş olan birçok peygamberler de yalanlanmıştı."**¹⁷¹

"Onlardan öncekiler de (elçilerini) yalanlamışlardı. Hem bunlar, onlara verdiklerimizin onda birine erişmediler. Böyleyken, peygamberlerimizi yalanladılar da, beni inkâr edişin sonu nasıl oldu?"¹⁷²

170. Lokmân, 31/22.

171. Âl-i İmrân, 3/184.

172. Sebe', 34/45.

فَكَأَيُّنَ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ
مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرِ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ
يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى
الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

**45- Biz halkı zulümde ileri gitmiş nice beldeleri helâk et-
tik ki, şimdi onların yerinde altı üstüne gelmiş harabe-
ler, kör kuyular, bomboş duran yüksek saraylar vardır!**

**46- Onlar yeryüzünde hiç gezip dolaşmazlar mı? Eğer gezip
dolaşsalar, bunları düşünecek kalplere, işitecek kulak-
lara sahip olurlardı! Çünkü gözler kör olmaz, fakat gö-
ğüslerin içindeki kalpler kör olur.**

45-46. âyetlerde, yeryüzünde zulümde ileri giden nice toplumların helâk
oldukları, bunların harabe ve kalıntılarından ibret alınmasının gerektiği be-
lirtilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz kazançlarının çokluğu ile şı-
rmamış nice kentleri helâk ettik! İşte yerleri! Kendilerinden sonra
oralarda pek az oturulabilmiştir. İşte onların vârisleri hep Biz ol-
duk. Senin Rabbin, kendi içlerinden, kendilerine âyetlerimizi oku-
yacak bir peygamberi ana merkezlerine göndermedikçe, o kentleri
helâk edecek değildir. Çünkü Biz o memleketleri, halkı zulüm ya-
parken helâk etmişizdir.”**¹⁷³

**“(Hûd dedi): ‘Hayır o, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. O,
içinde can yakıcı azap olan bir rüzgârdır! O, Rabbinin buyruğuyla,
her şeyi yerle bir eder!’ Nitekim (o kasırga gelince) onların meskenle-
rinden başka bir şey görünmez oldu! İşte Biz suç işleyen toplumu
böyle cezâlandırırız!”**¹⁷⁴

**“Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin so-
nu nasıl olmuş, bakmadılar mı? Oysa onlar kendilerinden daha güç-
lü idiler, toprağı işlemişler ve yeryüzünü bunlardan daha fazla îmar
etmişlerdi. Peygamberleri bunlara da apaçık deliller getirmişlerdi.**

173. Kasas, 28/58-59.

174. Ahkâf, 46/25.

Allah elbette ki onlara haksızlık edecek değildi; fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.”¹⁷⁵

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ ۖ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ
كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ
ثُمَّ أَخَذْتُهَا ۖ وَالْيَاقِينُ ﴿٤٨﴾

47- Onlar senden azâbın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah sözünden asla dönmez. Hiç şüphesiz Rabbinin katında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir.

48- Halkı zâlim nice beldeler var ki, Ben onlara süre tanıdım. Sonunda (cezâlandırmak için) onları yakaladım. Dönüş yalnız Bana'dır.

47-48. âyetlerde, inkârcıların azâbı hemen istedikleri, ancak bunun için kendilerine belli bir süre tanındığı, Allâh'a göre, bir günün dünya gezeğindeki bin güne denk olduğu, bununla birlikte zulümde ileri giden toplumların cezâyı hemen bekleyebilecekleri belirtiliyor.

Allâh'a göre zaman kavramı söz konusu değildir. İnsanın ömrü kısa ve belirli olduğu için sabırsızdır ve kimi şeylerin acele olmasını ister. Zaman kavramı izâfidir. Nitekim Güneş sistemi dışına çıkıldığında gün ve yıl kavramları ortadan kalkar. Belki oradaki sisteme göre yeni süreçler başlar. Gece, gündüz, ay, mevsim ve yılların oluşumu insanlara kolaylık içindir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Sizin çabucak gelmesini istediğiniz (azap), benim elimde olsaydı, iş sizinle benim aramda çoktan bitirilmiş olurdu. Allah zâlimleri daha iyi bilir.”¹⁷⁶**

“Onlar senden, iyilikten önce kötülüğün biran önce gelmesini isterler. Oysa onlardan önce benzerlerinin başına gelen nice ibretlik olaylar gelip geçti. Senin Rabbin, (kendilerine yaptıkları) zulümlere rağmen insanlar için yine de mağfiret sahibidir. Ancak Rabbinin azâbı da çok şiddetlidir!”¹⁷⁷

175. Rûm, 30/9.

176. En'âm, 6/58.

177. Ra'd, 13/6.

“İnsan hayrın gelmesini istediği gibi kötülüğün gelmesine de ister. Çünkü insan pek acelecidir.”¹⁷⁸

“Allah işleri gökten yere doğru düzenleyip yönetir. Sonra bu işler, sizin sayınızla bin yıl süren bir gün içinde O'na yükselir.”¹⁷⁹ **“Melekler ve Ruh (Cebrâil) oraya, uzunluğu elli bin yıl süren bir günde yükselip çıkarlar.”**¹⁸⁰

Allah katındaki bir günün dünya gezegenindeki 24 saat esasına dayanan gün hesâbıyla bin yıl olduğunu Hz. Peygamber'in şu hadîsinden de anlamaktayız: Atıyye İbn-i Ebî Saîd, Ebû Hüreyre, Abdullah bin Amr ve Câbir gibi sahâbeden rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Fakir müslümanlar cennete, zenginlerinden beş yüz sene yani yarım gün önce girerler.”¹⁸¹

Enes bin Mâlik ؓ'ten rivâyete göre, bir gün Allâh'ın Rasûlü şöyle duâ etmişti: “Ey Rabbim! Beni yoksul (miskîn) olarak yaşat, yoksul olarak vefât ettir ve beni yoksullar topluluğu ile haşret!” Duâyı işiten Hz. Âişe bunun sebebini sorunca o şöyle buyurmuştur: Şüphesiz ki onlar zenginlerinden kırk sonbahardan önce cennete girecekler. Ey Âişe! Yarım hurma ile de olsa yoksulu boş çevirme. Ey Âişe! Yoksulları sev ve onlara yakınlık göster. Şüphesiz ki o takdirde Allah kıyâmet günü sana yakınlık gösterir.”¹⁸²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ben onlara süre veririm, ama benim tuzağım pek çetindir.”**¹⁸³ **“Seni yurdundan çıkaran bu beldeden daha güçlü nice beldeler vardı ki, Biz onları helâk ettik de onlara bir yardım eden de çıkmadı.”**¹⁸⁴ **“Allâh'ın ve Rasûlü'nün buyruğundan çıkarak azan nice beldeler var ki, Biz onları çetin bir hesâba çektik ve görülmedik bir azâba uğrattık.”**¹⁸⁵

Buna göre, dünyadaki zaman kavramı ile ilâhî âlemdeki zaman kavramı farklıdır. Bununla ilgili olarak aşağıdaki âyetlere de bakılabilir.¹⁸⁶

178. İsrâ, 17/11.

179. Secde, 32/5.

180. Meâric, 70/4.

181. Tirmizî, Zühd, 37; İbn Mâce, Zühd, 6; Ahmed bin Hanbel, II, 451, 512.

182. Tirmizî, Zühd, 37, H No: 2352.

183. A'râf, 7/183.

184. Muhammed, 47/13.

185. Talâk, 65/8.

186. Yûnus, 10/45; Mü'minûn, 23/12; Meâric, 70/6-7; Nâziât, 79/46.

﴿ BÂB 7 ﴾

**İYİLERİN MÜKÂFATI, PEYGAMBERLERİN KORUNMASI,
İMTİHAN, İNKÂRCILARIN ŞÜPHECİLİĞİ,
CENNET VE CEHENNEM, HİCRET, ALLÂH'IN MAZLUMA
YARDIMI, BİTKİLER, HER ŞEYİN ALLÂH'A ÂİT OLMASI**

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا
مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ
رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ^{٥٢} فَيَنسُخُ اللَّهُ مَا
يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكُمُ اللَّهُ آيَاتِهِ^{٥٣} وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ^{٥٤} لِيَجْعَلَ مَا
يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ^{٥٥} وَإِنَّ
الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ^{٥٦} وَلَيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ^{٥٧} وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا
إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٨﴾ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى
تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَقِيمٍ ﴿٥٩﴾ الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ
لِلَّهِ يُحْكُمُ بَيْنَهُمْ^{٦٠} فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ
﴿٦١﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَلَوْلِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٦٢﴾

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا
 حَسَنًا ۖ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾ لِيَدْخُلَنَّهُمْ مَدْخَلًا يُرْضُونَهُ
 ۖ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ ذَلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ
 بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ
 اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ۚ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾
 ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ
 هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ
 الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۖ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا
 فِي الْأَرْضِ ۖ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

49- De ki: “Ey insanlar! Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım.”

50- İmân edip, sâlih ameller işleyenler için bağışlanma ve bol rızık vardır.

51- Âyetlerimizi etkisiz kılmak için çalışanlara gelince; işte bunlar cehennemliklerdir.

52- Biz senden önce hiçbir rasûl ve nebî göndermedik ki o, bir istekte bulunduğunda, şeytan onun isteğine illede beşeri arzular katmaya kalkışmasın! Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi giderir ve sonra da âyetlerini sağlamlaştırır. Allah hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olanıdır.

53- (Böylece Allah) şeytanın kattığını, kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaştırmış kimseler için bir sınamaya yapsın. Gerçekten zâlimler (haktan) derin bir ayrılık içindedirler.

54- Bir de kendilerine ilim verilmiş olanlar, o Kur'ân'ın, Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar; böylece kalpleri ona saygıyla bağlansın. Gerçekten Allah, îmân edenleri doğru yola ulaştırandır.

- 55- İnkâr edenler ise, kıyâmet saati kendilerine ansızın gelinceye ya da o kısır günün azâbı gelip çatıncaya kadar, Kur'ân hakkında, kuşku duymaya devam edeceklerdir.
- 56- İşte o gün mülk Allâh'ındır. O, insanlar arasında hükümünü verecektir. Artık î mân edip iyi amel işleyenler nîmet cennetlerindedirler.
- 57- Ama inkâr edip, âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar için de alçaltıcı bir azap vardır.
- 58- Allah yolunda hicret edip, sonra öldürülen veya ölen kimseleri Allah, güzel bir rızıkla rızıklandırır. Çünkü Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır!
- 59- Allah onları hoşnut olacakları bir yere koyar. Çünkü Allah çok iyi bilir, çok yumuşak davranır.
- 60- Bu böyledir. Her kim kendisine yapılan eziyete, misliyle karşılık verir de, bundan sonra yine saldırıya uğrarsa, Allah ona mutlaka yardım eder. Çünkü Allah çok affeden, çok bağışlayandır.
- 61- Bu böyledir. Çünkü Allah, geceyi gündüzün içine katar, gündüzü de gecenin içine katar. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, görür.
- 62- Bütün bunlar şunu gösterir: Allah gerçeğin ta kendisidir. Onların Allâh'ı bırakıp taptıkları ise bâtıldır. Şüphesiz ki Allah çok yücedir, çok büyüktür.
- 63- Görmedin mi ki, Allah gökten bir su indirmekle yeryüzü yemyeşil oluveriyor? Doğrusu Allah çok lûtf sahibidir, her şeyden haberdardır.
- 64- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şüphesiz ki Allah, elbette hiç-bir şeye ihtiyâcı olmayan, övülmeğe lâayık olandır.

49-51. âyetlerde, Hz. Peygamber'in sadece bir uyarıcı olduğu, î mân edip iyi işler yapanların Allâh'ın bağışlamasına ve ikramına erecekleri, Allâh'ın âyetlerini etkisiz kılmak için çalışanların ise cehennemlik olacakları vurgulanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah î mân edip sâlih amel işleyenlere günahlarını bağışlayacağını ve büyük bir mükâfat vereceğini vaad etmiştir.”**¹⁸⁷ **“Yine sizden kim Allâh’a ve Peygamber’ine itaat eder ve iyi bir amel işlerse, ona mükâfatını iki kat veririz. Biz ona (cennette) güzel bir rızık hazırlamışızdır.”**¹⁸⁸

“Âyetlerimizi etkisiz bırakmak için çalışanlara ise, en kötüsünden can yakıcı bir azap vardır.”¹⁸⁹

52. âyette, Allâh’ın gönderdiği her peygamberi şeytanın etkilemeye çalıştığı, ancak Allâh’ın buna izin vermediği vurgulanmaktadır. Temennî bir şeyi arzu etmek, ümniyye ise gönlün çok istediği şey demektir. Felsefe buna ideal denir. Âyette, her peygamberin bir şey arzu edip ona ulaşmak isteyince, şeytanın onun arzu ve idealine bir düşünce, bir vesvese atacağı; fakat Allâh’ın bu düşünce ve vesveseyi giderip, âyetlerini yerleştireceği bildirilmektedir. **“Ümniyye”**nin çoğulu **“emâniyye”** olup, bir âyette “kulaktan dolma sözler” anlamında kullanılmıştır. Yukarıdaki âyetin, Necm sûresi inince Hz. Peygamber’in Lât, Uzza ve Menat put adlarının zikredildiği âyeti okuduğu sırada şeytanın (ya da Kureyşli şâir bir insan şeytanın) “putların şefaathlerinin umulacağı”nı seslendirmesi üzerine indiği rivâyet edilmiştir.¹⁹⁰

RASÛL VE NEBÎ

Kendisine vahiy gelen ve aldığı vahyi başkasına tebliğ etmekle de yükümlü bulunan kimseye Rasûl denir. Nebî ise tebliğle yükümlü olsun veya olmasın, kendisine vahiy ve ilham gelen kimsedir. Yeni şeriat getirenin “rasûl”, önceki şeriatı devam ettirerek tebliğde bulunanın da “nebî” olduğu ifâde edilmiştir. Buna göre her rasûl bir nebîdir, fakat her nebî bir rasûl değildir. Ancak Kur’ân’da her iki kelime birbiri yerinde kullanılmıştır. İsmâil عليه السلام’dan söz eden; “O, bir rasûl, bir nebî idi”¹⁹¹ âyeti buna örnektir. Çünkü o, babası İbrahim عليه السلام’ın şeriatını sürdürüyordu. Ancak onun, babası ile aynı yıllarda yaşaması, Beytullah’ı birlikte inşâ etmeleri ve hac ibadetini insanlara ilk olarak tebliğ etmeleri yüzünden, İsmâil عليه السلام’a ayrıca rasûl denilmesi de muhtemeldir.

187. Mâide, 5/9.

188. Ahzâb, 33/31.

189. Sebe’, 34/5.

190. Kurtubî, Câmi’, XII, 81, 82.

191. Meryem, 19/54.

Yukarıdaki âyette peygamberin şeytanın karıştıracağı her türlü vesve-se, zan, düşünce, ideal ve temenniye karşı koruma altında olduğu belirtilir. Bu, peygamberin “ismet (mâsumluk)” sıfatının gereğidir.¹⁹²

Şu hâlde temenni bir ümniyye beslemek, bir mefkûre kurmak demek olur. İdealistler bütün gerçeklerin aslının **أَنَا** “benlik” de olduğunu varsaydıkları için, nefsin istek ve arzusunu her gerçeğin kaynağı gibi görmek isterler. Bu yüzden hayatta başarılı olmuş büyük adamları hep idealist kabul ederler. Bununla uluhiyet ve nübüvvet meselesini de çözdüklerine inanarak peygamberi bir ideal kurmuş, bir süre programını yapmakla uğraşmış, sonra da peygamberlik iddiâsıyla ortaya atılmış bir idealist gibi göstermek isterler. Fakat Kur’ân özellikle bu âyetle anlatıyor ki, peygamberlik bir arzu bir temenni işi değildir. **“O hevâsından (kendi nefsinden) söylemiyor; Kur’ân sadece bir vahiydir, ancak vahyolunur.”**¹⁹³ âyetiyle anlatılan peygambere temenni yakışmaz, çünkü vahiy tamamen hakkın emridir. Ümniyye’ye ise şeytan karışır.¹⁹⁴

53-54. âyetlerde, şeytanın ancak kalbi katılaşmış mü’minin kalbine vesvese atabileceği ve bunun da bir sına ma olduğu belirtilmekte, kendilerine ilim verilenlerin ise böyle bir sınamada, gönüllerinin Allâh’a karşı saygıyla dolacağı haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kendilerine ilim verilmiş olanlar, Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu ve onun mutlak üstün, her türlü övgüye lâyık olan Allâh’ın yoluna ilettiğini bilirler.”**¹⁹⁵ **“Ta ki, peygamberlerin, Rab’leri tarafından gönderilenleri tam olarak ulaştırdıklarını Allah ortaya koysun. Allah, onların her hâlini kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır.”**¹⁹⁶

55-57. âyetlerde, kâfirlerin ansızın kıyâmet günü gelinceye kadar Kur’ân hakkında sürekli bir şüphe içinde bulunacakları, kıyâmet günü Allâh’ın insanlar arasında hükmünü vereceği, îmân edip sâlih amel işleyenlerin nîmetlerle dolu cennetlere girecekleri, inkârcıları ise aşağılayıcı bir azâbın beklediği haber verilmektedir. 55. âyetteki “saat” ölüm veya kıyâmet zamanı olarak tefsir edilmiştir. “Yevm-i akîm (Kısır gün)” ise müşrikler için hiçbir hayır

192. İlgili âyetler için bk. Necm, 53/3, 4, 19-24; Kehf, 18/6; Yûsuf, 12/103; Yûnus, 10/99.

193. Necm, 53/3-4.

194. Elmalılı, age, V, 497.

195. Sebe’, 34/6.

196. Cin, 72/28.

getirmeyen Bedir savaşı, ya da hesap verecekleri kıyâmet günü olarak yorumlanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İşte o gün, gerçek mülk Rahmân'ındır. Kâfirlere ise o pek çetin bir gündür!”**¹⁹⁷ **“Onlar o gün kabirlerinden meydana çıkarlar. Onlarla ilgili hiçbir şey Allâh'a gizli kalmaz. Bugün mülk kimindir? Tek olan ve kahredici güce sahip bulunan Allâh'ındır!”**¹⁹⁸ **“O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün buyruk yalnız Allâh'ındır.”**¹⁹⁹

“Ancak Allâh'ın ihlaslı kulları bu (azâbın) dışındadır. İşte onlar için (cennette) belli bir rızık vardır. Türlü meyveler olacaktır. Ve onlar hep ikram olunurlar. Nîmet cennetlerinde; tahtlar üzerine karşılıklı otururlar.”²⁰⁰

“Rabbiniz dedi ki: ‘Bana duâ edin, duânızı kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar, hor ve hakir olarak cehenneme girecekler!’”²⁰¹

58-59. âyetlerde, Allah yolunda hicret eden, sonra öldürülen veya ölenleri, Allâh'ın en güzel rızıklarla besleyeceği ve kendilerini râzı olacakları yerlere sokacağı bildirilmektedir. Mücâhid'in rivâyetine göre, bu âyetler Medîne'ye hicret için yola çıkan fakat arkadan gelen müşrikler tarafından öldürülen mü'minler hakkında inmiştir. Ancak âyetin hükmü her dönemi kapsar. Bunlara verilecek rızık da kuşkusuz cennet nîmetidir.

Yine Mekke'de İslâm'a giren Cenda' bin Damre hasta ve yaşlı idi. Nisâ, 4/98 âyeti inince, “Ben hicrete gücü yetmeyenlerden sayılmam ve artık bir gece bile Mekke'de kalamam.” dedi. Oğulları onu yatakla deveye yüklediler, hicret için yola çıktı, ancak Ten'im'de (Mekke'ye 7-8 km) vefât etti. Bunun üzerine aşağıdaki âyetin indiği nakledilmiştir. **“Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek, barınacak birçok yerler de bulur, genişlik de bulur. Kim evinden Allâh'a ve O'nun peygamberine hicret ederek çıkar da, kendisine ölüm yetişirse, şüphesiz ki onun mükâfatı Allâh'a düşer. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”**²⁰²

197. Furkan, 25/26.

198. Mü'min, 40/16.

199. İnfitâr, 82/19.

200. Sâffât, 37/40-44.

201. Mü'min, 40/60.

202. Nisâ, 4/100.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz, îmân edenlere, hicret edip Allah yolunda savaşınlara gelince, işte onlar, Allâh’ın rahmetini umabilirler. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”**²⁰³

“Hicret edenlere, yurtlarından çıkarılanlara, yolumda ezâyâ uğratılanlara, savaşınlara ve bu uğurda öldürülenlere gelince; elbette ben, katımdan bir karşılık olarak onların günahlarını örteceğim ve onları içinden ırmaklar akan cennetlere sokacağım. Karşılığın en güzeli, Allah katındadır!”²⁰⁴

ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُؤٌ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

60- Bu böyledir. Her kim kendisine yapılan eziyete, misliyle karşılık verir de, bundan sonra yine saldırıya uğrarsa, Allah ona mutlaka yardım eder. Çünkü Allah çok affeden, çok bağışlayandır.

61- Bu böyledir. Çünkü Allah, geceyi gündüzün içine katar, gündüzü de gecenin içine katar. Şüphesiz Allah her şeyi iştirir, görür.

62- Bütün bunlar şunu gösterir: Allah gerçeğin ta kendisidir. Onların Allâh’ı bırakıp taptıkları ise bâtıldır. Şüphesiz ki Allah çok yücedir, çok büyüktür.

60-62. âyetlerde, kendisine yapılan kötülüğe misliyle karşılık veren kimse, yeniden saldırıya uğrarsa Allâh’ın ona kudretiyle yardım edeceği, gece-gündüz gibi tabiat olaylarının O’nun kudret delili olduğu, Allâh’ın hakkı, putların ise bâtili temsil ettikleri bildirilmektedir. Ancak 60. âyetin sonunda Yüce Allâh’ın çok affedici ve çok bağışlayıcı olduğunun hatırlatılması insanları hoşgörüyeye ve yapılan kötülüğü affetmeye hatta kötülüğe iyilikle cevap vermeye teşvik amaçlıdır.

203. Bakara, 2/218.

204. Âl-i İmrân, 3/195.

Diğer yandan, affedicilik sıfatı takvâ sahibi mü'minlerin vasıflarından olmakla birlikte,²⁰⁵ zulüm ve haksızlık karşısında “misli ile cevap verme hakkı” da tanınmıştır.²⁰⁶ Burada saldırıya uğrayanın cevap vermesi; “nefs savunması” veya “düşmanın saldırısını savmak için cevap verme” olup, haksız yere saldırmayı kapsamaz. Çünkü Allah saldırganları sevmez.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, insanlara yararlı olan şeylerle denizde yüzen gemilerde, Allâh'ın gökten bir su indirip de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, orada her türlü canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yerle gök arasında emre hazır bekleyen bulutları evirip çevirmesinde, elbette düşünen bir toplum için nice deliller vardır!”**²⁰⁷

“Bir kötülüğe karşılık verecekseniz, size yapılan kötülük kadar karşılık verin! Ama sabrederseniz elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır. Sıkıntılara sabret! Çünkü senin sabrın da ancak Allâh'ın yardımı iledir. Onlar için üzülmeye, kurdukları tuzaklardan da sıkıntıya düşme!”²⁰⁸

“Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür. Bununla birlikte, her kim affeder ve barışırsa onun mükâfatı Allâh'a aittir. Çünkü Allah zâlimleri sevmez. Her kim zulme uğradıktan sonra öcünü alırsa, artık öylelerinin aleyhine (cezâ için) bir yol yoktur.”²⁰⁹

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

63- Görmedin mi ki, Allah gökten bir su indirmekle yeryüzü yemyeşil oluveriyor? Doğrusu Allah çok lûtuflar sahibi, her şeyden haberdardır.

205. Bk. Âl-i İmrân, 3/134.

206. Bk. Şûrâ, 42/40; Bakara, 2/194.

207. Bakara, 2/164.

208. Nahl, 16/126-127.

209. Şûrâ, 42/40-41.

64- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şüphesiz ki Allah, elbette hiçbir şeye ihtiyâcı olmayan, övülme-ye lâîk olandır.

63-64. âyetlere göre, Allah gökten yağmur indirip toprağı bitkilerle yeşertir. Latîf; güzel, hoş, katı olmayan demektir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allâh'ındır. Bunlar insanların yararlanması için yaratılmış ve insana boyun eğdirilmiştir. İnsan aklı ile tabiat olaylarını inceler, kânunlarını tespit eder, bilim yoluyla en güzel yararlanma yol ve yöntemlerini bulur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gökten bir su indiren O'dur. İşte Biz, her çeşit bitkiyi o suyla yetiştirdik. O bitkiden bir filiz çıkardık, ondan da, üst üste dizili başaklar; hurma ağacının tomurcuğundan sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri bitirdik.”**²¹⁰

“(Ey ehl-i beyt!): Evlerinizde okunan Allâh'ın âyetlerini, ilim ve hikmeti düşünün! Şüphesiz ki Allah her şeyin içyüzünü bilendir, her şeyden haberdardır.”²¹¹

“Onlar: ‘Allah çocuk edindi.’ dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir.”²¹²

210. En'âm, 6/99.

211. Ahzâb, 33/34.

212. Bakara, 2/116.

﴿ BÂB 8 ﴾

**ALLÂH'IN NÎMETLERİ, GÖĞÜN DÜŞMEKTEN
KORUNMASI, İNSANA EBEDÎ HAYAT VERİLMESİ,
HER ÜMMETİN İBADET ŞEKLİ, ALLÂH'IN İLMİ VE
LEVH-İ MAHFUZ, PUTLARA DELİLSİZ TAPINMA,
KUR'ÂN'I İŞİTİNCE KALBİ DARALMAK**

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ ۖ
وَيُؤَمِّسُكُمُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ
رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُم ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۚ إِنَّ الْإِنْسَانَ
لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعَنَّكَ فِي
الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ ۚ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾ وَإِنْ جَادَلُوكَ
فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كُنتُمْ
فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۚ
إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ ۚ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ ۚ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ
نَصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ
كَفَرُوا الْمُنْكَرَ ۚ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا ۚ قُلْ أَفَاتَبُتُّكُمْ
بَشَرٍ مِنْ ذَلِكُمْ ۚ النَّارُ ۚ وَعَذَابُ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَبَشَرِ الْمَصِيرِ ﴿٧٢﴾

**65- Görmedin mi, Allah bütün yerdekileri ve buyruğu ile de-
nizde akıp giden gemileri sizin hizmetinize verdi? Göğü, iz-
ni olmaksızın yerin üzerine düşmesin diye O tutmaktadır.
Şüphesiz ki Allah insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir.**

- 66- Size hayat veren, sonra sizi öldürecek ve daha sonra yeniden diriltecek olan O'dur. Gerçekten insan çok nankördür.**
- 67- Biz her ümmete uygulayacakları bir şer'at, bir ibadet usûlü belirledik. O hâlde onlar (ehl-i kitap) bu işte seninle asla çekişmesinler! Sen onları Rabbine çağır. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın.**
- 68- Eğer onlar seninle tartışırlarsa de ki: "Allah yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilmektedir."**
- 69- Allah, kıyâmet gününde, ayrılığa düştüğünüz konularda, aranızda hükmünü verecektir.**
- 70- Sen bilmez misin ki, Allah gökte ve yerde ne varsa hepsini bilir? Şüphesiz ki bunların hepsi bir kitaptadır. Gerçekten bu Allâh'a göre pek kolaydır.**
- 71- Onlar, Allâh'ı bırakıp da, haklarında O'nun hiçbir delil indirmedeği ve kendilerinin de hakkında bir bilgi olmadıkları şeylere tapıyorlar. O zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur!**
- 72- Onlara âyetlerimiz açık olarak okunduğu zaman, o kâfirlerin yüzlerinde hemen hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, neredeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracak olurlar! De ki: "Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Cehennem! Allah onu inkâr edenlere vaad etmiştir! Orası ne kötü bir dönüş yeridir!"**

65-66. âyetlerde, göklerde ve yerde insanın hizmetine sunulan bâzı nîmetler sayılmaktadır. Yukarıdaki iki âyette zikredilen nîmetleri şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Dünyada bulunan her şeyin insanın yararlanmasına sunulması: Yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, bitkiler ve hayvanlar âlemi, mâdenler, rüzgârlar, denizler ve deniz ürünleri bunlar arasında sayılabilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Rüzgârları müjdeciler olarak göndermesi de O'nun varlığını gösteren delillerdendir. Böylece Allah size rahmetinden tattırır; gemiler O'nun koyduğu yasalara uygun şekilde akıp gider ve siz de O'nun lûtfundan rızınızı ararsınız. Umulur**

ki şükredersiniz!”²¹³ “O, gökten belli bir ölçüye göre su indirdi de, Biz onunla ölü bir beldeye yeniden hayat verdik. İşte siz de kabirlerinizden böyle diriltilip çıkarılacaksınız. O, bütün çiftleri yaratmış ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etmiştir.”²¹⁴

b) Gök cisimleri arasında çekme-itme dengesinin kurulmasıyla dünya gezegeninin yaşanır hâle getirilmesi: Dünya, gezegenler, ay, güneş ve yıldızlar, galaksiler belli bir düzen içinde, birbirine çarpmadan varlığını ve yörünge hareketini sürdürmekte, kendileri için konulan hassas dengeleri korumaktadırlar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Güneş de bir delildir ki kendi yolunda akıp gider. Bu, mutlak üstün olan, her şeyi bilen Allâh'ın takdiridir. Ay'a gelince, ona da birtakım konaklar belirledik. Sonunda o, eğri hurma dalı gibi olur da geri döner. Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Çünkü onlardan her biri bir yörüngede yüzmektedir.”²¹⁵**

“Göge gelince, onu Allah yükseltti ve dengeyi koydu. Sakın dengeyi bozmayın. Ölçüyü adâletle yapın ve eksik tartmayın.”²¹⁶ “Doğrusu gökleri ve yeri, sistemleri bozulmasın diye Allah tutuyor. Andolsun ki, eğer sistemleri bozuluverirse onları, Allah'tan başka hiç kimse tutamaz. Gerçekten O, çok yumuşak davranan, çok bağışlayandır.”²¹⁷

“Gökyüzünü de korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise gökyüzünün âyetlerinden yüz çeviriyorlar! Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O'dur. Bunların her biri belli bir yörüngede yüzmektedir.”²¹⁸

c) İnsana dünya hayatı, kabir ve ebedî âhîret hayatı olmak üzere sonsuza uzanan bir hayat verilmesi: İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Siz Allâh'ı nasıl inkâr edersiniz ki, cansız iken size O hayat verdi. Sonra bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi yine diriltecektir. Sonunda O'nun huzûruna çıkarılacaksınız.”²¹⁹ “Gerçekten, yaşatan da Biziz, öldüren de! Ve her şeye Biz vâris oluruz.”²²⁰**

213. Rûm, 30/46.

214. Zuhurf, 43/11-12.

215. Yâsîn, 36/38-40.

216. Rahmân, 55/7-9.

217. Fâtır, 35/41.

218. Enbiyâ, 21/32-33.

219. Bakara, 2/28.

220. Hicr, 15/23.

d) Bu kadar nîmete karşılık insan varlığının çok nankör olmasının kınanması: İnsan aklını ve muhâkeme gücünü yeterince kullansa, çevresindeki tabiat olaylarını dikkatlice incelense, bunların bir rastlantı eseri olmadığını, arka planında gizli bir güç tarafından yönetildiğini anlar. Bu güç de Yüce Allah'tan başkası değildir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar ayakta iken, otururken ve yanları üzere yatarken Allâh’ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler ve (şöyle derler): ‘Ey Rabbimiz! Sen bütün bunları boş yere yaratmadın. Seni tesbih ve tenzih ederiz. O hâlde bizi ateş azâbından koru!’”**²²¹

“O size istediğiniz her şeyden verdi. Allâh’ın nîmetini saymak isteseniz sayamazsınız! Doğrusu insan çok zâlim, çok nankördür!”²²²

“Ama onlar, (melekler Allâh’ın kızlarıdır, diyerek) Allâh’ın kullarından bir kısmını O’nun bir cüzü saydılar. Gerçekten insan apaçık bir nankördür. Yoksa O, yarattıkları arasından kendisine kızlar edindi de, erkek çocukları size mi bıraktı?”²²³

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُونَكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾ وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾

67- Biz her ümmete uygulayacakları bir şeriat, bir ibadet usûlü belirledik. O hâlde onlar (ehl-i kitap) bu işte seninle asla çekişmesinler! Sen onları Rabbine çağır. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın.

68- Eğer onlar seninle tartışırlarsa de ki: “Allah yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilmektedir.”

69- Allah, kıyâmet gününde, ayrılığa düştüğünüz konularda, aranızda hükmünü verecektir.

67-69. âyetlerde, her ümmet için uygulayacakları bir usûl, yöntem ve şeriatin belirlendiği, artık bu konuda tartışmaya girmeden yapılacak tebliğin

221. Âl-i İmrân, 3/191.

222. İbrâhim, 14/34.

223. Zuhurf, 43/15-16.

yeterli olduğu, çünkü dosdoğru tek yolun bu yol olduğu, buna rağmen tartışmaya giren olursa, Allâh'ın her şeyi bildiği ve haklarında kıyâmet gününde hükmünü vereceği hatırlatılmaktadır.

Âyetteki “mensek” kelimesi, 34. âyette de açıkladığımız gibi kurban, Kurban Bayramı, ibadet usûlü, yol, yöntem ve şeriat gibi anlamlara gelir. Çoğulu “Menâsik”tir. Biz bu âyette “ibadet usûlü, şeriat” anlamını siyak ve sibaka daha uygun bulduk.

İslâm'ın önceki dinlerde farklı kimi ibadet şekilleri olmuştur. Nitekim küfür ehli, siz kendi kestiğiniz hayvanın etini yiyorsunuz, Allâh'ın öldürdüğü (murdar) hayvanın etini ise yemiyorsunuz. Hâlbuki bu ikincisi yemeye daha lâyıktır.” diyordu. Rivâyete göre âyet onların bu gibi sözleri üzerine inmiştir.²²⁴

Oysa usûlüne göre kesilmemiş, kanı akıtılmadan murdar ölmüş bir hayvanın etinin sağlık bakımından ne kadar zararlı olduğunu günümüz veterinerlik bilimi de ortaya koymuştur. Burada kendiliğinden ölen bir hayvanın “Allâh'ın öldürdüğü” olarak nitelendirilip, ona kutsallık izâfe edilmeye çalışılmasının mantıksal bir dayanağı da yoktur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sana da, daha önceki kitapları doğrulamak ve onlardaki hükümleri korumak üzere her yönüyle gerçek olan Kur'ân'ı indirdik. Artık, onlar arasında Allâh'ın indirdiği ile hükmet! Sana gelen doğru (hükmü) bırakıp da onların tutkularına uyma! Biz, sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol belirledik. Allah dileseydi, sizleri bir tek ümmet yapardı. Ancak verdikleriyle sizi sınamak için ümmetlere ayırmıştır. Artık hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü, Allâh'adır. İşte orada Allah ayrılığa düştüğünüz şeyleri size haber verecektir.”**²²⁵

“Biz, her ümmete Allâh'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları keserken, Allâh'ın adını ansınlar diye, kurban ibadeti belirledik. Sizin ilâhınız bir tek İlâh'tır. Şu hâlde sadece O'na teslim olun! İtaat edip boyun eğenlere müjdele!”²²⁶

“İşte böylece sana da buyruğumuzla Kur'ân'ı vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Fakat Biz Kur'ân'ı bir nur yaptık ki, onunla kullarımızdan dilediğimizi doğru yola iletiyoruz. Şüphesiz ki sen dosdoğru bir yolu gösteriyorsun.”²²⁷

224. Bk. Hac, 22/34; Kurtubî, Câmi', XII, 62, 63.

225. Mâide, 5/48.

226. Hac, 22/34.

227. Şûrâ, 42/52.

“Onlar, sana indirildikten sonra Allâh’ın âyetlerine uymaktan seni alıkoymasınlar! Sen, Rabbine çağır ve sakın Allâh’a ortak koşanlardan olma!”²²⁸

“Rabbinin yoluna, hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel bir şekilde mücâdele et! Şüphesiz senin Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidâyete erenleri de hakkıyla bilir.”²²⁹

“Allah kıyâmet günü aranızda hükmünü verecektir. Allah kâfirler için mü’minler aleyhine asla bir yol vermeyecektir.”²³⁰

“De ki: “Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, görülmeveni ve görüleni bilen Allâhım! Hakkında görüş ayrılığına düşmekte olduğları şeyler hakkında, kullarının arasında hükmü ancak Sen verirsin!”²³¹

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ
إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾

70- Sen bilmez misin ki, Allah gökte ve yerde ne varsa hepsini bilir? Şüphesiz ki bunların hepsi bir kitaptadır. Gerçekten bu Allâh’a göre pek kolaydır.

70. âyete göre, Allah Teâlâ, başlangıçtan kıyâmete kadar olacak şeyleri, ümmü’l-kitab denilen Levh-i Mahfuz’a yazmıştır. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Siz dininizi Allâh’a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da, yerde olanları da bilir. Allah her şeyi bilendir!’²³² “Şüphesiz ölüleri ancak Biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi ve geride bıraktıkları her izi yazarız. Biz her şeyi apaçık bir kitapta sayıp yazmışızdır.”²³³**

“Gaybın anahtarları O’nun yanındadır. Onları O’ndan başka kimse bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir. O’nun ilmi dışındadır, bir yaprak bile düşmez. Yeraltındaki karanlıklarda bir tane, yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, hepsi apaçık bir kitapta bulunmasın.”²³⁴

228. Kasas, 28/87.

229. Nahl, 16/125.

230. Nisâ, 4/141.

231. Zümer, 39/46.

232. Hucurât, 49/16.

233. Yâsîn, 36/12.

234. En’âm, 6/59.

Hadislerde şöyle buyrulur: “Şüphesiz Allah, yaratılanların kader ölçülerini göklerin ve yerin yaratılmasından elli bin yıl önce takdir etmiştir. O zaman O’nun Arş’ı su üstünde idi.”²³⁵ “Allâh’ın yarattığı ilk şey kalem- dir. Ona “Yaz”, dedi. “Neyi yazayım?” deyince, “Olacak şeyleri yaz”, de- di. Bunun üzerine kalem; kıyâmete kadar olacak şeyleri yazdı.”²³⁶

İbn-i Abbâs’tan rivâyete göre; Allah Teâlâ önce Levh-i Mahfuz’u yarat- mış, evreni yaratmazdan önce, kaleme “Yaz” demiş, “Neyi yazayım?” deyin- ce, “Kıyâmete kadar yaratacağım şeylere ilişkin ilmimi yaz” demiştir. Bunun üzerine kalem bütün bunları yazmıştır. İbn-i Abbâs bundan sonra yukarıda- ki 22/70. âyeti okumuştur.²³⁷ Ancak burada Allâh’ın bilmesi, insanın ken- di ihtiyarı ile itaat etmesi ve yine kendi ihtiyarı ile âsî olması, anlamındadır. Bu Allâh’a göre kolaydır.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ
وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ
فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ
آيَاتِنَا قُلْ أَفَأَنْتُمْ بَشَرٌ مِنْ ذَلِكُمْ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَبَشِّرِ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

71- Onlar, Allâh’ı bırakıp da, haklarında O’nun hiçbir delil in- dirmediği ve kendilerinin de hakkında bir bilgi olmadıkları şeylere tapıyorlar. O zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur!

72- Onlara âyetlerimiz açık olarak okunduğu zaman, o kâ- firlerin yüzlerinde hemen hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, neredeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldırı- cak olurlar! De ki: “Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Cehennem! Allah onu inkâr edenlere vaad etmiştir! Orası ne kötü bir dönüş yeridir!”

71-72. âyetlerde, müşriklerin bâtıl inançları kınanmaktadır. Çünkü on- lar, Allâh’ın kendilerine haklarında hiçbir bilgi ve güç indirmediği birtakım

235. Müslim, Kader, 16.

236. Ebû Dâvûd, Sünnet, 16; Tirmizî, Kalem, 17, Tefsir, 68/1.

237. İbn Kesîr, Hac, 22/70. âyet tefsîri.

putlara şuursuzca tapmakta ve kendilerine yazık etmektedirler. Bu gibi kişiler yanında Allâh'ın âyetleri okunsa, yüzleri ekşir, hemen hoşnut olmadıkları yüzlerinden belli olur. Okuyana saldıracak gibi olurlar. Bunlar cehennemle uyarılmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gerçek hükümrانlık elinde olan Allah çok yücedir! O’ndan başka ilâh yoktur. O, yüce Arş’ın sahibidir. Her kim Allah ile birlikte başka bir ilâha taparsa -ki bu konuyla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesâbı Rabbinin yanındadır. Şüphesiz ki kâfirler kurtuluşa eremezler.”**²³⁸

“Gerçek hükümrانlık elinde olan Allah çok yücedir! O’ndan başka ilâh yoktur. O, yüce Arş’ın sahibidir. Her kim Allah ile birlikte başka bir ilâha taparsa -ki bu konuyla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesâbı Rabbinin yanındadır. Şüphesiz ki kâfirler kurtuluşa eremezler.”²³⁹

“Her kim Allah ile birlikte başka bir ilâha taparsa -ki bu konuyla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesâbı Rabbinin yanındadır. Şüphesiz ki kâfirler kurtuluşa eremezler.”²⁴⁰

“Size düşünecek olan kimsenin düşüneceği kadar bir ömür vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da gelmişti! Şimdi azâbı tadın bakalım! Çünkü zâlimlere bir yardımcı da yoktur!”²⁴¹

“Allah dileseydi onların hepsini tek bir ümmet yapardı. Ama Allah, dilediğini rahmetine erştirir. Zâlimlerin ise ne bir dostu vardır, ne de bir yardımcısı.”²⁴²

“O, Allâh'ın, kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki onları hiç işitmemiş gibi küfründe ısrar eder! İşte onu can yakıcı bir azapla müjdele!”²⁴³ **“Ona âyetlerimiz okunduğu zaman: ‘(Bunlar), öncekilerin masalları!’ der.”**²⁴⁴

238. Mü'minûn, 23/116-117.

239. Mü'minûn, 23/116-117.

240. Âl-i İmrân, 3/192.

241. Fâtır, 35/37.

242. Şûrâ, 42/8.

243. Câsiye, 45/8.

244. Kalem, 68/15.

﴿ BÂB 9 ﴾

**PUTLARIN ACZİ, MELEK VEYA İNSANIN ELÇİ
SEÇİLMESİ, ALLÂH'IN İLMİ, MÜ'MİNLERİN NİTELİKLERİ,
DİNDE ZORLUK OLMAMASI**

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاسْتَمِعُوا لَهُ ۖ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ ۖ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ۖ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۚ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٧٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۚ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۖ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

73- Ey insanlar! Size bir örnek veriliyor; şimdi onu dinleyin: Sizin Allâh'ı bırakıp taptıklarınızın hepsi bir araya gelse, bir sinek bile yaratamazlar. Eğer sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan geri alamazlar! İsteyen de, isteyen de ne kadar zayıf!

- 74- Onlar, Allâh'ı gereği gibi takdir edip anlayamadılar! Gerçekten Allah, çok güçlüdür, mutlak üstündür.**
- 75- Allah hem meleklerden hem de insanlardan elçiler seçer. Şüphesiz Allah her şeyi işitir ve her şeyi görür.**
- 76- Allah, onların önlerindeki de arkalarındaki de bilir. Sonunda bütün işler Allâh'a döndürülür.**
- 77- Ey îmân edenler! Rûku edin, secde edin, Rabbinize ibadet edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz!**
- 78- Allah yolunda gereği gibi cihâd edin. O sizi seçti ve dinde size bir güçlük yükledi. Babanız İbrahim'in dînine (uyun). Allah, bundan önce de, bu kitapta (Kur'ân'da) da size "müslümanlar" adını verdi ki Peygamber size karşı şâhit olsun, siz de bütün insanlara karşı şâhit olasınız. Artık namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allâh'a sınıksız sarılın. Çünkü sizin Mevlâ'nız O'dur. O, ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır!**

73-74. âyetlerde, Allah'tan başka ilâh diye tapılan şeylerin ne kadar zayıf ve âciz varlıklar olduğu, müşriklerin Allâh'ı gereği gibi tanımadıkları belirtilir. Rivâyete göre puta tapanlar, putlara güzel koku ve bal sürerler, sinekler bunları yedi. Sinek yaratmak bir yana, sineğin kapıldığı bir şeye bile engel olamayan bir putun hiçbir güce sahip olmadığı güzel bir üslûpla anlatılmıştır. Âyetin sonunda tapanın da tapılanın ne kadar güçsüz olduğu vurgulanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar, hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılmış bulunan varlıklara mı ilâhlık yakıştıyorlar? Taptıkları şeyler, ne onlara ne de kendilerine yardım edebilir. Eğer (müşrikleri) doğru yola çağırırsanız, onlar size tâbî olmazlar. Onları çağırırsanız da susmuş olsanız da sizin için birdir. Allâh'ı bırakıp da taptıklarınız sizin gibi kullardır. Eğer siz, doğru iseniz, çağırın onları da size karşılık versinler! Onların, yürür ayakları, tutar elleri, görür gözleri ya da işitir kulakları mı vardır? De ki: Haydi sizin şu tanrılarınızı çağırın, sonra bana tuzak kurun ve bana bir süre de vermeyin!”**²⁴⁵

“Sizin, Allâh’ı bırakıp taptıklarınızın ne size yardıma güçleri yeter, ne de kendilerine bir yardımcı dokunur. Onları doğru yola çağırırsanız, duymazlar. Onların sana baktıklarını sanırsın; oysa onlar görmezler!”²⁴⁶ **“Hiç yaratan, yaratamayan gibi olur mu? Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?”**²⁴⁷

“(Yahudiler), Allâh’ı gereği gibi tanıyamadılar. Çünkü “Allah, beşere hiçbir şey indirmedir.” dediler. De ki: “Öyleyse Mûsâ’nın insanlara bir nur ve yol gösterici olarak getirdiği kitabı kim indirdi? Siz onu parça parça kâğıtlar hâline getirir, ondan (dilediğinizi) açıklar, çoğunu da gizlerdiniz. (Kur’ân’da) sizin ve babalarınızın bilmedikleri şeyler size öğretilmiştir. (Kitap indiren) Allah’tır, de, sonra da onları kendi başlarına bırak, daldıkları bataklıklarında oyalanadursunlar!”²⁴⁸

“Onlar Allâh’ı gereği gibi anlayamadılar. Kıyâmet günü bütün veryüzü O’nun avucundadır, gökler de kudretiyle dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından uzak ve çok yücedir!”²⁴⁹

75-76. âyetlere göre, Allah meleklerden de, insanlardan da elçiler seçer. Allah her şeyi bilir, görür. İnsanların yaptıklarını da yapacaklarını da bilir. Bütün işler sonunda Allâh’a döner.

Yukarıdaki 75. âyette, Allah elçi gönderecek olsa, meleklerden gönderirdi, diyenlere bir cevap vardır. Allah insanlardan elçi gönderdiği gibi meleklerden de gönderir. Nitekim Cebrâil عليه السلام, insanlara doğru yolu göstermek için gelen peygamberlere Allâh’ın vahyini ulaştırmak için aracılık eden bir elçidir. Bir kısım melekler de Allâh’ın buyruklarını icrâ etmek üzere dünyaya gelir. Mikâil عليه السلام’ın tabiat olaylarının icrâsında, Azrâil عليه السلام’ın ruhların kabzetmesinde görev alması bunlar arasındadır. Onların bu işleri yaptıklarını insan göremez. Çünkü insanın duyu organları, -Allah izin vermedikçe- onları algılayabilecek bir yetenekte yaratılmamıştır. Allâh’ın evrendeki yasalarının arka planında melekî güçler vardır. Sünnetullah denilen düzenin, sapmadan sürmesi böyle bir müdâhaleyi gerektirir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gökleri ve yeri herhangi bir örneği olmadan var eden; melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allâh’a hamd olsun. O, yaratmada dilediği artırmayı yapar. Şüphesiz ki Allah her şeye gücü yetendir.”**²⁵⁰

246. A'râf, 7/197-198.

247. Nahl, 16/17.

248. En'âm, 6/91.

249. Zümer, 39/67.

250. Fâtır, 35/1.

“Allah, kullarının önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bilir. Onlar ise, O’nun ilminden, ancak O’nun dilediğini kavrarlar.”²⁵¹
“Allah, onların geleceğini de geçmişini de bilir. Onlar Allâh’ın hoşnut olduğu kimseden başkasına şefaât etmezler ve hepsi O’nun korkusundan titrerler.”²⁵²

“Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allâh’ındır. Bütün işler, ancak Allâh’a döndürülür.”²⁵³

77. âyette, namazın en önemli iki rûknü olan rûkû ve secde zikredilerek, bununla namaz kastedilmiştir. Mü’minin korktuklarından emin olup umduklarını kavuşması için namaz ve Allâh’a kulluk yanında hayır işlemesi isteniyor. Hayır daha çok insanlara iyilik yapmak, sadaka-i câriyede bulunmak şekillerinde olur.

Abdullah bin Ömer ؓ’dan rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmanın eline bırakmaz. Kim müslüman kardeşinin ihtiyâcını karşılar, Allah da onun ihtiyâcını karşılar. Kim bir müslümanın sıkıntısını giderirse, Allah da kıyâmet gününde onun sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Kim bir müslümanın ayıbını örterse Allah da kıyâmet günü onun ayıbını örter.”²⁵⁴

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۖ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۖ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۖ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

78- Allah yolunda gereği gibi cihâd edin. O sizi seçti ve dinde size bir güçlük yükledi. Babanız İbrahim’in dînine (uyun). Allah, bundan önce de, bu kitapta (Kur’ân’da) da size “müslümanlar” adını verdi ki Peygamber size karşı

251. Bakara, 2/255.

252. Enbiyâ, 21/28.

253. Âl-i İmrân, 3/109.

254. Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58.

şâhit olsun, siz de bütün insanlara karşı şâhit olasınız. Artık namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allâh'a sım-sıkı sarılın. Çünkü sizin Mevlâ'nız O'dur. O, ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır!

78. âyette, mü'minlerin günlük hayatı ile ilgili olarak uymaları istenen birtakım ilkeler hatırlatılmıştır. Bunlar; Allah yolunda mücâhede etmek, din- de güçlük olmaması, Hz. İbrahim'in Hanîf dînine uymak, Hz. Peygamber'in ve ümmetinin birbirine şâhit olması, namaz kılmak, zekât vermek ve Allâh'ın emir ve yasaklarına sım-sıkı uymak. Bu ilkeleri aşağıdaki şekilde açıklayabiliriz:

a) Allah yolunda hakkıyla mücahede etmek: Cihad; düşmana karşı savunmada bütün gücünü harcamak olup üç çeşittir: (a) Açıkça kendini belli etmiş olan düşman ile yapılan cihad. (b) Şeytan ile yapılan cihad. Bu, şeytanın hîle, vesvese ve saptırmalarına karşı uyanık ve ferasetli mü'minin bunu anlayarak mücahede etmesidir. (c) Nefs ile yapılan cihad. Cihad terimi bu üç çeşidi de kapsamına alır. Çünkü mücahede, mukâtele (savaşmak) teriminden daha geneldir.

b) İnsana gücünün yeteceği ölçüde sorumluluk yüklemesi: İnsan, gücünü aşan şeylerden sorumlu olmaz.²⁵⁵ İslâm'da azimetin yanında hemen kolaylık sayılan ruhsatlar da getirilmiştir. Ayakta namaz kılamayanın oturarak, oturamayanın îmâ ile namaz kılması, hasta ve yolcunun, Ramazan orucunu daha sonraya bırakması, cihâdı sadece gücü yetenlere, haccı Beytullâh'a gitmeye gücü yetirenlere farz kılması bu kolaylıklar arasında sayılabilir.

c) Dinde zorluk olmaması: Dînin emir ve yasakları insanın yaratılışı ve dayanma gücü dikkate alınarak belirlenmiştir. İnsanın güç yetiremeyeceği ve yerine getirmekte zorlanacağı bir durum meydana gelince hemen ruhsatlar devreye girer ve zorluk ortadan kalkar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah hiç kimseyi gücünün yeteceğinden başkasıyla sorumlu tutmaz. Kişinin hayırdan kazandığı kendi lehine, yaptığı kötülük de kendi aleyhinedir.”**²⁵⁶

“Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez.”²⁵⁷ **“Allah sizi sıkıntıya sokmak istemez; şükredesiniz diye sizi temizlemek ve size olan nîmetini tamamlamak ister.”**²⁵⁸

255. Bk. Bakara, 2/286.

256. Bakara, 2/286.

257. Bakara, 2/185.

258. Mâide, 5/6.

Enes bin Mâlik ؓ'ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz."²⁵⁹

d) Hz. İbrahim'in Hanîf dînine sarılmak ve müslüman sıfatıyla anılmak: Nitekim Kur'ân'da, henüz dört kutsal kitap indirilmeden önce, Hz. İbrahim'in ne Yahudi, ne de Hristiyan olmayıp, Hanîf bir müslüman olduğu şöyle bildirilmiştir. **"İbrahim, ne Yahudi ne de Hristiyan'dı; fakat o, Allâh'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslümandı, Allâh'a ortak koşanlardan da değildi."**²⁶⁰

"Şüphesiz ki ben yüzümü Hanîf olarak, gökleri ve yeri yaratanı çevirdim ve ben Allâh'a ortak koşanlardan değilim."²⁶¹ **"İşini güzel yaparak, kendini Allâh'a teslim eden ve İbrahim'in, Allâh'ı bir tanıyan dînine uyan kimseden, dince daha güzel kim olabilir? Allah İbrahim'i dost edinmiştir."**²⁶²

e) Peygamberin ve ümmetinin diğer insanlara şahitlik etmesi: İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"İşte böylece sizi doğru bir yola iletip, orta yolu izleyen bir ümmet kıldık ki, bütün insanlara adâlet örneği ve hakkın şahitleri olasınız; o Peygamber de sizin üzerinize şahit olsun."**²⁶³ **"Biz her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onların üzerine bir şahit yaptığımız zaman, durumları nice olacak?"**²⁶⁴

f) Namaz kılmak, zekât vermek sûretiyle Allâh'ın dînine sınıksız bağlanmak: İlgili âyetinde şöyle buyrulur: **"Ancak tevbe edenler, durumunu düzeltenler, Allâh'a sınıksız sarılanlar ve Allah için dinlerine samimî olarak bağlananlar bunun dışındadır. İşte bunlar mü'minlerle beraberdir. Allah mü'minlere büyük bir mükâfat verecektir."**²⁶⁵

g) Allâh'ın sığınılacak en güzel Mevlâ ve en güzel bir yardımcı olması: İlgili âyetinde şöyle buyrulur: **"O hâlde, fitne tamamen yok edilinceye ve din tam olarak Allâh'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Eğer vazgeçerlerse, şüphesiz Allah onların yapmakta olduklarını görmektedir. Eğer yine yüz çevirirlerse, bilin ki Allah sizin koruyucunuzdur. O, ne güzel koruyucu ve ne güzel yardımcıdır!"**²⁶⁶

259. Buhârî, İlim, 11, Edeb, 8, Cihâd, 164; Müslim, Cihâd, 6-7.

260. Âl-i İmrân, 3/67.

261. En'âm, 6/79.

262. Nisâ, 4/125.

263. Bakara, 2/143.

264. Nisâ, 4/41.

265. Nisâ, 4/146.

266. Enfâl, 8/39-40.

سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ

MÜ'MİNÛN
SÛRESİ

Mü'minûn sûresi Mekke döneminin sonlarında Enbiyâ sûresinden sonra inmiştir. 118 âyettir. İlk âyetten itibâren Mü'minlerden söz edildiği için, bu adı almıştır. Sûrede kurtuluşta eren mü'minlerin nitelikleri, geçmiş peygamberlere karşı gelenlerin ortak özellikleri, Allah Teâlâ'nın varlığını ve birliğini gösteren deliller ile insanlara olan lûtfu; insanın yaratılışı, su, bitki ve hayvan nîmetleri, Hz. Nûh ve tûfân, sonraki kuşaklar ve peygamberleri, Mûsâ, Hârûn, Meryem ve Îsâ ﷺ kıssaları, isyan edenlerin dünya ve âhiretteki sonu, amelilerin tartılması, Sûr'a üflenmesi gibi konular yer alır.

Hz. Ömer ؓ'ten rivâyete göre şöyle demiştir: “Rasûlullah ﷺ'e vahiy geldiği zaman, başının etrafında arı vızıltısı gibi sesler işitilirdi. Böyle bir vahyi geldiği sırada yanında bir süre kaldık. Allâh'ın Rasûlü kibleye yöneldi ve ellerini açarak şöyle duâ etti: Allâhım! Bize çok ver, azaltma; bizi şerefli kıl, alçaltma; bize ver, mahrum etme; bizi gözet, başkalarını bize tercih etme; bizden râzı ol, bizi kendine râzı et! Sonra da: ‘Bana on âyet nâzil oldu, kim bu âyetleri okuyup gereğini yerine getirirse cennete girer.’ buyurdu ve bu sûrenin ilk on âyetini okudu.”¹

1. Bk. Tirmizî, Tefsir, 23/1; Ahmed bin Hanbel, I, 34.

﴿ BÂB 1 ﴾

KURTULUŞA EREN MÜ'MİNLER, İNSANIN YARATILIŞI, ÖLÜM VE YENİDEN DİRİLME, YEDİ YOL, BÂZİ NİMETLER

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ^١ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ^٢ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ^٣ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ^٤ ﴿٤﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ^٥ ﴿٥﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ^٦ ﴿٦﴾ فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ^٧ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ^٨ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ^٩ ﴿٩﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ^{١٠} ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ^{١١} ﴿١١﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ^{١٢} ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ^{١٣} ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا^{١٤} ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ^{١٥} فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ^{١٦} ﴿١٤﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ^{١٧} ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ^{١٨} ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقٍ^{١٩} وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ^{٢٠} ﴿١٧﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ^{٢١} وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ^{٢٢} ﴿١٨﴾

فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِّنْ نَّجِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَاكِهٌ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ^{١٩} ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورٍ سَيْنَاءَ تَنبُتُ بِالذَّهْنِ وَصَبِغٍ لِللَّكِلِينَ^{٢٠} ﴿٢٠﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ^{٢١} ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ^{٢٢} ﴿٢٢﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Mü'minler gerçekten kurtuluşa ermiştir.
- 2- Onlar namazlarında huşû içindedirler.
- 3- Boş söz ve yararsız şeylerden kaçınırlar.
- 4- Onlar zekât vermek için çalışırlar.
- 5- Ve onlar ırzlarını korurlar.
- 6- Sadece kendi eşleri veya sahip oldukları câriyeleriyle yetinirler. Çünkü bunlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar.
- 7- Kim de bundan ötesini isterse, işte onlar sınırı aşanlardır.
- 8- Yine onlar, kendilerine emânet edilene ve verdikleri söze riâyet ederler.
- 9- Ve onlar namazlarına devam ederler.
- 10- İşte bunlar vâris olacakların ta kendileridir.
- 11- Onlar Firdevs cennetine vâris olacak, orada ebedî olarak kalacaklardır.
- 12- Andolsun Biz insanı çamurdan, süzülüp çıkarılmış bir özden yarattık.
- 13- Sonra onu sağlam bir yerde bir nutfе hâline getirdik.
- 14- Sonra o nutfeyi alakaya çevirdik, alakayı da bir çiğnemlik et parçasına çevirdik, bir çiğnemlik etten birtakım kemikler yarattık, kemiklere et giydirdik; sonra ona bambaşka, çok güzel bir yaratılış verdik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir!

- 15- Bütün bunlardan sonra siz mutlaka öleceksiniz.**
- 16- Sonra da kıyâmet gününde elbette yeniden diriltileceksiniz.**
- 17- Şu bir gerçek ki, Biz sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Şüphesiz ki Biz, yarattıklarımızdan habersiz değiliz.**
- 18- Biz gökten belli miktarda su indirip onu yerde durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.**
- 19- Böylece bu su ile sizin için hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bunlarda sizin için nice meyveler vardır ki, siz onlardan yersiniz.**
- 20- Yine Sînâ dağında da yetişen bir ağaç daha meydana getirdik ki bu ağaç hem yağ hem de yiyecek vermektedir.**
- 21- Şüphesiz hayvanlarda da sizin için büyük bir ibret vardır. Onların karınlarından çıkan sütlerden size içiriyoruz. Onlarda sizin için daha birçok yararlar vardır. Onlardan bir kısmının etlerinden yersiniz.**
- 22- Onların üzerinde ve gemilerde taşınırsınız.**

1. âyette belli özellikleri taşıyan mü'minlerin kurtuluşa erdikleri belirtilir ve ondan sonra gelen dokuz âyette bunların kimler oldukları belirtilir. İlk âyette "felâha ermek" umduklarına nâil olmak, korktuklarından da emin olmak demektir. Bu terim Kur'ân'da genel olarak selâmete ermek ve huzur bulmak anlamında kullanılır. Burada Allah yedi özelliği kendinde toplayan kimselerin kurtuluşa ereceğini müjdelemektedir. Bu yedi özelliğin ilki de îmandır.

KURTULUŞA EREN MÜ'MİNLER

1- İslâm'ın îmân esaslarına inanmış olmak: Hz. Âdem'den bu yana bütün semâvî dinlerde ortak inanç esasları, İncil, Tevrat ve Zebur'da da korunmuş ve İslâm'da yani Kur'ân ve Sünnette aynen yerini almıştır. Hz. Peygamber'in Cibril hadîsi diye bilinen hadîsinde de bildirilen,¹ altı îmân esası şunlardır:

1. Buhârî, İman, 37; Müslim, İman, 1.

a) Allâh'a îman: İhlâs sûresinde yüce Allah kendisini şöyle tanımlar: **“De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir (Her şey O'na muhtaç, O hiçbir şeye muhtaç değildir). Doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi ve benzeri yoktur.”**²

b) Meleklerle îman: Allah Teâlâ insanı topraktan, melekleri nurdan, cinleri ise ateşten yaratmıştır. Allah, insanlara vahyini melek aracılığı ile gönderdiği için meleklerle îman, peygamberlere îmandan önce gelir.³

c) Kitaplara îman: Allah Teâlâ, vahyini önceleri 10 sayfa Hz. Âdem'e, 10 sayfa Hz. İbrahim'e, 50 sayfa Hz. Şit'e ve 30 sayfa da Hz. İdrîs'e göndermiştir. Kitaplar ise 4 tane olup; Hz. Mûsâ'ya Tevrat, Hz. Dâvud'a Zebur, Hz. İsâ'ya İncil ve Hz. Muhammed'e Kur'ân Allah tarafından gönderilmiştir. Ancak önceki semâvî kitapların orijinal nüshaları kalmamış, Tevrat ve İncil nüshalarında zaman içinde değişiklikler meydana gelmiştir. Kur'ân onlarda vukû bulan bu değişiklik noktalarını açıklamıştır.⁴

d) Peygamberlere îman: Bütün peygamberlere îmân etmek İslâm'ın inanç ilkelerindendir. Kur'ân'da 25 Peygamberin adı geçer. Üç tane de Peygamber olup olmadığı ihtilaflı olanlar vardır. Bunların dışında da peygamberlerin varlığından söz edilir.⁵ Nitekim Ebû Zer 'ın sorusu üzerine, Hz. Peygamber; 124 bin nebî gönderildiğini, bunlardan 313'ünün Rasûl (bağımsız semâvî dinle gönderilen peygamber) olduğunu bildirmiştir. İbn-i Ebî Hâtim'in Ebû Ümâme'den rivâyetinde ise Rasûl sayısı 315'tir. Ancak bu sayılar çokluk da bildirebilir. Gerçek sayıyı Allah bilir.⁶

e) Âhiret gününe îman: Âhiret son ve sonra olan demektir. Kıyâmet kopması, kıyâmet günü, zelzele saati denilen son günde hiçbir canlı kalmayacak ve yeniden dirilme ile yeni yaşam başlayacaktır. Artık herkes dünyada yaptıklarının karşılığını bulacağı yeni bir âlemde yerini alacaktır. Âhiret inancı bütün semâvî dinlerin bildirdiği ortak inançtır. İlk kez yaratıp yaşatanın, ikinci kez diriltmesinin güç olmayacağı açıktır. Kıyâmetin kopması ve yeniden dirilme Kur'ân'ın pek çok yerinde vurgulanır.⁷

2. İhlâs, 112/1-4.

3. Bk. Bakara, 2/30, 85; Meryem, 19/64; Buhârî, İman, 37; Müslim, İman, 1.

4. Bk. Mâide, 5/44; En'âm, 6/91; Enbiyâ, 21/105; Nisâ, 4/163; İsrâ, 17/55; Âl-i İmrân, 3/84; Mâide, 5/46.

5. Bk. Nisâ, 4/165.

6. Bk. Bağdâdî, Usûlüddîn, İst. 1928, s. 157.

7. Bk. Bakara, 2/3; Zümer, 39/68; Rûm, 30/27; Yâsîn, 36/79; Mü'min, 40/57; Nâziât, 79/27.

f) Kazâ ve kadere îman: Kader sözlükte “ölçü, miktar, bir şeyi belli ölçüye göre yapmak ve belirlemek” anlamlarına gelir. Terim olarak; yüce Allâh'ın, ezelden ebede kadar olmuş ve olacak şeylerin hepsinin yerini, zamanını, şekillerini ve her türlü özelliklerini ezelde bilip, bu bilgisi üzerine takdir ve tespit etmesi demektir. Kader, Allâh'ın ilim ve irâde sıfatlarının gereğidir. Yüce Allah ilim sıfatı ile olmuş ve olacak her şeyi bilir, irâde sıfatı ile de ne şekilde ve hangi özelliklerle olacağını tercih, tâyin ve takdir eder. İşte, bir şeyin ezelde Allah tarafından bilinmesine ve bu bilgiye uygun olarak tercih ve takdir edilmesine “kader”, bu şeyleri gerçekleşme zamanı gelince, ezeldeki ilim ve irâdesine uygun olarak yaratmasına da “kazâ” denir. Kazâ, Allâh'ın “kudret” ve “tekvîn” sıfatlarının tecellisidir. Allah Teâlâ, olacak şeyleri, gerçekleşme zamanı gelince, kader planına uygun olarak kudret ve tekvîn sıfatları ile yaratır.

2- Namazı huşû ile kılmak: 2. âyetle sözü edilen “huşû”; namazda kalbin Allah korkusuyla dolu ve uzuvların sâkin ve mutmain olmasıdır. Kimilerine göre namazda huşû; bütün dikkatini namaz için toplamak, fizik ve sosyal çevre ile ilişkisini kesmek, gözünü ve bedenini oraya buraya çevirmemek, yararsız fiillerden sakınmaktır.

Âyetlerde önce namazda huşû'un anılması, huşûya verilen önemi gösterir. Çünkü samimî bir niyet, ihlâs ve huşû olmadıktan sonra namaz, bir takım beden hareketlerinden ibâret kalır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sabırla ve namaz kılmakla Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz bu, (Allâh'a) saygıyla bağlı olanlardan başkasına ağır gelir!”**⁸

“Şüphe yok ki müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, itaat eden erkekler ve itaat eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, alçak gönüllü erkekler ve alçak gönüllü kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar, Allâh'ı çok anan erkekler ve Allâh'ı çok anan kadınlar var ya, işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”⁹

8. Bakara, 2/45.

9. Ahzâb, 33/35.

Cenâb-ı Hak, Hz. Mûsâ'ya hitâben, **“Beni anmak için namaz kıl!”**¹⁰ buyurmuştur. Bu yüzden namazda Allah'tan gâfil olmak, namazın amacı dışına çıkmak olur.

Hadislerde şöyle buyurulmuştur: *“Namazı kendisini fuhuştan, kötü ve çirkin işlerden men etmeyen kimse, Allah'tan uzaklaşmaktan başka bir şey elde etmez.”*¹¹ *“Nice namaz kılan vardır ki namazından kendisine yoruluktan başka bir şey kalmaz.”*¹² Nitekim namazda yüzünü sağa sola çevirip bakmanın hükmünün sorulması üzerine Allâh'ın elçisi, *“Bu, şeytanın kulun namazından çalmasıdır.”* buyurmuştur.¹³

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre bir gün Allâh'ın Rasûlü mescide girmiş, arkasından bir adam da girmişti. Bu kişi namaz kılıp, Hz. Peygamber'in yanına geldi ve selâm verdi. O selâmı aldı ve *“Git namazı yeniden kıl, çünkü sen namaz kılmadın.”* buyurdu. Adam gidip, daha önceki kıldığı gibi namaz kıldı, gelip yine selâm verdi. Rasûlullah ؐ, *“Sana da selâm olsun. Ancak git, namazı yeniden kıl, çünkü sen namaz kılmadın.”* buyurdu. Bu durum üç kere tekrar etti. Bu kişi dedi ki: *“Seni hak olarak gönderen Allâh'a yemin ederim ki, bundan daha iyisini yapamıyorum. Bana doğrusunu öğret.”* dedi. Bunun üzerine Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurdu: *“Namaza kalkınca tekbir getir. Sonra Kur'ân'dan kolayına gelen yeri oku. Sonra rükûda organların rahata erecek kadar kal. Sonra doğrularak dengeli olarak duracak şekilde ayakta dur. Sonra organların rahata erecek kadar secde yap. Sonra organların rahata erecek kadar başını kaldır ve bunu bütün namazın süresince böyle yap.”*¹⁴

Bu şekilde namaz kılmaya ta'dil-i erkân denir. Bu rükûda, rükûdan doğrulmada, secdede, iki secde arasındaki oturuşta söz konusu olur. Mesela; rükûdan kıyama doğrulurken vücut dimdik bir hâle gelmeli, sükûnet bulmalı, en az bir kere, *“sübhânallâhilazîm (Yüce olan Allâh'ı her türlü eksiklikten tenzih ederim)”* diyecek kadar ayakta durup daha sonra secdeye varmalıdır. İki secde arasında da bu şekilde bir tesbih miktârı durmalıdır.

Ebû Yusuf'a ve Hanefî mezhebi dışındaki üç mezhebe göre, namazda ta'dil-i erkânı yerine getirmek farz, Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed'e göre ise vâcib hükmündedir. Buna göre, ta'dil-i erkân gözetilmeksizin kılınacak

10. Tâhâ, 20/14.

11. Keşfü'l-Hafâ, II, 277.

12. İbn Mâce, Sıyâm, 21; Dârimî, Rikâk, 12; Ahmed bin Hanbel, II, 373, 441.

13. Buhârî, Ezan, 93; Ebû Dâvûd, Salât, 161; Tirmizî, Cuma, 59.

14. Müslim, Salât, 45; Ebû Dâvûd, Salât, 164; Tirmizî, Mevâkîf, 110.

bir namazın, çoğunluğa göre îâdesi gerekirken, Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre, namazın sonunda sehiv secdesi yapmak yeterli olacaktır.

Fahreddin Râzî, namazda huşûyu İmam Gazâlî'nin şu sözleri ile açıklar: "Hadislerde belirtildiği üzere namaz kılan, Rabbiyle gizli konuşur. Gaflet içinde konuşmak münâcât (gizli konuşma) değildir. Namaz zikir, kıraat, rükû, sücûd ve kıyamdan ibârettir. Zikir, Allah ile gizli konuşmadır. İnsan ya münâcât için zikreder, ya da sırf harfleri ve sesleri tekrarlamak için. Hiç kimse sırf harf ve sesleri tekrar etmiş olmak için zikretmeyi düşünmez. Çünkü gâyesiz olarak harfleri tekrarlamanın bir anlamı yoktur. Demek ki insan münâcât için zikreder. Ancak dil gönülde bulunanı söyler, söylediğini de bilinçli söylerse münâcât olur. Şimdi bilinçsiz olarak "ihdinâ's-sırâta'l-müstakîm (Bizi doğru yola ilet!)" demekle ne istemiş olur? Çünkü bir şey istediğinin farkında olmadan sırf kelimeleri tekrar etmiştir, kalpler gaflet içindedir. Bundan dolayı namazda saygı, huşû olmayınca, namaz sırtın ve başın hareketinden ibâret kalır."¹⁵

3- Boş sözlerden uzak durmak: 3. âyette, "lağv" her türlü boş söz ve boş işler demektir. Mü'minler boş sözlerle ve gereksiz işlerle vakit geçirmezler.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Onlar yalan yere şahitlik etmezler, boş söz ve işlerle karıştırdıklarında vakarla geçip giderler."**¹⁶ **"Hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp; bunların hepsinden sahibi sorumludur."**¹⁷

"Onlar boş bir söz işittiklerinde, ondan yüz çevirirler ve bu sözün sahiplerine: "Bizim işimiz bize, sizin işiniz size. Size selâm olsun! Biz kendini bilmezlerle düşüp kalkmak istemiyoruz." derler."¹⁸

Hadîs-i şerîflerde şöyle buyrulur: **"Kendisini ilgilendirmeyen şeyi terk etmesi, kişinin iyi müslüman oluşunu gösterir."**¹⁹ **"Allâh'a ve âhiret gününe îmân eden kimse, ya faydalı söz söylesin veya sussun."**²⁰

"Kim bir mecliste oturur ve orada faydasız ve gereksiz sözler konuşulursa, o meclisten kalkmadan önce: 'Sübhâneke Allâhümme ve

15. Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, XXIII, 78; Gazâlî, İhyâ, I, 143; Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, VI, 82, 83.

16. Furkan, 25/72.

17. İsrâ, 17/36.

18. Kasas, 28/55.

19. Tirmizî, Zühd, 11; İbn Mâce, Fiten, 12.

20. Buhârî, Edeb, 31, 85, Rikâk, 23; Müslim, İman, 74, 75.

*bi hamdike, eşhedü en lâ ilâhe illâ ente. Estağfiruke ve etûbü ileyke: (Allâhım! Seni her türlü eksik sıfatlardan tenzih eder ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka hiçbir ilâh olmadığına şâhitlik ederim. Senden mağ-firet diler ve günahlarım için sana tevbe ederim) derse, o mecliste yapmış olduğu hatâları bağışlanır.”*²¹

4- Zekâtını vermek: 4. âyette mü'minlerin çalışıp kazanırken, mal, mülk ve servet sahibi olurken, ailesini geçindirmek yanında, yoksullara yardım etmek gâyesinin bulunması gerektiğine işaret edilir. Mekke'de inmiş olan bu sûrede mü'minlerin zekâtlarını verdikleri belirtilmektedir. Zekâtın tam olarak miktârı Medîne'de tespit edilip uygulanmakla birlikte, Mekke döneminde miktârı belirsiz olarak malın fazlasından ihtiyaç sahiplerine yardım ediliyordu. O dönemde zekâtın, Allah rızası için fakirlere sadaka vermek olduğu biliniyordu ki kelime bu şekilde kullanılmıştır. Nitekim *“(Toprak ürünlerinin) hasat günü hakkını veriniz!”*²² âyeti de Mekke'de inmiştir. Buradaki hak da zekât anlamında kullanılmış, Medîne'de toprak ürünlerine zekât miktârı Hz. Peygamber tarafından onda bir olarak belirlenince de “uşur, öşür (onda bir)” terimi literatüre girmiştir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Onların mallarından bir sadaka al ki bununla onları temizleyip arındırasın. Bir de haklarında hayır duâ-da bulun. Çünkü senin duân onlar için bir huzurdur. Allah işiten-dir, bilendir.”**²³

5- İffetini korumak: 5-7. âyetlerde, mü'min bir erkeğin sadece eşi ve câriyesi ile cinsel yaşamının olabileceğine delâlet vardır. Bunun dışında cinsel tatmin yolları aramak kınanmış ve Allâh'ın koyduğu sınırı aşmak olduğu belirtilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mü'min erkeklere söyle; gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu, kendileri için da-ha temizdir. Allah onların yapmakta olduklarından haberdardır. Mü'min kadınlara da söyle; gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Kendiliğinden görüneni dışında süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini, kocaları veya babaları veya kocalarının babaları veya kendi oğulları veya kocalarının oğulları veya erkek kardeşleri veya erkek kardeşlerinin**

21. Tirmizî, Deavât, 39.

22. En'âm, 6/141.

23. Tevbe, 9/103.

oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya kendi kadınları veya sahip oldukları köleleri veya cinsel arzu taşımayan tâbî erkeklerden yahut henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey îmân edenler! Hepiniz topluca Allâh'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz!”²⁴

“İrzlerini korurlar. Ancak eşleri veya ellerinin altında bulunan (câriyeleri) bunun dışındadır. Çünkü onlar bundan dolayı kınanmazlar. Ama kim bundan öteye geçmek isterse, onlar sınırı aşanların ta kendileridir.”²⁵

6- Emânete riâyet etmek ve verilen sözü yerine getirmek: 8. âyette emânetlerin ve verilen sözlerin gözetilmesi istenir. “Emânet”, birisinin yanına geçici olarak bırakılan şey, “ahd” ise bir şeyi yapmak için verilen söz demektir. Gerek Allâh'ın gerekse insanların emânetlerini gözetmek, yine Allâh'a ve insanlara verilen sözleri yerine getirmek İslâm'ın önem verdiği prensiplerdendir.

İnsanın kişiliğini oluşturan değerlerden biri de vefalı oluşudur. İnançlı her insanda bulunması gereken karakterlerden biri ahde vefadır. Sözlükte korumak anlamına da gelen ahde vefa; yapılan anlaşmaya uymak, verilen sözü tutmak, üstlenilen emânetin yükümlülüğünü yerine getirmek gibi çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır.

Hukuk terimi olarak ahde vefa, yapılan sözleşmeye uymak, varılan antlaşma hükümlerine sadık kalmak gibi anlamlara gelir. Ferd ve cemiyet hayatının gelişmesi karşılıklı ilişkilere, ilişkiler de çeşitli anlaşma ve sözleşmelere bağlıdır. Bunlar olmaksızın sosyal ve ekonomik hayatın gelişmesi mümkün olmaz. Yapılan sözleşmeye uymayı istemek kazanılmış bir hak, onu yerine getirmek de kabul edilmiş bir görevdir.

Ahde vefa, İslâm ahlâkının da en önemli ilkelerinden biridir. Ahlâk terimi olarak ahde vefa birçok anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan biri verdiği sözü tutmaktır. Sözünde durmamak karşı tarafın hakkını gözetmemek ve kendi vazifesini yerine getirmemek demektir. Bu anlamıyla ahde vefanın îmanla yakından ilgisi vardır. Nitekim verilen sözün tutulmaması münâfıklığın üç alâmetinden biri sayılmış ve müslümanlar bundan sakındırılmıştır.

24. Nûr, 24/30-31.

25. Meâric, 70/29-31.

Kişinin söylediği sözde durması î mânın gereğidir. O, halk arasında verdiği sözlere sâdık kalmakla tanınır. Kimsenin onun vereceği sözden cayacağından endişesi olmaz.

Ahlâk terimi olarak ahde vefanın bir diğer anlamı üstlenilen emânetin hukûkunu korumaktır. İnançlı insan kendisine bırakılan emânete riâyet eder, onun hukûkunu korur, hâinlik etmez. Çünkü ihânet îmanla bir arada bulunmaz.

Ahde vefanın bir diğer anlamı da yapılan iyiliklerin değerini bilmektir. Fertleri arasında vefakârlık olmayan toplumlarda güven ve itimat sarsılır, sosyal bir çözülme başlar. Vefakârlık, dostlukların devamını sağlayacağından, sosyal dayanışmayı daha güçlü kılar. İnsanlar arasında olduğu gibi, cemiyet ve devletin de, kendisine hizmet etmiş kişilere vefakâr davranması, onların kıymetini takdir etmesi gerekir. Vefakârlığın zıddı nankörlük olup, iyiliğin kadrinin bilinmemesi veya kötülükle karşılık verilmesidir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki Allah size emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adâletle hükmetmenizi emreder. Allah bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphe yok ki Allah, her şeyi işiten, hakkıyla görendir.”**²⁶

“Allah, size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder.”²⁷ **“Ey î mân edenler! Yaptığınız sözleşmeleri yerine getirin!”**²⁸ **“Yine onlar emânetlerini ve ahitlerini gözetirler.”**²⁹

“Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen sözde sorumluluk vardır.”³⁰ **“Sözleşme yaptığınız zaman, Allâh’a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin ve Allâh’ı üzerinize şahit tutarak, iyice pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Allah yapmakta olduklarınızı bilir!”**³¹

“Ey î mân edenler, yapmayacağınız şeyi neden söylersiniz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah katında bir gazap (konusu olması) bakımından büyük bir suç teşkil eder.”³²

26. Nisâ, 4/58.

27. Nisâ, 4/58.

28. Mâide, 5/1.

29. Meâric, 70/32.

30. İsrâ, 17/24.

31. Nahl, 16/91.

32. Saf, 61/2-3.

Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilen bir hadiste Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: *"Aşağıdaki dört huyun tamamı kendisinde bulunan kimse katıksız münâfık olur. Kendisinde bu dört huydan birisi bulunanda da münâfıklıktan bir huy, bir alâmet bulunmuş olur. Bu huyu terk edinceye kadar bu haslet devam eder: Emânet verildiği zaman hâinlik eden, söz söylediği zaman yalan söyleyen, söz verdiği zaman sözünde durmayan, düşmanlığa kalkıştığı zaman da edepsizlik eden, yani yalan ve iftira ile edepsizliğe sapan."*³³

Başka bir hadiste şöyle buyrulur: *"Münâfığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünde durmaz. Kendisine bir şey emânet edildiğinde hıyânet eder."*³⁴

Enes bin Mâlik ؓ'ten rivâyet göre. Hz. Peygamber bir hutbesinde şöyle buyurmuştur: *"Haberiniz olsun ki, emâneti olmayan kimsenin îmânı yoktur. Ahdi olmayanın da dîni yoktur."*³⁵

7- Namazlarına devam etmek: Kur'ân-ı Kerîm'de fiil ve isim olarak namaz (salât) konusu 130'un üzerinde âyette yer alır. Dokuz âyette "namazı kılınız, zekâtı veriniz" ifâdeleriyle, zekâtla birlikte zikredilir. Pek çok hadiste de benzer sözcüklerle namaza yer verilmesi bu ibadetin önemini ortaya koyar. Biz aşağıda örnek olarak birkaç âyetin meâlini vereceğiz: ***"Şüphesiz namaz, mü'minlere, vakitleri belirlenmiş olarak farz kılınmıştır."***³⁶ ***"Namazı kılın, zekâtı verin ve Allâh'a sarılın. O, sizin Mevlâ'nızdır. O, ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır."***³⁷ ***"Bütün namazlara ve orta namaza devam edin."***³⁸

Abdullah bin Ömer ؓ'ten rivâyet edildiğine göre, Hz. Peygamber ؐ şöyle buyurmuştur: *"İslâm beş şey üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka bir ilâh bulunmadığına, Muhammed'in Allâh'ın elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak."*³⁹

Hz. Peygamber, Muâz bin Cebel ؓ'ı Yemen'e gönderirken, ona şöyle demiştir: *"Sen ehl-i kitap olan bir topluma gidiyorsun. Onları ilk önce Allâh'a kulluk etmeye çağır, Allâh'ı tanırlarsa, Allâh'ın onlara gecede ve*

33. Buhârî, İman, 24, Mezâlim, 17, Cizye, 17; Müslim, İman, 106; Tirmizî, İman, 14; Nesâî, İman, 20; Ahmed bin Hanbel, II, 189, 198, 200.

34. Buhârî, İman, 24; Müslim, İman, 107-108.

35. Ahmed bin Hanbel, III, 135, 154, 210, 251.

36. Nisâ, 4/103.

37. Hac, 22/78.

38. Bakara, 2/238.

39. Buhârî, İman, 1, 2; Müslim, İman, 19-22.

gündüzde beş vakit namazı farz kıldığını söyle. Namazı kılarlarsa, Allâh'ın onlara, zenginlerinden alınıp yoksullarına verilmek üzere zekâtı farz kıldığını söyle. İtaat ederlerse, bunu onlardan al, insanların mallarının en iyisini alma, mazlumun bedduâsından sakın. Çünkü onun duâsıyla Allah arasında perde yoktur.”⁴⁰

Abdullah bin Mes'ud ﷺ şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e, Allâh'ın en çok hoşuna giden amel hangisidir? diye sordum: “Vaktinde kılınan namaz.” buyurdu. Sonra hangisi dedim. “Ana-babaya iyilik etmek”, sonra hangisi sorusuna, “Allah yolunda cihad.” buyurdu.⁴¹

أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

10- İşte bunlar vâris olacakların ta kendileridir.

11- Onlar Firdevs cennetine vâris olacak, orada ebedî olarak kalacaklardır.

10-11. âyetlerde, sûrenin ilk dokuz âyetinde sayılanları yerine getiren mü'minlerin kurtuluşa erip, Firdevs cennetine girecekleri ve orada sürekli olarak kalacakları belirtilir. Bâzıları Firdevs'in, Habeş dilinde ve Rumcada, “Cennet” demek olduğunu söylemişlerdir. Başka bir âyette çeşidi belirtilmeden, “takvâ sahibi kulların cennete vâris kılınacağı” bildirilir.⁴²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz onların kalplerindeki bütün kinleri çıkarıp atacağız. Önerinden ırmaklar çağıldayıp akacak. Onlar şöyle diyecekler: “Bizi bu nîmetlere kavuşturan Allâh'a hamd olsun! Eğer Allah bize doğru göstermeseydi, biz doğru yolu bulamazdık. Şüphesiz Rabbimiz'in elçileri bize gerçeği getirmişler!” Onlara şöyle seslenilecek: “Yapmış olduğunuz iyi işler sebebiyle, kazandığınız cennet işte budur!”**⁴³

“İmân edip, sâlih ameller işleyenlere gelince, onlar için konaklama yeri olarak Firdevs cennetleri vardır. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler.”⁴⁴

40. Buhârî, Zekât, 41, 63, Megâzî, 60, Tevhid, 1; Nesâî, Zekât, 1; Dârimî, Zekât, 1.

41. Buhârî, Mevâkîf, 5, Cihâd, 1, Edeb, 1, Tevhid, 48; Müslim, İmân, 137-139.

42. Meryem, 19/63.

43. A'râf, 7/43.

44. Kehf, 18/107-108.

Hız. Ömer'in anlattığına göre yukarıdaki âyetler indikten sonra, Allâh'ın Rasûlü kibleye yönelmiş ve ellerini açarak şöyle duâ etmiştir: "Allâhım! Bize çok ver, azaltma; bizi şerefli kıl, alçaltma; bize ver, mahrum etme; bizi gözet, başkalarını bize tercih etme; bizden râzı ol, bizi kendine râzı et! Sonra da: 'Bana on âyet nâzil oldu, kim bu âyetleri okuyup gereğini yerine getirirse cennete girer.' buyurdu ve bu sûrenin ilk on âyetini okudu."⁴⁵

Muâz bin Cebel ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: "Cennet yüz derecedir. Her iki derece arasında gökle yer arası kadar mesâfe vardır. Bunların en yükseği Firdevs cennetidir. Oradan dört nehir çıkar. Arş bunun üzerindedir. Allah'tan istediğinizde Firdevs cennetini isteyiniz."⁴⁶

Ebû Hüreyre'nin naklettiği bir hadiste şöyle buyrulur: "Allah'tan Firdevs'i isteyin, çünkü o, cennetin ortası ve en yüksek yeridir. Cennetin ırmakları oradan çıkar. Onun üstünde Rahmân'ın Arş'ı vardır."⁴⁷

Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin rivâyet ettiği bir hadiste şöyle buyrulur: "Firdevs, Rahmân'ın maksûresi (mahfili)dir. İçinde nehirler ve ağaçlar vardır." Ebû Ümame ؓ de şunu rivâyet etmiştir: "Allah'tan Firdevs'i isteyin, çünkü o cennetlerin en yücesidir. Firdevs'de bulunanlar Arş'ın gıcirtısını işitirler."⁴⁸

Meâric sûresi 70/22-35 arası âyetlerde, kişiyi cennete ulaştıracak olan sekiz amel ve nitelik şöyle sıralanır: 1) Farz namazlarını düzenli olarak kılmak, 2) Zekât vermek, 3) Kıyâmet gününe inanmak, 4) Allâh'ın azâbından korkmak, 5) Zinâ etmemek, 6) Emâneti ve verilen sözü gözetmek, 7) Şâhitliği doğrulukla yapmak, 8) Namazları rûkûn ve şartlarını gözeterek kılmak.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ۚ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً ۚ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ۖ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً ۚ فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً ۚ فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا ۚ فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ۚ ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ ۚ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ۝ ﴿١٤﴾

12- Andolsun Biz insanı çamurdan, süzülüp çıkarılmış bir özden yarattık.

45. Bk. Tirmizî, Tefsir, 23/1; Ahmed bin Hanbel, I, 34.

46. Tirmizî, Cennet, 4; İbn Mâce, Zühd, 39; Ahmed bin Hanbel, V, 316, 321.

47. Buhârî, Cihâd, 4, Tevhid, 22; Tirmizî, Cennet, 4; İbn Hanbel, II, 235; Kurtubî, Câmi', XII, 108.

48. Kurtubî, el-Câmi', XII, 108.

13- Sonra onu sağlam bir yerde bir nutfе hâline getirdik.

14- Sonra o nutfeyi alakaya çevirdik, alakayı da bir çiğnemlik et parçasına çevirdik, bir çiğnemlik etten birtakım kemikler yarattık, kemiklere et giydirdik; sonra ona bambaşka, çok güzel bir yaratılış verdik. Yaratınlarnın en güzelı olan Allah ne yücedir!

12-14. âyetlerde insanın yaratılışı hakkında bâzı bilgiler veriliyor. Bu âyetlerde genel olarak insanın anne karnında ilk oluşumundan itibâren, dünya hayatında insan olarak yerini alıncaya kadar olan safhalar anlatılmaktadır.

İNSANIN YARATILIŞI

Kur'ân-ı Kerim'de insan neslinin, topraktan yaratıldığını bildiren âyetler yanında, kendi türünü doğum yoluyla sürdürdüğünü bildiren de pek çok âyet vardır. Bunlarda çocuğun ana karnındaki gelişimi bugünkü tıp biliminin açıkladıkları ile uyumludur. İnsanın bedeninin yapı taşlarından olan hidrojen, oksijen, karbon ve azot gibi elementler, toprağın da özünü teşkil eden elementlerdir. İlk insan Hz. Âdem topraktan yaratılmıştır. Daha sonra doğum yoluyla olan üremelerde de bu gerçek devam eder. Topraktan gelen insan bedeni, ölümle tekrar toprağa döner.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizi bir çamurdan yaratan, sonra bir ecel belirleyen O'dur. O'nun katında belirlenmiş bir ecel (kıyâmet günü) daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe ediyorsunuz!”**⁴⁹ **“Andolsun Biz insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık. Cinleri de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık. Hani bir zamanlar, Rabbin meleklerle demişti ki: “Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş balçıktan bir insan yaratacağım!”**⁵⁰

“Sizi topraktan yaratması O'nun (kudret) delillerindendir. Sonra siz yeryüzüne dağılıp yayılan insanlar oluverdiniz!”⁵¹ **“O, her şeyin yaratılışını güzel yaptı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı. Sonra da insanın soyunu, süzülmüş bir özden, değersiz bir sudan yarattı. Sonra ona düzgün bir şekil verdi, kendi rûhundan üfledi ve size kulaklar, gözler ve kalpler var etti. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!”**⁵²

49. En'âm, 6/2.

50. Hicr, 15/26-28.

51. Rûm, 30/20.

52. Secde, 32/7-9.

“Biz sizi bayağı bir sudan yaratmadık mı? Sonra onu belli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirdik.”⁵³

“Ey insanlar! Eğer öldükten sonra, yeniden dirilme konusunda şüphede iseniz, bilin ki Biz sizi topraktan, sonra meni damlasından, sonra aşılانmış yumurtadan, sonra da yapısı (önce) belirsiz (sonra) belirli bir et parçasından yarattık ki size gücümüzü gösterelim. Biz dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için sizi bırakırız.”⁵⁴

“Veya o kimse gibisini (Üzeyir'i) görmedin mi ki, çatıları çökmüş, duvarları yıkılmış bir kasabaya uğramış: ‘Ölümünden sonra Allah bunu nasıl diriltir?’ demişti. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüz yıl sonra diriltti. Ona, ‘Ne kadar kaldın?’ diye sordu. O da: ‘Bir gün veya birkaç saat kaldım.’ dedi. Allah dedi: ‘Hayır, yüz yıl kaldın; öyle iken yiyeceğine, içeceğine bak, henüz bozulmamış! Bir de merkebine bak! Bütün bunlar seni insanlara bir ibret kılalım diyedir. Kemiklere bak ki, onları nasıl yerli yerine koyuyoruz! Onlara nasıl et giydiriyoruz!’ Böylece gerçek ona apaçık belli olunca o: ‘Artık biliyorum ki, Allah her şeye kâdirdir.’ dedi.”⁵⁵

“O, sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratmış, sonra ondan da eşini var etmiştir. Yine O, sizin için hayvanlardan sekiz çift indirdi. Sizi annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde, bir yaratılışın ardından diğerine geçirerek yaratıp duruyor. İşte Rabbiniz olan Allah budur; her şeyin sahibi O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da yüz çeviriyorsunuz?”⁵⁶

Hz. Peygamber'in hadislerinde anne karnındaki gelişim şöyle belirlenmiştir: “Şüphesiz sizden birinizin oluşumu annesinin karnında kırk günde toplanır. Sonra orada o kadar bir süre içinde alaka olur. Sonra o kadar bir süre içinde mudga (bir parça et) hâline gelir. Sonra melek gönderilir ve kendisine ruh üflenir. Meleğe dört kelime emredilir: Doğacak çocuğun rızkını, yaşama süresini, işleyeceği amellerini, şakî mi (cehennemlik mi?) yoksa saîd mi (cennetlik mi?) olacağını yazması.”⁵⁷

53. Mürselât, 77/20-22.

54. Hac, 22/5.

55. Bakara, 2/259.

56. Zümer, 39/6.

57. Buhârî, Bed'ül-Halk, 6, Enbiyâ, 1, Kader, 1; Müslim, Kader, 1; Ebû Dâvûd, Sünne, 16.

Âmir b. Vâsile ؓ'in naklettiği hadiste ise şu ilâveler vardır: "(Anne rahmine düşen) nutfe üzerinden kırk iki gece geçince, Allah ona bir melek gönderir. Ona sûret verir; kulağını, gözünü, derisini, etini ve kemiklerini yaratır. Sonra melek sorar: Erkek mi, yoksa dişi mi olacak, eceli ve rızık ne olacak? Allah dilediğine hüküm verir ve melek yazar. Sonra melek elinde bu sahife ile çıkar. Emrolunduğunun üzerine ne bir ziyâde ve ne de eksiklik yapmaz."⁵⁸

Başka bir hadiste ise 40'ar günlük üç gelişim süreci belirtildikten sonra, kemiklerin teşekkülünden söz edilir ve "Allah bu et parçasının (mudga) yaratılışını tamamlamayı murad ettiği zaman ona bir melek gönderir." buyrulur. Bundan sonra meleğin, çocuğun cinsiyeti, şakî mi yoksa saîd mi, kısa mı, uzun mu, rızkının ve ecelinin eksik mi, fazla mı, yine çocuğun sağlıklı mı yoksa hastalıklı mı olacağı hususlarını yazacağı belirtilir.⁵⁹

Yukarıdaki âyet ve hadislerle göre, çocuğa ana karnında oluşum devresinde iken bir hayat programının yükletildiği ve onun biyolojik yaratılışında kader programının mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Hatta Hz. Peygamber ؐ'in ömür boyu cennete girmeye sebep olan amelleri işleyip sonunda cennete bir arşın kalmışken cehenneme götüren amelin, sonucu değiştirebildiğini; ömür boyu, cehenneme götürecekt amelleri işleyip, sonunda cennete götüren bir amel yüzünden cennete girilebileceğini ve bunun anne karnında yazılan bu program nedeniyle böyle olduğunu belirtmesi üzerine⁶⁰ bir sahâbe; kader programımız yazıldığına göre amel etmemize ne gerek var? diye sorunca, Allah elçisi şöyle buyurmuştur:

"Amel edin! Herkese imkân verilmiştir. Saâdet ehline (programı Saîd yazılanlar) saâdet ehlinin ameli kolaylaştırılır. Şekâvet ehline (şakî yazılanlar) ise şekâvet ehlinin ameli kolaylaştırılır", sonra şu âyeti okudular:

"Kim Allah yolunda harcar ve O'ndan korkar ve en güzel olan "İslâm" inancını tasdik ederse, Biz onu en kolay olana muvaffak kılacağız. Fakat kim de cimrilik eder ve Allâh'a ihtiyâcı olmadığını iddiâ eder ve en güzel olan İslâm akîdesini yalanlarsa, Biz onu en zor olana sürükleriz."⁶¹

58. Müslim, Kader, 3; İbn Mâce, Mukaddime, 7; İbn Hanbel, II, 176.

59. Bk. Müslim, Kader, 4; Ahmed bin Hanbel, I, 374, III, 397.

60. Bk. Buhârî, Bed'ü'l Halk, 6; Müslim, Kader, 1.

61. Leyl, 92/5-10.

İnsan hücresinin çekirdeğinde 46 adet kromozom bulunur. Bunlar 23 çift oluşturacak şekilde ikiye ayrılarak dizilmiştir. Her çiftin bir tanesi anneden, diğeri de babadan intikal etmiştir. Bu yüzden anne ve babadan irsiyet yoluyla geçen özellikler, bir insanın tırnak ucundan saç uçlarına kadar bütün hücrelerine geçmiş ve şifrelenmiş durumdadır.

İnsan vücudundaki hücreler, çoğalmalarını bölünerek yaparlar. Bu bölünme iki türlü olur. Mitoz ve mayoz bölünme. Mitoz bölünmede hücre, bölününce eşit niteliklere sahip, yine 46 kromozomlu iki kardeş hücre hâlini alır. Hücre bölünmesi en ileri teknoloji ile donatılmış bir kimya laboratuvarı çalışması gibi bir işlemle gerçekleşir. Şöyle ki; bir hücre bölünmesinde, cansız maddelerin en küçük yapıtaşı olan 20-30 çeşit “atom” kullanılır. Bu atomlardan yaklaşık yüz trilyon tanesi hücre içine alınır, hücre fabrikasında yoğrularak dev moleküller sentez edilir. Sonra da bu moleküllerden hücreye âit organeller yapılır. Ana hücrenin içinde bulunan 46 kromozom aynen sentez edilir. Sonuçta, kendisinin aynı olan iki hücre doğurur. Biyolojik bakımdan canlı olan bir hücrenin, kendisi gibi bir hücreyi cansız atom zerrelerinden inşa etmesi esrârengiz bir olaydır. Buna göre, yiyecek ve içecekler aracılığı ile bedene giren trilyonlarca cansız atoma hücre içi sentezle canlılık kazandırıldığı anlaşılmaktadır. Erkek ve kadında ergenlik çağına kadar cinsiyet (sperm ve yumurta) hücreleri de yukarıdaki şekilde bölünmeye uğrar.

Ergenlik çağından itibaren erkek ve kadında yalnız cinsiyet hücreleri ayrı bir bölünmeye uğrar. “Mayoz” bölünme adını alan bu bölünmede ana hücre ikiye bölünürken kromozom sayısı yarıya düşer. Böylece erkek sperm ile kadına âit yumurta hücresi 23'er kromozomlu yavru hücre oluşturarak çoğalır.

İşte bir elmanın iki parçası gibi yarım hücre görünümünde ve eksik durumda olan erkek ve dişi hücreler aşılandıktan sonra yine 46 kromozomlu ana hücreyi meydana getirmektedir. Zigot adı verilen bu aşılanmış yumurta hücresi (alaka) insanın temel taşı oluşturacaktır.⁶²

Bütün bu yaratılış harikasının varlığını düzenli olarak sürdüren Allâh'ın şânı ne yücedir! Allah Teâlâ yaratılışı en güzel yapandır. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bütün âlemlere bir uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkan'ı indiren Allâh'ın şânı ne yücedir!”**⁶³ **“O en güzel yaratıcıyı,**

62. Bahri Dayıoğlu, Yaratılış Mucizesi, 2. baskı, ilim ve Teknik Serisi, Neşr. Yeni Asya Yayını, İstanbul, 1986, s. 9 vd. Geniş bilgi için bk. Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm İlmihali, s. 5 vd.

63. Furkan, 25/1.

sizin de, daha önce geçmiş atalarınızın da Rabbi olan Allâh'ı bırakıp da Baal putuna mı tapıyorsunuz?"⁶⁴

Yukarıdaki 14., "Sümme enşe'nâhu halken âhara" âyetinde ifâde edilen "başka yaratıştan" maksadın ruh üflenmesi olduğu söylenmiştir.⁶⁵ Ayrıca "**Sümme sevvâhu ve nefaha fîhi min Rûhihi...** (Sonra onu biçimlendirdi, ona kendi rûhundan üfledi)"⁶⁶ âyeti ile "**Sümme sevveytuhû ve nefahtu fîhi min Rûhi...** (Sonra onu biçimlendirdim ve ona rûhumdan üfledim)"⁶⁷ ve aynı anlamdaki Sâd, 38/72. âyetlerinden anlaşıldığına göre ruh üflenmesi fiziksel yaratılıştan sonradır.⁶⁸

ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

15- Bütün bunlardan sonra siz mutlaka öleceksiniz.

16- Sonra da kıyâmet gününde elbette yeniden diriltileceksiniz.

15-16. âyetlere göre, bütün canlılar gibi insan varlığı da eceli gelince ölecek, kıyâmet günü de tekrar diriltilecektir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: "**Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyâmet günü size, ecirleriniz tam olarak verilir. O gün kim cehennemden uzaklaştırılır da, cennete konursa, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı, geçici bir yararlanmadan başka bir şey değildir.**"⁶⁹

"Siz Allâh'ı nasıl inkâr edersiniz ki, cansız iken size O hayat verdi. Sonra bir gün hayatınıza son verecek, ardından sizi yine diriltecektir. Sonunda hepiniz O'nun huzûruna çıkarılacaksınız."⁷⁰ "**Sizi de topraktan yarattık; yine sizi oraya döndüreceğiz ve sizi bir kez daha ondan çıkaracağız.**"⁷¹

64. Sâffât, 37/125-126.

65. Bk. Câmi'u'l-Beyân, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1985, XVIII, 9-10.; Ebussuud, İrşâdu'l-'Akli's-Selîm, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut, ts., VI, 126.; Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, XVIII, 73.

66. Secde, 32/9.

67. Hicr, 15/29.

68. Bk. İhsan Pala, Özürlü olduğu tespit edilen ceninin alınması, İslâm Hukukçuları Koor. Top. İzmir, 2007. Bilgi için bk. Hac, 22/5.

69. Âl-i İmrân, 3/185.

70. Bakara, 2/28.

71. Tâhâ, 20/55.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ ۚ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

17- Şu bir gerçek ki, Biz sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Şüphesiz ki Biz, yarattıklarımızdan habersiz değiliz.

17. âyetinde, Allah Teâlâ insanların üzerinde yedi yol yarattığını haber vermektedir. Âyettetki “seb’a tarâik” müfessirlerin çoğu tarafından; yedi tabaka, yedi gök olarak tefsir edilmiştir. **“O yedi göğü, birbiri üzerinde tabaka tabaka yaratmıştır.”**⁷² âyeti de bu ilk anlamı destekler. Yedi yörünge, yedi güneş sistemi, beş duyu ile akıl ve vahiyden ibâret yedi algılama yolu anlamı verenler de olmuştur. İlgili âyetinde şöyle buyrulur: **“Hiç yaratan yarattığını bilmez mi? O’nun bilgisi her şeyin inceliklerini kapsar ve O her şeyden haberdardır.”**⁷³

Kur’ân-ı Kerîm’e anlam olarak çok yakın olan Barnaba İncili’nde de Allâh’ın büyüklüğünü anlatırken, göklerin dokuz felekten oluştuğu, her biri arasında akıllara durgunluk verecek mesâfeler bulunduğu bildirilir.⁷⁴

Ancak yedi felek ve bunları kuşatan Sâbitler ve Atlas feleği görüşü ile dünyayı merkez alan Batlamyus teorisinin yanlış olduğu anlaşıldıktan sonra İslâm âlimleri, bu yedi gökle belli bir sayının kastedilmediğini, bunun çokluktan kinâye olduğunu söylemişlerdir.⁷⁵

وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ ۚ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهٖ لَقَادِرُونَ ﴿١٨﴾ فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِّنْ نَّجِيلٍ وَأَعْنَابٍ ۚ لَّكُمْ فِيهَا فَوَاكِهٌ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدَّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْأَكْلِينَ ﴿٢٠﴾

18- Biz gökten belli miktarda su indirip onu yerde durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.

19- Böylece bu su ile sizin için hurma bahçeleri ile üzüm bağları meydana getirdik. Bunlarda sizin için nice meyveler vardır ki, siz onlardan yersiniz.

72. Mülk, 67/3.

73. Mülk, 67/14.

74. Barnaba İncili, thk. Seyfullah Ahmed Fâzıl, Kuveyt, 1393/1973, 105/1-8, s. 169.

75. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, VI, 96.

20- Yine Sînâ dağında da yetişen bir ağaç daha meydana getirdik ki bu ağaç hem yağ hem de yiyenlerin ekmeğine katık (zeytin) verir.

18-20. âyetlerde, Yüce Allah gökten belli miktarda su indirdiğini, onu yerde depoladığını, ama dilerse onu tekrar giderme gücüne sahip olduğunu, bu su sayesinde insanların çeşitli toprak ürünleri yetiştirdiklerini; hurma ve üzüm bağları ile Sînâ dağında yetişen zeytinin bunlardan olduğunu bildirmektedir.

Gökten yağmur ve kar olarak inen suyun, yerde göl, ırmak, deniz, yeraltı suları, nem, çiy, kar vb. şekillerde tutulması bitki, hayvan ve insan gibi canlıların yaşaması için önemlidir. Yer kabuğu su tutmasa veya bir anda yeraltı suları çekilse, bunu Allah'tan başka hangi güç geri getirebilir?⁷⁶

Yukarıdaki âyette de belirtildiği gibi, Allah Teâlâ canlılar için bu kadar yararlı olan yağmuru yağdırmamaya veya yağdırsa bile onu yararsız kılmaya kâdirdir. Bugün bilimsel araştırmalara göre evrende yağmur olayının cereyan ettiği tek gezegen, dünyamızdır. Bir anda yağmur nîmeti ortadan kalksa, dünya yaşanmaz hâle gelir. Çünkü su hayatın kaynağıdır. Susuz bir canlılık düşünülemez. Diğer yandan yüce Allah insan varlığının dünya gezegenine yayılmasını takdir edince, onun rızkını ve dünyada yaşam şartlarını "sünnetullah" gereği belirlemiş ve bunun değişmeyeceğini belirtmiştir. Nitekim son araştırmalarda dünyanın derinliklerinde de önemli su depolarının bulunduğu tesbit edilmiştir. Dünyadaki tatlı suyun neredeyse tamamı denecek kadar büyük kısmı yeraltında depolanmıştır. Yine sızma ve birikme sırasında suyun topraktan aldığı faydalı minerallerle ayrı bir zenginlik ifâde eden şifâli sular da yer altı sularındandır.

Dünya üzerindeki büyük deniz ve okyanus sularının, uzun çağlar boyunca pek çok kuyruklu yıldızın dünya gezegenine çarparak depolarındaki suyu buraya boşaltmış olabileceği teorisiyle açıklanmaktadır. Suyun hep gökten geldiğini belirten âyetler de buna işaret ediyor olabilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"O, gökten belli bir ölçüye göre su indirdi de, Biz onunla ölü bir beldeye yeniden hayat verdik. İşte siz de kabirlerinizden böyle diriltilip çıkarılacaksınız."**⁷⁷ **"Görmedin mi, Allah gökten bir su indirip onu yeraltındaki kaynaklara katmakta,**

76. Bk. Mülk, 67/30.

77. Zuhurf, 43/11.

sonra da onunla türlü renklerde ekin çıkarmaktadır. Sonra bu ekin olgunlaşıp sararır. Sonunda Allah onu bir çöpe çevirir. Elbette bunda temiz akıl sahipleri için bir öğüt vardır!”⁷⁸

Arabistan bölgesinde, en çok hurma, zeytin ve üzüm bitkisi tanındığı için bunlar örnek verilmiş olmalıdır. Mısır'a sefer yapan Arap tacirler Sînâ dağının yanından geçerken zeytin ağaçları ile karşılaşarlardı. Belki de zeytin, buradan Güney Batı Arabistan'a getirilmiştir! Arapların o tarihlerde zeytin yetiştiren bölge olarak bu yöreyi görmeleri yüzünden, burası zeytin bölgesi olarak anılmış olabilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allah onunla, size ekin, zeytin, hurma, üzümler ve her çeşit meyvelerden bitirmektedir. Elbette bunda, düşünen bir toplum için ibret vardır!”⁷⁹**

“Doğuya da batıya da nisbet edilemeyen, mübârek bir zeytin ağacından çıkan yağdan tutuşturulur. Sanki onun yağı, kendisine ateş değmese bile ışık verir.”⁸⁰

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: **“Zeytinyağını yiyiniz. Onunla saçlarınızı yağlayınız. Çünkü o, mübârek bir ağaçtan çıkar.”⁸¹**

وَأَنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۚ نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ
كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ^{٢١} وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ^{٢٢}

21- Şüphesiz hayvanlarda da sizin için büyük bir ibret vardır. Onların karınlarından çıkan sütlerden size içiriyoruz. Onlarda sizin için daha birçok yararlar vardır. Onlardan bir kısmının etlerinden yersiniz.

22- Onların üzerinde ve gemilerde taşınırsınız.

21-22. âyetlerde, hayvanlarda ve denizlerde akıp giden gemilerde insanlar için nice ibretler bulunduğu belirtilir. Bu hayvanları yaratıp, insanlara boyun eğdiren, etinden, sütünden, yününden ve gücünden yararlandıran Allah'tır. İnsanların da bu nîmetleri bahşeden Allâh'a şükretmeleri gerekir.

78. Zümer, 39/21.

79. Nahl, 16/11.

80. Bk. Nûr, 24/35.

81. Tirmizî, At'ime, 43; Dârimî, Sayd, 20; Ahmed bin Hanbel, III, 497.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sağmal hayvanlarda da elbette sizin için bir ibret vardır. Size, onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından, içenlerin boğazından kolaylıkla dupduru bir sütten içiriyoruz.”**⁸² **“Davarları da O yarattı. Onlarda sizi ısıtacak yünler ve daha başka yararlar vardır. Onlardan bir kısmını da yersiniz.”**⁸³

“Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı, büyük güçlkle ulaşabileceğiniz yerlere taşırlar. Gerçekten Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametli olandır. Aynı şekilde, hem binmeniz hem de süs olsun diye atları, katırları ve merkepleri de yarattı. O, daha sizin bilmediğiniz nicelelerini yaratmaktadır.”⁸⁴

“Görmedin mi, Allah bütün yerdekileri ve buyruğu ile denizde akıp giden gemileri sizin hizmetinize verdi? Göğü, izni olmaksızın yerin üzerine düşmesin diye O tutmaktadır. Şüphesiz ki Allah insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir.”⁸⁵

“Allah, kimine binesiniz, kimini de yiyesiniz diye, sizin için yumuşak başlı hayvanları yaratmıştır. Onlarda, sizin için daha birçok yararlar vardır. Onların üzerinde gönüllerinizdeki bir arzuya ulaşırsınız. Onların ve gemilerin üstünde taşınırsınız.”⁸⁶ **“Bütün çiftleri yaratan, bineceğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren O’dur.”**⁸⁷

82. Nahl, 16/66.

83. Nahl, 16/5.

84. Nahl, 16/7-8.

85. Hac, 22/65.

86. Mü'min, 40/79-80.

87. Zuhurf, 43/12.

﴿ BÂB 2 ﴾

**NÛH VE KAVMÎ, NÛH TÛFÂNÎ,
YENİ NESLE YENİ PEYGAMBER GÖNDERİLMESİ**

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ الْمَلَأُوا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ ۖ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ ۖ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً ۚ مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ۚ ﴿٢٤﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فْتَرَبُّصُوا بِهِ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾ فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا ۖ وَوَحَيْنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ ۖ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۖ وَلَا تَخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾ فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّيْنَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ رَبِّ انزِلْنِي مُنزَلًا مُبَارَكًا ۖ وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنزِلِينَ ﴿٢٩﴾ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ ۖ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا ۖ آخَرِينَ ۚ ﴿٣١﴾ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾

23- Andolsun, Biz Nûh'u kendi kavmine Peygamber olarak gönderdik. "Ey kavmim, dedi, Allâh'a kulluk edin, sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. O'na karşı gelmekten sakınmaz mısınız?"

- 24- Kavminin ileri gelen inkârcıları şöyle dediler: “Bu, sadece sizin gibi bir beşerdir. Size üstünlük sağlamak istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi, elbette melekler gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey işitmedik.”**
- 25- “Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir adamdır. Bir süre onu göz altında tutun!”**
- 26- Nûh dedi: “Ey Rabbim! Onların beni yalanlamasına karşı bana yardım et!”**
- 27- Bunun üzerine Biz de ona şöyle vahyettik: “Sen Bizim gözetimimiz altında ve vahyimizle gemiyi yap. Buyruğumuz gelip de sular kaynamaya başlayınca, her türlü canlıdan birer çift ile bir de haklarında daha önce hüküm verilmiş olanların dışında aileni gemiye al. Zâlimler konusunda da bana başvurma. Çünkü onlar kesinlikle boğulacaklardır!”**
- 28- Artık sen ve beraberindekiler gemiye çıkıp yerleşince de ki: “Bizi, bu zâlim kavimden kurtaran Allâh’a hamd olsun!”**
- 29- Ve yine şöyle de: “Ey Rabbim! Beni güvenli ve bereketli bir yere ulaştır. Çünkü Sen iskân edenlerin en hayırlısısın!”**
- 30- Şüphesiz bunda nice ibretler vardır! Gerçekten Biz, kullarımızı imtihan etmekteyiz.**
- 31- Sonra onların ardından Biz başka bir nesil meydana getirdik.**
- 32- Onlara da kendi içlerinden: “Allâh’a kulluk edin, sizin için O’ndan başka bir ilâh yoktur. O’na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?” diyen bir peygamber gönderdik.**

23-26. âyetlerde, kavmini irşâd için gönderilen Nûh ﷺ’in, ilk tebliğini yaptığı, ancak kavminin onu toplumda üstünlük kurup başa geçmekle, cinnet geçirmiş olmakla suçlaması üzerine, kavmine karşı Allah’tan yardım istediği haber verilir.

Yukarıdaki 24. âyette belirtilen, Nûh ﷺ’in kavminin söylediği bu sözler, Arap müşriklerinin Hz. Muhammed’e söylediği sözlerin benzeridir. Onlar, Hz. Muhammed’in üstünlük kurmak için peygamberlik iddiâsında

bulunduğunu ileri sürüyorlardı. Nitekim günümüzde de, birtakım Avrupalı yazarların, “Biz Muhammed’i büyük bir düşünür olarak kabul ediyoruz, ama o, insanüstü bir varlık değildir. Çünkü bunu kendisi, “Ben de sizin gibi bir beşerim.” sözü ile itiraf ediyor.”⁸⁸ diyerek, benzer sözleri tekrarlıyorlar.

Hız. Nûh, büyük peygamberlerin ilki olup, Âdem ﷺ’den yaklaşık bir yıl sonra gönderilmiştir. Bu zaman zarfında insanlar tevhid üzere olup, Allah Teâlâ’ya şirk koştuktan kaçınırlardı. Ancak İdrîs ﷺ’den sonra, şeytanın etkisiyle sevip uydukları daha önce vefât etmiş birtakım sâlih kimselerin birer heykelini diktiler. Onların peşinden gelen nesiller zamanla bu heykellerin birer ilâh olduğuna inanmaya, hayır ve şerrin sahibi olduklarını vehmetmeye başladılar. Böylece Allâh’a ortak koşup putlara tapma dönemi başlamış oldu.

Hadiste şöyle buyrulur: “Kim bir sûret yaparsa, Allah Teâlâ ona kıyâmet günü, yaptığı sûrete ruh verinceye kadar azap edecektir. O kimse ise asla bunu başaramayacaktır.” Kiyâmet günü en şiddetli azap sûret yapanlara olacaktır. Onlara; ‘yarattıklarınızı diriltin bakalım.’ denilecektir”⁸⁹

Nûh kavminin tapındığı putlardan Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle söz edilir: **“Nûh şöyle dedi: ‘Ey Rabbim! Bunlar bana karşı geldiler, malı ve çocukları, kendi ziyânını artırmaktan başka işe yaramayan bir kimseye uydular. Büyük hîleler, desîseler kurdular! Onlar birbirlerine dediler ki: ‘Sakın ilâhlarınızı bırakmayın. Hele Vedd’den, Suvâ’dan, Yeğûs’tan, Yeûk’tan ve Nesr’den asla vazgeçmeyin! Böylece onlar, birçok kimseyi saptırdılar. Sen bu zâlimlerin şaşkınlıklarını daha da artır!’”**⁹⁰

Nûh ﷺ da bütün peygamberler gibi kavmini uyarmak ve onlara tevhid inancını tebliğ etmek üzere gönderilmiştir. Onun, toplumuna söylediği ilk sözleri Kur’ân’da şöyle haber verilir:

“Biz Nûh’u, kendilerine can yakıcı bir azap gelmezden önce kavmini uyar, diye kendi kavmine gönderdik. Nûh Dedi ki: ‘Ey kavmim! Şüphesiz ben sizin için apaçık uyarıcı bir peygamberim. Allâh’a kuluk edin, O’na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki; Allah sizin bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar

88. Bk. Kehf, 18/110.

89. Buhârî, Libâs, 89, 97.

90. Nûh, 71/21-24. Geniş bilgi için bk. Buhârî, Tefsir sûre, 71; Âlûsî, Rûhu'l-meânî, Bulak, 1321, XXIX, 95; Zemahşeri, Keşşâf, IV, 167.

ertelesin! Ancak Allâh'ın belirlediği süre gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz!”⁹¹

Diğer peygamberlerin irşad ve uyarıları da buna benzer şekilde olmuştur. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Peygamberleri onlara: ‘Gökleri ve yeri yaratan Allah konusunda, hiç şüphe olur mu? Oysa O, sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi belli bir süreye kadar yaşatmak için sizi (gerçek dîne) çağırıyor.’ dediler. Onlar dediler ki: ‘Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Bizi atalarımızın taptığı şeylerden uzaklaştırmak istiyorsunuz. O hâlde, bize apaçık bir delil getirin!”⁹² “De ki: ‘Eğer yeryüzünde gezip dolaşanlar melekler olsaydı, elbette onlara elçi olarak gökten bir melek gönderirdik.”⁹³**

“Mûsâ onlara apaçık âyetlerimizi getirince: ‘Bu, uydurulmuş bir sihirden başka bir şey değildir. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey işitmedik.’ dediler.”⁹⁴

Nûh ﷺ kavminin yüzyıllar boyu inkârda ısrar etmesi üzerine, kavmi-ne karşı Cenâb-ı Hak’tan yardım istemişti. **“Nûh dedi ki: Ey Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden hiçbir kimse bırakma! Çünkü Sen onları bırakırsan Senin kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) yetiştirirler. Ey Rabbim! Beni, ana-babamı, îmân etmiş olarak evime girenleri, îmân eden erkekleri ve îmân eden kadınları bağışla! Zâlimlerin de ancak helâkini arttır.”⁹⁵**

فَاَوْحَيْنَاۤ اِلَيْهِ اَنْ اَصْنَعَ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَاَوْحَيْنَاۤ اِذَا جَاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنۡوُرُ ۚ فَاسْلُكْ فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍۭ اِثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۚ وَلَا تُخَاطِبُنِيۡ فِى الَّذِيۡنَ ظَلَمُوۡۤا اِنَّهُمْ مُّعۡرِقُوۡنَ ﴿٢٧﴾

27- Bunun üzerine Biz de ona şöyle vahyettik: “Sen Bizim gözetimimiz altında ve vahyimizle gemiyi yap. Buyruğumuz gelip de sular kaynamaya başlayınca, her türlü canlıdan birer çift ile bir de haklarında daha önce hüküm

91. Nûh, 71/1-4.

92. İbrâhim, 14/10.

93. İsrâ, 17/95.

94. Kasas, 28/36.

95. Nûh, 71/26-28.

verilmiş olanların dışında aileni gemiye al. Zâlimler konusunda da bana başvurma. Çünkü onlar kesinlikle boğulacaklardır!”

27. âyete göre, Cenâb-ı Hak, Hz. Nûh'tan bir gemi yapmasını, buyruğu ile sular kaynamaya başlayıp gemi hareket edecek duruma gelince her cins canlıdan birer çift hayvanla, ailesinden inananları gemiye almasını bildirmiş, artık bundan sonra zâlimler için bir dilekte bulunmaması için de Nûh عليه السلام'ı uyarmıştır. Âyetteki “ve fâra't-tennûr (fırın, tandır kaynayınca)” ifâdesi o dönemde buharlı geminin inşâ edildiğini akla getirmektedir.⁹⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gözetimimiz altında ve vahyettiğimiz şekilde gemiyi yap. Ama zâlimler hakkında artık bana başvurma! Çünkü onlar suda boğulacaklardır!”**⁹⁷ **“Sonunda buyruğumuz gelip, geminin kazanı kaynamaya başlayınca, Nûh'a dedik ki: “Her çift hayvandan ikişer tane; aleyhlerinde karar verilmiş olan kimse-lerin dışında, aileni ve îmân etmiş olanları gemiye bindir!” Zaten onunla birlikte pek azı îmân etmişti.”**⁹⁸

“Bütün çiftleri yaratan, bineceğiniz gemileri ve hayvanları sizin hizmetinize veren O'dur. Siz onların sırtlarına binip üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nîmetini anarak şöyle dersiniz: “Bunları, bizim hizmetimize veren Allâh'ı tesbih ve tenzih ederiz. Yoksa bizim bunlara gücümüz yetmezdi.”⁹⁹

Nûh عليه السلام ile birlikte gemiye binenlerin sayısı hakkında yedi kişi ile seksen kişi arasında değişen rivâyetler vardır.¹⁰⁰

Nûh عليه السلام ile ailesinden Ham, Sam, Yâfes adlarındaki üç oğlu da gemiye binmişti. Ancak dördüncü oğlu Kenan (Yam), ona îmân etmediği için gemiye binmemişti. Sular her yeri kaplamaya ve gemi yüzmeye başlayınca Nûh عليه السلام oğluna: **“Ey oğulcuğum! Bizimle beraber gel; kâfirlerle birlik olma!” diye seslendi. Oğlu: ‘Dağa sığınırım, beni sudan kurtarır.’ deyince, Nûh: ‘Bugün Allâh'ın buyruğundan, O'nun acıdıkları dışında kurtularak yoktur.’ dedi. Aralarına dalga girdi. Oğlu da boğulanlara karıştı.”**¹⁰¹

96. Bk. Hûd, 11/40.

97. Hûd, 11/37.

98. Hûd, 11/40.

99. Zuhurf, 43/12-13.

100. Taberî, Târihu'r-Rusul ve'l-Mülûk, I, 187-189.

101. Hûd, 11/42-43.

Ancak bu arada Hz. Nûh, oğlu hakkında şöyle uyarıldı: **“Ey Nûh! O senin aileden değildir. Çünkü o, çok kötü bir iş işlemiştir. Öyleyse bilmediğin şeyi benden isteme!”**¹⁰²

Tûfân, bir görüşe göre yeryüzünde, gemidekilerin dışında hiç kimsenin sağ kalmasının mümkün olmadığı bir şekilde bütün dünyayı sular altında bırakmıştı. Gök, kapılarını açarak sularını boşaltmış; yer, her tarafından sular fışkırtmaya başlamıştı: **“Biz de bunun üzerine gök kapılarını boşanan sularla açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. Her iki su, takdir edilen bir ölçüye göre birleşti.”**¹⁰³

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلِّ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّيْنَا
مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ
الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

28- Artık sen ve beraberindekiler gemiye çıkıp yerleşince de ki: “Bizi, bu zâlim kavimden kurtaran Allâh’a hamd olsun!”

29- Ve yine şöyle de: “Ey Rabbim! Beni güvenli ve bereketli bir yere ulaştır. Çünkü Sen iskân edenlerin en hayırlısısın!”

30- Şüphesiz bunda nice ibretler vardır! Gerçekten Biz, kullarımızı imtihan etmekteyiz.

28-30. âyetlerde, Nûh ve yanındakilerin gemiye bindikten sonra, o zâlim kavimden kurtardığı için Allâh’a hamd etmeleri ve Allah’tan, yolculuğun sonunda bereketli bir yere indirmesini istemeleri bildirilmekte ve bütün bunlardan ibret alınması istenmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun, Biz sizi biraz korku, biraz açlık, biraz mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltme ile deneriz. Sabredenlere müjdele! Onlar, başlarına bir musîbet geldiği zaman: “Biz Allah’tan geldik ve sonunda O’na döneceğiz.” derler. İşte onlara, Rab’lerinden mağfiret ve rahmet vardır. Doğru yolu bulanlar da onlardır.”**¹⁰⁴

102. Hûd, 11/44.

103. Kamer, 54/11-12.

104. Bakara, 2/155-157.

“Andolsun, siz mallarınız ve canlarınız konusunda sınanacaksınız. Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve Allâh’a ortak koşanlardan, incitici birçok söz işiteceksiniz. Eğer sabreder ve Allah’tan sakınırsanız, işte bu, sabredilmesi ve kararlı olunması gereken işlerdendir.”¹⁰⁵ **“Her nefis ölümü tadacaktır. Biz sınamak için sizi şerle de hayırla da imtihan ederiz. Sonunda Bize döndürüleceksiniz.”**¹⁰⁶

Gemiye binme olayı Hûd sûresinde şöyle anlatılır: **“Nûh dedi ki: Haydi gemiye binin, onun yüzüp gitmesi ve durması Allâh’ın adınadır. Kuşkusuz, Rabbim çok bağışlayandır, merhamet edendir.”**¹⁰⁷ Hz. Peygamber’in yolculuğa çıkarken şu âyetleri okuduğu nakledilir: **“Bütün çiftleri O yaratmış ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etmiştir. Böylece onlara binip, üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nîmetini anarak: ‘Bunu bizim hizmetimize veren Allâh’ın şânı yücedir! Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik. Biz elbette Rabbimiz’e döneceğiz.’”**¹⁰⁸

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ
 أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾

31- Sonra onların ardından Biz başka bir nesil meydana getirdik.

32- Onlara da kendi içlerinden: “Allâh’a kulluk edin, sizin için O’ndan başka bir ilâh yoktur. O’na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?” diyen bir peygamber gönderdik.

31-32. âyetlerde, Nûh kavminden sonra gelen kavim ya da kavimlerin adı verilmiyor, ancak onlara da peygamberler gönderilerek, kendilerinden Allâh’a kulluk etmeleri ve tek Allâh’a îmân etmelerinin istendiği bildirilmektedir. Bâzı tefsirlere göre bu peygamberler Hûd veya Sâlih عليه السلام ve onların kavimleridir.

105. Âl-i İmrân, 3/186.

106. Enbiyâ, 21/35.

107. Hûd, 11/41.

108. Zuhuf, 43/12-14. Nûh kıssası için bk. Hûd, 11/25-48.

﴿ BÂB 3 ﴾

**SONRA GELEN NESLİN İNKÂRCILIĞI VE
KORKUNÇ BİR SESLE HELÂKİ,
MÛSÂ, HÂRÛN VE FİRÂVUN,
İSÂ VE MERYEM**

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ وَاتَّرفَنَاهُمْ
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ ۚ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ
وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ أَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذَا
لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾ أَعِدُّكُمْ أَنْكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنْكُمْ
مُخْرَجُونَ ۖ ﴿٣٥﴾ هِنَهَاتَ هِنَهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ۖ ﴿٣٦﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا
حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ۖ ﴿٣٧﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ
افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي
بِمَا كَذَّبُونَ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ۚ ﴿٤٠﴾ فَآخَذَتْهُمْ
الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً ۚ فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾
ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ۖ ﴿٤٢﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجْلَهَا وَمَا
يَسْتَأْخِرُونَ ۖ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا ۖ كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةٌ رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ
فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ ۚ فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ لَا يُؤْمِنُونَ
﴿٤٤﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ۖ ﴿٤٥﴾

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا
 أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا
 مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ
 ﴿٤٩﴾ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ
 وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

33- Kendilerine dünya hayatında nîmet ve refah verdiği-miz hâlde, âhirete kavuşmayı yalanlayıp inkâr eden kavminin ileri gelenleri şöyle dediler: “Bu da sizin gi-bi bir insan! Sizin yediğinizden yemekte, içtiğinizden içmektedir.”

34- “Eğer kendiniz gibi bir insana boyun eğerseniz, o tak-dirde siz mutlaka ziyâna uğrarsınız!”

35- “O size, öldüğünüz, toprak ve kemik yığını hâline gel-diğiniz zaman, yeniden (kabirden) çıkarılacağınızı mı va-ad ediyor?”

36- “Heyhat, bu size vaad edilen şey ne kadar uzak!”

37- “Çünkü bu dünya hayatından başka bir hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız; bir daha diriltilecek değiliz.”

38- “Bu adam, yalnızca Allâh’a karşı yalan uyduran biridir. Biz ona inanacak değiliz!”

39- Bunun üzerine, o peygamber: “Ey Rabbim, dedi, beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!”

40- Allah dedi: “Andolsun, onlar çok geçmeden pişman ola-caklar!”

41- Nitekim o korkunç ses onları yakaladı da kendilerini sel süprüntüsü hâline getiriverdik. Uzak olsun o zâlimler topluluğu!

42- Sonra onların ardından, başka nesiller meydana ge-tirdik.

- 43- Hiçbir ümmet kendi sûresini ne öne alabilir ne de geciktirebilir.**
- 44- Sonra biz birbiri ardınca peygamberlerimizi gönderdik. Hangi ümmete peygamberi geldiyse, her defasında onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardınca helâk ettik ve onları birer efsane yaptık. İmân etmeyen bir toplum uzak olsun!**
- 45- Sonra birtakım mucizelerimizle ve apaçık bir yetkiyle Mûsâ'yı ve kardeşi Hârûn'u gönderdik.**
- 46- Firavun'a ve ileri gelen adamlarına (gidin, dedik). Ama onlar büyüklük tasladılar ve böbürlenlen bir topluluk oldular.**
- 47- "Şu iki adamın kavmi, bize kölelik ederken, şimdi bizim gibi olan iki insana mı inanacağız?" dediler.**
- 48- Böylece bu iki peygamberi yalanladılar ve helâk edilenlerden oldular.**
- 49- Andolsun Biz Mûsâ'ya, belki onlar doğru yola gelirler diye o Kitab'ı da verdik.**
- 50- Meryem'in oğlu İlsâ ile annesini de kudretimizi gösteren bir mucize kıldık ve onları yerleşmeye uygun olan ve suyu bulunan yüksek bir yere yerleştirdik.**

33-36. âyetlerde, bir peygambere öncelikle toplumun ileri gelenlerinin karşı çıktığı, öldükten sonra dirilmeyi inkâr ettikleri, hayatın bu dünya hayatından ibâret olduğunu iddiâ ettikleri belirtiliyor.

Diğer yandan bu âyetlerde Âd, Hûd, Sâlih, Şuayb ve diğer peygamberlerin kavimlerine işaret edildiği, başka sûrelerdeki kıssalardan anlaşılmaktadır. Bu eski kavimlerin elçilerine karşı söylediği: "Bu da sizin gibi bir insandır, sizin yediğinizden yiyen, içtiğinizden içen bir insana itaat ederse- niz, aldanmış olursunuz!" gibi sözler, Kureyş'in Hz. Muhammed'e söylediği sözlerin benzeridir. Bu eski kavimlerin, tevhid inancına karşı çıkmaları ve peygamberlerine isyanı sürdürmeleri sonunda helâk edildiklerinin bildirilmesi, Kureyş'in ileride karşılaşılabileceği tehlikeyi de haber vermekteydi.

Çünkü bir peygamber, inkârcı, saldırgan topluma karşı Cenâb-ı Hak'tan yardım isteyince, onların helâk edilip yerlerine yeni bir nesil getirilmesi ilâhî bir yasadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Âyetlerimizi ve âhiret gününe kavuşmayı yalanlayanların bütün amelleri boşa gitmiştir. Onlar, yapmakta olduklarından başka bir şeyle mi cezâlandırılacaklardı?”¹⁰⁹ “Âyetlerimizi ve âhiret buluşmasını yalan sayıp da inkâr edenlere gelince, işte onlar azapla yüz yüze bırakılacaklardır.”¹¹⁰

37-38. âyetlere göre, kıyâmet günü yeniden dirilmeyi inkâr edenler; babalar ölür, çocuklar aracılığı ile yaşam sürer, aynı kişi için, ölümden sonra yeniden dirilme olmaz ve peygamberim diyenin Allah adına yalan uydurduğunu ileri sürerlerdi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar: ‘Hayat, bu dünyadaki hayattan ibârettir. Biz yeniden diriltilecek değiliz.’ dediler.”¹¹¹ “Dediler ki: ‘Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helâk eder!’ Oysa onların bu konuda hiçbir bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar.”¹¹² “Artık biz bir daha ölmeyeceğiz, değil mi? İlk ölümümüzden sonra bize başka ölüm yok. Biz azâba da uğratılmayacağız.”¹¹³**

“Acaba o, Allah adına yalan mı uyduruyor, yoksa kendisinde bir delilik mi var?” Doğrusu, âhirete inanmayanlar azapta ve derin bir aldanış içindedirler.”¹¹⁴

39-40. âyetlere göre, dönemin peygamberi onların yalanlamalarına karşı Allah'tan yardım ister, Allah da yakında onların pişman olacaklarını bildirir.

İlgili âyette şöyle buyrulur:

“Nûh dedi: Ey Rabbim! Onların beni yalanlamasına karşı bana yardım et!”¹¹⁵

109. A'râf, 7/147.

110. Rûm, 30/16.

111. En'âm, 6/29.

112. Câsiye, 45/24.

113. Sâffât, 37/58-59.

114. Sebe', 34/8.

115. Mü'minûn, 23/26.

41. âyetle, peygamberin, isyancı kavmine karşı Allah'tan yardım istemesi üzerine çıkan kasırga ve Cebrâil عليه السلام'ın korkunç çığlığı yakalayınca, kavmin sel önünde sürüklenen çer-çöp hâline geldikleri belirtilir.¹¹⁶

İlgili âyetle şöyle buyrulur:

“Ey yer suyunu yut ve ey gök (suyunu) tut!’ denildi. Sular çekildi, iş bitirildi. Gemi Cudi dağına oturdu. Ve ‘O zâlimler toplumu yok olsun!’ denildi.”¹¹⁷

42. âyet: İbn-i Abbâs'a göre bu nesillerden kastedilen İsrâiloğulları'dır. Sâlih, Lût, Şuayb عليه السلام ve diğer bâzı peygamberlerin nesilleri olduğu da söylenmiştir.¹¹⁸

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا رَسُولَنَا
تَتْرَا كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةٌ رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ
أَحَادِيثَ ۚ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾

43- Hiçbir ümmet kendi süresini ne öne alabilir ne de geciktirebilir.

44- Sonra Biz birbiri ardınca peygamberlerimizi gönderdik. Hangi ümmete peygamberi geldiyse, her defasında onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardınca helâk ettik ve onları birer efsane yaptık. İmân etmeyen bir toplum uzak olsun!

43-44. âyetlere göre, her canlı için belli bir ömür takdir edildiği gibi toplumlara da bir ecel takdir edilmiştir. Her topluma peygamber gönderilmiş, onlar peygamberi yalanlayınca, birbiri ardınca helâk olmuşlardır. Daha sonrakilerin bütün bunlardan ibret alması gerekir.

Dînî toplumların bir eceli olduğu gibi; dil, din, kültür ve tarih birliği bulunduğu için sosyolojik bir toplum oluşturan milletlerin (ümmet) de belli bir ömrü vardır. İbn-i Haldûn'un ifâdesiyle, canlı organizmalar gibi onlar da doğar, büyür ve ölürler.

116. Kurtubî, Câmi', XII, 84.

117. Hûd, 11/44.

118. Beyzâvî, Medârik, Mü'minûn, 23/42. âyet tefsiri.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Her ümmetin belli bir ömrü vardır. Süreleri gelince, ne bir an geri kalırlar, ne de öne geçerler.”**¹¹⁹

“Biz hangi ülkeye uyarıcı bir uyarıcı göndermişsek, oranın varlıklı ve şımarık kişileri: ‘Biz size gönderilmiş olan şeyi inkâr ediyoruz.’ demişlerdir.”¹²⁰

“Yine böylece Biz senden önce hangi ülkeye bir uyarıcı göndersek, oranın şımarık varlıklı kimseleri: ‘Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyuyoruz.’ dediler.”¹²¹

“Buna karşı onlar: ‘Ey Rabbimiz! Yolculuk yaptığımız şehirlerin arasını uzaklaştırl!’ dediler ve kendilerine yazık ettiler. Biz de onları, ibret kıssaları hâline çevirdik ve onları büsbütün parçaladık. Şüphesiz ki bunda çok sabreden ve çok şükreden herkes için ibretler vardır.”¹²²

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ۖ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ۚ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا أَنْتُمْ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ۚ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ۚ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ۚ ﴿٤٩﴾

45- Sonra birtakım mucizelerimizle ve apaçık bir yetkiyle Mûsâ'yı ve kardeşi Hârûn'u gönderdik.

46- Firavun'a ve ileri gelen adamlarına (gidin, dedik). Ama onlar büyüklük tasladılar ve böbürlenlen bir topluluk oldular.

47- “Şu iki adamın kavmi, bize kölelik ederken, şimdi bizim gibi olan iki insana mı inanacağız?” dediler.

48- Böylece bu iki peygamberi yalanladılar ve helâk edilenlerden oldular.

119. A'râf, 7/34.

120. Sebe', 34/34.

121. Zuhurf, 43/23.

122. Sebe', 34/19.

49- Andolsun Biz Mûsâ'ya, belki onlar doğru yola gelirler diye o Kitab'ı da verdik.

45-49. âyetlerde, Mûsâ ve Hârûn'un peygamber olarak Firavun ve adamlarına gönderildiği, Mûsâ'ya Tevrat'ın verildiği, onların İsrâiloğulları'ndan olan bu iki elçiyi küçümseyerek karşı geldikleri ve sonunda helâk edildikleri bildirilir. 49. âyette Hz. Mûsâ'ya verildiği bildirilen "el-Kitâb" ile kastedilen "Tevrat"tır.¹²³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Andolsun ki Biz Mûsâ'yı mûcizelerimizle ve apaçık bir yetkiyle Firavun'a ve ileri gelenlerine gönderdik. Ama onlar Firavun'un emrine uydular. Oysa Firavun'un emri doğru değildi."**¹²⁴ **"Doğrusu Firavun yeryüzünde iyice azmış, halkını çeşitli sınıflara ayırmıştı. Onlardan bir sınıfı güçsüz buluyor, bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Çünkü o, bozgunculardandı."**¹²⁵

"Sonra bu peygamberlerin ardından Mûsâ'yı, mûcizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Fakat onlar bu mûcizelerle kendilerine haksızlık ettiler. Ama bak ki, bozguncuların sonu nasıl oldu!"¹²⁶

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ
وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

50- Meryem'in oğlu İlsâ ile annesini de kudretimizi gösteren bir mûcize kıldık ve onları yerleşmeye uygun olan ve suyu bulunan yüksek bir yere yerleştirdik.

50. âyette, İlsâ ile annesi Meryem'in de ibret alınacak bir mûcize yapıldığı ve bu ikisinin suyu bulunan yüksekçe bir yere yerleştirildiği belirtilir. Hz. Meryem'in sığındığı, ırmak bulunan yüksek yerin Ramella, Beytü'l Makdis, Mısır veya Dımaşk olduğu hakkında Kâ'b el-Ahbâr'a ve bâzı tâbiilere dayanan rivâyetler vardır.¹²⁷

123. Bk. Enbiyâ, 21/48.

124. Hüd, 11/96-97.

125. Kasas, 28/4.

126. A'râf, 7/103.

127. Bk. Kurtubî, Câmi', XII, 85.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Meryem dedi: ‘Bana hiçbir insan dokunmamışken, benim nasıl çocuğum olabilir? Ben iffetsiz de değilim?’ Melek dedi: Bu böyledir, ama Rabbin diyor ki: Bu bana göre kolaydır. Hem Biz onu katımızdan insanlar için bir mûcize ve bir rahmet kılacağız. Üstelik bu, önceden kararlaştırılmış bir iştir!”¹²⁸

“İffetini korumuş olan Meryem’i de an. Biz ona rûhumuzdan üfledik; kendisini ve oğlunu âlemler için bir mûcize kıldık.”¹²⁹ “Gerçekten o (Îsâ), kıyâmetin (yaklaştığını gösteren) bir bilgidir. Bu yüzden kıyâmet hakkında sakın kuşkuya düşmeyin. Bana uyun! İşte bu, dosdoğru yoldur.”¹³⁰ “Alt tarafından biri ona şöyle seslendi: “Tasalanma; Rabbin alt tarafında bir su kaynağı var etti.”¹³¹

128. Meryem, 19/20-21.

129. Enbiyâ, 21/91.

130. Zuhurf, 43/61.

131. Meryem, 19/24.

﴿ BÂB 4 ﴾

**PEYGAMBERLERİN UYACAĞI KURALLAR,
ÜMMET İÇİNDE GÖRÜŞ AYRILIKLARI,
KÖTÜLÜKTEN SAKINANLAR, SORUMLULUK ÖLÇÜSÜ,
MAL VE ÇOCUKLARLA İMTİHAN**

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ
 عَلِيمٌ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَإِنَّا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾
 فَتَقَطُّوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾
 فَذَرَهُمْ فِي غَمَرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيْخَسِبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ
 مَالٍ وَبَيْنٍ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾
 إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ
 رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ وَالَّذِينَ
 يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾ أُولَٰئِكَ
 يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾ وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا
 وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوبُهُمْ
 فِي غَمَرَةٍ مِنْ هَذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾
 حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيَهُمْ بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْزَرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْزَرُوا
 الْيَوْمَ إِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُثْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ
 عَلَىٰ آغْفَابِكُمْ تَنْكِضُونَ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾
 أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ
 جَاءَهُمُ بِالْحَقِّ وَآكَثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ
 لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ
 عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَجُ رَبِّكَ خَيْرٌ
 وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾
 وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾
 وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ
 ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾
 حَتَّىٰ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

51- Ey peygamberler! Temiz ve helâl olan rızıklardan yiye ve güzel işler yapın. Çünkü ben yaptıklarınızı bilmekteyim.

52- Şüphesiz bu (insanlar) bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise Bana karşı gelmekten sakının!

53- Ama onlar kendi aralarındaki inanç bağlarını paramparça ettiler. Her grup kendi yanında bulunanla sevinip durmaktadır.

54- Sen onları bir süre kendi gafletleriyle baş başa bırak!

55-56- Onlar, kendilerine verdiğimiz mal ve oğullarla, onların hayrına mı koştüğümüzü sanıyorlar? Hayır! Ama onlar yanıldıklarının farkında değiller!

57- Şüphesiz Rab'lerinin korkusundan kalpleri ürperenler;

58- Rab'lerinin âyetlerine îmân edenler;

59- Ve Rab'lerine hiçbir şeyi ortak koşmayanlar;

60- Verdiklerini de Rab'lerinin huzûruna varacaklarının bilinci içinde kalpleri ürpererek verenler var ya;

- 61- İşte onlar, hayır işlerine yarışmakta ve öne geçmektedirler.
- 62- Biz hiçbir kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle yükümlü tutmayız. Bizim katımızda gerçeği söyleyen bir kitap vardır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.
- 63- Fakat onların kalpleri bundan habersizdir. Çünkü onların bundan başka birtakım işleri vardır ki, onlar bu işleri yapar dururlar.
- 64- Onların refah içinde olanlarını sıkıntıya uğratarıp azap ile yakaladığımız anda, feryadı basarlar.
- 65- “Bugün boşuna feryat etmeyin! Çünkü Bizden yardım göremeyeceksiniz.”
- 66-67- “Âyetlerim size okunurdu da, siz buna karşılık böbürlenerek arkanızı döner, geceleyin (Kâbe’nin etrafında) toplanıp ileri geri konuşurdunuz!”
- 68- Onlar Kur’ân üzerinde hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?
- 69- Yoksa peygamberlerini tanımıyorlar da, onun için mi inkâr ediyorlar?
- 70- Veya onda bir delilik olduğunu mu söylüyorlar? Hâlbuki peygamber onlara gerçeği getirmiştir. Fakat onların çoğu gerçeği sevmiyorlar.
- 71- Eğer gerçek, onların kötü istek ve arzularına uysaydı, gökler, yer ve bunların içindekiler bozulur giderdi. Aslında Biz onlara kendi şan ve şereflerini getirdik; ama onlar kendi şereflerinden yüz çevirdiler.
- 72- Yoksa sen, onlardan bir ücret mi istiyorsun? Rabbinin vereceği ücret daha hayırlıdır. Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.
- 73- Sen gerçekten onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun.
- 74- Ama âhirete inanmayanlar, bu yoldan ısrarla sapıyorlar!
- 75- Biz onlara acıyıp içinde bulundukları sıkıntıyı gidersek, onlar yine de azgınlıkları içinde bocalayıp duracaklardır.

76- Andolsun, Biz onları azapla da yakaladık; ama onlar yine de Rab'lerine boyun eğmediler, tazarru ve niyazda da bulunmuyorlar.

77- Ama sonunda önlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımız zaman, birden o azap içinde ümitsizliğe kapılırlar!

51. âyette, peygamberlere ve onların sonuncusu olan Hz. Muhammed ﷺ'e yöneltilen bu hitaptan, peygamberlerin de birer beşer oldukları, onlar için Allâh'ın lûtfu olan güzel ve helâl rızıklardan yararlanmanın bir kusur olmadığı, asıl önemli olanın iyi işler yapmak ve Allâh'a en güzel şekilde kul-luk etmek olduğu belirtilmiştir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Ey insanlar! Yeryüzünde bulunan nîmetlerin helâl ve temiz olanlarından yiye ve şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.”**¹³²

Ebû Hüreyre'den rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Allah temizdir, temiz olanı kabul eder. Allah mü'minlere, peygamberlerine emrettiği şeyleri emretti. Cenâb-ı Hak peygamberlere şöyle buyurdu: 'Ey peygamberler! Temiz ve helâl olan şeylerden yiye ve güzel işler yapın. Çünkü ben yaptıklarınızı bilirim.'”¹³³ Mü'minlere de şöyle buyurdu: “Ey îmân edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin iyi olanlarından yiye. Eğer gerçekten Allâh'a ibadet ediyorsanız, O'na şükredin!”¹³⁴ Sonra da şu örneği vermiştir: Uzun yolculuğa çıkan ve üstü başı toz içinde kalan bir kimse, ellerini gökyüzüne açarak: 'Ey Rabbim, ey Rabbim!' dese, yediği, içtiği, giydiği haram ve haramla beslenmiş! Onun duâsı nasıl kabul olunur?”¹³⁵

52-56. âyetlerde, İslâm dîninin bütün insanlık âlemi için tek hak din olduğu, Allâh'ın da onların hepsinin Rabbi olduğu, O'na karşı gelmekten sakınmak gerektiği, ancak insanların bu ümmet birliğini bozarak farklı gruplara ayrıldıkları, onların bu gaflet içinde mal ve çocuklarıyla oyalandıkları belirtilmektedir.

Âyetteki “ümmet” din, toplum anlamındadır. Yeryüzünde, tek Allah inancı etrafında bütünleşmiş olan İslâm âlemi, tek toplum sayılır. Allâh'ın gönderdiği

132. Bakara, 2/168.

133. Mü'minûn, 23/51.

134. Bakara, 2/172.

135. Bk. Müslim, Zekât, 63, 65; Tirmizî, Tefsir, 2/36; Nesâî, Zekât, 48; Kurtubî, Câmi', XII, 85, 86.

dinin aslı kolaylıktır, onda güçlük yoktur. Ancak peygamberler gidip, aradan zaman geçince insanlar ayrılığa düşmüşler. Bir olan dinlerini Zeburlara (ayrı ayrı kitaplara) bölmüşler. Her grup, dîni kendi anlayışına göre yorumlamaya, kendi görüşünü en doğru saymaya, onunla sevinmeye ve övünmeye başlamıştır. Bu, önceki ümmetlerde böyle olduğu gibi, bu ümmet için de böyledir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz sizin bu ümmetiniz (dîniniz) bir tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. O hâlde bana kul-luk edin. Fakat insanlar aralarındaki din bağıını paramparça etti-ler. Hepsi de sonunda Bize döneceklerdir.”**¹³⁶

“Onların hem üstlerinde hem de altlarında kat kat ateş tabaka-ları olacaktır. İşte Allah kullarını bu şekilde korkutup uyarıyor. Ey kullarım! Bana karşı gelmekten sakının!”¹³⁷

“Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlara gelince, senin onlarla hiçbir ilgin yoktur. Onların işi ancak Allâh’a kalmıştır. Sonra Allah onlara yapmakta olduklarını haber verecektir.”¹³⁸

“Biz, sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol belirledik. Allah dileseydi, sizleri bir tek ümmet yapardı. Ancak verdikleriyle sizi sı-namak için ümmetlere ayırmıştır. Artık hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü, Allâh’adır. İşte orada Allah ayrılığa düş-tüğünüz şeyleri size haber verecektir.”¹³⁹

“Onların yüz çevirmeleri sana ağır geliyor. Eğer onlara bir mû-cize getirmeye gücün yetiyorsa yere bir tünel kaz veya göğe bir mer-diven kur! Allah dileseydi, elbette onların hepsini doğru yolda bir-leştirirdi. Öyleyse sakın kendini bilmezlerden olma!”¹⁴⁰

“Kâfirler, sakın kendilerine süre vermemizin, haklarında hayır-lı olduğunu sanmasınlar. Çünkü Biz onlara, ancak günahlarını ar-tırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.”¹⁴¹
“Onları kendi hâllerine bırak; yiyip içsinler, eğlensinler, boş umut onları oyalasın! Yakında başlarına gelecekleri bilecekler!”¹⁴²

136. Enbiyâ, 21/92-93.

137. Zümer, 39/16.

138. En’âm, 6/159.

139. Mâide, 5/48.

140. En’âm, 6/35.

141. Âl-i İmrân, 3/178.

142. Hicr, 15/3.

“Onun için sen o kâfirlere süre ver; bir süre onları kendi hâllerine bırak!”¹⁴³ “Kâfirler, sakın kendilerine süre vermemizin, haklarında hayırlı olduğunu sanmasınlar. Çünkü Biz onlara, ancak günahlarını artırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.”¹⁴⁴ “Onların malları da çocukları da seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, dünya hayatında onları cezâlandırmayı ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor.”¹⁴⁵

57-61. âyetlerde İslâm'ın özüne bağlı samimî müslümanların vasıfları anlatılıyor. Onlar; Rab'lerinden korkar, O'nun âyetlerine inanır, Allâh'a ortak koşmazlar, sırf Allâh'ın rızasını kazanmak için, O'nun yolunda harcarlar ve hayır işlerinde birbirleriyle yarışır.

Hız. Âişe , Rasûl-i Ekrem'e: “Ey Allâh'ın Rasûlü! Yukarıdaki (Mü'minûn sûresi 60.) âyette: ‘Verdiklerini kalpleri ürpererek veren kimseler’, hırsızlık yapan, zinâ eden ve içki içip de Allah'tan korkan kimseler mi?” diye sordu. Hız. Peygamber de: “Hayır! Ey Ebûbekir'in, ey Sıddık'ın kızı! Bunlar Allah'tan korkarak namaz kılan, oruç tutan ve zekât veren kimselerdir.” buyurdu.¹⁴⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Herkesin kendisine yöneldiği bir kiblesi vardır. Siz hayırlı işlerde birbirinizle yarışın! Nerede olursanız olun, sonunda Allah sizi mutlaka bir araya getirir. Şüphesiz Allah her şeye kâdirdir!”¹⁴⁷ “Onlar, Allâh'a ve âhiret gününe inanır, iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışır ve hayırlı işlerde birbirleriyle yarışır. İşte bunlar, sâlih kullardandır.”¹⁴⁸**

“Biz, sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol belirledik. Allah dileseydi, sizleri bir tek ümmet yapardı. Ancak verdikleriyle sizi sınamak için ümmetlere ayırmıştır. Artık hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü, Allâh'adır. İşte orada Allah ayrılığa düştüğünüz şeyleri size haber verecektir.”¹⁴⁹

“Biz onun duâsını kabul edip, kendisine Yahyâ'yı armağan ettik. Eşini çocuk doğuracak hâle getirdik. Çünkü onlar hayır işlerinde

143. Târik, 86/17.

144. Âl-i İmrân, 3/178.

145. Tevbe, 9/55.

146. Tirmizî, Tefsir, 23/3; İbn Mâce, Zühd, 20; Ahmed bin Hanbel, VI, 159, 205.

147. Bakara, 2/148.

148. Âl-i İmrân, 3/114.

149. Mâide, 5/48.

yarışıyor; sevap umarak ve azaptan korkarak Bize duâ ediyor ve sadece Bize boyun eğiyorlardı.”¹⁵⁰

“Sonra o kitaba kullarımızdan seçtiklerimizi mîrasçı kıldık. Onlardan kimi vardır, nefesine zulmeder. Kimi vardır, orta yolu tutar. Kimi de vardır, Allâh’ın izniyle hayır işlerinde öne geçer. İşte bu, büyük bir lûtuftur.”¹⁵¹

وَلَا نَكْلَفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

62- Biz hiçbir kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle yükümlü tutmayız. Bizim katımızda gerçeği söyleyen bir kitap vardır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.

62. âyette, bir önceki âyetlerde belirtilen iyi işlerin yapılamayacak şeyler olmadığı, çünkü Allâh’ın kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle yükümlü tutmayacağı bildirilmiştir. Ayrıca yapılacak bu iyi işlerin hiçbirinin zâyî olmayacağı, çünkü Allâh’ın huzûrunda herkesin yaptığı işlerin yazılı bulunduğu bir kitabın varlığı belirtilmektedir.

Bu yazılı kitap; Levh-i Mahfûz veya amel defterleridir. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hiç kimse gücünün yetmeyeceği şeyden sorumlu tutulmaz.”**¹⁵² **“İşte bu, yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabınızdır. Çünkü Biz yapmakta olduklarınızı hep kaydediyorduk!”**¹⁵³

“Allâh’ın huzûruna çıkarılacağınız günden sakının! O gün her kесе kazandığının karşılığı tam olarak verilir ve onlar asla haksızlığa uğratılmazlar!”¹⁵⁴

“Amel defterleri önlerine konulmuştur. Günahkârların, onun içinde yazılı olanlardan korkarak: ‘Eyvah bize! Bu nasıl bir defter ki küçük büyük demeden hiçbir şey bırakmamış, hepsini sayıp dökmüş!’ dediklerini görürsün. Onlar bütün yapmış olduklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabbin hiç kimseye haksızlık etmez.”¹⁵⁵

150. Enbiyâ, 21/90.

151. Fâtır, 35/32.

152. Bakara, 2/233.

153. Câsiye, 45/29.

154. Bakara, 2/281.

155. Kehf, 18/49.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هَذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا
 عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْتَرُونَ^ط
 ﴿٦٤﴾ لَا تَجْتَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُمْ مِنَّا لَا تَنْصَرُونَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ آيَاتِي
 تُثْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ^٧ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ
 سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

63- Fakat onların kalpleri bundan habersizdir. Çünkü onların bundan başka birtakım işleri vardır ki, onlar bu işleri yapar dururlar.

64- Onların refah içinde olanlarını sıkıntıya uğratarıp azap ile yakaladığımız anda, feryadı basarlar.

65- “Bugün boşuna feryat etmeyin! Çünkü Bizden yardım göremeyeceksiniz.”

66-67- “Âyetlerim size okunurdu da, siz buna karşılık böbürlenerek arkanızı döner, geceleyin (Kâbe’nin etrafında) toplanıp ileri geri konuşurdunuz!”

63-67. âyetlere göre, dünya servetiyle şımarmış zenginlere Allâh’ın azâbı gelip çatinca hemen feryada başlarlar, yardım isterler. Fakat Allah, boşuna feryat etmemelerini, çünkü yardım edecek birini bulamayacaklarını, kendilerine âyetleri okununca yüz çevirdiklerini, gece yarlarına kadar Allâh’ın âyetleri ile alay ettiklerini, bu yüzden sıkıntı ve azap çekmeyi hak ettiklerini bildirecektir.

Mekke döneminde ileri gelen müşriklerin içine düştükleri bu sıkıntılı durum için; Mekke’de yedi yıl sürmüş olan kıtlık yılları, ya da 70 ölü ve bir o kadar esir verdikleri, Bedir Savaşı yenilgisi olduğu yorumu yapılmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz onlardan önce, nice nesilleri helâk ettik. O zaman feryat ettiler, ama artık kurtulma zamanı geçmişti.”**¹⁵⁶ **“Çünkü onlar bundan önce varlık içinde şımarmışlardı.”**¹⁵⁷

“O nîmet sahibini yalanlayanları Bana bırak ve onlara biraz süre tanı! Çünkü Bizim yanımızda bukağılar ve yakıcı bir ateş var. Bir de boğazdan geçmez yiyecekler ve can yakıcı bir azap var.”¹⁵⁸

156. Sâd, 38/3.

157. Vâkıa, 56/45.

158. Müzzemmil, 73/11-13.

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

68- Onlar Kur'ân üzerinde hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?

68. âyette, insanlar Kur'ân üzerinde düşünmeye davet ediliyor, yoksa inkârcılara atalarına gelmeyen bir şey mi geldi, diye soruluyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar Kur'ân'ı okuyup düşünmüyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başka birinin katından gelmiş olsaydı, onda birçok çelişki bulurlardı.”**¹⁵⁹

“Onlar, Kur'ân'ı iyice düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üzerinde kilitler mi var?”¹⁶⁰

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ وَكَثَرْتُهُم لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾

69- Yoksa peygamberlerini tanımıyorlar da, onun için mi inkâr ediyorlar?

70- Veya onda bir delilik olduğunu mu söylüyorlar? Hâlbuki peygamber onlara gerçeği getirmişti. Fakat onların çoğu gerçeği sevmiyorlar.

69-70. âyetlere göre, kimi Araplar Hz. Muhammed ﷺ'in cinle görüş-tüğünü, bu sözleri ona bir cinin aktardığını iddiâ ediyorlardı. Oysa Hz. Muhammed ﷺ'e vahiy getiren güvenilir, kutsal bir ruhtur. Bu da Cebrâil عليه السلام'dır. Kur'ân, Hz. Muhammed ﷺ'in sözü olamaz. Çünkü o ümmî idi. Bir ümmînin, yüzyıllarca dünyayı yönetecek hükümler, ilim adamlarını bu derece meşgul edecek hikmetler söylemesi aklen mümkün değildir.

Nitekim Mekke'de Kureyş, Hz. Muhammed'i çocukluğundan beri tanıyordu. Câfer bin Ebî Tâlib, Habeş kralı Necaşi'ye: “Allah içimizden ne-sebini, doğruluğunu ve güvenilirliğini bildiğimiz birini bize peygamber olarak gönderdi.” demiştir. Yine Suriye'de Ebû Süfyân'a, Bizans İmparatoru Heraklius'un; Hz. Muhammed ﷺ'in sıfatlarını sorması üzerine, onun

159. Nisâ, 4/82.

160. Muhammed, 47/24.

doğruluk ve güvenilirliğini onayladığı nakledilir ki, o sırada Ebû Süfyan henüz İslâm'a girmemişti.¹⁶¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kendilerine kitap verdiklerimiz, o Peygamberi kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanır. Buna rağmen içlerinden bir grup, gerçeği bile bile gizlerler!”**¹⁶²

“Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler o peygamberi, kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanır. Kendilerini ziyâna sokanlara gelince, işte onlar îmân etmezler.”¹⁶³

“Arkadaşınız (Muhammed) ne saptı, ne de yolunu şaşırdı!”¹⁶⁴
“Onlar dediler ki: Ey kendisine Kur'ân indirilen! Sen gerçekten bir mecnunsun!”¹⁶⁵ **“Andolsun ki Biz size gerçeği getirdik, ama sizin çoğunuz gerçekten hoşlanmıyorsunuz.”**¹⁶⁶

وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ
 بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ
 خَرْجًا فَخَرَّاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾

71- Eğer gerçek, onların kötü istek ve arzularına uysaydı, gökler, yer ve bunların içindekiler bozulur giderdi. Aslında Biz onlara kendi şan ve şereflerini getirdik; ama onlar kendi şereflerinden yüz çevirdiler.

72- Yoksa sen, onlardan bir ücret mi istiyorsun? Rabbinin vereceği ücret daha hayırlıdır. Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

71-72. âyetlere göre, Hz. Peygamber Mekke müşriklerinin arzu ve isteklerine uygun olarak Kur'ân'da değişiklik yapmaya kalkışsa, yer, gök ve bunlar arasındakilerin düzeni bozulurdu. Çünkü onlar: **“Bu Kur'ân'dan başka**

161. İbn Kesîr, Mü'minûn, 23/69. âyet tefsîri; krş. Yûnus, 10/16.

162. Bakara, 2/146.

163. En'âm, 6/20.

164. Necm, 53/2.

165. Hicr, 15/6.

166. Zuhurf, 43/78.

bir Kur'ân getir veya bunu değiştir!”¹⁶⁷ derken, kendi tutkularına uygun bir metin istiyorlardı.

Âyetteki “kendi zikirleri” ifâdesindeki “zikir”; önceki ilâhî kitap, uyarı, hatırlatma, şan, şeref anlamlarına gelir. Burada, “onlar, uyarı ve öğütten veya kendilerine şan ve şeref kazandıracak bir dinden yüz çeviriyorlar.” demektir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilâhlar olsaydı, yer ve gök elbette bozulup giderdi. Demek ki Arş’ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan uzaktır!”**¹⁶⁸ **“Andolsun ki size şerefınızı yükseltecek bir kitap indirdik. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?”**¹⁶⁹

“Gerçekten bu Kur’ân, senin için de kavmin için de bir öğüttür ve siz ondan sorguya çekileceksiniz!”¹⁷⁰

“İşte bunlar Allâh’ın hidâyet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy! De ki: “Ben, buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Çünkü bu (Kur’ân), âlemlere bir öğütten ibârettir.”¹⁷¹ **“Ya da sen onlardan bir ücret istiyorsun da, bu yüzden bir borç yükü altında mı eziliyorlar?”**¹⁷²

“De ki: Gerçekten Rabbim, kullarından dilediği kimseye rızık genişletir, dilediğine de kısar. Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır!”¹⁷³

وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاجِبُونَ ﴿٧٤﴾

73- Sen gerçekten onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun.

74- Ama âhirete inanmayanlar, bu yoldan ısrarla sapıyorlar!

167. Yûnus, 10/15.

168. Enbiyâ, 21/22.

169. Enbiyâ, 21/10.

170. Zuhurf, 43/44.

171. En’âm, 6/90.

172. Mâide, 5/114.

173. Sebe’, 34/39.

73-74. âyetlerde, Hz. Peygamber'in dosdoğru yola davet ettiği, fakat âhi-
rete inanmayanların ısrarla bu yoldan saptıkları belirtilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz, her ümmete, uygulayacakları bir şeriat, bir ibadet şekli belirledik. O hâlde onlar (ehl-i kitap) bu işte seninle asla çekişmesinler! Sen onları Rabbine çağır. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın.”**¹⁷⁴

“İşte böylece sana da buyruğumuzla Kur'ân'ı vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Fakat Biz Kur'ân'ı bir nur yaptık ki, onunla kullarımızdan dilediğimizi doğru yola iletiyoruz. Şüphesiz ki sen dosdoğru bir yolu gösteriyorsun. (O yol) göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allâh'ın yoludur. İyi bilin ki bütün işler sonunda Allâh'a döner.”¹⁷⁵

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا
يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾

75- Biz onlara acıyıp içinde bulundukları sıkıntıyı gidersek, onlar yine de azgınlıkları içinde bocalayıp duracaklardır.

76- Andolsun, Biz onları azapla da yakaladık; ama onlar yine de Rab'lerine boyun eğmediler, tazarru ve niyazda da bulunmuyorlar.

75-76. âyetlere göre, onları cehenneme sokmayıp, yeniden dünyaya geri göndersek veya dünyada açlık, kıtlık gibi sıkıntılarını kaldırsak yine eski isyan hâllerine dönerlerdi.¹⁷⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Gerçekte Allah onlarla alay eder de, taşkınlıkları içinde onlara fırsat verir, bu yüzden onlar bir süre başıboş dolaşırlar!”**¹⁷⁷ **“Hiç değilse azâbımız geldiği vakit boyun eğmeleri gerekmez miydi? Aksine kalpleri katılaştı. Çünkü şeytan, yapmakta olduklarını onlara güzel gösterdi.”**¹⁷⁸

174. Hac, 22/67.

175. Şûrâ, 42/52.

176. Kurtubî, Câmi', XII, 95.

177. Bakara, 2/15.

178. En'âm, 6/43.

Hız. Peygamber ﷺ bir hadîsinde şöyle buyurmuştur: “Benim ve sizin durumunuz, bir ateş yakıp da bu ateşe cırcır böcekleri ve pervaneler düşmeye başlayınca, onlara engel olmaya çalışan adamın hâline benzer. Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum, siz ise (bu böcekler gibi) benim elimden kurtulup ateşe girmeye çalışıyorsunuz.”¹⁷⁹

حَتَّىٰ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

77- Ama sonunda önlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımız zaman, birden o azap içinde ümitsizliğe kapılırlar!

77. âyette, inkârda ısrar edenlerin üzerine bir sıkıntı, bir azap inince, birden ümitsizliğe kapıldıkları belirtilir. Bu âyet kimilerine göre Mekke'deki kıtlık ve açlık, kimilerine göre de, Bedir gazvesi, Mekke fethi veya kıyâmet günü kastedilmiştir.¹⁸⁰

İlgili âyette şöyle buyrulur: “**Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, üzerlerine her çeşit hayır kapılarını açtık. Sonunda kendilerine verilen nîmetler yüzünden şımdıkları bir zaman, onları ansızın yakalayışverdik. İşte o zaman onlar bütün ümitlerini yitirdiler.**”¹⁸¹

179. Buhârî, Rikâk, 26; Müslim, Fazâil, 19.

180. Bk. Buhârî, Tefsir, 44/42-44; Tirmizî, Tefsir, 44/1; Ahmed bin Hanbel, I, 431, 432; Kurtubî, Câmi', XII, 95-96.

181. En'âm, 6/44.

﴿ BÂB 5 ﴾

**İNSANA VERİLEN YETENEKLER,
HER ŞEYİN ALLÂH'A ÂİT OLMASI,
HAYAT VE ÖLÜM, ALLÂH'A ÇOCUK İSNADI,
İLÂHLAR VE EVRENDE FESAT, ALLÂH'IN İLMİ**

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُخْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾ بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُوا إِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ۖ إِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِن هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾ قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾ بَلْ آتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

- 78- Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yaratan O'dur. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!
- 79- O, sizi yeryüzünde yaratıp türetendir. Sonunda O'nun huzûrunda toplanacaksınız.
- 80- Sizi yaşatan ve öldüren de O'dur. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesi O'nun eseridir. Aklınızı kullanmaz mısınız?
- 81- Hayır, onlar da öncekilerin söylediklerinin benzerini söylediler.
- 82- Dediler ki: "Öldükten, toprak ve kemik yığını hâline geldikten sonra, biz mi yeniden diriltileceğiz?"
- 83- "Doğrusu biz de, daha önce atalarımız da aynı şeyle tehdit edilip durduk. Fakat bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir!"
- 84- De ki: "Eğer biliyorsanız, söyleyin bakalım; yeryüzü ve onda bulunanlar kimindir?"
- 85- Onlar, "Allâh'ındır." diyecekler. De ki: "Öyleyse düşünmez misiniz?"
- 86- De ki: "Yedi göğün Rabbi ve büyük Arş'ın Rabbi kimdir?"
- 87- "(Onlar) Allah'tır." diyecekler. De ki: "Öyleyse siz Allâh'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?"
- 88- De ki: "Eğer biliyorsanız, söyleyin bakalım; her şeyin hükümlerini elinde olan, koruyup kollayan, ama kendisi korunup kollanmayan kimdir?"
- 89- Onlar yine, "Allah!" diyecekler. De ki: "Öyleyse nasıl oluyor da, böyle yalanların büyüüne kapılıyorsunuz?"
- 90- Doğrusu Biz onlara gerçeği getirdik, onlarsa elbette yalan söylemektedirler!
- 91- Allah çocuk edinmemiştir. O'nunla birlikte başka bir ilâh da yoktur. Öyle olsaydı her ilâh kendi yarattığını alıp götürür ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı! Allah, onların niteledikleri şeylerden uzaktır.

92- Allah görünmeyi ve görüneni bilir; onların ortak koştukları şeylerden yücedir!

78-80. âyetlerde, mü'minlere Allâh'ın çeşitli nîmetleri hatırlatılıyor. İnsana; iştme, görme, düşünme yetenekleri veren, yeryüzünde canlıları yaratıp yayan, yaşatan, öldüren, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gitmesini sağlayanın Allah olduğu; bütün bunları düşünerek Allâh'ı her türlü eksiklikten tenzih etmek gerektiği vurgulanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun Biz sizi yeryüzünde yerleştirdik ve orada sizin için geçim imkânları sağladık. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!”**¹⁸²

“De ki: “Sizi yeryüzünde çoğaltıp yayan O’dur. Ancak O’nun huzûruna gelip toplanacaksınız.”¹⁸³

“İyi bilin ki göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allâh’ındır. Dikkat edin, Allâh’ın verdiği söz gerçektir. Ama onların çoğu bilmezler. Yaşatan da öldüren de O’dur. Siz yalnız O’na döneceksiniz.”¹⁸⁴

“Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardından gelmesinde, akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır.”¹⁸⁵ **“Ey kitap ehl-i kitap! İbrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz? Oysa Tevrat da, İncil de ondan sonra indirilmiştir. Siz aklınızı kullanmaz mısınız?”**¹⁸⁶

81-83. âyetlerde, âhiret inancı olmayan Mekke müşriklerinin, öldükten, toprak ve kemik yığını hâline geldikten sonra, insanın yeniden dirilme-si inancını hayretle karşıladıkları anlatılıyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bilgiden yoksun olanlar: ‘Allah bizimle konuşmalı veya bize bir mûcize gelmeli değil miydi?’ dediler. Bunlardan öncekiler de tıpkı onların söyledikleri gibi söylemişlerdi. Kalpleri nasıl da birbirine benzedi! Oysa Biz, kesin bilgiye ulaşmak isteyenlere, mûcizeleri açık bir şekilde göstermişizdir.”**¹⁸⁷

182. A'râf, 7/10.

183. Mülk, 67/24.

184. Yûnus, 10/55-56.

185. Âl-i İmrân, 3/190.

186. Âl-i İmrân, 3/65.

187. Bakara, 2/118.

“Onlar: ‘Hayat, bu dünyadaki hayattan ibârettir. Biz yeniden diriltilecek değiliz.’ dediler.”¹⁸⁸

“Şimdi olduğu gibi, onlardan öncekiler de ne zaman bir peygamber gelse ona mutlaka ya sihirbaz ya da cinlenmiş, demişlerdi. Yoksa onlar peygamberleri yalanlama konusunda birbirlerine akıl mı verdiler? Hayır! Onlar gerçekten azgın bir toplumdur!”¹⁸⁹

“O kâfirler şöyle dediler: Biz toprak olduğumuz zaman, biz ve atalarımız, gerçekten, biz mi (kabrilerden) çıkarılacağız? Andolsun ki, bu tehdit bize de daha önce atalarımıza da yapılmıştı. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!”¹⁹⁰

“Onun için onlar her türlü mucizeyi görseler de îmân etmezler. Hatta o inkâr edenler sana geldiklerinde: ‘Bu Kur’ân, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!’ diyerek seninle tartışırlar.”¹⁹¹

84-89. âyetlerde, âhiret inancı bulunmayan bir kimseye diyalektik metotla, bâzı sorular sorularak, alınan cevaplarla iknâ edilme yoluna gidildiği görülmektedir.

Soru ve cevaplar şunlardır:

a) Dünya ve içindekiler kimindir? Cevap: Allâh'ındır. Öyleyse düşünmez misiniz? Demek ki, varlıkları yaratan Allâh'ın varlığını akıl kabul ediyor.

b) Yedi göğün, Arş'ın ve bütün evrenin sahibi kimdir? Cevap: Bunların yaratıcısı ve sahibi de Allah'tır, diyecekler. Öyleyse O'na karşı gelmekten niçin sakınmıyorsunuz? sorusu soruluyor.

c) Her şeyi koruyan, kendisi korunmaya muhtaç olmayan kimdir? Sonuç olarak bütün bu gibi sorulara aklını kullanan bir kimsenin vereceği cevap, “Allah” olacaktır.

Böyle olunca da, düşünen bir kimse anlar ki, ilk olarak yaratmaya gücü yetenin, öldükten sonra yeniden diriltmeye de gücü yeter.

Yukarıda 89. âyetteki “ennâ” edatının, “keyfe (nasıl)” anlamı da vardır. Âyetin anlamı; bu kadar açık gerçekler karşısında, nasıl oluyor da, büyülenmiş gibi çok tanrıcılık ve inkârla, küfrün etkisi altında kalıyorsunuz? şeklinde olur.

188. En'âm, 6/29.

189. Zâriyât, 51/52-53.

190. Neml, 27/67-68.

191. E'nâm, 6/25. Âhiret inancı olmayanların benzer sözleri için bk. Mü'minûn, 23/35; İsrâ, 17/49, 98; Sâffât, 37/16, 53; Vâkıa, 56/47; Nâziât, 79/11; Kiyâme, 75/3.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“De ki: ‘Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?’ De ki: ‘Allah’tır!’ O hâlde de ki: ‘Öyleyse siz, O’nun dışında, kendilerine ne bir yarar, ne de bir zarar verme gücüne sahip olmayan koruyucular mı edindiniz?’ De ki: ‘Hiç görmeyenle gören ya da karanlıklarla aydınlık bir olur mu?’ Yoksa onlar, Allâh’a, O’nun yarattığı gibi yaratan ortaklar mı buldular da, Allâh’ın yaratmasıyla, onların yaratmasını birbirine karıştırdılar? De ki: ‘Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O, var olan her şey üzerinde tek başına egemen olandır.’”**¹⁹²

“Gökleri ve yeri yaratan, bunlar gibisini yaratamaz mı? Elbette yaratır. Çünkü O her şeyi yaratan, her şeyi bilendir. Onun işi, bir şeyi dilediği zaman, ona sadece “Ol!” demektir. O da hemen oluverir.”¹⁹³

بَلْ آتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

90- Doğrusu Biz onlara gerçeği getirdik, onlarsa elbette yalan söylemektedirler!

91- Allah çocuk edinmemiştir. O’nunla birlikte başka bir ilâh da yoktur. Öyle olsaydı her ilâh kendi yarattığını alıp götürür ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı! Allah, onların niteledikleri şeylerden uzaktır.

92- Allah görünmeyi ve görüneni bilir; onların ortak koştukları şeylerden yücedir!

90-92. âyetlerde, Allah Teâlâ’nın, kendilerine gerçeği getirdiği hâlde, müşriklerin onu kabul etmedikleri, Allâh’ın çocuk ve ortak edinme ihtiyâcının bulunmadığı vurgulanmaktadır. Eğer Allah’tan başka tanrılar da bulunsaydı, her biri kendi yarattığını alıp götürür, onu yönetmeye kalkar ve evrende kargaşa olurdu.

192. Ra’d, 13/16.

193. Yâsin, 36/82.

Evrenin yaratılışında ve yönetiminde görülen ince hesap ve dengeler, her şeyin Allah tarafından yaratıldığını gösterir. Birden çok ilâh anlayışı, beraberinde güç çatışmasını getirir ve biri diğerine üstün gelince de âciz kalanın ilâhlığından söz edilemez, böyle bir çelişki ve mücâdele evrenin hassas dengesini bozardı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hayır! Daha önce gizlemekte oldukları şeyler ortaya çıkmıştır. Eğer onlar dünyaya geri gönderilselerdi, kendilerine yasaklanan şeyleri yine yaparlardı. Çünkü onlar gerçekten yalan söylüyorlar.”**¹⁹⁴ **“Yoksa Biz melekleri dışı yaratmışız da, onlar buna tanık mı olmuşlar? Dikkat edin! Onlar kendi uydurmaları olarak diyorlar ki: “Allah çocuk sahibi oldu.” Hiç şüphesiz onlar yalan söylüyorlar. Allah, kızları oğullara tercih mi etmiş?”**¹⁹⁵

“Onlar, “Allah çocuk edindi.” dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Hepsi O’na boyun eğmiştir. O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır ve O, bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona sadece “ol!” der, o da oluverir.”¹⁹⁶

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilâhlar olsaydı, yer ve gök elbette bozulup giderdi. Demek ki Arş’ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan uzaktır!”¹⁹⁷ **“Allah, onların bu asılsız yakıştırdıkları münezzeh ve uzaktır.”**¹⁹⁸

“Onlar, Allâh’ı bırakıp, kendilerine ne yarar ne de zarar vermeyen şeylere taparlar, bir de “Bunlar, bizim Allah katındaki şefaatçilerimizdir.” derler. De ki: “Siz, Allâh’a göklerde ve yerde, bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?” Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir.”¹⁹⁹

194. En’âm, 6/28.

195. Sâffât, 37/150-153.

196. Bakara, 2/116-117.

197. Enbiyâ, 21/22.

198. Sâffât, 37/159.

199. Yûnus, 10/18.

﴿ BÂB 6 ﴾

**ALLÂH'A SİĞİNMA DUÂSI, ÖMRÜN UZATILMAMASI,
SÛR'A ÜFLENMESİ, AMELLERİN TARTILMASI,
İYİLER VE KÖTÜLER, SABIR, ŞİRK, İNKÂRCILAR,
ALLÂH'IN YÜCELİĞİ VE EN MERHAMETLİ OLUŞU**

قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيدُنِي مَا يُوعَدُونَ^١ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ
الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾ وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْ تُرِيكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾ إِذْفَعُ
بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ^٢ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ
بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ^٣ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾
حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ^٤ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ
صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا^٥ وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى
يَوْمٍ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾ فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا
يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾
وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ^٦
﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهُهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالْحُوتِ ﴿١٠٤﴾ أَلَمْ تَكُنْ أَتَانِي
تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا
وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ
﴿١٠٧﴾ قَالَ اخْسَرُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي
يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ^٧ ﴿١٠٩﴾
فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِحْرِيًّا حَتَّىٰ أَنْسَوَكُم ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ
﴿١١٠﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا^٨ إِنَّهُمْ هُمُ الْفَاقِرُونَ ﴿١١١﴾

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنْتُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾ أَفَحَسِبْتُمْ أَنْمَّا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنْتُمْ عَلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ^١ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

93- De ki: “Ey Rabbim! Eğer onlara yöneltilen tehdidi mutlaka bana da göstereceksen;

94- Rabbim, beni bu zâlim toplumun içinde bulundurma!”

95- Biz onlara yönelttiğimiz tehdidi sana göstermeye elbette kâdiriz.

96- Sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav! Biz onların sana yakıştırmakta oldukları şeyi çok iyi bilmekteyiz.

97- De ki: “Ey Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım.”

98- “Ey Rabbim! Onların yanımda bulunmasından da sana sığınırım.”

99- Sonunda onlardan birine ölüm gelip çattınca: “Rabbim, der, beni dünyaya geri gönder!”

100- Belki geride bıraktığım dünyada yararlı bir iş yaparım.” Hayır, bu onun söylediği boş bir sözdür. Kaldı ki önlerinde yeniden diriltilecekleri güne kadar süren bir berzah vardır.

101- Sûr’a üfürüldüğü zaman, artık o gün, aralarında ne akrabalık bağı kalacak ne de birbirlerini arayıp soracaklardır.

102- Artık, kimin tartıları ağır gelirse, onlar kurtuluşa erenlerdir.

103- Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar kendilerine yazık edenlerdir. Onlar cehennemde sürekli olarak kalacaklardır.

104- Onların yüzlerini ateş yalar; öyle ki onlar sırttan dişleyle ateşin içinde kalıverirler.

- 105- “Âyetlerim size okunurdu da, siz onları yalanladınız, değil mi?”
- 106- Derler ki: “Ey Rabbimiz! Azgınlığımız bizi yendi ve biz yoldan çıkmış bir topluluk hâline geldik.”
- 107- “Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer bir daha eski hâlimize dönersek, işte o zaman gerçekten kendimize zulmetmiş oluruz.”
- 108- Allah der ki: “O ateş içinde aşağılık bir hâlde kalın! Artık Benimle bir daha konuşmayın!”
- 109- “Çünkü kullarımdan bir kısmı: ‘Ey Rabbimiz! Biz îmân ettik, bizi bağışla, bize merhamet et, çünkü Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!’ diyordu.”
- 110- “Ama siz onları alay konusu yapıyordunuz. Sonunda bu tutumunuz size Beni anmayı unutturdu. Siz onlara gülüp geçiyordunuz.”
- 111- “Ben de sabrettikleri için bugün onları mükâfatlandırdım. Çünkü onlar gerçekten umduklarına kavuşanlardır.”
- 112- Allah inkâr edenlere: “Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?” diye sorar.
- 113- Onlar, da: “Bir gün veya bir günden daha az bir süre kaldık; günleri saymakla görevli olanlara sor!” derler.
- 114- Allah der: “Doğrusu siz çok az bir süre kaldınız; keşke bunu bilseydiniz!”
- 115- “Yoksa Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve sonunda Bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?”
- 116- Gerçek hükümlerlik elinde olan Allah çok yücedir! O’ndan başka ilâh yoktur. O, yüce Arş’ın sahibidir.
- 117- Her kim hakkında hiçbir delil bulunmadığı hâlde, Allah’tan başka bir ilâha yalvarırsa, bunun hesâbını Allah katında mutlaka verecektir. Şüphesiz ki kâfirler kurtuluşa eremezler.
- 118- De ki: “Ey Rabbim! Bağışla ve merhamet et! Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!”

93-98. âyetlerde, Hz. Muhammed ﷺ'den yapması istenen birtakım duâlar bildirilmekte ve bir kötülükle karşılaşınca ona en güzel şekilde karşılık vermesi istenmektedir. Bu duâ ve istekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Topluma gelecek sıkıntı ve azaptan korunma duâsı: Hz. Peygamber'den, kavmime ilâhî bir azap gelirse, beni bundan koru!" diye duâ etmesi istenmekte, ancak Allâh'ın bu azâbı Hz. Muhammed'e göstermeye gücünün yeteceği hatırlatılmaktadır. Hz. Peygamber'in şu şekilde duâ ettiği rivâyet edilmiştir: *"Allâhım! Bir kavmi fitneye düşürmek istediğinde, bu belâya uğramadan benim canımı al!"*²⁰⁰

b) Kötülüğü en güzel şekilde savmasının istenmesi: Allah Teâlâ müşriklerin yapmayı düşündükleri kötülükleri ve Hz. Peygamber hakkında çıkardıkları asılsız iddîaları bildiğini haber vermekte ve kötülüğe karşı koruma altında olduğuna işaret etmektedir. Bu, onları bağışlamak ve onlara aldırış etmemekle olabilir. Çünkü açık saldırıya uğramadıkça, affedici olmak ve sulhu tercih etmek daha hayırlıdır. Başka bir âyette şöyle buyrulur: ***"İyilikle kötülük bir olmaz Sen kötülüğü en güzel şekilde sav! Bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost oluvermiştir! Ancak buna sabredenler kavuşturulur, buna ancak hayırdan büyük nasîbi olan kimse kavuşturulur!"***²⁰¹

c) Şeytanın vesvesesinden ve yanında bulunmasından Allâh'a sığınmak: Çünkü şeytanla birlikte çâreler yarar sağlamaz, şeytan iyiliğe götürmez. Hz. Peygamber şöyle duâ etmiştir: ***"Kovulan şeytandan, onun vesvese, ki bir ve üfürmesinden, her şeyi işiten ve bilen Allâh'a sığınırım."***²⁰²

Nitekim yeme-içme, hayvan kesimi vb. önemli işlere başlarken besmele çekilerek Allâh'ın adının anılması şeytanı uzaklaştırmak içindir. Hz. Peygamber'in başka bir duâsı şöyledir: *"Allâhım! Yaşlılık düşkünlüğünden, yıkıntıdan, boğulmaktan ve ölüm sırasında şeytanın beni etkilemesinden sana sığınırım."*²⁰³ Uykuda korkulan şeyler için öğrettiği duâ: *"Bismillâh, ben Allâh'ın tam kelimeleri ile gazabından, cezâsından, şeytanın vesvesesinden ve benim yanıma uğramasından Allâh'a sığınırım."*²⁰⁴

Şeytan sürekli olarak insanı etkileyerek hak yoldan saptırmak ve Allâh'ın rızasından uzaklaştırma ister, bunun için vesvese verir ve insanı tahrik eder.

200. Tirmizî, Tefsir, 38/4; Ahmed bin Hanbel, IV, 66, 378; Elbânî, Silsile, VII, 1, 502-506, No: 3169.

201. Fussilet, 41/34-35.

202. Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 119, 120; Tirmizî, Mevâkît, 65.

203. Bk. Ebû Dâvûd, Vitr, 32; Nesâî, İstiâze, 61.

204. Bk. Buhârî, Enbiyâ, 10; Müslim, Zikr, 54, 55; Ebû Dâvûd, Tıbb, 19.

Kur'ân-ı Kerîm'in son iki sûresi, Felâk ve Nâs sûreleri, şeytanın bütün bu hîle, tuzak ve vesveselerine karşı Allâh'a sığınma duâlarıdır. Bu sûrelerde Hz. Peygamber'in ve Muhammed ümmetinin şöyle duâ etmesi istenir: **“De ki: Sığınırım ben, o sabahın Rabbine; yarattığı şeylerin şerrinden; karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden; düğümlere üfleyen üfürükçülerin şerrinden ve kıskanç kişinin kıskandığı zaman şerrinden.”**²⁰⁵

“De ki: Sığınırım ben, insanların Rabbine; insanların Melikine; insanların İlâhına; insanların kalplerine kötü şeyler sokan o sinsi vesvesecinin şerrinden; gerek cinlerden gerek insanlardan olan (bütün vesvesecilerin şerrinden Allâh'a sığınırım).”²⁰⁶

Hiz. Peygamber'in özellikle ölüm sırasında şeytanın verebileceğı vesveseye karşı şöyle duâ ettiğı rivâyet edilmiştir: **“Ey Rabbim! Ölüm sırasında şeytanın iğvasıyla beni aldatmasından ve tevbe etmeme engel olmasından sana sığınırım.”**²⁰⁷

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

99- Sonunda onlardan birine ölüm gelip çatınca: “Rabbim, der, beni dünyaya geri gönder!”

100- Belki geride bıraktığım dünyada yararlı bir iş yaparım.” Hayır, bu onun söylediğı boş bir sözdür. Kaldı ki önlerinde yeniden diriltilecekleri güne kadar süren bir berzah vardır.

99-100. âyetlerde, İslâm'ın aydınlık yolundan yüz çeviren birine ölüm ânı gelip, cehennemdeki yerini ve îman etseydi gireceğı cenneti görünce, iyi işler yapıp durumunu düzeltmek üzere yeniden dünyaya dönmeyi temenni eder. Ancak artık, dünyaya dönüşü engel olan ve ölüm ânı ile bu dünyanın sonu arasında yer alan sırlı bir kabir hayatı vardır. Buna, “Berzah âlemi” denir.

Yukarıdaki 100. âyette sözü edilen berzah, rûhun kabirle ve dünya ile ilgisinin olmayacağı anlamına gelmez. Nitekim müfessirlerin çoğunluğuna

205. Felak, 113/1-5.

206. Nâs, 114/1-6.

207. Ebû Dâvûd, Vitir, 32; Nesâî, İstiâze, 61.

göre kıyâmet haşri dünyada olacaktır. Buna göre ruh yeniden bedene sokulunca haşr alanına gelecektir. Bedensel hayata dönmek ancak ba's ile yani yeniden diriltirme ile olacaktır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ölüm ânına kadar günahları işleyip işleyip de, kendisine ölüm gelip çattığında: ‘İşte şimdi ben tevbe ettim.’ diyenlerin ve kâfir olarak ölenlerin tevbeleri kabul edilmez. İşte Biz bunlar için can yakıcı bir azap hazırlamışızdır.”**²⁰⁸

“Ateşin karşısına getirildiklerinde onların hâlini bir görsen! O zaman: ‘Ne olurdu, dünyaya geri gönderilsek de, Rabbimiz’in âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık!’ diyecekler.”²⁰⁹

Hadiste şöyle buyrulur: **“Yedi şey gelip çatmadan önce iyi işler yapmaya bakın! Bu yedi şey şunlardır: a) İnsanı şaşırtan ve görevini yapmaktan alıkoyan fakirlik. b) İnsanı azdıran zenginlik. c) Halsiz bırakan hastalık. d) Bunaklık yapan yaşlılık. e) Ansızın gelen ölüm. f) Gelmesi beklenen şeylerin en kötüsü olan Deccal. g) Belâsı bütün bunlardan daha çok olan kıyâmet günü.”**²¹⁰

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾
فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ
مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾
تَلَفُحٌ وَجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

101- Sûr'a üfürüldüğü zaman, artık o gün, aralarında ne akrabalık bağı kalacak ne de birbirlerini arayıp soracaklardır.

102- Artık, kimin tartıları ağır gelirse, onlar kurtuluşa erenlerdir.

103- Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar kendilerine yazık edenlerdir. Onlar cehennemde sürekli olarak kalacaklardır.

104- Onların yüzlerini ateş yalar; öyle ki onlar sırttan dişleriyle ateşin içinde kalıverirler.

208. Nisâ, 4/18.

209. En'âm, 6/27.

210. Tirmizî, Zühd, 3.

101-104. âyetlere göre, Sûr'a üfürüldüğü anda, herkes kendi derdinin peşine düşecek, akrabalıklar unutulacak, tartıda iyilikleri ağır gelenler kurtulacak, hafif gelenler ise cehenneme sevk edilecek, cehennem ateşi yüzlerini yakınca dişleri görünür hâle gelecektir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sonunda Sûr'a üfürülür. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkarak Rab'lerine doğru koşuyorlar.”**²¹¹ **“İşte o gün kişi kaçır: Kardeşinden; anasından, babasından; karısından ve çocuklarından; çünkü o gün herkesin, kendine yetecek bir işi vardır!”**²¹²

“O gün gökyüzü, erimiş bir mâden gibi olur. Dağlar da atılmış renkli yün gibi olur. Dost, dostun hâlini soramaz.”²¹³

“Gerçek tartı o gün olacaktır. Kimin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar âyetlerimize karşı çıkmaları yüzünden kendilerine yazık edenlerdir.”²¹⁴

“Kimin tartıları hafif gelirse; işte onun anası da (Haviye) uçurumdur. O (Haviye'nin) ne olduğunu sen bilir misin? O, kızgın bir ateştir!”²¹⁵

“Elbiseleri katrandan olacak, yüzlerini ateş bürüyecektir.”²¹⁶ **“Kâfirler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacakları ve kendilerine de kimsenin yardım edemeyeceği o zamanı bir bilselerdi!!”**²¹⁷

Hız. Peygamber yukarıdaki Mü'minûn sûresi 23/104. âyeti okuduktan sonra şöyle buyurmuştur: **“Cehenneme giren bu kişinin ateşle kavrulan üst dudağı büzülüp yüzünün ortasına çıkar; alt dudağı da aşağıya sarkar.”**²¹⁸

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُثَلَّى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾

105- “Âyetlerim size okunurdu da, siz onları yalanladınız, değil mi?”

211. Yâsîn, 36/51.

212. Abese, 80/34-37.

213. Meâric, 70/10.

214. A'râf, 7/8-9.

215. Kâria, 101/8-11.

216. İbrâhim, 14/50.

217. Enbiyâ, 21/39.

218. Tirmizî, Cehennem, 5, Tefsir, 23/5; Ahmed bin Hanbel, III, 88.

105. âyete göre, Sûr'a üflenip kıyâmetin kopması ve amellerin tartılması sonunda cehenneme giren kimselere Cenâb-ı Hak, **“Dünyada iken benim âyetlerimi yalanlayan sizler değil miydiniz?”** diye soracaktır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Size Allâh'ın âyetleri okunup dururken, üstelik O'nun Rasûlü de aranızda bulunurken, nasıl inkârcı olursunuz? Allâh'ın dinine sımsıkı sarılan kimse, şüphe yok ki dosdoğru bir yola iletilmiş olur.”**²¹⁹

“Biz peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, peygamberler geldikten sonra artık insanların Allâh'a karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri kalmasın. Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”²²⁰

“Her kim hidâyet yolunu seçerse, bunu kendi iyiliği için seçmiş olur. Kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü üslenmez. Biz bir peygamber göndermedikçe, hiç kimseye azap edecek değiliz.”²²¹

“Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara: ‘Size uyarıcı bir peygamber gelmemiş miydi?’ diye sorarlar. Onlar derler: ‘Evet, doğrusu bize uyarıcı bir peygamber gelmişti, fakat biz (onu) yalanlamış ve ‘Allah bir şey indirmemiştir, siz ancak büyük bir sapıklık içinde-siniz!’ demiştik.”²²²

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ اخْسَوْا فِيهَا وَلَا تَكْلُمُونَ ﴿١٠٨﴾ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرِيًّا حَتَّى أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا إِنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾

219. Âl-i İmrân, 3/101.

220. Nisâ, 4/165.

221. İsrâ, 17/15.

222. Mülk, 67/8-9.

- 106- Derler ki: “Ey Rabbimiz! Azgınlığımız bizi yendi ve biz yoldan çıkmış bir topluluk hâline geldik.”
- 107- “Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer bir daha eski hâlimize dönersek, işte o zaman gerçekten kendimize zulmetmiş oluruz.”
- 108- Allah der ki: “O ateş içinde aşağılık bir hâlde kalın! Artık Benimle bir daha konuşmayın!”
- 109- “Çünkü kullarımdan bir kısmı: ‘Ey Rabbimiz! Biz îmân ettik, bizi bağışla, bize merhamet et, çünkü Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!’ diyordu.”
- 110- “Ama siz onları alay konusu yapıyordunuz. Sonunda bu tutumunuz size Beni anmayı unutturdu. Siz onlara gülüp geçiyordunuz.”
- 111- “Ben de sabrettikleri için bugün onları mükâfatlandırdım. Çünkü onlar gerçekten umduklarına kavuşanlardır.”

106-111 arası âyetlerde, cehennem ehli ile Yüce Allah arasında vukû bulacak olan bir konuşma sahnesi anlatılmaktadır. Günahkârlar suçlarını îtiraf ederek, bahtsızlıklarının kendilerini yendiğini ve dünyaya yeniden döndürülürse hatâlarını telâfi edeceklerini söylerler. Yüce Allah, artık bu özürleri duymak istemediğini, çünkü kendilerinin dünya hayatında, samimî mü'minlerle alay ettiklerini, hatta bu alay ve küçümsemelerinin onlara kendisini anmayı unutturduğunu bildirir. Mü'minleri ise sabretmelerinin bir karşılığı olarak cennetine soktuğunu haber verir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Bunun üzerine (inkârcılar) derler ki: “Ey Rabbimiz! Sen bizi iki defa öldürdün ve iki defa dirilttin. Mâdemki günahlarımızı anladık; o hâlde bizim için bir çıkış yolu var mı?”**”²²³

“İnkâr edenlere gelince, onlar için cehennem ateşi vardır. Onların ölümlerine hüküm verilmez ki ölsünler, kendilerinden cehennem azâbı da hafifletilmez! İşte Biz her bir nankörü böyle cezâlandırırız! Onlar orada şöyle feryat ederler: “Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar da, daha önce yapmış olduğumuzdan başka iyi bir amel

yapalım!” Size düşünecek olan kimsenin düşüneceği kadar bir ömür vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da gelmişti! Şimdi azâbı tadın bakalım! Çünkü zâlimlere bir yardımcı da yoktur!”²²⁴

“Şüphesiz ki suçlular cehennem azâbında sürekli olarak kalırlar. Kendilerinden bu azap hafifletilmez. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zâlim kimselerdi. Onlar cehennem bekçisine: ‘Ey Mâlik! Rabbin artık canımızı alsın!’ diye seslenirler. O da onlara: ‘Siz böylece kalacaksınız!’ der. Andolsun ki Biz size gerçeği getirdik, ama sizin çoğunuz gerçekten hoşlanmıyorsunuz.”²²⁵

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا
أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِّ الْعَادِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ
كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾

112- Allah inkâr edenlere: “Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?” diye sorar.

113- Onlar, da: “Bir gün veya bir günden daha az bir süre kaldık; günleri saymakla görevli olanlara sor!” derler.

114- Allah der: “Doğrusu siz çok az bir süre kaldınız; keşke bunu bilseydiniz!”

112-114. âyetlere göre, Cenâb-ı Hak inkârcılara dünyada kaç yıl kaldıklarını sorar. Onlar, “Bir gün belki daha kısa bir süre kaldık.” derler. Çünkü kendilerine, hesap vermenin zorluğu ve âhiretin uzunluğu yanında, dünya hayatı çok kısa gelir. Kendilerine “az bir süre kaldıkları” bildirilir ve “Bizim sizi boş yere yarattığımızı, Bize döndürülmeyeceğinizi mi, sanmıştınız?” denilerek azarlanırlar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kıyâmetin koptuğu gün, günah-kârlar dünyada bir saatten fazla kalmadıklarına dâir yemin ederler. İşte onlar, (dünyada da haktan) böyle döndürülüyorlardı!”²²⁶ “O hâlde sen de, peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettikleri gibi sabret! Onlar hakkında acele etme! Çünkü onlar, kendilerine**

²²⁴. Fâtır, 35/36-37.

²²⁵. Zuhurf, 43/74-78.

²²⁶. Rûm, 30/55.

vaad edilen azâbı gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün sadece bir saati kadar kaldıklarını sanırlar! Bu bir tebliğdir! Hiç, yoldan çıkan fâsiklar topluluğundan başkası helâk edilir mi?”²²⁷

﴿فَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ (١١٥)

115- “Yoksa Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve sonunda Bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?”

115. âyete göre insan boş yere yaratılmamış, kendisine birtakım sorumluluklar yüklenmiştir. Bu sorumluluklardan kaçan kimsenin, bir gün Allâh'ın huzûruna çıkıp hesap vereceğinde kuşku yoktur. Çünkü böyle bir hesâbın görülmemesi mutlak adâlet anlayışı ile çelişir. Zira dünya hayatında herkes hakkını tam olarak alamamakta, ya da başkasına âit birtakım hakları yemektedir. Bunların yerlerini bulacağı bir hesaplaşmanın olması aklın da gereğidir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı, kâfirlerin vay hâline!”²²⁸ “İnsan, başiboş bırakılacağını mı sanıyor?”²²⁹**

﴿فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾ (١١٦)
 ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾ (١١٧) وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ﴾ (١١٨)

116- Gerçek hükümlanlık elinde olan Allah çok yücedir! O'ndan başka ilâh yoktur. O, yüce Arş'ın sahibidir.

117- Her kim hakkında hiçbir delil bulunmadığı hâlde, Allah'tan başka bir ilâha yalvarırsa, bunun hesâbını Allah katında mutlaka verecektir. Şüphesiz ki kâfirler kurtuluşa eremezler.

227. Ahkâf, 46/35.

228. Sâd, 38/27.

229. Kıyâmet, 75/36.

118- De ki: “Ey Rabbim! Bağışla ve merhamet et! Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!”

116-118. âyetler, sûrede anlatılan konuların sonuç bölümü gibidir. Nitekim Yüce Allâh'ın evrenin tek hükümdarı olduğu, O'dan başka hiçbir tanrı bulunmadığı, başka bir tanrı iddiâsında bulunanın, buna bir kanıt getiremeyeceği ve Rabbinin katında bunun hesabını vereceği vurgulanır. Son âyetle ise, Hz. Peygamber'e, “Ey Rabbim! Beni bağışla, bana acı, sen acıyanların en hayırlısısın!” diye duâ etmesi emredilerek sûre sona ermektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Egemenliğin gerçek sahibi olan Allah yüceler yücesidir! Sana vahyedilişi tamamlanmadan önce Kur'ân'ı okumada acele etme ve de ki: “Ey Rabbim! Benim ilmimi arttır.”**²³⁰ **“Allah ile birlikte başka bir ilâha tapıp yalvarma! Çünkü O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun zâtından başka, her şey yok olacaktır. Hükümrânlık O'na âittir. Siz de sonunda O'na döndürüleceksiniz.”**²³¹

“Mescidler şüphesiz Allâh'ındır. Öyleyse (orada) Allah ile birlikte başka birisine duâ etmeyin!”²³²

“Eğer Allah, bize lûtufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Meğer inkâr edenler gerçekten kurtuluşa eremezlermiş!” demeye başladılar.”²³³

“Çünkü kullarımdan bir zümre vardı: ‘Ey Rabbimiz! Biz îmân ettik, bizi bağışla, bize merhamet et, çünkü Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!’ diyorlardı.”²³⁴

230. Tâhâ, 20/114.

231. Kasas, 28/88.

232. Cin, 72/18.

233. Kasas, 28/82.

234. Mü'minûn, 23/109.

سُورَةُ النُّورِ

NÛR
SÛRESİ

Nûr sûresi 64 âyettir. Medîne döneminde hicretin altıncı yılında Ahzâb sûresinden sonra inmiştir. 35. âyetle Allâh'ın gökleri ve yeri aydınlatan nûrundan söz edildiği için, sûre bu adı almıştır. İlk yirmi altı âyet ifk olayı ile ilgili olarak inmiştir.

Nûr sûresi toplum ve özellikle aile hayatı ile ilgili önemli birtakım prensipler getirmiştir. Sûrede başlıca; zinânın haram olduğu, zinâ eden erkek ve kadının dünyaya âit cezası, if-fetli kadın ve erkeklere zinâ isnâd etmenin hükmü, Hz. Âişe'nin kendisine yapılan zinâ iftirasından temize çıkması, evlere giriş-çıkış âdâbı, kadın erkek ilişkileri, kadınların örtün-mesi, evliliğe teşvik, Allâh'ın birliğini gösteren

bâzı deliller, aile fertlerinin ev içinde birbirine olan davranışları, canlıların yaratılışı, Allâh'a ve peygambere itaat, yaşlı kadınların örtünme şekli, kimi özür sahiplerinin davranışlarına kolaylık getirilmesi, inanıp yararlı işler yapanların kurtuluşa ereceği gibi konular yer alır.

Hız. Ömer Kûfelilere mektup yazarak Nûr sûresini kadınlara öğretmelerini istemiş, Hız. Âişe de kadınların evlere kapatılmamasını, onlara Nûr sûresinin ve örgü işlerinin öğretilmesini bildirmiştir.¹

1. Kurtubî, Câmi', XII, 106.

﴿ BÂB 1 ﴾

**AİLEYLE İLGİLİ BÂZİ EMİR VE YASAKLAR,
ZİNÂ, KAZF VE LİAN**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ
 ﴿١﴾ الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا
 تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
 وَلِيَشْهَدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً
 أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى
 الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ
 فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ
 الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
 رَحِيمٌ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ
 فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ
 أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَذَرُوا عَنْهَا الْعَذَابَ
 أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ
 غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
 وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Bu indirdiğimiz ve uygulanmasını farz kıldığımız bir sûredir. Belki düşünüp öğüt alırsınız diye onda apaçık âyetler indirdik.**
- 2- Zinâ eden kadın ve zinâ eden erkekten her birine yüz değnek vurun! Eğer Allâh'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, Allâh'ın cezâsını uygulama konusunda bunlara acıyacağınız tutmasın! Mü'minlerden bir topluluk da, onlara uygulanan bu cezâyı şâhit olsun!**
- 3- Zinâ eden erkek, zinâ eden veya Allâh'a ortak koşan bir kadından başkasıyla evlenmez; zinâ eden kadınla da ancak zinâ eden veya Allâh'a ortak koşan bir erkek evlenebilir. Çünkü bu mü'minlere haram kılınmıştır.**
- 4- Namuslu kadınlara zinâ isnâdında bulunup da sonra dört şâhit getiremeyenlere seksen değnek vurun! Onların şâhitliklerini de ebediyyen kabul etmeyin. Çünkü onlar fâsıkların ta kendileridir.**
- 5- Ancak bundan sonra, tevbe edip durumlarını düzeltenler müstesnâdır. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.**
- 6- Karılarına zinâ isnâdında bulunup da kendilerinden başka şâhitleri olmayan kimselere gelince, onlardan her birinin şâhitliği kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dâir dört defa Allah adına yemin edip, şâhitlik etmesidir.**
- 7- Beşinci defa, eğer yalan söyleyenlerden ise, Allâh'ın lânetinin kendi üzerine olmasını diler.**
- 8- Kadının da, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dâir dört defa Allah adına yemin ve şâhitlik etmesi kendisinden cezâyı kaldırır.**
- 9- Beşinci defa, eğer kocası doğru söyleyenlerden ise, Allâh'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler.**
- 10- Üzerinizde Allâh'ın lûtfu ve merhameti olmasaydı ve Allah, gerçekten tevbeleri çok kabul eden, tam hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (sizi hemen cezâlandırırdı!).**

1-2. âyetlerde, uygulanması istenen birtakım hükümlerin bu sûrede yer aldığı, bunlar üzerinde düşünüp öğüt alınması istenmiştir. 2. âyetle, zinâ yasağı bildirilmekte ve bu yasağa uymayanlara yüzer değnek vurulması emredilmektedir.

Zinâ: Had cezâsını gerektiren büyük suç ve günahlardandır. Akıllı ve ergen bir erkekle, yine akıllı ve ergen bir kadının, evlilik dışı cinsel ilişkide bulunmasına “zinâ” denir. Zinâ fiilini yasaklayan kimi âyetler şunlardır: **“Zinâyâ yaklaşmayın. Çünkü o, kötü bir iş ve kötü bir yoldur.”**¹ **“Onlar zinâ da etmezler. Kim bunları yaparsa cezâyâ çarpar. Ona kıyâmet gününde kat kat cezâ verilir.”**² Bundan sonraki iki âyetle, tevbe edip îmânını yenileyen ve güzel amel işleyenlerin bu azaptan kurtulabilecekleri belirtilir.³ Yine yukarıdaki Nûr sûresinin 30 ve 31. âyetlerinde mü'min erkek ve kadınların, gözlerini haramdan sakınmaları ve cinsel organlarını korumaları istenir.⁴

Hiz. Peygamber'den, mü'minleri zinâdan sakındırmak için çeşitli hadisler rivâyet edilmiştir.⁵

Âyetteki “Celde”; ete geçmeyecek, sadece deriyi etkileyecek ölçüde ve elin dirsekten hareketi ile uygulanan sembolik bir cezâdır.

Yukarıdaki zinâ cezâsını bildiren âyetin inmesiyle, Nisâ sûresi 15 ve 16. âyetlerde bildirilen, “fuhuş yapan kadını, suçu dört tanıkla sâbit olunca, ölünceye ya da Allah bir yol gösterinceye kadar evde hapsedme” hükmü ile “tevbe edip, ıslah oluncaya kadar, onlara ezâ etme”yi emreden, iki tür cezânın kaldırıldığı öne sürülmüştür. Kurtubî, bu konuda görüş birliği olduğunu belirtir.⁶

Recm cezâsı: Zinâ eden evli veya dul olan akıllı, ergen, mü'min erkek ve kadına sünnetle öngörülen bir cezâ türüdür.

Medîne döneminde zinâ eden Yahudi bir erkekle kadına Hiz. Peygamber'in recmden daha hafif bir cezâ vereceğini umarak huzûruna geldiklerinde, Allâh'ın Rasûlü onlara Tevrat'ın bu konudaki hükmünü sordu. Gerçeği

1. İsrâ, 17/32.

2. Furkan, 25/68, 69.

3. Bk. Furkan, 25/70, 71.

4. krş. Tevrat, Tesniye, 22/28-29.

5. Bk. Buhârî, Hudûd, 22, Vesâyâ, 23, Edeb, 6; Müslim, İman, 38; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10, Sünnet, 15, Hudûd, 17; Tirmizî, İman, 11.

6. Bk. Kurtubî, Câmi', XII, 107.

gizleyen Yahudiler zinâ edenlere meydan dayağı attıklarını veya yüzlerine kara çalıp dolaştırdıklarını ve böylece günahkârları rezil ettiklerini söylediler. Ancak eski bir Yahudi bilgini olan ve sonradan İslâm'ı da kabul etmiş bulunan Abdullah bin Selam da orada idi ve devreye girerek Tevrat'ta recm âyeti bulunduğunu belirtti. Tevrat getirildi, fakat Yahudiler recmle ilgili âyetin üzerini kapatarak, orada böyle bir hüküm bulunmadığını ileri sürmeye kalktılar. Abdullah bin Selam onların bu oyununu da bozunca, Rasûl-i Ekrem onlara Tevrat hükmünün uygulanmasını emretti.⁷

Bu konuda Hz. Ömer, Hz. Peygamber'den: *"Yaşlı erkeklerle yaşlı kadın zinâ ederlerse, onları recm edin."* sözlerini nakletmiş, bunu âyet sanmışsa da, bunu âyet olarak bilen başka şâhit bulunamadığı için Kur'ân'a alınmamıştır.⁸

Hz. Ömer'in böyle bir kanaatle recm uyguladığı, ancak bu konuda aksi görüşte olan sahâbelerin de bulunduğu anlaşılmaktadır. Buna göre onun recmi, ta'zîr olarak uyguladığı söylenebilir. Ta'zîr cezâsı da toplumun yararı için devletin koyduğu ve gerek kalmadığı zaman kaldırabildiği bir cezâ türüdür.⁹

Nitekim İzzet Derveze'ye göre, Hz. Peygamber, daha önce Arap toplumunda bilinen ve uygulanan zinâ cezâsını, Nûr sûresi ininceye kadar uygulamış, celde âyeti bekârla evli arasında bir ayırım yapmadığı için, bu âyet, Hz. Peygamber'in uyguladığı recmi nesh etmiştir.¹⁰

Günümüz Kitab-ı Mukaddes'inde zinâ ve cezâsı: Tevrat'ta zinâ cezâsı ile ilgili şu hükümler bulunur: Zinâ fiili; evliler arasında, üvey anne ile oğlu arasında, gelinle ya da eşcinseller arasında veya amca karısıyla işlenmişse her ikisi de öldürülür. Kimi zinâ çeşitlerinde ise yakma cezâsı verilir.¹¹

Hz. İslâ dönemindeki bir zinâ olayı, İncil'de özetle şöyle anlatılır: Din bilginleri ve Ferisiler, zinâda yakalanmış bir kadını Hz. İslâ'ya getirip, Mûsâ'nın Yasası'na (Tevrat) göre, böyle bir kadının taşlanması gerekir, sen ne dersin? diyerek İslâ'yı sınamak ve suçlamak istemişlerdi. Aynı soruyu ısrarla sormaları üzerine İslâ doğruldu ve "Aranızda günahsız olan, ona ilk taşı atсын!" dedi. Bunu işittikleri zaman, başta yaşlılar olmak üzere, birer birer dışarı çıkıp İslâ'yı yalnız bıraktılar. Kadın da orta yerde duruyordu. İslâ doğrulup ona,

7. Buhârî, Menâkıb, 26, Hudûd, 24, 37, Tevhid, 51; Müslim, Hudûd, 26, 28.

8. Bk. İbn Mâce, Hudûd, 9; Mâlik, Muvatta, Hudûd, 10; Ahmed bin Hanbel, V, 132, 183.

9. krş. Dârimî, Hudûd, 9.

10. Bk. Derveze, et-Tefsîru'l-Hadis, X, 110; Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, VI, 147, 148.

11. Bk. Levililer, 20/10-14, 20, 24.

“Kadın, nerede onlar? Hiçbiri seni yargılamadı mı?” diye sordu. Kadın, “Hiçbiri, efendim” dedi. İlsâ, “Ben de seni yargılamıyorum”, dedi. “Git, artık bundan sonra günah işleme!”¹²

الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ
أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

3- Zinâ eden erkek, zinâ eden veya Allâh'a ortak koşan bir kadından başkasıyla evlenmez; zinâ eden kadınla da ancak zinâ eden veya Allâh'a ortak koşan bir erkek evlenebilir. Çünkü bu mü'minlere haram kılınmıştır.

3. âyette, zinâ edenlerin ancak birbirine lâayk kimseler oldukları, iffetli kimselerin fuhuş yapanlardan uzak durmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu âyetin, Mekke'den Medîne'ye göç etmekle yoksul düşen ve kimsesiz kalan Suffe ehlinde bâzı müslümanların, ihtiyaçlarını gidermek için, Medîne civarında paralı fuhuş yapan bâzı müşrik kadınlarla evlenmek istediklerini Hz. Peygamber'e bildirmeleri üzerine indiği rivâyet edilmiştir. Nitekim Medîne'de başlangıçta, para karşılığı zinâ eden kadınlar vardı. Zinâ kadını olduklarını tanıtmak için, kapılarının üstüne özel bayrak asan bu kadınlar, Medîne'nin zenginleri idiler. Bunların yanına ya zinâcı biri ya da müşrik girerdi.¹³

Âyetin nüzûl sebebi olarak İbn-i Kesir şöyle bir olay zikreder. Medîne'ye hicret eden müslümanlardan Mirsed, Mekke'de kalan ve müşriklerin hapsederek veya bağlayarak hicret etmesine izin vermediği müslümanları kaçıyordu. Yine bu amaçla Mekke'ye girdiği bir sırada, Mirsed'in Mekke'de oturan eski metresi Anâk onu gördü ve geceyi birlikte geçirmelerini teklif etti. Mirsed, İslâm'ın zinâyı yasakladığını söyleyerek teklifi reddetti. Bunun üzerine kadın bağırdı, onun yerini ve amacını Mekkelilere bildirdi. Mirsed kaçarak canını kurtardı ve Medîne'ye dönünce, başından geçenleri Allâh'ın Rasûlü'ne anlattı ve “Anâk'la evlenebilir miyim?” diye sordu. Hz. Peygamber hemen cevap vermedi ve bir süre sonra yukarıdaki 3. âyet inince, bunu tebliğ etti ve Mirsed'e, “O kadınla evlenme!” dedi.¹⁴

12. İncil, Yuhanna, 8/1-11; bk. Matta, 5/27-32. Ayrıca krş. Tevrat, Tesniye, 22/22, 28, 29, 23/17; Süleyman'ın Meselleri, 6/25, 26, 32-35; Levililer, 20/10-21.

13. Kurtubî, Câmi', XII, 168; Süleyman Ateş, age, VI, 152.

14. İbn Kesir, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, VI, 8-9.

Bu âyetin anlamı ve hükmü üzerinde fakihler arasında farklı yorumlar meydana gelmiştir. Özellikle karşılıklı zinâ etmeyi alışkanlık hâline getiren ve bunda bir sakınca görmeyenlerin haramı helâl sayma yoluyla akîde bozukluğuna uğradıkları ve bunu ancak müşriklerin yapabileceğine dikkat çekilmiştir. Az sayıda fakihe göre, zinâ eden bir kimse ile mü'min evlenemez, evlenirse nikâhı feshedilir. Bu görüşte olanlar yukarıda zikrettiğimiz Hz. Peygamber'in, Mirsed'e câhiliye döneminden dostu olan Anâk ile evlenmesine izin vermemesini delil olarak zikrederler.

Çoğunluğun görüşü: Hz. Ebûbekir, Ömer ve Abdullah bin Abbâs ⋮'den zinâ edenle evlenmenin câiz olduğu nakledilmiştir. Bu cumhurun görüşü olup, dört fıkıh mezhebi de bu görüştedir. Çoğunluğun dayandığı deliller şunlardır: Hz. Âişe ⋮'den rivâyete göre, Hz. Peygamber ⋮'e, bir kadınla zinâ eden ve onunla evlenmek isteyen kimsenin durumu sorulmuştu. O şöyle cevap verdi: “Öncesi sifah, sonu nikâhtır. Haram helâli haram kılmaz.”¹⁵

İbn-i Abbâs ⋮'e bunun benzeri bir soru sorulmuştu. O şöyle dedi: “Öncesi sifah, sonu nikâhtır. Bunun benzeri şudur: Bir adam, birinin bahçesine girip ürünlerinden alıyor. Sonra bahçe sahibi gelince, bu ürünleri parasını verip satın alıyor. Çaldıkları haramdır, fakat satın aldıkları helâldir.”¹⁶

Bâzı fakihler de bu sûrenin aşağıdaki 32. âyeti ile neshedildiğini söylemişlerdir. “Sizden olan bekârları, köle ve câriyelerinizden durumları evlenmeye uygun olanları evlendirin! Eğer bunlar yoksul iseler, Allah lûtfundan onlara zenginlik verir. Çünkü Allah lûtfu çok geniş olan, (her şeyi) bilendir.” Buna göre zinâ etmekte olan birisi ile evlenmek haram olmakla birlikte nikâhı feshedilemez.

Başka bir görüşe göre, yukarıdaki âyette nesih söz konusu olmamakla birlikte, âyetin genel anlamına göre fâsık zinâkâr erkek, yine kendisi gibi bir kadına rağbet ettiği gibi, fâsık ve günahkâr kadın da kendisi gibi bir erkeğe rağbet eder, onunla hatta müşrik bir erkekle evlenmeyi ister. Diğer yandan âyette kastedilen, zinâyı alışkanlık hâline getirenlerdir. Bunlarla evlenmek çirkindir, haramdır ve bir mü'mine yakışmaz, böyle bir evliliği ancak zinâkârlar ve müşrikler yapar.¹⁷

Sonuç olarak İslâm'da, evlenilecek bayanın, “namuslu olması, zinâ kadını olmaması ve gizli dostunun bulunmaması” gibi niteliklere önem verilmiştir.¹⁸

15. Taberânî, Dârekutnî; Sâbü'nî, Tefsîru Âyâtî'l-Ahkâm, Dimaşk, 1977, II, 50.

16. Kurtubî Tefsîri, XII, 170.

17. İbnü'l-Arabî, III, 1329-1332.

18. Bk. Nisâ, 4/25; Mâide, 5/5; Nûr, 24/26, 32.

Namuslu bir erkeğin, fuhşuna devam eden bir kadınla; namuslu bir kadının da günahına devam eden zinâcı bir erkekle evlenmesi câiz değildir. Ancak tevbe eden, günahından temizlenmiş olur. Vaktiyle zinâ etmiş olsa da, tevbe eden bir kadın veya erkekle yapılacak evlilik geçerli olur.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler ise kötü kadınlara; iyi kadınlar, iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara yaraşır. İşte bu iyiler iftiracıların söylediklerinden uzaktır. Onlar için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır!”**¹⁹

وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

4- Namuslu kadınlara zinâ isnâdında bulunup da sonra dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun! Onların şahitliklerini de ebediyyen kabul etmeyin. Çünkü onlar fâsıkların ta kendileridir.

5- Ancak bundan sonra, tevbe edip durumlarını düzeltenler müstesnâdır. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.

4-5. âyetlerde, namuslu bir kadına zinâ iftirası atan ve bunu dört şahitle ispat edemeyenlere uygulanacak dünyevî cezâ açıklanmış, ancak tevbe edip durumlarını düzeltenler bundan istisnâ edilmiştir.

Kazf (zinâ isnâdı): Bir terim olarak iffetli kadına zinâ isnâdında bulunmak demektir. Âyetteki “muhsanât” ifâdesi; müslüman, evli, bekâr, namuslu, hür, akıllı ve ergen kadınları kapsar.²⁰ Çoğunluğa göre iffetli erkekler de bu kapsamdadır. Bir kimseye karşı, zinâ suçlaması yapan kişi, dört şahitle bunu ispat edemez veya zinâ ile suçlanan kişi zinâsını kabul etmezse, suçlamayı yapan kişi “iftiracı” durumuna düşer. Kendisine âyette üç türlü cezâ öngörülür: a) Seksen değnek vurulması, b) Bundan sonra mahkemede hiçbir konuda şahitliğinin kabul edilmemesi, c) Fâsık sayılması. Fâsık; doğru

19. Nûr, 24/26.

20. krş. Nisâ, 4/24, 25.

yoldan çıkan Allâh'a isyan eden kimse demektir. Bir âyetle fâsıkların özel-likleri şöyle belirtilir: **“Onlar kesin söz verdikten sonra Allâh'a verdikleri sözü bozarlar, Allâh'ın emrettiği sıla-i rahmi (akraba ziyaretini) keserler ve veryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte bunlar ziyâna uğrayanların ta kendileridir.”**²¹

Zinâ iftirasına dördüncü bir cezâ olarak, dünya ve âhirette lânetlenme ve büyük bir azap da eklenir.²² Hz. Peygamber zinâ iftirasını, helâk edici yedi büyük günah arasında saymıştır.²³

Hanefîlere göre, zinâ iftirası atan kişi, tevbe etmesi durumunda fâsiklikten kurtulursa da, şâhitlik yapma ehliyetini kazanamaz. Şâfiîlere göre ise tevbe ederse, hem fâsiklığı sona erer, hem de başka konularda şâhitliği geçerli olur.

İslâm'da cehennem karşısında cennet, günah karşısında af ve mağfiret birlikte bulunur. Allah Teâlâ kimi hakları korumak için şiddetli cezâlar koymuş, fakat buna karşılık da kişinin İslâmî hükümlere samimî olarak teslim ve râzı olma durumuna göre, kuluna rahmet ve mağfireti ile de muâmele etmiştir.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de haksız yere cana kıyan veya zinâ edenlerin kıyâmet günü, alçaltılmış olarak, sürekli bir şekilde azapta kalacakları bildirildikten sonra şöyle buyrulur: **“Ancak tevbe edip, îmânını yenileyen ve sâlih amel işleyenler bunun dışındadır. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir. Yine kim tevbe edip, sâlih amel işlerse, şüphesiz o tevbesi kabul edilmiş olarak Allâh'a döner.”**²⁴

وَالَّذِينَ يَزُمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَذَرُهَا الْعَذَابُ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾

21. Bakara, 2/27.

22. Bk. Nûr, 24/23.

23. Bk. Buhârî, Vesâyâ, 23.

24. Furkan, 25/70, 71.

6- Karılarına zinâ isnâdında bulunup da kendilerinden başka şâhitleri olmayan kimselere gelince, onlardan her birinin şâhitliği kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dâir dört defa Allah adına yemin edip, şâhitlik etmesidir.

7- Beşinci defa, eğer yalan söyleyenlerden ise, Allâh'ın lânetinin kendi üzerine olmasını diler.

8- Kadının da, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dâir dört defa Allah adına yemin ve şâhitlik etmesi kendisinden cezâyı kaldırır.

9- Beşinci defa, eğer kocası doğru söyleyenlerden ise, Allâh'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler.

6-9. âyetlerde, karısını zinâ ile suçlayıp kendisinden başka şâhit bulunmayan kimse ile ilgili izlenecek yol gösterilmektedir. Âyette gösterilen muhâkeme usûlüne “Lian veya Mülâ‘ane” denir.

İbn-i Abbâs'tan rivâyete göre, Hilâl bin Ümeyye, kendi eşinin zinâ ettiğini söyleyerek Nebî ﷺ'e şikâyetle bulunmuştu. Bunu dört şâhitle ispat edemeyince, dördüncü âyette bildirilen kazf suçunu işlemiş durumuna düştü. Bunun üzerine inen 6-9. âyetler, eşler için mülâane usûlünü getirdi. Hilâl ve eşi karşılıklı olarak yeminleştiler.²⁵

Lian-mülâ‘ane: Bir erkek, eşine karşı zinâ suçlamasında bulunur ve kendisinden başka şâhit bulunmazsa, yargıcın önünde dört kez, “Allâh'a yemin olsun ki, bu kadına isnâd ettiğim sözde, doğru olduğuma şâhitlik ederim.” dedikten sonra, beşincide, “Eğer yalan söylüyorsam, Allâh'ın lâneti üzerime olsun.” der. Kadın da buna karşılık dört kez, “Billâhi kocam yalan söylüyor.” dedikten sonra, beşincide, “Eğer kocam doğru ise, Allâh'ın gazabı üzerime olsun.” der. Bu şekilde yemin etmesi kadından cezâyı kaldırır ve Hanefîlere göre evlilik “bain (kesin ayırıcı) talâk”la sona erer.

Lian sonunda hâkimin evliliğe son vermesi Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre “bâin talâk/kesin boşama” sayılır ve çocuk varsa, onun nesebi reddedilmiş olur. Çoğunluk fakihlere göre ise lian “evliliği fesih” niteliğindedir.²⁶

25. Buhârî, 24/3.

26. Bk. Kâsânî, age, III, 244 vd.; İbnü'l-Hümâm, age, III, 253 vd.; İbn Rüşd, age, II, 120. vd.; İbn Kudâme, Muğni, VII, 410 vd. 473.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

10- Üzerinizde Allâh'ın lûtfu ve merhameti olmasaydı ve Allah, gerçekten tevbeleri çok kabul eden, tam hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (sizi hemen cezâlandırırdı!).

10. âyette, yukarıda belirtilen yasaklara uymayıp, zinâ eden veya zinâ iftirasında bulunan kimseye, Allâh'ın lûtfu ve merhameti olmasa, bunları hemen cezâlandırmasının söz konusu olabileceğine dikkat çekilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ancak siz, bunun ardından yine sözünüzden döndünüz. Eğer üzerinizde, Allâh'ın lûtfu ve merhameti olmasaydı, şüphesiz en büyük zarara uğrayanlardan olurdunuz.”**²⁷ **“Eğer size Allâh'ın lûtfu ve merhameti olmasaydı, pek azınız dışındaydı şeytana uyardınız.”**²⁸

“Eğer sana Allâh'ın lûtfu ve merhameti olmasaydı, onlardan bir grup seni vereceğin hükümde şaşırtmaya yeltenecekti. Oysa onlar ancak kendilerini saptırırlar ve sana hiçbir zarar veremezler.”²⁹

“Eğer üzerinizde Allâh'ın lûtfu ve merhameti olmasaydı ve Allah gerçekten çok şefkatli ve merhametli olmasaydı (hâliniz nice olurdu)?”³⁰, **“Eğer üzerinizde Allâh'ın lûtfu ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbiri asla temize çıkamazdı. Ama Allah, dilediğini temize çıkarır. Çünkü Allah her şeyi işiten ve bilendir.”**³¹

27. Bakara, 2/64.

28. Nisâ, 4/83.

29. Nisâ, 4/113.

30. Nûr, 24/20.

31. Nûr, 24/21.

﴿ BÂB 2 ﴾

İFK OLAYI, ÇİRKİN ŞEYLERİN
TOPLUMDA YAYILMASINI İSTEYENLER

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ ۖ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم ۚ بَلْ هُوَ خَيْرٌ
 لَّكُمْ ۚ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ ۚ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ
 لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ
 بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا ۖ وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾ لَوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ
 شُهَدَاءَ ۚ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَٰئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾
 وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا
 أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِالسَّتِيزَةِ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَهِكُمْ
 مَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا ۚ وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾
 وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا ۖ سُبْحَانَكَ هَذَا
 بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا ۚ إِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ۚ
 ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ
 يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۚ فِي الدُّنْيَا
 وَالْآخِرَةِ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
 وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

- 11- O zinâ iftirasını ortaya atanlar içinizden bir topluluktur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın; aksine bu, sizin için bir iyiliktir. O iftiracılar her biri için işlediği günahın cezâsı vardır. İçlerinden günahın büyüğünü yüklenen kimseye ise daha büyük bir azap vardır!
- 12- Bu iftirayı işittiğiniz zaman, mü'min erkek ve kadınların, içlerinden hüsnü zanda bulunarak, "Bu, apaçık bir iftiradır." demeleri gerekmez miydi?
- 13- Bu iftirayı atanların iddiâları için dört şâhit getirmeleri gerekmez miydi? Şâhit getiremediklerine göre onlar Allah katında yalancıların ta kendileridir.
- 14- Eğer dünya ve âhirette size Allâh'ın lûtfu ve merhameti olmasaydı, yaydığınız bu iftira yüzünden size gerçekten büyük bir azap dokunurdu.
- 15- Çünkü siz, hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığınız şeyi dilinize doluyor, ağızdan ağza dolaştırıyor ve bunun önemsiz bir şey olduğunu sanıyordunuz! Oysa bu, Allah katında çok büyük bir günahdır.
- 16- Siz, o iftirayı işittiğinizde, "Bunu konuşmamız bize yakışmaz, hâşâ bu çok büyük bir iftiradır!" demeniz gerekmez miydi?
- 17- Eğer inanmış kimseler iseniz, böyle bir şeyi bir daha asla yapmamanız için, Allah size öğüt veriyor.
- 18- Ve Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor. Allah hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.
- 19- Şüphesiz Mü'minler arasında hayasızlığın yayılmasını isteyenler için, dünyada da âhirette de can yakıcı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.
- 20- Üzerinizde Allâh'ın lûtfu ve merhameti olmasaydı ve Allah gerçekten çok şefkatli ve merhametli olmasaydı (hâliniz nice olurdu)?

11-20. âyetlerde, Hz. Âişe'ye atılmış olan iftiradan söz edilir ve bu olay kınanır.

İFK OLAYI

İfk; açık yalan ve iftira demektir. Hz. Âişe'den nakledildiğine göre olay şöyle olmuştur: Hz. Peygamber, bir sefere çıkacağı zaman, kur'a yoluyla eşlerinden birini yanına alırdı. Hicretin 5. yılında vukû bulan, Mustalikoğulları Gazvesine, eşi Hz. Âişe'yi götürmüştü. Dönüş yolunda bir konaklama sırasında, Hz. Âişe doğal bir ihtiyâcı için, konaklama yerinin biraz uzağına gitmiş, dönüşte gerdanını düşürdüğünü anlayınca geri dönmüş, bu sırada kâfile onu devesinin mahfesi içinde olduğunu sanarak yola çıkmıştı. Hz. Âişe'nin geride kaldığını fark eden, artçı müslüman bir görevli olan Safvan bin Muattal es-Sülemî رضی اللہ عنہ, onu hayvanına bindirerek ilerlemekte olan orduya yetiştirdi.

Elmalılı merhumun tespitine göre Hz. Âişe رضی اللہ عنہا ifk olayını şöyle anlatır: Rasûlullah ﷺ sefere çıkmak istediği zaman, kadınları arasında kur'a çeker, hangisinin ismi çıkarsa onunla giderdi. Benî Mustalik gazvesinden önce yaptığı kur'ada benim ismim çıktı, bundan dolayı Rasûlullah ile birlikte çıktım ve bu, hicab (örtünme) âyetinin indirilmesinden sonra idi. Onun için bir hevdece (deve üzerine konulan kapalı taşıyıcıya) konuldum, dönüşte Rasûlullah Medîne'ye yaklaşınca bir yerde konakladı, sonra da yola çıkılması için nidâ ettirdi. Yola çıkmaya seslendikleri sırada ben kalktım ve yürüyüp ordugâhi geçtim, tuvalete gittim, yerime dönerken göğsümü yokladım, ne göreyim! Zafâr boncuklarından bir dizim vardı, kopmuş düşmüş, bunun üzerine döndüm, kaybolan dizimi aradım, bunu aramak beni alıkoymdu.

Benim yol naklimi yapmakta olan grup varmışlar, hevdeci yüklemişler ve beni içinde sanmışlar. Çünkü hafif idim ve beni hevdece sanmışlar, deveyi çekmişler gitmişler. Döndüğüm zaman orada kimseyi bulamadım, bundan dolayı belki beni aramak için dönerler dedim, oturdum. Derken uyumuşum, Safvan b. Muattal ordunun arkasına kalır, insanların eşyalarını araştırır, bir şey kalmış ise kaybolmaması için diğer konak yerine götürürdü, beni görünce tanımış.³² Onun, **“إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ”** ***“Allah'tan geldik ve yine O'na döneceğiz.”***³³ demesiyle uyandım, hemen yüzümü örttüm, devesinden indi, ben bininceye kadar çekildi, bindim. Sonra deveyi çekti, yürüdü, öğle sığağında orduya yetiştik; inmişler, bağırsıyorlardı. İndikleri zaman beni bulamadıklarından insanlar çalkalanmış, o sırada imiş ben üzerlerine varıverdim, artık herkes beni konuşmuş. Beni lakırdıya almış, helâk olan helâk olmuş.

32. Buhârî, Tefsir sûre, 24/6.

33. Bakara, 2/156.

Allâh'ın Rasûlü Medîne'ye ayak bastı ve bende bir ağrı, sızı meydana geldi. Fakat rahatsız olduğum zamanlar Peygamber ﷺ'den alışageldiğim ilgi ve lûtfu bu defa göremedim, ancak yanıma giriyor, "nasıl o?" diyordu. Bu beni işkillendirdi, henüz söylenen sözlerden haberim yoktu, sonunda nekâhet dönemine geldim. Bir gece Mistah'ın annesi ile hacetimiz için dışarı çıktım. İsimiz biter bitmez yine Mistah'ın annesi ile odama doğru döndük. Derken Mistah'ın annesi mırtı, yani yün çarşafı içinde sürçtü ve "Mistah helâk olsun!" dedi. Ben bu söze karşı çıktım. "Bedir'de bulunmuş bir zât için niçin böyle söylüyorsun?" dedim, "Haberin yok mu" dedi, "ne var" dedim. "Ben dedi, şehâdet ederim ki, sen gerçekten o, الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ *"Habersiz mü'min hanımlar"* dansın. Sonra ifk (zinâ iftirası) atanların dediklerini anlattı. Derhâl hastalık üstüne hastalığım arttı, hemen ağlayarak döndüm.

Sonra Rasûlullah yanımıza girdi ve "nasıl o?" dedi. "Bana izin ver, ana-babamın yanına gideyim." dedim. İzin verdi, ben de anama babama gittim. Anneme: "Ey anne, dedim, insanlar neler söylüyorlar?" "Kızcağızım! dedi, kendini üzme, vallâhi bir erkeğin yanında sevgili parlak bir kadın olsun ve ortakları bulunsun da aleyhinde çok laf etmesinler, pek azdır. Daha dedi, bu ana kadar söylenilen sana mâlûm olmadı mı?" Ben ağlamaya başladım ve bütün gece sabahı ettim, yine ağlıyordum. Ağlarken babam yanıma geldi, anneme, "bu niye ağlıyor?" dedi. "Bu ana kadar söylenilenden bilgisi yokmuş" dedi. Babam da ağladı, "sus kızım" dedi. O gün durdum, gözyaşım dinmiyordu, ana-babama ağlamak ciğerimi parçalayacak gibi geliyordu. İkisi de yanımda oturmuş, ben ağlarken Rasûlullah ﷺ üzerimize geliverdi, selam verdi, sonra oturdu. Hakkımda söylenilen söylentilerden beri yanımda oturmamıştı ve bir ay olmuş Allah Teâlâ ona benim bu işimle ilgili vahiy indirmemişti.

Sonra dedi ki: *"Ey Âişe! Durum önemli, senin hakkında bana şöyle şöyle söz ulaştı şimdi sen bu durumdan temiz ve beri isen Allah, şüphe yok ki seni aklayacak ve eğer bir günaha düştünse Allâh'a istiğfâr ile tevbe et. Çünkü kul tevbe edince Allah Teâlâ tevbeyle kabul eder."* Ne zaman ki Peygamber ﷺ konuşmasını bitirdi, gözyaşlarım boşandı, sonra babama "Taraftımdan Rasûlullâh'a cevap ver." dedim. "Vallâhi ne diyeceğimi bilmiyorum." dedi. Bunun üzerine anneme, dedim, "Taraftımdan Rasûlullâh'a cevap ver." O da "Vallâhi ne diyeyim, bilmiyorum," dedi. Ben henüz küçük yaşta bir taze idim, Kur'ân'dan çok delil getirebilecek hâlde değildim. Dedim ki: "Vallâhi ben anladım. Siz bunu işitmişsiniz, hatta gönüllerinizde yer etmiş, inanmışsınız. Şimdi ben size beriyim desem, inanmayacaksınız

ve eğer benim muhakkak tertemiz olduğumu Allah bilip dururken size kötü bir îtirafta bulunsam hemen tasdik edeceksiniz. Vallâhi benimle size başka bir mesel bulamıyorum, ancak Yusuf'un babası o sâlih kulun -ki ismini zikretmemiştim- dediği gibi مَا تَصِفُونَ *“Artık (bana düşen) güzel bir sabırdır. Sizin anlattığınıza göre, yardımına sığınılacak ancak Allah'tır.”*³⁴ dedim, sonra dönüp yatağıma yattım.

O hâlde ben vallâhi biliyordum ki, Allah Teâlâ muhakkak beni temize çıkarır. Fakat vallâhi, hakkımda bir Kur'ân âyetini indirileceğini sanmıyordum. Benim işim nefsiye göre, Allah Teâlâ'nın indireceği bir âyette ele alınacak bir konu değildi. Fakat şunu umuyordum, Rasûlullah uykuda bir rüya görür de Allah, beni onunla temize çıkarır. Allah bilir ya, Rasûlullah yerinden kalkmamıştı, ehl-i beytten kimse de dışarı çıkmamıştı. Allah Teâlâ, Peygamberine vahyi indiriverdi, ona vahyedilirken olagelen hâl hemen geliverdi ki, kış gününde bile vahyin ağırlığından dolu danesi gibi ter dökülürdü. Bunun üzerine, bir örtü örtüldü ve başının altına bir yastık konuldu. Vallâhi ben telaş etmedim, aldırmadım, çünkü beraatımı, suçsuzluğumu biliyordum. Fakat Rasûlullah açılıncaya kadar, insanların dediklerine hak verecek bir vahiy gelivermek korkusundan, anamın babamın canları çıkacak sandım.

Ne zaman ki Rasûlullah açıldı, gülüyordu, ilk söylediği kelime şu oldu: “Müjde ey Âişe! Rahat ol, vallâhi Allah, seni kesin olarak aklandı.” dedi. “Hamd, Allâh'a; ne sana, ne de ashâbına.” dedim. Annem, dedi “Kalk ona!” Ben, “Vallâhi ne ona kalkarım, ne de beratımı indiren Allah'tan başkasına hamd ederim.” dedim.”³⁵ Burada Allah Teâlâ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ...’den itibâren on âyet indirmişti. Bunun üzerine Ebûbekir, “Vallâhi bundan sonra artık Mistah'a infâk etmem.” dedi. Çünkü ona yakınlığı ve yoksulluğu sebebiyle nafaka veriyordu. Bu sebeple de Allah Teâlâ şu âyeti indirdi. وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ... *“İçinizden faziletli olanlar (yakınlara...) vermemeye yemin etmesinler. Allâh'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz?”*³⁶ Bunun üzerine Ebûbekir de “Evet, vallâhi, Allâh'ın beni mağfiret etmesini severim.” dedi, Mistah'a yine nafakası verilmeye devam edildi. Sonuç olarak özümlle ilgili bu âyetler inince Rasûlullah kalktı minbere çıktı, bunları anlattı ve Kur'ân'ı okudu ve minberden inince, iftira işine adı karışan Abdullah b. Ubeyy,

34. Yûsuf, 12/18.

35. Nûr, 24/11.

36. Nûr, 24/22.

Mistah, Hamne ve Hassan adlı dört kişiye had cezâsı uygulattı.³⁷ Bâzı hadislerde, iki erkek bir kadına had uygulandığından söz edilir, Abdullah b. Übey'den söz edilmez.³⁸

Böylece, Hz. Âişe inen 11-22 arası âyetlerle temize çıkmış oluyordu. O, Allâh'a hamd etti.³⁹

Bu âyetteki “günahın büyüğünü yüklenen kişi”nin, münâfıkların başı Abdullah bin Übey olduğu nakledilmiştir.⁴⁰ Bu kişi Medîne'ye kral adayı idi. Hz. Peygamber'in Medîne'ye gelişi ile bu hayali sonuçsuz kalmıştı. Bu yüzden İslâm toplumunda sürekli bir eksiklik, bir çöküntü olmasını bekliyordu.⁴¹ Günümüzde, yolculuk sırasında kazâ geçiren ve tek başına uzun yolculuk yapmak zorunda kalan bir bayan için, bu olay bir delil teşkil eder. Bir toplulukla yola devam etme imkânı bulunmayınca, zarûret sebebiyle yabancı bir erkekle yolculuk yapabilir. Bundan dolayı hemen suçlama yoluna gidilmemelidir.

Yukarıdaki 24/13. âyette, 4. âyete atıf yapılarak, bu iftirayı atanların dört şâhitle bunu ispat etmesi gerekmez miydi? İftirayı işitenler, bunu niçin düşünmediler? Soruları sorularak mü'minlerin daha temkinli konuşması gerektiğine işaret edilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hoşunuza gitmese de, savaş size farz kılındı. Ama hoşunuza gitmeyen bir şey sizin için hayırlı olabilir. Hoşunuza giden bir şey de sizin için kötü olabilir. Gerçeği Allah bilir, siz bilmezsiniz.”**⁴²

“Eşlerinizle iyi bilinen örfe göre geçinin! Eğer kendilerinden hoşlanmadınızsa, olabilir ki siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur!”⁴³

“Namuslu kadınlara zinâ isnâdında bulunup da sonra dört şâhit getiremeyenlere seksen değnek vurun! Ve asla şâhitliklerini kabul etmeyin. Bunlar fâsıkların ta kendileridir.”⁴⁴

37. Elmalılı, age, V, 559, 560.

38. Bk. Tirmizî, Tefsir, 24; Ebû Dâvûd, Hudûd, 34.

39. Bk. Buhârî, Tefsir, 24/6, 12, 13, 12/18; Şehâdât, 15, Megâzî, 34; Müslim, Tevbe, 56; Ahmed bin Hanbel, VI, 194, 195.

40. Bk. Buhârî, Tefsir, 24/6.

41. Bk. Tevbe, 9/101.

42. Bakara, 2/216.

43. Nisâ, 4/19.

44. Nûr, 24/4.

“Allâh’ın size lûtfu ve merhameti olmasaydı ve Allah, gerçekten tevbeleri çok kabul eden, tam hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (sizi hemen cezâlandırırdı!).”⁴⁵

“İşte sizler böylesiniz! Hadi diyelim biraz bilginiz olan konuda tartıştınız, ya hiç bilginiz olmayan konularda niçin tartışıyorsunuz? Allah bilir, siz bilmezsiniz.”⁴⁶

“Düşünüp anlamanız için Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor.”⁴⁷ “İşte Allah, bir yanlış yapmayın diye bu hükümleri açıklıyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”⁴⁸

Ebû Hüreyre ؓ’ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Kul iyice düşünmeden aceleyle bir şey söyler de, bu yüzden cehennemin doğu ile batısı arasından daha uzun bir yerine düşer.”⁴⁹ Başka bir rivâyet şöyledir: “Kul, Allâh’ın hoşnut olduğu bir sözü önemsemeksizin söyleyiverir de Allah onun derecesini yükseltir. Yine kul, Allâh’ın gazabını gerektiren bir sözü önemsemeksizin söyleyiverir de Allah onu bu sözü sebebiyle cehennemin dibine atar.”⁵⁰

Müslümanın ayıbı örtmekle ilgili çeşitli hadîs-i şerîfler nakledilmiştir. Bâzıları şunlardır: “Allâh’ın kullarını incitmeyiniz, onların ayıplarını araştırmayınız. Kim müslüman kardeşinin ayıbını araştırırsa, Allah da onun ayıbını araştırır; evinin içinde bile onu rezil eder.”⁵¹

“Bir kimse bir müslümanın ayıbını örterse, Allah da onun dünya ve âhiretteki ayıplarını örter.”⁵²

“İşlediği günahları açığa vuranlar dışında, ümmetimin tamamı affedilmiştir. Bir kimsenin gece kötü bir iş yaptığı, Allah onu örttüğü hâlde sabahleyin kalkıp: Ey falan! Ben gece şöyle şöyle yaptım, diye açıklaması, açıkça yapılan günahlardandır. Oysa o kişi, Rabbi kendisinin kötülüğünü örttüğü hâlde sabahlamıştı. Fakat o Allâh’ın örttüğünü açığa vurarak sabahlıyor.”⁵³

45. Nûr, 24/10.

46. Âl-i İmrân, 3/66.

47. Bakara, 2/242.

48. Nisâ, 4/176.

49. Buhârî, Rikâk, 23; Müslim, Zühd, 49, 50.

50. Buhârî, Rikâk, 23; Tirmizî, Zühd, 10.

51. Ahmed bin Hanbel, V, 27; Heysemî, Mecma', VIII, 86, 87.

52. Müslim, Zikr, 38; İbn Mâce, Mukaddime, 17.

53. Buhârî, Edeb, 60; Müslim, Zühd, 52.

“Kardeşinin ayıbına sevindiğini açıkça belirtme. Çünkü Allah ona merhamet eder, senin başına da o ayıpladığın hâli verebilir.”⁵⁴

BENÎ MUSTALİK GAZVESİ

Müstalikoğulları Mekke ile Medîne arasında Medîne'ye yaklaşık 96 km mesâfede bulunan Fur' bölgesinde, Rabiğ ve Usfan'da oturuyorlardı. Kabîle câhiliye devrinde Hübel, İsâf ve Nâile adlı putlara tapıyordu. Hicretin beşinci yılında Hz. Peygamber Hendek gazvesi hazırlıklarına başladığı sırada, Müstalikoğulları'nın reisi Hâris b. Ebî Dırar Kureyş müşriklerinin tarafını tutmuş ve Müreysî suyu başında karargâh kurup, müslümanlara karşı çevredeki kabîleleri de kışkırtarak asker toplamaya başlamıştı. Bunu haber alan Allâh'ın Rasûlü 2 Şaban 5 (27 Aralık 626) tarihinde 30'u binitli olmak üzere 700 kişilik bir ordu ile Müreysî seferine çıktı. Bunu öğrenen bâzı kabîleler düşman saflarını terk etti.

Müreysî'de müşrik ordusunun İslâm'a girmeyi reddetmesi üzerine savaş başladı ve müslümanların zaferiyle sonuçlandı. On müşrik öldürüldü. Geri kalanlar 600-700 kadar kişi esir alındı, 2000 deve 5000 koyunun da bulunduğu bol miktarda ganîmet elde edildi. Bu seferde müslümanların yanlışlıkla öldürülen Hişam b. Sübâbe'den başka kayıpları olmadı. Hz. Peygamber Ramazan'ın ilk günü Medîne'ye döndü. Ganîmetlerin beşte biri beytü'l-mâle, geri kalanı gâzilere dağıtıldı.

Hz. Peygamber esirler arasında bulunan kabîle reisi Hâris'in kızı Cüveyriye ile evlendi. Bu evlilik sonucunda sahâbenin bütün esirleri serbest bırakması sonucunda başta kabîle reisi olmak üzere kabîlenin hemen tamamı İslâm'a girdi. Bu sefere Abdullah b. Übey gibi çok sayıda münâfık da katılmış, müslümanlar arasına fitne sokmak için bâzı küçük anlaşmazlıkları tahrik etmiş, bu arada seferden dönerken Hz. Âişe'ye iftira (ifk olayı) atılmıştı. Bundan sonra Müstalikoğulları bölgede birçok mescid inşâ etmiş ve zekâtlarını düzenli olarak merkeze ödemişlerdi.⁵⁵

Dr. Muhammed Abdullah Dıraz, en-Nebeü'l-azîm adlı eserinde ifk olayını özetle şöyle değerlendirir: İfk olayını Allah Rasûlü'nün temiz eşi Hz. Âişe'ye münâfıklar atmıştı. Vahiy gecikmiş, dedikodulardan toplum bunalmış, gönüller derinden yaralanmıştı. Ama Hz. Peygamber bütün dikkat ve sabrı ile “Ben ondan böyle bir kötülük umamıyorum.” diyebiliyordu.

54. Tirmizî, Kıyâmet, 54.

55. Ahmet Önkâl, TDA, “Mustalik Benî Mustalik.” mad.

Söylentinin kökenini araştırıyor, soruyor, ashâbıyla konuyu danışıp görüşüyordu. Bunun üzerinden tam bir ay geçti. Sonunda herkes “ondan böyle bir kötülük beklemediğini” söylerken, o da hepsinin sonucunda sadece: “Âişe! Bana şu şekilde bir haber ulaşmış bulunuyor. Eğer sen günahsız isen, Allah seni ergeç temize çıkaracaktır. Ama şayet hatâen bir suç işlemişsen, artık Allâh’a duâ edip sığın!” demekle yetiniyordu.

Bu onun içinden doğan bir şeydi. Bu ise görüldüğü gibi, gaybı bilmeyen bir beşerin sözüdür. Zan ile hareket etmeyen, sâbit karakterli dürüst bir kişiye yakışan bir ifâdedir. Bilmediği bir şey konusunda rastgele konuşmayan bir kişiliğin ifâdesi idi. Şöyle ki, o bu sözleri söylerken daha yerinden ayrılmadan, o şerefli eşinin beraetini veren, temizliğine âit hükmü getiren Nûr sûresinin başındaki âyetler inmişti.

Eğer Kur'ân'ı indirmek elinde olsa idi, bu kurtarıcı sözü ta baştan söylemesine ne engel olabilirdi? İşin başında eşini temize çıkaracak bu âyetleri söyleyiverirdi. Ama o, bir yalana tevessül etmezdi.

İşte böylece ifk olayı, İslâm inancını pekiştiren, anlaşılması oldukça zor, bir ilâhî hikmet sonucu tecelli etti. Yönelecek her şüpheyi ortadan kaldıran Cenâb-ı Hakk'ın isimlendirdiği bir çeşit hayır oldu. Bu durum, **“İfk olayını siz kendiniz için bir şer sanmayın. Aksine o, sizin için bir hayırdır.”** âyetinde ifâdesini buldu.⁵⁶

56. Saîd Ramazan el-Bûtî, Fıkhu's-Sîre, Terc. Ali Nar- Orhan Aktepe, Selam Yayınları, İst. 1984, s. 288, 289.

﴿ BÂB 3 ﴾

**ŞEYTANIN ADIMLARINA UYMAK,
İFKİN CEZÂSİ, İYİLERİN İYİLERE,
KÖTÜLERİN KÖTÜLERE LÂYIK OLMASI**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ ط وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطَوَاتِ
الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ط وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ ط
وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَأْتِلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ
يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ط وَلْيَغْفُوا
وَلْيُصْفَحُوا ط أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ط وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢﴾
إِنَّ الَّذِينَ يَزُمُونَ الْمَخْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ ط وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ
وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَئِذٍ يُوفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمْ
الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿٢٥﴾ الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ
وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ ط وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ ط
أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ ط لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

21- Ey îmân edenler! Şeytanın izinden gitmeyin. Kim şeytanın izinden giderse, bilsin ki şeytan, edepsizliği ve kötülüğü emreder. Eğer üzerinizde Allâh'ın lûtfu ve

merhameti olmasaydı, içinizden hiçbiri asla temize çıkamazdı. Ama Allah, dilediğini temize çıkarır. Çünkü Allah her şeyi işiten ve bilendir.

22- İçinizden fazîlet ve servet sahibi olanlar akrabaya, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere (mallarından) bir şey vermeyeceklerine dâir yemin etmesinler. Affetsinler, hoş görüde bulunsunlar! Allâh'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.

23- O namuslu, bir şeyden habersiz, mü'min kadınlara zinâ iftirası atanlar, bu dünyada da âhirette de lânetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir azap vardır.

24- O gün dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarına şâhitlik edecektir.

25- O gün, Allah onlara, hak ettikleri cezâyı tam olarak verecek ve onlar Allâh'ın apaçık gerçek olduğunu anlayacaklar!

26- Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler ise kötü kadınlara; iyi kadınlar, iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara yaraşır. İşte bu iyiler iftiracıların söylediklerinden uzaktır. Onlar için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır!

21. âyette şeytanın sürekli olarak kötülüğü teşvik ettiğine dikkat çekilir. Başkasının ayıbını araştıranların ve böylece toplumda hayasızlığın yayılmasına çalışanların şeytanın yolundan gittiklerine işaret edilir. İlgili âyette şöyle buyrulur: *“Ey insanlar! Yeryüzünde bulunan nîmetlerin helâl ve temiz olanlarından yiyin ve şeytanın izinden gitmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır. Şeytan size hep kötü ve çirkin işleri emreder ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi ister.”*⁵⁷

22. âyette sözü edilen varlıklı kişi Hz. Ebûbekir olup, kızına iftira atanların arasında bulunan ve daha önce yetim olduğu için sürekli yardım ettiği Mistah bin Üsâse'ye yardım etmeyeceğine dâir yemin etmişti. Yukarıdaki

âyet bununla ilgili olarak inmiştir. Bunun üzerine Hz. Ebûbekir hemen Mistah'ı bağışlamış ve ona yardıma devam etmiştir.⁵⁸

23-25. âyetlerde, kötülüğü aklından bile geçirmeyen iffetli mü'min bir kadına iftira atanların dünya ve âhirette lânetlendikleri, kendilerini büyük bir azâbın beklediği, kıyâmet gününde el, dil ve ayaklarının onların aleyhi ne şâhitlik yapacağı ve o gün hak ettikleri cezânın tam olarak uygulanacağı haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları yapmadıkları bir şeyden dolayı incitenler, şüphesiz bir iftirayı ve apaçık bir günahı yüklenmişlerdir!”**⁵⁹

“Daha önce onlar kâfirlere karşı zafer kazanmayı isteyip dururken, kendilerine Allah katından, ellerindeki (Tevrat'ı) doğrulayan bir kitap gelip de, (Tevrat'tan) öğrendikleri bilgileri karşılarında görünce onu inkâr ettiler. İşte Allâh'ın lâneti böyle kâfirlerin üzerinedir!”⁶⁰

“O gün ağızlarını mühürleriz, Bize elleri konuşur ve yaptıklarına ayakları da tanıklık eder.”⁶¹ **“Doğrusu sen, (dünyada iken) bunu umursamıyordun. Ama artık gözündeki perdeyi kaldırdık. Bugün gözün pek keskindir!”**⁶²

Hz. Peygamber bir gün sahâbeye şöyle buyurdu: “Helâk edici yedi günahtan sakınınız. Sahâbenin bunlar nelerdir? Sorusuna Hz. Peygamber şu cevabı vermiştir: Allâh'a ortak koşmak, sihir yapmak, haksız yere adam öldürmek, ribâ (fâiz) yemek, yetim malı yemek, şiddet zamanında savaştan kaçmak, iffetli ve îman sahibi bir kadına zinâ iftirasında bulunmaktır.”⁶³ Başka hadislerde bu yedi günaha şunların da eklendiği görülür: “Anababaya itâatsızlık, zinâ etmek, yalancı şâhitlik yapmak, Mescid-i Haram'da günah işlemek ve yalan yere yemin etmek.”⁶⁴

26. âyetteki الْحَيَّاتُ “habîsât”, Nehhâs'a göre, zinâ eden kötü kadınları, الْخَبِيثُونَ “el-habisiyyûn” zinâ eden kötü erkekleri, الطَّيِّبَاتُ “tayyibât” namuslu kadınları, الطَّيِّبُونَ “et-tayyibûn” ise namuslu erkekleri ifâde eder. Buna göre,

58. İbn Kesîr, Muhtasar, II, 593.

59. Ahzâb, 33/58.

60. Bakara, 2/89.

61. Yâsîn, 36/65.

62. Kâf, 50/22.

63. Buhârî, Vesâyâ, 23; Müslim, İman, 38; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10.

64. Bk. Buhârî, Edeb, 6; Eymân, 16; Müslim, İman, 38; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10; Tirmizî, Tefsir, 5.

zinâ eden kadınlar, zinâ eden erkeklere, namuslu, temiz kadınlar da kendileri gibi namuslu erkeklere ilgi duyarlar ve onlarla evliliği tercih ederler. Bu âyet, “Zinâ eden kadın, ancak zinâ eden veya Allâh’a ortak koşan erkekle evlenir” meâlindeki 3. âyeti pekiştirir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Îmân etmedikçe Allâh’a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin! Hoşunuza gitse bile, Allâh’a ortak koşan bir kadından, mü’min bir câriye daha hayırlıdır. Îmân etmedikçe Allâh’a ortak koşan erkekleri de, (mü’min kadınlarla) evlendirmeyin. Hoşunuza gitse bile, Allâh’a ortak koşan bir erkekten, mü’min bir köle daha hayırlıdır. Çünkü bunlar sizi ateşe çağırırlar. Allah ise, izniyle cennete ve bağışlanmaya çağırır. Allah, düşünüp öğüt alsınlar diye âyetlerini insanlara açıklar.”**⁶⁵

“Allah îmân edip sâlih ameller işleyenlere mükâfat verecektir. Onlar için bir mağfiret ve bol rızık vardır.”⁶⁶ **“Yine sizden kim Allâh’a ve Peygamber’ine itaat eder ve iyi bir amel işlerse, ona mükâfatını iki kat veririz. Biz ona (cennette) güzel bir rızık hazırlamışızdır.”**⁶⁷

65. Bakara, 2/221.

66. Sebe’, 34/4.

67. Ahzâb, 33/31.

﴿ BÂB 4 ﴾

**EVLERE GİRİŞ ÂDÂBI,
GÖZÜ VE IRZI HARAMDAN KORUMAK,
MAHREM HİSİMLAR, BEKÂRLARI EVLENDİRMEK,
FUHŞA ENGEL OLMAK**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ فَإِنْ
لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ
ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾ لَيْسَ
عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ
يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ
وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكُمْ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾
وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ
زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ
زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ
إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَى إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَى أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ
أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولَى الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوْ
الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ
لِيُعْلَمَ مَا يَخْفَيْنَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾ وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ
وَأَمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾

وَلَيْسْتَغْفِرِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۖ
وَالَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَابِتُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ
خَيْرًا وَأَثَوْهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْكُمْ ۖ وَلَا تَكْرَهُوا فِتْيَاتِكُمْ عَلَى
الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِنَبْتَعُوَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَمَنْ يُكْرِهِنَّ
فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ
مُبِينَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

**27- Ey îmân edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğini-
zi fark ettirip, ev halkına selâm vermeden girmeyin! Bu si-
zin için daha hayırlıdır. Herhalde bunu düşünüp anlarsınız!**

**28- Eğer o evlerde kimseyi bulamazsanız, girmenize izin ve-
rilinceye kadar oraya girmeyin. Size, “Geri dönün!” deni-
lirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha temiz daha
nezih bir davranıştır. Allah, yapmakta olduklarınızı bilir.**

**29- İçinde oturulmayan, ancak yararlanma hakkınız bulunan
evlere girmenizde size bir günah yoktur. Allah sizin açı-
ğa vurduklarınızı da, gizlediklerinizi de bilir.**

**30- Mü'min erkeklere söyle; gözlerini rahatsız edici bakıştan sa-
kınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu, kendileri için daha te-
mizdir. Allah onların yapmakta olduklarından haberdardır.**

**31- Mü'min kadınlara da söyle! Gözlerini rahatsız edici ba-
kıştan sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Kendiliğinden
görünenin dışında süslerini göstermesinler. Başörtülerini
yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini, kocaları veya ba-
baları veya kocalarının babaları veya kendi oğulları ve-
ya kocalarının oğulları veya erkek kardeşleri veya erkek
kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya
kendi kadınları veya sahip oldukları köleleri veya cinsel
arzu taşımayan tâbî erkeklerden yahut henüz kadınların
mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan baş-
kalarına göstermesinler. Gizledikleri süsleri bilinsin diye
yürürken ayaklarını yere vurmasınlar. Ey îmân edenler!
Hepiniz topluca Allâh'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz!**

**32- Sizden olan bekârları, köle ve câriyelerinizden durum-
ları evlenmeye uygun olanları evlendirin! Eğer bunlar**

yoksul iseler, Allah lûtfundan onlara zenginlik verir. Çünkü Allah lûtfu çok geniş olan, (her şeyi) bilendir.

33- Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah lûtfundan kendilerine zenginlik verinceye kadar iffetlerini korusunlar. Sahip olduğunuz köle ve câriyelerinizden, sizinle mükâtebe (özgür olma) antlaşması yapmak isteyen olur ve siz de bunda bir iyilik görürseniz, antlaşma yapın! Allâh'ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin! Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, eğer iffetli kalmak isterlerse genç kızlarınızı (evliliğe) zorlamayın. Kim onları buna zorlarsa, hiç şüphesiz Allah, bu zorlanmalarından sonra da, (onlar için) çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

34- Andolsun ki Biz size her şeyi açıklayan âyetler, sizden önce yaşayıp gidenlerden örnekler ve takvâ sahipleri için öğütler indirdik.

27-29 arası âyetlerde kendisinin veya başkasının evine girerken, bir mü'minin uyması gereken edepler yer almaktadır. Bunları üç maddede toplayabiliriz:

a) İzin almadan başkasının evine girmek, girerken selâm vermek. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Allah size evlerinizi huzur ve dinlenme yeri yaptı.”**⁶⁸ Hadiste şöyle buyrulur: Adamın biri Allâh'ın Rasûlü'ne hangi âminin daha fazîletli olduğunu sormuş, o şöyle cevap vermiştir: **“Tanıdığın tanımadığın herkese yemek yedirmen ve selâm vermendir.”**⁶⁹

b) Evde kimse olmaz veya girilmesine izin verilmezse, geri dönmek. Hadiste şöyle buyrulur: **“Sizden biri üç defa izin isteyip de, kendisine izin verilmezse geri dönsün.”**⁷⁰

c) İçinde eşyamızın bulunduğu veya içinde kimsenin oturmadığı eve girmemizde bir sakıncanın bulunmaması. Burada kastedilen umuma açık olan kamu binâları, han, hamam, kervansaray, otel gibi yerleşim yerleridir.

d) Allâh'ın açığa vurulanı da kalplerde gizli olanı da bilmesi. İlgili âyetle şöyle buyrulur: **“Allah: Size, göklerin ve yerin gaybını Ben bilirim, ayrıca sizin açığa vurduğunuz ve içinizde gizlediğiniz şeyleri de bilirim, demedim mi?” dedi.**⁷¹

68. Nahl, 16/80.

69. Buhârî, İman, 6, 20; Müslim, İman, 63.

70. Buhârî, İsti'zân, 13; Müslim, Âdâb, 33.

71. Bakara, 2/33.

Yukarıdaki 24/27. âyetle “teste’nisû” fiili isti’nâs kökünden mastar anlamı, ünsiyet kurmak, kendini tanıtmak, izin istemektir. Bu âyetlerin iniş sebebi, Ensâr’dan bir kadının, Hz. Peygamber’e söylediği şu sözlerdir: *“Bazen evde öyle bir hâlde bulunuyorum ki, beni ne babamın ne de çocuğumun görmesini istemem. Bakıyorum ki ben o hâlde iken ailemden bir erkek yanıma gelmiş oluyor.”*⁷² *“Biriniz üç defa izin isteyip de, kendisine izin verilmezse geri dönsün.”*⁷³

Bu hadîsin uygulaması ile ilgili olarak Hz. Ömer zamanında şöyle bir olay yaşanmıştır: Halîfeliği döneminde Hz. Ömer bir defasında Ebû Mûsâ el-Eş’arî’ye haber göndererek kendisine gelmesini istemişti. Ebû Mûsâ Hz. Ömer’in evine gelince, üç defa girme müsaadesi istedi. Belki Hz. Ömer çok meşgul olduğu için izin verildiğine dâir geri dönüş olmadı. Hz. Ömer Ebû Mûsâ’nın geri dönüp gittiğini görünce peşinden birisini gönderdi. Ebû Mûsâ geri gelince ona: ‘Niçin döndün?’ diye sordu. Ebû Mûsâ şu cevabı verdi: ‘Geldim, kapının önünde üç defa seslendim, selâm verdim, cevap alamayınca da geri döndüm. Çünkü Hz. Peygamber: “Sizden biri üç defa izin isteyip, kendisine izin verilmezse geri dönsün, buyurmuştu.”’⁷⁴ Bunun üzerine Hz. Ömer: ‘Bunun için bana mutlaka şâhit getireceksin.’ dedi. Ebû Mûsâ şaşkın ve endişeli bir hâlde Ensâr’dan bir topluluğun yanına gitti. Seni endişeye düşüren nedir? diye sordular. O da başından geçenleri anlattı. Orada bulunanlar: ‘İçimizden bu hadîsi bilen en küçüğümüz gitsin, Ömer’e hadîsi bildirsin.’ dediler. Bunun üzerine Ebû Saîd el-Hudrî ؓ Ebû Mûsâ ile birlikte gitti ve onun lehinde şâhitlik etti. Sonunda Hz. Ömer Ebû Mûsâ’ya dedi ki: ‘Bil ki, seni yalancılıkla itham etmiş değilim. Fakat bu Allâh’ın Rasûlü’nden hadis rivâyetidir ve hassas davranmak gerekir.’⁷⁵

Buna göre bir kimsenin, yanlarına girmek istediği ev halkından, üç defa izin istemesi yani üç kez kapıyı çalması, zile basması, kapıyı çalarken de tam kapının karşısında değil, kapı açıldığı zaman içerisinin görülmeyeceği bir kenarda durması sünnettir.

İzin almak, sadece başkasının evine girmeye mahsus değildir. Kişinin anne, baba, kardeş gibi mahremlerinin özel odalarına girmek için de, kapıyı çalıp izin alması gerekir.

72. Ebû Dâvûd, Edeb, 128.

73. Buhârî, İsti’zan, 13; Müslim, Âdâb, 32, 34, 35, 37.

74. Buhârî, İsti’zan, 13.

75. Zekiyüddin Şa’bân, İslâm Hukuk İlminin Esasları, Terc. İbrahim Kâfi Dönmez, TDV. Yayını, Ankara, 1990, s. 72-73.

Rivâyet edildiğine göre, bir adam, Hz. Peygamber'e: "Annemden de izin isteyecek miyim?" dedi, 'evet' buyurdu. 'Onun benden başka hizmet edeni yok, her girişimde izin mi isteyeyim?' dedi, Peygamber ﷺ: 'Ananı çıplak görmeyi arzu eder misin?' buyurdu, adam 'hayır' dedi. 'Öyleyse izin iste' buyurdu."⁷⁶

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ۖ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۖ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

30- Mü'min erkeklere söyle; gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu, kendileri için daha temizdir. Allah onların yapmakta olduklarından haberdardır.

30. âyette mü'min erkeklere, bakışlarını önüne eğerek ırzlarını korumaları, bu şekil davranmalarının kendileri için daha temiz olduğu bildirilmektedir. Kişinin dönüp harama tekrar tekrar bakması yasaklanmıştır. Çünkü böyle kasıtlı bir bakış onu zinâya götürebilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Onlar ırzlarını korurlar. Sadece kendi eşleri ve sahip oldukları câriyeleriyle yetinirler. Çünkü bunlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar."**⁷⁷ **"Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını da, göğüslerin gizlediğini de bilir."**⁷⁸

Ebû Saîd el-Hudrî رضي الله عنه ten rivâyete göre, Nebî ﷺ, sahâbilere: "Yol ve sokak kenarlarına oturmaktan sakınınız!" buyurmuştu. Sahâbe: "Bizim yol ve sokak kenarlarına oturmaktan vazgeçmemiz güç, çünkü gerekli işlerimizi oralarda konuşup görüşüyoruz." dediler. Rasûl-i Ekrem: "Öyleyse yolun hakkını verin!" buyurdu. Yolun hakkı nedir sorusuna da şu cevabı verdiler: "Gözü haramdan korumak, gelip geçene eziyet vermemek, verilen selamı almak ve iyiliği emredip, kötülükten sakındırmaktır."⁷⁹

Hiz. Peygamber'in Ali رضي الله عنه 'e hitâben şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Ey Ali! Bakılması haram olan kadına birbiri ardınca bakma. İlk bakışın affedilir, ama sonrakiler aleyhinedir."⁸⁰

76. İbn Kesir, Tefsir, III, 279, 280; Süyûtî, ed-Dürri'l-Mensûr, VI, 173.

77. Mü'minûn, 23/5. Bk. Meâric, 70/29.

78. Mü'min, 40/19.

79. Buhârî, Mezâlim, 22, İsti'zân, 2; Müslim, Libâs, 114.

80. Ebû Dâvûd, Nikâh, 43; Tirmizî, Edeb, 28; Dârimî, Rikâk, 3; Ahmed bin Hanbel, V, 351, 353, 357. krş. İncil, Matta, 5/28.

Başka bir hadiste şöyle buyrulur: “Kim bana iki çenesinin ve iki bacağının arasını garanti ederse, ben de ona cenneti garanti ederim.”⁸¹

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَخْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَى إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولَى الْأَرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ^ط وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

31- Mü'min kadınlara da söyle! Gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Kendiliğinden görünenin dışında süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini, kocaları veya babaları veya kocalarının babaları veya kendi oğulları veya kocalarının oğulları veya erkek kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya kendi kadınları veya sahip oldukları köleleri veya cinsel arzu taşımayan tâbî erkeklerden yahut henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri süsleri bilinsin diye yürürken ayaklarını yere vurmasınlar. Ey îmân edenler! Hepiniz topluca Allâh'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz!

31. âyette, Mü'min kadınlara bakışlarını önüne eğerek ırzlarını korumaları, kendiliğinden görünenler dışında süs yerlerini göstermemeleri, başörtülerini göğüs yırtmaçlarının üstüne salarak tenlerini örtmeleri; koca, baba, öz ve üvey oğullar, kayınbaba, erkek ve kız kardeşlerin oğulları, kadınları, köle ve erkekliği kalmamış erkek hizmetçi ve kadınlara istek duymayacak yaştaki çocuklara ziynetlerini gösterebilecekleri; giysilerin altında kalan

ziynetleri göstermek için, ayaklarını yere vurmamaları istenmekte ve kurtuluşa ermeleri için mü'minlerin tevbe etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

Âyetteki “ziynet” sūs demektir. Kadınların taktıkları altın, gümüş gibi sūs eşyasından çok, bunların takıldığı baş, kulak, boyun, göğüs, bazu, kol ve bacak gibi sūs yerleri kastedilmiştir. Çünkü ziynetin gösterilmesi haram olunca, ziynetin takıldığı yerin gösterilmesi de haram olur. Vücudun örfe göre görünen yerleri dışındaki yerlerin gösterilmesi yasaklanmıştır. Bu âdeten görünen yerler de yüz ve eller olarak tefsir edilmiştir.⁸²

Kadının sesi ise haram değildir. Çünkü Hz. Peygamber'in hanımları, erkeklere hadis rivâyet ederlerdi.⁸³

Yukarıda sayılan yakınlar, -kocalar, kocaların oğulları ve cinsel arzu taşımayan erkek tâbiler- dışında, Ahzâb sûresi 33/55. âyette de Hz. Peygamber'in eşleriyle ilgili olarak aynen zikredilmiştir. Bu iki âyette yer almayan, amca ve dayılar ise, gerek âyetlerde anılanlara kıyasla, gerekse Hz. Peygamber'in hadisleriyle mahremlerden sayılmışlardır.

Yukarıdaki âyet inince, Hz. Peygamber'in yanına gelen baldızı Esmâ binti Ebîbekir'e şöyle dediği nakledilmiştir: “*Ey Esmâ! Bir kız, ergenlik çağına ulaşınca, onun şu yerlerinden başkasının görülmesi uygun değildir. Bu arada yüzüne ve avuç içlerine işaret etmiştir.*”⁸⁴ Ancak bu hadis, senet ve metin bakımından tenkit edilmiştir. Bu konuda, “mutat olarak açık kalmasında ihtiyaç ve zarûret bulunan yerler örtünme kapsamı dışında kalır.” ilkesi ölçü alınabilir. Bunlar da, uygulamada el, yüz ve ayaklar olarak yorumlanmıştır. Muhammed Esed'in bunu, “bir kadının, hâkim örfe uyarak açık tutabileceği yerler” şeklinde yorumlaması, kastı aşan bir yorumdur. Çünkü “başörtüsünü yakalarının üstüne salsınlar.” emri, yaygın ve hâkim olan bir câhiliye âdetini değiştirmiş, kadınların uygun bir örtüyle başlarını, boyun ve göğüslerini örtmelerini gerekli kılmıştır. Nitekim bu emirden önce kadınların çoğu, eski âdetlerine uyarak, başlarına aldıkları örtünün uçlarını omuzlarının arkasına atarlar ve ön tarafını açık bırakırlardı. Hz. Âişe'den rivâyete göre bu âyet geldiğinde, kadınlar alt giysilerinin (izar) fazlasından birer parça keserek, bunu başörtüsü yapmışlar ve istenen yerleri örtmüşlerdir. Başka bir deyimle, bu konudaki hâkim örfü değiştirmişlerdir.⁸⁵

82. İbn Kesîr, Tefsir, III. 284.

83. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, VI, 177, 178.

84. Ebû Dâvûd, Libâs, 31.

85. Bk. Buhârî, Tefsir, 24/12; Ebû Dâvûd, Libâs, 30-32; Râzî, XXIII, 205; Komisyon, Kur'ân Yolu, IV, 98; M. Esed, Kur'ân Mesajı, II, 713.

KADININ ÖRTÜNMESİ

Örtünme İslâm'ın getirdiği orijinal bir hüküm değildir. İnsanın örtünme ihtiyacı ve utanma duygusu fitrî olup, ilk insan Âdem ve Havva ile başlamıştır.⁸⁶ İslâm'dan önceki Arap toplumunda, Yahudi ve Hristiyanlıkta da vardı. Özellikle, saygın ailelerin kadınları örtünürlerdi. Mekke döneminde inen, **“Ey Âdemoğulları! Her mescide gelişinizde güzel elbiselerini-
zi giyin.”**⁸⁷ âyetiyle, namaz ve tavaf gibi ibadetleri yaparken, avret yerlerinin örtülmesi istenmiştir.⁸⁸

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına söyle, dış örtülerini (cilbablarını) üzerlerine alsınlar. Bu, onların tanınmaları ve eziyete uğramamaları için daha uygundur. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”**⁸⁹

“Ancak tevbe edip durumunu düzeltenler ve gerçeği açıkça söyleyenler bunun dışındadır. İşte ben, onların tevbelerini kabul ederim. Çünkü ben, tevbeleri çok kabul eden, çok merhamet edenim.”⁹⁰

Zemahşerî (ö. 538/1143) bu konuda şöyle demiştir: “Arap kadınlarının göğüslerinin üstündeki yaka yırtmaçları (ceyb/cüyûb) geniştir. Aradan boyunları, göğüsleri ve göğüslerinin çevresi görünürdü. Başörtülerini arkalarına sarkıtırlar, ama önleri açık kalırdı. Bu yüzden âyette boyun ve göğüs kısmındaki açık kalan yerlerin kapanması için, başörtülerini ön yırtmaçlarının üzerinden örtmeleri istenmiştir.”⁹¹

Hız. Peygamber, Mekke'de müşriklerin eziyetine uğradığı bir sırada, kızı Zeyneb su kabı ve mendille gelip, yardım ederken, ağlamış ve gerdanı (nahr) açılmıştı. Allah elçisi ona, **“Kızım, başörtünle gerdanını kapat, babanın yenileceğinden ve ezileceğinden korkma!”** demiştir.⁹² Mekke döneminin ilk yıllarında meydana gelen bu olay, örtünmenin Araplar arasında çok eski bir gelenek olduğunu gösterir.

Medîne döneminde Nûr sûresi 24/31. âyet, ergen mü'min kadınlar için “başörtüsü (hımâr)”, 5-7. hicret yıllarında inen Ahzâb sûresi 59. âyeti ise, “dış giysi (cilbâb)” uygulamasını getirdi.

86. Bk. A'râf, 7/26, 27, 31; Nahl, 16/5.

87. A'râf, 7/31.

88. Cassâs, Ahkâmü'l-Kur'ân, Kahire, ts. IV, 205 vd.

89. Ahzâb, 33/59.

90. Bakara, 2/160.

91. Keşşâf, Nûr, 24/31.

92. İbnü'l-Esîr, Usdu'l-Gâbe, I, 321.

Hız. Âişe'nin yanına, ince başörtüsünden altındaki saçları görünen, düğün merasimi yapılmakta olan bir gelin getirilmişti. Tepki göstererek, "Nûr sûresine inanan bir kadın bunu örtünmez." demiştir.⁹³ Hadiste şöyle buyrulur: "Allah ergen bir kadının namazını başörtüsüz kabul etmez."⁹⁴

Ümmü Seleme ؓ şöyle demiştir: "Ben Rasûlullah ﷺ'in yanında bulunuyordum. Meymûne de oradaydı. Derken âmâ olan Abdullah bin Ümmi Mektûm geldi. Bu olay, tesettür âyeti geldikten sonra idi. Bunun üzerine Allâh'ın Rasûlü: "Örtülerinizi üzerinize alınız, dedi. Biz de: 'Ey Allâh'ın Rasûlü! O âmâ değil mi? Bizi görmez, tanımaz.' dedik. O zaman Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: 'Siz de mi âmâsınız? Siz de mi onu görmüyorsunuz?' buyurdu."⁹⁵

Yukarıdaki âyette "veya kendi kadınlarının yanında" ifâdesinden bâzı kimseler, mü'min kadınların, sadece mü'min kadınlara mahrem olduklarını, ateist ve gayrimüslim kadınların yanında süslerini açamayacaklarını söylemişlerdir ki bu, kişisel bir görüştür. Burada, dost, arkadaş veya evde birlikte yaşadıkları hizmetçi kadınlarla, toplumda karşılaştıkları kadınlar kastedilmiştir. Kadının kadına haram kılınmasının ne anlamı, ne de yararı vardır. Hız. Peygamber'in sahâbeleri Kudüs'e geldiklerinde, onların hanımlarını, Yahudi ve Hristiyan kadınları karşılamışlardı. Diğer yandan, Hız. Ömer'in Ebû Ubeyde'ye yazdığı mektupla, müslüman kadınların, zimmet ehli gayrimüslim kadınlarla birlikte, umumî hamama gitmemelerini istemesi, -müslüman bir erkeğin, ehl-i kitap kadınla evlenmesine yasaklama getirmesi gibi- maslahata yönelik bir uygulamadır. Çünkü o, gayrimüslim kadınların hamamda, uygun olmayan kıyafetlerle dolaştıklarını haber almış ve müslüman bayanların, onları örnek almasını önlemek istemişti.⁹⁶

Elmalılı merhumun bu konudaki tespiti şöyledir: "Önceki müfessirlerin çoğunluğu demişlerdir ki; mü'minlerin kendi kadınları demek, kendi dinlerinde olan müslüman kadınlar demektir. Bundan dolayı müslüman kadınları müslüman olmayan kadınlara açılmamalıdır. Fakat bâzıları da bunu istihsana hamlederek mü'minlerin kadınları, hizmet veya sohbetlerinde bulunan gerek müslüman, gerek müslüman olmayan kadın cinsi demek

93. Kurtubî, Câmi', XIV, 153, 158.

94. İbn Mâce, Tahâre, 132; Ebû Dâvûd, Salât, 84; Tirmizî, Salât, 160. Cilbâb için bk. Ahzâb, 33/59.

95. Ebû Dâvûd, Libâs, 34; Tirmizî, Edeb, 29.

96. Bk. Kurtubî, Câmi', XII, 155; Süleyman Ateş, age, VI, 179, 180; H. Döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali, s. 63, 172, 173.

olduğunu söylemiştir ki, Fahreddin Râzî bunun için “mezhep budur” demiştir.⁹⁷ Önceki daha ihtiyatlı, bu ise daha uygundur.”⁹⁸

Âyetteki, “Cinsel arzu taşımayan tâbî erkekler”, kadına cinsel yönden zarar vermeyecek durumda bulunan yabancı erkeği ifâde eder. Bu durum; aşçı, işçi, hizmetçi olarak, kadının yönetimi altında bulunmakla gerçekleşebileceği gibi, denk olmama, yaşlılık, hastalık, bunaklık, cinsel iktidarsızlık gibi fizik nedenlerle gerçekleşebilir.⁹⁹ Hadım edilmiş veya erkeklik uzvu kesilmiş olanların (mecbûb) da bu kapsama dâhil olacağını sananlar olmuş ise de, Keşşaf Tefsîrinde ve Ebû Hayyan'da zikredildiği üzere Ebû Hanîfe'ye göre bunları istihdam etmek, tutmak, alıp satmak helâl olmaz. Bunları tutmak selefin hiçbirinden rivâyet edilmiş değildir. Çünkü bunda hadım etme gibi bir kötülüğe düşmeye teşvik vardır. Hâlbuki hadım etmek haramdır.¹⁰⁰

Tesettür âyeti olan 31. âyetin sonunda, bütün mü'minler tevbe etmeye davet ediliyor ve böylece kurtuluşa erebilecekleri belirtiliyor. İşlenen günah Allâh'a karşı olup, kul hakkını ilgilendirmiyorsa, bundan tevbe için üç şarta dikkat edilmesi gerekir: a) İşlenen günahı terk etmek. b) Onu yaptığına pişman olmak. c) Bir daha yapmamaya kesin olarak karar vermek. İşlenen günah kul hakkıyla ilgili ise bu üç şartın dışında ayrıca kul hakkını ödemek veya helâlleşmek gerekir. Hakkın ödeneceği veya helâllik alınacak kimse bilinmiyor veya bulunamıyorsa, kul hakkını onun adına yoksullara tasadduk etmelidir.

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۖ إِنَّ يَكُونُوا
فُقَرَاءَ يُغْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾

32- Sizden olan bekârları, köle ve câriyelerinizden durumları evlenmeye uygun olanları evlendirin! Eğer bunlar yoksul iseler, Allah lûtfundan onlara zenginlik verir. Çünkü Allah lûtfu çok geniş olan, (her şeyi) bilendir.

32. âyette müslümanların, yoksul olsalar bile bekâr olan erkek ve kadınları evlendirmeleri, çünkü Allâh'ın onlara evlilik sebebiyle yardımcı olacağı bildirilmektedir.

97. Fahu'r-Râzî, age, XXIII, 208.

98. Elmalılı, age, VI, 15.

99. Bk. Elmalılı, Nûr, 24/31. âyeti; Komisyon, Kur'an Yolu, IV, 99; Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm İlmihi, İstanbul, 1995, s. 64, 65.

100. Zemahşerî, age, III, 62; Ebû Hayyan, age, VI, 448.

İSLÂM'DA EVLİLİK

Yukarıdaki âyette, “evlendiriniz” ifâdesi, evlilik konusunda eşler kadar, velî veya İslâm toplumuna da görev düştüğünü gösterir.

Kur’ân’ın çeşitli yerlerinde evlilikle ilgili âyetler yanında, Hz. Peygamber’in tavsiye niteliğinde pek çok hadîsi vardır. Bâzıları şunlardır: *“Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Çünkü evlilik gözü ve ırzı daha çok koruyucudur. Kimin de evlenmeye gücü yetmezse, oruca devam etsin. Çünkü oruç onun için koruyucu bir kalkandır.”*¹⁰¹ *“Kadınla dört şeyden ötürü evlenilir: Malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen dindar olanı seç, mutlu olursun.”*¹⁰²

*“Kocasını sevebilen doğurgan kadınla evlenin. Çünkü ben kıyâmet gününde, diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övüneceğim.”*¹⁰³

*“Allah üç kimseye yardım edeceğine söz vermiştir: İffetini korumak için evlenen kimseye, borcunu ödemek isteyen anlaşmalı köleye, Allah yolunda savaşan gâziye.”*¹⁰⁴

Evliliğin rûknü îcap ve kabul, şartı ise ehliyet sahibi iki tanığın hazır bulunmasıdır. Evlilik, kişinin durumuna göre; farz, vâcip, sünnet, mübah, haram veya mekruh hükmünü alır. İmam Şâfiî’ye göre nikâh, diğer akitler gibi mübah bir muâmeledir. Çünkü Kur’ân’da evlenilmesi haram olan kadınlar tek tek sayıldıktan sonra, bunların dışında kalanlarla evlenmenin helâl olduğu belirtilmiştir. Helâl olma da mübahtır demektir.¹⁰⁵

Evlenme engelleri: Bunlar sürekli ve geçici olmak üzere ikiye ayrılır. Sürekli olarak evlenilmesi câiz olmayan kadınlar, Nisâ, 4/22 ve 23. âyetler-de sayılmıştır.

Geçici evlenme engelleri. a) Din ayrılığı,¹⁰⁶ b) Üç defa boşama,¹⁰⁷ c) İddetli olmak,¹⁰⁸ d) Evli bulunmak,¹⁰⁹ e) Sıhrî hısımlıktan doğan engel.¹¹⁰

Fâsit evlilik: Şâhitsiz olarak akdedilen nikâh, iki kız kardeşi bir nikâh altında toplamak, evli bir kadınla bilmeden yapılacak evlilik ve süre belirlenerek

101. Buhârî, Savm, 10, Nikâh, 2, 3; Müslim, Nikâh, 1, 3; Ebû Dâvûd, Nikâh, 1.

102. Buhârî, Nikâh, 15; Ebû Dâvûd, Nikâh, 2; Nesâî, Nikâh, 13.

103. Ebû Dâvûd, Nikâh, 3; İbn Mâce, Nikâh, 1.

104. Tirmizî, Fazâilü'l-cihâd, 3; Nesâî, Cihâd, 12; İbn Mâce, Itk, 3.

105. Bk. Âl-i İmrân, 3/39; Nisâ, 4/23-24.

106. Bakara, 2/221; Mâide, 5/5.

107. Bk. Bakara, 2/230.

108. Bakara, 2/228, 234; Talâk, 65/4.

109. Bk. Nisâ, 4/3, 24.

110. Bk. Nisâ, 4/23; Buhârî, Nikâh, 27; Müslim, Nikâh, 33, 34, 36, 40; Ebû Dâvûd, Nikâh, 12.

yapılacak evlilik fâsittir.¹¹¹ Bu gibi evliliklerin, -şâhitsiz veya geçici süreli nikâh gibi- bâzısında eksiklik giderilebilir. Fesat evlilik devam etmekte iken anlaşılabilir olarak evlilik sona ererse, kadına iddet ve iddet nafakası gerekir. Ancak eşler arasında mîras cereyan etmez.

Bâtıl evlilik: Kesin evlenme yasağı bulunan birisiyle yapılacak evlilik bâtıl olup, evliliğe âit bir hak doğurmaz. Eşlerin derhâl birbirini terk etmesi gerekir.¹¹² Evlenme yasağı bulunan kişiler arasındaki evlilik gibi.

KUR'ÂN VE SÜNNETE GÖRE AİLE MÜESSESESİ

Aile Müessesesinin Tarihçesi

Aile yuvası tarih boyunca sosyal ve ekonomik etkilerle kimi zaman genişlemiş, daralmış, ancak dâimâ var olagelmıştır. Eskiden aile yalnız karı-koca ve çocuklardan ibâret değil, dede, nine, büyük dede, baba, çocuk, torun gibi usûl ve fûrudan başka kardeş, yeğen gibi civar hısımları da içine alan büyük bir topluluk idi. Kimi zaman bir aşiret, bir klân veya bir kabîle başlı başına bir aileyi teşkil ediyordu. Mülkiyet aileye âit bir nitelik taşır ve aile başkanının kişiliğinde temsil edilirdi. Özellikle Fransız devriminden sonra aile yapısı ve anlayışında değişiklikler meydana geldi. Batı kaynaklı hukûka yönelen ülkelerde fertler arasında hukûkî eşitlik prensibi kabul edildi.

İslâm ise kendi mensuplarının kuracağı aile yuvasını, kendine özgü bir takım ilkelere bağladı. Çünkü aile bir toplumun çekirdeği olup, her fert aile yuvasının eğitim ve terbiyesinden geçer. Fertlerin ilk kültür ve gelenek hâmurunu aileleri yoğurur.

Kur'ân-ı Kerîm'de kadın ve aile ile ilgili yüzden fazla âyet vardır. Yine bu konuda Hz. Peygamber'in pek çok hadisleri mevcuttur. Diğer yandan fıkıh mezheplerinin oluştuğu devirden itibaren de her mezhebin fıkıh ve fetvâ kitaplarında aile ile ilgili bölümler, o mezhebin hâkim olduğu bölgelerde "kânun" olmuştur.

Osmanlılar döneminde kaleme alınan bâzı fıkıh metin kitapları, belli dönemlerde, kânun maddeleri gibi devlet tarafından uygulamada esas alınmıştır. Mesela; Osmanlı şeyhülislâmı Molla Hüsrev'in (ö. 885/1480) el-Gurur ve bunun şerhi ed-Dürer adlı eseri 17. yüzyıla kadar, hâkimlerin elinde bir kânun kitabı gibidir. Bu tarihten sonra ise İbrahim el-Halebî'nin (ö. 956/1549)

111. Kâsânî, Bedâi', II, 256; İbn Âbidîn, Reddû'l-Muhtâr, II, 481-484.

112. Bk. Nisâ, 4/24.

Multeka'l-Ebhur adlı eseri, aile hukûku konusunda resmî bir kânun görevi yapmıştır. Bu durum 1917 M tarihine kadar sürmüştür.¹¹³

Diğer yandan babası Anadolu Türklerinden, annesi Mısırlı olan Kadri Paşa'nın (ö. 1306/1888), hazırladığı 647 maddelik "el-Ahkâmû's-Şer'iyye fi'l-Ahvâlî's-Şahsiyye" adlı eser, yukarıda sözünü ettiğimiz el-Gurer ve el-Multeka adlı eserlerin evlenme, boşanma, mîras ve benzeri aile meselelerinin kânun tarzında yazılmış şekli gibidir.¹¹⁴ Mîras ve vasiyet bölümü gibi bir iki tâdilât dışında Mısır'da İslâm toplumuna hâlen uygulanan kânun budur. Bu kânun metnini oluşturan altı bölüm başlığı şunlardır: a) Evlenme, b) Karı-kocanın hak ve görevleri, c) Boşanma, d) Nesep ve çocuklar, e) Vesâyet, hacr, hibe ve vasiyet, f) Mîras.

1917 TARİHLİ OSMANLI HUKUK-I AİLE KARARNÂMESİ (HAK)

Osmanlılarda ilk metin hâline getirilen şer'î kânun 1876 tarihli Mecelle'dir. Mecelle tam bir medenî kânun olmayıp; şahıs, aile ve mîrasla ilgili hükümleri kapsamıyordu. Bu konular yine fıkıh ve fetvâ kitaplarına bırakılmıştı. Bu durum ise özellikle hâkimler için zorluk arz ediyordu. Bu eksikliği tamamlamak üzere özellikle evlenme ve boşanmaya ilişkin esaslar Hanefî mezhebi esas alınarak, ancak 21 kadar mesele, başta Mâlikîler olmak üzere diğer mezheplerden görüş alınarak hazırlanmıştır.

Hukuk-ı Aile Kararnâmesi'nin baş tarafında, hazırlanış gerekçesi şu şekilde belirtilmiştir: "Mecelle'nin aile hukûku ile ilgili hükümleri kapsamaması yüzünden, ülkemizde bu konuda, değişik din ve milletlerden, her bir gruba kendi din ve mezheplerine âit hükümlerin uygulanması ve bu hükümleri şer'î hâkimlerin bilmemesi nedeniyle, gayrimüslimlerin rûhânî reislerine yargı yetkisinin verilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Hâlbuki devlete âit olan yargı yetkisinin, ciddi bir kontrole tâbî olmayan fert veya heyetlere verilmesi, birçok sakıncaları da beraberinde getirir."

Bu kararnâme ile Hristiyan ve Yahudi rûhânî reislerinin evlilik akdine, nikâhın feshine ve buna bağlı olarak karı-koca nafakasına, drahoma ve ci-haza ilişkin anlaşmazlıklarda kazâ yetkileri kaldırılmıştır.

İki kitap ve 157 maddeden ibâret olan Hukuk-ı Aile Kararnâmesini; Mahmud Esad Efendi, Hâfız Şevket Efendi, Saîd Bey, Ali Baş Hampa Efendi

¹¹³. Halil Cin - Ahmet Akgündüz, Türk Hukuk Tarihi, Konya, 1989, s. 54.

¹¹⁴. Bk. Akgündüz, Külliyyat, Diyarbakır, 1986, s: 143 vd.; Halil Cin, İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, Konya, 1988, s: 7.

ve Mustafa Fevzi Efendi'den ibâret beş kişilik komisyon İslâm, Hristiyan ve Musevî aile hükümlerini dikkate alarak hazırlamıştır.¹¹⁵

Kararnâme ayrı bölümler hâlinde Hristiyan ve Mûsevîlerin de evlenme, boşanma gibi aile mevzuatını kapsadığı için, çok hukuklu bir sistemin, tek yargı sistemi içinde yer almasının tipik bir örneğidir. Her din mensubunun kendi inancına göre ibadet ve amel yapabilmesi Osmanlı'nın bu son kânun metninde de bir daha vurgulanmıştır. İnancına uygun olarak evlenme ve buna göre boşanma, aile içi ilişkilerin yine bu inanca göre düzenlenmesi, yirminci yüzyıl toplumlarının ulaşmayı hedefledikleri bir özgürlük biçimidir.¹¹⁶

İstanbul'un 1918'de İngilizler tarafından işgali üzerine Hukuk-u Aile Kararnâmesi yürürlükten kaldırılmış ise de, Anadolu kesiminde 1926'da Türk Medenî Kânunu yürürlüğe girinceye kadar uygulandığı söylenebilir. Daha sonra Türkiye'de hükümleri ilga edilen bu kararnâmenin 1953 yılına kadar Suriye'de ve günümüze kadar da kısmen Lübnan, Filistin ve İsrâil'de, yine 1951 yılına kadar Ürdün'de uygulandığı görülür. Günümüz Suriye, Ürdün ve Irak aile kânunları üzerinde Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnâmesi etkili olmuş ve onlar için bir model teşkil etmiştir.¹¹⁷

İstiklâl savaşı sonrasında Ankara hükûmeti millî kökenli yeni bir Medenî Kânun hazırlamak üzere bâzı komisyonlar kurmuştur. Aile Kânun tasarısını hazırlayacak olan bu komisyon 1923'te sekiz kişi ile çalışmaya başladı. Üyeler şunlardır: Sâdeddin Beyefendi (başkan), Muammer Bey, Hâfız Şevket Efendi, Mişon Vantura Efendi, Kemâl Atıf Bey, Ahmet Samim Bey, Gönenli Mehmet Efendi ve Ömer Nasuhi Efendi. Bu komisyon Hukuk-u Aile Kararnâmesi'ne benzer bir tasarı hazırlamışsa da, meclise sunulan bu tasarı, 1924 Nisan ayında yeni Adliye Vekili Necati Bey tarafından geri alınmıştır.

11 Mayıs 1924'te yeni tâdil komisyonları kurulmuş ve batıya yakınlaşmanın öngörüldüğü tâlimatnâme doğrultusunda çalışmaları istenmiştir. Ahval-i Şahsiyye komisyonu Hacı Âdil Bey (başkan), Şevket Bey, Muammer Râşid Bey, Ahmed Samim ve Ömer Nasuhi (Bilmen) Efendi'den oluşmuş, ancak Ömer Nasuhi Bey sağlık nedenleri ile komisyondan ayrılmıştır. Komisyonun altı ay kadar çalışarak hazırladığı 142 maddelik aile kânunu tasarısında müslim-gayrimüslim ayırımı kaldırılmış, batı hukûkundan yararlanılmış, boşama

115. Cin, age, s: 292, 293; Akgündüz, age, 146 vd.; Mehmet Akif Aydın, İslâm-Osmanlı Aile Hukuku, İstanbul, 1985, s: 163 vd.; Cin-Akgündüz, age, s: 55 vd.

116. HAK metni için bk. Ceride-i İlmiyye, Yıl: 4, Sy. 34, Sh. 1004; Takvîm-i Vekâyi, 31 Teşrin-i Evvel, 1333.

117. Bk. Aydın, age, s: 225 vd.; Cin-Akgündüz, age. 59, 60.

yetkisi erkek ve kadına eşit olarak verilmiş ve çok kadınla evlilik hâkim iznine bağlanmıştı. 1 Aralık 1924'te adliye encümenine verilen tasarı, Türkiye için batı ülkelerinden medenî kânun alma hazırlıkları başladığından, görülmeyen rafa kaldırılmıştır.¹¹⁸

Aşağıda evlenme-boşanma konularını incelerken, İslâm toplumlarının metin hâline getirdiği bu aile kânunları ile de karşılaştırmalar yapacağız.

MÜSLÜMAN BİR AİLENİN NİTELİKLERİ

1- Ailenin meşrû bir nikâh temeline dayanması:

Nikâh müessesesi bütün semâvî dinlerde korunmuş ve evlilikle ilgili bir takım prensipler konulmuştur. İbn-i Âbidîn (ö. 1252/1836) bu konuda şöyle demiştir. “Bizim için Hz. Âdem döneminden günümüze kadar meşrû olmuş, daha sonra ve cennette de devam edecek nikâh ile îmandan daha sürekli ibadet yoktur.”¹¹⁹

İslâm nikâhsız olarak bir arada yaşayanların topluluğunu, aile yuvası saymamış ve mensuplarını evlenmeye teşvik etmiştir. Bu arada velîlere ve İslâm toplumunun yöneticilerine aralarındaki bekârları evlendirme görevi verilmiştir.¹²⁰ Nikâh, gözü ve beli haramdan korur ve mü'minin üzerinden zinâ töhmetini kaldırır. Diğer yandan zinânın yayılmasının yol açtığı frengi, bel soğukluğu veya aids gibi hastalıklardan mü'minler, meşrû evlilik yoluyla korunmuş olurlar. Çocukların neseplerinin karışması da yine evlilikle önlenir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Dört şey peygamberlerin sünnetlerindendir. Utanmak, kokulanmak, dişleri temizlemek (misvak) ve evlenmek.”¹²¹ “Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimi işlemezse, benden değildir. Evleniniz, çünkü ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övünürüm. Kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Evlenmeye gücü yetmeyen ise oruca devam etsin. Çünkü oruç, kendisi için haramlara karşı koruyan bir kalkandır.”¹²²

2- Aile fertlerinin sağlam bir inanca ve günlük hayatta güzel amelere sahip olması:

118. Bk. Ceride-i Adliye, 1340-41, s: 888-891, 953-957, 1033-1036, 1117-1123; Cin-Akgündüz, age, s: 60, 61; Aydın, age, 238, 239; H. Döndüren, Delilleriyle İslâm Hukuku, İstanbul, 1983 s: 161 vd.

119. İbn Âbidîn, Reddül-Muhtâr, II, 258.

120. Nûr, 24/32.

121. Tirmizî, Nikâh, 1; Ahmed bin Hanbel, V, 421.

122. İbn Mâce, Nikâh, 1, Hadisin râvilerinden, İsâ b. Meymûn el-Medîni zayıf bir râvidir. Ancak bu hadisi destekleyen başka sağlam nakil de vardır.

İslâm bu konuda aile reisine sorumluluk yüklemiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Ey îmân edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun.”**¹²³ Allâh'ın Rasûlü de şöyle buyurmuştur: “Sizden her biriniz birer çobansınız ve her biriniz güttüğünüzden sorumlusunuz. İslâm Devlet başkanı (imam) bir çobandır ve yönettiği kişilerden sorumludur. Evin erkeği bir çobandır ve aile bireylerinden sorumludur. Kadın, kocasının evi içinde bir çobandır ve güttüğünden sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malı üzerinde bir çobandır ve bunun yönetiminden sorumludur.”¹²⁴

İslâm'da aileyi birbirine bağlayan asıl bağ îman birliğidir. Kan bağı bundan sonra gelir. Bu yüzden îmandan yoksun olan hısımlar aile bütünlüğü dışına çıkmış olur. Nitekim, kendisine îman etmemiş olan oğlunu tûfân'dan kurtarmak için duâ eden Nûh peygambere Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **“Ey Nûh! O, senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iş tir. O hâlde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme.”**¹²⁵

Burada, Nûh عليه السلام'ın kendi soyundan olan oğlu, îmansızlık nedeniyle aile dışında bırakılmıştır. Hâlbuki Hz. Muhammed ﷺ, aralarında hiçbir neseb bağı olmayan Selman el-Fârisî'yi (ö. 36/656) kendi ailesinden saymıştır. Diğer yandan özellikle Bedir savaşında birçok sahâbe, en yakınları olan babalarına veya oğullarına karşı savaşmışlardır.

3- Anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişkilerin karşılıklı sevgi ve saygı esasına dayanması:

Hz. Peygamber kendi çocuklarına, torunlarına ve ashâbının çocuklarına karşı son derece şefkatli ve merhametli idiler. Ashâbını da böyle davranmaya teşvik etmiştir. Ebû Hüreyre رضي الله عنه'ten nakledildiğine göre bir gün Allâh'ın Rasûlü, torunu Hz. Hasan'ı (ö. 50/670) öpmüştü. Orada hazır bulunan el-Akra' b. Hâbis رضي الله عنه şöyle dedi: “Benim on tane çocuğum var, fakat onlardan hiçbirisini öpmem.” dedi. Hz. Peygamber ona baktı ve şöyle buyurdu: **“Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.”**¹²⁶ Hz. Âişe'nin naklettiğine göre bir arabî Allâh'ın elçisine gelerek; “Siz küçük çocukları sevip öpüyorsunuz, biz onları öpmeyiz.” dedi. Hz. Peygamber ona şöyle buyurdu: **“Allah Teâlâ senin kalbinden merhameti çekip çıkarmışsa ben ne yapabilirim?”**¹²⁷

123. Tahrîm, 66/6.

124. Bk. Buhârî, Cuma, 11, Cenâiz, 32, İstikrâz, 20, Vesâyâ, 9, itk, 17, 19; Nikâh, 81, 90, Ahkâm, 1; Müslim, İmâre, 20; Ebû Dâvûd, İmâre, I, 13; Tirmizî, Cihad, 27.

125. Hûd, 11/46.

126. Buhârî, Edeb, 18, 27; Müslim, Fadâil, 65; Ebû Dâvûd, Edeb, 145; Tirmizî, Birr, 12.

127. Buhârî, Edeb, 18.

Ebeveynin, çocuklarına acıyarak onları doğuştan gelen İslâm fıtratı üzere yetiştirmesi ve ebedî hayata hazırlaması gerekir. Hadiste şöyle buyrulur: “Her doğan çocuk İslâm fıtratı üzere doğar. Daha sonra ana-babası onu Yahudi, Hristiyan veya ateşperest yapar.”¹²⁸ Ebû Hüreyre yukarıdaki hadisi naklettikten sonra şu âyeti okumuştur: **“Ey Muhammed! Sen yüzünü hanîf olarak dîne, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allâh’ın yaratışında hiçbir değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bunu bilmezler.”**¹²⁹ Hanîf; eğriliğe sapmaksızın doğru yoldan giden demektir. Hz. İbrahim’in tevhid yani “Allâh’ı bir tanıma dîni” anlamında da kullanılır.

Diğer yandan çocukların da ana-babaya gerekli sevgi, saygı ve itaati göstermesi gerekir. Özellikle yaşlılık devrelerinde bu daha çok önem kazanır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Rabbin yalnız kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine “öf” bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçak gönüllülükle üzerlerine kanat ger ve; “Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et” diyerek duâ et.”**¹³⁰

Abdullah b. Mes‘ud رضي الله عنه, Rasûlullah ﷺ’e hangi amelin daha fazîletli olduğunu sormuş ve Allâh’ın Rasûlü şu cevabı vermiştir: “Vaktinde kılınan namaz”; Sonra hangisi sorusuna ise “ana-babaya iyilik (birr)” diye cevap vermiştir.¹³¹ Birr (iyilik) terimi hadislerde; kişinin göğsüne genişlik veren,¹³² ruhun kendisi ile huzur bulduğu,¹³³ ve İslâm’ın güzel ahlâk olarak kabul ettiği davranış ve hizmetleri kapsar.¹³⁴

Allâh’ın Rasûlü çeşitli hadislerde, ana-baba ile ilişkisi kesmenin büyük günahlardan olduğunu belirtmiştir.¹³⁵ Haklı durumlar dışında ana-babayı üzen, onlara ezâ veren her fiil “ilişik kesme” sayılmıştır. Bu duruma göre, mâsiyet (Allâh’a isyan) sayılmayan konularda ana-babaya itaat etmek vâciptir.

128. Buhârî, Cenâiz, 80, Kader, 3; Müslim, Kader, 22, 23, 24; Ahmed bin Hanbel, II, 315, 346.

129. Rûm, 30/30.

130. İsrâ, 17/23, 24; bk. Lokmân, 31/14, 15.

131. Müslim, İman, 137.

132. Ahmed bin Hanbel, IV, 227.

133. Dârimî, Büyû‘, 2; Ahmed bin Hanbel, IV, 194.

134. Tirmizî, Zühd, 53; Müslim, Birr, 14, 15; Dârimî, Rikâk, 73.

135. Bk. Buhârî, Edeb, 6, İsti‘zan, 35, Eymân, 16, İstîtâbe, 1, Diyât, 2; Müslim, İman, 143, 144; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10; Tirmizî, Birr, 4, Büyû‘, 3, Şehâdât, 3.

Bu durumda onların emrine karşı gelmek ise “ilişik kesme (ukûk)” kapsamına girer.

İnsanların vereceği emirlere uymak, Allâh'ın emir ve yasakları ile çelişmemesi ön şartına bağlıdır. Ana-babaya itaat da bu prensiple sınırlıdır.

Enes b. Mâlik ؓ, Rasûlullah ﷺ'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *“Başı siyah üzüm gibi olan Habeşli bir köle bile size vâli tâyin olursa onu dinleyiniz ve itaat ediniz.”* Başka bir rivâyette şöyle buyurulur: *“Mâsiyetle emredilmediği sürece, hoşuna gitse de gitmese de, müslümanın (İslâm Devlet başkanını) dinleyip itaat etmesi gerekir. Eğer mâsiyet (Allâh'a isyanı kapsayan) bir emir verilirse, dinleme ve itaat yoktur.”*¹³⁶

Sonuç olarak oğul ve kızlar anne babaların İslâm'a uygun olmayan, İslâmî emir ve yasaklarla çelişen emir ve isteklerine uymak zorunda değildir. Ebeveyn'in çocuklarına namaz, oruç, hac, zekât gibi açık farzları işlememesi veya fâizli muâmele yapması, tesettürü bırakması gibi istekleri bunlar arasında sayılabilir. Çocuğun, bu ve benzeri konularda ebeveynine itaat etmemesi sorumluluk doğurmaz. Çocuğun inancını sarsacak konular da bu kapsama girer. Nitekim âyette şöyle buyurulur: **“Biz, insana, ana-babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme.”**¹³⁷

4- Karı-koca arasındaki ilişkilerin karşılıklı sevgi, saygı ve güzel geçim esasına dayanması:

Allah Teâlâ, aile yuvasının “iyi geçim” esasına dayanması gerektiğini şöyle belirtir: **“Eşlerinizle iyi geçininiz. Eğer onlardan hoşlanmazsanız (biliniz ki), Allâh'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz.”**¹³⁸

Âyette geçen “muâşeret”; söz ve davranışların güç yettiği kadar güzel olmasıdır. Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: *“Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olandır. Ben de aileme karşı hayırlı olanım.”*¹³⁹ Hz. Peygamber eşleriyle en güzel geçim hâlinde idi. Dâima güler yüzlü ve tatlı dilli idi. Aile fertlerine iltifat eder ve onların maişetini geniş tutardı. Hz. Âişe, Allah elçisinin kendisi ile yaptığı bir yarış şöyle anlatır: “Rasûlullah ﷺ

136. Buhârî, Ahkâm, 4; Müslim, İmâre, 39.

137. Ankebût, 29/8; bk. Lokmân, 31/14, 15.

138. Nisâ, 4/19.

139. İbn Mâce, Nikâh, 50; Dârimî, Nikâh, 55.

benimle yarış yapmış ve ben onu geçmiştim. Bu benim bedence zayıf olduğum bir sırada olmuştu. Daha sonra ben biraz kilo alınca yeniden yarıştık, fakat bu kere o beni geçti.”¹⁴⁰

Kadının kocasının meşrû olan isteklerine uyması gerekir. Örf ve toplum değerlerine göre ev içinde kadına âit olması gereken iş ve hizmetler “iyi geçim”in bir sonucu olarak kadın tarafından yapılmalıdır. Dengi aileler hizmetçi çalıştırmıyorsa temizlik, çamaşır ve mutfak işleri kadına âit işler arasında sayılabilir. Çocuklarının bakımı da bu kapsama girer. Kadın mâsiyet sayılan emirlere uymaya zorlanamaz.¹⁴¹

Allâh’ın Rasûl’üne hangi kadının daha hayırlı olduğu sorulunca, şu cevabı vermiştir: *“Kocasını kendisine bakınca, ona neşe ve sevinç verir, emrederse itaat eder, kendi malı ve özel yaşantısı konusunda, kocasının sevmediği şeyleri yapmaz.”*¹⁴²

Sonuç olarak, dünya hayatını ömür boyu birlikte yaşamaya karar veren eşler birbirinin değerini bilmeli, karşılıklı anlayış ve fedakârlık içinde İslâm’ın belirlediği ilkelere uyarak Yüce Allâh’ın rızasını kazanmaya çalışmalıdır. Ne kadının ve ne de erkeğin hayatı çekilmez hâle getirmeye hakkı yoktur. Eşlerin geçimsizliğinden özellikle aile içindeki dînî yaşantı zarar görmeye başlamışsa, tarafların İslâm’ın bu konuda getirdiği önlemleri alma hakkı doğar. Öğüt, yatakta yalnız bırakma, hakeme başvurma ve boşama bunlar arasında sayılabilir.

5- Aile içinde eve giriş ve çıkışlarda aşağıdaki edeplerin gözetilmesi gerekir.

Eve girerken zile basmak, girince selâm vermek, hâl-hatır sormak, çocukların ana-babalarına âit yatak odasına izinsiz girmemesi gibi edepler bunlar arasında sayılabilir.

Kur’ân-ı Kerîm’de başkasının evine giriş edebi şöyle belirlenmiştir: **“Ey îmân edenler! Kendi evinizden başka evlere, kendinizi tanıtıp ünsiyet kurmadan ve ev halkına selâm vermeden girmeyin. Herhalde bunun, sizin için daha iyi olduğunu düşünüp anlarsınız.”**¹⁴³ Devamı olan âyetlerde ise; evde kimse yoksa izinsiz girilmemesi ve “geri dönün”

140. İbn Mâce, Nikâh, 50; Ahmed bin Hanbel, VI, 129, 182, 261, 280; bk. Ebû Dâvûd, Cihâd, 61; Ahmed bin Hanbel, VI, 264; İbn Kesîr, I, 369.

141. Bk. Buhârî, Nikah, 94.

142. Ahmed bin Hanbel, II, 251, 432, 438; bk. Ebû Dâvûd, Zekât, 32; İbn Mâce, Nikâh, 5.

143. Nûr, 24/27.

denilirse, hemen dönülmesi, ancak bu gidilen yerin devre mülk, han, otel, kamu binâsı gibi kalma hakkımız olan bir yer olması durumunda, o sırada evde kimse oturmuyorsa buraya girmekte bir sakınca olmadığı belirtilir.¹⁴⁴

Diğer yandan evin içinde birlikte yaşanan ergenlik çağına girmeyen çocukların, günün üç vaktinde, yatak odasına veya dinlenme yerine girerken üç defa izin istemeleri esası getirilir. Bu üç vakit; sabah namazından önce, öğleyn dinlenmek üzere yatıldığında veya yatsı namazından sonraki vakitlerdir. Çünkü bu vakitlerde, kişinin giysilerini çıkarmış olması mümkündür. Evin ergen çocuklarının da aynı şekilde izin isteyerek bu yerlere girebileceği ayrıca vurgulanmıştır.¹⁴⁵

Ailede evlenme ümidi kalmamış yaşlı kadınların, süs yerlerini açmamak şartıyla, yabancı erkeklerin yanında bazı giysilerini çıkarmalarının mümkün ve câiz olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁶

Ev içinde karı-kocanın yanına belli saatlerde izinsiz girmeyi yasaklayan yukarıdaki âyetlerin inme sebebi şudur.

Sonuç olarak İslâm'ın getirdiği bu ev içi veya dışardan gelenlerin görüşme âdâbı, insanların tecrübelerle ulaşabileceği en yararlı ve en güvenli kurallardır. Günümüzde uygulanan kilit, kapı zili, diyafon hatta görüntülü kamera sistemi vb. önlemler, görüşmelerde güveni sağlama gâyesine yöneliktir. İslâm 15 asır önce görüşmelerdeki bu güvenlik sistemini kurmuştur. Aynı sistem, dükkân, mağaza, depo, büro, fabrika vb. iş yerlerini de kapsamına alır. Belki kapısı herkese açık olan yerler için "giriş izni" verilmiş sayılır. İş yeri temsilcisi ile selâm verilerek ünsiyet kurulmuş olur.

6- Aile fertlerinin sürekli olarak bilgi, görgü ve tecrübesini geliştirilmesi:

İslâm pratik ve dinamik bir dîndir. Bu yüzden mü'minlerin sürekli madî ve manevî bir gelişmenin içinde olmalarını ister. Önce anne-baba çeşitli konulardaki bilgi ve amel eksikliğini gidermeye çalışmalıdır. Çocuklar da günün şartlarına göre en az lise düzeyinde bir eğitim görmeli, mümkün olursa yüksek öğrenim de yaptırılmalıdır. Ancak yüksek öğrenim gören gençler yalnız devlet kapısına güvenmemeli, kendi mesleğine uygun iş alanlarını kendi çabası ile meydana getirmeye çalışmalıdır. Mesela; ziraat fakültesinin

144. Nûr, 24/28, 29.

145. Nûr, 24/58, 59.

146. Nûr, 24/60. Bk. İbn Kesîr, Muhtasar, Tefsir, İhtisar ve Tahk. M. Ali, Sâbüni, 7. baskı, Beyrut, 1402/1981, II, 618.

tarım bölümünü bitiren çiftlik kurmanın, hayvancılık bölümünü bitiren hayvan çiftliği oluşturmanın yollarını aramalıdır. Mâdencilik sektöründe uzmanlaşmanın da, mâden işletmesini bizzat kurarak veya organize ederek işin başına geçmeyi hedeflemesi gerekir. Bir İslâm toplumunda bu gibi yatırımların yapılmasında sermaye önemli bir rol oynamaz. Kişinin güvenilir, müteşebbis ve dürüst olması ve ufkunun geniş bulunması yeterlidir. İslâm'ın ekonomik sistemi içindeki “Mudârebe (emek-sermaye ortaklığı)”, “Muzaraa (ziiraat ortaklığı)” ve “Müşâreke (sermaye ortaklığı)” gibi yöntemler işletmeye gerekli olan sermayeyi sağlamak için yeterlidir.¹⁴⁷

İslâm, mü'minleri sürekli ilim talebine teşvik etmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **“De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri düşünüp fikir üretir.”**¹⁴⁸ **“De ki: Rabbim! Benim ilmimi artır.”**¹⁴⁹

“Kulları içinden ancak âlim olanlar, Allah'tan (gereği gibi) korkarlar.”¹⁵⁰ **“Allah sizden îman edenleri ve kendilerine ilim verilenlere derece bakımından yükseltir.”**¹⁵¹ Bu âyetin baş tarafında bir muâşeret kaidesine dikkat çekilir. Bir mecliste başkalarına yer açmak ve “kalkın” denilince, yeni gelenlere yer vererek kalkmak, mü'mini edepli ve tevâzu sahibi yapar. Böylece îman ve ilimle tamamlanan edep ve tevâzu mü'mini dünya ve âhirette yüksek derecelere ulaştırır.

Hız. Peygamber ﷺ'in ilme teşvik eden pek çok hadisleri vardır. Birkaçını zikredeceğiz: **“İlim edinmek için çalışmak her müslümana farzdır.”**¹⁵² **“Bir topluluk Allâh'ın evlerinden bir evde toplanır, Allâh'ın kitabını okur ve onu aralarında müzâkere ederlerse, melekler onları kuşatır, üzerlerine sekînet iner ve kendilerini ilahî rahmet kaplar. Yüce Allah onları nezdindeki kimselerin yanında anar.”**¹⁵³ **“Allah, hakkında hayır murad ettiği kimseyi dinde fakih kılar.”**¹⁵⁴

İlimle uğraşan mü'min, ihtisas alanının zirvesine çıkmayı, ticaret veya sanatla uğraşan da kendi alanında söz sahibi olmayı hedeflemelidir. Çünkü

147. Bk. Hamdi Döndüren, Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali, İstanbul, 1993, s: 409-450, 606, 607, 622-628.

148. Zümer, 39/9.

149. Tâhâ, 20/114.

150. Fâtır, 35/28.

151. Fâtır, 35/28.

152. İbn, Mâce, Mukaddime, 17, en-Nevevî, bu hadis için; anlam bakımından doğru ise de sened yönünden zayıftır, demiştir.

153. Ebû Dâvûd, Vitir, 14; İbn Mâce, Mukaddime, 17.

154. Ebû Dâvûd, Vitir, 14; İbn Mâce, Mukaddime, 17.

mü'min “iki günü eşit olan zarardadır” prensibine uyar ve Allah Teâlâ'nın; mesleğinde derinleşen sanatkârı sevdiğini bilir. Diğer yandan ilim edinmenin gâyesi onunla amel etmektir. Bu yüzden çocukları pratik değeri olmayan ve günlük yaşayışta amel yönü bulunmayan teorik ilimler yerine pratik ilimlere yönlendirmelidir.

Sonuç olarak bir ailede herkes kendi iş, çalışma ve meslek alanı ne ise, öncelikle kendisine her gün gerekli olan İslâmî bilgileri öğrenmesi gerekir. Çitfçi bununla, tüccar ticaretle, sarraf kendi mesleği ile ilgili esasları öğrenmelidir. Hz. Ömer'in devlet başkanı olunca vâlilerine şu genelgeyi yayınladığı nakledilir: *“Bizim çarşı ve pazarlarımızda, ticaretin dînî esaslarını bil-meyen alışveriş yapmasın.”*¹⁵⁵

Günümüzde ileri ülkeler bilim, teknoloji ve tıp alanlarında baş döndürücü bir gelişmenin içine girmişlerdir. İslâm toplumları da bu yarışın dışında kalamaz. Avrupa Ortaçağ karanlıklarını yaşarken İslâm âlemi kültür ve medeniyette üstün durumda idi. Ancak günümüzde bilim ve teknoloji üstünlüğünü ele geçiren batı ülkeleri, bu üstünlüğü, geri kalmış ülkeler ve özellikle de İslâm ülkeleri aleyhine kullanmaktadır. Bu yüzden İslâm toplumları tarihteki bu kültür ve medeniyet değerleri ile bağlarını koparmadan bunları yeni bilgi, teknik, sanat ve becerilerle geliştirerek, yüzyılın medeniyetini aşmanın yollarını bulmalıdır. Bu da ciddi çalışmakla, sabırla ve kendisine rakip olarak aldığı, batılı firma ve kuruluşu aşmayı bir gâye ve ideal hâline getirmekle olabilir. Cenâb-ı Hak isteyene istediğini, çalışana da çalıştığının karşılığını verir. Hadiste; *“İslâm yücedir, onun üzerine yücelinmez.”*¹⁵⁶ buyurulmuştur.

7- Aile bireylerinin İslâm ahlâkı ile ahlâklanması.

İslâm en son ve mükemmel bir din olduğu için en yüce ahlâk değerleri de onda toplanmıştır. Ahlâk, Arapça “huluk” sözcüğünün çoğulu olup, sözlükte; huylar, seciyeler ve karakterler anlamına gelir. İslâm ahlâkının esaslarını vahiy ve sünnet belirlenmiştir. İslâm'ı en güzel yaşayan ve İslâm ahlâkının en iyi örneklerini veren Hz. Muhammed ﷺ'dir. Kur'ân'da şöyle buyrulur: ***“Sen en yüce bir ahlâk üzeresin.”***¹⁵⁷ ***“Şüphesiz, Allâh'ın Rasûlü'nde, sizin için, Allâh'ın rahmetini ve âhiretin nîmetlerini arzulayanlar ve Allâh'ı çokça zikredenler için güzel bir örnek vardır.”***¹⁵⁸

155. Tirmizî, Vitr, 21.

156. Buhârî, Cenâiz, 79.

157. Kalem, 68/4.

158. Ahzâb, 33/21.

Hiz. Peygamber ﷺ hem ahlâklı yaşamış ve hem de ashâbını ahlâklı olmaya çağırıştır. Hadislerde şöyle buyurur: “Ben ahlâkın güzelliğini tamamlamak için gönderildim.”¹⁵⁹ “İnsanlara verilen şeylerin en hayırlısı güzel ahlâktır.”¹⁶⁰ “Mü’minlerin îman bakımından en olgunu güzel ahlâk sahibi olanıdır.”¹⁶¹ “Nebî ﷺ insanlar arasında ahlâkı en güzel olanı idi.”¹⁶² Hiz. Âişe’den; “Allâh’ın Nebîsinin ahlâkı Kur’ân idi” dediği nakledilmiştir. Başka bir hadiste ahlâkın özü şöyle belirlenmiştir: “Her dînin bir ahlâkı vardır. İslâm’ın ahlâkı ise utanmadan (hayâ) ibârettir.”¹⁶³

8- Hiz. Peygamber’in câhiliye döneminden gelen alışkanlıkları değiştiren, kız ve erkek çocuklar arasında eşitliğe verdiği önemi anlatan pek çok uygulamaları vardır. Enes b. Mâlik’ten hadis: Bir gün Allâh’ın Rasûlü oğlunu bir dizine oturtan bir babanın, kız çocuğu gelip sarılmak isteyince onu yere oturttuğunu görünce, “Çocuklarınız arasında eşit muâmele edin” buyurmuş ve bir dizine oğlunu diğer dizine kızını oturtmasını istemiştir.¹⁶⁴

Beşir b. Sa’d’ın hanımı, oğlu Numan b. Beşir’e mal bağışlamak ve Hiz. Peygamber’i de şahit göstermek istemişti. Allâh’ın Rasûlü başka çocukları da bulunduğunu öğrenince, şöyle buyurdu: “Allah’tan korkunuz ve çocuklarınız arasında eşit davranınız. Ben çocuklardan birisini üstün görmek isteseydim, kadınları üstün tutar, tercih ederdim.”¹⁶⁵

9- Ailede kız çocuklarının korunması:

Ukbe b. Âmir ؓ’ten hadis: “Kimin üç kız çocuğu olur ve bunları güzel yetiştirirse, bunlar âhiret günü ateşe karşı perde olurlar.”¹⁶⁶ Ebû Saîd el-Hudrî’den: “Kimin üç kızı veya üç kız kardeşi olur, bunları güzel yetiştirirse, cennete girer.”¹⁶⁷ Süraka b. Mâlik’ten hadis: “En üstün sadaka, kocası ölen veya boşanan, başka sığınacak yeri olmayan kızına sahip çıkmandır.”¹⁶⁸

10- Aileye yapılan harcamanın sadaka sayılması:

159. Ahmed bin Hanbel, II, 381; Mâlik, Muvatta, Hüsnu’l-Hulk, 8.

160. Ahmed bin Hanbel, IV, 278.

161. Ebû Dâvûd, Süne, 14; Ahmed bin Hanbel, II, 250, 472, 527, V, 89, 99.

162. Buhârî, Edeb, 112; Müslim, Edeb, 30; Ebû Dâvûd, Edeb, 1.

163. İbn Mâce, Zühd, 17; Mâlik, Muvatta, Hüsnu’l-Hulk, 9.

164. Buhârî, Edeb, 12, 13.

165. Buhârî, Hibe, 12, 13; Müslim, Hibât, 13.

166. İbn Mâce, Edeb, 3.

167. Ebû Dâvûd, Edeb, 1210; Tirmizî, Birr, 13.

168. İbn Mâce, Edeb, 3.

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kişinin ailesine yapacağı harcaması sadakadır.”¹⁶⁹ “Harcanan paranın en fazîletlisi, kişinin ailesine sonra Allah yolunda hayvanına sonra da cihâd için Allah yolunda olan arkadaşlarına harcadığı paradır.”¹⁷⁰

Bir gün Allâh'ın Rasûlü kadınlar toplumuna; “Takılarınızdan da olsa sadaka veriniz.” buyurdu. Abdullah b. Mes'ud ؓ'in eşi Zeyneb ile Ensâr'dan bir kadın Hız. Peygamber'e gelerek, darda bulunan kocalarına ve himâye ettikleri yetimlere yapacakları yardımın sadaka eciri kazandırıp kazandırmayacağını sordular. Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurdu: “Bunun için size iki ecir vardır. Akrabalık eciri ve sadaka eciri.”¹⁷¹

Diğer yandan anne müşrik bile olsa aile içi yardımın yapılması gerekir. Nitekim Hız. Ebûbekir'in ilk eşi müşrik olarak Mekke'de kalmıştı. Kızı Esmâ'yı özleyince Medîne gelmiş, kızına hediye olarak kuru üzüm ve yağ getirmişti. Esmâ ؓ, Hız. Peygamber'e gelerek sordu: “Annem bana güvenip gelmiş, ona yardım edeyim mi?”, “Evet annene yardım et, ikramda bulun!” buyurdu.¹⁷²

Sonuç olarak aile içinde çocukların yetişmesi ve eğitilmesi sırasında İslâm'ın bu yüce değerlerinin onlara telkin edilmesi veya bu değerleri alabileceği kurs, okul, sohbet, seminer, kamp, konferans vb. yerleri tercihte aile reislerinin gerekli istişâre ve feraseti göstermesi beklenir. Çünkü çeşitli eğitim kurumlarında yalnız pozitif ve tabiat bilimlerini okuyan gençlik, mânevî ilim ve değerlerden habersiz yetişirse, belki diploma sahibi olmakta, fakat “emânete ehil” duruma gelememektedir. Allah korkusu ve âhiret inancı olmayan bir kimse, hayatta ele geçirdiği makamları ve maddî imkânları kendi kişisel çıkarları için kullanabilmekte ve toplum bundan ciddi yaralar almaktadır. Bu yüzden günün gerektirdiği bilgi ve tecrübeleri kazanan îmanlı gençlik, aynı zamanda sabır, tevekkül, haya, tevâzu, edep gibi güzel huyları alır ve kibir, haset, kin ve yalancılık gibi kötü huyları da bırakırsa İslâm toplumunun özlediği ve ihtiyaç duyduğu emânet ehilleri yetişmiş olur. İşte mü'min bir ailenin, çocuklarını böyle bir eğitimden geçirmesi ve ömür boyu güzel ahlâk üzere bulunmayı hedeflemesi gerekir. Bu yolda gösterilecek gayretin, sonuç versin veya vermesin, sahibine ecir kazandıracağında şüphe yoktur.

169. Tirmizî, Birr, 42.

170. Müslim, Zekât, 38; Tirmizî, Birr, 42.

171. Müslim, Zekât, 45.

172. Müslim, Zekât, 49, 50; Ebû Dâvûd, Zekât, 34.

وَلْيَسْتَغْفِرِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۖ
وَالَّذِينَ يَبْتِغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ
خَيْرًا ۖ وَأَتَوْهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْكُمْ ۖ وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَانَكُمْ عَلَى
الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِيَبْتِغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَمَنْ يُكْرِهِنَّ
فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٣﴾

33- Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah lûtfundan kendilerine zenginlik verinceye kadar iffetlerini korusunlar. Sahip olduğunuz köle ve câriyelerinizden, sizinle mükâtebe (özgür olma) antlaşması yapmak isteyen olur ve siz de bunda bir iyilik görürseniz, antlaşma yapın! Allâh'ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin! Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, eğer iffetli kalmak isterlerse genç kızlarınızı (evliliğe) zorlamayın. Kim onları buna zorlarsa, hiç şüphesiz Allah, bu zorlanmalarından sonra da, (onlar için) çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

33. âyete göre, eşinin mehir ve nafakasını sağlayamayacak kadar yoksul olan kişi, sabredip namusunu korumalıdır.

Mükâteb: Belli bir para karşılığında, efendisinden özgürlüğünü satın alma akdine denir. Köle böyle bir teklif getirirse, efendinin bunu kabul etmesi gerekir. Âyetin mendupluk bildirdiği de ileri sürülmüştür. Ancak bu son görüş köle ve câriye sisteminin kalkmasını geciktirmiştir. Gerektiğinde devlet bütçesi de böyle bir özgürleştirme için devreye girecektir.¹⁷³

Yukarıdaki âyetin, Medîne'de münâfıkların başı Abdullah bin Übey'in sahip olduğu altı câriyesini fuhşa zorlayıp para kazanmak istemesi ve iki câriyesinin şikâyeti üzerine indiği rivâyet edilmiştir.¹⁷⁴

Buna göre kadınların cinsel yaşamı, dış saldırıya karşı korunmuş ve toplumda en zayıf konumda olan bir câriyenin bile, para için fuhşa zorlanması yasaklanmıştır.¹⁷⁵

173. Bk. Bakara, 2/177; Tevbe, 9/60.

174. Süyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, VI, 193.

175. Kurtubî, Câmi', XII, 168.

Burada fiilin zorlayan için de zorlanan için de günah olduğunda şüphe yoktur. Fakat zorlanan biçâreler bu günaha râzı olmaz ve zorla sürüklen-
dikleri için de özür sahibidirler. Çok bağışlayıcı ve merhamet sahibi oldu-
ğunda şüphe olmayan Allah yanında bağışlanmaya ve merhamet edilme-
ye lâyıktırlar. Bu sebepten bu durumda acımalı ve kurtulmaları için yardım
etmelidir. Fakat zorlandığı şeyi isteyerek yapanlar, sûrenin başında geçtiği
üzere acımaya lâıyk olmayıp râzı olduğu günahın azâbına lâıyk oldukları gi-
bi, zorlayanın da bütün vebâli yüklenerek büyük azap ve nefreti hak ettiği-
ni hatırlatmaya gerek yoktur.¹⁷⁶

Diğer yandan âyetteki “genç kızlarınız” ifâdesi, kişinin kendi kızları ola-
bileceği gibi, genç câriyeleri de olabilir. Buna göre velîlerin sırf menfaat sağ-
lamak için bu genç kızları ne fuhşa, ne de istemedikleri, dengi olmayan er-
keklerle evlenmeye zorlamamaları gerektiğine de işaret etmektedir.

Hız. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Ümmetinden yanılarak ve
unutarak yaptığı, bir de başkasının kendisine zorla yaptırdığı şeylerin gü-
nahı affedilmiştir.”¹⁷⁷

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ
وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

**34- Andolsun ki Biz size her şeyi açıklayan âyetler, sizden
önce yaşayıp gidenlerden örnekler ve takvâ sahipleri
için öğütler indirdik.**

34. âyette, Kur'ân'da her şeyi açıklayan âyetler, ibretli kıssalar ve Allâh'a
karşı gelmekten sakınanlar için öğütler indirildiği belirtilmiştir. İlgili âyetlerde
şöyle buyrulur: “**Andolsun Biz, açıklayıcı âyetler indirdik. Allah dile-
diği kimseleri doğru yola iletir.**”¹⁷⁸ “**İçinde hiçbir şüphe bulunmayan
kitap işte budur. O, takvâ sahiplerine doğru yolu gösterir. O takvâ
sahipleri gayba îmân ederler, namazı dosdoğru kılarlar ve kendile-
rine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar.**”¹⁷⁹

176. Elmalılı, age, VI, 20.

177. İbn Mâce, Talâk, 16; İbn Hibban, Sahîh, XVI, 202, H No: 7219.

178. Nûr, 24/46.

179. Bakara, 2/2-3.

﴿ BÂB 5 ﴾

GÖKLERİN VE YERİN NURU, TESBİH, ZİKİR, NAMAZ, ZEKÂT, MÜ'MİNLERİN VE İNKÂRCILARIN AMELİ

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكُوهٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ ۚ
 الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ ۚ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ
 مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ ۚ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ
 نَارٌ ۚ نُورٌ عَلَى نُورٍ ۚ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ
 لِلنَّاسِ ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣٥﴾ فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَيُذْكَرَ
 فِيهَا اسْمُهُ ۚ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿٣٦﴾ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ
 تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ۚ يَخَافُونَ يَوْمًا
 تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا
 وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ
 كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً ۚ حَتَّى إِذَا جَاءَهُ
 لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوْقَهُ حِسَابَهُ ۚ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾
 أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِ
 سَحَابٌ ۚ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ۚ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكْذِبْ رِيهًا ۚ
 وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾

35- Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun misâli, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. Bu lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da inci gibi parlayan bir yıldız benzer ki, ne doğuya ne de batıya âit olmayan mübârek bir zeytin ağacının yağından tutuşturulur. Öyle

ki o yağ, neredeyse kendisine ateş değmese bile ışık verecek hâldedir! Bu durum, nur üstüne nurdur. Allah dilediği kimseyi kendi nûruna iletir; bunun için de insanlara birçok misaller verir. Allah her şeyi bilir.

36- O nur öyle evlerde ışık verir ki, Allah o evlerin yüceltilmesine ve içlerinde kendi adının anılmasına izin vermiştir. Orada O'nu sabah akşam tesbih ederler.

37- Onlar öyle yiğit kimselerdir ki, ne ticaret ne de alışveriş, onları Allâh'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetle döneceği bir günden korkarlar.

38- Sonunda Allah onları, işledikleri amellerin en güzeli ile mükâfatlandıracak ve lûtfundan onlara fazlasını da verecektir. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.

39- İnkâr edenlerin amelleri ise ıssız bir çölde susamış bir kimsenin görüp de su zannettiği seraba benzer. Fakat yanına varınca onun bir hiç olduğunu anlar ve yanında Allâh'ı bulur. Allah da onun hesâbını eksiksiz görür. Allah hesâbı çabuk görendir.

40- Ya da o kâfirlerin amelleri, engin bir denizdeki karanlıklar gibidir. O denizi dalga üstüne dalga bürümüş, onun da üzerinde yoğun karabulutlar var. Birbiri üstüne yığılmış karanlıklar! Öyle ki orada olan kimse, elini çıkarsa neredeyse onu bile göremez! Eğer Allah bir kimseye nur vermemişse, artık onun nûru olmaz.

35. âyette Allâh'ın, göklerin ve yerin nûru olduğu, O'nun nûrunun, etrafı camlı, içindeki lambasıyla inci gibi parlayan, doğu ve batıya âit olmayan bir zeytin ağacından üreyen, yakıtı ateş değmese bile ışık verecek kadar saf ve temiz olan ışık kümesi bir kandile benzediği belirtilmektedir. Bu, Allâh'ın son derece güzel olduğunu belirten bir benzetmedir.

NUR - IŞIK

Kur'ân'ın indiği dönemde, zeytinyağı ile yanan ışık en parlak ışıktır. Lambanın camı da ışığın gücünü artırır.¹⁸⁰ Kimi çağdaş müfessirler bu âyetle elektrik ampulüne işaret edildiği kanaatindedir.

180. Muhammed Hamidullah, Meâl, 24/35.

Âyetteki “nur”, ışık veya ışık kaynağı demektir. Allâh’ın güzelliği ile göklerin ve yerin aydınlandığı anlatılır. Ebû Mûsâ el-Eş’arî’den nakledilen bir hadiste, Allâh’ın cemâli şöyle anlatılır: “Allâh’ın örtüsü nurdur. Eğer örtüsünü açsa, yüzünün subhaları (nurları) gözün gördüğü bütün yaratıkları yakar.”¹⁸¹

Abdullah bin Abbâs ؓ’ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ gece teheccüd namazı kılmak üzere kalktığı anda yaptığı uzun duâya şöyle başladığı: “Ey Rabbim! Sana hamd olsun ki, gökleri, yeri ve bunların içindekileri koruyup ayakta tutan, varlığını sürdüren Sensin. Sana hamd olsun ki, göklerin, yerin ve bunların içinde olanların mülkü Senindir ve yine Sana hamd olsun ki, göklerin ve yerin nûru Sensin...”¹⁸²

İmam Gazâlî’ye (ö. 505/1111) göre nur, başka varlıkları gösteren, açığa çıkaran şeydir. Bütün varlıkları açığa çıkarıp gösteren şey Allah’tır. Öyleyse Allah gökleri ve yeri gösteren nurdur. Yokluk karanlık, varlık nurdur. Allah’tan başka her şey kendi zâtında karanlıktır. Her şey Allâh’ın ortaya çıkmasıyla var olur. Onları gösteren O’dur. Zuhurunun şiddetinden dolayı yarattıklarından gizlenen Zât ne yücedir!¹⁸³

Nûr, ışık demektir. Işık, gerçekte evrendeki esir dalgalarının, zihinde uyandırdığı izlenimden ibârettir. Şu engin uzay, çeşitli frekanslardaki dalgalarla doludur. Bunların dalga boyları ayrı ayrı olduğundan, bunlardan kimi duyularımızda ses, kimi de ışık olur. Biz gerçekte, bu dalgaları değil, bunların zihnimizdeki izlenimlerini algılarız. Dalgalar da hareketten ibârettir. Buna göre ışık, kâinatı dolduran esir içindeki dalgalanmalardan, yani hareket ve titreşimden ibârettir. Gördüğümüz, işittiğimiz, kokladığımız, tattığımız ve dokunduğumuz şeyler, aslında algılayamadığımız bir âlemin hareketlerinden başka bir şey değildir. Demek ki gerçek varlık, şu görüntülerin arkasındadır. Aslında madde âlemi, enerjinin çeşitli oranlarda yığılmasından meydana gelmiştir. Enerji ise nurdur, öyleyse bu âlem, nûrun görüntülerinden ibârettir. İşte bu nur, Allâh’ın nûrudur. Bu kâinat, İlâhî nûrun görüntüleridir. Biz nûrun kendisini değil, görüntülerini görürüz. Çünkü görüntüyü meydana getiren gerçeği görececek duyulara sahip değiliz.

Böylece bu âlemi misal âleminin görüntüsü kabul eden Eflatun’un görüşüne varmış oluruz. Onun ideler âlemi dediği şeye, şimdi esir âlemi deniyor.¹⁸⁴

181. Müslim, İman, 293.

182. Buhârî, Teheccüd, 1; Müslim, Mûsâfirîn, 199.

183. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, VI, 194’ten naklen, Gazâlî, Mişkâtü’l-Envâr, Mefâtihu’l-Gayb içinde, XXIII, 230.

184. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, VI, 194.

POZİTİF BİLİMDE IŞIK

Işık, maddenin fiziksel yapısındaki atomik etkileşim sonucu meydana gelen, ısıyan bir enerji türüdür. Başka bir deyimle ışık, bir ısımanın ışık kaynağından çıktıktan sonra cisimlere çarparak veya direkt olarak yansıması sonucu canlıların görmesini sağlayan ve elektromanyetik tayf adı verilen geniş bir dalga enerjisi tayfını oluşturan parçalarıdır. Gördüğümüz ışık ise, bu elektromanyetik tayfin belirli bir dalga boyu aralığındaki “görünür tayf” denilen kısmıdır.

Elektromanyetik tayf, başlıca yedi kategoride incelenebilir. Bunlar düşük frekanstan yüksek frekansa doğru sırasıyla radyo dalgaları, mikrodalga, kızılötesi, görünür ışık, morötesi, X-ışınları ve Gama ışınlarıdır. Bununla beraber, söz konusu kategoriler arasında kesin sınır çizgileri bulunmamaktadır.

Radyo Dalgaları: Binlerce kilometreden yaklaşık bir milimetreye kadar dalga boylarındadır. Elektromanyetik tayfin geniş bir bölümünü oluşturan ve uzun dalga boylarına sahip radyo dalgaları, radyo-haberleşmesinde, televizyonda, cep telefonlarında ve radarda kullanılmaktadır.

Mikro Dalgalar: Santimetre mertebesinde ölçülen dalga boylarına sahiptir. Uzun dalga boyuna karşılık gelen ve mikro dalga bölgesinin başlangıcını oluşturan dalgalar, bir mikro dalga fırınında bulunan yiyeceklerimizi ısıtan dalgalardır. Bu dalgalar, maddeleri oluşturan atom ve moleküllerle etkileşerek onların hareketlerinde meydana getirdikleri sürtünme nedeniyle ortaya ısı enerjisinin çıkmasına ve maruz kalan maddelerin ısınmasına neden olmaktadır.

Kızılötesi Işıklar: Elektromanyetik tayfin biraz daha kısa olan 1 mm ile 750 nm ($1 \text{ m} = 1.000.000.000 \text{ nm}$ 'dir) arasındaki dalga boyunu (daha yüksek enerjili) oluşturmaktadır. Kızılötesi ışınların enerjileri elektronların enerjilerini değiştirmek için çok küçüktür. Bunun yerine, kızılötesi radyasyon; moleküllerin titreşim durumlarını değiştirmektedir. Moleküller kızılötesi ışınları emdiklerinde atomları daha hızlı hareket eder ve böylece moleküllerin sıcaklıkları artar. Isı lambaları bu prensiple çalışmaktadır.

Görünür Işık: İnsan gözünün ışık veya renk olarak algıladığı aralığa (400 nm ile 700 nm arası) denk gelen elektromanyetik enerjidir. Beyaz ışık bir prizmadan geçirildiğinde bileşenleri olan diğer dalga boylarına ayrılabilir. Her dalga boyu farklı bir frekansa sahiptir ve göz tarafından farklı bir renk olarak algılanır.

Ultraviyole (Morötesi) Işıklar: Elektromanyetik tayfın 10 nm ile 400 nm arası dalga boyunu oluşturan özel bir bölümdür. Oldukça enerjik olduğu için morötesi ışını kimyasal bağları bozup çeşitli molekülleri iyonize edebilir veya katalizör etkisi gösterebilir. Güneş yanıkları morötesi radyasyonun insan derisi üzerindeki yakıcı etkisine örnek olarak verilebilir. Bâzı durumlarda kanserojen etki yapabilir.

X-ışınları: Morötesi ışıklardan daha kısa dalga boyuna (0,01 nm ile 10 nm arası), dolayısı ile daha yüksek frekans ve enerjiye sahiptir. Çeşitli materyallerin içinden geçebildikleri için tıpta organ ve kemiklerin görüntülenmesinde sıkça kullanıldığı gibi, ayrıca yüksek-enerji, fizik ve gökbilim uygulamalarında da kullanım alanı bulmuştur. X-ışınlarının bir başka adı Röntgen ışınlarıdır.

Gama Işınları: En enerjik dalgalar olarak bilinen gama ışınları; en kısa dalga boylarına sahip (0,01 nm'den daha düşük), ancak buna bağlı olarak da en yüksek frekanslara ve en büyük foton enerjisine sahip ışınlardır. Gama ışınları nükleer reaksiyonla üretilebilirler. Madde içinden geçtiklerinde maddenin atomları ve molekülleri dışındaki elektronların tamamına çarparlar. Yaşayan organizmaların, gama ışınına maruz bırakılması yok edici etkilere sebep olabilir. Bunun yanı sıra kontrollü kullanımı ile besinler üzerindeki mikropların öldürülmesi söz konusudur.¹⁸⁵

فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُزَافَ وَيُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ
وَالْأَصَالِ ﴿٣٦﴾

36- O nur öyle evlerde ışık verir ki, Allah o evlerin yüceltilmesine ve içlerinde kendi adının anılmasına izin vermiştir. Orada O'nu sabah akşam tesbih ederler.

36. âyette, Allâh'ın nûrunun girdiği evler, birer mescid gibi içinde Allâh'ın ismi anılan ve O'na sabah akşam tesbih edilen, namaz kılınan evler olarak tanımlanır. Âyetteki “evlerin yükseltilmesi” ifâdesi mescid yapımı yanında, mescidlere saygı gösterilmesi, pisliklerden ve boş sözlerden temizlenerek mescidlerin şânının yüceltilmesi anlamını da kapsar. Hz. Âişe şöyle demiştir: “Peygamber ﷺ bize evleri mescid edinmemizi ve mescidlerin temiz tutulup güzel kokulanmasını emretti.”¹⁸⁶

185. Hüseyin Kalkan, Elektromanyetik Spektrum, 19 Mayıs Üniversitesi, http://gozlemevi.omu.edu.tr/depo/elektromanyetik_spektrum.pdf.

186. Ebû Dâvûd, Salât, 13; İbn Mâce, Mesâcid, 8, 9.

Osman bin Affân ؓ'ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Kim Allah rızası için bir mescid yaparsa, Allah da ona cennette onun gibi bir saray yapar.”¹⁸⁷

Abdullah bin Ömer ؓ'dan rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Câmide cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha fazîletlidir.” Ebû Saîd el-Hudrî ile Ebû Hüreyre ؓ'dan ayrı ayrı gelen rivâyetlerde hadîsin sonu, “yirmi beş derece daha fazîletlidir.” Şeklinde dir.¹⁸⁸ Yine Ebû Hüreyre'den gelen hadîsin sonu şöyle biter: “Mescidde namaz kıldığı zaman, melekler o mescidde kaldığı sürece onun için şöyle duâ ederler: Allâhım! Bu kulunun duâsını kabul et, ona merhamet et!”¹⁸⁹

Süleyman bin Büreyde'nin babasından rivâyet ettiğine göre, Nebî ﷺ namaz kıldıktan sonra bir adam ayağa kalktı: Kırmızı devemi gören var mı? diye seslendi. Bunun üzerine Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurdu: “Deveni bulamaz ol! Mescidler niçin yapılmışsa ancak o maksatla kullanılacak yerlerdir.”¹⁹⁰

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ
الزَّكَاةِ يُخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾

37- Onlar öyle yiğit kimselerdir ki, ne ticaret ne de alışveriş, onları Allâh'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetle döneceği bir günden korkarlar.

37. âyette, Mescid edinilen evlerde veya mâbetlerde, kendilerini ne ticaretin ne de alışverişin engellemediği insanların sabah akşam ibadet etmeleri övgüyle anılmaktadır. Burada mescidlerde toplu namaza teşvik vardır. Çünkü yalnız başına kılınan namaza göre, cemaatle kılınan namaz yirmi beş veya yirmi yedi derece daha fazîletlidir. Kadınların da mescide gelip namaz kılmaları sünnettir. Nitekim Allâh'ın elçisi, “Allâh'ın kadın kullarını Allâh'ın mescidlerinden men etmeyin!” buyurmuştur.¹⁹¹ Hz. Âişe,

187. Buhârî, Salât, 65; Müslim, Mesâcid, 24.

188. Buhârî, Ezân, 30; Müslim, Mesâcid, 249.

189. Buhârî, Ezân, 30.

190. Müslim, Mesâcid, 80, 81; İbn Mâce, Mesâcid, 11.

191. Buhârî, Cuma, 13; Müslim, Salât, 36; Ebû Dâvûd, Salât, 52.

kadınların fecir vakti çıkıp, Allâh'ın elçisi ile birlikte sabah namazını kıldıklarını söylemiştir.¹⁹²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar bir ticaret veya bir eğlence görünce, hemen dağılıp ona giderler ve seni ayakta bırakırlar. De ki: Allâh'ın yanında bulunanlar, eğlenceden de ticaretten de daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.”**¹⁹³ **“Ey îmân edenler! Mallarınız ve çocuklarınız, sizi Allâh'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar, ziyâna uğrayanlardır!”**¹⁹⁴

“Ve gerçek vaadin vakti (ölüm, kıyâmet) yaklaştığında, kâfirlerin gözleri dehşetten donakalacaktır! “Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz bu durumdan gaflet içindeydik. Aslında biz kendimize yazık etmişiz!” (diyecekler).”¹⁹⁵

“Onları, o yaklaşmakta olan kıyâmet günü hakkında uyar ki, o gün yürekler ağızlara gelir, yutkunup dururlar. Artık zâlimler için ne candan bir dost, ne de sözü dinlenir bir şefaathçi bulunur!”¹⁹⁶

“Sen de onlardan yüz çevir! O gün çağıran görülmemiş bir şeye çağıracaktır. Onlar sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi, gözleri düşkün olarak kabirlerinden çıkarlar. Davetçiye doğru koşarlar. Kâfirler: ‘İşte bu, çok çetin bir gün!’ derler.”¹⁹⁷

لَيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ط وَاللَّهُ يَزُوقُ
مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

38- Sonunda Allah onları, işledikleri amellerin en güzeli ile mükâfatlandırarak ve lûtfundan onlara fazlasını da verecektir. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.

38. âyette, Allâh'ı zikredip namazını kılan ve zekâtını veren mü'minlere amellerin en güzeli ile hatta daha fazlasıyla mükâfat verileceği, çünkü Allâh'ın dilediği kimseye hesapsız rızık vereceği belirtilir.

192. Buhârî, Mevâkît, 27.

193. Cuma, 62/11.

194. Münâfikûn, 63/9.

195. Enbiyâ, 21/97.

196. Mü'min, 40/18.

197. Kamer, 54/6-8.

Bakara, 2/261. âyetinde her biri yüz taneli yedi başak örneği, Allah yolundaki harcamaların ecrinin yedi yüze kadar katlanabileceğini gösterir. Bir hadîs-i şerîfte şöyle buyrulur: “Kim Allah yolunda harcarsa, yedi yüz kat ecir alır. Kim de kendisinin ve ailesinin ihtiyaçları için harcar, hasta ziyaret eder veya insanlara ezâ veren şeyi kaldırırsa, emsâline göre on kat ecir alır.”¹⁹⁸

İbn-i Abbâs'a göre, cihad ve hac için yapılacak harcama yedi yüz katına kadar ecir kazandırır. Abdullah bin Ömer ؓ'e göre, yukarıdaki âyetten sonra, “karz-ı hasen” verenlerin eciri ile sabredenlerin ecrini bildiren âyetler inmiş ve ecirde sınır daha da genişletilmiştir.¹⁹⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz Allah, zerre kadar haksızlık yapmaz. Ama Eğer zerre kadar da bir iyilik yapılsa, onun sevabını kat kat arttırır ve ayrıca kendi katından da büyük bir mükâfat verir.”**²⁰⁰

“İyi işler yapanlara, en güzel mükâfat, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne kara bir leke ne de aşağılanma bulaşır. İşte onlar cennet ehlidir. Orada sürekli olarak kalacaklardır.”²⁰¹

“Çünkü Allah, onların mükâfatlarını tam olarak verecek ve lût-fundan da onlara fazlasını ihsan edecektir. Çünkü O çok bağışlayan, şükürün karşılığını bol bol verendir.”²⁰² **“Orada, onlara istedikleri her şey var; hatta katımızda daha fazlası da var.”**²⁰³

“Bir de peygamber gönderdi ki, îmân eden ve sâlih ameller işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allâh'ın apaçık âyetlerini okur. Kim Allâh'a îmân eder ve sâlih amel işlerse, Allah onu ebediyen kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Allah o kimseye gerçekten güzel bir rızık vermiştir!”²⁰⁴

198. Bk. Tirmizî, Fazâilü'l-Cihâd, 4; Nesâî, Cihâd, 45; En'âm, 6/160.

199. Bk. Bakara, 2/245; Hadîd, 57/11, 18; Tegâbün, 64/17; Müzzemmil, 73/20.

200. Nisâ, 4/40.

201. Yûnus, 10/26.

202. Fâtır, 35/30.

203. Kâf, 50/35.

204. Talâk, 65/11.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمَانُ مَاءً ۖ حَتَّىٰ
 إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّيَهُ حِسَابَهُ ۖ وَاللَّهُ سَرِيعُ
 الْحِسَابِ ۝٣٩ أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ
 مِّنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ۖ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ۖ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكْذُ
 بِرِيهَا ۖ وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُّورٍ ۝٤٠

39- İnkâr edenlerin amelleri ise ıssız bir çölde susamış bir kimsenin görüp de su zannettiği seraba benzer. Fakat yanına varınca onun bir hiç olduğunu anlar ve yanında Allâh'ı bulur. Allah da onun hesâbını eksiksiz görür. Allah hesâbı çabuk görendir.

40- Ya da o kâfirlerin amelleri, engin bir denizdeki karanlıklar gibidir. O denizi dalga üstüne dalga bürümüş, onun da üzerinde yoğun karabulutlar var. Birbiri üstüne yığılmış karanlıklar! Öyle ki orada olan kimse, elini çıkarsa neredeyse onu bile göremez! Eğer Allah bir kimseye nur vermemişse, artık onun nûru olmaz.

39-40. âyetlerde küfür ehlinin içinde bulunduğu ruh ve sıkıntı hâli ortaya konulmaktadır. Bunların, dağ gibi görünen amel ve hizmetleri, îmandan yoksun oldukları için çöldeki serap gibi yok olup gider ve kendisine bir yarar sağlamaz. Onun ruh hâli fırtınalı bir günde, deniz dalgaları içinde ölümle pençeleşen bir kimsenin hâline benzer.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Rab’lerini inkâr edenlerin yaptıkları işlerin durumu, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir küle benzer. Onlar yaptıkları hiçbir şeyin faydasını görmezler. İşte derin sapıklık budur!”**²⁰⁵

﴿ BÂB 6 ﴾

**HER ŞEYİN ALLÂH'I TESBİH ETMESİ, BULUTLAR,
YAĞMUR VE DOLU, CANLILARIN SUDAN YARATILMASI,
DİNDEN DÖNME**

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَافَاتٍ ۖ
كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَالِىَّ اللَّهُ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي
سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۚ
وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ
عَنْ مَنْ يَشَاءُ ۚ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ۚ ﴿٤٣﴾ يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ
وَالنَّهَارَ ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لَأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٤٤﴾ وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ
مِنْ مَاءٍ ۖ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ ۖ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ ۖ
وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ ۚ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ ۖ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى
صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾ وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى
فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ ۚ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا دُعُوا إِلَى
اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ يَكُنْ
لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ۚ ﴿٤٩﴾ أَفَى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمْ ارْتَابُوا أَمْ
يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ ۚ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

- 41- Göklerde ve yerde olanların, kanat çırparak uçan kuşların Allâh'ı tesbih etmekte olduğunu görmez misin? Onların her biri kendi duâsını ve tesbihini bilmiştir. Allah da onların yapmakta olduklarını elbette bilmektedir.
- 42- Göklerin ve yerin mülkü Allâh'ındır. Dönüş de ancak Allâh'adır.
- 43- Yine görmez misin ki, Allah bulutları nasıl yönlendiriyor, sonra onları bir araya getirip, nasıl üst üste yığıyor? Sen de o bulutların arasından yağmurun çıktığını görürsün! O, gökyüzünden, dağlar gibi bulutlardan bazen dolu indirir. Artık onu dilediğine isâbet ettirir, dilediğinden de uzak tutar. Bu bulutlardan çıkan şimşegin parıltısı neredeyse gözleri alır!
- 44- Allah, gece ile gündüzü döndürüp duruyor. Şüphesiz bunda, basîret sahipleri için elbette bir ibret vardır!
- 45- Allah hareket eden her canlıyı sudan yarattı. Onlardan kimisi karnı üstü sürünür, kimisi iki ayak üstünde yürür, kimisi de dört ayak üstünde yürür. Allah ne dilerse yaratır. Çünkü Allah her şeye gücü yetendir.
- 46- Andolsun Biz, her şeyi apaçık ortaya koyan âyetler indirdik. Allah dilediği kimseleri doğru yola iletir.
- 47- Onlar: "Allâh'a ve Rasûlü'ne inandık ve itaat ettik." diyorlar. Ama sonra da içlerinden bir kısmı, bunun ardından yüz çeviriyor. Bunlar îmân etmiş değillerdir.
- 48- Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allâh'a ve Rasûlü'ne çağrıldıkları zaman, bakarsın ki içlerinden bir kısmı hemen yüz çevirir!
- 49- Ama haklı çıkacaklarını görürlerse, tam bir itaat içinde koşarak gelirler.
- 50- Onların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa bir şüphe içinde midirler? Ya da Allâh'ın ve Rasûlü'nün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zulmedenler onların ta kendileridir!

41-42. âyetlerde, göklerde ve yerde bulunanların, kanat çırpıp uçan kuşların kendi hâl diliyle Allâh'ı tesbih ettikleri, göklerin ve yerin gerçek sahibinin Allah Teâlâ olduğu ve sonunda O'na dönüleceği belirtilir.

Çeşitli âyetlerde, gökte ve yerde bulunan canlı cansız her şeyin Allâh'ı tesbihinden söz edilir. Bugün, kimya biliminin ortaya koyduğuna göre, madenin en küçük yapı taşı olan atomun çekirdeği etrafında, 1-92 arasında değişen sayıdaki elektronların saniyede ışık hızıyla döndükleri düşünülürse, maddenin korkunç bir hareketlilik içinde olduğu anlaşılır. Maddenin sünnettullah dışına çıkmadan tam bir itaat içinde varlığını ve akışını sürdürmesi Allâh'a ileri derecede bir bağlılık anlamına gelir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yedi gök ve yer ile bunların içindekiler Allâh'ı tesbih eder. Hiçbir şey yoktur ki O'nu överek tesbih etmiş olmasın! Ama siz onların tesbihini anlayamazsınız. Allah cezâ vermekte acele etmeyen, çok bağışlayandır.”**²⁰⁶

“Göklerde ve yerde bulunanlar, ayrıca bunların gölgeleri ister istemez sabah akşam Allâh'a secde ederler.”²⁰⁷

“Göklerde ve yerde bulunan her şey Allâh'ı tesbih etmektedir. O mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”²⁰⁸

“Yine bilmez misin ki göklerin ve yerin mülkü Allâh'ındır. Sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz ne de bir yardımcınız vardır!”²⁰⁹

“Bilmez misin ki, göklerin ve yerin mülkü Allâh'ındır. O, dilediğine azap eder, dilediğini de bağışlar. Çünkü Allah her şeye kadirdir!”²¹⁰

“Allah sizi, asıl kendisine karşı gelmekten sakındırıyor. Son dönüş Allâh'adır.”²¹¹

Hadiste şöyle buyrulur: **“Ezan okuyan müezzinin sesini işiten insan, cin ve her şey kıyâmet gününde onun lehine şahitlik edecektir.”**²¹²

206. İsrâ, 17/44.

207. Ra'd, 13/15.

208. Hadid, 57/1.

209. Bakara, 2/107.

210. Mâide, 5/40.

211. Âl-i İmrân, 3/28.

212. Buhârî, Ezân, 5.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَرْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ
يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ
بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنِ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ
﴿٤٣﴾ يَقْلِبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لَأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٤٤﴾

43- Yine görmez misin ki, Allah bulutları nasıl yönlendiriyor, sonra onları bir araya getirip, nasıl üst üste yığıyor? Sen de o bulutların arasından yağmurun çıktığını görürsün! O, gökyüzünden, dağlar gibi bulutlardan bazen dolu indirir. Artık onu dilediğine isâbet ettirir, dilediğinden de uzak tutar. Bu bulutlardan çıkan şimşegin parıltısı neredeyse gözleri alır!

44- Allah, gece ile gündüzü döndürüp duruyor. Şüphesiz bunda, basîret sahipleri için elbette bir ibret vardır!

43-44. âyetlerde, Yüce Allâh'ın kudretini gösteren bâzı tabiat olaylarına dikkat çekilir. Allah denizlerden kaldırdığı buhar ile oluşturduğu bulutları yürütür, birbiri üstüne yığar, sıkıştırır, yağmur yağdırır. Ânî soğuk hava ile donan yağmur taneleri dolu olarak yere iner, bunu dilediği kimselere isâbet ettirir, dilediğinden de öteye çevirir. Gece ile gündüzü de birbiri ardından birini götürüp, ötekini getirir. Bütün bunlarda akıl sahipleri için bir ibret vardır.

Âyette üst üste yığılan bulutlar için “dağlar” ifâdesi kullanılmış, bunu “dağlar gibi bulutlar” şeklinde anlamak gerekir. Nitekim bir yağmur yağışından söz edildiği zaman, bir anlamda milyonlarca ton ağırlığında dağların yere indiğinden söz etmiş oluyoruz. Dolu ise bulutların içinde son derece fırtınalı, şimşekli, sarsıntılı, inişli çıkışlı olaylar sonunda oluşan dolu taneleri normal olarak bir santimden küçük olmakla birlikte, on santimi geçen dolu taneleri de görülmüştür. Böyle bir dolu yere düşerken 200 km.’den fazla hıza ulaşır ve ölümcül olabilir. Diğer yandan ânî aşırı soğuma sonucunda dolu-buz taneleri birleşip kütle oluşturması durumunda, gökyüzünde dağlar gibi buz kütlesi düştüğü bir şehir veya kasabayı yok edebilir. Ancak toplumların helâki dışında sünnetullah gereği, ekolojik dengeler kurularak dünya gezegeni insanın ve canlıların yaşayabileceği bir kıvamda düzenlenmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Rüzgârları, rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O’dur. O rüzgârlar yağmur yüklü bulutları**

yüklenince, Biz onu kurak bir bölgeye süreriz, yağmuru oraya indirir, o suyla da her türlü ürünü çıkarırız. İşte Biz ölüleri de (kabirlerinden) böyle çıkaracağız. Belki bunu düşünüp öğüt alırsınız!”²¹³

“Şimşegin çakması, neredeyse gözlerini alacak gibi olur. Şimşek onlara aydınlık verdikçe ışığında yürürler. Üzerlerine karanlık çökünce de (oldukları yerde) kalırlar. Allah dileyseydi, onların kulaklarını sağır ve gözlerini de kör ederdi. Gerçekten de Allah, her şeye gücü yetendir!”²¹⁴

“Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri arından gelmesinde, akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır.”²¹⁵

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَّاءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ بَطْنِهِ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ اَرْبَعٍ ۚ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَا اٰيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ ۚ وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾

45- Allah hareket eden her canlıyı sudan yarattı. Onlardan kimisi karnı üstü sürünür, kimisi iki ayak üstünde yürür, kimisi de dört ayak üstünde yürür. Allah ne dilerse yaratır. Çünkü Allah her şeye gücü yetendir.

46- Andolsun Biz, her şeyi apaçık ortaya koyan âyetler indirdik. Allah dilediği kimseleri doğru yola iletir.

45-46. âyetlerde, yeryüzünde deprenen her canlının sudan yaratıldığı, bunların kiminin karnı üzerinde süründüğü, kiminin iki, kiminin dört ayak üzerinde yürüdüğü ve Allâh'ın her şeyi yaratabilecek güce sahip olduğu belirtilmektedir. Karnı üzerinde yürüyen hayvanlar, tek hücrelilerden sürüngenlere kadar bütün canlıları kapsar. Yine iki veya dört ayaklı hayvanlar yanında örümcek, ahtapot, kırkayak gibi daha fazla ayağı olanlar da bu tasnife girer. Âyette, suyun gerek bitkilerin gerekse hayvanların en önemli hayat kaynağı olduğu vurgulanırken, 46. âyette her şeyin apaçık ortaya konduğu ve Allâh'ın dilediği kimseleri doğru yola ileteceği belirtilir.

213. A'râf, 7/57.

214. Bakara, 2/20.

215. Âl-i İmrân, 3/190.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O inkâr edenler gökler ve yer birbirine bitişik iken, onları Bizim ayırdığımızı ve canlı olan her şeyi sudan yarattığımız görmediler mi? Hâlâ îmân etmeyecekler mi?”**²¹⁶

“Andolsun, (bu Kur’ân’da) size açıklayıcı âyetler, sizden önce gelip geçenlerden bir örnek ve korunanlar için bir öğüt indirdik.”²¹⁷

“İnsanlardan bir kısım beyinsizler: “Yönelmekte oldukları kiblelerinden onları çeviren nedir?” diyecekler. De ki: “Doğu da batı da Allâh’ındır. O dilediğini doğru yola iletir.”²¹⁸

وَيَقُولُونَ أَمَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾ أَفَىٰ قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمْ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ ۚ بَلْ أُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

47- Onlar: “Allâh’a ve Rasûlü’ne inandık ve itaat ettik.” diyorlar. Ama sonra da içlerinden bir kısmı, bunun ardından yüz çeviriyor. Bunlar îmân etmiş değillerdir.

48- Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allâh’a ve Rasûlü’ne çağrıldıkları zaman, bakarsın ki içlerinden bir kısmı hemen yüz çevirir!

49- Ama haklı çıkacaklarını görürlerse, tam bir itaat içinde koşarak gelirler.

50- Onların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa bir şüphe içinde midirler? Ya da Allâh’ın ve Rasûlü’nün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zulmedenler onların ta kendileridir!

47-50. âyetlerde, Allâh’a ve peygamberine inandığını ve itaat ettiğini söylediği hâlde, işine gelen yerde peygamberin hükmünü kabul eden, işine

216. Enbiyâ, 21/30.

217. Nûr, 24/34.

218. Bakara, 2/142.

gelmeyince de ondan yüz çeviren, Allah ve elçisinin kendisine haksızlık edeceğine düşünen hasta yürekli, şüpheli kimselerin durumu kınanmaktadır.

Bu âyetleri iniş sebebi olarak şöyle bir olay nakledilir: Bîşr adlı bir münâfıkla bir Yahudi arasında arâzî anlaşmazlığı çıkmıştı. Yahudi, Hz. Muhammed'e gitmeyi teklif ettiği hâlde, Bîşr, Yahudi hâkimi Kâb bin Eşref'in hakemliğine gitmek istemişti. Başka bir rivâyete göre, Mugîre bin Vâil ile Hz. Ali arasında bir su ve arâzî anlaşmazlığı olmuştu. Mugîre, Hz. Ali'nin davayı Hz. Muhammed'e götürmesine karşı çıkınca bu âyet inmiştir. Çünkü Mugîre, Nebî ﷺ'in kendisine kızacağını düşünüyordu.²¹⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hem sana indirilene ve hem de senden önce indirilenlere îmân ettiklerini ileri sürenleri görmedin mi? Tâğûta inanmamaları kendilerine emrolunduğu hâlde, onun önünde muhâkemeleşmek istiyorlar. Şeytan da onları büsbütün sapkınlığa düşürmek istiyor. Onlara, “Allâh'ın indirmiş olduğuna ve Peygamber'e gelin!” denilince, münâfıkların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün.”**²²⁰

“Ey Peygamber! Kalpleriyle îmân etmedikleri hâlde, ağızlarıyla “inandık” diyen kimselerden ve Yahudilerden küfrün içinde koşuşanların hâli seni üzmesin. Onlar durmadan yalana kulak verirler ve sana gelmeyen bir topluluk adına casusluk yaparlar; kelimeleri (Tevrat hükümlerini) yerlerinden kaydırıp değiştirirler. “Eğer size şu verilirse hemen alın, o verilmezse sakının!” derler. Allah, bir kimseyi şaşkınlığa (fitneye) düşürmek isterse, sen Allâh'a karşı onun lehine hiçbir şey yapamazsın. Onlar Allâh'ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada rezillik, âhirette de onlara mahsus büyük bir azap vardır.”²²¹

“İnsanlardan kimileri de vardır ki, gerçekten inanmadıkları hâlde: ‘Allâh'a ve âhiret gününe îmân ettik.’ derler. Onlar güyâ, Allâh'ı ve mü'minleri aldatırlar; oysa kendilerinden başkasını aldatamazlar; ama onlar bunun farkında değildirler! Onların kalplerinde bir hastalık var; Allah da onların hastalığını daha da arttırmıştır. Yalan söyledikleri için de, onlara can yakıcı bir azap vardır.”²²²

219. Bk. Kurtubî, Câmi', XII, 193; Alûsî, Rûhu'l-Meânî, IX, 194.

220. Nisâ, 4/60-61.

221. Mâide, 5/41.

222. Bakara, 2/8-10.

﴿ BÂB 7 ﴾

**ALLAH VE RASÛL'ÜNE TESLİM OLANLAR,
MÜNÂFIKLARIN YEMİNİ, PEYGAMBERİN TEBLİĞ
GÖREVİ, NAMAZ, ZEKÂT VE PEYGAMBER'E İTAAT,
İNKÂRCILARIN SONU**

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ۚ قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ ۚ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا ۚ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۚ يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ۚ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ ۚ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

- 51- Aralarında hüküm vermesi için Allâh'a ve Rasûlü'ne çağrıldıkları zaman, îmân edenlerin sözü ancak: "İşittik ve itaat ettik." demeleridir. İşte asıl kurtuluşa erenler bunlardır!**
- 52- Kim Allâh'a ve Rasûlü'ne itaat eder, Allah'tan korkar ve O'na karşı gelmekten sakınırsa, işte bunlar muradına erenlerin ta kendileridir.**
- 53- (O münâfıklar) sen gerçekten kendilerine emrettiğin takdirde, mutlaka (savaşa) çıkacaklarına dâir, Allâh'a en ağır yeminleriyle yemin ettiler. De ki: "Yemin etmeyin! İtaatin ölçüsü bellidir. Bilin ki Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır."**
- 54- De ki: "Allâh'a itaat edin, Peygambere de itaat edin!" Eğer yüz çevirerseniz, bilin ki Peygamberin sorumluluğu ancak ona yüklenen, sizin sorumluluğunuz da size yüklenendir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygambere düşen sadece apaçık bir tebliğden ibârettir.**
- 55- Allah, sizden îmân edip iyi işler yapanlara şunu vaad etmiştir: Kendilerinden öncekileri nasıl sahip ve hâkim kıldıysa, onları da yeryüzüne sahip ve hâkim kılacak; kendilerine, onlar için seçip beğendiği dinlerini (İslâm'ı) tatbik gücü verecek ve korkularının ardından kendilerini güvene kavuşturacaktır. Çünkü onlar bana kulluk ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar yoldan çıkmış olanlardır!**
- 56- Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Peygambere itaat edin ki size merhamet edilsin!**
- 57- İnkâr edenlerin, dünyada Allâh'ı âciz bırakacaklarını sanma! Onların varacakları yer cehennem ateşidir. Ne kötü varış yeridir orası!**

51-52. âyetlerde, mü'minlerin bir hüküm konusunda Kur'ân ve sünnete uymaları istenildiği zaman tereddütsüz "işittik ve uyduk" demeleri gerektiği, böyle bir itaatin ve Allâh'a karşı gelmekten sakınmanın onları kurtuluşa erdireceği belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Allâh’a itaat edin, Peygamber’e de itaat edin ve Allâh’a karşı gelmekten sakının! Eğer itaat etmezseniz, şunu bilin ki elçimizin görevi, sadece apaçık tebliğden ibârettir.”**²²³

“Allah ve Rasûlü bir işte hüküm verdiği zaman, artık mü’min bir erkek ve mü’min bir kadının, o iş kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allâh’a ve Rasûlü’ne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”²²⁴

“Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra da senin vereceğin hükme karşı içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe îmân etmiş olmazlar.”²²⁵

“De ki: Eğer siz Allâh’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.” De ki: “Allâh’a ve Peygamber’e itaat edin.” Eğer aksini yaparlarsa, şüphe yok ki, Allah inkâr edenleri sevmez!”²²⁶

“Ey îmân edenler! Sabırlı olun, sabırda düşmanlarınızı geride bırakın ve dâimâ birbirinizle irtibatlı olun! Allah’tan sakının ki, kurtuluşa eresiniz!”²²⁷

“İşte bütün bu hükümler Allâh’ın belirlediği sınırlardır. Kim Allâh’a ve Rasûlü’ne itaat ederse, Allah onu altlarından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetlere koyar. İşte büyük kurtuluş budur!”²²⁸ **“Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli kurtuluşa erenlerdir.”**²²⁹

53-54. âyetlerde, münâfıkların durumundan söz edilmektedir. Onlar içyüzlerini açığa vuran âyetler inince, Hz. Peygamber’e gelerek; gerekirse yurtlarını, aile ve mallarını bırakarak kendisiyle birlikte savaşa çıkacakları-na yemin etmişlerdi. Kendilerine yemin etmemeleri, onlardan beklenenin

223. Mâide, 5/92.

224. Ahzâb, 33/36.

225. Nisâ, 4/65.

226. Âl-i İmrân, 3/31-32.

227. Âl-i İmrân, 3/200.

228. Nisâ, 4/13.

229. Haşr, 59/20.

sadece itaat olduğu ve Allâh'ın her şeyi bildiği hatırlatılmıştır. Allâh'a ve peygamberine itaat ettikleri takdirde doğru yolu bulabilecekleri, aksi hâlde herkesin yaptığından sorumlu olacağı, peygamberin görevinin sadece duyurmaktan ibâret olduğu bildirilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar, kendilerine bir mûcize gelirse, mutlaka î mân edeceklerine dâir Allâh'a olanca güçleriyle yemin ettiler. De ki: Mûcizeler ancak Allah elindedir. Ama mûcize gelse de inanmayacaklarının farkında değil misiniz?”**²³⁰

“O zaman mü'minler birbirlerine şöyle derler: ‘Sizinle beraber olduklarına dâir Allâh'a bütün güçleriyle yemin edenler bunlar değil miydi!’ Onların bütün yaptıkları boşa gitmiş, böylece onlar en büyük ziyâna uğrayanlardan olmuşlardır.”²³¹

“De ki: ‘Allâh'a ve Peygamber'e itaat edin.’ Eğer aksini yaparlarsa, şüphe yok ki, Allah inkâr edenleri sevmez!”²³²

“Onların başına geleceğini söylediğimiz azâbın bir kısmını sana göstersek de, göstermeden önce seni vefât ettirsek de, sonuç değişmez. Çünkü senin görevin sadece tebliğ etmektir; hesâba çekmek ise Bize âittir.”²³³

“Sen öğüt ver; çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin.”²³⁴

55-57. âyetlerde, Allah Teâlâ kendisine î mân edip iyi işler yapan bir İslâm toplumuna aşağıdaki vaatlerde bulunmuştur:

a) Allâh'ın önceki ümmetleri egemen kıldığı gibi, Muhammed ümmetini de egemen kılması. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kavmi (Mûsâ'ya) dedi: ‘Sen bize gelmezden önce de, geldikten sonra da bize işkence edildi!’ Mûsâ dedi: ‘Umulur ki, Rabbiniz düşmanınızı helâk edip, onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar da nasıl işler yapacağınıza bakar!’”**²³⁵

230. En'âm, 6/109.

231. Mâide, 5/53.

232. Âl-i İmrân, 3/32.

233. Ra'd, 13/40.

234. Gâşîye, 88/21-22.

235. A'râf, 7/129.

“Yeryüzünde az sayıda ve zayıf olduğunuz, bu yüzden insanların sizi kapıp götürmesinden korktuğunuz günleri hatırlayın! Allah, şükretmeniz için, sizi barındırmış, yardımıyla sizi desteklemiş ve size güzel rızıklar vermiştir.”²³⁶

“Biz de istiyorduk ki, o yerde ezilmekte olanlara lûtufta bulunalım, onları önderler yapalım ve onları (ötekilere) mîrasçılar kılalım. Ve onları o yerde hâkim kılalım da Firavun ile Hâmân ve ordularına korkmakta oldukları şeyleri gösterelim.”²³⁷

b) Kendileri için beğenip seçtiği dinlerini güçlendirmek ve üzerlerinde ki korkuyu kaldırıp güvene kavuşturmak. Übey b. Kâ'b 'ten rivâyete göre, Nebî şöyle buyurmuştur: “Bu ümmeti; Allah katında yücelik ve yükseklik kazanmak, dînini serbestçe yaşamak, düşmana karşı Allah'tan yardım görmek ve yeryüzünde güç sahibi olmakla müjdele! Kim âhiret amelini dünya için yaparsa, onun âhirette bir nasîbi yoktur.”²³⁸

Nitekim bir kabîle toplumundan düzenli bir devlet kurarak, medenî bir toplum hâline gelen müslümanlar tarafından, Hz. Peygamber hayatta iken Mekke, Hayber, Yemen, Bahreyn tam olarak fethedilmiş, dört halîfe döneminde müslümanların hâkim olduğu topraklar Fas'tan Orta Asya'ya kadar uzanmıştır. Böylece âyetle müslümanlara vaad edilen hâkimiyet gerçekleşmiştir.

Buna göre Allah, daha önce İsrâiloğulları'nı küfür ehlinin yerine hâkim kıldığı gibi, müslümanları da Mekke ve Medîne müşriklerinin ve kitap ehlinin yerine hâkim kılmış ve bu hâkimiyet Abbâsîlerden Osmanlılara geçerek yüzyıllar boyu sürmüştür. Burada amaç, hiçbir baskıyla karşılaşmaksızın Allâh'a ibadet etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaktır.

Adiy bin Hâtim, Hz. Peygamber'e geldiği zaman aralarında şu konuşmanın geçtiğini anlatmıştır: Peygamber , “Hîre'yi biliyor musun?” dedi. “Bilmiyorum, fakat işittim.” dedim. Buyurdu ki: “Nefsimi elinde bulunduran Allâh'a yemin olsun ki, Allah bu dîni öyle yerleştirecek ki, bir kadın yanında hiç kimse olmadan ta Hîre'den gelip Kâbe'yi tavaf edecek, Hürmüz oğlu Kîsrâ'nın sarayları fethedilecek. Mal da o kadar çoğalacak ki kimse dönüp almayacak.” Bu konuşmayı nakleden Adiy şöyle devam

236. Enfâl, 8/26.

237. Kasas, 28/5-6.

238. Ahmed bin Hanbel, V, 134; Hâkim, Müstedrek, Atâ., IV, 346.

etmiştir: “İşte bir kadın Hîre'den yalnız başına çıkıyor, gidip Kâbe'yi tavaf ediyor. Hürmüz oğlu Kistrâ'nın hazinelerini fethedenler arasında ben de vardım. Nefsimi elinde bulunduran Allâh'a yemin olsun ki, üçüncüsü de olacaktır. Çünkü Peygamber böyle buyurdu.”²³⁹

c) Artık yalnız Allâh'a kulluk edilmesi, O'na ortak koşulmaması, inkârı sapanların kendi tercihleri ile yoldan çıkmış olması. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kim hidâyet yolunu seçerse, bunu kendi iyiliği için seçmiş olur. Kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü üstlenmez. Biz bir peygamber göndermedikçe, hiç kimseye azap edecek değiliz.”**²⁴⁰

“Şüphesiz Allah, bir sıvrisineği hatta onun da ötesinde bir şeyi örnek vermekten çekinmez. İmân edenler, bunun Rab'lerinden gelen gerçek bir benzetme olduğunu bilirler. İnkâr edenler ise: “Allah böyle bir örnek ne demek istedi?” derler. Allah bu tür örneklerle birçoklarını şaşırtır. Birçoklarını da doğru yola iletir. Allah bununla ancak fâsıkları şaşırtır.”²⁴¹

d) Dosdoğru namaz kılanın, zekâtını verenin ve Peygamber'e itaat edenin Allâh'ın rahmetine erişeceğini bildirilmesi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin! Kendiniz için önceden gönderdiğiniz her hayrı, Allah katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir.”**²⁴² **“Namazlara ve orta namaza devam edin. Allâh'a boyun eğerek kalkıp namaza durun!”**²⁴³

“İmân edip iyi işler yapan, namazı dosdoğru kılıp zekâtı verenlerin Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.”²⁴⁴ **“Allâh'a ve peygamberine itaat edin ki size merhamet edilsin!”**²⁴⁵

e) Kâfirlerin dünyada da Allâh'ın elinden kurtulamayacaklarının, onların varacağı yerin cehennem olacağını bildirilmesi.

239. Buhârî, Menâkıb, 25; Ahmed bin Hanbel, Müsned, IV, 257, 258; İbn Kesîr, Tefsir, III, 302.

240. İsrâ, 17/15.

241. Bakara, 2/26.

242. Bakara, 2/110.

243. Bakara, 2/238.

244. Bakara, 2/277.

245. Âl-i İmrân, 3/132.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Daha önce onlar kâfirlere karşı zafer kazanmayı isteyip dururken, kendilerine Allah katından, ellerindeki (Tevrat’ı) doğrulayan bir kitap gelip de, (Tevrat’tan) öğrendikleri bilgileri karşılarında görünce onu inkâr ettiler. İşte Allâh’ın lâneti böyle kâfirlerin üzerinedir! Uğruna kendilerini sattıkları şey ne kadar çirkindir ki onlar, Allâh’ın kullarından dilediğine lûtfuyla vahiy indirmesini kıskanarak, Allah ne indirdiyse hepsini inkâr ettiler. İşte bu yüzden gazap üstüne gazaba uğradılar. Ayrıca kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır.”**²⁴⁶

“Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun kalbini İslâm’a açar; kimi de saptırmak isterse, onun kalbini sanki zorla göğe yükseliyormuş gibi daraltır ve sıkıştırır. İşte Allah inanmayanların üzerine böyle murdarlık verir!”²⁴⁷

“(Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha serbestçe gezip dolaşın! İyi bilin ki siz Allâh’ı âciz bırakacak değilsiniz. Allah ise kâfirleri perişan edecektir!”²⁴⁸

246. Bakara, 2/89-90.

247. En’âm, 6/125.

248. Tevbe, 9/2.

﴿ BÂB 8 ﴾

EV İÇİ ÂDÂBÎ, YAŞLI KADINLARIN GİYİMİ, ENGELLİLER, EVLERDE YEMEK YEME ÂDÂBÎ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ۖ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ۚ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ ۖ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ ۚ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ ۚ وَأَنْ يَسْتَغْفِرْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ ۚ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا ۚ فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ۚ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

- 58- Ey îmân edenler! Sahibi olduğunuz köle ve câriyeleriniz, bir de henüz ergenlik çağına ulaşmamış çocuklarınız, şu üç vakitte yanınıza girmek için sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle sıcağında giysilerinizi çıkarıp istirahatata çekildiğinizde ve yatsı namazından sonra. Çünkü bu üç vakit, sizin mahrem hâlde bulunacağınız zamanlardır. Bu vakitlerin dışında ne sizin için ne de onlar için bir sakınca yoktur. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. İşte Allah âyetlerini size böyle açıklıyor. Allah her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.**
- 59- Çocuklarınız ergenlik çağına gelince, kendilerinden önceki büyüklerinin izin istediği gibi onlar da sizden izin istesinler. İşte Allah âyetlerini size böyle açıklıyor. Çünkü Allah her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.**
- 60- Artık evlenme isteği kalmamış yaşlı kadınların, süs yerlerini teşhir etmeksizin dış örtülerini çıkarmalarında, kendilerine bir günah yoktur. Yine de iffetli davranmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah her şeyi işiten, her şeyi bilendir.**
- 61- Köre güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur. Aynı şekilde size de kendi evlerinizden, babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerden yahut dostlarınızın evlerinden yemek yemenizde bir sakınca yoktur. Toplu hâlde veya ayrı ayrı yemenizde de bir sakınca yoktur. Evlere girdiğiniz zaman, birbirinize Allah tarafından mübârek ve hoş bir yaşama dileği olarak selâm verin. İşte Allah düşünüp anlayasınız diye, âyetleri size böyle açıklıyor!**

58-59. âyetlerde, bir kimsenin giysilerini çıkarabileceği bâzı vakitlerde, yatak odasına girmek isteyen diğer aile fertlerinin uyması gereken kuralara dikkat çekilmiştir. Ev sahibi durumundaki karı kocanın veya eşlerden

birinin yatak odasına, evin hizmetçisi veya çocuklardan birisi girmek istediğinde, günün üç vaktinde izin istemelidir. Bunlar sabah namazından önce, öğle vakti ve yatsı namazından sonraki vakitlerdir. Çünkü bu vakitlerde dinlenme için özellikle sıcak iklimlerde giysiler çıkarılabilir.

Bu âyetin, Mersed kızı Esmâ'nın kölesinin, istemediği bir zamanda yanına girmesiyle veya Mudlec adlı bir çocuğun Hz. Ömer'in yanına, görülmesini istemediği bir kıyafette iken girmesi üzerine indiği rivâyet edilmiştir.²⁴⁹

Yukarıdaki 59. âyete göre ergenlik çağına giren çocukların da ana-babalarının yatak odalarına girerken her zaman izin almaları gerekir. Ergenlik çağının başlangıcı erkek çocukların ihtilâm olması, kız çocukların ise âdet görmesidir. Bu belirtilerin gecikmesi durumunda, çoğunluk fakihlere göre her iki cins on beş yaşına girince ergen sayılır. Ebû Hanîfe'ye göre ise ergen sayılmanın üst sınırı kız çocuklarında 17, erkek çocuklarda ise 18 yaşına girmekle olur.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Akşama ulaştığınızda ve sabaha kavuştuğunuzda Allâh'ı tesbih edin! Göklerde ve yerde hamd O'nadır. Gündüzün sonunda ve öğleye ulaştığınızda da (O'nu tesbih edin!)”**²⁵⁰ Abdullah bin Abbâs رضي الله عنه, “Kur'ân'da beş vakit namaz var mı?” sorusuna bu iki âyeti ve Nûr sûresinin yukarıdaki 24/58. âyetini delil göstermiştir. Namazla ilgili âyetlerde “tesbih etmek” namaz kılmak anlamında kullanılmıştır.

60. âyette, evlenme beklentisi kalmamış olan yaşlı kadınların, fazla açılıp saçılmadan dış örtülerini bırakmalarında bir sakınca olmadığı, bununla birlikte kendilerini koruyacak şekilde giyinmelerinin, kendileri için daha iyi olduğu belirtilmiştir.

Bu âyet 31. âyeti tefsir ediyor. Orada, kadınların örtülerini göğüslerinin üstüne koyup yalnız normal olarak görünen yerlerin dışında kalan ziynetlerini ve ziynet yerlerini göstermemeleri istenmiştir. Hanımlara yönelik bu tesettür emri fitneye sebep olmamak ve iffeti korumak amacına yöneliktir. Yukarıdaki âyette bu genel tesettürün istisnâsı olarak fitneye yol açmayacak yaştaki kadınların, üstlerine dış örtülerini almalarına gerek olmadığı bildirilmektedir. O zamanki toplumda genç bir kadının örtüsüz çıkması, hele boynunu, göğsünü göstermesi çok tahrik edici, dikkat çekici oluyordu.

249. Kurtubî, Câmi', XII, 304.

250. Rûm, 30/17-18.

Buna göre, Kur'ân'ın istediği şey, ifrat ve tefritten kaçınmak, dikkat çekmeyecek bir şekilde giyinmektir.²⁵¹

Abdullah bin Mes'ud ؓ'e göre "örtüyü bırakmak" tan maksat; başörtüsü dışında, bedeni bütün olarak örten dış giysi (cilbâb) veya bedenin üst kısmını örten ceket, kaban gibi örtü (rida)dır.²⁵²

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına söyle; dış örtülerini (cilbablarını) üzerlerine alsınlar. Bu, onların tanınmaları ve eziyete uğramamaları için daha uygundur. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."**²⁵³

"Mü'min kadınlara söyle! Gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını korunsunlar. Kendiliğinden görünenin dışında süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini, kocaları veya babaları veya kocalarının babaları veya kendi oğulları veya kocalarının oğulları veya erkek kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya kendi kadınları veya sahip oldukları köleleri veya cinsel arzu taşımayan tâbî erkeklerden yahut henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri süsleri bilinsin diye yürürken ayaklarını yere vurmasınlar. Ey îmân edenler! Hepiniz topluca Allâh'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz!"²⁵⁴

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ^{٢٥١} لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا^{٢٥٢} فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً^{٢٥٣} كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ^{٢٥٤}

251. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, VI, 210.

252. Bk. Kurtubî, Câmi', XII, 618.

253. Ahzâb, 33/59.

254. Nûr, 24/31.

61- Âmâya güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur. Aynı şekilde size de kendi evlerinizden, babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerden yahut dostlarınızın evlerinden yemek yemenizde bir sakınca yoktur. Toplu hâlde veya ayrı ayrı yemenizde de bir sakınca yoktur. Evlere girdiğiniz zaman, birbirinize Allah tarafından mübârek ve hoş bir yaşama dileği olarak selâm verin. İşte Allah düşünüp anlayasınız diye, âyetleri size böyle açıklıyor!

61. âyet, Âmânın, topalın, hastanın ve genellikle herkesin kendi baba, anne, kardeş, kız kardeş, amca, hala ve dayısının evinde, anahtarları elinde bulunan evde veya arkadaşının evinde yemek yemesinde, toplu olarak ya da ayrı ayrı yemede bir sakınca bulunmadığını, evlere girerken selâm verilmesi gerektiğini bildirmektedir. Yukarıdaki âyetle aile fertlerinin eve girişlerde birbirine selam vermesi istenmektedir. Hz. Peygamber ﷺ bir hadîsinde şöyle buyurmuştur: *“Ey insanlar! Aranızda selâmı yayınız, yemek yediriniz, akrabanızla ilginizi kesmeyiniz, onlara yardımınızı devam ettiriniz, insanlar uyurken siz kalkıp namaz kılınız. Böyle yaparsanız esenlikle cennete girersiniz.”*²⁵⁵

Hz. Peygamber toplu yemeği şöyle teşvik etmiştir: *“Birlikte yemek yiyiniz, parçalanmayınız. Çünkü toplulukta bereket vardır.”*²⁵⁶ Vahşi b. Harb'in babasından, dedesi yoluyla rivâyet edilen bir hadîse göre Hz. Peygamber: *“Yemek yiyoruz, fakat doymuyoruz.”* diyen sahâbîlere: *“Herhalde ayrı ayrı yiyorsunuz.”* diye sorup, öyle yaptıklarını öğrenince: *“Birlikte yiyin, besmele çekin, böyle yaparsanız yemeğiniz bereketlenir.”* buyurmuştur.²⁵⁷

Yukarıdaki âyetle “aile dostlarınızın evlerinde ayrı ayrı veya birlikte yemenizde bir sakınca yoktur” ifâdesi, hacı arkadaşı, okul arkadaşı, asker arkadaşı gibi birbirini iyi tanıyan, ahlâkından ve iffetinden emin olduğu samimî arkadaşlarıyla da tesettüre riâyet etmek şartıyla aynı sofrada veya masada birlikte yemek yenebileceğine işaret eder.

255. Tirmizî, Kıyâmet, 42; İbn Mâce, İkâmet, 174, At'ime, 1.

256. İbn Mâce, At'ime, 17.

257. Ebû Dâvûd, At'ime, 14; İbn Mâce, At'ime, 17.

Ebû Hanîfe ve Ahmed bin Hanbel, bu âyete dayanarak yoksul düşen akrabaya nafakayı gerekli gördüğü gibi, Ebû Hanîfe yine bu âyete dayanarak, kan hısımlarının birbirinin evinden izinsiz aldıkları mal için had cezâsının uygulanmayacağı kanaatine varmıştır. Ancak burada haddi düşüren, malda hak şüphesidir. Böyle bir kişiye, kamu tarafından başka türlü bir ta'zir cezâsı konulması mümkündür.²⁵⁸

Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek: *"Ey Allâh'ın Rasûlü! Benim malım ve çocuğum var. Fakat babam malımı tüketecek, dedi. Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: Sen de malın da babana âitsiniz. Şüphesiz çocuklarınız kazan- cınızın en temizlerindendir. Çocuklarınızın kazancından âfiyetle yiyiniz."*²⁵⁹

Ancak mîras âyetleri inip aile içi haklar belirlenince, aile içi harcamalar ve aile fertlerinin birbirinin malı üzerindeki hakları infâk içinde değerlendirildi.

İlgili âyetle şöyle buyrulur: **"Eli geniş olan genişliğine göre nafa- ka versin. Rızkı daraltılmış bulunan da, Allâh'ın kendisine verdiğin- den versin! Allah hiç kimseyi, ona verdiğinden başkası ile yüküm- lü tutmaz. Allah, bir güçlüğün ardından bir kolaylık yaratacaktır."**²⁶⁰

Babanın nafaka yükümlülüğü, erkek çocuğu meslek sahibi oluncaya, kız çocuğu evleninceye kadar devam eder. Delil şu âyettir: **"Eğer (boşanan kadınlar) sizin hesâbınıza çocuklarınızı emzirirse, onlara ücretlerini verin."**²⁶¹ Hz. Âişe'den rivâyete göre, Ebû Süfyân'ın karısı Hind binti Utbe, kocasının çocuklara bakmadığını, ondan habersiz malından alıp alamaya- cağını sorması üzerine, Allâh'ın elçisi şöyle buyurmuştur: *"Onun malın- dan, iyi bilinen örfe uygun olarak, sana ve çocuklarına yetecek kadar al."*²⁶²

Ana-baba yoksul düşer veya hastalık ya da yaşlılık yüzünden çalışa- maz ve geliri de bulunmazsa, onlara bakma yükümlülüğü çocuklarına âit- tir. Âyetlerde şöyle buyrulur: **"Rabbin...ana-babaya iyilik yapmanızı emretti."**²⁶³ **"Bana ve ana-babana şükret."**²⁶⁴ **"Onlara, dünyada iyi- likle dostluk göster."**²⁶⁵

258. Ayrıca bk. Mucâdele, 58/8. krş. Matta, 10/12.

259. Ebû Dâvûd, İcâre, 77; İbn Mâce, Ticaret, 1; Ahmed bin Hanbel, II, 179, 214.

260. Talâk, 65/7.

261. Talâk, 65/6.

262. Buhârî, Büyû', 95; Nesâî, Kudât, 31.

263. İsrâ, 17/23.

264. Lokmân, 31/14.

265. Lokmân, 31/15.

Çocuğun, ana-babasının nafakası ile yükümlü olması için; ana-babanın yoksul olması, gelirin bulunmaması, nafaka verecek çocuk veya torunun, bunu vermeye gücünün yetmesi gerekir.

Yukarıda sayılan hısımların dışında kalanların nafakası için şu şartlar gereklidir: Nafaka alacak kişinin mîrasçı olacak ölçüde yakın nesep hısımlar olması, yoksul olması ve çalışmaya güç yetirememesi, nafaka yükümlüsünün de bunu karşılamaya gücünün yetmesi gerekir. Âyetle şöyle buyrulur: **“...Ne anne çocuğu yüzünden, ne de çocuk kendisinin olan bir baba, çocuğu yüzünden zarara uğratılmasın. (Kocanın) mîrasçısının durumu da bunun gibidir.”**²⁶⁶

Buna göre ergenlik çağına gelip müstakil velâyet sahibi olacak yaşa ulaşanlar, mal mülk sahibi olabilirler. Herkesin malının mülkiyeti kendisine âit bulunur. Bundan sonra aile içinde ihtiyaçlı olanlar için nafaka ve yardımlaşma ve mîras hükümleri cereyan eder.

İSLÂM'DA ÖZÜRLÜ - ENGELLİLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER

“Özür”, Arapça mastar bir sözcük olup kök anlamı; eksik ve günahı çok olmak demektir. İsim olarak; bir konuda kişinin özürlü sayılması ve bu nedenle de sorumluluğunun azalması veya tam olarak kalkması anlamlarında kullanılır. Türkçe’de “özür dilemek” sözcüğünde de bir eksikliği giderme çabası vardır. Özür sözcüğü Kur’ân’da “özü” şeklinde aşağıdaki iki âyette geçer. **“(Mûsâ, Hızır’a) dedi ki: Artık bundan sonra sana bir şey sorsam, benimle arkadaşlık etme! Benim açımdan artık sen mâzur sayılırsın.”**²⁶⁷ **“Özür veya uyarı için öğüt verenlere yemin olsun.”**²⁶⁸ Aşağıdaki üç âyetle, “ma’ziret” şeklinde kullanılmıştır. **“(Uyaranlar) dediler ki: Rabbinizden özür dileyelim.”**²⁶⁹ Diğer iki âyetle, dünyada zulüm yapanların, kıyâmet gününde özür dilemelerinin bir yarar sağlamayacağı vurgulanır.²⁷⁰ Başka bir âyetle çoğulu “meâzîr” olarak geçer. **“O gün insanoğlu özürlerini sayıp dökse de..”**²⁷¹ Dünya veya âhirette özür dilemek anlamında, aynı kökten türemiş sözcüklerin yer aldığı altı âyet daha vardır.²⁷²

266. Bakara, 2/233.

267. Kehf, 18/76.

268. Mürselât, 77/6.

269. A'râf, 7/174.

270. Rûm, 30/57; Gâfir, 40/52.

271. Kıyâme, 75/15.

272. Bk. Tevbe, 9/66, 94; Tahrîm, 66/7; Mürselât, 77/36; Tevbe, 9/90.

Bedensel özürllülerin içinde özellikle görme engelliler dünyada en büyük sıkıntıyı yaşadıkları için, Kur'ân ve sünnette bu engele daha çok vurgu yapılır. Kur'ân'da görme engeli "a'mâ" sözcüğü ile ifâde edilir ve çoğu "mânevî körlük" anlamında olmak üzere 32 kadar âyette kullanılır.²⁷³

Günümüzde özürllü denilen kimseler için "engelli" teriminin kullanılması daha uygun bir sözcüktür. Özürllüler hakkında hazırlanan kânun tasarısında engelli şöyle tanımlanır: "Doğuştan veya sonradan, herhangi bir hastalık veya kazâ sonucu, bedensel, zihinsel, ruhsal, sosyal, duysal ve duygusal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan bireydir."²⁷⁴ Aynı tasarının 1. maddesinde yasanın amacı şöyle belirlenir: "Bu Kânunun amacı; özürllülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam ve sosyal yardıma ilişkin sorunlarının çözümü ile bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaktır."

Adı geçen yasanın 3/b maddesinde özürllülerin rehabilitasyonu için şu düzenleme yapılır: Rehabilitasyon: Özürllü bireyin, fonksiyon kayıplarını gidermek veya geriye kalan güç ve yeteneklerini geliştirerek fiziksel, eğitsel, psikolojik, sosyo-ekonomik ve mesleki yönden en üst düzeye çıkarmak ve topluma uyumunu sağlamak için yapılan hizmet ve yardımları kapsar.

İslâm dîninin korunmasını istediği ve bu konuda çeşitli önlemler aldığı beş şeyden (mal, can, akıl, nesil, din) birisi de sağlıklı yaşama hakkıdır. Kur'ân'da şöyle buyrulur: **"..Kendinizi öldürmeyiniz. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir."**²⁷⁵ **"Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın. Biz, onların da sizin de rızkınızı verimiz."**²⁷⁶ **"Allâh'ın yasakladığı cana, haksız yere kıymayın!"**²⁷⁷ **"Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın."**²⁷⁸

Kur'ân'da, uzun süre ağır hastalık günleri geçiren Eyyûb Peygamber'in çilesini tamamladıktan sonra sağlığına kavuştuğu bildirilir.²⁷⁹ Yine Kur'ân'da,

273. Bk. Bakara, 2/18, 171; Mâide, 5/71; En'âm, 6/50, 104; A'râf, 7/64, Yûnus, 10/43, 179; Hûd, 11/24, 28; Ra'd, 13/16, 19; İsrâ, 17/72, 97, Tâhâ, 20/124; 125; Hac, 22/46; Nûr, 24/61; Furkan, 25/73; Neml, 27/66, 81; Kasas, 28/66; Rûm, 30/53; Fâtır, 35/19; Mü'min, 40/58; Fussilet, 41/17, 44; Zuhuruf, 43/40; Muhammed, 47/23; Fetih, 48/17; Abese, 80/1, 2.

274. Madde, 3/a.

275. Nisâ, 4/29.

276. İsrâ, 17/31. Bk. En'âm, 6/151.

277. En'âm, 6/151.

278. Bakara, 2/195.

279. Bk. Sâd, 38/41, 42, 44.

oğlu Yusuf'un ayrılık hasretinden ötürü gözlerini kaybeden babası Yâkub عليه السلام'ın, yıllar sonra Yusuf'un terli gömleğini yüzüne ve gözlerine sürünce gözlerinin açıldığından söz edilmesi anlamlıdır.²⁸⁰ Peygamber mucizelerinin pozitif bilimlerin ulaşabileceği hedeflere işaret ettiği düşünülürse, ileriki yüzyıllarda bedensel ve zihinsel engellerin pek çoğunu tedavi etme imkânlarının ortaya çıkabileceğini söylemek güç olmaz. Bu konuda Hz. Mûsâ'nın, kendince fâili bilinen, fakat delil bulunmadığı için "fâil-i meçhul" kalan bir cinâyeti aydınlatmada, kesilen sığırın taze etiyle vurularak (tîbbî bir işlem yapılarak) ölüyü diriltip, suçu işleyeni söyletmesi,²⁸¹ Hz. Îsâ'nın da mucizeleri arasında görme engelli ve alaca hastalığını iyileştirmesi ve ölüyü diriltmesi yer alır. Hz. Îsâ'nın bütün bu olağanüstü olayları kendi gücüyle değil, "Allâh'ın izniyle" yaptığını bildirmesi, bunların birer "peygamber mucizesi" olduğunu gösterir.²⁸²

Kur'ân'da hasta ve engellilere iyi davranmanın gereği de vurgulanır. Bunlardan birisi Eyyûb عليه السلام'ın eşiyle ilgilidir. Rivâyete göre Hz. Eyyûb, hastalığı sırasında kendisiyle ilgilenmeyen eşine, iyileşince yüz değnek vuracağına yemin etmişti. Kur'ân'da yeminini bozmadan bir demet sapla vurarak, bir çeşit psikolojik ve sembolik bir cezâ türü önerilmiştir. **"(Ey Eyyûb!) Eline bir demet sap al da onunla vur ve yeminini bozma (dedik). Doğrusu Biz onu sabırlı bulduk. O, ne güzel kuldur! Çünkü o, sürekli olarak (Allâh'a) yönelirdi."**²⁸³ Bu sembolik cezâ yöntemi, şer'î cezâ ve yeminlerde "Eyyûb ruhsatı adıyla yerini almıştır."²⁸⁴ Kitab-ı Mukaddes'te, eşinin Eyyûb'u "Allâh'a sövmeye ve ölmeye teşvik ettiği"nden söz edilir.²⁸⁵

H. Peygamber'in de, bir görme engelli olan Abdullah bin Ümmi Mektûm'la ilgili olarak Yüce Allah tarafından uyarıldığı görülür. Olayın gelişimi şöyledir: Hz. Peygamber, Mekke'de Kureyş'in ileri gelenlerinden Utbe bin Rebîa, Ebû Cehil bin Hişâm ve Abbâs bin Abdülmuttalib ile özel sohbet ederken gözleri görmeyen Abdullah bin Ümmi Mektûm gelerek, söze karışmış ve Peygamber'den, kendisine Kur'ân okumasını istemiş, ey Allâh'ın elçisi! Allâh'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret, diyerek, bu sözünü bir iki defa tekrar etmişti. Kureyş ileri gelenleri, kendilerinin yanlarında

280. Yûsuf, 12/84, 93, 96.

281. Bk. Bakara, 2/67-73; Hamdi Döndüren, İnsanlığa Son Çağrı, Açıklamalı Kur'ân Meâli, Yeni Şafak neşri, II, 30.

282. Âl-i İmrân, 3/49. H. Döndüren, age, I, 111.

283. Sâd, 38/44.

284. Bk. Elmalılı, Sâd, 38/44. âyeti; Enbiyâ, 21/83, 84.

285. Bk. Eyyûb, II/9.

yoksul kişilerin bulunup söze karışmalarından hoşlanmazlardı. Bundan dolayı Abdullah bin Ümmi Mektûm'un, iki de bir söze karışması, Allâh'ın elçisinin canını sıktı. Peygamber, bundan memnun olmayarak yüzünü Abdullah'tan çevirip, diğer kişilerle ilgilendi. Allâh'ın Rasûlü sözünü bitirip kalkacağı sırada, *"Peygamber, gözleri görmeyen kişinin kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve öbür yana döndü.."*²⁸⁶ anlamındaki uyarı âyetleri indi. Bu olaydan sonra Hz. Peygamber Abdullah ile karşılaştığında ona ikramda bulunur ve *"Ey kendisinden dolayı Rabbimin beni azarladığı kişi, merhaba!"* der ve ihtiyâcını sorardı.²⁸⁷

SÜNNETE GÖRE HASTA VE ÖZÜRLÜLERİN DURUMU

Hadislerde de özür ve özür sahipleriyle ilgili çeşitli bilgi ve hükümler yer alır. Aşağıda konuları içinde bunlardan bâzılarına yer vereceğiz.

Hz. Peygamber yaşamın ve sağlığın önemini belirten çeşitli uyarılarda bulunmuştur. *"Allah'dan af ve sağlık dileyin, çünkü bir kimseye imandan sonra, sağlıktan daha hayırlı bir şey verilmemiştir."*²⁸⁸ *"Allah'tan istenen şeyler arasında Allâh'a en sevgili olan şey sağlıktır."*²⁸⁹ Yine sahâbilerden birisi ayrı ayrı üç günde, en üstün olan duânın hangisi olduğunu sormuş, Allâh'ın elçisi, her defasında; *"Rabbinden dünyada da âhirette de âfiyet vermesini iste"* diye cevap vermiştir.²⁹⁰

İnsan beden ve ruh olmak üzere iki ana unsurdan meydana gelmiştir. Beden dünya yaşamı süresince rûhun üzerine geçirilmiş kılıf niteliğinde bir emânettir. Kişinin, dünyadaki görevlerini tam olarak yapabilmesi için sağlıklı bir bedene ihtiyâcı vardır. Bunun için koruyucu hekimlik kurallarını gözetmesi, hastalık ve sakatlık durumunda da tedavi olması gerekecektir.

Hz. Peygamber'in sağlığın korunmasını, hasta olunca da tedavi olunmasını bildiren pek çok hadisleri vardır. Bunların önemli bir bölümü "koruyucu hekimlik" kapsamına girer. Bunlar, hadis kaynaklarının tıp, merdâ gibi bölümlerinde yer aldığı gibi, bu konuda "Tıbb-ı nebevî" adıyla bağımsız eserler de kaleme alınmıştır. Aşağıda konu ile ilgili bâzı hadisleri zikredeceğiz: Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek, hasta olunca tedavi olmanın gerekip

286. Abese, 80/1, 2.

287. Elmalılı, VIII, 5570; Hamdi Döndüren, İnsanlığa Son Çağrı, Açıklamalı Kur'an Meâli, 80/1, 2 âyet dipnotu.

288. Tirmizî, Deavât, 105; Ahmed bin Hanbel, I, 3, 78.

289. Müslim, Cihâd, 20; Tirmizî, Deavât, 84, 101, 128; İbn Mâce, Duâ, 5.

290. Tirmizî, Deavât, 84.

gerekmediğini sordu. Allâh'ın elçisi ona şu cevabı verdi: “Ey Allâh'ın kulları tedavi olunuz. Zira Cenâb-ı Hak hiçbir hastalık yaratmamıştır ki, şifâsını da birlikte yaratmış olmasın. Ancak yaşlılık bunun dışındadır.” buyurdu.²⁹¹ Buna göre, günümüzde bâzı hastalık ve sakatlıkların tedavisinin yapılamaması, bilimin henüz bunları tedavi edecek bir düzeye ulaşamaması yüzündendir.

M IX. Yüzyılda İslâm tıbbında bedensel engeli tedavi için yeni yöntem uygulayan iki hekimden söz etmek istiyoruz. Bunlardan birisi İslâm tıbbının ilk büyük eseri olan Firdevs el-Hikme'nin (236/850) yazarı İbn-i Rabban et-Ta-berî'nin öğrencisi Ebûbekir Muhammed bin Zekerıyyâ er-Râzî (ö. 313/925), diğeri ise Ebû Alî Hüseyin bin Sinâ'dır (ö. 428/1037).

Ünlü hekim er-Râzî'nin kronikleşmiş, artık iyice yerleşmiş bir hastalıktan kötürüm hâle gelen Buhara emîri Mansur bin Nûh bin Nasır'ı “psikolojik şok yöntemi” ile iyileştirmesi Nizamî'nin Çehar Makâle adlı eserinde özetle şöyle anlatılır: Hekimlerin iyileştiremediği Buhara sultanı, Merv'de bulunan Râzî'yi getirtmek için adamlarını gönderir. Ancak Râzî, azgın suların aktığı Amuderya'yı geçerek bu uzak yolculuğa gitmek istemez. Buna kızan sultan, adamlarını yeniden göndererek ünlü hekimi bir çeşit tutuklu gibi zorla, Buhara'ya getirtir. Râzî, sultana çeşitli ilaç ve yöntemler uygulamış ise de sonuç alamamıştı. Yeni bir yöntem için kentin hamamına gittiler. Hekimin ve sultanın adamları dışarıda kaldı. Hekim, sultanın üzerine ılık su döktü ve kendi hazırladığı içeceği sundu. Sultan eklemlerindeki sızı dininceye kadar orada bekledi. Bu arada dışarı çıkan hekim, giyinmiş ve silahlanmış olarak döndü. Sultana sert ve korkutucu bir sesle; “Beni bura-ya tutuklatarak zorla getirttin, Amuderya'da hayatımı tehlikeye attın. Ben de seni burada helâk edeceğim” diyerek üzerine saldırdı. Hiddet ve dehşet içinde kalan sultan, korkudan doğrularak dizleri üzerine kalktı. Biraz korku, biraz öfke ile kendini savunmak isteyen sultan iyice doğrulunca, hekim hamamdan ayrıldı ve hazırlanan atlarla oradan hızla uzaklaştı. Psikolojik şok sonuç vermiş, kötürüm olduğunu unutan sultan yürür hâle gelmişti. Şenlikler yapılmış, bir hafta sonra hekimden gelen mektupla, hamamda yapılan saldırının niteliğini anlamış ve hekime ömür boyu zengin edecek bağışlarda bulunmuştur.²⁹²

291. Ebû Dâvûd, Tıb, 1; Tirmizî, Tıb, 2; İbn Mâce, Tıb, 1; Ahmed bin Hanbel, IV, 278.

292. Seyyid Hüseyin Nasr, İslâm'da Bilim ve Medeniyet, Çev. Nabi Avcı- Kasım Turhan- Ahmet Ünal, İnsan Yayınları, İstanbul, 1991, s. 202-206. Nizami-i Aruzi'nin, Çehar Makâlesi s. 83-85'ten naklen.

Başka bir tedavi İbn-i Sinâ'ya (ö. 428/1037) âittir. İbn-i Sinâ'ya kazâ sonucu kolu kopan birisi getirilir. O, kola ve sahibine bakar, "sağlam olan bu kolun yeri bedene bitişik olmaktır. Bu bitişirmeyi yaparsak beden tamam olur." diyerek steril ortamda, ayrılan et ve kemik noktalarını hizalar, dikiş atar ve kolu sağlam bir sargıya alır. Bedenle bütünleşen kolun canlılık kazandığı görülür.²⁹³

HASTALIK VE ENGELLİLİĞİN BİR ECİR KAYNAĞI OLMASI

İnsan, bu dünyaya bir imtihan için geldiğinden, onun iyilik ve kötülükle karşılaşması, sağlıklı ve hastalıklı günlerinin bulunması bunun doğal bir sonucudur. Kur'ân'da şöyle buyrulur: **"Hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratan O'dur."**²⁹⁴ **"Şüphe yok ki, sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (yoksulluk) ile deneriz. Sabredenleri müjdele!"**²⁹⁵

İnsanın hastalık, sakatlık, bedensel veya ruhsal bir sıkıntıya düşmesi kendisi için bir bağışlanma ve âhirette derece kazanma sebebidir. Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre 'dan rivâyete göre, Nebî şöyle buyurmuştur: **"Mü'min kişiye bir ağrı, bir yorgunluk, bir hastalık, bir üzüntü hatta küçük bir tasa hâli isâbet edecek olsa, bunlar mü'minin bir bölüm günahlarına kefâret olur."**²⁹⁶ Hz. Âişe'den (ö. 58/677) gelen benzer bir hadis şöyledir: **"Bir müslümana isâbet eden, ayağına bir diken batması da dâhil olmak üzere, hiçbir sıkıntı yoktur ki, Allah bunu onun (günahları) için kefâret yapmasın."**²⁹⁷ Yine Hz. Âişe, Rasûlullah 'den daha şiddetli acı çeken birisini görmediğini söylemiştir.²⁹⁸ Başka bir hadiste bu acının diğer insanların çektiği acının iki katı olduğu ve ecrinin de iki katı olacağı belirtilmiştir.²⁹⁹

Mus'ab bin Sa'd'ın babasından naklettiğine göre, şöyle demiştir: Dedim ki: **"Ey Allâh'ın Rasûlü! İnsanların hangisi daha şiddetli belâ ve sıkıntıya uğrar? Dedi ki: Peygamberler, sonra onlara yakın olanlar, sonra onlara yakın olanlar. Kişinin sınanması dînine göre olur. Sıkıntı ve belâ dînindeki durumuna göre cereyan eder. (Kimi zaman) bu sına, o kul yeryüzünde hatâsız olarak yürüyünceye kadar devam eder."**³⁰⁰

293. Seyyid Hüseyin Nasr, Konferans, U. Ü. İlahiyat Fak. Kültür Merkezi, Eylül, 2003.

294. Mülk, 67/2.

295. Bakara, 2/155. Bk. 156.

296. Müslim, Birr, 52.

297. Buhârî, Merdâ, 1.

298. Buhârî, Merdâ, 2; Tirmizî, Zühd, 57, H No: 2397.

299. Buhârî, Merdâ, 3.

300. Tirmizî, Zühd, 57, H No: 2398.

İbn-i Abbâs, Atâ bin Ebî Rebâh'a; sana cennet ehlinden bir kadını göstereyim mi? dedi. Atâ; evet göster, dedi. İbn-i Abbâs şöyle dedi: İşte şu siyah kadını görüyor msun? Bu kadın Nebî ﷺ'e geldi ve: 'Sara hastalığım tutuyor ve üstüm başım açılıyor. İyileşmem için Allâh'a duâ edin', dedi. Rasûlullah ﷺ: İstersen sabreder, cennetlik olursun; istersen sana şifâ vermesi için Allâh'a duâ edeyim, dedi. Bunun üzerine kadın; O hâlde (hastalığıma) sabredeceğim. Ancak hastalandığım zaman üstümün başımın açılmaması için duâ buyurunuz, dedi. Peygamber ﷺ de ona duâ etti."³⁰¹

İslâm'da bütün emir ve yasaklar insan gücü ile sınırlı olduğu için, zihinsel engelliler ibadetten muâf sayılmıştır. Bu temel ilke hadiste şöyle ifâdesini bulmuştur: "Üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır: Ergenlik çağına erinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan ve şifâ bulunmaya kadar akıl hastasından."³⁰²

İslâm, görme engelli bir kimseye yol göstermeyi, sağır ve dilsizle ilgilenmeyi sadaka olarak telâkkî etmiştir.³⁰³ Aracına binmeye çalışan bir engelliye yardımcı olmak bir sadakadır.³⁰⁴ Ashâb-ı kirâm'dan özellikle görme engellilere kendi çocukları başta olmak üzere kimi sahâbiler, zorunlu olarak gidip gelecekleri yerlere onları ulaştırırlar ve rehberlik ederlerdi. Abdurrahman bin Kâ'b bin Mâlik ؓ, babası gözlerini kaybedince, ona rehberlik yaptığını ve cuma günü olunca da namaza götürdüğünü bildirir.³⁰⁵

Hz. Peygamber'in hadislerinde daha çok görme engellilerle ilgili hükümler yer alır. O, görme özürlü (a'mâ) olup da sabredenlerin cennetle ödüllendirileceğini bildirmiştir.

Enes bin Mâlik ؓ, Nebî ﷺ'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Şüphesiz, Allâh Teâlâ şöyle buyurdu: Ben bir kulumu, iki gözünü gidererek sınamaya tâbî tuttuğumda, buna sabrederse, bunun karşılığında kendisine cenneti veririm."³⁰⁶ Başka bir hadiste göz engellilerin içinde bulundukları güçlüğe şöyle işaret edilir: "Hiçbir kul, dîninden dönmesi dışında, gözlerini kaybetmekten daha ağır bir sınamaya uğramış değildir."³⁰⁷

301. Buhârî, Merdâ, 6; Müslim, Birr, 54.

302. Buhârî, Talâk, 11, Hudûd, 22; Ebû Dâvûd, Hudûd, 17; Tirmizî, Hudûd, 1; Dârimî, Hudûd, 1.

303. İbn Hanbel, Müsned, V, 169.

304. İbn Hanbel, Müsned, II, 350.

305. İbn Mâce, İkâme, 78, H No: 1082.

306. Buhârî, Merdâ, 7. Buhârî bu hadisi "Görmesi yok olan kişinin fazileti" başlığı altında zikretmiştir.

307. Mübârekfûrî, Tuhvetü'l-Ahvezî, VII, 81.

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE BEDENSEL ENGELLİLERİN İSTİHDAMI

Hiz. Peygamber engellilerle ilgilenmiş, onlara yeteneklerine göre kamu alanında görev vermiş, kendilerine değer vermiş, topluma kazandırmaya çalışmış, engellileri toplumun üretken olmayan bir kesimi olarak görmemiştir.

Hiz. Peygamber, görme engellilere karşı kötü davrananları, mesela, onların yoluna engel olanları kınamıştır.³⁰⁸ Rasûlullah ﷺ'in, kimi bedensel engellilere önemli kamu hizmeti verdiği bilinmektedir. Nitekim bir görme engelli olan Abdullah bin Ümmi Mektûm'u, Mescid-i Nebevî'de müezzin olarak görevlendirdiği gibi,³⁰⁹ aynı sahâbeyi Vedâ Haccî'na (10/632) ve Uhud (3/625) savaşına gidişi de dâhil, çeşitli zamanlarda Medîne dışına çıktığında on üç defa Medîne'de yerine vekil bırakmıştır. Bu görev kamu hizmetinin en üst derecesi olan, devlet başkanına vekâlet etmekten ibârettir.

Diğer yandan Abdullah bin Ümmi Mektûm, Tebûk gazvesinden (9/631) sonra nâzil olan ve savaşa fiilen katılanların, geride kalanlardan üstün olduğunu, ancak özürlü olanların bu hükmün dışında tutulduğunu bildiren âyete rağmen o günden sonra yapılacak savaşlara katılacağını söyleyip, savaşın kendisine verilmesini istemiştir. Onun, zırhını giyerek elindeki siyah bir sancakla Kâdisiye savaşına (15/636) katıldığı, savaştan sonra Medîne'ye dönünce savaşta aldığı yaralar yüzünden vefât ettiği veya Kâdisiye'de şehit düştüğü rivâyet edilmiştir.³¹⁰ İslâm'da engellilerle ilgili çeşitli hükümlerin belirlenmesi, Abdullah bin Ümmi Mektûm vesilesiyle mümkün olmuş, onların vekil bırakılmaları, imamlık yapmaları, savaşa iştirak etmeleri, farz namazlara katılmaları, korunma amacıyla köpek beslemeleri gibi konular açıklık kazanmıştır. Hiz. Peygamber, namazlarda İbn-i Mektûm ve daha başka görme özürlülerin imamlık yapmalarına izin vermiştir.³¹¹

HASTA VE ENGELLİLERİN İBADETLERİ

Çeşitli sözlük ve kâmuslardaki ortak tanıma göre ibadet; temelinde inanç bulunan, Allâh Teâlâ'nın hoşnut ve râzı olduğu her söz, fiil ve davranıştır. İslâm'da kişinin söz, fiil ve davranışlarından sorumlu tutulabilmesi için akıllı ve ergen olması ön koşuldur. Akıldan tam olarak yoksun bulunan veya

308. Ahmed bin Hanbel, I, 217, 309.

309. Aydınlı, Abdullah, "İbn Ümmü Mektûm", DİA, XX, 435.

310. İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, IV, 264; Aydınlı, İbn Ümmü Mektûm, DİA, XX, 434; Sarıçam, İbrahim, Hiz. Peygamber'in Çağımıza Mesajları, s. 109.

311. Bilgi için bk. Aydınlı, İbn Ümmü Mektûm, DİA, XX, 435.

dış olayları ayırt edemeyecek kadar akıl zayıflığı olan kişilerle, henüz ergenlik çağına ulaşmamış bulunan küçükler ibadetle yükümlü olmadıkları gibi, günlük medenî muâmeleleri yapmakta da ya tam ehliyetsizdirler ya da ek-sik ehliyetli durumdadırlar.

Yüce Allâh'ın insanlığa son mesajı olan ve akla uygun bulunan İslâm dîni, akıl melekesi yerinde olmakla birlikte doğuştan veya sonradan, herhangi bir hastalık veya kazâ sonucu, bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal ve ya duygusal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmiş olan özür-lülerin na-maz, oruç, hac, zekât gibi ibadetler konusunda, “kişinin gücü ile sınırlı” ola-rak çeşitli kolaylık ve ruhsatlar getirmiştir.

ENGELLİLERİN ABDESTİ

Abdestte yıkanması farz olan bir organı eksik bulunan bedensel engel-linin, eksik olan organını yıkama yükümlülüğü de doğal olarak ortadan kal-kar. Takılan protezlerin yıkanması veya meshedilmesi gerekmez. Temiz ol-maları yeterlidir.

Sürekli burun kanaması, idrarı tutamama, sürekli kusma, yaranın sü-rekli kanaması, aşırı ishal, sık sık yellenme, kadınların akıntısı gibi abdes-ti bozan rahatsızlıklara “özür (mâzeret)”, böyle kimselere de “özürlü (mâ-zur-mâzure)” denir.

Boy abdesti sırasında, bedendeki yara üzerinde sargı varsa bakılır; eğer yıkama yara için zararlı olmayacaksa sargı çözülüp yıkanır, değilse sargı üzerine meshedilir. Derinin su ile ıslatılmaması gereken yanık ve deri ra-hatsızlıklarında, bedenın diğer kısımları yıkanır ya da ıslak bezle silinerek boy abdesti tamamlanır. Silme de zarar verecekse teyemmüm abdesti alı-nır. Teyemmüm abdesti hem namaz abdesti, hem de cünüplük, hayız ve ni-fastan temizlenme için yeterli olur. Ancak suyu kullanma imkânı doğduğu andan itibâren artık temizliğin suyla yapılması gerekir.

Günümüzde “saç ektirme” denilen doku nakli yoluyla olan tıbbî işlem, saça canlılık kazandırdığı için, ekilen saçların kişinin kendi saçı hükmünde olması gerekir. Bu gibi saçlar boy abdestine engel olmaz. Ancak saçların in-ce bir plastik deri üzerine ekilerek, bunun saçsız başa yapıştırılması peruk hükmünde olup, başın derisine suyun geçişini engelleyeceği için, boy ab-desti alırken bu peruğun çıkarılması gerekir.³¹²

312. Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslâm İlmihali, Boy abdesti konusu.

İslâm dîni bâzı ibadetler için belli süreler koymuştur. Bunların zamanın-da yerine getirilmesi hem bir görev hem de bir haktır. İslâm, kişiye gücünün üstünde bir yük yüklemeyi ve zorlukla karşılaşılacak her konuda kolaylık ilkesi devreye girer. Buna göre özürlü kişiler için özel hükümler getirilerek, onların da ibadetlerini süresi içinde yapmalarına fırsat verilmiştir.

Abdesti bozacak nitelikteki herhangi bir özrün geçerli olması için bir süre vardır. Şöyle ki: Bir özür, başlangıçta abdest alınıp namaz kılınacak kadar bir süre kesilmemek üzere, tam bir namaz vakti devam eder, daha sonra da her namaz vaktinde en az bir kez tekrar ederse, sahibi özürlü sayılır. Fakat böyle bir özür, tam bir namaz vakti içinde bir defa olsun ortaya çıkmazsa artık kesilmiş ve sahibi de özürlü olmaktan çıkmış bulunur.

Mesela; bir kimsenin burnu, bir gün öğle vaktinin başından sonuna kadar yani ikinci vakti girinceye kadar, abdest alıp namaz kılacak kadar bir süre kesilmeksizin kanamaya devam eder ve bundan sonra da her namaz vaktinde bir kez olsun, kanarsa, o kimse özürlü sayılır.

Hz. Peygamber, uzun süre kesilmeyen özür kanının hükmünü soran Fâtıma binti Ebî Hubeyş'e ﷺ şöyle buyurmuştur: *"Bu kanamayı yapan bir damardır. Bu, ay hâli değildir. Âdet zamanın gelince namazını bırak. Âdetin kadar bir süre geçince kanını temizle, boy abdesti al ve namazını kıl. Bundan sonra da her namaz için yalnız abdest alarak namazını kıl."*³¹³

Özürlü kimse her farz namaz vakti için abdest alır, bu özür hâlinin abdesti bozmadığı var sayılarak, o vakit içinde aldığı abdestle, onu bozan yeni bir durum meydana gelmedikçe, dilediği kadar farz, vâcip, sünnet, edâ ve kazâ namazı, cuma ve bayram namazı kılabilir. Kâbe'yi tavaf edebilir, mushafı tutabilir. Namaz vaktinin çıkmasıyla özürlü kimsenin abdesti bozulmuş olur. Delil şu hadistir: *"Özür kanı gören kadın (müstehâza), her bir namaz vakti için abdest alır."*³¹⁴ Diğer özür sahipleri de buna kıyas edilmiştir. Özrün dışında, abdesti bozan başka bir durumun meydana gelmesiyle de abdest bozulur.

Özürlünün abdesti, Ebû Hanîfe'ye göre, vaktin çıkmasıyla, Ebû Yusuf'a göre, hem namaz vaktinin girmesiyle, hem de çıkmasıyla bozulur. Vaktin girmesiyle abdestin bozulması, yalnız öğle vaktinin girmesinde sonuç meydana getirir.

³¹³. Buhârî, Hayz, 19, 24, Vudû', 63; Müslim, Hayz, 62, 63; Ebû Dâvûd, Tahâre, 107; Tirmizî, Tahâre, 93, 95, 96.

³¹⁴. Zeylâî, Nasbü'r-Râye, I, 204.

İmam Şâfiî'ye göre, özürünün, her namaz için ayrıca abdest alması gerekir. Onun abdesti, kıldığı namaz bitince, son bulmuş olur.

Bir özür sahibi, özrü kesilmiş olduğu hâlde, abdesti bozan başka bir durumdan dolayı abdest alır ve daha sonra müptelâ olduğu özrü yine ortaya çıkarsa, abdesti bozulmuş olur ve yeniden abdest alması gerekir. Çünkü önceki abdesti bu özürden dolayı değildi. Ancak özrü kesildiği hâlde, vakit içinde özründen veya abdesti bozan başka bir hâlden dolayı abdest alır ve o vakit içinde özrü ortaya çıkarsa, bu abdesti bozulmaz. Çünkü bu abdest hem özrü, hem de o abdesti bozan başka hâl için alınmış sayılır.

Özürli bir kimse; oturmak, namaz kılışını imaya çevirmek veya özrünün bedendeki çıkış yerine sargı sarmak gibi yollarla özrünün ortaya çıkmasına engel olursa, artık özürli olma hükmü dışına çıkar. Özrünü sargıyla kapatması durumunda, sargı üzerine mesheder, bu da zarar verecekse meshi terk eder.

Özürli kimsenin çamaşırına özür yerinden çıkıp bulaşan kan, irin, ce-
rahat gibi sıvılar, özrü devam ettiği sürece, namazının sıhhatine engel ol-
maz. Ancak bu sıvı maddelerin arkası kesilmişse, bunların yıkanması gerekir.³¹⁵

Sonuç olarak İslâm dîni bir kolaylık dînidir. Özür sahipleri hakkında her türlü kolaylığı göstermiştir. Sargı ve mestler üzerine meshetmek ve su bula-
mayan için teyemmüm abdesti bunlar arasındadır.

ENGELLİLERİN NAMAZI

İslâm kolaylık dîni olduğu için hasta ve engellilere ibadetler konusunda güçlerinin yeteceği ölçüde kolaylıklar getirilmiştir. Bunları üç grupta topla-
yabiliriz:

Engellilerin namazdan tam olarak muâf tutuldukları durumlar: Bayanlar, âdet günlerinde ve doğumdan sonra 40 gün kadar sürebilen loğusalık gün-
lerinde namaz kılmaktan muâf tutulmuştur. Ancak belirtilen günlere rast-
layan Ramazan orucunu daha sonra kazâ etmeleri gerekir. Hz. Peygamber
ve sahâbe döneminde uygulama bu şekilde olmuştur. Hz. Âişe'den, şö-
yle demiştir: *"Nebî ﷺ kadınların âdetli günlerinde kılmadıkları namazları kazâ etmelerini emretmez, yalnız tutamadıkları farz orucu kazâ etmele-
rini emrederdi."*³¹⁶

315. İbnü'l-Hümâm age, I, 124 vd; İbn Âbidîn age, I, 139, 281-283; Şürûnbülâlî, Merâkı'l-Felâh, s. 25; Zühaylî, el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh, I, 288 vd.

316. Buhârî, Hayz, 19, 20; Müslim, Hayz, 15, 69; Tirmizî, Tahâre, 93, 97.

Beş vakit namaz süresince ve daha fazla devam eden akıl hastalığı veya bayılma yahut koma hâlinde de namaz borcu düşer. Ancak bu durumlar beş vakit ve daha az bir süre devam ederse bakılır. Hasta normal bilincine kavuşunca abdest alıp, iftitah tekbiri alacak kadar bir zaman kalmışsa o vaktin namazını kazâ etmesi gerekir.³¹⁷

NAMAZLARI İMÂ YOLUYLA KILMA KOLAYLIĞI

Hasta, bedensel veya zihinsel özürlü olan kişi gücüne göre namaz kılma ile yükümlü olur. Namazın rükû ve secde gibi rükünlerini yerine getirmek farz olduğu için, özürsüz olarak bir farzı terk etmek namazın sıhhati-ne engel olur.³¹⁸ Kur'ân'da: *"Allâh'a itaat ederek ayakta durun."*³¹⁹ buyrulur. Bir rahatsızlığı yüzünden ayakta namaz kılmakta zorlanan İmrân bin Husayn ؑ'ın sorusu üzerine Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurmuştur: *"Namazı ayakta kıl, eğer buna gücün yetmezse oturarak, yine gücün yetmezse yaslanarak kıl." Nesâî'nin rivâyetinde şu ilâve vardır: "Eğer gücün yetmezse sırt üstü kıl. Allah kimseye gücünün yeteyeğinden fazlasını yüklemeyiz."*³²⁰

Bu duruma göre, hasta ayakta namaz kılmaya güç yetiremez veya ayağa kalkınca hastalığının artmasından veya uzamasından yahut da şiddetli ağrı duymasından korkarsa, namazı oturduğu yerde kılar, gücü yeterse rükû ve secdeye varır. Çünkü zorluk kolaylığı celbeder, zarûretler kendi miktarlarınca takdir olunur.

Bir hasta, bir yere dayanarak ayakta namaz kılabilirdiği sürece, farz namazları oturarak kılamaz.

Yine bir süre ayakta kılmaya gücü yeten kimse o kadar ayakta durur, sonra oturarak namazını tamamlar. Hatta yalnız iftitah tekbirini ayakta alabilen kimse, bu tekbiri ayakta alır, sonra oturup namazını kılar, başka türlü yapamaz.

Rahatsızlığı yüzünden secdeye tam olarak eğilemeyen kimsenin, secde yerini sandalye veya yastık gibi bir şeyle yükseltmesi gerekmez. Rükû ve secdeleri gücünün yettiği kadar eğilerek imâ ile yapar. İmâ; namazda başı önüne doğru eğmek sûretiyle yapılan işarettir.

317. İbn Âbidîn, age, I, 330, 688.

318. Zeylâî, Tebyînü'l-Hakâik, I, 104; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadir, I, 192, 304, 378; Şirâzî, Mühezzeb, I, 70; Zühaylî, age, I, 635 vd; Bilmen, age, 122 vd.

319. Bakara, 2/238.

320. Buhârî, Taksir, 19; Ebû Dâvûd, Salât, 175; Tirmizî, Salât, 157; İbn Mâce, İkame, 139; krş. Bakara, 2/286.

Câbir rahîmullah'in şöyle dediği nakledilmiştir: “Hz. Peygamber rahîmullah bir hasta ziyaretine gitmişti. Hastanın yastık üzerine konulan bir tahtaya secde ettiğini gördü. Allah elçisi derhâl bunları kaldırtarak şöyle buyurdu: “Eğer gücün yeterse, namazı yer üzerinde kıl. Buna gücün yetmezse, îmâ ile namaz kıl ve secdeni rükûundan daha çok eğilerek yap.”³²¹

Oturmaya da gücü yetmeyen kişi, namazını sırtüstü yatarak kılar. Ayaklarını kibleye karşı uzatır, rükû ve secdesini îmâ ile yapar.

Yanı üzerine yatmakta olan bir hastanın yüzü kibleye yönelik olduğu hâlde îmâ ile namaz kılması câizdir. Ancak sırtüstü yatarak îmâ ile namaz kılmak, yanı üzerine yatıp kılmaktan daha uygundur. Çünkü bu durumda, hastanın yüz kısmının kibleye yönelmesi daha kolaydır.

Başı ile de îmâ yapamayacak kadar rahatsız olan kişi, namazı iyileşme zamanına erteler. Göz, kaş veya kalple yapılacak îmâ geçerli olmaz. Çünkü, namazın bir rüknü, ancak başın hareketiyle yerine getirilebilir. Diğerleriyle bu mümkün olmaz. Bu, Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. Ebû Yusuf'a göre, bu durumda kalbi ile imada bulunamazsa da, göz ve kaşları ile imada bulunur. İmam Züfer ile İmam Şâfi'ye göre, kalbi ile de imada bulunarak namazını kılar.

Başka bir rivâyete göre böyle bir hastanın güç yetirememesi bir gün ve bir geceden fazla sürerse, bu süreye âit namazları aklı başında olsa bile düşer. Bunları kazâ etmesi gerekmez. Çünkü namaz kılmaya gücü yetmemiş olur.

Baygın veya komada olan, ya da aklı giden kişi, tam bir gün ve bir gece geçmeden kendine gelse, bu süreye âit namazları kazâ eder. Bu durum bir gün ve bir geceden uzun sürerse namazları düşer. Bu konuda Ebû Hanîfe 24 saati ölçü alırken, İmam Muhammed, kaçırılan namaz sayısını ölçü almıştır. Bu yüzden İmam Muhammed'e göre, kaçırılan namazlar beşten fazla ise düşer, az ise düşmez. Bu görüş daha uygun görülmektedir.

Buna göre, ayakta durmaya gücü yetmeyen veya ayakta durması hastalığının uzamasına veya artmasına sebep olacağı anlaşılan kimse, oturarak namazını kılar, oturmaya da gücü yetmezse, duruma göre yanı üzerine veya arkası üstüne yatarak îmâ ile namazını kılar. Îmâ namazda rükû ve secdeye işaret olmak üzere başı eğmektir. Bu, ayakta yapılabileceği gibi oturarak, yanı veya sırtı üstü yatarak da yapılabilir. Yan yatışta yüz kibleye gelecek şekilde yatırılır, sırt üstü yatmada ise ayaklar kibleye gelecek şekilde yatırılır ve yüzün kibleye yönelmesi için başın altına bir yastık konulur.

ENGELLİLERİN BEŞ VAKİT NAMAZ VE CUMA NAMAZINI CEMAATLE KILMAKTAN MUÂF TUTULMASI

Hanefî ve Mâlikîler'e göre cuma namazı dışındaki farz namazları cemaatle kılmak, gücü yeten akıllı erkekler için müekked sünnettir. Bu yüzden kadınlara, çocuklara, akıl hastalarına, kölelere, kötürümlere, hastalara, çok yaşlı kimselere cemaatle namaz kılmak için mescide gitmek gerekmez. Cemaatle namazın sünnet oluşu, “cemaatle namazın tek başına kılınandan yirmi yedi derece daha fazîletli olduğunu” bildiren hadîsin açık anlamına dayanır.³²²

Şâfiîler'e göre, özürlü bulunmayan kimselerin farz namazlar için cemaate devam etmesi hür ve bir yerde ikâmet edenler için farz-ı kifâye, Hanbelîler'e göre ise farz-ı ayndır.³²³

Ancak bedensel ve zihinsel engelliler bu kapsamın dışındadır. Onlar cemaate devam etme konusunda da güçleri ile sınırlı olarak sorumlu olurlar. Gücü yetmeyen yerde sorumluluk da kalkar.

Sahâbeden Abdurrahman bin Kâ'b bin Mâlik ؓ, babası gözlerini kaybedince, ona rehberlik yaptığını ve cuma günü olunca da namaza götürdüğünü bildirir.³²⁴ Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Nebî ؑ'e görme engelli bir adam gelip, kendisini mescide götürüp getirecek bir rehberi (kâid) olmadığını söyleyerek, evinde namaz kılmak için ruhsat istedi. Allâh'ın elçisi önce kendisine bu konuda ruhsat verdi. Adam dönüp giderken yeniden çağırdı ve “namaz için okunan ezanı işitiyor musun?” diye sordu. Adam “Evet” dedi. Bunun üzerine, Hz. Peygamber: “O hâlde davete icâbet et” buyurdu.³²⁵ Müslim bu hadîsi “Nidâyı işiten kimsenin mescide gitmesi gerekir” başlığı altında nakletmiştir.³²⁶

Abdullah bin Ümmi Mektûm ؓ de, yaşlı ve görme engelli olduğunu ve evinin uzakta olup, kendisi için bir rehber de bulunmadığını söyleyerek, mescide gelmemek için izin istemiş, ezan sesini duyduğunu bildirmesi üzerine, Allâh'ın elçisi, “Senin için bir ruhsat bulamıyorum” diye cevap vermiştir.³²⁷

322. İbnü'l-Hümâm, age, I, 243; İbn Âbidîn, age, I, 515; Meydânî Lübâb, I, 80; Zeylâî, Tebyînü'l-Hakâik, I, 132; İbn Rüşd, age, I, 136.

323. İbn Kudâme, Muğnî, II, 176 vd, Zühaylî, age, II, 150.

324. İbn Mâce, İkâme, 78, H No: 1082.

325. Müslim, Mesâcid, 255.

326. Bk. Nesâî, İmâme, 50.

327. Ebû Dâvûd, Salât, 46, H No: 551; İbn Mâce, Mesâcid, 17, H No: 792. İbn Mâce, bu hadisi, “Cemâatten geri kalma konusunda önemli uyarı” başlığı altında vermiştir.

Diğer yandan Allah elçisinin yine görme engelli olan İtban bin Mâlik ؓ'e evini mescid edinmesi için izin verdiği nakledilir. İtban görme engelli olduğu hâlde yakınlarına imamlık yapıyordu. Rasûlullah ﷺ'e gelerek şöyle dedi: *"Ben görme güçlüğü çeken birisiyim. Kimi zaman karanlık, yağmur ve sel oluyor. Evime gelerek bir yerde namaz kılsanız da, ben orasını namaz kılma yeri (musallâ) edinsem. Bunun üzerine Allâh'ın elçisi geldi ve yer olarak neresini sevdiğini sordu. İtban evin bir yerini gösterdi ve Rasûlullah ﷺ orada namaz kıldı."*³²⁸

Yukarıdaki delillere dayanarak şu sonuçlara ulaşılmıştır: Namaz ibadetinin ne anlama geldiğini ayırt edemeyecek kadar zihinsel engelli olanlar beş vakit namazla cuma namazından muaftırlar. Başını hareket ettiremeyecek kadar felçli ve kötürüm olanlar, çoğunluğa göre îmâ ile namaz kılarlar, Hanefîlere göre ise bu durumda olanlar namazı geri bırakır. Bu durumda olanların cemaate devam zorunluluğunun bulunmadığında da açıklık vardır.

Diğer yandan, hastalığının artmasından veya uzamasından korkan kimselere, beş vakit namaz için cemaate katılmak gerekmediği gibi, cuma namazı da farz olmaz. Yürümekten âciz durumda bulunan çok yaşlı kimseler de bu hükümdedir. Bunun yerine öğle namazını kılmaları gerekir. Ancak bu kimseler, imkân bularak cemaatle cuma namazına katılırlarsa yeterli olur.³²⁹

Ebû Yusuf'a, İmam Muhammed'e ve Hanbelîler'e göre kendisini cuma namazına götürecek biri bulunan görme engelliye cuma namazı farzdır. Çoğunluğa göre ise farz olmaz. Kendisini cuma namazına götürecek birisi bulunmayan görme engelliye ise, cuma namazının farz olmadığı konusunda görüş birliği vardır. Ayakları felç olmuş veya kesilmiş kimselerle yataklak hastalara da cuma namazı farz değildir.³³⁰

NAMAZDA KIRAATE GETİRİLEN KOLAYLIK

Akıl gücü yerinde olan ergen kişi İslâm'ın emir ve yasaklarına uymakla yükümlüdür. Ancak zihinsel özürlü yüzünden bellek zayıflığı bulunan kişiler gücünün yettiği ölçüde sorumlu olur. Çünkü Allah hiç kimseyi gücünün yeteyeğinden fazlası ile yükümlü tutmaz.³³¹

328. İmâmet, 10, H No: 786.

329. Serahsî, Mebsût, II, 22, 23; İbnu'l-Hümmam, Fethu'l-Kadir, I, 417.

330. Kâsânî, Bedâ'î, I, 256 vd.; İbnü'l-Hümmam, Fethu'l-Kadir, I, 714; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müçtehid, I, 151; İbn Âbidîn, Reddül-Muhtâr, I, 762 vd.

331. Bakara, 2/286.

Abdullah bin Ebî Evfâ'dan (ö. 87/705) nakledildiğine göre, Hz. Peygamber'e gelen bir adam, Kur'ân'dan hiçbir şeyi ezberinde tutamadığını, kendisine namazda yeterli olacak bir şeyi öğretmesini istemişti. Allâh'ın elçisi şöyle buyurmuştur: “Şu duâyı okuyabilirsin: **Sübhânallâhi ve'l-hamdü lillâhi velâ ilâhe illâllahü vallâhü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm.**” (Anlamı: Allah her türlü eksiklikten uzaktır. Hamd, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allâh'a âittir. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, ancak yüce ve büyük olan Allâh'ındır.) Adam dedi: Bunlar Allah içindir. Kendim için ne diyebilirim? “De ki: **Allâhümme'rhamnî ve'r-zuknî ve âfinî ve'hdinî**” (Anlamı: Allâhım! Bana acı, rızık ver, beni af fet ve beni doğru yola ilet.) Adam kalkıp gidince de şöyle buyurdu: “Bu adam söylediklerimi yaparsa, elini hayırla doldurmuş olur.”³³² Fâtiha'yı veya Kur'ân'dan bir âyeti ezberleyemeyen veya buna gücü yetmeyen namazda kıraat olarak yukarıdaki duâ ile yetinebilir. Ezberleyinceye kadar bu durum devam eder. Tek âyet öğrenmek ve ezberlemek her yükümlü müslüman için aynî farzdır. Fâtiha'yı ve bir sûreyi veya bunların yerine geçecek üç kısa âyeti ezberlemek ise her müslüman için vâcip hükmündedir. Bu olunca artık yukarıdaki duâ ile yetinilmez.³³³

ENGELLİLERİN ORUCU

Bir kimsenin Ramazan orucu ile yükümlü bulunması için müslüman, akıllı, ergen ve sağlıklı olması gerekir. Bu yüzden çocuğa, akıl hastasına, baygın veya oruca dayanamayacak durumdaki hasta yahut çok yaşlı kişiye oruç tutmak farz olmaz. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Üç kişiden kalem kaldırılmıştır: Ergenlik çağına ulaşincaya kadar çocuktan, iyileşinceye kadar akıl hastasından, uyanıncaya kadar uyuyandan.”³³⁴

Buna göre, akıllı ve ergen durumda bulunan bedensel engelli, sağlıklı bulunduğu sürece, Ramazan orucu ile yükümlü bulunur.

Akil hastalığı, baygınlık veya koma hâli kısa aralıklarla olursa orucun farz oluşuna ve kazâ edilmesine engel teşkil etmez. Fakat Ramazan ayı boyunca devam eden akıl hastalığı o yılın oruç borcunu düşürür ve kazâ gerekmez. Baygınlık veya koma hâli ise ibadeti ve kazâ yükümlülüğünü

332. Ebû Dâvûd, Salât, 135; Nesâî, İftitah, 32, H No: 925; Ahmed bin Hanbel, IV, 253, 356; Tehânevî, İ'lâü's-Sünen, II, 229, 230. İbn Hibban, Dârekutnî ve Hâkim bu hadis için “sahih” demişlerdir.

333. İbn Âbidîn, Reddül-Muhtâr, I, 561; Tehânevî, İ'lâü's-Sünen, II, 229.

334. Buhârî, Talâk, 11, Hudûd, 22, Ebû Dâvûd, Hudûd, 17; Tirmizî, Hudûd, 1; Nesâî, Talâk, 21; İbn Mâce, Talâk, 15.

düşürmez. Çünkü baygınlık veya koma hâlinin uzun sürmesi ender olaylardandır. Sarhoşluk da bayılma gibidir.

Mâlikîlerin meşhur görüşüne göre akıl hastalığı prensip olarak kazâyı gerektirir. Dayandıkları delil; *“İyileşinceye kadar akıl hastasından kalem kaldırılmıştır”* hadîsidir.

Diğer yandan oruç tuttuğu takdirde hasta olacağı veya hastalığının artacağı tıbben bilinen kişilerin Ramazan orucunu tutması gerekmez. Daha sonra kazâ ederler. Hastalığının sürekli olması veya çok yaşlı bulunması gibi sebeplerle kazâ etme imkânı bulamayacağı belli ise, her gün için “bir yoksul doyumu” kadar fidye verir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: **“Oruç sayılı günlerdedir. Sizden kim hasta olur veya yolculukta bulunursa, tutamadığı orucunu başka günlerde tutabilir. Oruç tutmaya güç yetiremeyenler ise, bir yoksul doyumlugu fidye vermelidir. Daha fazlasını veren, kendisine daha fazla iyilik etmiş olur, fakat yine de, eğer bilerseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.”**³³⁵

Ramazan günlerinde âdetli veya loğusa bulunan bayanlarla, oruç tuttuğu takdirde kendisi veya bebek zarar görecektir durumdaki gebe veya emzikli kadınlara da oruç farz olmaz. Bu gibi kişiler tutamadıkları Ramazan orucunu daha sonra kazâ ederler.³³⁶

ENGELLİLERİN HACCI

Hac, beden ve malla yapılan bir ibadet olduğu için, kişinin hacla yükümlü olması için akıllı, ergen ve sağlıklı bulunması yanında, beden ve mal yönüyle hacca güç yetirecek durumda olması da gereklidir. Kur'ân'da şöyle buyrulur: **“..oraya gitmeye gücü yeten kimselerin, Kâbe'yi ziyaret etmesi Allâh'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.”**³³⁷ Âyetteki “güç yetirme (istitâa)”, bedenî ve mâlî yeterliliği kapsar. Bedensel yeterlilik de, zihinsel ve bedensel önemli bir engelin bulunmamasını gerektirir. Buna göre; hasta, yatalak, kötürüm, felçli ve kendisine rehber bulsa bile, görme engelli kimse ile hacca gücü yetmeyecek durumdaki çok yaşlı kimselere hac farz olmaz. İbn-i Abbâs ؓ “hacca güç yetirme (istitâa)” yi; beden sağlığı, binek, yol azığı ve engellenmemek olarak yorumlamıştır.³³⁸

335. Bakara, 2/184.

336. Bk. Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi', II, 87 vd.; İbnü'l-Hümâm, age, II, 87 vd.; Şürûnbulâli, age, 108 vd.; İbn Âbidîn, age, II, 145 vd.; Lübâb, 172 vd.; İbn Rüşd, age, I, 288.

337. Âl-i İmrân, 3/97.

338. Kâsânî, age, II, 121-125; İbn Âbidîn, age, II, 194-199; Meydânî, Lübâb, I, 177.

Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre sağlıklı olmak, hacca yükümlü olmanın bir şartı olduğu için, sağlıklı olmayan kimseye hac farz olmaz. Bu yüzden de yerlerine vekil göndermeleri de gerekmez.

Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ile Şâfiî ve Hanbelî fakihlerine göre ise, yukarıda belirtilen yükümlülük şartları bulunduğu hâlde, hacca gitme sine engel sürekli bir hastalığı veya bedensel engeli olanlar, kendi yerlerine vekil göndermeli veya buna fırsat bulamazsa vasiyet etmelidir. Fiilen hac etmeye engel olan hastalık veya bedensel engeller arasında görme engeli, kötürümlük ve hac yolculuğuna dayanamayacak derecede hastalık veya yaşlılık durumları sayılmıştır. Ancak bedel gönderdikten sonra bu engel kalkarsa, hacı kendilerinin yeniden yapması gerekir.³³⁹

Şâfiî ve Mâlikîlere göre, görme engelli kişi kendisine rehberlik edecek birisi bulununca hac yapmakla yükümlü bulunur.³⁴⁰

Kısıtlı (hacr altında) bulunan, malını saçıp savuran sefih kişi, velî veya vasînin izni olmadıkça hac yapamaz. Vesâyet altında bulunan böyle bir kimse, malında tasarruf konusunda bir çeşit "tasarruf engelli" sayılır. Şâfiîlere göre kısıtlı kişiye malı teslim edilmez, velî veya vasîsi onunla birlikte bizzat hacca gider veya velî kendi yerine, ma'rûfa göre harcama yapacak başka birisini göndeririz.³⁴¹

ENGELLİLERİN ZEKÂTI

Zekât verecek kimsenin müslüman, akıllı ve ergen olması gerekir. Gayrimüslimlere, akıl hastalarına ve çocuklara zekât farz değildir. Şöyle ki:

Hanefilere göre, zekâtla yükümlülük için, akıllı olmak ve ergenlik çağına ulaşmış bulunmak şarttır. Çünkü akıl hastaları ve çocuklar namaz ve oruç gibi ibadetlerle yükümlü olmadıkları gibi zekâtla da yükümlü bulunmazlar. Zekât bir ibadettir. İbadette sorumluluk ise ergenlik ve temyiz çağına ulaşmakla başlar.

Hanefiler dışındaki mezhep imamlarına göre ise, zekâtın farz olması için ergen ve akıllı olmak şart değildir. Bu yüzden çocuğun ve akıl hastasının mallarından da zekât vermek gerekir. Zekâtı bunlar adına velî veya vasîleri öder. Dayandıkları delil şu hadistir: "*Malı bulunan bir yetimin velîsi*

339. İbn Âbidîn, age, IV, 422.

340. Şirbinî, Muğnî'l-Muhtâc, I, 463-470; Şîrâzî, Mühezzebe, I, 196 vd; İbn Rüşd, age, I, 309.

341. Kâsânî, age, II, 130; İbn Kudâme, Muğnî, III, 240; İbn Âbidîn, age, II, 200; Şirbinî, Muğnî'l-Muhtâc, I, 463-470; Şîrâzî, Mühezzebe, I, 196 vd.

olan kimse, bu malı ticaretle çalıştırsın, malı bırakıp da zekât onu yemesin.”³⁴² Bu hadis zayıf olup Tirmizî ile Beyhakî, Amr b. Şuayb'dan babası ve dedesi yolu ile rivâyet etmiştir. Şâfiî ile Beyhakî bunu sahih bir isnatla Yusuf b. Mahik yolu ile Hz. Peygamber'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir. Ayrıca Beyhakî aynı hadîsi Hz. Ömer'den mevkûf olarak nakletmiş ve isnâdî sahihtir, demiştir.³⁴³ Bu müçtehitlere göre zekât mala bağlı bir yükümlülük olup, akrabalık nafakasında olduğu gibi, malın sahibinde ehliyet şartları aranmaksızın gerekli olur.

Hanefilere göre akıl hastası, çocukluktan beri devam etmekte ise kendileri zekâtla yükümlü olmazlar. Fakat ergenlik çağından sonra iyileşirlerse, bu iyileşme tarihinden itibâren zekâtla yükümlü olurlar. Ergenlik çağından sonra ortaya çıkan akıl hastalığı ise bir yıldan uzun sürerse, o yılın zekâtı düşer. Çünkü bu süre içinde dînî emirlerle yükümlü olmazlar. Fakat bu yıl içinde bir ara, mesela; bir iki gün iyileşecek olsalar üzerlerine zekât gerekir. Bu görüş İmam Muhammed'e âittir. Ebû Yusuf'a göre ise, yılın yarısından fazla süreyle iyileşmedikçe o yılın zekâtı gerekmez.

Baygınlık ve koma hâli zekât engeli sayılmaz. Çünkü bu hâlin uzun sürmesi mutad değildir.

Küçükler, ergenlik çağına girince hemen malı kendilerine verilmez ve reşit olup olmadıkları, yani malı yerinde kullanıp kullanamayacakları araştırılır. Âyette şöyle buyrulur: **“Yetimleri ergenlik çağına geldiklerinde deneyin. Onların akılcı olgunlaştıklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin.”**³⁴⁴

Ebû Hanîfe'ye göre ilke olarak ergenlikle mâlî velâyet kalkar, fakat bir önlem olarak en geç 25 yaşına kadar mal yetime teslim edilmeyebilir. Çoğunluğa göre ise yetim rüşt (olgunluk) hâli gösterinceye kadar yaşı ne olursa olsun mâlî velâyeti devam eder. Bu yüzden rüşt yaşı eğitim, kültür ve sosyal çevre şartlarına bağlı olarak farklı yaşlarda gerçekleşebilir. Bu konuda ülkeler uygulamada kolaylık olsun diye standart bir rüşt yaşı belirleme yoluna gitmişlerdir. Nitekim Osmanlı Devleti'nde 1299 H tarihli bir pâdişah fermanı ile rüşt yaşı, yirmi yaş olarak belirlenmiştir.³⁴⁵ Günümüz Türk Medenî Kânununda rüşt yaşı 18'dir.

342. Tirmizî, Zekât, 15; Mâlik, Muvatta, Zekât, 12.

343. Bk. Zeylaî, Nasbu'r-Râye, II, 331 vd.

344. Nisâ, 4/6.

345. Ali Haydar, Düreru'l-Hukkâm, III, 79 vd.; H. Döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali, s. 511; H. Veldet Velidedeoğlu, T Medenî Hukukunun Umumi Esasları, İst. 1968, II, 56.

Buna göre yükümlü, ergenlik yaşı ile rüşet yaşı arasında velînin mâlî vesâyeti altında bulunacaktır. Bu süreye âit zekâtın velî tarafından verilmesi gerektiğinde mezhepler arasında bir görüş ayrılığı yoktur. Yukarıda zikrettiğimiz hadîsin bu dönemi de kapsadığında şüphe yoktur. Hanefilere göre bu hadiste sözü edilen zekât, ergenlik-rüşet yaşı arası döneme âit zekâttır.

Diğer yandan, çocuk ve akıl hastalarının “öşür” denilen toprak ürünleri zekâtından sorumlu oldukları konusunda görüş birliği vardır.

Sonuç olarak zihinsel engeli bulunmayan ergen kişinin, diğer bedensel herhangi bir engeli zekât yükümlüğünü düşürmez.

ENGELLİLERİN SAVAŞTAN MUÂF TUTULMASI

Tebûk seferi öncesinde inen bir âyette şöyle buyrulur: “(Ey îmân edenler!) **Gerek hafif ve gerek ağır olarak savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihâd edin. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.**”³⁴⁶ Bu âyet genel anlamıyla Abdullah bin Ümmi Mektûm gibi görme engellileri de kapsıyordu. Ancak daha sonra inen aşağıdaki âyetle zayıflar, hastalar ve savaşta harcayacak bir şey bulamayacak kadar yoksul olanlar kapsam dışı bırakılmışlardır.

“Allah ve Rasûlü için öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara, harcayacak bir şey bulamayanlara (savaşa katılmamaktan dolayı) bir günah yoktur. İyilikte bulunanların aleyhine bir yol yoktur. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”³⁴⁷

Buna göre, özü nedeniyle savaştan geri kalanlar, arka hizmetleri tam yaptıkları ve iyi davranışlarda bulundukları takdirde savaşa katılanların ecirini alabilirler. Enes bin Mâlik’ten rivâyet edildiğine göre, Allâh’ın elçisi, Tebûk gazvesinden dönerken, Medîne’ye yaklaşınca şöyle buyurmuştur: “Siz Medîne’de birtakım kimseler bıraktınız ki, siz yürüyüş yaptıkça, Allah yolunda harcadıkça ve bir vâdiyi geçtikçe, onlar da orada sizinle birlikte tedir.” “Onlar Medîne’de iken, nasıl bizimle olurlar?” sorusuna: “Evet onlar Medîne’de, fakat kendilerini özürleri alıkoydu.” buyurmuştur.³⁴⁸ Câbir رضي الله عنه’ten gelen rivâyet şöyledir: “Şüphesiz siz Medîne’de birtakım adamlar bıraktınız. Siz bir vâdiyi geçmez, bir yola girmezsiniz ki, onlar size ecirde ortak olmasınlar. Çünkü onları özürleri alıkoymuştur.”³⁴⁹

346. Tevbe, 9/41.

347. Tevbe, 9/91.

348. Buhârî, Cihâd, 35, Megâzî, 81; Ebû Dâvûd, 19; İbn Mâce, Cihâd, 6.

349. İbn Mâce, Cihâd, 6, H No: 2765.

“Görme engelli için, bir sakınca yoktur. Yürüme engelli için, bir sakınca yoktur. Hastaya da bir sakınca yoktur.”³⁵⁰ Bunlara yapamaya-cakları görev yükletilmez, yapamadıklarından ötürü günahkâr da olmazlar.

Sahâbe döneminde, savaşa çıkan müslümanlar, evlerinin anahtarlarını veya hazinelerini görme veya yürüme engelli olan yahut hasta olup da savaşa katılamayanlara emânet ederler ve bunlardan yemelerine izin verirlerdi. Ancak buna rağmen onlar, **“Birbirinizin mallarını karşılıklı rızaya dayanan ticaret malı olması dışında bâtil yollarla yemeyiniz.”**³⁵¹ âyetini dikkate alarak, bunda sakınca görüp yemezlerdi. İbn-i Abbâs'a göre, âyet bunun üzerine inmiş ve engellilere bu konuda kolaylıklar getirilmiştir.³⁵²

Diğer yandan Abdullah bin Ümmi Mektûm, Tebûk gazvesinden (9/631) sonra nâzil olan ve savaşa fiilen katılanların, geride kalanlardan üstün olduğunu, ancak özürlü olanların bu hükmün dışında tutulduğunu bildiren âyete rağmen, o günden sonra yapılacak savaşlara katılacağını söyleyip, sancağın kendine verilmesini istemiştir. Onun zırhını giyerek elindeki siyah bir sancakla Kâdisiye savaşına (15/636) katıldığı, savaştan sonra Medîne'ye dönünce savaşta aldığı yaralar yüzünden vefât ettiği veya Kâdisiye'de şehit düştüğü rivâyet edilmiştir.³⁵³ İslâm'da engellilerle ilgili çeşitli hükümlerin belirlenmesinde, Abdullah bin Ümmi Mektûm'la ilgili uygulamalar önemli rol oynamıştır.³⁵⁴

Ensâr'dan Selemeoğulları'nın başkanı Amr bin Cemûh da yürüme engelli idi. Bedir savaşına katılmak istedi; ancak Hz. Peygamber ona izin vermeyip savaştan muâf tuttu. Daha sonra Uhud savaşına (3/625) katılmak istedi. Oğulları, Bedir savaşını (2/624) örnek göstererek ona engel olmak istediler. Bunun üzerine Amr, oğullarına, “Siz beni Bedir seferinde cenneti kazanmaktan alıkoymuştunuz.” diyerek onları, Allâh'ın elçisine şikâyet etti. Allâh'ın elçisi ona, özürlü olduğunu, bu yüzden savaşla yükümlü bulunmadığını bildirdi. Ancak Amr'ın ısrârı üzerine izin verdi. Oğullarına da babalarını savaşa gidip gitmemekte serbest bırakmalarını söyledi. Savaşa katılan Amr, sonunda, sürekli olarak arkasında savaşan ve onu korumaya çalışan oğlu ile birlikte şehit düştü. Allâh'ın elçisi bir hadîsinde, onun cennette sapa sağlam ayaklarla yürüdüğünü haber vermiştir.³⁵⁵

350. Nûr, 24/61.

351. Bakara, 2/29.

352. Bk. Kurtubî, Câmi', XII, 205.

353. İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, IV, 264; Aydınli, İbn Ümmü Mektûm, DİA, XX, 434; Sarıçam, İbrahim, Hz. Peygamber'in Çağımıza Mesajları, s. 109.

354. Bk. Aydınli, İbn Ümmü Mektûm, DİA, XX, 435.

355. Ebû Dâvûd, Cenâiz, 6.

﴿ BÂB 9 ﴾

**TOPLANTIYI İZİNSİZ TERK ETMEK,
PEYGAMBERE KARŞI DAVRANIŞ,
HER ŞEYİN ALLÂH'A ÂİT OLMASI, ALLÂH'IN İLMİ**

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأُذِنَ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرَ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٢﴾ لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُزْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

62- Mü'minler ancak Allâh'a ve Peygamberine inanmış kimselerdir. Onlar o Peygamberle birlikte önemli bir işle meşgulken ondan izin almadan bırakıp gitmezler. Şüphesiz senden izin isteyenler, gerçekten Allâh'a ve Peygamberine îmân etmiş kimselerdir. Bu sebeple bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver ve kendileri için Allah'tan bağışlanma dile. Şüphesiz Allah günahları çok bağışlayan, çok merhametli olandır.

63- Peygamberi, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın! Şüphesiz Allah içinizden, birini siper edinecek sıvışıp gidenleri bilmektedir. Peygamberin emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine can yakıcı bir azap isâbet etmesinden sakınsınlar!

64- Dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allâh'ındır. O, sizin ne hâlde olduğunuzu bilir. Huzûruna döndürülecekleri günde bütün yaptıklarını kendilerine O haber verecektir. Allah, her şeyi bilir!

62-63. âyetlerde, mü'minlerin önemli bir iş görüşülürken toplantıyı izinsiz terk edip gitmemeleri, önemli bir mâzereti olanın izin istemesi, mâzereti uygun bulunana izin verilmesi, toplantıdan ayrılanlar için de Allah'tan mağfiret istenmesi bildirilmektedir. Çünkü ileri sürülen mâzeretlerde de takdir ve değerlendirme kusuru bulunabilir. Buna göre savaş işi, önemli bir kamu hizmeti veya başka önemli bir iş görüşülürken, bu toplantı veya iş yerinden ayrılmak isteyen kişinin, izin alarak ayrılması gerekir.

Kimilerine göre yukarıdaki âyet, Hendek savaşında izinsiz olarak, evlerine çekilip giden münâfıklar hakkında inmiştir. Muhammed bin İshak ve İbn-i Abbâs'a göre ise, Tebük gazvesi dönüşü, umre için izin isteyen Hz. Ömer hakkında inmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onların arasında, seni dinleyenler vardır! Fakat senin yanından çıktıklarında, gerçekten seni dinleyip bilgi sahibi olanlara: “Az önce o ne demişti?” derler. Onlar Allâh'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir ki, hevâ ve heveslerinin peşine düşmüşlerdir.”**³⁵⁶

“Onlardan bir kısmı senin okuduğun Kur'ân'ı dinler. Ama Biz kalplerinin üzerine, işittiklerini anlamalarına engel perdeler ve kullaklarına da ağırlık koyduk. Onun için onlar her türlü mucizeyi gör-seler de îmân etmezler. Hatta o inkâr edenler sana geldiklerinde: ‘Bu Kur'ân, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!’ diyerek seninle tartışırlar. Onlar, hem insanları Peygamber'e yaklaşmak-tan vazgeçirmeye çalışırlar, hem de kendileri ondan uzak dururlar.

Onlar sadece kendilerini helâk ederler, fakat bunun farkına varamazlar!”³⁵⁷

Burada toplantıya çağıran bir peygamber olunca toplantının önemi bir kat daha artmakta, gelmemenin veya toplantıyı izinsiz olarak terk etmenin sorumluluğu daha fazla önem kazanmaktadır. Böyle bir toplantıya katılmak durumunda kalan bâzı münâfıklar, birbirini siper edinerek görünmeden toplantıyı terk ediyor, sabote ediyor, rahatsız oldukları bir ortamdan uzaklaşmış oluyorlardı.

Hz. Peygamber’in yaptığı toplantılar ya ibadet, ya eğitim öğretim faaliyeti, toplumla ilgili önemli bir konu veya savaşla ilgili olur. Konu müzâkere edilir ve dünyevî tecrübeye dayanan konuda sahâbenin görüşü alınır. Sonunda verilen karar uygulanırdı.

İslâm’da devlet yönetimi ve toplum işleriyle ilgili önemli konularda istişâre toplantılarına önem verilmiş ve özellikle dünyevî tecrübeye dayalı konularda istişâre edilerek karara varılması istenmiştir. Aşağıda Kur’ân ve sünnetten bu konuda bâzı örnekler vereceğiz:

Kur’ân-ı Kerîm’de Yemen kraliçesi Belkıs’ın, Hz. Süleyman’ın tehdit içeren mektubu üzerine izlenecek yol için komutanlarıyla istişâresinden söz edildiği gibi,³⁵⁸ Mısır kralının da, çıkabilecek ekonomik krize karşı alınabilecek önlemler konusunda Hz. Yusuf’la istişâre ettiği ve onu Mısır hazinelerinin başına getirdiği bildirilir.³⁵⁹

Mekke döneminde inen: “Onların işleri, aralarında danışma iledir.”³⁶⁰ âyetiyle mü’minlerin bundan böyle, savaş ve benzeri önemli konularda istişâre ederek karar vermeleri istendi. Kimi fakihler bu âyete dayanarak “iktizanın delâleti” yoluyla İslâm toplumunun bir “Şûrâ heyeti” ni seçip işbaşına getirmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Hicretin 2. yılında, Bedir savaşında suya uzak bir yere konaklamak istenince sahâbeden Habbab İbnu’l-Münzir şöyle demişti: “Ey Allâh’ın Elçisi, bu kendi görüşünüz mü, yoksa vahye dayalı bir hüküm mü?” Hz. Peygamber kendi görüşü olduğunu söyleyince, Habbab “Öyleyse su yakınına konaklamamızı uygun bulurum.” dedi ve öyle yaptılar.³⁶¹ Burada

357. En’âm, 6/25-26.

358. Bk. Neml, 27/23-44.

359. Bk. Yûsuf, 12/43. 46-55.

360. Şûrâ, 42/38.

361. Serahsî, Usûl, Kahire, 1372, II, 91.

Hiz. Peygamber, istişare sonunda evre şartlarını iyi bilen bir sahâbenin önerisini dikkate alarak, kendi tasarladığı konaklama yerinden vazgeçmiş ve ordu su yakınına yerleştirilmiştir. Ancak yeni yere intikal etmeden yağmurun yağması, Cenâb-ı Hakk'ın mü'minlere yardım edeceğinin bir belirtisi olmalıdır.

Hicretin 3. yılında (M 625) Uhud savaşından sonra inen şu âyette ise, Allah Elçisi'nin, ashâb-ı kirâmla istişare etmesi istenmiştir: ***“O vakit, Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz onlar çevrenden dağılıp giderlerdi. Şu hâlde onları affet, bağışlanmaları için duâ et. İş konusunda onlarla istişare et. Kararını verdiğin zaman da, Allâh'a güvenip dayan, Çünkü Allah kendisine güvenip dayananları sever.”***³⁶²

Uhud savaşı öncesinde Hiz. Muhammed, ashâbıyla istişare etmiş, kendi kanaati Medîne içinde kalarak savunma harbi yapma yolunda iken, özellikle çoğunluk gençlerin isteğı doğrultusunda, şehir dışında meydan savaşı yapılması karara bağlanmıştı. Savaşta kimi olumsuzlukların meydana gelmesi ve yetmiş kadar şehit verilmesi, Hiz. Peygamber'in ilk teklifini haklı kırmışsa da, toplumda sosyal gelişmenin tartışarak sağlanması gerektiğini bilen Hiz. Muhammed, bu konuda yumuşak davranmış ve çoğunluğun görüşüne îtibar etmiştir.

Hendek Gazvesi bir ay kadar uzayınca Allâh'ın elçisi, sahâbenin korkusunu gidermek için, Gatafan Kabîlesi'nin liderleri Uyeyne b. Hısn ve Hâris b. Avf'la gizlice görüşerek Kureyş'e destek olmamaları karşılığında Medîne hurma hâsılâtının üçte birini vermeyi teklif etmişti. Ancak antlaşmayı imzalamadan önce kendileriyle istişare ettiğı Sa'd b. Muâz (ö. 5/626) ile Sa'd b. Ubâde (ö. 14/635), bunun vahye değil Allah Elçisinin düşmanın gücünü bölmek düşüncesine dayandığını öğrenince, Sa'd b. Muâz şöyle dedi: ***“Biz ve onlar Allâh'a ortak koşar ve putlara tapardık. O dönemde onlar bizim misafirimiz olmadıkça veya satın almadıkça bir tek hurmamıza bile göz dikemezdi. Şimdi İslâm'la şereflendiğimiz bu sırada mı onlara mallarımızı vereceğiz?”*** Bunun üzerine anlaşma yapmaktan vazgeçildi.³⁶³ Burada Hiz. Peygamber Sa'd'ı haklı bularak kendi görüşünde ısrar etmemiştir.

362. Âl-i İmrân, 3/159.

363. Serahsî, Usûl, II, 91, 92; Buhârî, Keşf, III, 930.

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ ۖ وَيَوْمَ
يُزْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

64- Dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allâh'ındır. O, sizin ne hâlde olduğunuzu bilir. Huzûruna döndürülecekleri günde bütün yaptıklarını kendilerine O haber verecektir. Allah, her şeyi bilir!

64. âyette, göklerde ve yerde ne varsa her şeyin Allâh'a âit olduğu, O'nun her şeyi bildiği ve kıyâmet günü, insanların bütün yaptıklarını kendilerine haber vereceği bildirilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Doğu da batı da Allâh'ındır. Nereye yönelirseniz yönelin, Allâh'ın yüzü (zâtı) oradadır. Şüphesiz ki Allah, rahmeti geniş olan, her şeyi bilendir. Onlar, “Allah çocuk edindi.” dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehdir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir. O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır ve O, bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona sadece “ol!” der, o da oluverir.”**³⁶⁴

“Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allâh'ındır. İçinizde olanı açığa vursanız da, onu gizleseniz de Allah onunla sizi hesâba çeker. Sonra dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Allah her şeye kâdirdir.”³⁶⁵

Sûrenin adını taşıyan “Nûr” âyetinde Allâh'ın varlığı ve yaratması sayesinde var olduğumuz, bilgisi ve bilgilendirmesi sonunda karanlıklardan aydınlığa çıktığımız ve doğru yolu bulduğumuz bir kandil benzetmesi ile açıklanmıştı. Sûrenin bu son âyetinde de kâinatta her şeyin Allâh'a âit olduğu ve O'nun her şeyi bildiği, insanın dünyada yaptığı iyi ve kötü amellerinin kıyâmet gününde karşısına çıkarılacağı belirtilerek sûre sona ermektedir.

364. Bakara, 2/115-117.

365. Bakara, 2/284.

سُورَةُ الْفُرْقَانِ

FURKAN
SÛRESİ

Furkan sûresi, Mekke döneminin ortalarında Yâsîn sûresinden sonra inmiş olup, 77 âyettir. 68-70 arası üç âyetin Medîne’de indiği rivâyet edilmiştir. Adını ilk âyette geçen, “Furkan (hakkı bâtıldan ayıran)”dan almıştır. Furkan; Tevrat ve Kur’ân’ın ortak sıfatıdır. Sûrede başlıca: Mekke müşriklerinin Hz. Peygamber’e ve getirdiği mesaja yaptıkları itirazlara verilen cevaplar, îman sahiplerinin üstünlüğü, inanmayanların pişmanlıkları ve kötü sonları, Hz. Mûsâ ve Hârûn, Nûh, Âd, Semûd, Ress kıssaları, denizlerin tatlı ve tuzlu suyunun karışmaması, insanın sudan yaratılması, yer ve göklerin yaratılması, harcamada iktisat, sabır ve tevbeye teşvik, yalan ve boş sözden uzak durma konuları yer alır. Allâh’ın yüceliğini anlatarak başlayan sûre; Allâh’a duâ ve kulluk etmeyen insanların, O’nun katında bir değerinin bulunmadığı belirtilerek sona ermektedir.

﴿ BÂB 1 ﴾

ALLÂH'IN YÜCELİĞİ, PUTLARIN ACZİ, İNKÂRCILARIN İDDİALARI VE PEYGAMBERDEN MÛCİZE BEKLENTİSİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾
 الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ
 فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ
 آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا
 نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَوَةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
 إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا
 ﴿٤﴾ وَقَالُوا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾
 قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ
 غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾ وَقَالُوا مَا لِي هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي
 فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُلْقَى
 إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنَّ تَبِعُونَ
 إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾ أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا
 يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

- 1- Bütün âlemlere bir uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkan'ı indiren Allâh'ın şânı ne yücedir!**
- 2- Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, hiç çocuk edinmemiştir, mülk ve saltanatında O'nun bir ortağı da yoktur. Her şeyi bir ölçü ile yaratıp kaderini belirleyen de O'dur.**
- 3- Onlar Allâh'ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, kendileri yaratılmış olan, kendilerine ne zarar ne de yarar veremeyen; öldürme, diriltme ve öldükten sonra yeniden canlandırmaya gücüne sahip olmayan birtakım tanrılar edindiler!**
- 4- İnkâr edenler: “Bu Kur’ân, onun uydurduğu yalandan başka bir şey değildir. Bu konuda kendisine başkaları da yardım etmiştir.” dediler. Böylece haksız ve asılsız bir söz uydurdular.**
- 5- Dediler ki: “Bu Kur’ân öncekilerin masallarıdır. Peygamber onları başkasına yazdırmıştır. Bu masallar ona sabah akşam okunmaktadır.”**
- 6- De ki: “Onu, göklerde ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirmiştir. Şüphesiz O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”**
- 7- Dediler ki: “Bu nasıl peygamber? Yiyor, içiyor ve çarşılar-da geziyor. Kendisiyle birlikte uyarması için, ona bir melek indirilmeli değil miydi?”**
- 8- “Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya kendisinin, ürününden yiyeceği bir bahçesi olmalı değil miydi?” Yine o zâlimler şöyle dediler: “Siz, ancak büyülenmiş bir adamın peşinden gidiyorsunuz!”**
- 9- Senin hakkında bak nasıl temsiller getirdiler! Onlar işte bu yüzden yoldan saptılar; bir daha da doğru yolu bulamazlar!**

1. âyette, Kur’ân-ı Kerîm’in bütün âlemlere bir uyarı olsun diye indirildiği, bunu indiren Allâh'ın yüceler yücesi olduğu vurgulanır. Âyetteki “âlemler”

kelimesi, hem Arap toplumlarını, hem de bütün cihanı ifâde eder. Çünkü Mekke ve çevresi ile ilgili, sınırlı çağrı mesajı içeren âyetler, kronolojik olarak bu âyetten önce inmiştir.¹

Kur'ân mesajının evrenselliğini belirten pek çok âyet vardır. Ezcümle; **“Biz seni, bütün insanlara elçi olarak gönderdik.”**² **“Biz seni, ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”**³

“Biz seni, insanlara elçi olarak gönderdik. Şâhit olarak Allah yeter!”⁴ Diğer yandan, Cin sûresi, 72/13 ve 14. âyetlerde, cinlerin bir bölümünün de, Allâh'a ve Hz. Muhammed'e inanıp teslim oldukları açıklanır.

Âyetteki “Furkan” kelimesi bu âyette Kur'ân anlamındadır. Hak ile bâtili ayıran, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırt eden kitap demektir. Diğer semâvî kitaplara da bu ad verilmiştir. **“Biz Mûsâ'ya Kitab'ı ve Furkan'ı verdik ki yola gelesiniz.”**⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu Kur'ân, bana kendisiyle hem sîzi, hem onu duyan kimseleri uyarmam için vahyolundu.”**⁶ **“Allâh'a hamd olsun ki kulu Muhammed'e kitabı indirdi ve onda hiçbir tutarsızlığa yer vermedi. Onu, dosdoğru bir kitap olarak indirdi ki katından gelecek şiddetli bir azâba karşı uyarısın ve iyi işler yapan mü'minlere de, kendileri için güzel bir ecir bulunduğunu müjdelesin.”**⁷

“Şüphesiz ki sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş üzerine yerleşen, geceyi, durmadan kendisini izleyen gündüz ile bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları buyruğuna boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Dikkat edin, yaratmak da, buyurmak da O'na âittir. Âlemlerin Rabbi olan Allah pek yücedir!”⁸

“Şâni yüce olan Allah, dilerse sana bunlardan daha iyisini, altlarından ırmaklar akan cennetleri verir ve senin için köşkler de yapar!”⁹

1. Bk. En'âm, 6/92, Şûrâ, 42/7.

2. Sebe', 34/28.

3. Enbiyâ, 21/197.

4. Nisâ, 4/79.

5. Bakara, 2/53; bk. Enbiyâ, 21/48.

6. En'âm, 6/19.

7. Kehf, 18/1-2.

8. A'râf, 7/54.

9. A'râf, 7/54.

“Gökte burçları yaratan ve oraya ışık saçan bir kandil (güneş) ile aydınlatıcı (nurlu) bir ay yerleştiren Allah ne yücedir!”¹⁰ “Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkü, kendine âit olan Allâh’ın şânı ne yücedir! Kıyâmet saatinin bilgisi de yalnız O’nun katındadır. Siz, sonunda O’na döndürülüp götürüleceksiniz.”¹¹

2. âyette, göklerin ve yerin mülkünün Allah Teâlâ’ya âit olduğu, O’nun hiç çocuk edinmediği, bir ortağının bulunmadığı ve her şeyi bir ölçü ile yaratıp kaderini belirlediği vurgulanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. O’nun eşi olmadığı hâlde nasıl çocuğu olabilir? Her şeyi O yaratmıştır. O, her şeyi bilir.”¹²**

“Güneş de bir delildir ki kendi yolunda akıp gider. Bu, mutlak üstün olan, her şeyi bilen Allâh’ın takdiridir.”¹³ “Mutlak hükümlerlik elinde olan Allâh’ın şânı ne yücedir! O her şeye kâdirdir.”¹⁴

“Yüce Rabbinin adını her türlü eksik ve kusurdan uzak tut! O Rabbin ki yaratıp düzene koydu. Her şeyin miktârını, biçimini belirleyip doğru yolu gösterdi.”¹⁵

3. âyette, hiçbir şey yaratamayan, kendileri yaratılan, kendilerine gelen bir zararı önleyemeyen, bir fayda da sağlayamayan, öldürmekten ve diriltmekten âciz yaratıklara tanrı diye tapanlar kınanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sizin, Allâh’ı bırakıp taptıklarınızın ne size yardıma güçleri yeter, ne de kendilerine bir yardımcı dokunur. Onları doğru yola çağırırsanız, duymazlar. Onların sana baktıklarını sanırsın; oysa onlar görmezler!”¹⁶**

“İşte bunlar Allâh’ın yarattıklarıdır. Haydi, Allah’tan başkaları neyi yarattıysa gösterin bakalım bana! Doğrusu o zâlimler, apaçık bir şaşkınlık içindedirler.”¹⁷

10. Furkan, 25/61.

11. Zuhruf, 43/85.

12. En’âm, 6/101.

13. Yâsîn, 36/38.

14. Mülk, 67/1.

15. A’lâ, 87/1-3.

16. A’râf, 7/197-198.

17. Lokmân, 31/11.

“Siz de gördünüz değil mi o Lat ve Uzza’yı? Ve üçüncüsü olarak da öteki put Menat’ı? Demek ki, erkek olan size, dişi olan Allâh’a, öyle mi? Öyleyse bu, haksız bir paylaşım! Bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı boş adlardan başka bir şey değildir. Allah onlar hakkın-da hiçbir delil indirmemiştir. Onlar sadece zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Hâlbuki kendilerine Rab’leri tarafından yol gösterici gelmiştir.”¹⁸

“Onlar belki kendilerine yardım edilir diye, Allah’tan başka bir takım ilâhlar edindiler. Oysa bunların onlara yardıma güçleri yetmez. Aksine kendileri o tanrıları korumak için hazır askerlerdir!”¹⁹

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرِيَهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ
فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾

4- İnkâr edenler: “Bu Kur’ân, onun uydurduğu yalandan başka bir şey değildir. Bu konuda kendisine başkaları da yardım etmiştir.” dediler. Böylece haksız ve asılsız bir söz uydurdular.

4. âyette, Hz. Muhammed’e inanmayanların sözleri naklediliyor. Onların iddiâsına göre, Kur’ân Allâh’ın sözü değil, Hz. Muhammed’in uydurduğu sözlerdir. Kitap ehlinde bir topluluk da, Hz. Muhammed’e Kur’ân’ı yazmak-ta yardım ettiğini iddiâ etmişlerdi.

Hz. Peygamber’in, Mekke’de bir iki Hristiyan’la görüşmesi, ehl-i kitap-tan İncil ve Tevrat kıssalarından bâzılarını dinlemesi, sevmediği putperestlik yerine, tevhid inancına ilgi duyması, normal bir davranıştır. Nitekim peygamberlikten sonra da, Tâif’ten dönerken Rabîaoğulları’na âit bir bağda, Ninova’lı Hristiyan Addâs ile bir miktar sohbet etmiştir.²⁰

Eğer o, hâşâ işittiği şeyleri, vahiy diye ortaya atsaydı, önce, bunu öğreten ya da yazdıran kişi, ya da kişiler, “Onu biz yazdırdık” derler ve bunu şâhitle ispat etmeleri de güç olmazdı. Bu yüzden Kur’ân, melek tarafından getirilen vahiydir, insan tarafından yazılması mümkün olmayan üstün bir üslûp ve muhtevaya sahiptir.

18. Necm, 53/19-23.

19. Yâsîn, 36/74-75.

20. İbn Hişâm, Sîre, II, 29, 30.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Eğer kulumuz (Muhammed)’e indirdiğimizden bir şüphe içinde iseniz, onun benzeri bir sûre de siz getirin! Eğer doğru sözlü iseniz, Allah’tan başka tanıklarınızı (yardımcılarınızı) da çağırın! Eğer bunu yapamazsanız -ki asla yapamayacaksınız- öyleyse kâfirler için hazırlanmış bulunan, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının!”**²¹

وَقَالُوا أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾
قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿٦﴾

5- Yine dediler ki: “Bu Kur’ân öncekilerin masallarıdır. Peygamber onları başkalarına yazdırmıştır. Bu masallar ona sabah akşam okunmaktadır.”

6- De ki: “Onu, göklerin ve yerin sırrını bilen Allah indirmiştir. Şüphesiz O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

5-6. âyetlere göre, müşriklerin Kur’ân’ın, eskilerin masalları olup, Hz. Muhammed’in onu başkasına yazdırdığını iddiâ ettikleri, hâlbuki onu göklerin ve yerin bütün gizliliklerini bilen, çok bağışlayıcı ve çok merhametli olan Allah Teâlâ’nın indirdiği vurgulanmaktadır.

Müşrikler, okuma yazma bilmediği için Hz. Muhammed’in Kur’ân’ı başkasına yazdırdığını ve ezberlemek için akşam sabah kendisine okunduğunu ileri sürmüştür.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sen bundan önce bir kitap okumuyordun, elinle de onu yazmıyorsun. Öyle olsaydı o zaman iptalciler kuşkulanırlardı!”**²²

“Onlardan bir kısmı senin okuduğun Kur’ân’ı dinler. Ama Biz kalplerinin üzerine, işittiklerini anlamalarına engel perdeler ve kulaklarına da ağırlık koymuşuzdur. Onun için onlar her türlü mucizeyi görseler de îmân etmezler. Hatta o inkâr edenler sana geldiklerinde:

21. Bakara, 2/23-24.

22. Ankebût, 29/48.

**‘Bu Kur’ân, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!’ diye-
rek seninle tartışırlar.”²³**

**“Sonra ondan yüz çevirdiler ve ‘Bu kendisine öğretilmiş bir mec-
nûn!’ dediler.”²⁴**

**“(Kâfirler şâhitlik etmese de) Allah sana indirdiğine şâhitlik eder;
Allah onu kendi ilmiyle indirdi. Melekler de buna şâhitlik ederler.
Zaten şâhit olarak Allah yeter.”²⁵**

**“Yoksa “Kur’ân’ı kendisi uydurdu!” mu diyorlar? De ki: ‘Eğer
doğru söylüyorsanız, siz de onun benzeri, uydurulmuş on tane sû-
re getirin ve Allah’tan başka çağırabildiklerinizi de çağırın!’ Eğer
onlar size cevap veremiyorlarsa, bilin ki bu Kur’ân, ancak Allâh’ın
bilgisiyle indirilmiştir. O’ndan başka ilâh da yoktur. Artık müslü-
man olacak mısınız?”²⁶**

**“Ama onlara, tarafımızdan o gerçek (Peygamber) gelince: ‘Mûsâ’ya
verilen (mûcizeler) gibi ona da verilmeli değil miydi?’ dediler. Peki
daha önce Mûsâ’ya verileni de inkâr etmemişler miydi? Nitekim on-
lar, (Teurat ve Kur’ân’ı kastederek): ‘Bunlar birbirini destekleyen iki si-
hir!’ demişler ve şunu söylemişlerdi: ‘Doğrusu biz, hiçbirisine inan-
mıyoruz.’ De ki: ‘Eğer doğru sözlü iseniz, O hâlde Allah katından
bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım!’ Eğer
sana cevap veremezlerse, bil ki onlar, tutkularına uymaktadırlar.
Allah’tan bir yol gösterici olmaksızın, tutkusuna uyandan daha sap-
kın kim olabilir? Şüphesiz ki Allah, zâlim kavmi doğru yola iletmez.”²⁷**

وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ
لَوْلَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾

**7- Dediler ki: “Bu nasıl peygamber? Yiyor, içiyor ve çarşılar-
da geziyor. Kendisiyle birlikte uyarması için, ona bir me-
lek indirilmeli değil miydi?”**

23. En’âm, 6/25.

24. Duhân, 44/14.

25. Nisâ, 4/166.

26. Hûd, 11/13-14.

27. Kasas, 28/48-50.

7. âyete göre, müşrikler Hz. Peygamber'in yiyip içmesine şaşıkları gibi, yanında kendisiyle birlikte niçin bir meleğin bulunmadığı sorusunu soruyorlardı. Bu âyetle ilgili olarak nakledildiğine göre, Kureyş Kabîlesi'nden Râbia'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe, Ebû Süfyan b. Harb, Nadr b. Hâris, Ebû'l-Buhturî, Esved b. Muttalib, Zem'a b. Esved, Velîd b. Mugire, Ebû Cehil b. Hişâm, Abdullah b. Ebî Ümeyye, Ümeyye b. Halef, Âs b. Vâil, Nebih b. Haccac ile Münebbih b. Haccac toplanmışlar ve birbirlerine: "Muhammed'e bir haber salın, kendisiyle bir konuşun, karşılıklı konuşarak tartışın ki, mazur olasınız, demişler ve bunun üzerine, "Kavmin senin için toplandılar, seninle konuşmak istiyorlar." diye haber göndermişlerdi. Hz. Peygamber geldi. "Ey Muhammed! Biz senin hakkında mazur olalım diye sana haber gönderdik. Şimdi bak! Sen eğer bu sözle mal istiyorsan, sana mallarımızdan mal toplarız ve eğer şeref istiyorsan seni Efendi tanırız, ulularız ve eğer yöneticilik istiyorsan seni başımıza melik (kral) yaparız." dediler.

Rasûlullah ﷺ onlara şu cevabı vermiştir: "*Bende dediklerinizden hiçbir şey yok. Ben size getirdiğimi ne mallarınızı almak için, ne içinde şeref için, ne de üzerinde melik olmak için getirmedi. Fakat yüce Allah beni size bir elçi olarak gönderdi ve bana bir kitap indirdi ve size bir müjdeci ve korkutucu olmamı emretti, ben de size, rabbimin elçiliğini bildirip iyilikle öğüt verdim. Eğer siz getirdiğimi kabul ederseniz, o sizin dünya ve âhirette payınızdır ve eğer onu kabul etmeyip bana geri verirsiniz, yüce Allah, benimle sizin aranızda hüküm verinceye kadar ben, yüce Allâh'ın emrine sabrederim.*"

Bunun üzerine "Ey Muhammed! dediler, Eğer vermek istediklerimizden hiçbir şey kabul etmeyeceksen o hâlde, kendin için Rabbinden iste. Yanında seni doğrulayacak ve senden bizi uzaklaştıracak bir melek göndersin. Hem iste de sana bağlar, bostanlar ve altından, gümüşten köşkler yapsın da seni çalışmadan kurtarsın; çünkü sen de bizim gibi çarşılar da dolaşıyor, geçimlik arıyorsun. Eğer sandığın gibi elçi isen o zaman üstünlüğünü ve Rabbinin yanındaki yerini anlarız." Buna karşı Rasûlullah: "Hayır, ben size bunun için gönderilmedim. Yüce Allah beni bir müjdeci ve korkutucu olarak gönderdi."²⁸ dedi. İşte bu âyetler bu sebeple indirildi.²⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: "**Biz senden önce de ancak kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkek peygamberler gönderdik.**

28. Süyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, VI, 236-237.

29. Elmalılı, age, VI, 55.

Bilmiyorsanız kitap ehline sorun. Biz onları yiyip içmeden yaşayan bedenler yapmadık ve onlar ölümsüz de değillerdi.”³⁰

“Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşıyorlardı. Biz sizi birbirinizle imtihan ediyoruz, bakalım sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi görmektedir. Bizimle karşılaşmayı ummayanlar: ‘Bize meleklerin indirilmesi ya da bizim Rabbimiz’i görmemiz gerekmez miydi!’ dediler. Andolsun ki, onlar kendi içlerinde büyüklük tasladılar ve büyük bir azgınlık ettiler.”³¹

“Bir de: ‘Ona bir melek indirilmeli değil miydi?’ dediler. Eğer biz bir melek indirmiş olsaydık, o zaman, iş bitirilmiş olur, artık kendilerine hiç fırsat verilmezdi! Eğer o peygamberi bir melek olarak gönderseydik, onu yine bir insan şekline sokardık ve elbette onları, düşmekte oldukları şüpheye yine düşürürdük.”³²

“Eğer onlara melekleri indirseydik, kendileriyle ölümler konuşsaydı ve her şeyi toplayıp önlerine getirseydik, yine Allâh’ın dileklerinden başkası îmâna gelecek değildi. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.”³³

“De ki: Eğer yeryüzünde gezip dolaşanlar melekler olsaydı, elbette onlara elçi olarak gökten bir melek gönderirdik.”³⁴

أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ
إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٨﴾ أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ
فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾

8- “Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya kendisinin, ürününden yiyeceği bir bahçesi olmalı değil miydi?” Yine o zâlimler şöyle dediler: “Siz, ancak büyülenmiş bir adamın peşinden gidiyorsunuz!”

30. Enbiyâ, 21/7-8.

31. Furkan, 25/48-50.

32. Enâm, 6/8-9.

33. En'âm, 6/111.

34. İsrâ, 17/95.

9- Senin hakkında bak nasıl temsiller getirdiler! Onlar işte bu yüzden yoldan saptılar; bir daha da doğru yolu bulamazlar!

8-9. âyetlere göre, müşrikler bir de Hz. Peygamber'e Allah tarafından hazineler ve bahçeler verilmesi gerektiğini ileri sürmüşler, onun bir sihirbaz olduğunu iddiâ etmişlerdi. Onların bu yersiz iddiâları sebebiyle doğru yoldan saptıkları ve bir daha da doğru yolu bulamadıkları belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O inkârcılar şöyle dediler: ‘Sen bizim için yerden bir pınar fışkırtmadıkça sana inanmayız! Veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olsun; öyle ki ortasından şarıl şarıl ırmaklar akıtmalısın! Yahut iddiâ ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın yahut Allâh’ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin! Yahut altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalısın. Gerçi bize oradan, okuyacağımız bir kitap indirmediğin, senin göğe çıktığına da inanmayız!’ De ki: ‘Rabbimi eksikliklerden tenzih ederim! Sonuçta ben ancak peygamber olan bir insanım!’ Kendilerine doğru yolu gösteren peygamber geldiğinde, insanların îmân etmelerine ancak şöyle demeleri engel oldu: Allah bir insanı mı elçi olarak gönderdi!”³⁵**

“Biz, onların seni dinlerken, hangi amaçla dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırlarken de, o zâlimlerin: ‘Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!’ dediklerini biliyoruz.”³⁶

35. İsrâ, 17/90-94.

36. İsrâ, 17/47.

﴿ BÂB 2 ﴾

**PEYGAMBERLERİN ÜSTÜNLÜĞÜ,
İNKÂRCILARIN CEZÂSİ VE PİŞMANLIĞI,
TAKVÂ SÂHİPLERİNİN MUKÂFATI,
PUTLARIN SORGUSU,
PEYGAMBERLERİN BEŞERDEN OLMASI**

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ
كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾ إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا
تَغِيْطًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾ وَإِذَا أَلْقَا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ
ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَاذْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾
قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۚ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءٌ
وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ ۚ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا
﴿١٦﴾ وَيَوْمَ يُخْشَرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ
عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ۚ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي
لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا
الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ ۚ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ
صَرْفًا وَلَا نَصْرًا ۚ وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نَذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا
قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنَّهُمْ لِيَأْكُلُوا الطَّعَامَ وَيَمْشُوا فِي الْأَسْوَاقِ
وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً ۚ أَتَضْبِرُونَ ۚ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

- 10- Şânı yüce olan Allah, dilerse sana bunlardan daha iyisini, içinden ırmaklar akan cennetleri verir ve senin için saraylar yapar!
- 11- Aslında onlar kıyâmet gününü yalanladılar. Biz ise o kıyâmet gününü yalanlayanlara alevli bir ateş hazırladık.
- 12- Bu ateş onlara uzak bir mesâfeden görüldüğü zaman, onun öfke dolu sesini ve uğultusunu işitirler.
- 13- Zincirlere vurulmuş olarak, cehennemin dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta hemen yok olmayı isterler.
- 14- Bugün bir defa yok olmayı istemeyin, aksine birçok defalar yok olmayı isteyin!
- 15- De ki: “Bu mu daha iyi, yoksa takvâ sahiplerine vaad olunan ebedîlik cenneti mi? Orası onlar için bir mükâfat ve son varış yeri olacaktır.”
- 16- Orada onlar için ne isterlerse var, hem orada ebedî olarak kalacaklar. Bu, Rabbinin istenmeye değer bir vaadidir.
- 17- O gün Allah onları ve Allâh'ı bırakarak taptıklarını huzûrunda toplar ve der ki: “Şu kullarımı siz mi yoldan çıkardınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?”
- 18- Onlar da: “Sen her türlü eksiklikten uzaksın! Seni bırakıp başka dostlar edinmek bize yaraşmaz! Ama sen, onlara ve atalarına o kadar bol nîmet verdin ki sonunda seni anmayı unuttular ve helâki hak etmiş bir toplum hâline geldiler.” derler.
- 19- İşte ilâh diye taptıklarınız, söylediklerinizde sizi yalancı çıkardılar. Artık ne (azâbımızı) geri çevirebilir ne de bir yardım sağlayabilirsiniz! İçinizden kim zulmetmişse, ona büyük bir azap tattıracağız.
- 20- Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı. Biz sizi birbirinizle imtihan ediyoruz, bakalım sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi görmektedir.

10-11. âyetlere göre, Allah Teâlâ dilerse Mekke müşriklerinin sözünü ettiği hazine ve bahçelerden daha iyisini, peygamberine dünyada da verebilir. Nitekim müslümanlar asr-ı saâdetde Suriye, Irak ve İran'ın verimli topraklarını ve saraylarını eline geçirmekle, bu nîmetlerin benzerine sahip olmuşlardır. Müşrikler kıyâmet gününü yalanlıyorlardı, yeniden dirilmeyi yalanlayanlara ise Allah Teâlâ alevli bir ateş hazırladığını haber veriyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: *“(Bağın sahibi şöyle demişti): ‘Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Bununla birlikte eğer Rabbime döndürülecek olursam, herhalde bundan daha iyi bir sonuç bulurum!’”*³⁷ *“Kâfirler: ‘Bize kıyâmet saati gelmez!’ dediler. De ki: ‘Hayır, öyle değil, gaybı bilen Rabbim hakkı için o, size mutlaka gelecektir. O’nun ilminden, göklerde ve yerde zerre kadar bir şey bile gizli kalmaz. Çünkü bundan küçük olsun, büyük olsun, ne varsa hepsi apaçık bir kitapta yazılmıştır!’”*³⁸

*“İnsan hayır istemekten usanmaz. Oysa başına bir kötülük gelse, üzülr ve hemen ümitsizliğe düşer. Andolsun ki, kendisine dokunan bir zarardan sonra Biz ona tarafımızdan bir rahmet tattıracak olsak: ‘Bu benim hakkımdır, kıyâmetin kopacağını sanmıyorum, Rabbime götürülmüş olsam bile, mutlaka O’nun katında benim için bundan daha güzeli vardır!’ der. Biz o inkâr edenlere yaptıkları şeyleri mutlaka haber vereceğiz ve elbette onlara ağır azap tattıracağız!”*³⁹

*“Kimin kitabı da arkasından verilirse; derhâl yok olmayı isteyecek. Ve alevli bir ateşe girecektir.”*⁴⁰

12-14. âyetlerde, kıyâmeti inkâr edenlerin cehennem ateşi karşısındaki durumları tasvir ediliyor. Bu çılgın ateş onları uzaktan görünce âdeta çıldırır, kükrer, homurdanır. İnkârcılar elleri boyunlarına bağlı olarak birer mahkûm gibi, elleri birbirine kelepçelenerek, ateşin dar bir yerine atılınca, ölüp yok olmayı temenni ederler, fakat artık oradan geri dönüş olmadığı gibi, yok oluş da söz konusu değildir.

Âyetle cehennemin görmesi mecaz anlam olabileceği gibi, gerçek görme de olabilir. Günümüzde gizli kameralarla, bütün fabrika ve iş yerlerinin gözetlebildiği ve her yere sesin ulaştırıldığı düşünülürse, bu akıl dışı bir şey olmaz.

37. Kehf, 18/36.

38. Sebe', 34/3.

39. Fussilet, 41/49-50.

40. İnşikâk, 84/10-12.

Nitekim aşağıdaki âyette cehennemin konuştuğu da şöyle belirtilir. **“O gün cehenneme, ‘Doldun mu?’ deriz. O da, ‘Daha var mı?’ der.”**⁴¹ Hadiste şöyle buyrulur: “Ateş Rabbine şikâyet edip, “Ey Rabbim! Bir bölümüm bir bölümümü yedi.” der.⁴² Hz. Peygamber: “Kim bana bilerek yalan söz isnâd ederse, cehennemin iki gözü arasındaki yerine hazırlansın.” buyurunca, sahâbenin: ‘Cehennemin gözü mü var?’ sorusuna, Allâh’ın elçisi, yukarıdaki âyeti okuyarak cevap vermiştir.”⁴³

Yukarıdaki 14. âyette, her türlü reenkarnasyon ihtimalleri ortadan kaldırılıyor. Birçok kez yok olmayı dilemek, kurtuluş olabilecek ikinci bir ölümlü bile elde edemeyecekleri, anlamına gelir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Oraya atıldıkları zaman, cehennemin kaynakları çıkardığı uğultuyu işitirler. Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara: ‘Size uyarıcı bir peygamber gelmemiş miydi?’ diye sorarlar.”**⁴⁴ **“O gün günahkârların birbirine bağlanıp zincirlere vurulduğunu görürsün!”**⁴⁵

“İnkâr edenlere gelince, onlar için de cehennem ateşi vardır. Onların ne hayatlarına son verilip ölümlerine, ne de azaplarının hafifletilmesine müsaade edilir! İşte Biz inkârda ileri giden her bir nankörü böyle cezâlandırırız!”⁴⁶ **“Artık sızlansak da, sabretsek de bir şey değişmez. Çünkü bizim için kaçıp sığınacak bir yer yok!”**⁴⁷

“Girin oraya bakalım! Artık ister sabredin, ister etmeyin, sizin için birdir. Çünkü sadece yapmış olduklarınızın cezâsını çekiyorsunuz!”⁴⁸

“Onlar cehennem bekçisine: ‘Ey Mâlik! Rabbin artık canımızı al-sın!’ diye seslenirler. O da onlara: ‘Siz böylece kalacaksınız!’ der. Andolsun ki Biz size hakkı getirmiştik, ama sizin çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz.”⁴⁹

41. Kâf, 50/39.

42. Buhârî, Mevâkîti's-Salât, 9, Bed'ü'l-Halk, 10; Tirmizî, Cehennem, 9.

43. Âlûsî, Rûhu'l-Meânî, Furkan, 25/12 tefsiri.

44. Mülk, 67/7-8.

45. İbrâhim, 14/49.

46. Fâtır, 35/34.

47. İbrâhim, 14/21.

48. Tûr, 52/16.

49. Zuhuf, 43/77-78.

قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءٌ
وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ ۖ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا
مَسْئُولًا ﴿١٦﴾

15- De ki: “Bu mu daha iyi, yoksa takvâ sahiplerine vaad olunan ebedîlik cenneti mi? Orası onlar için bir mükâfat ve son varış yeri olacaktır.”

16- Orada onlar için ne isterlerse var, hem orada ebedî olarak kalacaklar. Bu, Rabbinin istenmeye değer bir vaa-didir.

15-16. âyetlerde, takvâ sahibi mü'minlerin durumları tasvir ediliyor. Bir karşılaştırma yapılarak: “Şimdi böyle ateş içinde kalmak mı iyi, yoksa Allâh'ın buyrukları dışına çıkmaktan korunanlara vaad edilen sürekli kalı-nacak huld cenneti mi?” sorusunun sorulacağı belirtiliyor.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki takvâ sahipleri için umulanı buldukları yer; Bahçeler, üzüm bağları; göğüsleri tomurcuk-lanmış yaşıt kızlar; ve dolu kadehler vardır. Orada ne boş bir söz, ne de yalan iştirirler. (Bunlar) Rabbinden yeterli bir bağış olarak (ve-rilir).”**⁵⁰ **“Orada kendilerine hiçbir yorgunluk dokunmayacak ve ora-dan çıkarılacak da değillerdir.”**⁵¹

“İşte hesap günü için size vaad edilen budur! Doğrusu bu Bizim hazırladığımız rızıktır ki, bitip tükenmek bilmez!”⁵²

“İşte onlara, altlarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine yaslanarak, altın bileziklerle bezenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler. Ne güzel ödül! Ne gü-zel bir konaklama yeri!”⁵³

“Ey Rabbimiz! Peygamberlerin aracılığıyla bize vaad ettiklerini de bize ver ve kıyâmet günü bizi rezil etme! Şüphesiz ki Sen, verdi-ğin sözden caymazsın!”⁵⁴

50. Nebe, 78/31-36.

51. Hicr, 15/48.

52. Sâd, 38/53-54.

53. Nahl, 16/31.

54. Âl-i İmrân, 3/194.

“Ey Rabbimiz! Hem onları, hem onların atalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden iyi olanları vaad etmiş olduğun “Adn cennetleri”ne koy. Şüphesiz ki sen, gerçekten mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olansın!”⁵⁵

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ^{١٧} قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَإِبَاءَهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ^{١٨} وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا^{١٩} فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ^{٢٠} فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا^{٢١} وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا^{٢٢}

17- O gün Allah onları ve Allâh'ı bırakarak taptıklarını huzûrunda toplar ve der ki: “Şu kullarımı siz mi yoldan çıkardınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?”

18- Onlar da: “Sen her türlü eksiklikten uzaksın! Seni bırakıp başka dostlar edinmek bize yaraşmaz! Ama sen, onlara ve atalarına o kadar bol nîmet verdin ki sonunda seni anmayı unuttular ve helâki hak etmiş bir toplum hâline geldiler.” derler.

19- İşte ilâh diye taptıklarınız söylediklerinizde sizi yalancı çıkardılar. Artık ne (azâbımızı) geri çevirebilir ne de bir yardım sağlayabilirsiniz! İçinizden kim zulmetmişse, ona büyük bir azap tattıracağız.

17-19. âyetlerde puta tapanların durumunu tasvir eden bir sahne sunulmaktadır. Bu tapılan putların onları tanımayacağı, kendilerine yardımcı olamayacağı bildiriliyor. O gün Allah Teâlâ ilâh diye tapılanlara; “Bu kullarımı siz mi yoldan çıkardınız?” diye soracak, tapılanlar da: Allâh'ı bütün noksan sıfatlardan tenzih ederek, kendileri tarafından böyle bir şey olmadığını, ama insanların Allâh'a kulluğu bıraktıkları için helâk olmayı hak ettiklerini, söyleyecekler. İnkârcıların mâzereti kabul edilmeyince azapla karşı karşıya geleceklerdir.

Onların taptıkları melekler, Îsâ ve Üzeyir ﷺ, cinler ve putlar orada toplanarak, onlarda ilâhlık görenlerle aralarında yukarıdaki konuşmalar geçektir. Onlara, bu sözleri söyleyen Yüce Allah'tır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hani Allah: ‘Ey Meryem oğlu Îsâ! İnsanlara: Allâh’ı bırakıp, beni ve annemi iki ilâh edinin! diye sen mi söylemiştin’, dediği zaman, Îsâ der ki: ‘Seni tenzih ederim; hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz. Eğer onu söylemiş olsaydım, şüphesiz Sen bunu bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin. Hâlbuki ben Senin zâtında olanı bilmem. Çünkü gaybleri en iyi bilen yalnız sensin!’”**⁵⁶

“O gün Allah, onların hepsini bir araya toplar, sonra meleklere: ‘Bunlar size mi tapıyorlardı?’ der. Melekler der ki: ‘Seni tenzih ederiz! Bizim onlara karşı sığınacak velîmiz sensin. Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmışlardı.’”⁵⁷

“Allâh’ı bırakıp da, kıyâmet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha şaşkın kim olabilir? Üstelik bunlar, onların tapmalarından habersizdirler. İnsanlar kıyâmet günü bir araya toplandıkları zaman, o taptıkları şeyler kendilerine düşman olur ve onların kendilerine tapmış olmalarını inkâr ederler.”⁵⁸

“Melekler der ki: Seni tenzih ederiz! Bizim onlara karşı sığınacak velîmiz sensin. Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmışlardı.”⁵⁹

“Bilin ki, samimî kulluk ve itaat yalnız Allâh’adır. O’ndan başkasını dost edinenler: ‘Biz onlara yalnız bizi Allâh’a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz.’ derler. Şüphe yok ki, Allah onlar arasında, ayrılığa düştükleri şeylerde hükmünü verecektir. Allah yalancı ve çok inkârcı kimseyi doğru yola iletmez!”⁶⁰

“Onlar kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, üzerlerine her çeşit hayır kapılarını açtık. Sonunda kendilerine verilen nîmetler

56. Mâide, 5/116.

57. Sebe’, 34/40.

58. Ahkâf, 46/5-6.

59. Sebe’, 34/41.

60. Zümer, 39/3.

üzünden şımarıdıkları bir zaman, onları ansızın yakalayiverdik. İşte o zaman onlar bütün ümitlerini yitirdiler.”⁶¹

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ
فِي الْأَسْوَاقِ ۖ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً ۖ أَتَصْبِرُونَ ۚ وَكَانَ رَبُّكَ
بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

20- Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı. Biz sizi birbirinizle imtihan ediyoruz, bakalım sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi görmektedir.

20. âyette, bütün peygamberlerin yiyip içtikleri ve çarşı pazarda dolaşıkları, Allâh'ın insanları birbiriyle imtihan ettiği, sabredip edemeyeceklerini sınadığı bildirilmektedir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Dediler ki: Bu peygambere ne oluyor? Yemek yiyor ve çarşılarda geziyor. Kendisiyle birlikte uyarması için, ona bir melek indirilmeli değil miydi?”⁶²**

İyaz b. Himâr ’ten rivâyete göre, Rasûlullah bir hutbesinde şöyle buyurmuştur: “Rabbim bana sizin bilmediğiniz, bana bildirdiği bâzı şeyleri size bildirmemi emretti: Kuluma verdiğim her meşrû mal helâldir. Ben bütün kullarımı hanîfler olarak yarattım. Şeytan gelip onları dinlerinden saptırdı. Benim kendilerine helâl kıldığım şeyleri haram kıldı. Onlara, kendilerine bir güç vermediğim şeyleri bana ortak koşmalarını emretti. Allah buyurdu ki: Ben seni ancak imtihan etmek, seninle de başkalarını imtihan etmek için gönderdim.”⁶³

61. En'âm, 6/44.

62. Furkan, 25/7.

63. Müslim, Cennet, 63; Ahmed bin Hanbel, IV, 162.

﴿ BÂB 3 ﴾

**İNKÂRCILARIN İSTEKLERİ VE PİŞMANLIĞI,
CENNETLİKLER, PEYGAMBER'İ TESELLİ,
KUR'ÂN'IN PARÇA PARÇA İNMESİ**

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا ۖ
لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ
لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَا
إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنْثُورًا ﴿٢٣﴾ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ
يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقُّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ
وَنُزِلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ ۖ وَكَانَ يَوْمًا
عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ
يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا
خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ۖ وَكَانَ الشَّيْطَانُ
لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا
الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ ۖ
وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ
الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۖ كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا
يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾ الَّذِينَ يُخَشَرُونَ
عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۖ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

- 21- Bizimle karşılaşmayı ummayanlar: “Bize meleklerin indirilmesi ya da bizim Rabbimiz’i görmemiz gerekmez miydi!” dediler. Andolsun ki, onlar kendi haklarında büyük- lük tasladılar ve azgınlıkta pek ileri gittiler.
- 22- Melekleri görecekları gün, günahkârlar için hiç de müj- deli bir gün olmayacaktır! Melekler onlara: “Size her şey yasak, her şeyden mahrumsunuz!” diyecekler.
- 23- Biz, onların yaptıkları bütün işleri ele alırız ve hepsini toz duman ederiz.
- 24- O gün cennetliklerin kalacakları yer çok huzurlu ve din- lenecekleri yer pek güzeldir.
- 25- O gün gökyüzü, beyaz bulutlar hâlinde yarılacak ve me- lekler birbiri ardınca indirilecektir.
- 26- İşte o gün, gerçek mülk ve saltanat Rahmân’ındır. O gün kâfirlere zor bir gün olacaktır!
- 27- O gün zâlim kimse ellerini ısırp şöyle diyecek: “Keşke, ben de Peygamber’in yanında bir yol tutsaydım!”
- 28- “Yazık bana! Keşke falanı dost edinmeseydim!”
- 29- Çünkü Kur’ân bana gelmişken o, gerçekten beni ondan sap- tırdı.” Zaten şeytan insanı işte hep böyle yüzüstü bırakır!
- 30- Peygamber de diyecek ki: “Ey Rabbim! Kavmim, bu Kur’ân’ı büsbütün terk etti.”
- 31- İşte böylece Biz, her peygamber için günahkârlardan bir grup düşman var ettik. Bununla birlikte yol gösterici ve yardımcı olarak Rabbin yeter!
- 32- Yine inkârcılar şöyle dediler: “Bu Kur’ân, Peygamber’e toplu hâlde indirilmeli değil miydi?” Biz onu senin kal- bine iyice yerleştirelim diye böyle parça parça indirdik ve onu tane tane okuduk.
- 33- Onlar (seni zor durumda bırakmak için) sana ne zaman bir misal getirecek olsalar, Biz sana gerçeği getirir ve en gü- zel açıklamayı yaparız.
- 34- O yüzüstü cehenneme sürülecek olanlar var ya; işte on- lar, yerleri en kötü, yolları en yanlış olanlardır.

21-23. âyetlere göre, dünya hayatından sonra âhiret hayatı ile karşılaşacağını ummayanlar, Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmek için kendilerine gökten melek indirilmesini ve açıkça Allâh'ı görmeyi istemişler, bu durum onların büyüklük taslamasına yol açmıştır. Bunlar, ölüm sırasında veya kıyâmette melekleri görünce, onlar kendilerine, "bugün size müjde yok, hicren mahcûrâ (arada bir engel) var" diyecekler. Melekleri görecekleri günün; vefât edecekleri gün veya kabir hayatı yahut da kıyâmet günüdür.

Araplar, haram aylarda bir düşmanla karşılaşınca "hicren mahcûrâ" der, bu sözle, "Bu aylarda savaş yasaktır, bize dokunmayın, arada engel var!" demek isterlerdi. İşte melekleri görünce de, kişi, "Ne olur, bize dokunmayın!" anlamındaki, bu sözle kurtulmaya çalışacaklar. Bu sözü, melekler söylerse, "Sizinle, müjde ve cennet arasında engel var!" anlamında kullanmış olurlar.⁶⁴

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Müşrikler dediler ki: 'Bu peygambere ne oluyor? Yemek yiyor ve çarşılarda geziyor. Kendisiyle birlikte uyarması için, ona bir melek indirilmeli değil miydi? Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya kendisinin, ürününden yiyeceği bir bahçesi olmalı değil miydi?' Yine o zâlimler şöyle dediler: Siz, ancak büyülenmiş bir adama uymaktasınız!"**⁶⁵

"Sen bu zâlimleri, can çekiştikleri sırada meleklerin, onlara ellerini açarak, 'Canlarınızı verin bakalım, bugün, Allâh'a haksız yere söyledikleriniz, Allâh'ın âyetlerine karşı büyüklük tasladığınız için, alçaltıcı bir azap ile cezâ göreceksiniz!' dedikleri zaman bir görseyen!"⁶⁶ "O, kullarının üzerinde her istediğini yapma gücüne sahiptir. Size koruyucular gönderir. Sonunda birinize ölüm gelince elçilerimiz onun canını alırlar. Onlar görevlerinde kusur yapmazlar."⁶⁷

"Melekler, o kâfirlerin yüzlerine ve sırtlarına vurarak: 'Tadin bakalım, cehennem azâbını!' diyerek, canlarını alırken bir görseydin!"⁶⁸ **"Biz melekleri ancak hak ile indiririz. O zaman da kendilerine süre tanınmaz."**⁶⁹

Allâh'a ortak koşmalarından dolayı, onların bütün iyilikleri boşa gider. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"İnkâr edenlere gelince; onların işleri, ıssız bir çöldeki seraba benzer, susayan onu su sanır; ama oraya**

64. Süleyman Ateş, age, VI, 253, 254.

65. Furkan, 25/7-8.

66. En'âm, 6/93.

67. En'âm, 6/61.

68. Enfâl, 8/50.

69. Hicr, 15/8.

varınca hiçbir şey olmadığını anlar ve yanında Allâh'ı bulur. Allah da onun hesâbını görür. Allah hesâbı çabuk görendir.”⁷⁰

“Âyetlerimizi ve âhiret gününe kavuşmayı yalanlayanların bütün amelleri boşa gitmiştir. Onlar, yapmakta olduklarından başka bir şeyle mi cezâlandırılacaklardı?”⁷¹

“Allâh'ın âyetlerini inkâr edenler, haksız yere peygamberleri öldürenler ve insanlar içinde adâleti emredenleri de öldürenler yok mu? Bunları can yakıcı bir azapla müjdele! İşte bunlar, dünyada da âhirette de amelleri boşa giden kimselerdir. Onların hiçbir yardımcıları da yoktur!”⁷²

“Sizden kim, dîninden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. İşte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.”⁷³

Yukarıdaki 23. âyette küfür ehlinin insanlara yardım, misafire ikram, haksızlığa uğrayanın hakkını vermek gibi iyiliklerinin kıyâmet günü onu kurtarmaya yetmeyeceği haber verilmektedir. Ancak bu gibi iyi hâlleri bulanların, içinde bulunduğu ülke, belde ve toplum şartlarına göre, hak din ve son peygamber Hz. Muhammed'in haberinin ulaşp ulaşmama durumuna göre, akıl yoluyla da olsa bu evreni yaratan yüce ve sonsuz güç sahibi bir Allâh'ın varlığı ve öldükten sonra dirilme inancına sahipse, “fetret dönemi mensubu sayılarak” şu âyetin hükmünden yararlanması mümkündür: **“Biz, kendilerine bir peygamber göndermediğimiz (veya peygamber haberinin ulaşmadığı) kimselere azap edecek değiliz.”⁷⁴**

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقُّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعْضُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

70. Bk. Nûr, 24/39.

71. A'râf, 7/147.

72. Âl-i İmrân, 3/22.

73. Bakara, 2/217.

74. İsrâ, 17/15. Bk. Bakara, 2/62.

- 24- O gün cennetliklerin kalacakları yer çok huzurlu ve dinlenecekleri yer pek güzeldir.**
- 25- O gün gökyüzü, beyaz bulutlar hâlinde yarılacak ve melekler birbiri ardınca indirilecektir.**
- 26- İşte o gün, gerçek mülk ve saltanat Rahmân'ındır. O gün kâfirlere zor bir gün olacaktır!**
- 27- O gün zâlim kimse ellerini ısırp şöyle diyecek: "Keşke, ben de Peygamber'in yanında bir yol tutsaydım!"**
- 28- "Yazık bana! Keşke falanı dost edinmeseydim!"**
- 29- Çünkü Kur'ân bana gelmişken o, gerçekten beni ondan sapırttı." Zaten şeytan insanı işte hep böyle yüzüstü bırakır!**

24-29. âyetlerde, cennetliklerin huzurlu bir ortamda bulunacakları, bu arada kıyâmetin dehşetli olaylarının cereyan edeceği haber verilmektedir. Yukarıdaki âyetlerin Ukbe bin Ebî Muayt hakkında indiği nakledilmiştir. Ukbe, Hz. Muhammed'i yemeğe çağırmıştı. O, şehâdet kelimesini getirmedikçe yemeyeceğini söyleyince, Ukbe şehâdet getirdi. Ama daha sonra, bâzı Mekke müşriklerinin gönlünü hoş etmek için sözünden döndü ve Allah elçisinin yanına giderek hakaretlerde bulundu. Daha sonra, Bedir'de esir edilerek öldürüldü.⁷⁵

Yukarıda âyetlerdeki olayları şöylece sıralayabiliriz:

a) O gün cennetlikler güzel ve huzurlu bir ortamda bulunacak. İlgili âyet-te şöyle buyrulur: **"İşte bunlar sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamları ile mükâfatlandırılacak ve orada saygı ve selâm ile karşılanacaklar. Orada sürekli olarak kalacaklar. Orası ne güzel durulacak bir yer ve ne güzel bir makamdır!"**⁷⁶

b) O gün gökyüzü yarılacak. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"İşte o gün olacak olan olur (kıyâmet kopar). Gök de yarılr ve artık o gün o, çökmeye yüz tutar. Melekler onun (göğün) çevresindedirler. O gün Rabbinin Arş'ını, bunların da üstünde sekiz melek yüklenir."**⁷⁷

c) Melekler birbiri ardınca yeryüzüne inecek. **"O gün Ruh (Cebrâil) ve melekler saf saf olup dururlar. Ancak Rahmân olan Allâh'ın izin**

75. Râzî, age, XXIV, 74.

76. Furkan, 25/75-76.

77. Hâkka, 69/15-17. krş. Bakara, 2/210; İnfitâr, 82/1; Nebe, 78/19.

verdikleri dışında kimse konuşamaz. İzin verilen de doğruyu söyler! İşte bu kesin olarak gelecek gündür! Artık dileyen Rabbine giden bir yol tutar.”⁷⁸

d) O gün bütün mülk ve saltanat çok merhametli olan Allâh'ın elinde olacak. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar o gün kabirlerinden meydana çıkarlar. Onlarla ilgili hiçbir şey Allâh'a gizli kalmaz. Bugün mülk kimindir? Tek olan ve kahredici güce sahip bulunan Allâh'ındır!”**⁷⁹

“Onlar sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi, gözleri düşkün olarak kabirlerinden çıkarlar. Davetçiye doğru koşarlar. Kâfirler: ‘İşte bu, çok çetin bir gün!’ derler.”⁸⁰

“O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. O Rahmân'dır. Hiç kimse O'na karşı konuşmaya güç yetiremez.”⁸¹

e) Kâfirler çok zor bir gün geçirecek. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün buyruk yalnız Allâh'ındır.”**⁸² **“O Sûr'a üfürüldüğü gün; işte o gün çetin bir gündür. Kâfirler için hiç de kolay değildir.”**⁸³

f) Zâlimler parmaklarını ısırarak, keşke peygamberlerin sözünü ettiği doğru yola girseydim, keşke falancayı dost ve arkadaş edinmeseydim, çünkü beni Kur'ân'ı hatırlamaktan o men etti diyerek pişmanlığını belirtecek.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O gün yüzleri ateşin içinde çevrilirken: ‘Eyvah bize! Keşke Allâh'a itaat etseydik, Peygambere itaat etseydik!’ derler. Yine derler ki: ‘Ey Rabbimiz! Biz önderlerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar. Ey Rabbimiz! Onlara azâbın iki katını ver ve onları büyük bir lânete uğrat!’”**⁸⁴

g) Aslında insanı yanıltanın şeytan olması ve kıyâmet günü onu yüzüstü bırakması. İlgili âyetinde şöyle buyrulur: **“O gün, Allâh'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, (dünyada iken) dost olanlar birbirlerine düşmandırlar.”**⁸⁵

78. Nebe, 78/38-39.

79. Mü'min, 40/16.

80. Mü'min, 40/16.

81. Nebe, 78/37.

82. İnfitâr, 82/19.

83. Müddessir, 74/8-10.

84. Ahzâb, 33/67-69.

85. Zuhurf, 43/67.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾
وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ ۖ وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا
وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

**30- Peygamber de diyecek ki: “Ey Rabbim! Şüphesiz kav-
mim bu Kur’ân’ı büsbütün terk etti.”**

**31- İşte böylece Biz, her peygamber için günahkârlardan bir
grup düşman var ettik. Bununla birlikte yol gösterici ve
yardımcı olarak Rabbin yeter!**

30-31. âyetlere göre Peygamber, ümmetinden bir bölümünün Kur’ân’ı anlamayı ve onunla amel etmeyi ihmâl ettiğini Cenâb-ı Hakk’a arz edecek-
tir. Aslında her peygambere toplumdan bir bölümünün düşman olarak ya-
ratıldığı haber verilmektedir. İslâm toplumunda bâzı kimselerin Kur’ân’a so-
yut bir şekilde inansa bile, onu kişiliğinin merkezi hâline getirmediğine, için-
deki emir, yasak ve ahlâkî öğütleri dikkate almayarak kitabın amel tarafı-
nı terk ettiklerine dikkat çekilmektedir. Bu konuda yol gösterici ve yardım-
cı olarak Allah Teâlâ’nın yeterli olduğu vurgulanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

**“İnkâr edenler dediler ki: ‘Bu Kur’ân’ı dinlemeyin, okunurken
dinlenmesini engellemek için gürültü yapın!’ Biz o inkâr edenlere
şiddetli bir azap tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle
cezâlandıracağız.”⁸⁶**

**“İşte böylece Biz her peygambere, insan ve cin şeytanlarını düş-
man yaptık. Onlar birbirlerine, aldatmak için yaldızlı sözler fısıldar-
lar. Eğer Rabbin dileseydi onlar bunu yapamazdı. Artık onları uy-
durdukları yalanlarla baş başa bırak.”⁸⁷**

**“Allah, düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. Dost olarak Allah
yeter. Yardımcı olarak da Allah yeter!”⁸⁸**

86. Fussilet, 41/26-27.

87. Enâm, 6/112.

88. Nisâ, 4/45.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾

32- Yine inkârcılar şöyle dediler: “Bu Kur’ân, Peygamber’e toplu hâlde indirilmeli değil miydi?” Biz onu senin kalbine iyice yerleştirelim diye böyle parça parça indirdik ve onu tane tane okuduk.

33- Onlar (seni zor durumda bırakmak için) sana ne zaman bir misal getirecek olsalar, Biz sana gerçeği getirir ve en güzel açıklamayı yaparız.

32-33. âyetlere göre, Kur’ân’ın parça parça 23 yılda gelmesi ve tane tane (tertil üzere) okunması, toplumda gerekli değişimi yapabilmesi için gereklidir. Çünkü bütün emir ve yasakları, cezâları ve yükümlülükleri bir anda uygulamaya koymak, topluma ağır gelir. Yanlış bile olsa, toplumda yüz-yıllarca uygulanan, gelenek hâline gelen kuralları, bir anda değiştirmek insan yaratılışına uygun düşmez. Bu yüzden Kur’ân, 23 yıl gibi bir zaman diliminde, parça parça gelmiş ve ağır ağır okunarak, toplumun onu anlaması ve özümsemesi sağlanmıştır.⁸⁹

Diğer yandan kavmin peygamberi zor durumda bırakmak için soru sorması, temsil getirmesi durumunda, Allah Teâlâ gerçeği getirerek ve en güzel açıklamayı yaparak peygamberine yardımcı olur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz Kur’ân’ı gerçeği ortaya koymak için indirdik, o da, gerçeği getirdi. Seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Biz onu, Kur’ân olarak, dura dura okuyasın diye, (sûre ve âyetlere) ayırdık ve onu parça parça indirdik.”**⁹⁰

Ebû Hüreyre رضي الله عنه’ten rivâyete göre, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ, bir peygamberin açık ve güzel sesle, kendi makâmıyla Kur’ân okuyuşunu işitmek kadar hiçbir şeyden hoşnut olmaz.”⁹¹

İmam Şâfiî ve bu görüşte olan âlimler “makamlı okumak (tagannî) ifâdesini “sesini Kur’ân’la güzelleştirmek” olarak değerlendirmiş ve delil

89. krş. İsrâ, 17/106.

90. İsrâ, 17/105-106.

91. Buhârî, Fazâilü’l-Kur’ân, 19, Tevhid, 32; Müslim, Mûsâfirîn, 232-234.

olarak da: “Seslerinizi Kur'ân'la süsleyiniz.” hadîsine dayanmıştır. Herevî, makamlı okumayı, “Kur'ân'ı cehrî yani yüksek sesle okumak” olarak tefsir etmiştir.⁹²

الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

34- O yüzüstü cehenneme sürülecek olanlar var ya; işte onlar, yerleri en kötü, yolları en yanlış olanlardır.

34. âyette, küfür ehlinin cehenneme yüzüstü sürüleceği ve onların gi-deceği yerin en kötü yer olacağı belirtilir.

Bu âyetle ilgili olarak, Enes bin Mâlik'in, “Ey Allâh'ın Nebîsi! Kıyâmet günü küfür ehli yüzüstü nasıl toplanır?” sorusuna, Allâh'ın Rasûlü şöyle ce-vap vermiştir: “Dünyada onu, iki ayağı üzerinde yürütmeye gücü yetenin, kıyâmet günü yüzüstü yürütmeye gücü yetmez mi?” Enes, “Rabbimiz'in yüceliği hakkı için, elbette yürütür.” dedi.⁹³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar şöyle derler: ‘Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azâbını uzaklaştır. Çünkü onun azâbı bitmez tü-kenmez bir azaptır.’ Orası ne kötü bir uğrak yeri, ne kötü bir ko-naktır!”**⁹⁴

“De ki: “Allah katında cezâsı daha ağır olanları size haber ve-reyim mi? Bunlar, kendilerini Allâh'ın lânetlediği, gazabına uğrattı-ğı, kimini maymunlara, kimini domuzlara dönüştürdüğü kimseler-le, tâğûta tapan kimselerdir. İşte varacakları yer en kötü olan ve doğru yoldan en çok sapan bunlardır.”⁹⁵

92. Müslim, Müsâfirîn, H No: 233 dipnotu.

93. Buhârî, 25/1; Müslim, Kıyâmet, 54.

94. Furkan, 25/65-66.

95. Mâide, 5/60.

﴿ BÂB 4 ﴾

**MÛSÂ, HÂRÛN, NÛH, ÂD, SEMUD, RESS HALKI,
BUNLARDAN İBRET ALINMASI**

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا
اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمْزَنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ
نُوحٍ لَمَّا كَذَبُوا الرُّسُلَ اغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً ۖ وَاعْتَدْنَا
لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودًا وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا
بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ ۖ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾
وَلَقَدْ آتَوْنَا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمِطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ ۖ أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرُونَهَا
بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوعًا
أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِن كَادَ لِيُضِلَّنَا عَنْ الْهَيْتِ لَوْلَا أَن
صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۖ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرُونَ الْعَذَابَ مَن أَضَلَّ سَبِيلًا
﴿٤٢﴾ أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ ۖ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾
أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ۖ إِن هُم إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ
هُم أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

35- Andolsun ki Biz Mûsâ'ya Kitabı verdik ve kardeşi Hârûn'u da ona yardımcı yaptık.

36- "Haydi, âyetlerimizi yalan sayan şu topluma gidin!" dedik. Ama sonunda o toplumu yerle bir ettik!

- 37- Nûh kavmini de, peygamberleri yalanlayınca suda boğduk ve onları insanlara bir ibret yaptık. Biz zâlimler için can yakıcı bir azap hazırlamışızdır.
- 38- Âd kavmini, Semûd kavmini, Ress halkını ve bunlar arasında daha birçok nesilleri de helâk ettik!
- 39- Biz onların her birine geçmiş milletlerden misaller getirmiştik. İbret almadıkları için hepsini helâk ettik!
- 40- Andolsun ki onlar belâ yağmuruna tutulan o kente uğramışlardı. Peki, onlar o kasabanın hâlini görmediler mi? Ashında onlar öldükten sonra dirilmeyi ummuyorlar!
- 41- Seni gördüklerinde: “Allâh’ın peygamber olarak gönderdiği adam bu mu?” diyerek seninle alay ediyorlar.”
- 42- “Eğer ilâhlarımıza tapmakta direnmeseydik, neredeyse bizi onlardan uzaklaştıracaktı!” Onlar azâbı gördükleri vakit, yoldan sapanın kim olduğunu bilecekler!
- 43- Sen nefsinin tutkularını kendine ilâh edineni gördün mü? Şimdi ondan sen mi sorumlu olacaksın?
- 44- Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini veya akıllarını kullanacağını mı sanıyorsun? Hayır, onlar hayvan sürüsü gibidir. Hatta daha da şaşkın bir durumdadırlar!

35-36. âyetlerde, Hz. Mûsâ’ya Tevrat verilip kardeşi Hârûn’la birlikte, elçi olarak Firavun ve kavmine gönderildiği, ancak gösterilen mucizelere rağmen Allâh’ın âyetlerini yalanladıkları için o kavmin yerle bir edildiği haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun Biz, Mûsâ’ya Kitab’ı verdik, ondan sonra da peygamberler gönderdik. Meryem oğlu Îsâ’ya da apaçık mucizeler verdik ve onu Rûhu’l-kudûs (Cebrâil) ile destekledik.”**⁹⁶

Hz. Mûsâ’nın peygamberlik görevine başlarken şöyle duâ ettiği bildirilir: **“Bana ailemden bir de yardımcı ver. Kardeşim Hârûn’u. Onunla**

96. Bakara, 2/87. Bk. Hûd, 11/110; Mü’minûn, 23/49; Kasas, 28/43; Secde, 32/23; Fussilet, 41/45.

arkamı güçlendir. Ve onu işime ortak yap ki, seni çok tesbih edelim. Ve seni çok analım.”⁹⁷

“Kardeşim Hârûn, benden daha iyi konuşur. Bu yüzden onu da beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder. Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum.’ Allah dedi: ‘Biz senin elini kardeşinle güçlendireceğiz ve her ikinize de öyle bir güç vereceğiz ki mucizelerimiz sayesinde, onlar size asla erişemeyecekler. İkiniz ve size uyanlar üstün geleceksiniz!”⁹⁸

Hız. Mûsâ mucizelerle gelmesine rağmen Firavun’un ilk tepkisi şöyledir olmuştur: **“Andolsun Biz Mûsâ’ya apaçık dokuz mucize verdik. İsrâiloğulları’na sor. Mûsâ onlara geldiği zaman Firavun ona: “Ey Mûsâ! Ben senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum.’ demişti.”⁹⁹**

Hız. Mûsâ’nın dokuz mucizesi şunlardır: Asâ, beyaz el, Sînâ dağının kaldırılması, tûfân, çekirge, haşerat, kurbağa, kan ve denizin yarılması.

Abdullah bin Abbâs ؓ başta olmak üzere ilk müfessirlerin önemli bir kısmı âyetteki “dokuz mucize” yi, yukarıdaki âyetlerde zikredildiği gibi mad-dî mucizeler olarak anlamışlardır. Fakat dokuz mucizenin, Yahudilere cumartesi yasağı dışında,¹⁰⁰ Kitab-ı Mukaddes’te de yer alan On Emir olduğu da söylenmiştir.¹⁰¹

Nitekim Saffân bin Assâl ؓ’ten rivâyet edildiğine göre, iki Yahudi Hız. Peygamber’e gelerek yukarıdaki âyetten geçen, **“Elbette Biz Mûsâ’ya apaçık dokuz mucize (âyet) vermiştik.”** âyetinde sözü edilen “âyetler”in neler olduğunu sormuş, Rasûl-i Ekrem şöyle açıklamıştır: a) Allah’tan başkasına ilâh diye tapmayın. b) Zinâ etmeyin. c) Haklı durumlar dışında Allâh’ın haram kıldığı cana kıymayın. d) Hırsızlık etmeyin. e) Büyü yapmayın. f) Bir kimseyi yöneticilere ihbar ederek suçsuz yere öldürülmesine sebep olmayın. g) Fâiz yemeyin. h) İffetli kadına iftira atmayın. i) Savaştan kaçmayın ve ey Yahudiler, özellikle siz cumartesi yasağını çiğnemeyin. Bunun üzerine iki Yahudi Hız. Peygamber’in ellerine sarılarak: “Senin bir peygamber olduğuna şehâdet ederiz.” dediler. Hız. Peygamber’in: “Sizin İslâm’a girmenize veya bana tâbî olmanıza engel olan nedir?” sorusuna: “Hız.

97. Tâhâ, 20/29-34.

98. Kasas, 28/34.

99. İsrâ, 17/101.

100. Bk. Nahl, 16/124.

101. M. Hamidullah, Aziz Kur’ân, çeviri, s. 439, İsrâ, 17/101, dipnot: 3.

*Dâvud, peygamberliğin kendi zürriyetinde devam etmesi için duâ etmişti. Eğer sana tâbî olursak Yahudilerin bizi öldürmesinden korkarız.” diye cevap verdiler.*¹⁰²

37. âyete göre Nûh ﷺ, kavmi isyan edince, Yüce Allâh'ın isteği ile bir gemi hazırlamış, kendisine inanan az bir topluluk ve hayvanlardan türler gemiye alınmış, arkasından boşanan yağmur ve sellerle ortadoğu, başka bir görüşe göre tüm dünya sular altında kalmıştır. Bundan sonra insan nesli bu gemideki kurtulanlar yoluyla sürmüştür.¹⁰³

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun Biz, Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik. “Ey kavmim, dedi, Allâh'a kulluk edin, sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. O'na karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?” Kavminin ileri gelen inkârcıları şöyle dediler: ‘Bu, sadece sizin gibi bir beşerdir. Size üstünlük sağlamak istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi, elbette melekler gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey işitmedik. Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir adamdır. Bu yüzden onu bir süre gözlem altında tutun!’ Nûh dedi: ‘Ey Rabbim! Onların beni yalanlamasına karşı bana yardım et!’ Bunun üzerine Biz de ona şöyle vahyettik: ‘Sen Bizim gözetimimiz altında ve vahyimizle gemiyi yap. Buyruğumuz gelip de fırın (sular) kaynayınca, her cinsten birer çiftle birlikte -haklarında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışında- aileni de gemiye bindir. Zâlimler konusunda da bana başvurma. Çünkü onlar kesinlikle boğulacaklardır!’”**¹⁰⁴

“Böylece onu âyetlerimizi yalanlayan kavimden koruduk. Gerçekten onlar çok kötü bir toplumdur. Bu yüzden Biz de onların hepsini suda boğduk.”¹⁰⁵ **“Biz de âyetlerimizi yalan saymaları ve umursamamaları nedeniyle, kendilerinden öç almak istedik ve onları denizde boğduk.”**¹⁰⁶

“Böylece Rab'lerinin peygamberine karşı geldiler. O da onları pek şiddetli bir şekilde yakalayiverdi! Şüphesiz, su bastığı zaman

102. Tirmizî, İsti'zân, 33, Tefsir, 17/14; Nesâî, Tahrîm, 18; Ahmed bin Hanbel, IV, 239. Dokuz mûcize için bk. İsrâ, 17/101 âyetin tefsiri.

103. Bk. A'râf, 7/59-64; Hûd, 11/25-34, 36-49; Şuarâ, 26/105-122; Nûh, 71/1-28.

104. Mü'minûn, 23/23-27.

105. Enbiyâ, 21/77.

106. A'râf, 7/136.

sizi gemide Biz taşıdık. Onu size bir ibret yapalım ve belleyici kullaklar onu bellesin diye!”¹⁰⁷

وَعَادًا وَثَمُودًا وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾
وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾

38- Âd kavmini, Semûd kavmini, Ress halkını ve bunlar arasında daha birçok nesilleri de helâk ettik!

39- Biz onların her birine geçmiş milletlerden misaller getirmiştik. İbret almadıkları için hepsini helâk ettik!

38-39. âyetler sözü edilen kavimlerden, “Âd”, Hûd عليه السلام’ın, “Semûd”, Sâlih عليه السلام’ın kavmidir. “Ress” kuyu demektir. Bu kavim hakkında farklı görüşler vardır. Daha çok Şuayb عليه السلام’ın kavmi olarak bilinir. Bunlar da küfürleri yüzünden helâk olmuştur. Bunların, daha önceki kavimlerin başına gelen felâklerden ibret almamaları yüzünden helâk edildikleri haber verilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur:

“Semûd ve Âd kavimleri, kapılarını çalacak olan o felâketi (kıyâmeti) yalan saymışlardı. Ama Semûd kavmi, o korkunç sesle helâk edildiler. Âd kavmi ise, azgın, dondurucu bir kasırga ile yok edildiler. Allah onu, onların üzerinde kesintisiz olarak yedi gece, sekiz gün musallat etti. Öyle ki onları orada, içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş bir hâlde görürdün! Şimdi onlardan geriye kalan bir şey görüyor musun?”¹⁰⁸

“Onlardan önce Nûh kavmi, Res halkı ve Semûd da yalanlamıştı.”¹⁰⁹ “Biz, Nûh’tan sonra nice nesilleri helâk ettik! Kullarının bütün günahlarını Rabbinin bilmesi ve görmesi yeterlidir!”¹¹⁰

107. Hâkka, 69/10-12.

108. Hâkka, 69/4-8.

109. Kâf, 50/12.

110. İsrâ, 17/17.

وَلَقَدْ آتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمِطِرَتْ مَطَرُ السَّوءِ ۖ أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرُونَهَا
بَلْ كَانُوا لَا يَزُجُونُ نُشُورًا ﴿٤٠﴾

40- Andolsun ki onlar belâ yağmuruna tutulan o kente uğramışlardı. Peki, onlar o kasabanın hâlini görmediler mi? Aslında onlar öldükten sonra dirilmeyi ummuyorlar!

40. âyette, Mekkeli Kureyş müşriklerinin, Şam yolu üzerinde gördükleri Lût'un kenti Sodom'dan ibret almaları gerekmez mi, diye soruluyor.

Ticaret amacıyla Şam yöresine giden Kureyşlilerin yolu üzerinde, taş yağmuru ile helâk edilen Sedum kenti vardır ki, Lût عليه السلام kavminin en büyük kenti idi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Azap emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine çamurdan pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık. Rabbin katında işaretlelenmiş (taşlar). Böyle bir azap, zâlimlerden uzak değildir!”**¹¹¹

“Böylece o kentin altını üstüne getirdik ve üzerlerine çamurdan pişmiş taşlar yağdırdık. Gerçekten bunda, düşünüp ibret alanlar için nice işaretler vardır. O kent, (bugün herkesin gelip geçtiği) bir yol üzerinde bulunmaktadır. Kuşkusuz bunda, mü'minler için bir ibret vardır!”¹¹²

“Onların üzerine öyle bir azap yağmuru yağdırdık ki, uyarıldıkları hâlde aldırmayanların yağmuru ne kötü oldu!”¹¹³

وَإِذَا رَأَوْكَ أَنْ يَخْذُونَكَ إِلَّا هُزُؤًا أَهْذًا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾
إِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ الْهَيْتَا لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۖ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ
يَرُونَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

41- Seni gördüklerinde: “Allâh'ın peygamber olarak gönderdiği adam bu mu?” diyerek seninle alay ediyorlar.”

111. Hûd, 11/82-83.

112. Hicr, 15/74-77.

113. Neml, 27/58.

42- “Eğer ilâhlarımıza tapmakta direnmeseydik, neredeyse bizi onlardan uzaklaştıracaktı!” Onlar azâbı gördükleri vakit, yoldan sapanın kim olduğunu bilecekler!

41-42. âyetlere göre, Mekke müşrikleri Hz. Muhammed’le, “Allah el-çi olarak bunu mu buldu, az daha bizi tanrılarımızdan ayıracaktı!” diyerek alay etmişlerdi. Ancak onların, azâbı görünce kimin daha doğru yolda olduğunu anlayacakları belirtilerek, müşrikler uyarılmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun, senden önce gönderilen birçok peygamberle de alay edilmişti. Ama alay konusu ettikleri şey, onlardan alay edenleri, çepeçevre kuşatıp mahvetmişti.”**¹¹⁴ **“Onlardan ileri gelenler harekete geçip şöyle dediler: Yürüyün, ilâhlarınıza bağlılıkta direnin. Sizden istenen de budur. Biz bunu başka dinde de işitmedik. Bu mutlaka uydurmadır. O Kur’ân, içimizden ona mı indirilmiş!”**¹¹⁵

“Nûh dedi ki: ‘Ey Rabbim! Bunlar bana karşı geldiler, malı ve çocukları, kendi ziyânını artırmaktan başka işe yaramayan bir kimseye uydular. Büyük hileler, desîseler kurdular!’ Onlar birbirlerine dediler ki: ‘Sakın ilâhlarınızı bırakmayın. Hele Vedd’den, Suvâ’dan, Yeğûs’tan, Yeûk’tan ve Nesr’den asla vazgeçmeyin! Böylece onlar, birçok kimseyi saptırdılar. Sen bu zâlimlerin şaşkınlıklarını daha da artır!’”¹¹⁶

Hz. Nûh, artık kavminin îmân etmeyeceğinin vahiyle kendisine bildirilmesi üzerine böyle bir duâ ve dilekte bulunmuştur.

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوًى^ط أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا^ل ﴿٤٣﴾

43- Sen nefsinin tutkularını kendine ilâh edineni gördün mü? Şimdi ondan sen mi sorumlu olacaksın?

43. âyette, nefsinin hevâ ve hevesini ilâhlaştırandan, peygamberin sorumlu olmayacağı bildirilmektedir.

114. En’âm, 6/10.

115. Sâd, 38/6-8.

116. Nûh, 71/21-24.

Hevâ ve heves: Nefsin kendiliğinden yöneldiği istek ve arzusu, soyut isteğidir. Böyle kimselerde hiç hak severlilik yok, sadece bir bencillik vardır. İsteği de gerçek bir fayda değil, sadece canının istediği kuruntudan ibârettir. Bunlar delil, tanık, hak, hukuk tanımaz, yalnız kendi istek ve zevkine taparlar. Zevkleri kendilerinin felâketine sebep olduğunu bilseler de yine hakkı zevklerine feda ederler. Dîni de insanın soyut duygularından, yani sadece istek, arzu ve zevklerinden ibâret sayarlar; gönülleri neyi çekerse ona taparlar, gerçeğin zevkini aramaz, hakkın hoşnutluğunu düşünmez, düşünmek istemezler, bilseler bile yine tanımazlar. Taberanî ve Hılye isimli eserinde Ebû Nuaym, Ebû Ümame ؓ'ten, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: “Yüce Allâh'ın yanında gökyüzünün gölgesi altında Allah'tan başka tapılan bir ilâh olarak, kendisine uyulan hevâ ve heves-ten daha büyüğü yoktur.”¹¹⁷

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şu hevâ ve hevesini ilâh edinen kimseyi gördün mü? Allah onu bir bilgiye göre saptırmış, kulağını ve kalbini mühürleyip gözüne de bir perde çekmiştir! Şimdi onu Allah'tan başka kim hidâyete erdirebilir? Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?”**¹¹⁸

“Eğer dileseydik, elbette onu bu âyetler sayesinde yükseltirdik, ama o, hevâ ve hevesinin peşine düşerek dünyaya kapıldı. Böyle birinin durumu, üstüne varsan da, kendi hâline bıraksan da dilini sarkıtıp soluyan köpeğin durumuna benzer. İşte âyetlerimizi yalayanların durumu da böyledir. Sen onlara, üzerinde düşünmeleri için bu kıssayı anlat!”¹¹⁹

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ
بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

44- Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini veya akıllarını kullanacağını mı sanıyorsun? Hayır, onlar hayvan sürüsü gibidir. Hatta daha da şaşkın bir durumdadırlar!

117. Süyûtî, ed-Dürri'l-Mensûr, VI, 261; Râmuza'l-Ehâdis, 4616. Elmalılı, age, VI, 70'ten naklen.

118. Câsiye, 45/23.

119. A'râf, 7/176.

44. âyette, Hz. Peygamber teselli edilmekte, müşriklerin aklını kullanıp doğru yolu bulamamaları kınanmakta, hayvanlarla bir kıyas yapılarak, bu yönüyle daha şaşkın durumda olduklarına işaret edilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz cehennem için birçok cin ve insan yarattık. Onların kalpleri var, ama onlar anlamazlar; gözleri var, ama onlarla görmezler; kulakları var, ama onlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Belki daha da şaşkındırlar. İşte gâfil olanlar bunlardır.”**¹²⁰

“Kitap ehlinden ve müşriklerden inkâr edenler, içinde sürekli olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte onlar, halkın en şerli olanlarıdır.”¹²¹

“Onlar şöyle derler: ‘Evet, doğrusu bize uyarıcı bir peygamber gelmişti, fakat biz (onu) yalanlamış ve ‘Allah bir şey indirmemiştir, siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz!’ demiştik. Eğer söz dinleseydik veya aklımızı kullanmış olsaydık, şu alevli ateşe girenler arasında olmazdık!’ derler.”¹²²

“Şüphesiz ki Allah, îmân edip iyi ameller işleyenleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İnkâr edenler ise dünyadan yararlanmaya bakarlar, hayvanların yediği gibi yerler, sonunda onların varacakları yer ateştir.”¹²³

120. A'râf, 7/179.

121. Beyyine, 98/6.

122. Mülk, 67/9-10.

123. Muhammed, 47/12.

﴿ BÂB 5 ﴾

**BÂZİ DOĞAL NÎMETLER, HZ. PEYGAMBER'İN
ÂLEMLERE GÖNDERİLMESİ, DENİZLERDE TUZLULUK,
SUDAN YARATILMA, ÜREME, PUTLARIN ACZI,
DÎNİ TEBLİĞ VE BU İŞİ ÜCRETSİZ YAPMAK,
ZİKİR, TEVEKKÜL VE SECDE**

أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا
الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا^{٤٥} ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا^{٤٦} وَهُوَ
الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِيَاسَا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا
﴿٤٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ^{٤٨} وَأَنْزَلْنَا مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا^{٤٩} لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا
أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا^{٥٠} وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ
النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا^{٥١} وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا^{٥٢}
فَلَا تُطِيعُ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا^{٥٣} وَهُوَ الَّذِي
مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا
بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا^{٥٤} وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا
فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا^{٥٥} وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا^{٥٦} وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ^{٥٧} وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَى رَبِّهِ ظَهِيرًا^{٥٨}
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا^{٥٩} قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ
إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلًا^{٦٠} وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ
الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ^{٦١} وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا^{٦٢}

الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ
عَلَى الْعَرْشِ ۚ الرَّحْمَنُ فَسُئِلَ بِهِ خَيْرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا
لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾

45- Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Dileseydi onu elbette hareketsiz kılardı. Sonra Biz güneşi gölge-
nin varlığına bir delil yaptık.

46- Sonra da o gölgeyi yavaş yavaş istediğimiz tarafa doğ-
ru çekeriz.

47- Geceyi sizin için bir örtü, uykuyu dinlenme, gündüzü de
dağılıp çalışma zamanı yapan O'dur.

48-49- Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gön-
deren de O'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattı-
ğımız nice hayvanlara ve insanlara su vermek için gök-
ten tertemiz su indirdik.

50- Doğrusu öğüt alsınlar diye Biz o yağmuru insanlar ara-
sında çeşitli şekillerde sürekli olarak evirip çevirmekte-
yiz. Ama yine de insanların birçoğu nankörlükte diren-
mektedir.

51- Eğer Biz dileseydik elbet her kasabaya bir uyarıcı gön-
derirdik.

52- Öyleyse kâfirlere boyun eğme! Kur'ân'ı esas alarak, on-
lara karşı büyük bir gayretle cihâd et!

53- İki denizi birbirine salıveren O'dur. Şu tatlı ve susuzluğu
giderici, bu da tuzlu ve acıdır. O, ikisinin arasına birbi-
rine geçmelerine engel bir perde koymuştur.

54- İnsanı sudan yaratıp, ona soy sop ve akrabalık bağı ve-
ren de O'dur. Rabbinin her şeye gücü yeter.

55- Onlar Allâh'ı bırakıp kendilerine bir fayda ve zarar ver-
meyen şeylere tapıyorlar! Böylece inkârcı kişi de Rabbine
karşı uğraşıp durmaktadır.

56- Biz seni ancak bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

57- De ki: "Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum.
Ancak Rabbine varan yola girmek isteyeneye yol gösteri-
yorum."

- 58- Sen ölümsüz ve dâimâ diri olan Allâh'a güvenip dayan ve O'nu hamd ile tesbih et! Kullarının günahlarından O'nun haberdar olması yeterlidir.**
- 59- Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan, sonra Arş'a hükmeden Rahmân'dır. Sen O'nu bilene sor!**
- 60- Onlara, "Rahmân'a secde edin!" denildiğinde, "Rahmân da neymiş? Sen bize emrediyorsun diye tanımadığımıza mı secde edeceğiz?" derler. Ve bu durum onların nefretini artırır.**

45-47 arası âyetlerde, ışık, ısı ve güneş nîmetine dikkat çekilir. Gecenin karanlığı, "örtücü ve gizleyici" olduğu için elbiseye benzetilmiştir. Biz cisimleri gölge sayesinde belirler, eşyayı gölge aracılığı ile üç boyutlu olarak görürüz. Eğer cisimlere vuran şey, sadece ışıktan ibâret olsaydı, gözümüzün önündeki cisimleri, gece vakti gökyüzünü seyrederek gibi sadece iki boyutlu olarak görürdük. Nitekim görsel sanatlarda cisimlerin gölgesi olarak gördüğümüz üç boyutlu manzaralar, ışığın kullanımı sayesinde gerçekleşir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Kullarına merhametinden dolayı Allah, sizin için gece ve gündüzü yarattı ki, gece sükûnete erip dinlenesiniz, gündüz de Allâh'ın lûtfundan rızınızı arayıp şükredesiniz!"**¹²⁴ **"Uykunuzu dinlenme yaptık. Geceyi bir örtü yaptık. Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık."**¹²⁵

48-50. âyetlere göre, rüzgârların; kirli havayı temizleme, bulutları iç içe getirip "yağmur bulutu" oluşturma, bulutu çeşitli yerlere nakletme, bitkiler arası aşılamaı sağlama, elektrik enerjisi üretme gibi pek çok yararları vardır. Diğer yandan yağmurlar sayesinde ölü beldelerin bitkilerinin yeşerip geliştiği, insan ve hayvanların su ihtiyâcının karşılandığı, yağmurun ihtiyâca göre arz üzerinde evrilip çevrildiği belirtilmektedir.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **"Rüzgârları, rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. O rüzgârlar yağmur yüklü bulutları yüklenince, Biz onu kurak bir bölgeye süreriz, yağmuru oraya indirir, o suyla da her türlü ürünü çıkarırız. İşte Biz ölüleri de (kabirlerinden) böyle çıkaracağız. Belki bunu düşünüp öğüt alırsınız!"**¹²⁶

124. Kasas, 28/23.

125. Nebe, 78/9-11.

126. A'râf, 7/57.

“İnsanlar ümitlerini kesmişken yağmuru indiren ve rahmetini her tarafa yayan da O’dur. O, her tülü övgüye lâyık olan gerçek dost ve gözeticidir.”¹²⁷

“Öyleyse sen Allâh’ın rahmetinin eserlerine bir bak! O, yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? İşte O, ölüleri de elbette böyle diriltecektir! O her şeye kâdirdir.”¹²⁸

“Peki içtiğiniz suya ne dersiniz? Onu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa indirenler Biz miyiz? Dileseydik onu tuzlu hâle getirirdik. Şükretmeniz gerekmez mi?”¹²⁹ “Sen yeryüzünü kupkuru ve cansız bir hâlde görürsün; fakat Biz üzerine yağmur indirdiğimizde o, hareket eder, kabarır ve her çiftten iç açıcı bitkiler verir.”¹³⁰

“O’nun varlığını gösteren delillerden biri de şudur: Sen toprağı kupkuru görürsün; ancak Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman canlanır ve kabarır. İşte toprağı canlandıran, elbette ölüleri de diriltir. Çünkü O, her şeye gücü yetendir.”¹³¹

“Gökten belli bir ölçüye göre su indiren de O’dur ki, Biz onunla ölü bir beldeye yeniden hayat verdik. İşte siz de kabirlerinizden böyle diriltilip çıkarılacaksınız.”¹³² “Bunların hepsi kullara rızık olsun. Biz o suyla ölü toprağı can verdik. İşte kabirlerden çıkış da böyle olacaktır!”¹³³

Hız. Peygamber yeniden dirilişı şöyle açıklamıştır: “Allah Teâlâ çiğ tanelerini andıran bir yağmur yağdırır. İnsanların çürüyen cesetleri bununla yeniden hayat bulur.”¹³⁴

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِيعُ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾

51- Eğer Biz dileseydik elbet her kasabaya bir uyarıcı gönderirdik.

127. Şûrâ, 42/28.

128. Rûm, 30/50.

129. Vâkıa, 56/68-70.

130. Hac, 22/5.

131. Fussilet, 41/39.

132. Zuhruf, 43/11.

133. Kâf, 50/11.

134. Müslim, Fiten, 116.

52- Öyleyse kâfirlere boyun eğme! Kur'ân'ı esas alarak, onlara karşı büyük bir gayretle cihâd et!

51-52. âyetlerde, Allah Teâlâ dileseydi her kasabaya bir uyarıcı gönderebileceğini, bu yüzden kâfirlere boyun eğmeyip, onlara karşı Kur'ân'ı esas alarak büyük bir gayretle cihâd etmek gerektiğini bildirmektedir. 52. âyet te, silah kullanarak savaş yerine, Kur'ân esas alınarak, oradaki hikmetli ibretli bilgileri ve iknâ edici öğüt ve irşad metodu kullanılarak yapılacak cihâdın önemine dikkat çekilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben, göklerin ve yerin sahibi olan, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan, diriltlen ve öldüren Allâh'ın, sizin hepinize gönderdiği elçisiyim. Öyleyse Allâh'a îmân edin ve O'nun sözlerine îmân eden o ümmî Peygambere de îmân edin. Ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız!”**¹³⁵

“Sabah akşam Rab'lerine, O'nun rızasını dileyerek duâ edenlerle birlikte olmaya çalış. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan başka yana çevirme. Kalbini Bizi anmaktan alıkoyduğumuz; nefsinin tutkularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye de itaat etme!”¹³⁶

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّخْجُورًا ﴿٥٣﴾

53- İki denizi birbirine salıveren O'dur. Şu tatlı ve susuzluğu giderici, bu da tuzlu ve acıdır. O, ikisinin arasına birbirine geçmelerine engel bir perde koymuştur.

53. âyette sözü edilen suyun temel kaynağı denizdir, deniz suyu tuzludur. Bunun nedeni, içindeki canlıları korumaktır. Karada yaşayan bitki ve canlılar içinse, tuzlu su zararlıdır. Bu yüzden, denizden yükselen su buharı, tuzdan arınmış olarak bulutları oluşturur ve temiz su olarak yeryüzüne iner. Denizlerden toprağa karışan sular da, toprak tarafından tuzu süzülür ve yeraltı suları olarak, bitki ve insanlara ulaşır. Burada, tuzlu su ile temizi ayıran ve bunu ayrı tutan bir engel vardır. Bu da yaratılışa dayanan “sünnetullah”tır.

135. A'râf, 7/158.

136. Kehf, 18/28.

Ünlü deniz araştırmacısı Kaptan Jacque Cousteau özetle şöyle demiştir: “Farklı deniz kütlelerini birbirinden ayıran engelleri inceliyorduk. Akdeniz ve Atlas Okyanusunu inceledik. Bu iki su kütlesi, binlerce yıldan beri Cebel-i Tarık Boğazında birleşiyordu. Bu durum, iki denizin tuzluluk, yoğunluk ve içerdikleri madde oranında eşit veya eşite yakın olmasını gerektirirken, bu iki denizin birleşme noktasında, birbirine karışmasına engel, bir su perdesinin varlığını hayretle gördük.

Aynı türdeki bir su engeli, 1962 yılında Alman ilim adamları tarafından, Aden Körfezi ile Kızıldeniz’in birleştiği, Mendeb Boğazında da bulunmuştu. Sonraki araştırmalarımızda, farklı yapıdaki bütün denizlerin birleşme noktalarında, aynı su engelini bulundğunu gördük.”

Denizlerdeki su engeli ile ilgili açıklamasından sonra, yakın arkadaş olan Dr. Maurice Bucaille, Kaptan Cousteau’a, bu keşiflerinin yeni olmadığını, çünkü bunun Kur’ân’da açıkça belirtildiğini söylemiş ve kendisine, yukarıdaki âyetle, Rahmân sûresi, 55/19, 20. âyetleri göstermişti. Bu âyetleri hayranlıkla dinleyen, Cousteau şöyle demiştir: “Modern ilmin, on dört asır geriden izlediği Kur’ân’ın, Allâh’ın sözü olduğuna tanıklık ederim”¹³⁷

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İki deniz birbirine eşit olmaz. İşte şu tatlıdır, susuzluğu giderir, içimi de hoştur; şu da tuzludur, acıdır. Bununla birlikte onların her birinden taze et yer ve takınacağınız süs eşyası çıkarırsınız. Gemilerin de suyu yara yara gittiklerini görürsün. Bütün bunlar Allâh’ın lûtfundan rızıklarınızı aramanız ve şükretmeniz içindir.”**¹³⁸

“(Onlar mı hayırlı) yoksa yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, aralarında ırmaklar akıtan ve onun için sâbit dağlar yerleştirip, iki deniz arasına bir engel koyan mı? Allah’la beraber bir tanrı mı var? Doğrusu, onların çoğu bilmiyorlar!”¹³⁹

“O, iki denizi salıverdi ki birbirine kavuşurlar. Fakat aralarında bir engel var, birbirine geçip karışmazlar.”¹⁴⁰

137. “Kur’ân’da ve İlimde Coğrafi Gerçekler”, Zafer İlim Araştırma Dergisi’nden naklen, Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, VI, 265-267.

138. Fâtır, 35/12.

139. Neml, 27/61.

140. Rahmân, 55/19-20.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۚ وَكَانَ رَبُّكَ
قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ
وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

54- İnsanı sudan yaratıp, ona soy sop ve akrabalık bağı veren de O'dur. Rabbinin her şeye gücü yeter.

55- Onlar Allâh'ı bırakıp kendilerine bir fayda ve zarar vermeyen şeylere tapıyorlar! Böylece inkârcı kişi de Rabbine karşı uğraşıp durmaktadır.

54-55. âyetlerde, insanın sudan yaratıp, ona soy sop ve akrabalık bağı veren Allâh'ın her şeye kâdir olduğu, buna rağmen insanların Allâh'ı bırakıp, insana fayda veya zarar vermeyen putlara taptıkları, bunun şeytana uymaktan başka bir şey olmadığı vurgulanmaktadır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O inkâr edenler gökler ve yer birbirine bitişik iken, onları Bizim ayırdığımızı ve canlı olan her şeyi sudan yarattığımız görmediler mi? Hâlâ îmân etmeyecekler mi?”**¹⁴¹ **“Sudan bir insan yaratıp ona bir soy bahşeden ve sıhriyet bağı ile akraba yapan O'dur. Rabbinin her şeye gücü yeter.”**¹⁴²

“Sonra da insanın soyunu, süzölmüş bir özden, değersiz bir sudan yarattı.”¹⁴³ **“Yoksa o, atılmış meniden olan bir nutfe damlası değil miydi? Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, Rabbi onu yaratıp şekillendirmişti.”**¹⁴⁴

“De ki: Allâh'ı bırakıp da bize ne bir yarar ne de bir zarar vermeyen şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra, ökçelerimiz üzerinde gerisin geri inkâra mı dönelim?”¹⁴⁵

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ
إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾

141. Enbiyâ, 21/30.

142. Nûr, 24/45.

143. Secde, 32/8.

144. Kıyâmet, 75/37-38.

145. En'âm, 6/71.

56- Biz seni ancak bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

57- De ki: “Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Ancak Rabbine varan yola girmek isteyeneye yol gösteriyorum.”

56-57. âyetlerde, Hz. Peygamber’in yalnız müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderildiği, bu hizmetine karşılık bir ücret istemediği, sadece doğru yola gitmek isteyeneye yol gösterdiği haber verilmektedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Hiç şüphesiz Biz seni bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak din ile gönderdik. Sen cehennemliklerden sorumlu değilsin.”**¹⁴⁶

“İşte o peygamberler Allâh’ın hidâyet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy! De ki: “Ben, buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Çünkü bu (Kur’ân), âlemlere bir öğütten ibârettir.”¹⁴⁷

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ ۚ وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ
عِبَادِهِ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾

58- Sen ölümsüz ve dâimâ diri olan Allâh’a güvenip dayan ve O’nu hamd ile tesbih et! Kullarının günahlarından O’nun haberdar olması yeterlidir.

58. âyette Hz. Peygamber’e, diri olan Allâh’a güvenip dayanması ve O’nu övgüyle tesbih etmesi emredilmekte, kullarının günahlarını O’nun bilmesinin yeterli olduğu belirtilmektedir.

Hamdle tesbih; “Sübhânellahi ve’l-hamdü lillâhi (Allâh’ı bütün eksik sıfatlardan tenzih ederim, her türlü övgü Allâh’a âittir)” övgü cümlesiyle yapılabilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlara kapıyı tutarak saldırın; çünkü bir kere kapıdan içeri girerseniz, onları kesinlikle yenersiniz. Eğer mü’min iseniz, yalnız Allâh’a güvenip dayanın!”**¹⁴⁸ **“O zaman sizden**

146. Bakara, 2/119.

147. En’âm, 6/90.

148. Mâide, 5/23.

iki grup bozulmaya yüz tutmuştu. Oysa Allah onların yardımcısı idi. Mü'minler yalnız Allâh'a güvenip dayansınlar.”¹⁴⁹

“İş konusunda onlarla istişâre et! Bir işi yapmaya kesin karar verince de, Allâh'a güvenip dayan. Çünkü Allah, kendine güvenip dayananları sever.”¹⁵⁰

“Andolsun, onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz. Sen Rabbinî hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol. Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et!”¹⁵¹

الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ
عَلَى الْعَرْشِ الْعَظِيمِ فَسُئِلَ بِهِ خَيْرًا ﴿٥٩﴾

59- Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan, sonra Arş'a hükmeden Rahmân'dır. Sen O'nu bilene sor!

59. âyette Yüce Allâh'ın gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yaratıp sonra Arş'a yerleştiği belirtilmekte ve bunu bir bilene sorması istenmektedir. Bir bilen (habîr) müfessirlerin çoğuna göre kitap ehlidir. **“Bilmiyorsanız, zikir ehline sorun!”** âyetinde de zikir ehli, kitap ehli olarak tefsir edilmiştir. Bu durum kitap ehlinin de kâinatın altı günde yaratıldığına inandıklarını gösterir. Nitekim Tevrat'ta şöyle denir: “Çünkü Rab gökleri, yeri ve denizi ve onlarda olan bütün şeyleri altı günde yarattı ve yedinci günde dinlendi...”¹⁵²

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş üzerine yerleşen, geceyi, durmadan kendisini izleyen gündüz ile bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları buyuruğuna boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Dikkat edin, yaratmak da, buyurmak da O'na âittir. Âlemlerin Rabbi olan Allah pek yücedir!”¹⁵³**

149. Âl-i İmrân, 3/122.

150. Âl-i İmrân, 3/159.

151. Hicr, 15/97-99.

152. Çıkış, 20/11, Tekvîn, 1 ve 2. bablar.

153. A'râf, 7/54.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾

60- Onlara, “Rahmân’a secde edin!” denildiğinde, “Rahmân da neymiş? Bize emrettiğin şeye mi secde edeceğiz?” derler ve bu durum onların nefretini artırır.

60. âyet, en önemli secde âyetlerindendir. Okuyana ve dinleyene secde etmek Hanefilere göre vâcip, diğer fakihlere göre sünnettir.

Dahhâk’tan rivâyet edildiğine göre bu âyet inince, Hz. Peygamber, Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali, Osman b. Maz’un, Amr b. Uneyse secde ettiler. Müşrikler bunların secde ettiklerini görünce alay ederek mescidin öbür tarafına doğru uzaklaşıp gittiler.¹⁵⁴

İslâm’dan önce “Rahmân”, Allâh’ın Yemen ve Yemâme taraflarında kabul edilen sıfatıydı. Bu yüzden yalancı peygamber Müseyleme, Allah’tan değil de Rahmân’dan vahiy aldığını söylüyordu. Nitekim Hicaz’ın güney kesiminde yaşayanlar, Tevrat ve İncil’i gönderen Yüce Allah için Rahmân sıfatını kullanıyorlardı. Ancak Mekke müşrikleri bu sıfatın, Allâh’ın bir sıfatı olduğuna karşı çıktılar. Hatta Mekkeli Kureyş heyeti, Hudeybiye antlaşma metnine, sırf “Rahmân” sıfatı var diye besmelenin yazılmasını da istememişlerdi.¹⁵⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: İster Allah deyin, ister Rahmân! Hangi isimle duâ ederseniz edin, en güzel isimler O’nundur! Namaz kılarken sesini çok yükseltme, çok da gizli okuma; bu ikisi arasında bir yol tut!”**¹⁵⁶ **“En güzel isimler Allâh’a âittir. O’nu o güzel isimlerle çağırın. O’nun isimleri konusunda eğriliğe sapanları bırakın! Onlar yaptıklarının karşılığını göreceklerdir!”**¹⁵⁷

“İşlerin pek zorlaşacağı, insanların secdeye çağrılacağı, ama buna güçlerinin yetmeyeceği günü düşün!”¹⁵⁸ **“Onlara: ‘Rükû edin!’ denildiği zaman rükû edemezler.”**¹⁵⁹ Bu âyet secde âyetir.

154. Elmalılı, age, VI, 81.

155. Zeki Keskin, Tarihsel Addedilen Âyetlerin Evrenselliği, İstanbul, 2008, s. 33.

156. İsrâ, 17/110.

157. İsrâ, 17/110.

158. Kalem, 68/42.

159. Mürselât, 77/48.

﴿ BÂB 6 ﴾

BURÇLAR, GÜNEŞ VE AY, GECE İLE GÜNDÜZ, SAMİMÎ MÜ'MİNLER, GÜNAH İŞLEYENLER, TEVBE EDENLER, HAYIRLI EŞ VE ÇOCUK İÇİN DUÂ, SABIR, İNKÂRCILAR

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ط وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ ۖ وَإِذَا مَرُّوا بِاللُّغُورِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخْرُوا عَلَيْهَا ضُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾
 خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبُرُ بِكُمْ رَبِّي
 لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

- 61- Gökte burçları yaratan ve oraya ışık saçan bir kandil (güneş) ile aydınlatıcı bir ay yerleştiren Allah yücelerin yücesidir!**
- 62- Yine ibret almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur.**
- 63- Rahmân'ın has kulları; yeryüzünde tevâzu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında, "Selâmetle" deyip geçerler.**
- 64- Gecelerini Rab'lerine secde ederek ve kıyama durarak geçirirler.**
- 65- Onlar şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azâbını uzaklaştır. Çünkü onun azâbı bitmez tükenmez bir azaptır."**
- 66- Orası ne kötü bir durak, ne kötü bir konaklama yeridir!**
- 67- Onlar harcama yaptıkları zaman ne israfa kaçarlarsa, ne de cimrilik ederler. Bu ikisi arasında orta bir yol tutarlar.**
- 68- Onlar Allah ile beraber başka bir ilâha tapmazlar. Allâh'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ve zinâ da etmezler. Kim bunları yaparsa günahının cezâsını çeker.**
- 69- Kıyâmet günü onun azâbı kat kat arttırılır ve orada alçaltılmış olarak sürekli kalır.**
- 70- Ancak tevbe edip îmân eden ve sâlih amel işleyenler müstesnâdır. İşte Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.**
- 71- Her kim tevbe edip sâlih amel işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allâh'a döner.**
- 72- Yine onlar yalan yere şahitlik etmezler, boş sözle karşılaştıklarında vakarla geçip giderler.**

- 73- Onlar, kendilerine Rab'lerinin âyetleri hatırlatıldığında, onlara karşı sağır ve kör kimseler gibi davranmazlar.**
- 74- Onlar şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve nesiller bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder yap!"**
- 75- İşte bunlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makâmı verilecek ve orada saygı ve selâmla karşılanacaklar.**
- 76- Orada sürekli olarak kalacaklar. Orası ne güzel bir durak ve ne güzel bir konaklama yeridir!**
- 77- De ki: "Duânız olmasa Rabbim size ne diye değer versin! Mâdemki yalanladınız. Bunun cezâsı yakanızı bırakmayacaktır!"**

61-62. âyetlerde, gökte burçları yaratanın, güneşle ayı aydınlatıcı olarak göğe yerleştirenin Allah Teâlâ olduğu, öğüt alıp şükretmek isteyenler için de gece ile gündüzün düzenli bir şekilde ardarda gelişini düşünmenin yeterli olacağı belirtilir. Yıldızların yörüngelerinde göründükleri noktalara burç denir. "Ve ceale fihâ" deki zamir en yakın olan "burûc"a gider. Burûc, burc'un çoğuludur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Andolsun ki Biz gökte birtakım burçlar yarattık ve bakanlar için onu süsledik. Ve göğü her kovulmuş şeytandan koruduk."**¹⁶⁰

"Andolsun ki Biz en yakın göğü kandillerle süsledik. Şeytanlar için bunları birer atış taneleri yaptık ve onlar için bir de alevli ateş azâbı hazırladık."¹⁶¹

"Bütün âlemlere bir uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkan'ı indiren Allâh'ın şânı ne yücedir! Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, bir çocuk edinmemiştir, mülkünde hiçbir ortağı da yoktur. Her şeyi bir ölçü ile yaratıp kaderini belirleyen de O'dur."¹⁶²

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardından gelişinde, akıl sahipleri için birçok deliller vardır."¹⁶³

160. Hicr, 15/16-17.

161. Mülk, 67/5.

162. Furkan, 25/1-2.

163. Âl-i İmrân, 3/190.

BURÇLAR

Burç; yüksek köşk, kalenin yuvarlak dört köşe veya çok köşeli çıkıntısı demektir. Bir terim olarak burç; herkesin gözüne çarpacak şekilde açık ve belli olan şeydir. Güneş sisteminde bulunan on iki takım yıldızdan her birine de burç denir. Bundan dolayı köşke de burç denmiştir. Terim olarak ise, “gökteki birtakım yıldızlara ve yıldız kümelerine burç” denir. Burçlar on iki adettir. Bunların altısı kuzeyde, altısı da güneydedir. Gök bilimciler yıldız kümelerini, her ayda ve mevsimde göründükleri şekillere göre isimlendirmişlerdir. Buna göre burçların isimleri ve tekâbül ettikleri aylar şunlardır:

1) Koç (hamel) burcu,	21 Mart - 19 Nisan.
2) Boğa (sevr) burcu,	20 Nisan - 20 Mayıs.
3) İkizler (cevzâ) burcu,	21 Mayıs - 21 Haziran.
4) Yengeç (seretân) burcu,	22 Haziran - 22 Temmuz.
5) Aslan (esed) burcu,	23 Temmuz - 22 Ağustos.
6) Başak (sünbüle) burcu,	23 Ağustos - 22 Eylül.
7) Terâzi (mîzân) burcu,	23 Eylül - 23 Ekim.
8) Akrep (akrep) burcu,	24 Ekim - 21 Kasım.
9) Yay (kavs) burcu,	22 Kasım - 21 Aralık.
10) Oğlak (cediy) burcu,	22 Aralık - 19 Ocak.
11) Kova (delv) burcu	20 Ocak - 18 Şubat.
12) Balık (hût) burcu,	19 Şubat - 20 Mart.

Yılın her ayında güneş bu burçlardan birine girer. Güneşin Koç burcuna girmesiyle ilkbahar; Yengeç burcuna girmesiyle yaz; Terâzi burcuna girmesiyle sonbahar; Oğlak burcuna girmesiyle de kış mevsimi başlar.

GÜNEŞ SİSTEMİ

Evrende en açık gözlemlenebilen sistem, güneş sistemidir. Güneş Sistemi'nde 9 ayrı gezegen ve bu gezegenlere bağlı 54 ayrı uydu yer alır. Bu gezegenler, Güneş'e olan yakınlıklarına göre; Merkür, Venüs, Dünya, Mars, Jüpiter, Satürn, Neptün, Uranüs ve Pluton'dur. Bu gezegenlerin ve 54 uydularının içinde yaşama uygun bir yüzey ve atmosfere sahip olan yegane gök cismi ise Dünya'dır.

Güneş Sistemi'nin yapısını incelediğimizde, büyük bir denge ile karşılaşırız. Gezegenleri dondurucu soğukluktaki dış uzaya savrulmaktan koruyan etki, Güneş'in "çekim gücü" ile gezegenin "merkezkaç kuvveti" arasındaki dengedir. Güneş sahip olduğu büyük çekim gücü nedeniyle tüm gezegenleri çeker, onlar da dönmelerinin verdiği merkezkaç kuvveti sayesinde bu çekimden kurtulurlar. Ama eğer gezegenlerin dönüş hızları biraz daha yavaş olsaydı, o zaman bu gezegenler hızla Güneş'e doğru çekilirler ve sonunda Güneş tarafından büyük bir patlamayla yutulurlardı. Bunun tersi de mümkündür. Eğer gezegenler daha hızlı dönseler, bu sefer de Güneş'in gücü onları tutmaya yetmeyecek ve gezegenler dış uzaya savrulacaklardı. Oysa çok hassas olan bu denge kurulmuştur ve sistem bu dengeyi koruduğu için devam etmektedir.

Bu arada söz konusu dengenin her gezegen için ayrı ayrı kurulmuş olduğuna da dikkat etmek gerekir. Çünkü gezegenlerin Güneş'e olan uzaklıkları çok farklıdır. Dahası, kütleleri çok farklıdır. Bu nedenle, hepsi için ayrı dönüş hızlarının belirlenmesi lâzımdır ki, Güneş'e yapışmaktan ya da Güneş'ten uzaklaşıp uzaya savrulmaktan kurtulsunlar. Materyalist astronomi anlayışı, Güneş Sistemi'nin kökeninin doğal fiziksel süreçlerle açıklanabileceğini, yani bu sistemin kendiliğinden ve tesadüfen oluşabileceğini öne sürer. Ancak son 300 yıldır bu konuda ortaya atılan tüm farklı teoriler birer spekülasyondan ileri gidememiştir. Güneş Sistemi'nin kökeni, materyalist bir bakış açısıyla, açıklanamayan bir sır konumundadır.

Güneş Sistemi'ndeki olağanüstü hassas dengeyi keşfeden Kepler, Galilei gibi astronomlar ise, bu sistemin çok açık bir tasarımı gösterdiğini ve Allâh'ın evrene olan hâkimiyetinin ispatı olduğunu belirtmişlerdir. Güneş Sistemi'nin yapısı hakkında önemli keşiflerde bulunan -ve "yaşamış en büyük bilimadamı" sayılan- Isaac Newton ise şöyle yazmıştır:

"Güneş'ten, gezegenlerden ve kuyruklu yıldızlardan oluşan bu çok hassas sistem, sadece akıl ve güç sahibi bir Varlık'ın amacından ve hâkimiyetinden kaynaklanabilir... O, bunların hepsini yönetmektedir ve bu egemenliği dolayısıyladır ki O'na, 'Üstün Kuvvet Sahibi Rab' denir."¹⁶⁴

Güneş Sistemi'ndeki bu muhteşem dengenin yanı sıra, üzerinde yaşadığımız Dünya gezegeninin bu sistem ve genel olarak uzay içindeki yeri de, yine kusursuz bir yaratılışın varlığını göstermektedir.

164. Michael A. Corey, *God and the New Cosmology: The Anthropic Design Argument*, Maryland: Rowman & Littlefield.

Son astronomik bulgular, sistemdeki diğer gezegenlerin varlığının, Dünya'nın güvenliği ve yörüngesi için büyük önem taşıdığını göstermiştir. Jüpiter'in konumu buna bir örnektir. Güneş Sistemi'nin en büyük gezegeni olan Jüpiter, varlığıyla aslında Dünya'nın dengesini sağlamaktadır. Astrofizik hesaplamalar, Jüpiter'in bulunduğu yörüngedeki varlığının, sistemdeki Dünya gibi diğer gezegenlerin yörüngelerinin istikrarlı olmasını sağladığını ortaya çıkarmıştır. Jüpiter'in Dünya'yı koruyucu ikinci bir işlevini ise, gezegen bilimci George Wetherill "Jüpiter Ne Kadar Özel" adlı bir makâlede şöyle açıklar:

Jüpiter'in bulunduğu yerde eğer bu büyüklükte bir gezegen var olmasaydı, Dünya, gezegenler arası boşlukta gezinen meteorlara ve kuyruklu yıldızlara yaklaşık bin kat daha fazla hedef olurdu... Eğer Jüpiter olduğu yerde olmasaydı, şu anda biz de Güneş Sistemi'nin kökenini araştırmak için var olamazdık.¹⁶⁵

Kısacası Güneş Sistemi'nin yapısı, her türlü ayrıntısıyla birlikte canlılar için özel bir tasarıma sahiptir. Bir başka deyişle, evrenin fiziksel yasaları gibi Dünya'nın uzaydaki konumu da, bu evrenin insan yaşamı için tasarlanmış olduğunu gösteren kanıtlar içermektedir. Yapılan tüm araştırmalar bu kusursuz düzenin ve tasarımın sonsuz bir güç ve akıl sahibi olan Allah tarafından yaratıldığını tasdik etmektedir. Kimi insanların bunu kavrayamamalarının nedeni ise samimî ve ön yargısız bir biçimde düşünememeleridir. Oysa samimî olarak düşünen her akıl sahibi insan, evrende hiçbir şeyin amaçsız ve başboş olmadığını, **"Biz gökyüzünü, yeryüzünü ve ikisi arasında bulunan şeyleri bâtıl olarak yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır..."** âyetiyle bildirildiği gibi, Allah tarafından canlılar için yaratılmış ve düzenlenmiş olduğunu anlar.¹⁶⁶ Bu derin kavrayış, bir başka Kur'ân âyetinde şöyle târif edilmektedir.

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün ardarda gelişinde temiz akıl sahipleri için gerçekten deliller vardır. Onlar, ayakta iken, otururken, yan yatarken Allâh'ı anarlar ve göklerin ve yerin yaratılışı konusunda düşünürler. (Ve derler ki:) 'Rabbimiz, Sen bunu boşuna yaratmadın. Sen pek yücesin, bizi ateşin azâbından koru.'"^{167 168}

165. Publishers, Inc., 1993, s. 259; G. W. Wetherill, "How Special is Jupiter?", Nature, vol. 373, 1995, s. 470.

166. Sâd, 38/27.

167. Â-i İmrân, 3/190-191.

168. <http://www.herseyhesapiledir.com/m1.htm>.

AYLA İLGİLİ ASTRONOMİK BİLGİ

Ayın çapı yaklaşık 3476 km olup, dünya çapının %27'si, yüzölçümü dünyanın yüzölçümünün %7,4'ü, hacmi ise dünya hacminin %2'si kadardır.

Ay, Güneş'ten sonra gökyüzündeki en parlak objedir. Ancak ay üzerinde gördüğümüz ışık, ayın kendisinden kaynaklanmaz. Ay, Güneş'ten gelen ışığı yansıtarak aydınlatır. Aslında Ay yüzeyi oldukça siyahtır. Dolayısıyla üzerine gelen ışığın sadece %3'ünü yansıtır. Ancak bu bile geceyi aydınlatmaya yeter. Ayın gökyüzünde görünüşü konusunda en çok göze çarpan özelliği, "Ay evreleridir" Güneş, Ay'ın sadece kendisine bakan yüzünü aydınlatabilir. Bu yüzden, Ay'ın, Dünya'nın Güneş'e bakan tarafında olması durumunda, Ay hiç görülmez. Ay'ın bu hâline "Yeni Ay" denir. Eğer Ay, Dünya'nın Güneş'e bakan yönünün tam tersinde ise, bu sefer Ay tam olarak görülür ve bu hâle "Dolunay" adı verilir. Dolayısıyla, Ay'ın bu evrelerinin izlenmesiyle zaman belirlenmiş olur. Ay'ın, iki "Yeni Ay" arasındaki hareketi yaklaşık 29 gün sürer.¹⁶⁹

Ayın yoğunluğu santimetreküpte 3,31 gramdır. Dünyanın ise 5,52 gramdır. Bundan anlaşılıyor ki, ayın yoğunluğu yaklaşık olarak bir kayanın yoğunluğuna eşittir. Belki de ayın kendisi bir kaya kütesinden ibaret olan ve merkezinde de metal bulunmayan bir küttedir. Yüzeyindeki yerçekimi dünyaya kıyasla 1/6 kadardır. Bu nedenle dünyada 120 kg ağırlığında olan bir madde ayda sadece 20 kg gelir.

Bilindiği gibi maddenin temel yapısını atomlar meydana getirir. Atom ise, proton ve nötronlardan oluşan bir çekirdek ile bunun çevresinde dönmekte olan elektronlardan oluşmaktadır. Göktaşı bombardımanına da tâbidir. Bundan başka atmosferik koruyuculuk bulunmadığı için sıcaklık ve soğukluk ölçüleri tamamen kontrolsüzdür. Ay üzerindeki ısı, güneş ışını altında 102 dereceye kadar çıkar. Gölgede ise -157 dereceye kadar düşer.

Ay, dünya etrafındaki dönmesini ortalama 27 gün, 7 saat, 43 dakika, 11,47 saniyede tamamlar. Yıldız ayı denilen bu zaman, ayın hareketindeki bazı aksaklıklar sebebiyle 7 saate kadar değişebilir.

Ayın deveranı (kendi eksenini etrafında dönmesi): Ay kendi eksenini etrafında her içtima ayında bir kere döner. Dönme müddeti, dünya etrafındaki ortalama devir müddetine tamamen eşittir. Bu dikkat çekici zamanlama ayın

169. Penn State Univer., Prof. D. Fox, Astro I Ders notları, 30.06.14 tarihinde alındı. <http://www2.astro.psu.edu/users/dfox/A001/Notes/lec02.html>.

dünyaya hep aynı yüzünü göstermesine yol açar. Dünyanın yer çekimi ayı kendi yörüngesinden çıkaracak kadar güçlü değildir. Fakat muhtemelen bu yer çekimi bir zamanlar ayı kendi eksenini etrafında döndürecek kadar güçlü idi.

Ay devreleri: Ayın devamlı değişen yarı kısmı güneş tarafından tamamıyla ve sürekli ışıklandırılmaktadır. Dünya etrafında döndüğünde dünyaya bakan yüzü, güneş ışıklarına girer ve terk eder. Buna göre de görünümü değişir. Yeni ayda, yani ay güneş ile konjeksiyon hâlindeyken (takriben dünya ile güneş arasındayken) ayın görünen tarafına güneş ışınları vurmaz. Böylece, yeni ay, dünyadan görülemez. Yeni aydan birkaç gece sonra, ayın güneş ışığına tâbî yarım kısmının kenarı, ince bir hilâl şeklinde güneşin batışından kısa bir zaman sonra gözükmeye başlar. Buna “büyüyen hilâl” denir. Halk arasında ise yeni ay ismi verilir. Bir hafta kadar bir zaman içerisinde ayın diskinin yarısı aydınlanır. Yeni aydan, yani hilâl başlangıcından yaklaşık iki hafta sonra ay, güneşle 180 derecelik bir açıya girer. Böylece dünya göğünde güneşe tam rastlayan ay yuvarlağının yarısı aydınlanır. Buna dolunay denir. Ay bütün fazlarını bir tek ay günü içerisinde tamamlar. Bu zaman esnasında ay üzerindeki bir müşâhit güneşin doğudan yavaşça kalktığını ve göğü 15 dünya gününden az bir zaman içerisinde geçerek batı istikâmetinde battığını görür. Ayın dünyaya bakan tarafı, parlak bir gezegen olan dünya tarafından geceleyin aydınlatılır. Ay göğünde dünya devamlı görülür. Yıldızlar doğudan batıya doğru yavaşça ilerlerler. Dünyanın fazları ise ayın fazlarının tamamıyla tersinedir.

Keşfi yapan araştırmacılar, Dünya'nın tek uydusu Ay'da iki ayrı türden su bulunduğunu belirterek, bunlardan birinin Ay yüzeyine çarpan buzdan meydana gelmiş göktaşları gibi bir dış kaynaktan geldiğini, diğerinin de tamamen Ay kaynaklı olduğunu düşünüyor.¹⁷⁰

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ
الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾

63- Rahmân'ın has kulları; yeryüzünde tevâzu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında, “Selâmetle” deyip geçerler.

63. âyetten itibâren 74. âyete kadar, 11 âyette, Allâh'ın samimî ve ihlâslı kullarının özellikleri ve bunların mükâfatı açıklanır. İlk olarak 63. âyette bu gibi samimî mü'minlerin yeryüzünde mütevâzı bir şekilde yürüdükleri ve kendilerine câhilce sataşan biri olduğunda "selâmetle" deyip, ona ağır sözler söylemeden geçip gittikleri vurgulanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü sen ne yeri yarabilirsin, ne de boyca dağlara yetişebilirsin!"**¹⁷¹ "(Kurtuluşa erenler) boş söz ve yararsız şeylerden kaçınırlar."¹⁷²

"Onlar boş bir söz işittiklerinde, ondan yüz çevirirler ve bu sözün sahiplerine: 'Bizim işimiz bize, sizin işiniz size. Size selâm olsun! Biz kendini bilmezlerle düşüp kalkmak istemiyoruz.' derler."¹⁷³

Ebû Hüreyre ؓ'ten rivâyete göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: **"Kâmet getirildiği zaman namaza koşarak değil, ağır başlı bir şekilde sükûnetle yürüyerek geliniz. Yetişebildiğiniz kadarını imamla birlikte kılınız; yetişemediğiniz rekâtları da kendiniz tamamlayınız."**¹⁷⁴

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾

64- Gecelerini Rab'lerine secde ederek ve kıyama durarak geçirirler.

65- Onlar şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azâbını uzaklaştır. Çünkü onun azâbı bitmez tükenmez bir azaptır."

66- Orası ne kötü bir durak, ne kötü bir konaklama yeridir!

64-66. âyetlerde, samimî ihlâslı mü'minlerin gece ibadeti ile meşgul olukları, cehennem azâbından korunmak için Allâh'a duâ ettikleri, cehennemin kötü bir konaklama yeri olduğu belirtilmiştir.

171. İsrâ, 17/37.

172. Mü'minûn, 23/3.

173. Kasas, 28/55.

174. Buhârî, Ezân, 20-21, Cuma, 18; Müslim, Mesâcid, 151-155.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar geceleri pek az uyurlar, şehirlerde istiğfâr ederler.”**¹⁷⁵ **“Yanları yataklarından uzaklaşır.”**¹⁷⁶ **“Yoksa o, gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibadet eden, âhîretten korkan ve Rabbinin rahmetini uman gibi midir?”**¹⁷⁷

“Şüphesiz ki Rabbin senin, gecenin üçte ikisinden daha azında, yarısında ve üçte birinde kalkıp namaz kıldığını; seninle birlikte bulunanlardan da bir topluluğun böyle yaptığını biliyor.”¹⁷⁸

“Onlar ayakta iken, otururken ve yanları üzere yatarken Allâh’ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler ve (şöyle derler): ‘Ey Rabbimiz! Sen bütün bunları boş yere yaratmadın. Seni tesbih ve tenzih ederiz. O hâlde bizi ateş azâbından koru! Ey Rabbimiz! Sen kimi cehennem ateşine sokarsan, onu elbette perişan etmişsindir. Zâlimlerin yardımcısı da yoktur!’”¹⁷⁹

“De ki: ‘Bu gerçek Rabbinizden gelmiştir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin!’ Şüphesiz Biz zâlimlere, alevleri kendilerini çepeçevre kuşatacak korkunç bir ateş hazırladık. Onlar susayıp da su istediklerinde, kendilerine tıpkı erimiş mâden gibi, yüzleri kavuran bir su verilecektir. O, ne kötü bir içecek ve cehennem de ne kötü bir konaklama yeridir!”¹⁸⁰

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

67- Onlar harcama yaptıkları zaman ne israfa kaçarlardı, ne de cimrilik ederler. Bu ikisi arasında orta bir yol tutarlardı.

67. âyette, Allah yolunda harcamada ifrat ve tefritten sakınarak, orta yolun izlenmesi istenir. İslâm, hayrı, sadakayı ve yardımlaşmayı teşvik etmiş, fakat bunun ölçülü yapılmasını istemiş ve “işlerin en hayırlısı orta olanıdır” ölçüsünü koymuştur.¹⁸¹

175. Zâriyât, 51/17, 18.

176. Secde, 32/16.

177. Zümer, 39/9.

178. Müzzemmil, 73/20.

179. Âl-i İmrân, 3/191-192.

180. Kehf, 18/29.

181. Bk. İsrâ, 17/29; Ahmed bin Hanbel, V, 194; İbn Kesir, Muhtasar, II, 639.

İSRAF

Sözlükte aşırı gitmek, sınırı aşmak, yanılmak, gâfil olmak anlamlarına gelir. Bir terim olarak; inanç, söz, fiil ve davranışta din, akıl veya örfün uygun gördüğü ölçülerin dışına çıkmaktır. İmam Gazâlî'ye göre ma'rufa uygun harcama "cömertlik", ma'rufun altındaki harcama "cimrilik", üstünde ki harcama ise "israf" sayılır.¹⁸²

İsraf genel anlamda herhangi bir şeyde sınırını aşmaktır. İnfakta israf, harcamada sınırını aşırmaktır. Harcama ya bir zarûret veya bir ihtiyaç ya da bir güzellik için yapılır. Zarurî olan masraf yapılmayınca yaşamak mümkün olmaz; mesela ölmeyecek kadar yemek bir zarûrettir. İhtiyaç duyulan bir harcama yapılmazsa güçlük çekilir; mesela doyacak kadar yemek, ihtiyaçtır. Güzelleştirme için yapılacak masraf yapılmazsa, güzel olmaz; hoş yemek gibi.

Fert veya toplumun kendi kazancına göre bu derecelerden bir sınırı vardır. Şu hâlde ne zarûret, ne ihtiyaç ve ne de güzelleştirme için olmayan yararsız, zararlı, meşrû olmayan şeyler için yapılan harcamalar herkes için israf olduğu gibi, insanların çok sıkıntıda olduğu, ihtiyaç içinde kıvrandığı yer ve zamanlarda fazla yiyip içmek de güzel değil, israf sınırına girebilir. İyilik ve yarar sağlayan şeylere harcamak ise boşa harcamak değil, üretmek olacağından israf olmaz. Rahmân'ın kulları faydasız, hayırsız yere sarf etmezler. وَلَمْ يَفْتُرُوا Ancak "hakkını da kısmazlar, cimrilik de yapmazlar.", وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا "bu ikisi arası denk olur." İşte iktisat denilen de budur. İstiva (denk olma)dan seva (eşit) olduğu gibi, istikâmet (doğru hareket)ten kavam (kıvam) iki ucun denk yapılmasıdır ki, buna muvazene dahi deriz.¹⁸³

Kur'ân-ı Kerîm'de 23 kadar âyette israfın yasaklandığı ve Allâh'ın israf edenleri sevmediği belirtilir. **"Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz. Çünkü Allah israf edenleri sevmez."**¹⁸⁴ âyetiyle, **"Onlar harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında bir yol tutarlar."**¹⁸⁵ âyeti bunlardandır..

Yetime âit malın verimli ve kârlı şekilde işletilmesi, israf edilmemesi, velînin ihtiyaç sahibi olması durumunda, sadece ihtiyaç kadar yararlanabileceği şöyle belirtilir:

182. Gazâlî, İhyâ, terc., III, 259 vd.

183. Elmalılı, age, VI, 87, 88.

184. A'râf, 7/31; En'âm, 6/141.

185. Furkan, 25/67.

“Evlence çağına gelinceye kadar yetimleri gözetip deneyin. Onların akılcı olgunlaştıkları rüşd hâlini görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler de mallarına sahip olacaklar diye, onların mallarını israf ederek, tez elden yemeyin! Zengin olan, onların mallarını yemekten çekinsin, yoksul olan da örfe uygun olarak yesin! Onlara mallarını teslim ettiğiniz zaman da yanlarında şâhit bulundurun! Hesap görücü olarak Allah yeter.”¹⁸⁶

Tarımla uğraşanların da israftan kaçınması gerekir. “(Meyve ağaçları ve tarım ürünleri) **meyve verdiği zaman meyvesinden yeyin. Hasat edildiği gün de hakkını** (zekât ve sadakasını) **verin, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.”**¹⁸⁷

Diğer yandan malını gereksiz yere saçıp savuranlar “şeytanın kardeşleri” olarak nitelendirilmiştir.¹⁸⁸

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: “İsraf ve böbürlenmeye düşmeksiniz yiyiniz, içiniz, bağışta bulununuz, giyiniz. Çünkü Allah, kulunun üzerinde nîmetinin eserini görmek ister.”¹⁸⁹ “İnsana belini doğrultacak birkaç lokma yeter. Eğer mutlaka yemesi gerekli ise, mîdesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içmeye, üçte birini de nefes almaya ayırsın!”¹⁹⁰

İktisatla itidâl zihniyeti arasındaki ilgi İbn-i Haldûn’un (ö. 809/1406) üzerinde önemle durduğu bir konudur. Ona göre servetin artması lüks ve israf temayülleri artırır. İsraf zihniyetinin uyanması halk tabakaları arasında gerginliklere yol açar. Şehir nüfusunun artması ve ifrat cereyanlarının yayılması, ahlâk anlayışını sarsar ve milletlerin zayıflamasına sebep olur.¹⁹¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**Ey Âdemoğulları! Namaz kıldığınız her yerde güzel elbiselerinizi giyin. Yiyin, için, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.”**¹⁹²

“Allâh’ın, lûtfundan kendilerine verdiği şeylerde cimrilik edenler, sakın bu tutumlarının kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar! Hayır, bu kendileri için kötüdür. Çünkü cimrilik ettikleri şeyler,

186. Nisâ, 4/6.

187. En’âm, 6/141.

188. Bk. M. Fuad Abdülbâki, age, “İsraf” mad.; İsrâ, 17/26, 27.

189. Buhârî, Libâs, 1; İbn Mâce, Libâs, 23; Nesâî, Zekât, 66.

190. Tirmizî, Zühd, 47; Ahmed bin Hanbel, IV, 132.

191. Bk. Feridun Ergen, İktisat, s. 40.

192. A’râf, 7/31.

kıyâmet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mîrası Allâh'a âittir. Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır.”¹⁹³

“Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanmış olursun ve kaybettiğinin özlemini çeker durursun! Şüphesiz ki Rabbin dilediği kimsenin rızkını genişletir ve dilediğini de daraltır. Çünkü O, kullarının durumunu çok iyi bilen ve her şeyi görendir.”¹⁹⁴

Hz. Peygamber'in israfla ilgili bâzı hadislerinde şöyle buyrulur: “İktisatlı hareket eden yoksul düşmez.”¹⁹⁵ “İyi bir hayat sürmek, iyi davranmak ve iktisatlı hareket etmek peygamberliğin yirmibeşte biridir.”¹⁹⁶

“Veren el alan elden hayırlıdır. Yardım etmeye geçimini üstlendiğin kimselerden başla. Sadakanın hayırlısı ihtiyaç fazlası maldan verilendir. Kim iffetli davranıp, insanlardan bir şey istemezse, Allah onu kimseye muhtaç etmez. Kim de tok gözlü olursa Allah onu zengin kılar.”¹⁹⁷

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾

68- Onlar Allah ile beraber başka bir ilâha tapmazlar. Allâh'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ve zinâ da etmezler. Kim bunları yaparsa günahının cezâsını çeker.

69- Kıyâmet günü onun azâbı kat kat arttırılır ve orada alçaltılmış olarak sürekli kalır.

70- Ancak tevbe edip îmân eden ve sâlih amel işleyenler müstesnâdır. İşte Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.

193. Âl-i İmrân, 3/180.

194. İsrâ, 17/29-30.

195. Ahmed bin Hanbel, I, 447.

196. Ebû Dâvûd. Edeb, 2; Tirmizî, Birr, 66.

197. Buhârî, Zekât, 18; Müslim, Zekât, 94-97, 106.

68-70. âyetlerin Medîne’de indiği nakledilmiştir. Abdullah bin Mes’ud ’ten rivâyete göre, Hz. Peygamber’e büyük günahlar sorulunca; a) Seni yarattığı hâlde, Allâh’a eş koşman, b) Doyuramama korkusuyla çocuğunu öldürmen, c) Sana güvenen komşu kadını ile zinâ etmen. Bu cevapları onay niteliğinde bu âyetler inmiştir.¹⁹⁸

İbn-i Abbâs’tan rivâyet edildiğine göre, Medîne’de müşriklerden bir grup Hz. Muhammed’e gelerek çok cinâyet işlediklerini ve çok zinâ yaptıklarını, kendileri için çıkış yolu olup olmadığını sormaları üzerine önce, tevbe edip sâlih amel işleyen için haksız yere birini öldürmenin ve zinânın bağışlanma kapsamına girebileceğini bildiren yukarıdaki âyetler inmiş, daha sonra da günahkâr mü’mine en çok ümit veren şu âyet nâzil olmuştur: **“De ki: Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım! Allâh’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. O, gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”**¹⁹⁹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mescidler şüphesiz Allâh’ındır. Sakın Allah ile beraber başka birisine ibadet etmeyin!”**²⁰⁰

“Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Biz onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahtır. Zinâyâ yaklaşmayın; çünkü o pek çirkindir ve kötü bir yoldur. Haklı bir sebep olmadıkça, Allâh’ın haram kıldığı bir cana kıymayın! Bir kimse haksız yere öldürülürse, Biz onun velisine bir yetki vermişizdir. O da kısas uygulamasında aşırı gitmesin. Çünkü ona bu yetki verilmekle yardım olunmuştur.”²⁰¹

“Onlara Âdem’in iki oğlunun (Hâbil ile Kâbil’in) gerçek haberini anlat. Hani ikisi de birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, diğerine), “Andolsun seni öldüreceğim!” dedi. Diğer de şöyle dedi: “Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder. Sen beni öldürmek üzere, bana elini kaldıracak olsan bile, ben yine de sana elimi kaldırmam! Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım. Böylece hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenerek cehennemlik olmanı isterim. İşte zâlimlerin cezâsı budur.” Sonra,

198. Buhârî, Tefsir, 25/2.

199. Zümer, 39/53. Bk. İbn Kesîr, Muhtasar, II, 639.

200. Cin, 72/18.

201. İsrâ, 17/31-33.

benliği onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü. Bu yüzden de kaybedenlerden oldu.”²⁰²

“(Allah onlara) diyecek: ‘Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan topluluklarıyla birlikte girin cehennem!’ Oraya giren her topluluk, kendi taraftarlarına lânet edecek. Sonunda hepsi birbiri ardından orada toplanınca, sonra girenler daha önce girenler için: ‘Ey Rabbimiz! İşte bizi bunlar yoldan çıkarmışlardı. Sen onlara cehennem azâbını iki kat fazla ver.’ diyecekler. O da şöyle diyecek: ‘Hepinize iki kat azap var. Ama siz (bunu) bilmiyorsunuz.’”²⁰³

“Onlar yeryüzünde (Allâh’ı) âciz bırakacak değildirler. Onlar için Allah’tan başka dostlar da yoktur. Onların azapları katlanarak artacaktır. Çünkü onlar gerçeği ne işitebiliyorlar ne de görebiliyorlardı!”²⁰⁴

“Şüphesiz ki Allah kendine ortak koşulmasını bağışlamaz; ama dilediği kimsenin şirk dışındaki günahlarını bağışlar. Allâh’a şirk koşan, büyük bir günah işleyerek Allâh’a iftira etmiş olur.”²⁰⁵

BÜYÜK GÜNAHLAR

Arapça’da kebîre (çoğulu kebâir) kelimesi ile ifâde edilen büyük günahlar, hakkında korkutucu bir âyet veya sağlam hadis bulunan, işleyenin dünyada veya âhirette cezâya uğramasına sebep olan günahlardır.

Ehl-i sünnet inancına göre büyük günah işleyen kimse, bu günahın haramlığını inkâr etmediği sürece günahkâr mü’min sayılır. Kısaca büyük günah kişiyi dinden çıkarmaz. Günahın durumuna ve çeşidine göre, uygun tevbe yoluna yönelirse, Allah Teâlâ kendisini bağışlayabilir.

Bir hadiste büyük günahlar üç olarak zikredilmiştir. “Size büyük günahların en büyüklerinden haber vereyim mi? Onlar; Allâh’a ortak koşmak, ana-babaya âsî olmak ve yalancı şahitlik etmektir.”²⁰⁶ Başka bir hadiste bu sayı yediye çıkar: “Helâk edici yedi gûnahtan sakınınız. Sahâbenin bunlar nelerdir? Sorusuna Hz. Peygamber şu cevabı vermiştir: Allâh’a ortak koşmak, sihir yapmak, haksız yere adam öldürmek, ribâ (fâiz) yemek, ye-

202. Mâide, 5/27-30.

203. A'râf, 7/38.

204. Hûd, 11/20.

205. Nisâ, 4/48.

206. Buhârî, Edeb, 6; Müslim, İman, 38; Tirmizî, Tefsir, 5.

tim malı yemek, şiddet zamanında savaştan kaçmak, iffetli ve îman sahibi bir kadına zinâ iftirasında bulunmaktır.”²⁰⁷ Başka hadislerde bu yedi günaha şunların da eklendiği görülür: Ana-babaya itaatsizlik, zinâ etmek, yalancı şahitlik yapmak, Mescid-i Haram’da günah işlemek ve yalan yere yemin etmek.²⁰⁸

Küfür ve şirk dışındaki bir büyük günahı işleyen kimse, bunu helâl saymadığı sürece, günahından dolayı küfre düşmez. Belki fâsık ve âsî mü’min olur. Bu kimse için ölünceye kadar tevbe kapısı açıktır. Yüce Allah onu âhирette dilerse bağışlar, şefaаt olunmasına izin verir. Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyrulur: **“Şüphe yok ki, Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar.”**²⁰⁹ **“Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, diğer kusurlarınızı örter ve sizi güzel bir makâma koyarız.”**²¹⁰

Ebû Zer el-Gıfârî ؓ’ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ ile arasında şu konuşma geçmiştir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur deyip de bu inancı üzere ölen kimse cennete girer. “Ebû Zer, “O kişi zinâ etse, hırsızlık yapsa da mı?” diye sormuş. “Evet zinâ etse, hırsızlık yapsa da cennete girer.” cevabını vermiştir. Ebû Zer, soruyu üç kez tekrar edip, aynı cevabı alınca, dördüncü sorusunda Allah elçisi, “Ebû Zer bu durumdan hoşlanmasa bile o kimse cennete girecektir.” buyurmuştur.²¹¹

Yukarıda açıkladığımız büyük günahların dışında kalan günahlar konusunda, bunların çeşitli amel ve vesilelerle bağışlandığını bildiren hadisler vardır.

Hz. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Büyük günah işlenmediği sürece, beş vakit namaz ile cuma namazı, diğer cumaya, bayram namazı diğer bayram namazına kadar, arada işlenen günahlara kefârettir.”²¹²

“Sizden birisinin kapısı önünden bir nehir geçse, günde beş kere yıkanrsa kir kalır mı? “Hayır” dediler. İşte beş vakit namaz da böyledir. Suyun kirleri temizlediği gibi günahları temizler.”²¹³

207. Buhârî, Vesâyâ, 23; Müslim, İman, 38; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10.

208. Bk. Buhârî, Edeb, 6; Eymân, 16; Müslim, İman, 38; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10; Tirmizî, Tefsir, 5.

209. Nisâ, 4/48, 116.

210. Nisâ, 4/31; bk. Necm, 53/32; Zümer, 39/53.

211. Buhârî, Tevhid, 33; Rikâk, 16; Müslim, İman, 40; Tirmizî, İman, 18.

212. Müslim, Tahâre, 14, 16; Tirmizî, Mevâkît, 46; İbn Mâce, Tahâre, 79, 106.

213. Buhârî, Mevâkît, 6; Müslim, Mesâcid, 283.

Abdullah bin Mes'ud ؓ'ten şöyle dediği nakledilmiştir: “Bir kadınla zinâ dışında olanları yapan bir adam, Hz. Peygamber'e gelerek bunun kefâretini sordu. Arkasından Allah Teâlâ, **“Gündüzün iki ucunda ve gece-nin ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahla-rı) yok eder.”**²¹⁴ âyetini indirdi. Bu kişi dedi ki: Bu yalnız benim için mi? Rasûlullah buyurdu: Ümmetimden bu gibi günahları işleyen kimseler için.”²¹⁵

Huzeyfe ؓ'ten rivâyete göre Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Bir kim-senin ailesi, malı, çocukları ve komşusu ile ilgili fitnesine; namazı, orucu, sadakası, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münkeri kefâret olur.”²¹⁶

Yukarıdaki 70. âyete göre, kim bütün bunlara dünyada kesin tevbe eder-se, Allah tevbesini kabul edebilir. Bu âyet, zinâ edenin ve katl suçu işleye-nin tevbesinin geçerli olduğunu gösterir. Bu âyet, Nisâ sûresindeki, **“Kim bir mü'mini kasten öldürürse, onun cezâsı, içinde sürekli kalacağı cehennemdir.”**²¹⁷ âyeti ile çelişmez. Bu âyetin Medîne'de inmiş olması da sonucu değiştirmez, çünkü Nisâ sûresindeki âyet mutlak olup, tevbe etme-yen kimseye hamledilir.

Diğer yandan ehl-i sünnet, büyük günah işleyeninin durumunun Allâh'ın dilemesine bağlı olarak affedilebileceğini kabul eder.

İbn-i Abbâs'a, **“Bir mü'mini kasten öldüren...”**²¹⁸ âyeti ile yukarıda-ki 25/68-70 arası âyetler arasındaki ilişki sorulunca, şöyle cevap vermiştir: Bu sonuncu âyetler indiği sırada, Mekke halkı olarak bizler Allah'tan yüz çevirir, Allâh'ın haram kıldığı cana kıyar ve zinâ ederdik. Bu yüzden Allah, **“Ancak tevbe eden, îmân eden ve iyi bir amel işleyen bunun dışın-dadır...”**²¹⁹ âyetlerini indirmiştir.”²²⁰

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾

71- Her kim tevbe edip sâlih amel işlerse, şüphesiz o, tevbe-si kabul edilmiş olarak Allâh'a döner.

214. Hûd, 11/114.

215. Buhârî, Mevâkît, 4, Tefsir, Hûd, 11/6; Ahmed bin Hanbel, I, 386.

216. Buhârî, Mevâkît, 4.

217. Nisâ, 4/93.

218. Nisâ, 4/93.

219. Furkan, 25/70.

220. Buhârî, Tefsir, 25/3.

71. âyetinde, tevbe edip, arkasından sâlih ameller işlemeye devam edenlerin tevbesi kabul edilmiş olarak Allâh'a döneceği haber verilerek, tevbe kapsamının daha da genişletildiği görülür.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar bilmediler mi ki, kullarından tevbe kabul eden ve sadakaları alan Allah’tır.”**²²¹ **“De ki: Ey kendileri aleyhinde aşırı giden kullarım! Allâh’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”**²²²

“Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi güzel bir yere sokarız.”²²³

“Ancak tevbe edip durumunu düzeltenler ve gerçeği açıkça söyleyenler bunun dışındadır. İşte ben, onların tevbelerini kabul ederim. Çünkü ben, tevbeleri çok kabul eden, çok merhamet edenim. Ama âyetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak can vermiş olanlara gelince; işte Allâh’ın, meleklerin ve insanların lâneti onların üzerinedir! Onlar sürekli olarak o lânetin içinde kalırlar; ne azapları hafifletilir ne de onlara göz açtırılır!”²²⁴

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ^{٧٢} وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾
وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

72- Yine onlar yalan yere şâhitlik etmezler, boş sözle karşılaştıklarında vakarla geçip giderler.

73- Onlar, kendilerine Rab’lerinin âyetleri hatırlatıldığında, onlara karşı sağır ve kör kimseler gibi davranmazlar.

72-73. âyetlerde, Allâh’ın samimî ve ihlaslı kullarının yalan yere şâhitlik etmedikleri, kendilerine boş söz söyleyen ve kötü davranışta bulunan olursa, yüzçevirip ağırbaşlılıkla yanlarından ayrılacakları, Allâh’ın âyetlerini işitince onlara karşı kör ve sağır gibi davranmadıkları belirtilir.

221. Tevbe, 9/104.

222. Zümer, 39/53.

223. Nisâ, 4/31.

224. Bakara, 2/160-162.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bu böyledir. Kim Allâh’ın hürmet edilmesini emrettiği şeylere saygı gösterirse, bu, Rabbi katında kendisi için daha hayırlıdır. Haram oldukları bildirilenler dışındaki hayvanlar, size helâl kılındı. Artık putlara tapınma pisliğinden kaçınınız ve yalan sözden sakının!”**²²⁵ **“Onlar boş söz ve yararsız şeylerden kaçınırlar.”**²²⁶

“Mü’minler o kimselerdir ki Allah anıldığında kalpleri ürperir, kendilerine O’nun âyetleri okunduğu zaman, bu onların îmanlarını artırır ve yalnız Rab’lerine güvenip dayanırlar.”²²⁷ **“Onlar, Rahmân olan Allâh’ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.”**²²⁸

“Bizim âyetlerimize öyle kimseler îmân eder ki, o âyetlerle kendilerine öğüt verildiği zaman, hiç büyüklenmeden secdeye kapanırlar ve Rab’lerini hamdederek tesbih ederler.”²²⁹

Ebû Bekre Nüfey İbnü'l-Hâris ؓ'ten rivâyete göre, bir gün Allâh'ın Rasûlü etrafında bulunan sahâbeye: “Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?” diye üç defa sormuştu. Sahâbenin: “Evet yâ Rasûlallah!” demesi üzerine şöyle buyurmuştur: “Bunlar Allâh’a şirk koşmak, ana-babaya itaatsizlik etmek” buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrularak: “İyi dinleyin! Bir de yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmaktır.” buyurmuş ve bu sözü o kadar çok tekrar etmişti ki, sahâbe onun üzülmesini istemediği için, ‘keşke sussa’ diye arzu etmişti.²³⁰

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

74- Onlar şöyle derler: “Ey Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve nesiller bağışla ve bizi takvâ sahipleri-ne önder yap!”

225. Hac, 22/30.

226. Mü’minûn, 23/3.

227. Enfâl, 8/2.

228. Meryem, 19/58.

229. Secde, 32/15.

230. Buhârî, Şehâdât, 10, Edeb, 6, İsti’zân, 35, İstîtabeti'l-mürteddîn, 1; Müslim, İman, 143.

74. âyetle takvâ sahipleri Allâh'ın korumasıyla, cehennem azâbından korunan mutlu kimselerdir. Bunların Allah Teâlâ'dan göz aydınlığı olacak iyi bir eş ve nesiller, kendilerinin de takvâ sahiplerine önder olabilecek bir yeteneğe kavuşmak için duâ ettikleri belirtilir.

Âyetteki imam; başkan, öncü, kendisine uyulan kimse demektir. Yalnız muttaki olmak değil, muttakilerin önderi olmak arzusu ne büyük gâye, ne kutsal bir düşünce ve idealdir. Bundan yüksek bir fikrî ilerleme, yüce gâye düşünülemez.²³¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu güçlülükle karnında taşıdı ve güçlülükle doğurdu. Onun ana karnında taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürer. Sonunda insan olgunluk çağına erişip, kırk yaşına ulaşınca der ki: “Ey Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nîmetlerine şükretmemi ve senin hoşnut olacağın iyi ameller işlememi gönlüme ilham et! Benim için de zürriyetim içinde iyiliği devam ettir. Doğrusu ben tevbe edip Sana yöneldim ve ben gerçekten müslümanlardanım.”**”²³²

Hadiste şöyle buyurulmuştur: “Âdemoğlu vefât edince amel defteri kapanır. Ancak üç kişinin amel defteri müstesnâdır: Sadaka-i câriye sahipleri, istifâde edilen ilim, kendisine duâ eden hayırlı evlat bırakanların amel defteri açık kalır.”²³³

أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾
خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾

75- İşte bunlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makâmı verilecek ve orada saygı ve selâmla karşılanacaklar.

76- Orada sürekli olarak kalacaklar. Orası ne güzel bir durak ve ne güzel bir konaklama yeridir.

75-76. âyetlerde sözü edilen nîmetlerin, önceki âyetlerde nitelikleri belirtilen samimî mü'minlere sabrettikleri için verileceği belirtilir.

231. Elmalılı, age, VI, 89.

232. Ahkâf, 46/15.

233. Müslim, Vasiyet, 14; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 14; Tirmizî, Ahkâm, 36.

Bu âyetler, yukarıdaki 63. âyetteki “Rahmân'ın kulları...” mübtedası-
nın haberidir. Ondan sonra gelen âyetler, onun sıfatları olur.²³⁴ Âyetle sö-
zü edilen bu güzel karşılanma, cennetteki melekler veya birbiri tarafından
olacaktır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sabret! Çünkü Allah iyi davranan
ve işini güzel yapanların emeğini boşa çıkarmaz.”**²³⁵ **“Sizi Bize yak-
laştıracak olan ne malınız ne de çocuklarınızdır. Ancak îmân edip
iyi amel işleyen müstesnâdır. İşte onlar için, yaptıklarına karşılık
kat kat mükâfat vardır. Onlar cennetin yüksek köşklerinde güven
içinde olurlar.”**²³⁶

**“Rab’lerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete
sevk edilirler. Sonunda oraya varıp da kapıları açıldığında, cenne-
tin bekçileri onlara: ‘Selâm size, hoş geldiniz! Artık temelli kalmak
üzere girin buraya!’ derler. Onlar da: ‘Verdiği sözü yerine getiren ve
bizi bu cennet yurduna yerleştiren Allâh’a hamd olsun! Artık cen-
netin dilediğimiz yerinde otururuz.’ derler. Bak, çalışanların mükâ-
fatı ne güzel!”**²³⁷

**“Mutlu olanlara gelince, onlar cennettedirler. Onlar da -Rabbinin
dilemesi dışında- gökler ve yer durdukça orada sürekli olarak kalır-
lar. Bu nîmetler, bitmez tükenmez bir lûtuftur.”**²³⁸

**“Orada onlara hiçbir yorgunluk dokunmayacak ve oradan çıkıla-
rılacak da değillerdir.”**²³⁹

قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ۚ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ
لِزَامًا ﴿٧٧﴾

**77- De ki: “Duânız olmasa Rabbim size ne diye değer ver-
sin! Mâdemki yalanladınız. Bunun cezâsı yakanızı bırak-
mayacaktır!”**

234. Bk. Celâleyn, Furkan, 25/63.

235. Hûd, 11/115.

236. Sebe’, 34/37.

237. Zümer, 39/73.

238. Hûd, 11/108.

239. Hicr, 15/48.

77. âyette, Allâh'a duâ etmenin önemi vurgulanır. Duâ sözlükte; çağır-mak, istemek, dilemek demektir. Dînî bir terim olarak, Yüce Allâh'a samimî olarak yönelip, O'ndan istek ve dilekte bulunmak anlamına gelir.

Duâ kulun Rabbi ile irtibatını sağlayan bir ibadettir. Hadiste, *“Allah ka-tında duâdan daha üstün, fazîletli bir şey yoktur.”*²⁴⁰ buyurulmuştur.

DUÂNIN ÖNEMİ

Duâ ihtiyâcı insanda yaratılıştan gelir. Ânî sıkıntı ve felâket sırasında in-sanın ilk aklına gelen çâre, gücünü aşan olay karşısında daha güçlü olan var-lığa, inandığı ilâha duâ ile sığınmaktır. Âyette şöyle buyrulur: **“İnsana bir zarar dokunduğu zaman yanı üzere yatarken, otururken veya ayak-ta iken Bize yalvarır, ama Biz onun sıkıntısını giderince sanki ken-disine dokunan bir zarardan ötürü, Bize hiç yalvarmamış gibi dav-ranır. İşte aşırı gidenlere yaptıkları iş böyle süslü gösterilmiştir.”**²⁴¹

Duâ ile ilgili kimi hadisler: *“Allah katında duâdan daha şerefli bir şey yoktur.”*²⁴² *“Duâ ibadetin özüdür.”*²⁴³ *“Biriniz duâ edeceği zaman Allâh'a hamd ve sena ile başlasın, Rasûlü'ne salevât getirsin ve bundan sonra ar-tık dilediği duâyı yapsın.”*²⁴⁴ Hz. Peygamber'e, mü'minler için duâ etmesi bildirilmiştir. *“Ey Peygamber, mü'minlere duâ (salât) et, çünkü senin duân onlar için huzur ve sükûnettir.”*²⁴⁵

240. Tirmizî, Deavât, 1.

241. Yûnus, 10/12; ayrıca bk. Lokmân, 31/32; Mü'minûn, 23/60; Bakara, 2/186, 286; Enbiyâ, 21/83, 89; A'râf, 7/23; Yûsuf, 12/101.

242. Tirmizî, Deavât, 1; İbn Mâce, Duâ, 1.

243. Tirmizî, Bakara Sûresi tefsîri, 16.

244. Ebû Dâvûd, Salât, 358; Tirmizî, Deavât, 65.

245. Tevbe, 9/103.

سُورَةُ الشُّعَرَاءِ

ŞUARÂ SÛRESİ

Şuarâ sûresi 227 âyettir. Mekke döneminde Vâkıa sûresinden sonra inmiştir. 97 ve 224-227 arası âyetlerin Medîne’de indiği rivâyet edilmiştir. Şuarâ, şâirler demek olup, 224. âyette şâirlerden söz edildiği için bu adı almıştır. Burada Kur’ân’ın bir şâir ürünü olduğu iddiâsı çürütülür. Sûrede başlıca: İslâm inancını gönüllere yerleştirme ve bu inancın ana unsurlarını özetleme yanında, Mekke müşriklerinin itirazları ve bunlara verilen cevaplar, Mûsâ ve Firavun kıssası, İbrahim ve kavmi ile olan konuşmaları, Nûh عليه السلام kıssası, Hûd ve Âd kavmi, Sâlih ve Semûd kavmi, Lût, Şuayb ve Eyke halkı, Hz. Şuayb’ın ticaret hayatıyla ilgili öğütleri, şeytanın saptırma çabaları ve şâirlerin durumu konuları yer alır.

﴿ BÂB 1 ﴾

**KUR'ÂN ÂYETLERİ, ALLÂH'IN DİLEMESİ VE İMAN,
HAKTAN YÜZ ÇEVİRME,
YARATILANLARDAN İBRET ALMAK,
ALLÂH'IN ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLUŞU**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

طَسَمَ ﴿١﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا
يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ إِنْ نَشَأْ نُنزِلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ
لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرِ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحَدَّثٍ إِلَّا كَانُوا
عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤْنَ
﴿٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ
الرَّحِيمُ ﴿٩﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla.

1- Tâ, Sîn, Mîm.

2- Bunlar gerçekleri açıklayan Kitab'ın âyetleridir.

3- Onlar îmân etmiyorlar diye, neredeyse sen kendini helâk edeceksin!

4- Biz dilersek onların üzerine gökten bir mûcize indiririz de, onlar buna boyun eğmek zorunda kalırlar!

- 5- Onlara ne zaman Rahmân'dan yeni bir öğüt gelecek olsa, ondan yüz çevirirler!
- 6- Onlar yine yalanladılar, ama alay edip durdukları şeyin haberleri yakında kendilerine gelecektir!
- 7- Onlar yeryüzüne bakmazlar mı? Biz orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirdik?
- 8- Şüphesiz ki bunda büyük bir ibret vardır! Ama onların çoğu îmân etmezler.
- 9- Hiç şüphesiz senin Rabbin mutlak üstündür, çok merhametlidir.

1-2. âyetlerde, hurûf-u mukattaa ile başlayan sûrenin 2. âyetinde, Kur'ân'ın, gerçekleri apaçık ortaya koyan bir Kitap olduğu belirtilir. Kur'ân'da 29 sûrenin başında yer alan kesik kesik harfler sırlardan olup, kesin olarak anlamları bilinmeyen âyetlerdir.¹

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bunlar, gerçekleri açıklayan Kitab'ın âyetleridir.”**²

“Biz bu Kitab'ı sana, hakkında ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıkça anlatman için ve inanacak bir topluma yol gösterici ve rahmet olarak indirdik.”³

“O gün, her ümmetten kendilerine birer şâhit göndereceğiz. Seni de hepsinin üzerine şâhit getireceğiz. Bu Kitab'ı da sana, her şey için bir açıklama, bir hidâyet ve rahmet kaynağı ve müslümanlar için bir müjde olarak indirdik!”⁴

3-6. âyetlerde, Mekke müşriklerinin kendisine gelen bu Kitaba inanmadıkları için çok üzülen Hz. Muhammed ﷺ teselli edilmektedir.

Yüce Allah, elçisine bu derece üzülmesine gerek olmadığını, Allah dilerse gökten bir mûcize indirerek veya başlarına belâ vererek onların hepsini inanmaya zorlayabileceğini, fakat hikmeti gereği bunu yapmadığını

1. Bk. Bakara, 2/1.

2. Kasas, 28/2, bk. Yûnus, 10/1.

3. Nahl, 16/64.

4. Nahl, 16/89.

bildirmektedir. Çünkü amaç insanın düşünerek, iknâ olarak, severek, kendi rızası ile inanmasıdır. Başkasından çekindiği veya korktuğu için inanmış görünen kimse, kalben inanmadığı için, ya gösteriş için inanmış olur ya da toplumda münâfık olarak yerini alır. Bu da İslâm'ın onaylamadığı bir davranıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sen, onlar bu Kur'ân'a inanmıyorlar diye, arkalarından üzülererek neredeyse kendini helâk edeceksin!”⁵** **“De ki: Kesin delil, sadece Allâh'a âittir. O dileyseydi, elbette hepinizi doğru yolailetirdi.”⁶**

“Onlar Rab'lerinin âyetlerinden bir âyet gelmez ki, ondan yüz çevirmiş olmasınlar! İşte gerçek (Kur'ân) kendilerine geldiğinde onu da yalanladılar. Ama alay ettikleri şeyin haberleri onlara yakında gelecektir!”⁷

Yukarıdaki 6. âyette “alay ettikleri şeyin haberleri” ifâdesi, müşriklerin Bedir savaşı gibi başına gelecek bir sıkıntıyı hatırlatma olabileceği gibi, ileride İslâm davetinin zafere ulaşacağı, kökleşip cihan dîni olacağına müjdesi de olabilir. Nitekim Sâd sûresi 86-88. âyetlerde de ileriki yıllara âit benzer müjde vardır.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾
 إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ
 الرَّحِيمُ ﴿٩﴾

7- Onlar yeryüzüne bakmazlar mı? Biz orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirdik?

8- Şüphesiz ki bunda büyük bir ibret vardır! Ama onların çoğu îmân etmezler.

9- Hiç şüphesiz senin Rabbin mutlak

7-9. âyetlerde, insanlar Allâh'ın yeryüzünde bitirdiği çiftlerden ibret almaya çağrılıyor. Nitekim bitkiler âleminin tohumdan çıkışı, yetişmesi,

5. Kehf, 18/6.

6. En'âm, 6/149.

7. En'âm, 6/4-5.

üremesi, aşılınması, kısaca “botanik bilimi”, yaratıcının o alandaki yüceliğini ortaya koyan bir bilimdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yeryüzünü yayıp döşeyen, onun üzerinde sâbit dağlar ve ırmaklar var eden, orada her çeşit üründen çift çift yaratan ve gündüzü geceyle örten O’dur. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için deliller vardır.”**⁸

“Onlar ne zaman bir antlaşma yaptılarsa, içlerinden bir kısmı onu bozup atmadı mı? Zaten onların çoğu î mân etmezler. Onlara Allah katından, yanlarındakini doğrulayan bir peygamber gelince, ehl-i kitaptan bir grup, sanki Allâh’ın kitabını bilmiyorlarmış gibi onu arkalarına atıp terk ettiler!”⁹

“Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu î mân etmiş değillerdir.”¹⁰ **“Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu î mân etmezler.”**¹¹

“Böylece onu yalanladılar. Biz de onları helâk ettik. Doğrusu bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu î mân etmiş değildir.”¹²

8. Ra’d, 13/3.

9. Bakara, 2/100-101.

10. Şuarâ, 26/67.

11. Şuarâ, 26/103.

12. Şuarâ, 26/139.

﴿ BÂB 2 ﴾

**MÛSÂ, HÂRÛN VE FİRÂVUN,
KATL OLAYI VE MİSİR'DAN KAÇIŞ**

وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ إِنَّ أَتَتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ^١ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ^ط
 أَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ^ط ﴿١٢﴾ وَيَضْحِكُ صَدْرِي
 وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَٰزُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَىٰ ذَنْبٍ فَأَخَافُ
 أَنْ يَقْتُلُونِ^ط ﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّا^ط فَادْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾
 فَأَتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ^ط ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلَ مَعَنَا
 بَنَىٰ إِسْرَآئِيلَ^ط ﴿١٧﴾ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ
 سِنِينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعَلْتِكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ قَالَ
 فَعَلْتُهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ^ط ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ
 لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَىٰ
 أَنْ عَبَّدْتَ بَنَىٰ إِسْرَآئِيلَ^ط ﴿٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ
 رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا^ط إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ
 حَوْلَهُ أَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنَّ
 رَسُولَكُمْ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
 وَمَا بَيْنَهُمَا^ط إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَ لَئِنْ اتَّخَذَتِ الْهَاءُ غَيْرِي
 لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾

قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾ فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٣٣﴾

10-11- Hani Rabbin Mûsâ'ya: "O zâlimler toplumuna, Firavun'un kavmine git. Onlar hâlâ sakınmayacaklar mı?" diye nidâ etmişti.

12- Mûsâ dedi: "Ey Rabbim, onların beni yalanlamalarından korkuyorum."

13- "Göğsüm daralıyor, dilim tutuluyor; onun için Hârûn'u da peygamber olarak gönder!"

14- "Üstelik onlara göre benim bir suçum var. Bu yüzden onların beni öldürmelerinden korkuyorum."

15- Allah dedi: "Hayır, ikiniz de âyetlerimizle gidin. Şüphesiz Biz sizinle birlikteyiz ve her şeyi iştirmektedir."

16- "Haydi, Firavun'a gidin ve ona deyin ki: Biz, gerçekten âlemlerin Rabbinin elçileriyiz."

17- "İsrâiloğulları'nı bizimle birlikte gönder."

18- Firavun dedi: "Biz seni çocukken yanımızda büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?"

19- "Sonunda, o yaptığın işi de yaptın, sen nankörlerden birisin!"

20- Mûsâ dedi: "O zaman ben onu yanlışlıkla yaptım."

21- "Sizden korktuğum için de, aranızdan kaçtım. Ama Rabbim bana daha sonra hikmet verdi ve beni peygamberlerden yaptı."

22- "İşte başıma kaktığın bu iyilik, senin İsrâiloğulları'nı köleleştirmen yüzündendir."

23- Firavun dedi: "Âlemlerin Rabbi dediğin nedir?"

24- Mûsâ dedi: "Göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunanların Rabbidir. Eğer kesin olarak inanacaksanız (buna inanın)!"

- 25- Firavun çevresinde bulunanlara: “Söylediklerini işitiyor musunuz?” dedi.**
- 26- Mûsâ dedi: “O, sizin de Rabbiniz, sizden önce geçmiş atalarınızın da Rabbidir!”**
- 27- Firavun dedi: “Size gönderilen bu elçiniz, kesinlikle bir akıl hastasıdır.”**
- 28- Mûsâ dedi: “Doğunun, batının ve bu ikisi arasında bulunanların da Rabbidir; aklınızı kullanırsanız!**
- 29- Firavun dedi: “Eğer benden başka bir ilâh edinirsen, seni mutlaka zindana atılanlardan ederim!”**
- 30- Mûsâ dedi: “Sana gerçekleri apaçık ispat edecek bir mûcize getirmiş olsam da mı?”**
- 31- Firavun dedi: “Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi getir onu bakalım!”**
- 32- Bunun üzerine Mûsâ, asâsını bıraktı. Bir de ne görsünler, o kocaman bir yılan oluverdi!**
- 33- Elini de koynundan çıkardı, bir de ne görsünler, o baklanlara bembeyaz oluverdi!**

10-13. âyetlerde sûrenin birinci kıssası olarak, Hz. Mûsâ'nın vahye mahzar oluşu, İsrâiloğulları'nı kölelikten kurtarmak üzere Firavun'a gönderilmesi, Hz. Mûsâ'nın kardeşi Hârûn'a da peygamberlik görevinin verilmesi anlatılır. Hz. Mûsâ yalanlanmaktan ve Firavun'un tepkisinden, hatta kendisini öldürmesinden korktuğunu bildirerek Allah'tan yardım istemiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şimdi Firavun’a git, çünkü o iyice azdı! Mûsâ dedi: Rabbim! Göğsüme genişlik ver. Bana işimi kolaylaştı. Dilimden şu düğümü çöz. Ki, sözümü iyi anlasınlar. Bana ailemden bir de yardımcı ver. Kardeşim Hârûn’u. Onunla arkamı güçlendir. Ve onu işime ortak yap. Ki, seni çok tesbih edelim. Ve seni çok analım. Hiç şüphesiz Sen bizi görmektesin.”** (Allah) dedi: **‘Ey Mûsâ! İstedığın sana verildi.’**¹³

13. Tâhâ, 20/24-26. Krş. Tevrat, Çıkış, 4/10-14.

14. âyete göre, Hz. Mûsâ bir kavganın arasına girmiş, bir Mısırlıyı öldürmüş ve bu yüzden kentten kaçmak zorunda kalmıştı. Hz. Mûsâ'nın öldürme kastı olmaksızın o adama vurduğu ve bu işin, kastı aşan müessir fiil sonucu ölüme sebebiyet verme olarak değerlendirilmesi mümkündür.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mûsâ, halkının habersiz olduğu bir sırada kente girdi ve orada, biri kendi kavminden, diğeri düşman tarafından olan iki kişinin birbiriyle kavgaya ettiğini gördü. Kendi kavminden olan kişi, düşmanına karşı ondan yardım istedi. Mûsâ da ona bir yumruk attı, adamın ölümüne sebep oldu. ‘Bu şeytanın işidir; çünkü o, doğru yoldan saptıran apaçık bir düşmandır.’ dedi. Mûsâ: ‘Ey Rabbim! Doğrusu ben kendime yazık ettim, beni bağışla!’ dedi. Allah da onu bağışladı. Çünkü çok bağışlayan, çok merhametli olan yalnız O’dur.”**¹⁴

Bundan sonra, Hz. Mûsâ Mısır’ı terk edip Medyen’e gitmiş, orada Hz. Şuayb’ın yanında 8-10 yıl kadar kalarak onun kızı ile evlenmiş, Mısır’a dönüşünde Sînâ dağı yakınından geçerken, kendisine peygamberlik verilmiştir. Yukarıdaki âyetlerde anlatılanlar, bundan sonraki olaylardır.

قَالَ كَلَّا ۖ فَادْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا
 إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿١٧﴾
 قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ
 فَعَلْتَكِ الْتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ قَالَ فَعَلْتُهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ
 الضَّالِّينَ ﴿٢٠﴾

15- Allah dedi: “Hayır, ikiniz de âyetlerimizle gidin. Şüphesiz Biz sizinle birlikteyiz ve her şeyi işitmekteyiz.”

16- “Haydi, Firavun’a gidin ve ona deyin ki: Biz, gerçekten âlemlerin Rabbinin elçileriyiz.”

17- “İsrâiloğullarını bizimle birlikte gönder.”

18- Firavun dedi: “Biz seni çocukken yanımızda büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?”

19- “Sonunda, o yaptığın işi de yaptın, sen nankörlerden birisin!”

20- Mûsâ dedi: “O zaman ben onu yanlışlıkla yaptım.”

15-20. âyetlerde, Allah Teâlâ Hz. Mûsâ'ya sürekli olarak kendileriyle birlikte olduğunu ve her şeyi işittiğini, Firavun'a gidip, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen elçiler olduklarını söylemelerini ve İsrâiloğulları'nı serbest bırakmalarını istemesini bildirmiştir.

Firavun verdiği cevapta, Mûsâ'yı çocukluktan itibâren barındırdığı, ondan sonra birisini öldürmek sûretiyle yapacağını yaptın diyerek onu suçladığı görülür. Hz. Mûsâ da o ölüm olayının tamamen yanlışlıkla olduğunu, kasıtlı bir fiil olmadığını hatırlatmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar dediler ki: ‘Ey Rabbimiz! Onun bize karşı taşkınlık yapmasından veya iyice azmasından korkuyoruz.’ Allah dedi: ‘Korkmayın! Çünkü Ben, sizinle birlikteyim, (her şeyi) işitirim ve görürüm. Ona gidin ve deyin ki: Biz Rabbinin elçileriyiz. İsrâiloğulları'nı bizimle gönder. Onlara işkence etme! Biz sana Rabbinden bir mesaj getirdik. Doğru yola uyanlara selâm olsun!’”**¹⁵

فَفَرَزْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدَتْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٢﴾

21- “Sizden korktuğum için de, aranızdan kaçtım. Ama Rabbim bana daha sonra hikmet verdi ve beni peygamberlerden yaptı.”

22- “İşte başıma kaktığın bu iyilik, senin İsrâiloğulları'nı köleleştirmen yüzündendir.”

21-22. âyetlere göre, Mûsâ عليه السلام Mısır'dan Medyen'e gitmiş ve orada, yine bir peygamber olan Şuayb عليه السلام'ın hizmetinde, 8-10 yıl kadar kaldıktan sonra eşiyile Mısır'a dönerken Sînâ dağı eteklerinde yolunu kaybetmiş, kötü hava şartları içinde ne yapacağını bilemezken, dağın üstünde bir ateş görmüş, belki kor parçası almak ya da orada bulacağı kimseye yolunu sormak

üzere ateşe doğru gitmiş ve orada ilk olarak vahye mahzar olmuştur. Çünkü Cenâb-ı Hak, o sırada onun en çok ihtiyaç duyduğu ateş ışığı şeklinde tecelli etmiştir.

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمْ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

23- Firavun dedi: “Âlemlerin Rabbi dediğin nedir?”

24- Mûsâ dedi: “Göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunanların Rabbidir. Eğer kesin olarak inanacaksanız (buna inanın)!”

25- Firavun çevresinde bulunanlara: “Söylediklerini işitiyor musunuz?” dedi.

26- Mûsâ dedi: “O, sizin de Rabbiniz, sizden önce geçmiş atalarınızın da Rabbidir!”

27- Firavun dedi: “Size gönderilen bu elçiniz, kesinlikle bir akıl hastasıdır.”

28- Mûsâ dedi: “Doğunun, batının ve bu ikisi arasında bulunanların da Rabbidir; aklınızı kullanırsanız!”

23-28. âyetlerde, Firavun Hz. Mûsâ'ya “Âlemlerin Rabbi dediğin kimdir?” diye ilk defa Allah'la ilgili soru sormuş, Hz. Mûsâ bu soruya: “Sizin de daha önceki atalarınızın da Rabbidir.” diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Firavun, Mûsâ'nın, delinin biri olduğunu söyleyerek, onun toplum üzerindeki etkisini zayıflatmak istemiştir. Çünkü çocukluğundan itibaren uzun yıllar Firavun'un yanında kalan Mûsâ'nın sağlıklı bir genç olduğunu Firavun biliyordu. Hz. Peygamber için de, benzer sözler söylenmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Firavun dedi: ‘Rabbiniz de kimmiş ey Mûsâ?’ Mûsâ dedi: ‘Bizim Rabbimiz, her şeye yaratılış özelliğini**

veren ve sonra ona nasıl yaşayacağını öğretendir.' Firavun: 'Öyleyse, önceki kuşakların durumu ne olacak?' diye sordu."¹⁶

"Şüphesiz sizin ilâhınız birdir. O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbi ve doğuların Rabbidir."¹⁷

"Şüphesiz İlyas da gönderilen peygamberlerdendir. Hani o kavmine şöyle demişti: 'Allah'tan korkmaz mısınız? O en güzel yaratıcıyı, sizin de, daha önce geçmiş atalarınızın da Rabbi olan Allâh'ı bırakıp da Baal putuna mı tapıyorsunuz?'"¹⁸

قَالَ لِّئِنْ اتَّخَذْتَ إِلَهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾

29- Firavun dedi: "Eğer benden başka bir ilâh edinirsen, seni mutlaka zindana atılanlardan ederim!"

29. âyete göre, Firavun Hz. Mûsâ'yı kendisinden başka bir ilâh edinirse zindana atmakla tehdit etmiştir. Firavun'un zindanı derin ve karanlık bir çukurda idi. Mazlumlar tek tek oraya atılır ve ölünceye kadar bırakılırdı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Bunun üzerine Mûsâ, Firavun'a o büyük mucizeyi gösterdi. Fakat o, yalanladı ve isyan etti. Sonra koşarak dönüp gitti. Hemen adamlarını topladı ve seslendi: 'Ben sizin en büyük Rabbinizim!' dedi."**¹⁹

قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾

30- Mûsâ dedi: "Sana gerçekleri apaçık ispat edecek bir mucize getirmiş olsam da mı?"

31- Firavun dedi: "Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi getir onu bakalım!"

16. Tâhâ, 20/49-51.

17. Sâffât, 37/5.

18. Sâffât, 37/123-126.

19. Nâziât, 79/20-24.

30-31. âyetlere göre, Hz. Mûsâ daha önce asâ ve koynundan çıkarcacı elinin bembeyaz olması gibi iki mûcizeyi Cenâb-ı Hak'tan aldığı için, Peygamber olduğunu ispat edecek bir kanıtı sahipti. Âyette “apaçık bir şey” ile kastedilen, bu mûcizeler olmalıdır. Firavun, Mûsâ'nın peygamber olabileceğini düşünmediği için, “doğru söylüyorsan bir mûcize getir”, demişti.

فَالْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّظِيرِينَ ﴿٣٣﴾

32- Bunun üzerine Mûsâ, asâsını bıraktı. Bir de ne görsünler, o kocaman bir yılan oluverdi!

33- Elini de koynundan çıkardı, bir de ne görsünler, o bakanlara bembeyaz oluverdi!

32-33 âyetlerde yer alan bu iki mûcize, Firavun'un tanrılık iddiâsını bir anda sarsmış, onu ululayan kişilerle istişâre yapmak zorunda kalmıştır. Kitab-ı Mukaddes'te, beyaz/kusursuz el için “cüzzamlı” ilâvesi vardır. Kur'ân'da ise, “kusursuz beyaz el” ifâdesi tekrarlanır.²⁰

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Bunun üzerine Mûsâ asâsını yere attı. Bir de ne görsünler, asâ apaçık bir yılan oluverdi! Elini çıkardı. Bir de ne görsünler, o, bakanların (gözlerini kamaştıracak derecede) bembeyaz oluverdi!”**²¹

“Allah dedi: ‘Onu yere at, ey Mûsâ!’ (Mûsâ) onu yere attı, bir de ne görsün, o bir yılan olmuş koşuyor! Allah dedi: ‘Tut onu, korkma, çünkü Biz onu eski hâline sokacağız. Bir de elini koynuna sok ki, başka bir mûcize olmak üzere kusursuz bembeyaz çıksın! Böylece sana en büyük mûcizelerimizden bâzılarını gösterelim.”²²

20. Bk. Neml, 27/12; Kasas, 28/30.

21. A'râf, 7/107-108.

22. Tâhâ, 20/19-23.

﴿ BÂB 3 ﴾

MÛSÂ, FİRÂVUN, SİHİRBAZLAR VE
SİHİRBAZLARIN İMÂN ETMESİ

قَالَ لِلْمَلَاحِزَةِ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ
 أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ ۖ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَبْعَثْ فِي
 الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَابٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ
 لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾
 لَعَلَّنَا نَتَّبِعَ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمْ الْعَالِيِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا
 لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّا لَنَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْعَالِيِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ
 إِذَا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾
 فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْعَالِيُونَ ﴿٤٤﴾
 فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾ فَأَلْقَى السَّحَرَةُ
 سَاجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ ﴿٤٨﴾
 قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ أَدْنَا لَكُمْ ۖ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ
 السِّحْرَ ۚ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۖ لَا قُطْعَنَ أَيَّدِيكُم ۖ وَأَرْجُلُكُم مِّنْ خِلَافٍ
 وَلَا ضَلْبَتِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَ ۖ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾
 إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا ۖ إِنَّ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾

34- Firavun çevresinde bulunan ileri gelenlere dedi ki: “Bu, gerçekten usta bir sihirbaz!”

- 35- “Sihriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor; şimdi ne diyeceksiniz?”
- 36- Onlar dediler: “Onu ve kardeşini bir süre alıkoy ve şehirlerine toplayıcı görevliler gönder.”
- 37- “Bütün usta sihirbazları sana getirsinler!”
- 38- Böylece sihirbazlar belirli bir günün belirlenen vaktinde bir araya toplandı.
- 39- Halka: “Siz de toplanır mısınız?” denildi.
- 40- Onlar: “Umarız üstün gelirler de, biz de sihirbazlara uyarız!” (dediler).
- 41- Sihirbazlar Firavun’a geldiler: “Eğer biz üstün gelirsek, mutlaka bize bir ödül vardır, değil mi?” dediler.
- 42- Firavun dedi: “Evet, o takdirde siz elbette gözde kimse-lerden olacaksınız.”
- 43- Mûsâ onlara: “Atacağınızı atın!” dedi.
- 44- İplerini ve değneklerini attılar. “Firavun’un gücüne andolsun, elbette biz üstün geleceğiz!” dediler.
- 45- Ardından Mûsâ da asâsını attı. Bir de ne görsünler, o, onların uydurdukları şeyleri yutuyor!
- 46- Bunun üzerine sihirbazlar derhâl secdeye kapandılar.
- 47- Dediler ki: “Îmân ettik biz, âlemlerin Rabbine,”
- 48- “Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine.”
- 49- Firavun dedi: “Ben size izin vermeden, ona îmân ettiniz, öyle mi? Meğer o, size sihri öğreten büyüğünüzmüş! Ama şimdi anlayacaksınız. Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim ve hepinizi astıracağım!”
- 50- Onlar, “Zararı yok, dediler, biz zaten Rabbimiz’e döneceğiz.”
- 51- “Üstelik biz, ilk îmân edenler olduğumuz için Rabbimiz’in, bizi bağışlayacağını umarız.”

34-37. âyetlerde, Firavun'un Mûsâ'yı sihirbazlıkla suçlaması, insanları büyüyle etkilediğini iddiâ etmesi, ileri gelen adamlarının da Mûsâ'yı ve kardeşini bir süre tutuklamasını istemesi, çıkarılacak tellallar aracılığı ile de ülkenin bütün sihirbazlarının toplanmasını istedikleri açıklanır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun ki Biz Mûsâ'yı mûcizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun'a, Hâmân'a ve Kârûn'a gönderdik. Ama onlar: “Bu, çok yalancı bir sihirbazdır!” dediler.”**²³

“Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: ‘Bu, gâyet usta bir sihirbazmış! Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor.’ (Firavun dedi): “Bu konuda siz ne tavsiye edersiniz?” Onlar dediler: ‘Onu ve kardeşini alıkoy; şehirlere de haberciler gönder. Sana usta sihirbazları getirsinler!’”²⁴

“Dediler ki: Bunlar iki sihirbaz, sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve sizin güzel bir örnek olan yolunuzu ortadan kaldırmak istiyorlar. Onun için, siz de tuzaklarınızı bir araya toplayın, sonra da bir sıra hâlinde gelin! Çünkü bugün üstün gelen kazanmıştır.”²⁵

38-40. âyetlere göre, sihirbazlar “ziynet günü” denilen bir günde toplanmıştı. İbn-i Abbâs'a göre bu toplanma günü, yılın ilk günü olan cumartesiye ve “nevruz” gününe rastlamıştı. Aynı gün halk da, Hz. Mûsâ ile Firavun'un sihirbazlarının yarışacağı meydanda toplanmıştı. Bunlar aralarında konuşarak, kendi sihirbazlarının üstün gelmesini temenni ediyorlar ve eski inançları üzere devam etmeyi düşünüyorlardı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Öyleyse, biz de elbette sana onun benzeri bir sihirle mutlaka karşılık vereceğiz. Şimdi sen, bizim de senin de karşı çıkmayacağımız uygun bir yerde buluşma zamanı belirle! Mûsâ dedi: Buluşma zamanınız, bayram günü, insanların toplanacağı kuşluk vaktidir.”**²⁶

41-42. âyetlerde, sihirbazların Firavun'a giderek, üstün geldikleri takdirde ödül verilip verilmeyeceğini sordukları, Firavun'un da bu takdirde kendilerinin en yakınlarından olacağını vaad ettiği belirtilir.

23. Mü'min, 40/23-24.

24. A'râf, 7/109-112.

25. Tâhâ, 20/63-64.

26. Tâhâ, 20/58-59.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Sihirbazlar Firavun’a geldiler: ‘Eğer üstün gelen biz olursak, bize bir ödül var mı?’ dediler. (Firavun): ‘Evet var, hem de siz benim yakınlarımdan olursunuz!’ dedi.”**²⁷

قَالَ لَهُمْ مُوسَى الْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَالْقُوا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

43- Mûsâ onlara: “Atacağınızı atın!” dedi.

44- İplerini ve değneklerini attılar. “Firavun’un gücüne andolsun, elbette biz üstün geleceğiz!” dediler.

43-44. âyetlere göre, Hz. Mûsâ önce Firavun’un sihirbazlarının sihir âletlerini atmasını istemiş, onlar iplerini ve âletlerini atınca hareket ettikleri görülmüştü. Çünkü içleri cıva gibi sıcakta genleşen sıvılarla dolu olan ipler, canlı gibi hareketler yapıyordu.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar: ‘Ey Mûsâ! Sen mi asânı önce atacaksın, yoksa biz mi (değneğimizi ve iplerimizi önce) atalım?’ dediler. Mûsâ: ‘Siz (önce) atın!’ dedi. Onlar, atacaklarını atınca, insanların gözünü büyülediler ve büyük bir sihir gerçekleştirerek, onları dehşete düşürdüler. Biz Mûsâ’ya: ‘Sen de asânı yere at!’ diye vahyettik. Bir de ne görsünler asâ, onların yalandan yaptıklarını yutuyor! Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların yaptıkları boşa gitti. Onlar orada yenildiler ve horlanmış bir şekilde geri döndüler.”**²⁸

“Sihirbazlar dediler ki: ‘Ey Mûsâ! Ya sen at yahut önce atan biz olalım!’ Mûsâ dedi: ‘Hayır, önce siz atın!’ Bir de ne görsün! Yapmış oldukları sihirden dolayı, sihirbazların ipleri ve sopaları kendisine koşuyor gibi görünüyor!”²⁹

فَالْقَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾ فَالْقَىٰ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا أَمِنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿٤٨﴾

27. A'râf, 7/113-114.

28. A'râf, 7/115-119.

29. Tâhâ, 20/65-66.

- 45- Ardından Mûsâ da asâsını attı. Bir de ne görsünler, o, onların uydurdukları şeyleri yutuyor!**
- 46- Bunun üzerine sihirbazlar derhâl secdeye kapandılar.**
- 47- Dediler ki: “Îmân ettik biz, âlemlerin Rabbine,”**
- 48- “Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine.”**

45-48. âyetlere göre, Hz. Mûsâ asâsını atınca, birden yılan (ejderha) olmuş ve Firavun’un sihirbazlarının sihir âletlerini birer birer yutmaya başlamıştı. Sihirbazlar âletlerinin fizik olarak yok olduğunu görünce, bunun bir sihir işi olmadığını anlamakta gecikmediler, secdeye kapanarak, Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine inandıklarını açıkladılar.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz Mûsâ’ya: ‘Sen de asânı yere at!’ diye vahyettik. Bir de ne görsünler asâ, onların yalandan yaptıklarını yutuyor! Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların yaptıkları boşa gitti.”**³⁰

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۚ اِنَّهٗ لَكَبِيْرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۚ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۚ لَا تُطِيعُنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا تُصَلِّبْنَكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٤٩﴾ قَالُوْا لَا ضَيْرُ ۖ اِنَّا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ۚ ﴿٥٠﴾ اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَّغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا ۚ خَطَايَانَا اَنْ كُنَّا اَوَّلَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ ﴿٥١﴾

- 49- Firavun dedi: “Ben size izin vermeden, ona îmân ettiniz, öyle mi? Meğer o, size sihri öğreten büyüğünüzmüş! Ama şimdi anlayacaksınız. Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim ve hepinizi astıracağım!”**
- 50- Onlar, “Zararı yok, dediler, biz zaten Rabbimiz’e döneceğiz.”**
- 51- “Üstelik biz, ilk îmân edenler olduğumuz için Rabbimiz’in, bizi bağışlayacağını umarız.”**

49-51. âyetlere göre, Firavun kendisinden izin almadan inandıkları için sihirbazlarını tehdit etmiş ve ellerini ayaklarını çaprazlama kestireceğini ve bedenlerini hurma dallarına astıracağını söylemişti.

Sihirbazlar ise Firavun'un tehdidine aldırmayarak, sonunda herkesin Allâh'a kavuşacağını, erken veya geç gitmenin önemi olmadığını, kendilerinin Firavun'un toplumu içinden ilk îmân edenler oldukları için, Allâh'ın kendilerini affedebileceğini umduklarını açıklamışlardı.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Firavun dedi: ‘Ben size izin vermedim O’na îmân ettiniz, öyle mi? Hiç şüphe yo ki bu, şehirde halkını oradan çıkarmak için kurduğunuz gizli bir tuzaktır. (Size yapacağımı) yakında göreceksiniz! Andolsun ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Sonra da hepinizi asacağım!’ Onlar dediler: ‘Biz gerçekten (ölüp) Rabbimiz’e döneceğiz. Sen Rabbimiz’in âyetleri bize gelince, sırf ona îmân ettik diye bizden intikam alacaksın! Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve canımızı müslüman olarak al!’”³¹**

“Firavun dedi ki: ‘Ben size izin vermeden, ona îmân ettiniz öyle mi? Gerçek şu ki o, size sihri öğreten büyüğünüzmüş. Andolsun ki ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım! Böylece hangimizin azap bakımından daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu bileceksiniz!’”³²

“Sihirbazlar dediler: Biz seni, bize gelen apaçık mûcizelere ve bizi yaratana asla tercih edemeyiz. O hâlde sen hakkımızda ne karar vereceksen ver. Çünkü sen ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin! Doğrusu biz, işlediğimiz günahları ve bizi yapmaya zorladığın sihri bağışlaması için, Rabbimiz’e îmân ettik. Çünkü Allâh'ın mükâfatı daha iyi ve azâbı daha kalıcıdır.”³³

31. A'râf, 7/123-126.

32. Tâhâ, 20/71.

33. Tâhâ, 20/72-73.

﴿ BÂB 4 ﴾

**MISIR'I TERK EDİŞ,
FİRAVUN ORDUSUNUN DENİZDE BOĞULMASI,
ALLÂH'IN MUTLAK ÜSTÜN VE
RAHMET SAHİBİ OLMASI**

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكَ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَارْسَلْ
فِرْعَوْنَ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾
وَأَنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَادِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَخْرَجْنَاهُمْ
مِّنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا
بَنِي إِسْرَآئِيلَ ﴿٥٩﴾ فَاتَّبَعُوهُمْ مُّشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ
أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرِكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾
فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ ۖ فَانْفَلَقَ فَكَانَ
كُلُّ فِرْقٍ كَالطُّودِ الْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَازْلَفْنَا ثُمَّ الْآخِرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيْنَا
مُوسَىٰ وَمَنْ مَّعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ آغْرَقْنَا الْآخِرِينَ ﴿٦٦﴾ إِنَّ فِي
ذَلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ
الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾

52- Biz Mûsâ'ya: "Kullarımı geceleyin yola çıkar, çünkü izleneceksiniz!" diye vahyettik.

53- Firavun da, asker toplamak üzere şehirlere tellallar gönderdi.

- 54- “Şüphesiz bunlar sayıları az, önemsiz bir topluluktur.”
- 55- “Bununla birlikte bizi öfkelenendiriyorlar.”
- 56- “Biz ise elbette tedbirli ve uyanık bir topluluğuz!”
- 57- Biz de Firavun ve adamlarını çıkardık; bahçelerden, pınarlardan,
- 58- Hazinelerden ve muhteşem konaklardan.
- 59- Böylece bütün bunlara İsrâiloğulları’nı mîrasçı yaptık.
- 60- Derken Firavun ve adamları güneş doğarken İsrâiloğulları’nın peşine düştüler.
- 61- İki topluluk birbirini görünce, Mûsâ’nın adamları: “İşte şimdi yakalandık!” dediler.
- 62- Mûsâ: “Hayır korkmayın! Rabbim benimle beraberdir, bana kuurtuluş yolunu mutlaka gösterecektir!” dedi.
- 63- Bunun üzerine Biz Mûsâ’ya: “Asân ile denize vur!” diye vahyettik. O da vurunca deniz yarıldı. Öyle ki, her bir parçası koca bir dağ gibi oldu!
- 64- Diğerlerini de oraya yaklaştırdık.
- 65- Mûsâ ve onunla beraber olanların hepsini kurtardık.
- 66- Diğerlerini ise suda boğduk.
- 67- Şüphesiz bütün bunlarda büyük bir ibret vardır! Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.
- 68- Şüphe yok ki senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir!

52-62. âyetlere göre, Allah Teâlâ Hz. Mûsâ’dan İsrâiloğulları’nı yanına alarak gece vakti Mısır’ı terk etmesini istedi. Ancak Firavun tarafından izleneceklerini de bildirdi. Bu arada Firavun asker toplamak üzere adamlar görevlendirdi ve şunu ilan ettirdi: “İsrâiloğulları az ve zayıf bir topluluktur, fakat bizi öfkelenlendirmektedirler. Biz ise, tedbirli güçlü bir topluluğuz.”

Böylece Firavun ve kavmi, İsrâiloğulları’nı izlemek üzere bağ, bahçe, hazine ve köşklerini bırakmışlardı. Açılan denizde helâk olacakları için, geri dönemeyecekler, bütün bu servetler İsrâiloğulları’na kalacaktı. Firavun

ordusu arkadan gelip yaklaşıncâ, Mûsâ'nın adamları, "Yakalandık!" diye-
rek endişeye kapıldı. Hz. Mûsâ, Allah Teâlâ'nın kendileriyle beraber oldu-
ğunu ve mutlaka çıkış yolunu göstereceğini bildirdi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Andolsun Biz Mûsâ'ya şöyle vahyettik: "Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da, onlara denizde kupku-
ru bir yol aç! Artık Firavun'un ordusu arkadan yetişecek diye kork-
ma ve denizde boğulacağım diye endişe etme!"**"³⁴

"Sonra Mûsâ Rabbine duâ ederek: 'Şüphesiz ki bunlar suçlu bir kavim!' dedi. Bunun üzerine (Allah dedi ki): 'Kullarımla birlikte gece yola çık; çünkü izleneceksiniz. Denizi açık ve sâkin bir hâlde bırak; çünkü onlar boğulmaya mahkum bir ordudur!'""³⁵

**"Onlar geride neler bırakmışlardı, ne bahçeler, ne pınarlar! Ne ekinler, ne güzel konaklar! Ve içinde eğlenip durdukları nice nîmet-
ler ve refah!"**"³⁶

**"Hor görülüp ezilen o kavmi de, bereketli kıldığımız toprakla-
rın doğusunu ve batısına yerleştirdik. İsrâiloğulları'nın sabretme-
lerinin mükâfatı olarak Rabbinin onlara verdiği güzel söz böylece
gerçekleşmiş oldu. Firavun'un ve kavminin özenle yapmış oldukla-
rı köşk ve bahçeleri ise yerle bir ettik!"**"³⁷

**"Biz de istiyorduk ki, o yerde ezilmekte olanlara lûtufta buluna-
lım, onları önderler yapalım ve onları (ötekilere) mîrasçılar kılalım.
Ve onları o yerde hâkim kılalım da Firavun ile Hâmân ve orduları-
na korkmakta oldukları şeyleri gösterelim."**"³⁸

فَاَوْحَيْنَا اِلٰى مُوسٰى اَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ ۖ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ
كَالطُّودِ الْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾

63- Bunun üzerine Biz Mûsâ'ya: "Asân ile denize vur!" diye vahyettik. O da vurunca deniz yarıldı. Öyle ki, her bir parçası koca bir dağ gibi oldu!

34. Tâhâ, 20/77.

35. Duhân, 44/22-24.

36. Duhân, 44/25-27.

37. A'râf, 7/137.

38. Kasas, 28/5-6.

63. âyete göre, Hz. Mûsâ asâsını denize vurunca deniz ikiye yarılmış, sular iki yandan parçalı dağ gibi bir şekil almıştır.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Andolsun Biz Mûsâ’ya şöyle vahyettik: ‘Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da, onlara denizde kupkuru bir yol aç! Artık Firavun’un ordusu arkadan yetişecek diye korkma ve denizde boğulacağım diye endişe etme!’”**³⁹

“Bunun üzerine (Allah şöyle dedi): ‘Kullarımla birlikte gece yola çık; çünkü siz izleneceksiniz.’”⁴⁰

وَأَزَلَفْنَا ثَمَّ الْآخِرِينَ ۖ ﴿٦٤﴾ وَأَنْجَيْنَا مُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ۖ ﴿٦٥﴾
ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخِرِينَ ۖ ﴿٦٦﴾

64- Diğerlerini de oraya yaklaştırdık.

65- Mûsâ ve onunla beraber olanların hepsini kurtardık.

66- Diğerlerini ise suda boğduk.

64-66. âyetlere göre, Hz. Mûsâ ve onunla beraber olanlar kurtulmuş, Firavun’un ordusu denizin kenarına gelmiş ve denizde açılan yollara girmiş, ancak sular kapanınca helâk olmuşlardı.

İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Hani bir zamanlar sizin için denizi yarıp, sizi kurtarmış ve siz bakıp dururken Firavun’un adamlarını da suda boğmuştuk!”**⁴¹

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ۖ ﴿٦٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۖ ﴿٦٨﴾

67- Şüphesiz bütün bunlarda büyük bir ibret vardır! Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.

68- Şüphe yok ki senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir!

39. Tâhâ, 20/77.

40. Duhân, 44/23.

41. Bakara, 2/50.

67-68. âyetlere göre, bu olaylar yaşanmasına rağmen, Mısır'da geride kalan Kıptiler ve selâmete erdikten sonra, ineğe tapan ve “Biz Allâh'ı açıkça görmedikçe inanmayız” diyen, İsrâiloğulları'ndan bir grup îmân etmemişlerdi.

Bu olay daha geniş olarak A'râf ve Tâhâ sûrelerinde de geçmişti. Burada farklı olarak, Hz. Mûsâ'nın vaktiyle işlediği bir suç yüzünden, Mısır'a dönerse öldürülmekten korktuğunu söylemesi (âyet, 49) ve Firavun'un yanına gidip İsrâiloğulları'nı serbest bırakmasını söylediği vakit, Firavun'un, Mûsâ'ya vaktiyle işlediği bu suçu hatırlatmasıdır. Bu sûrede belirsiz bırakılan bu suç, Kasas sûresinde açıklanacağı gibi istemeyerek bir Mısırlıyı öldürmesidir. Mûsâ, bu yüzden Mısır'ı terk edip Medyen'e gitmiş ve orada Şuayb peygamberin kızı ile evlenerek 8-10 yıl kadar kaldıktan sonra yeniden Mısır'a dönmüş ve yolda Sînâ dağının yanından geçerken ilk vahye mahzar olmuştur.

﴿ BÂB 5 ﴾

**İBRAHİM'İN HAKKA DAVETİ, DUÂSI, KALB-İ SELİM
VE TAKVÂ SÂHİPLERİ, İNKÂRCILARIN PİŞMANLIĞI,
ALLÂH'IN ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLUŞU**

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ۖ ﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَّلُ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُم إِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾ أَوْ يَنْفَعُونَكُم أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدُمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَالْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَاعْفُزْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرَزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ آيَنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ هَلْ يَنْصُرُونَكُم أَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِنَّ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٧﴾

اِذْ نُسَوِّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا اضَلَلْنَا اِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾
 فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ^٧ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً
 فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَايَةً^٨ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ
 ﴿١٠٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيْمُ^٩ ﴿١٠٤﴾

69- Onlara İbrahim'in haberini de naklet!

70- Hani o, babasına ve kavmine: “Sizler, nelere tapıyorsunuz?” demişti.

71- Onlar: “Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya da devam edeceğiz.” dediler.

72- İbrahim: “Peki, dedi, siz duâ ettiğiniz zaman onlar sizi işitiyorlar mı?”

73- “Veya size bir fayda ya da zarar verebiliyorlar mı?”

74- “Hayır, ama biz atalarımızı da böyle yapar bulduk.” dediler.

75-76- İbrahim dedi ki: “Sizin ve geçmiş atalarınızın nelere tapmakta olduğunuzu hiç düşündünüz mü?”

77- “Şüphesiz bütün bunlar benim düşmanımdır. Ancak âlemlerin Rabbi olan Allah benim dostumdur.”

78- “Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur.”

79- “Bana yediren ve içiren de O'dur.”

80- “Hastalandığım zaman, bana O şifâ verir.”

81- “Benim canımı alacak, sonra yeniden diriltecek olan O'dur.”

82- “Hesap gününde, kusurlarımı bağışlayacağını umduğum da O'dur.”

83- “Ey Rabbim! Bana ilim ve hikmet ver ve beni sâlih kullarının arasına kat!”

84- “Bana gelecek nesiller arasında hayırla anılmayı nasip eyle!”

85- “Beni, nîmeti bol cennetine mîrasçı olanlardan kıl!”

86- “Babamı da bağışla. Çünkü o yolunu şaşıranlardan oldu.”

87- “İnsanların diriltileceği günde, beni utandırma.”

88- “O gün ne mal fayda verir ne de çocuklar.”

89- “Ancak Allâh’a temiz bir kalp ile gelen müstesnâ.”

90- O gün cennet, takvâ sahiplerine yaklaştırılır.

91- Cehennem de azgınlara açıkça gösterilir!

92-93- Onlara şöyle denilir: “Allâh’ı bırakıp da taptıklarınız nerede? Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine yardımları dokunuyor mu?”

94-95- Artık onlar, onlara tapan azgınlara ve İblis’in askerleri topluca cehenneme atılacaklar.

96- Onlar orada birbirleriyle çekişerek şöyle diyecekler:

97- “Allâh’a yemin olsun ki bizler apaçık bir sapıklık içindeymişiz!”

98- “Çünkü sizi âlemlerin Rabbine denk tutuyorduk.”

99- “Bizi ancak o azgın kâfirler saptırdı!”

100-101- “Şimdi artık bizim ne şefaathçilerimiz var, ne de candan bir dostumuz!”

102- “Keşke, tekrar dünyaya dönebilsek de, îmân edenlerden olsak!”

103- Şüphesiz bütün bunlarda büyük bir ibret vardır! Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.

104- Şüphe yok ki senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir!

69-82. âyetlerde, sûrenin ikinci kıssası olarak Hz. İbrahim’in bir peygamber olarak babasını ve kavmini tevhid inancına daveti anlatılır.

Hz. İbrahim, kavmini düşünmeye ve aklını kullanmaya çağırarak, babasına ve kavmine şu soruları yöneltir:

Taptığınız bu putlar sizi işitiyor mu? Size bir yarar veya zarar verme güçleri var mı?

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: “**O zaman o, babasına ve kavmine: ‘Sizin şu karşısında durup taptığınız heykeller nedir?’ demişti. Onlar: ‘Biz atalarımızı bunlara tapar bulduk.’ dediler. İbrahim: ‘Andolsun ki siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz.’ dedi. Onlar: ‘Sen bize gerçeği mi getirdin, yoksa bizimle alay mı ediyorsun?’ dediler.**

İbrahim dedi: ‘Hayır, sizin Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki onları O yaratmıştır. Ben de buna şâhitlik edenlerdenim.’”⁴²

“Hayır, onlar sadece: “Şüphesiz, biz atalarımızı bu din üzerinde bulduk, biz onların izinde gidiyoruz.’ dediler. Yine böylece biz senden önce hangi ülkeye bir uyarıcı göndersek, oranın şımarık varlıklı kimseleri: ‘Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyuyoruz.’ dediler.”⁴³

“Hani o babasına demişti ki: ‘Babacığım! O işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun? Babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi; bana uy ki, seni doğru bir yola erİştireyim. Babacığım! Şeytana tapma, çünkü şeytan, çok merhametli olan Allâh’a isyan etti. Babacığım! Doğrusu ben korkarım ki, sana çok merhametli olan Allah’tan bir azap dokunur da şeytana dost olursun!’”⁴⁴

Bundan sonra Hz. İbrahim kendi inandığı Allâh’ın bâzı özelliklerinden şöyle söz eder: a) O, âlemlerin rabbidir. b) Beni yaratan ve doğru yolu gösteren O’dur. c) Beni yediren içiren O’dur. d) Hastalanınca şifâ veren O’dur. e) Öldürecek ve yeniden diriltilecek olan O’dur. f) Kıyâmet günü kusurlarını bağışlamasını umduğum da O’dur.

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَالْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ
صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَاعْفُ
لَاِبِيَ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الصَّالِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾

83- “Ey Rabbim! Bana ilim ve hikmet ver ve beni sâlih kullarının arasına kat!”

84- “Bana gelecek nesiller arasında hayırla anılmayı nasip et!”

85- “Beni, nîmeti bol cennetine mîrasçı olanlardan kıl!”

86- “Babamı da bağışla. Çünkü o yolunu şaşıranlardan oldu.”

87- “İnsanların diriltileceği günde, beni utandırma.”

42. Enbiyâ, 21/52-56.

43. Zuhurf, 43/22-23.

44. Meryem, 19/42-45. Bk. Sâffât, 37/83-113.

83-87 arası âyetlerde, Hz. İbrahim Allah Teâlâ'ya duâ ederek şu isteklerde bulunmuştur:

a) İlim ve hikmet sahibi olmak ve iyiler arasına katılmak. Yukarıdaki âyetle, “hüküm”; hükmetme, yönetme, ilim ve hikmet sahibi olma, anlaşmazlıkları hak ve adâletle ayırt etme gibi anlamlara gelir. Buradaki “hüküm” ü; İbn-i Abbâs “ilim”, İkrime “akıl”, Mücâhid “Kur’ân” ve Süddî “Nübüvvet” olarak yorumlamıştır.⁴⁵

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Lût’a da hikmet ve ilim vermiş ve onu çirkin işler yapan o kasabadan kurtarmıştık. Onlar gerçekten yoldan çıkmış kötü bir toplum idiler.”**⁴⁶

Hz. Peygamber bir duâsında şöyle buyurmuştur: **“Allâhım! Bizi müslüman olarak yaşat, müslüman olarak öldür. Rezil ve rüsvay olamadan bizi sâlih kullarının arasına kat!”**⁴⁷

Cenâb-ı Hak Hz. İbrahim’in bu duâsını kabul ettiğini şu âyetle bildirmiştir: **“Gerçekten o, âhirette de elbette iyi kişilerdendir.”**⁴⁸

b) Daha sonra gelecek nesiller arasında iyilikle anılmak. Yukarıdaki 84. âyetle “Lisan-ı sıdk” ifâdesi; dünyada kıyâmete kadar eseri devam edecek güzel bir isim, nam ve şöhret, dosdoğru, güzel bir anı bırakmak demektir. Bu yüzden her ümmet İbrahim ﷺ’a sevgi göstermiştir. Nitekim o, oğlu İshak ﷺ’dan başlayarak, en son İmrân ailesi, Zekeriyâ, Yahyâ ve Hz. İsa ile sona eren peygamberler zincirinin atası olduğu gibi, Hz. Hacer’den olma diğer oğlu Hz. İsmâil’in soyundan gelen Hz. Muhammed ﷺ’in de büyük atasıdır. Hac menâsiki, kurban, sünnet (hıtan), diş temizliği, koltuk altı ve etek temizliği gibi pek çok köklü sünnet, onun döneminden gelen güzel anılardan ve sünnetlerdendir.

İslâm dîni mensupları da namazların oturuşlarında okudukları “salli-bârik” duâlarında, Hz. İbrahim ve sâlih olan nesli için iyilik duâsında bulunur. Böylece Hz. İbrahim bütün namazlarda iyilikle anılmaya devam edilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İbrahim gerçekten Allâh’a itaat eden, O’nu tek ilâh kabul eden bir önderdi. O hiçbir zaman**

45. Bk. İbn Kesîr, Muhtasar, Şuarâ, 26/83.

46. Enbiyâ, 21/74.

47. Ahmed bin Hanbel, III, 424.

48. Ankebût, 29/27.

müşriklerden olmadı. Allâh'ın nîmetlerine şükredici idi. Allah onu seçmiş ve dosdoğru yola iletti. Ona bu dünyada iyilik verdik. Şüphesiz o, âhirette de iyilerdendir.”⁴⁹

“İbrahim onlardan ve Allâh'ı bırakıp taptıklarından uzaklaşınca, Biz ona İshâk'ı ve Yâkub'u verdik ve her birini peygamber yaptık. Bunlara rahmetimizden ihsan ettik ve hepsine de dillerde güzel ve yüksek bir övgü bıraktık.”⁵⁰

“Biz ona, İshâk'ı ve Yâkub'u bağışladık. Peygamberliği ve kitabı onun soyundan gelenler arasında sürdürdük. Ona dünyada mükâfatını verdik. Şüphesiz o, âhirette de iyiler arasındadır.”⁵¹

c) Nîmeti bol olan cennete vâris olmak. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz onların kalplerindeki bütün kinleri çıkarıp atacağız. Önlerinden ırmaklar çağıldayıp akacak. Onlar şöyle diyecekler: “Bizi bu nîmetlere kavuşturan Allâh'a hamd olsun! Eğer Allah bize doğru göstermeseydi, biz doğru yolu bulamazdık. Şüphesiz Rabbimiz'in elçileri bize gerçeği getirmişler!” Onlara şöyle seslenilecek: “Yapmış olduğunuz iyi işler sebebiyle, kazandığınız cennet işte budur!”⁵²**

“Onların aralarında, altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çektiği ve gözlerin hoşlandığı her şey vardır! Ve siz orada ebedî olarak kalacaksınız. İşte bu, yapmış olduğunuz ameller sebebiyle, size mîras olarak verilen cennettir. Orada, sizin için bol bol meyveler vardır. Onlardan yersiniz.”⁵³

d) Babası Âzer'in bağışlanması istemesi. İlgili âyette şöyle buyrulur: **“Kitap'ta İbrahim'i de an. Çünkü o, dosdoğru bir peygamberdi. Hani o babasına demişti ki: “Babacığım! O iştirmeyen, görmeyen ve sana hiçbir yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”⁵⁴**

Hiz. İbrahim'in tevhid dînini kabul etmeyen babası için yaptığı duâyı, “ona îman ve tevbe nasip ederek, kendisini bağışla” şeklinde anlamak gerekir. Çünkü îmansız ölen kişi için, bağış istenmez ve onun için bağışlanma da söz konusu olmaz.

49. Nahl, 16/120-122.

50. Meryem, 19/49-50.

51. Ankebût, 29/27.

52. A'râf, 7/43.

53. Zuhuf, 43/71-73.

54. Meryem, 19/41-42.

e) Kıyâmet günü utanacak durumlara düşmemek. Ebû Hüreyre'den, Nebî ﷺ şöyle buyurmuştur: "İbrahim عليه السلام kıyâmet günü babasını toz toprak içinde görünce ona şöyle diyecek: 'Ben sana dünyada iken benim davetime uy, Bana karşı çıkma, dememiş miydim?' Babası da: 'İşte bugün sana uyacağım.' diyecek. O zaman da Hz. İbrahim Allah Teâlâ'ya: 'Ey Rabbim! Sen insanların diriltileceği günde, beni utandırmayacağına dâir söz vermiştin. Bugün, babamın senin rahmetinden uzak olmasından daha utanılacak ne olabilir ki?' Allah Teâlâ: 'Ben, cenneti küfür ehline haram kıldım.' cevabını verecektir."⁵⁵

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾
وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرْزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ
إِنِ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْصِرُونَ
﴿٩٣﴾ فَكُذِّبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾

88- "O gün ne mal fayda verir ne de çocuklar."

89- "Ancak Allâh'a temiz bir kalp ile gelen müstesnâ."

90- O gün cennet, takvâ sahiplerine yaklaştırılır.

91- Cehennem de azgınlara açıkça gösterilir!

92-93- Onlara şöyle denilir: "Allâh'ı bırakıp da taptıklarınız nerede? Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine yardımları dokunuyor mu?"

94-95- Artık onlar, onlara tapan azgınlara ve İblis'in askerleri topluca cehenneme atılacaklar.

88-95. âyetlerde, hesap günü ne malın ne de çocukların bir fayda vermeyeceği, ancak selim kalp ile gelenlerle, takvâ sahiplerinin kurtulacağı, müşriklere cehennem açıkça gösterilerek, taptıkları putların nerede olduğu ve kendilerine yardım edip etmediklerinin sorulacağı, sonunda tapanların, tapılanların ve İblis ordusunun cehenneme atılacağı bildiriliyor.

Yukarıdaki 89. âyette, sözü edilen "selîm kalp", şüphe ve şirkten temizlenmiş olan kalptir. Saîd bin el-Müseyyeb'e göre bu, mânen sağlıklı kalp

olup, mü'minin kalbidir. Çünkü kâfirle münâfığın kalbi mânen hastadır. Selim kalp; kimseye dargın olmayan ve kendisine de kimsenin dargın olmadığı bir mü'minin kalbi olarak da tanımlanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan sâlih ameller ise, Rabbinin katında sevapça daha hayırlı olduğu gibi, umut bağlama bakımından da daha hayırlıdır.”**⁵⁶

Büyük peygamberlerden olan Hz. İbrahim'in bile babasına bir fayda sağlayamaması ibretli bir olaydır. Herkes kendi ameli ile karşı karşıya kalacak, inanç bozukluğu ile âhirete gidenler için, en yakınlarının bile yapacağı bir şey olmayacaktır.

“Cennet de Allâh'a karşı gelmekten sakınanlara alabildiğine yaklaştırılır. İşte size vaad olunan cennet budur. O, dâimâ Allâh'a yönelen, kendini koruyan; görmediği hâlde Rahmân'dan korkan ve Allâh'a yönelmiş bir kalp ile gelen kimselere mahsustur. Esenlik içinde girin oraya! Bugün sonsuz hayatın başladığı gündür! Orada, onlara istedikleri her şey var; hatta katımızda daha fazlası da var.”⁵⁷

“O gün cehenneme: ‘Doldun mu?’ deriz. O da: ‘Daha var mı?’ der.”⁵⁸

İblis'in geleceği ile ilgili kader çizgisi daha cennetten çıkarıldığı zaman şöyle belirlenmiştir: **“İblis dedi: ‘Mâdemki beni azdırdın, o hâlde ben de senin doğru yolunun üzerinde oturacağım. Sonra onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından yaklaşacağım; böylece sen onların çoğunu şükredenlerden bulmayacaksın!’ Allah dedi: ‘Haydi, aşağılanmış ve kovulmuş olarak oradan çık! Onlardan her kim sana uyarsa, cehennemi bütün sizlerle dolduracağım!’”**⁵⁹

“Şüphesiz siz de, Allâh'ı bırakıp taptığınız da, hepiniz cehennem yakıtısınız. Hepiniz oraya gireceksiniz.”⁶⁰

56. Kehf, 18/46.

57. Kâf, 50/31-35.

58. Kâf, 50/30.

59. A'râf, 7/16-18.

60. Enbiyâ, 21/98.

قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِنَّ كُتَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾
 إِذْ نُسَوِّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا
 لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً
 فَنَكُونَنَّ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾

96- Onlar orada birbirleriyle çekişerek şöyle diyecekler:

97- “Allâh’a yemin olsun ki bizler apaçık bir sapıklık içindeymişiz!”

98- “Çünkü sizi âlemlerin Rabbine denk tutuyorduk.”

99- “Bizi ancak o azgın kâfirler saptırdı!”

100-101- “Şimdi artık bizim ne şefaathçilerimiz var, ne de candan bir dostumuz!”

102- “Keşke, tekrar dünyaya dönebilsek de, îmân edenlerden olsak!”

96-102. âyetlerde, cehennemliklerin kendi aralarındaki konuşmalardan bir sahne anlatılmaktadır. Bu konuşmalarda yer verdikleri hususlar şunlardır:

a) Dünya hayatında taptıkları şeyleri Allâh’a denk tutmakla apaçık bir şaşkınlık içine düştüklerini îtiraf ederler.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İşte, cehennem halkının birbiriyle olan bu çekişmeleri, elbette bir gerçektir.”**⁶¹ **“İnkâr edenler hâlâ putları, Rab’leri ile denk tutuyorlar!”**⁶²

“Âyetlerimizi yalanlayanların ve âhiret gününe inanmayanların tutkularına uyma! Çünkü onlar, Rab’lerine başkalarını denk tutuyorlar!”⁶³ **“Allah’la beraber başka bir ilâh mı var? Hayır, onlar sapıklıkta devam eden bir toplumdur.”**⁶⁴

b) Kendilerini azgın kâfirlerin yoldan çıkardığını söyleyip, suçu onların üzerine atmak isterler.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“(Kıyâmet gününde) hepsi, Allâh’ın huzûruna çıkacak ve güçsüzler büyüklük taslayanlara diyecekler**

61. Sâd, 38/64.

62. Enâm, 6/1.

63. En’âm, 6/150.

64. Neml, 27/60.

ki: ‘Şüphesiz biz size uymuştuk. Şimdi Allâh’ın azâbının bir kısmını bizden savabilir misiniz?’ Onlar da diyecekler ki: ‘Allah, bizi doğru yola iletseydi, biz de sizi doğru yola iletirdik. Artık sızlansak da, sabretsek de bir şey değişmez. Çünkü bizim için kaçıp sığınacak bir yer yok!’”⁶⁵

“Âhirette hesap görme işi bitince, şeytan şöyle diyecek: “Allah size gerçek olanı vaad etti, ben de size vaad ettim, ama ben sözümünden caydım! Benim sizin üzerinizde zorlayıcı bir gücüm yoktu. Sadece sizi çağırdım, siz de benim çağırma koştunuz. O hâlde beni kınamayın, kendinizi kınayın! Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Aslında ben daha işin başında, beni Allâh’a ortak koşmanıza karşı çıkmıştım.” Şüphesiz zâlimler için can yakıcı bir azap vardır.”⁶⁶

c) Küfür ehli âhirette ne bir şefaâtçilerin ne de candan bir dostlarının olmadığını görüp, tekrar dünyaya dönenek iyi ameller işlemeyi temenni edeceklerdir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar bu kitabın verdiği haberin gerçekleşmesini mi bekliyorlar? Onun gerçekleşeceği gün gelince, önceden onu unutmuş olanlar şöyle derler: ‘Doğrusu Rabbimiz’in elçileri gerçeği getirmişler. Şimdi bize şefaât edecek kimseler yok mu? Veya dünyaya yeniden geri gönderilsek de daha önce yapmadıklarımızı yapsak!’ Onlar gerçekten kendilerine yazık ettiler ve uydurdıkları (putlar) da kendilerinden kaybolup gitti.”⁶⁷**

“Onları, o yaklaşmakta olan kıyâmet günü hakkında uyar ki, o gün yürekler ağızlara gelir, yutkunup dururlar. Artık zâlimler için ne candan bir dost, ne de sözü dinlenir bir şefaâtçi bulunur!”⁶⁸

“Kötülerin arkasından gidenler: “Keşke, dünyaya bir kez daha dönebilsek de, onların bizi tanımazdan geldikleri gibi, biz de onlardan uzaklaşsaydık!” diyecekler. İşte böylece Allah onlara bütün yaptıklarını, üzerlerine yığılmış hasretler hâlinde gösterecektir! Onlar bu ateşten çıkacak değillerdir!”⁶⁹

65. İbrâhim, 14/21.

66. İbrâhim, 14/22.

67. A'râf, 7/53.

68. Mü'min, 40/18.

69. Bakara, 2/167.

“Hayır! Daha önce gizlemekte oldukları şeyler ortaya çıkmıştır. Eğer onlar dünyaya geri gönderilselerdi, kendilerine yasaklanan şeyleri yine yaparlardı. Çünkü onlar gerçekten yalan söylüyorlar.”⁷⁰

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۚ ﴿١٠٤﴾

103- Şüphesiz bütün bunlarda büyük bir ibret vardır! Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.

104- Şüphe yok ki senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir!

103-104. âyetlerde, yukarıda belirtilen, âhirette cehenneme girenlerin kendi aralarındaki bu konuşma sahnesinde büyük bir ibret bulunduğu vurgulanır. Diğer yandan Allah Teâlâ'nın karşı konulmaz bir güce sahip olması yanında, çok merhametli olduğuna dikkat çekilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.”**⁷¹

“Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmezler.”⁷² **“Böylece onu yalanladılar. Biz de onları helâk ettik. Doğrusu bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.”**⁷³

Allâh'ın Azîz ve Rahîm (Mutlak üstün ve çok merhametli) sıfatları Kur'ân'da 13 yerde birlikte zikredilir. Bâzıları şunlardır. **“Allah, dilediğine yardım eder. O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.”**⁷⁴

“İşte görülmeyeni de görüleni de bilen, mutlak üstün ve çok merhametli olan O'dur.”⁷⁵ **“(Bu Kur'ân) mutlak üstün, çok merhametli olan Allah tarafından indirilmiştir.”**⁷⁶

70. En'âm, 6/28.

71. Şuarâ, 26/67.

72. Şuarâ, 26/103.

73. Şuarâ, 26/139.

74. Rûm, 30/5.

75. Secde, 32/6.

76. Yâsîn, 36/5.

﴿ BÂB 6 ﴾

**NÛH VE KAVMÎ, NÛH'UN DUÂSÎ, GEMİSÎ,
DÜŞMANIN SUDA BOĞULMASI,
ALLÂH'IN ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLUŞU**

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ
﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٠٨﴾
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجِرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾
فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١١٠﴾ قَالُوا اتُّوْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ
﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عَلِمَى بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا
عَلَى رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾
إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ
الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي
وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَانْجَيْنَاهُ وَمَنْ
مَعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً ﴿١٢١﴾ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

105- Nûh kavmi de, gönderilen peygamberleri yalanladı.

106- Hani, kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti: “Siz Allâh’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?”

- 107- “Şüphesiz ben size gönderilen güvenilir bir peygamberim.”
- 108- “Artık Allâh’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.”
- 109- “Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim yalnız âlemlerin Rabbine âittir.”
- 110- “Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”
- 111- Dediler ki: “Sana hep düşük seviyeli kimseler tâbî olup dururken, biz hiç sana îmân eder miyiz?”
- 112- Nûh dedi: “Onların yapmakta oldukları hakkında benim bir bilgim yoktur!”
- 113- “Onların hesâbı ancak Rabbime âittir. Biraz düşünseydiniz bunu anlardınız!”
- 114- “Üstelik ben îmân edenleri yanımdan kovacak değilim.”
- 115- “Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.”
- 116- Dediler ki: “Ey Nûh! Eğer bu söylediklerine bir son vermezsen, mutlaka taşâ tutulanlardan olacaksın!”
- 117- Nûh, “Ey Rabbim, dedi, şüphesiz kavmim beni yalnladı.”
- 118- “Artık benimle onlar arasında hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki mü’minleri kurtar!”
- 119- Biz de, onu ve beraberinde olanları dolu bir gemide taşıyarak kurtardık.
- 120- Sonra da geride kalanları suda boğduk.
- 121- Şüphesiz bunda elbette büyük bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.
- 122- Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.

105-110. âyetlerde, kavminin Hz. Nûh'u yalanlaması üzerine, onun uyarıları anlatılır. 105. âyetten itibaren 122. âyete kadar sûrenin üçüncü kıssası olarak Hz. Nûh'un kavmi ile arasında geçen konuşmalar ve olaylar yer alır.

Kıssa burada A'râf ve Kamer sûrelerinde anlatılanlardan biraz daha uzundur. Burada farklı olarak, Hz. Nûh'un kavmine, "Ben bu tebliğim karşılığında sizden bir ücret istemiyorum, benim ücretimi Allah verecektir." demesi ve zenginlerin Nûh'a inananları küçümsemesidir. Çünkü Nûh'a inanıp tâbî olanlar, daha çok yoksullar ve köleler olduğu için zengin tabaka bunları küçümsüyor, onlar gibi inanmak istemiyorlar ve Nûh'u da bu davetten vazgeçmediği takdirde taşıyacaklarını söylüyorlardı. Kıssanın sonunda, bu olayda bir ibret bulunduğu ve Allâh'ın mutlak güç sahibi olduğu vurgulanır.

Hz. Muhammed ﷺ de Mekke'nin varlıklı müşriklerince benzer ithamlarla karşılaşmıştı. Bu kıssa ile onların eksiklikleri dile getirilmiş ve ibret almaları istenmiştir.⁷⁷

Nûh عليه السلام'ın onlara yaptığı ilk uyarı ve tebliğ şu şekilde olmuştur:

a) Onlara ilk uyarısı: "Allâh'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" cümlesi olmuştur. İlgili âyette şöyle buyrulur: **"Şüphesiz İlyas da gönderilen peygamberlerdendir. Hani o kavmine şöyle demişti: Allâh'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?"**⁷⁸ Diğer Hûd,⁷⁹ Sâlih,⁸⁰ Lût,⁸¹ ve Şuayb⁸² peygambelerin de kavimlerine, **"Siz Allâh'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?"** dedikleri belirtilir.

b) Hz. Nûh, güvenilir bir peygamber olduğunu, Allah'tan korkmalarını ve kendisine itaat etmelerini istemiştir.

c) Bu görevine karşılık bir ücret istemediğini ve onun ücretinin Allâh'a âit olduğunu bildirmiştir. Yukarıdaki beş âyet ve peygamberlerin yaptıkları tebliğ ve irşâd için bir ücret istememesi bu sûrede Hz. Hûd, Sâlih, Lût ve Şuayb peygamberler için de sırasıyla aşağıdaki âyetlerde tekrarlanır.⁸³

77. krş. Sâd, 38/86, 87; En'âm, 6/52.

78. Sâffât, 37/123-124.

79. Şuarâ, 26/124.

80. Şuarâ, 26/142.

81. Şuarâ, 26/161.

82. Şuarâ, 26/177.

83. Bk. Şuarâ, 26/123-140, 141-159, 160-175, 176-191.

قَالُوا أَنْتُمْ لَكُمْ وَاتَّبَعَكَ الْأَزْدُلُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عَلِمِي بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنَّ حِسَابَهُمْ إِلَّا عَلَى رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾
وَمَا آتَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنَّ آتَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١١٥﴾ قَالُوا
لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّ
قَوْمِي كَذِبُونَ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

111- Dediler ki: “Sana hep düşük seviyeli kimseler tâbî olup dururken, biz hiç sana î mân eder miyiz?”

112- Nûh dedi: “Onların yapmakta oldukları hakkında benim bir bilgim yoktur!”

113- “Onların hesâbı ancak Rabbime âittir. Biraz düşünseydiniz bunu anlardınız!”

114- “Üstelik ben î mân edenleri yanımdan kovacak değilim.”

115- “Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.”

116- Dediler ki: “Ey Nûh! Eğer bu söylediklerine bir son vermezsen, mutlaka taş a tutulanlardan olacaksın!”

117- Nûh, “Ey Rabbim, dedi, şüphesiz kavmim beni yalanladı.”

118- “Artık benimle onlar arasında hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki mü’minleri kurtar!”

111-118. âyetlerde, Hz. Nûh ile kavmi arasında geçen karşılıklı konuşmalardan söz edilir. Kavminin ilk tepkisi, ona yoksul ve aşağı tabakanın inandığını, onların arasında yer alamayacaklarını söylemek olmuştur. Hz. Nûh, insanlar arasında bir ayırım yapamayacağını, herkesin hesâbının Allâh’a âit olduğunu, yanından mü’minleri kovamayacağını, kendisinin sadece bir uyarıcı olduğunu söylemiştir. Hz. Nûh bu konuda kendisinin dış görünüşe göre hüküm vermediğini, eğer varlıklı kimseler iyi düşünürlerse, yoksulluğu ayıplamayacaklarını, çünkü onların yerinde kendilerinin de olabileceğini belirtmek istemiştir.

Bunun üzerine kavmi onu tehdit ederek, eğer bu davadan vazgeçmezse, kendisini taşıyıp beldelerinden kovabileceklerini bildirmiştir. Bunun üzerine

Hız. Nûh Allah Teâlâ'dan yardım isteyerek, kendisiyle kavmi arasında hük-
münü vermesini ve îmân edenleri kurtarmasını istemiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Kavminden ileri gelen kâfirler de-
diler ki: Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. İlk
bakışta bizim alt tabakamızdan başkasının senin arkana düştüğü-
nü görmüyoruz. Sizin bizden fazla bir üstünlüğünüzü de göremiyo-
ruz. Aksine sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz!”**⁸⁴

**“Sabah akşam, Rab’lerinin rızasını dileyerek ibadet edenleri ya-
nından kovma. Çünkü sen onların hesâbından sorumlu değilsin; on-
lar da senin hesâbından sorumlu değil. Eğer onları yanından ko-
varsan zâlimlerden olursun!”**⁸⁵

**“Ey kavmim! Bunun için sizden bir ücret istemiyorum. Benim
ecrim yalnız Allâh’a âittir. Ben îmân edenleri (sizin isteğinize uyararak)
yanımdan kovacak değilim. Onlar elbette Rab’lerine kavuşacaklar-
dır. Ama ben sizi gerçekten câhillik eden bir toplum olarak görüyo-
rum! Ey kavmim! Eğer ben onları yanımdan kovarsam, o zaman be-
ni Allâh’a karşı kim koruyabilir? Hiç düşünmüyor musunuz?”**⁸⁶

**“Onun kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler: ‘Ey Şuayb,
dediler. Ya seni ve seninle birlikte îmân edenleri kasabamızdan çı-
karacağız, ya da dînimize dönersiniz!’ Şuayb dedi: ‘İstemesek de mi
(dîninize döneceğiz?)’”**⁸⁷

**“Nûh dedi: Ey Rabbim! Gerçekten ben kavmimi gece gündüz da-
vet ettim. Ama benim davetim, kaçışlarını artırmaktan başka bir işe
yaramadı. Senin kendilerini bağışlaman için, onları her çağırışım-
da kulaklarını tıkadılar, giysilerine büründüler, inat ettiler ve bö-
bürlendikçe böbürlendiler!”**⁸⁸

**“Nûh dedi ki: Ey Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden hiçbir kimse
bırakma! Çünkü Sen onları bırakırsan Senin kullarını saptırırlar;
yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) yetiştirirler.”**⁸⁹

84. Hûd, 11/27.

85. En'âm, 6/52.

86. Hûd, 11/29-30.

87. A'râf, 7/88.

88. Nûh, 71/5-7.

89. Nûh, 71/26-27.

فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَعْرَفْنَا بِعَدُوِّ
الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾

119- Biz de, onu ve beraberinde olanları dolu bir gemide taşıyarak kurtardık.

120- Sonra da geride kalanları suda boğduk.

119-120. âyetlere göre, Nûh ﷺ'in gemisi erkekli dişili insan, hayvan, kuş ve yiyecek maddeleri ile dolu idi. Hz. Nûh'un gemisine binmeyip geride kalanların hepsinin helâk edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, suların kapladığı alanlarda, suda yaşayamayan kara canlılarının tamamının varlıklarının sona erdiği anlamına gelir. Ancak Nûh Tûfânı'nın Türkiye toprakları dâhil yalnız ortadoğuyu içine aldığı, dünyanın diğer yerlerini etkilemediği görüşüne göre, öbür kara parçalarında eğer varsa insan ve diğer canlıların varlıklarını sürdürdüğü sonucuna varılır. Nitekim Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfettiği sırada birtakım yerli (kızıl derili) insanlarla karşılaşması böyle bir ihtimali akla getirir. Onların, deniz su seviyelerinin düşük olduğu bir devirde Kuzey kutbuna yakın Bering Boğazını kara yolu olarak kullanıp, Amerika kıtasına ulaşmış olmaları ihtimal dâhilindedir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Nûh'u da hatırla! Çünkü o daha önce duâ etmiş, Biz de onun duâsını kabul etmiş, onu ve ailesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.”**⁹⁰

“Andolsun ki Nûh'u kavmine elçi olarak gönderdik de o, onların arasında dokuz yüz elli yıl kaldı. Onlar zulümlerini sürdürürken, kendilerini tûfân yakalayiverdi! Sonunda Biz onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret yaptık.”⁹¹

“Andolsun ki Nûh Bize seslenip duâ etmişti. Biz de ona ne güzel cevap venmiştik! Onu ve ailesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.”⁹²

“Kavmi onu yalanladı. Bunun üzerine Biz de, onu ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. Çünkü onlar gerçeği göremeyen kör bir kavim idiler.”⁹³

90. Enbiyâ, 21/76.

91. Ankebût, 29/14-15.

92. Sâffât, 37/75-76.

93. A'râf, 7/64.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

121- Şüphesiz bunda elbette büyük bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.

122- Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.

121-122. âyetlerde, yukarıda açıklanan Hz. Nûh ve kavmi arasında geçen konuşma ve olaylarda büyük bir ibret olduğu, fakat buna rağmen insanların çoğunun yine de îmân etmediği, Allah Teâlâ'nın mutlak üstün olmakla birlikte, çok merhametli olduğu vurgulanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Böylece onu yalanladılar. Biz de onları helâk ettik. Doğrusu bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.”**⁹⁴ **“Allah, dilediğine yardım eder. O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.”**⁹⁵ **“(Bu Kur'ân) mutlak üstün, çok merhametli olan Allah tarafından indirilmiştir.”**⁹⁶

94. Şuarâ, 26/139.

95. Rûm, 30/5.

96. Yâsîn, 36/5.

﴿ BÂB 7 ﴾

**HÛD VE ÂD KAVMİ, VERİLEN NÎMETLER,
KAVMİN İNKÂRCILIĞI VE HELÂKİ,
ALLÂH'IN MUTLAK ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLUŞU**

كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ۚ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ۚ
 ﴿١٢٤﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۖ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۚ ﴿١٢٦﴾ وَمَا
 أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۚ إِنْ أَجِرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ۖ ﴿١٢٧﴾ اتَّبِعُونِ
 بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ ۖ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَخِدُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ۚ ﴿١٢٩﴾
 وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ۚ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۚ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا
 الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ ۚ ﴿١٣٢﴾ أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ۖ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ
 وَعُيُونٍ ۚ ﴿١٣٤﴾ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ۖ ﴿١٣٥﴾ قَالُوا سَوَاءٌ
 عَلَيْنَا أَوْعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ۖ ﴿١٣٦﴾ إِنْ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ۖ
 ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ ۚ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ ۖ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً ۖ
 وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ ﴿١٣٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۚ ﴿١٤٠﴾

123- Âd kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.

124- Hani kardeşleri Hûd onlara şöyle demişti: “Siz Allâh’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?”

125- “Şüphesiz ben size gönderilen güvenilir bir peygamberim.”

126- “Artık Allâh’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.”

127- “Ben bunun için sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, âlemlerin Rabbine âittir.”

- 128- “Siz her tepe üzerine bir alâmet binâ yapıp eğleniyor musunuz?”**
- 129- “Sanki dünyada temelli kalacakmış gibi sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?”**
- 130- “Tutup yakaladığınız zaman, merhametsiz zorbalar gibi yakalıyorsunuz.”**
- 131- “Artık Allâh’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.”**
- 132- “Bildığınız bunca nîmetleri size veren Allâh’a karşı gelmekten sakının.**
- 133-134- “O size davarlar, oğullar, bahçeler ve pınarlar verdi.”**
- 135- “Şüphe yok ki ben sizin hakkınızda, büyük bir günün azâbından korkuyorum!”**
- 136- Onlar dediler ki: “Sen öğüt versen de, öğüt verenlerden olmasan da, bize göre birdir.**
- 137- “Bu bizim yaptıklarımız, bizden öncekilerin yaptıklarından başka bir şey değildir.”**
- 138- “Biz azâba uğratılacak da değiliz!”**
- 139- Böylece onu yalanladılar. Biz de onları helâk ettik. Doğrusu bunda elbette büyük bir ibret vardır. Ama onların çoğu î mân etmiş değillerdir.**
- 140- Şüphesiz senin Rabbin, işte O, çok mutlak üstündür, çok merhametlidir.**

123-127. âyetlerde, Hûd عليه السلام'ın kavmi olan Âd'a Allah Teâlâ tarafından bir elçi olarak gönderildiği, tebliğine karşılık bir ücret istemediği, kötü huy-larını bırakıp Allâh'ın buyruklarına uymaları, aksi hâlde büyük bir günün azâbına uğrayacakları belirtilir. Bu uyarılara rağmen Âd kavmi, boş yere yorulmamasını, atalarının dîninden dönmeyeceklerini, azâba uğrayacaklarına da inanmadıklarını söyleyerek, Hûd'u yalanlayınca helâk edilmişlerdir.

Yukarıdaki 123-140 arası âyetlerde, Şuarâ sûrenin dördüncü kıssası olarak, Hûd عليه السلام'ın Âd kavmi ile olan mücâdelesı anlatılır.⁹⁷

97. Âd ve Hûd kavmi için ayrıca bk. Furkan, 25/21-26; Kamer, 54/18-21.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Âd kavmine de kardeşleri Hûd’u gönderdik. Hûd onlara dedi ki: ‘Ey kavmim! Allâh’a kulluk edin, sizin için O’ndan başka ilâh yoktur. Hâlâ sakınmaz mısınız?’ Kavminin ileri gelenlerinden kâfir olanlar: ‘Biz seni beyinsizlik içinde görüyoruz ve gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz!’ dediler. (Hûd) dedi ki: ‘Ey kavmim! Bende beyinsizlik yoktur. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.’”**⁹⁸

“Âd kavmine de kardeşleri Hûd’u (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allâh’a kulluk edin. Sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur. Siz yalan uyduranlardan başkası değilsiniz! Ey kavmim! Ben sizden buna (peygamberliğe) karşılık bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratan Allâh’a âittir. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız? Ey kavmim! Rabbinizden başışlanmanızı dileyin, sonra da O’na tevbe edin ki, size gökten bol bereket indirsın ve gücünüze güç katsın! Gelin, günahkâr olarak dönüp gitmeyin!” Onlar dediler: ‘Ey Hûd! Sen bize açık bir mûcize getirmedin. Biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakacak değiliz ve biz sana îmân edecek de değiliz!’”⁹⁹

128-129. âyetlerde, Âd kavminin sırf böbürlenmek ve eğlenmek için yaptıkları birtakım yüksek binâlardan, büyük köşkler, sağlam kaleler ve su sarnıçları gibi yapılardan söz edilir. Âyetteki “masâni” kelimesi; sanat evleri, atölyeler, fabrikalar, su barajları gibi anlamlara da gelir. 128. âyetteki, رِج - rî’ kelimesi, büyük yolların yanında bulunan yüksek tepe demektir. Onlar sırf gösteriş ve övünmek için yol kenarındaki dağların üstüne işaretler, yüksek binâlar ya da tepe noktalarına dikilen abideler yaparlardı. Bunlar ihtiyaç için değil; sırf eğlenme, oyun ve güç gösterisi için yapılıyordu.¹⁰⁰

130-135. âyetlerde, Hûd peygamberin uyarı ve öğütleri şöyle sıralanır: a) Hûd عليه السلام’ın, kavmin yakaladıkları kişilere cezâ vermede zorbalık yapmalarını kınadığını bildirir. b) Kendilerine sürü hâlinde hayvanlar, birçok çocuklar, bahçeler ve pınarlar gibi bunca nîmetleri veren Allâh’a karşı gelmekten sakınıp, yalnız kendisine itaat etmelerini ister. c) Kavmi için büyük bir günün azâbından korktuğunu hatırlatır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Andolsun ki Biz Nûh’u kavmine elçi olarak gönderdik. Dedi ki: ‘Ey kavmim, Allâh’a kulluk edin, sizin**

98. A’râf, 7/65-67.

99. Hûd, 11/50-53.

100. İbn Kesîr, Muhtasar, II, 653.

için O'ndan başka ilâh yoktur. Doğrusu ben üstünüze gelecek büyük bir günün azâbından korkuyorum!”¹⁰¹

“Haklarında Rabbinin sözü kesinleşmiş olanlar îmân etmezler. Onlara, her türlü mûcize gelmiş olsa bile, can yakıcı azâbı görmenden îmân etmezler.”¹⁰²

“Onlar dediler: Ey Hûd! Sen bize açık bir mûcize getirmedi. Biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakacak değiliz ve biz sana îmân edecek de değiliz!”¹⁰³

136-138. âyetlerde, kavminin Âd peygambere şöyle cevap verdiği belirtilir: a) Öğüt verip vermemen bizim için fark etmez, biz inanacak değiliz. b) Bizim şimdi yaptıklarımız daha önceki atalarımızın yaptığı ile aynıdır. Biz onların yolunda gitmeye kararlıyız. c) Bu yüzden azâba da uğratılacak değiliz.

Yukarıdaki 137. âyetteki, “Huluk (gelenek)” iki türlü yorumlanmıştır: a) Şu yapmakta olduklarımız veya üzerinde bulunduğumuz din, ilk atalarımızdan beri süregelen bir gelenektir. b) Senin getirdiğin şu din veya öldükten sonra yeniden dirilme inancı, geçmiş kuşakların uydurmasıdır.¹⁰⁴

139-140. âyetlerde, Hûd peygamberi yalanlayan kavminin helâk edildiği ve bunda büyük bir ibret olmasına rağmen, onların çoğunun yine de îmân etmedikleri belirtilir. Allah Teâlâ'nın mutlak üstün olduğu ve çok merhametli bulunduğu haber verilir.

Yukarıda açıklanan Hûd عليه السلام ve kavmi arasındaki konuşma ve olaylarda büyük bir ibret olduğu, buna rağmen insanların çoğunun yine de îmân etmediği, Allah Teâlâ'nın mutlak üstün ve çok merhametli olduğu belirtilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Âd kavmi ise, azgın, dondurucu bir kasırga ile yok edildiler. Allah onu, onların üzerinde kesintisiz olarak yedi gece, sekiz gün musallat etti. Öyle ki onları orada, içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş bir hâlde görürdün! Şimdi onlardan geriye kalan bir şey görüyor musun?”¹⁰⁵**

“Böylece onu yalanladılar. Biz de onları helâk ettik. Doğrusu bunda elbette büyük bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.”¹⁰⁶

101. A'râf, 7/59.

102. Yûnus, 10/96-97.

103. Hûd, 11/53.

104. Beyzâvî ve Medârik, Şuarâ, 26/132.

105. Hâkka, 69/6-8.

106. Şuarâ, 26/139.

﴿ BÂB 8 ﴾

**SÂLİH VE SEMÛD KAVMİ, DEVE MÛCİZESİ,
KAVMİN DEVEYİ KESMESİ VE HELÂKİ,
ALLÂH'IN MUTLAK ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLMASI**

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ^ع ﴿١٤١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ^ع
 ﴿١٤٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ^ل ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا^ع ﴿١٤٤﴾
 وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ^ع إِنْ أَجِرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ^ط ﴿١٤٥﴾
 أَتَزْكُونَ فِي مَا هَهُنَا^ل أَمِينٌ^ل ﴿١٤٦﴾ فِي جَنَاتٍ وَعُيُونٍ^ل ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ
 وَنَخْلٍ طَلَعُهَا هَظِيمٌ^ع ﴿١٤٨﴾ وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا^ع فَارِهِينَ^ع
 ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا^ع ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ^ل ﴿١٥١﴾
 الَّذِينَ يَفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ^ع ﴿١٥٢﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ
 الْمُسَحَّرِينَ^ع ﴿١٥٣﴾ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بَآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ
 الصَّادِقِينَ^ع ﴿١٥٤﴾ قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ^ع
 ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمْسُوهَا بِسَوْءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ^ع ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا
 فَاصْبَحُوا نَادِمِينَ^ل ﴿١٥٧﴾ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ^ط إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ^ط وَمَا
 كَانَ أَكْثَرَهُمْ مُؤْمِنِينَ^ع ﴿١٥٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ^ع ﴿١٥٩﴾

141- Semûd kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.

142- Hani kardeşleri Sâlih onlara şöyle demişti: “Siz Allâh’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?”

- 143- “Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.”
- 144- “Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”
- 145- “Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine âittir.”
- 146- “Siz burada hep güven içinde bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?”
- 147- “Bu bahçelerde ve pınarların başında.”
- 148- “Ekinler ve yumuşak tomurcuklu güzel hurmalıklar arasında.”
- 149- “Siz bunun için mi dağlardan ustalıklı evler yontuyorsunuz.”
- 150- “Artık Allah’tan sakının ve bana itaat edin.”
- 151- “O aşırı gidenlerin emrine uymayın.”
- 152- “Onlar yeryüzünde hep fesat çıkarırlar, ıslah etmezler.
- 153- Dediler ki: “Sen ancak iyice büyülenmiş birisin!”
- 154- “Sen de bizim gibi sadece bir insansın! Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi bize bir mûcize getir!”
- 155- Sâlih dedi: “İşte mûcize, şu dişi devedir! Bir gün kuyudan su içme hakkı onun, belli bir gün de sizindir!”
- 156- Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa büyük bir günün azâbı sizi yakalar!”
- 157- Derken deveyi kestiler, fakat pişman da oldular!
- 158- Bunun üzerine onları azap yakalayiverdi. Şüphesiz burada elbette büyük bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.
- 159- Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.

141-154. âyetlerde, Allah Teâlâ Semûd kavmine Sâlih peygamberi gönderdiği, onun da Hûd ﷺ gibi benzer uyarılar yaptığı, bu hizmeti için bir ücret istemediği belirtilir.

Yukarıdaki 141-159. âyetlerde, sûrenin beşinci kıssa dizisi olarak, Sâlih عليه السلام, Semûd kavmi ve onların başına gelenler anlatılır. O da kavmini irşâd için gönderilmiş; onlara Allah'tan korkmalarını, sözünü dinlemelerini, tebliğine karşılık bir ücret istemediğini, kendilerinin bağlarda, bahçelerde, saraylarda güven içinde bırakılmayacaklarını, aşırı kimselerin sözlerine uymayı bırakıp, Allah'tan sakınmaları gerektiğini, çünkü aşırı gidenlerin sürekli olarak yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışacaklarını bildirmiştir. Fakat kavmi onu "büyülenmiş biri olarak" niteleyip, onun da kendileri gibi bir insan olduğunu, doğruluğunu ispat için bir mucize getirmesi gerektiğini söylemiştir.

Son iki âyette, bu olayda büyük bir ibret bulunduğu, Allah Teâlâ'nın mutlak üstün ve rahmetinin bol olduğu vurgulanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. (Sâlih onlara) dedi ki: "Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Size Rabbiniz tarafından açık bir kanıt gelmiştir. İşte bu, size bir mucize olarak Allâh'ın dışı devesi! Siz onu serbest bırakın da, Allâh'ın arzında yesin. Ona kötülükle dokunmayın, yoksa sizi acıklı bir azap yakalar!"**¹⁰⁷

"Allâh'ın, Âd kavminden sonra sizi onların yerine nasıl getirdiğini ve yeryüzünde sizi nasıl yerleştirdiğini hatırlayın! Siz oranın düzlüklerinde saraylar yapıyor, dağları oyup evler ediniyordunuz. Allâh'ın nîmetlerini anın ve yeryüzünde fesat çıkarmayın!"¹⁰⁸

"Kalbini Bizi anmaktan alıkoyduğumuz; nefsinin tutkularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye de itaat etme!"¹⁰⁹

"Sonra Biz onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik. Böylece hem onları, hem de dilediğimiz kimseleri kurtardık. Aşırı gidenleri ise helâk ettik."¹¹⁰

"Sen kâfirlere ve münâfıklara itaat etme ve onların eziyetlerine aldırma! Allâh'a güvenip dayan. Çünkü vekil olarak Allah yeter."¹¹¹

"Onlara: 'Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın' denildiği zaman: 'Hayır! Biz ancak ıslah edicileriz!' derler."¹¹²

107. A'râf, 7/73.

108. A'râf, 7/74.

109. Kehf, 18/28.

110. Enbiyâ, 21/9.

111. Ahzâb, 33/48.

112. Bakara, 2/11.

“Onlar, Allâh’a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allâh’ın korunup gözetilmesini emrettiği sıla-i rahmi (akraba ziyaretini) keserler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte bunlar ziyâna uğrayanların ta kendileridir.”¹¹³

“O bir işin başına geçince, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak, ekini ve nesli yok etmek için çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez.”¹¹⁴

155-157. âyetlere göre, kavmin ileri gelenlerinin bir mûcize istemesi üzerine Hz. Sâlih Allâh’a namaz kılıp duâ etmiş ve taştan canlı bir deve mûcizesi çıkarmıştır. Ancak kavmin yerleştiği kasabada su darlığı vardı ve herkes bir tek su kaynağından ihtiyâcını gideriyordu. Bundan sonra bir gün kavim, bir gün de deve içmek üzere su paylaşımı yapılmıştı. Sâlih ﷺ eğer deveye bir kötülük yaparlarsa azâba uğrayacaklarını haber vermiştir. Kavminin içinden aşırı giden bir grup deveyi kesmiş, bu yüzden Semûd kavmi de helâk olmuştur.

“Şirbun”, su içme hakkı demek olup, fıkihta; içmek, hayvan ve tarla sulamak ve kullanmak üzere “su alma hakkı” olarak nitelendirilir. Yalnız insanın, içmek için su alma hakkına “şefeh (dudak) hakkı” denir. Bir su kaynağı veya su arkı gibi, tek kaynaktan nöbetleşe yararlanmaya ise “muhâyee” denir. Günümüzde “devre mülk” uygulaması da muhâyee esasına dayanır.¹¹⁵

Kur’ân-ı Kerîm’de başkasının evine girmede, evde kimse yoksa izinsiz girilmemesi ve “geri dönün” denilirse, hemen dönülmesi istenirken, bu gidilen yerin devre mülk, han, otel, kamu binâsı gibi kalma hakkımız olan bir yer olması durumunda, o sırada evde kimse oturmuyorsa buraya girmekte bir sakınca olmadığı belirtilir.¹¹⁶

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onların en azgını (deveyi kesmek üzere) ileri atıldığı zaman; Allâh’ın Rasûlü onlara: “Allâh’ın devesine ve onun su içme hakkına dokunmayın!” dedi. Ama onlar, onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rab’leri, günahları yüzünden başlarına azap indirip, onları yerle bir etti. Çünkü Allah, bu işin sonucundan korkacak değildi!”**¹¹⁷

113. Bakara, 2/27.

114. Bakara, 2/205. Sâlih ﷺ ve Semûd kavmi için bk. Hûd, 11/61-68, 89; Neml, 27/45-53; Zâriyât, 51/43-45; Kamer, 54/23-31; Şems, 91/11-15.

115. Deve mûcizesi için bk. A’râf, 7/73; Şems, 91/13.

116. Bk. Nûr, 24/28-29.

117. Şems, 91/12-15.

“Onlara suyun, aralarında paylaştırılacağını haber ver. Her biri, kendi içme sırasında gelip suyunu alsın!”¹¹⁸

“Bunun üzerine arkadaşlarını çağırdılar, o da bıçağı çekti ve deveyi kesti. Ama benim azâbım ve uyarılarım nasıl oldu! Biz onların üzerine, korkunç bir ses gönderdik. Hemen ağıla konan kuru ot gi bi oluverdiler.”¹¹⁹

158-159. âyetlere göre, peygamberin uyarısına rağmen, inanmayan azgın kimseler deveyi kesince, belde şiddetle sarsılmış ve korkunç bir sesle Semûd kavmi helâk olmuştur. Âyetlerde bu olayda büyük bir bir ibret olduğuna, Allah Teâlâ'nın her şeye gücü yettiğine, bununla birlikte O'nun çok merhametli olduğuna dikkat çekilmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O zâlimleri ise korkunç bir ses yaladı. Kendi yurtlarında diz üstü çöke kaldılar. Sanki orada daha önce hiç yaşamamışlardı! Biliniz ki, Semûd kavmi de Rab'lerini inkâr etmişti. Biliniz ki, Semûd kavmi işte böylece Allâh'ın rahmetinden uzak kılındı!”¹²⁰**

“Böylece onu yalanladılar. Biz de onları helâk ettik. Doğrusu bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değildir.”¹²¹

118. Kamer, 54/28.

119. Kamer, 54/29-31.

120. Hûd, 11/67-68.

121. Şuarâ, 26/139.

﴿ BÂB 9 ﴾

**LÛT VE KAVMİ, EŞCİNSELLİK YERİNE
KADINLARLA EVLENME, LÛT'UN DUÂSI,
KÖTÜ FİİLDE ISRAR EDEN KAVMİN HELÂKİ,
ALLÂH'IN MUTLAK ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLMASI**

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ۚ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا
تَتَّقُونَ ۚ ﴿١٦١﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۚ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا
﴿١٦٣﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۚ إِنْ أَجِرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ
﴿١٦٤﴾ أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ۚ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ
رَبُّكُمْ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ ۚ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ۚ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا
لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ۚ ﴿١٦٧﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ۚ
﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَاهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ۚ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَاهْلَهُ أَجْمَعِينَ ۚ
﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ۚ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ ۚ ﴿١٧٢﴾
وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا ۚ فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ۚ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً ۚ
وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۚ ﴿١٧٥﴾

160- Lût kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.

161- Hani, kardeşleri Lût onlara şöyle demişti: “Siz Allah’tan korkmaz mısınız?”

162- “Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.”

163- “Allâh’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.”

164- “Ben sizden, buna karşı bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine âittir.”

- 165-166- Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, insanlar içinden erkeklere mi gidiyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşan bir kavimsiniz!”**
- 167- Dediler; “Ey Lût! Bu sözlerine bir son vermezsen, mutlaka sürgün edilenlerden olacaksın!”**
- 168- Lût dedi: “Doğrusu ben sizin bu yaptıklarınızdan tiksinti duyuyorum!”**
- 169- “Ey Rabbin! Beni ve ailemi bunların yapmakta olduklarından kurtar!”**
- 170- Bunun üzerine Biz, onu ve bütün ailesini kurtardık.**
- 171- Ancak geride kalanlar arasında yaşlı bir kadın vardı.**
- 172- Sonra da diğerlerini helâk ettik.**
- 173- Üzerlerine öyle bir (taş) yağmuru yağdırdık ki, o uyarılanların yağmuru ne kötü oldu!**
- 174- Şüphesiz bunda elbette büyük bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir.**
- 175- Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.**

160-175. âyetlerde, sûrenin altıncı kıssa dizisi olarak Lût ﷺ kavmi ve onların başına gelenler anlatılır. Bu kıssa da daha önceki sûrelerde geçmişti. Burada yeni olan, Lût'un, kavmine kendilerinden bu elçilik görevi için bir ücret istemediğini ve bu işi Allah rızası için yaptığını söylemesidir.

Lût ﷺ'in gönderildiği Ürdün (Erden)'de Sodom ve Gomorra halkı, oğlancılık denen bir ahlâksızlığın içine düşmüşlerdi. İşte Hz. Lût böyle bir toplumu ıslah için mücâdele etmiş, fakat muvaffak olamayarak, meleğin uyarısı üzerine kendine inananlarla birlikte kenti terk etmiştir. Geride kalanlar helâk olmuşlardı.

Nitekim Şeyh Tantavî, Dr. Ulbarapt'ın Sodom ve Gomorra kentlerinin bulunduğu sanılan Ürdün vâdisi ve Ölü deniz kıyılarında yaptığı araştırmalar sonucunda Lût kıssasının bütün ayrıntılarıyla doğruluğunu gösteren kanıtlar bulunduğunu bir makâleye dayanarak yazmaktadır. Bu makâleye göre, Dr. Ulbarapt'ın bulunduğu, günümüzden dört bin yıl öncesine âit olan eserler, o sıralarda bu bölgede bir medeniyetin bulunduğunu gösterir.¹²²

122. Süleyman Ateş, Çağdaş Tefsir, VI, 316, 317, Tantavî, el-Cevâhir fi Tefsiri'l-Kur'ân, XIII, 88, 89'dan naklen.

Yukarıdaki 170-171. âyetlere göre, Lût عليه السلام'ın ailesi helâkten kurtulmuş, fakat karısı geride kalmıştı. Çünkü o, elçilik görevinde Lût'u desteklemiyordu. 173. âyette, "Mataru'l-münzerîn (uyarılanların yağmuru)", uyarıldıkları hâlde, yola gelmeyenlerin başına yağdırılan taş yağmuru demektir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Şüphesiz Lût da gönderilen peygamberlerdendir. Hani Biz onu ve ailesinin hepsini kurtarmıştık. Yalnız geridekiler arasında kalan yaşlı bir kadın müstesnâ. Sonra diğerlerini yerle bir ettik."**¹²³

"Biz de onu ve karısı dışındaki ailesini kurtardık. Yalnız karısı geride kalanlardan oldu. Üzerlerine yağmur gibi (taş) yağdırdık. Günah işleyenlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak!"¹²⁴

"Lût'u da, (elçi olarak gönderdiğimizde) o, kavmine dedi ki: 'Dünyada sizden önce, hiç kimsenin işlemediği bir hayasızlığı mı işliyorsunuz? Siz kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere mi gidiyorsunuz? Doğrusu siz aşırı giden bir kavimsiniz!' Kavminin cevabı yalnızca şöyle demek oldu: 'Onları (Lût ve O'na tâbî olanları) kasabanızdan çıkarın. Çünkü onlar fazla temizlenen insanlarmış!'"¹²⁵

Lût عليه السلام'ın beldesinden sürgün edilme tehdidinin benzeri, Şuayb عليه السلام için de söz konusu olmuştu. Âyette şöyle buyrulur: **"Onun kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler: 'Ey Şuayb, dediler. Ya seni ve seninle birlikte îmân edenleri kasabamızdan çıkaracağız, ya da dînimize dönersiniz!' Şuayb dedi: 'İstemesek de mi (dîninize döneceğiz?)"**¹²⁶

Yukarıki bâb'ların sonlarında olduğu gibi, bu bâb'ın da son iki âyetinde, Lût kavmi olayında da büyük bir ibret olduğu; Allah Teâlâ'nın mutlak üstün ve çok merhametli olduğu vurgulanmıştır.¹²⁷ Bütün bu olayların Kur'ân'da zikredilmesinin sebebinin ibret için olduğuna şöyle dikkat çekilir: **"Böylece onu yalanladılar. Biz de onları helâk ettik. Doğrusu bunda elbette büyük bir ibret vardır. Ama onların çoğu îmân etmiş değillerdir."**¹²⁸

123. Sâffât, 37/133-136.

124. A'râf, 7/83-84.

125. A'râf, 7/80-82.

126. A'râf, 7/88.

127. Lût عليه السلام ve kavmi için bk. Hûd, 11/70-74, 77-83, 89; Hicr, 15/59-77; Enbiyâ, 21/71-74; Neml, 27/54-66; Kamer, 54/32-39. Tevrat, Tekvîn, 13/8-12, 19/24-26.

128. Şuarâ, 26/139. Bk. Şuarâ, 26/8, 67, 103, 121, 139, 158, 174, 190.

﴿ BÂB 10 ﴾

**ŞUAYB VE EYKE HALKI, TİCARETTE ÖLÇÜ VE TARTI,
KAVMİN GÖKTEN AZAP İSTEMESİ VE HELÂKİ,
ALLÂH'IN MUTLAK ÜSTÜN VE MERHAMETLİ OLMASI**

كَذَّبَ أَصْحَابُ لُئِيكَةَ الْمُرْسَلِينَ^{١٧٦} إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ^{١٧٧} إِبْنِي لَكُمْ رَسُولُ أَمِينٍ^{١٧٨} فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا^{١٧٩} وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرِيَ إِلَّا عَلَى رِبِّ الْعَالَمِينَ^{١٨٠} أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ^{١٨١} وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ^{١٨٢} وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْنُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ^{١٨٣} وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأُولَى^{١٨٤} قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ^{١٨٥} وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ^{١٨٦} فَاسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ^{١٨٧} قَالَ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ^{١٨٨} فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ^{١٨٩} إِنَّهُ كَانَ عَذَابٌ عَظِيمٌ^{١٩٠} إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ^{١٩١} وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ^{١٩٢} وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ^{١٩٣}

176- Eyke halkı da gönderilen peygamberleri yalanladı.

177- Hani, Şuayb onlara şöyle demişti: “Siz Allah’tan korkmaz mısınız?”

178- “Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.”

- 179- “Allâh’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.”
- 180- “Buna karşılık ben sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine âittir.”
- 181- “Ölçüyü tam yapın ve haksızlık yaparak eksiltenden olmayın!”
- 182- “Doğru terâzi ile tartın.”
- 183- “İnsanların hakkı olan şeyleri eksik vermeyin! Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın!
- 184- “Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan Allah’tan sakının!”
- 185- Onlar şöyle dediler: “Sen gerçekten, iyice büyülenmiş birisin!”
- 186- “Sen de bizim gibi bir insansın. Biz senin, yalancı biri olduğuna inanıyoruz.”
- 187- “Eğer doğru söylüyorsan, üzerimize gökten bir parça düşür!”
- 188- Şuayb dedi: “Rabbim, yapmakta olduklarınızı daha iyi bilir!”
- 189- Böylece onu yalanladılar da sonunda kendilerini o gölge gününün azâbı yakalayiverdi! O, gerçekten büyük bir günün azâbı idi!”
- 190- Şüphesiz bunda elbette büyük bir ibret vardır. Ama onların çoğu î mân etmiş değillerdir.
- 191- Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir.

176-191. âyetlerde, sûrenin yedinci kıssa dizisi olarak Şuayb ؑ ve kavmi ile ilgili olaylar anlatılır. A'râf sûresinde Şuayb ؑ'ın gönderildiği kavim “Ashâbu Medyen” olarak nitelenirken, bu sûrede “Ashâbu'l-Eyke” olarak geçer. Bâzı müfessirler bu iki kavmin farklı olduğunu söylemişse de, Hz. Şuayb'ın A'râf sûresinde söyledikleri ile bu sûrede söyledikleri karşılaştırıldığında, bu sözlerin hemen hemen aynı olduğu görülür.

Eyke, ağaçları sık ve birbirine örülmüş koruluk ve ormanlık demektir. Medyen'e peygamber olan Şuayb عليه السلام, aynı zamanda bu komşu kentin de peygamberi idi. Şuayb عليه السلام bu kavimden olmadığı için, burada yukarıdaki âyetler gibi "kardeşleri" ifâdesi yer almamıştır.

Yukarıdaki 181. âyete göre, Eyke halkı ticaretle uğraşır, zulüm, haksızlık ve hile yaparlardı. Bu yüzden "ticarette ölçü ve tartıyı tam yapın. Alırken tam alıp başkalarına verirken eksik vererek hile yapmayın." diye uyarılmışlardır.

Gölge günü (yevmu'z-zulle) azâbı: 189. âyette sözü edilen bu azap rivâ-yete göre şöyle olmuştur: Cenâb-ı Hak bunlara yedi gün yedi gece çok sı-cak vermiş, nefesleri kesilmeye başlayınca evlerine çekilmişler, yine olma-mış, ovaya koşmuşlar. Bu arada bir bulut, güneşe gölge olup serinlik ya-pınca, birbirlerine seslenerek, hepsi bu bulutun altında toplanmışlar. İşte o gölge yapan (zulle) bulut, bir ateş topu şeklinde üzerlerine inmiş ve hepsini yemiş bitirivermiştir. Böylece, "üzerimize gökten bir parça düşür" istekleri onların sonu olmuştur. Bu olay, burada anlatılan yedi olaydan sonuncusu-dur. "Kıstâs"; mizan, terâzi, kantar, çeki gibi ağırlık ölçü birimi olup, aslının Rumca olduğu söylenmiştir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gön-derdik. O da dedi ki: 'Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bol-luk içinde görüyorum ve ben sizin için kuşatıcı bir günün azâbından korkuyorum! Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adâletle yapın ve insan-lara haklarını eksik vermeyin. Yeryüzünde fesat çıkararak kötülük yapmayın! Eğer mü'min iseniz, Allâh'ın helâlinden size bıraktığı kâr, sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinizde bir gözcü değilim!'"**¹²⁹

Şuayb عليه السلام'ın en önemli öğütlerden bâzısı ticaretle ilgilidir. Allah Teâlâ ticaret ahlâkı bozulan, ölçü ve tartıda hile yapan Medyen halkının durumu-nu örnek olarak verir. Medyen'e peygamber olarak gönderilen Şuayb عليه السلام şöyle der: **"Ey kavmim! Allâh'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka ilah yoktur. Ölçü ve tartıyı eksik tutmayın. Ben sizi bolluk ve be-reket içinde görüyorum."**¹³⁰ **"Ey kavmim! Ölçü ve tartıyı adâletle ve tam olarak yapın. İnsanlara eşyalarını eksik vermeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın."**¹³¹

129. Hûd, 11/84-86.

130. Hûd, 11/84.

131. Hûd, 11/85.

Medyen halkı puta tapan bir toplumdur. Şuayb عليه السلام bunları tevhid inancına çağırır. Onlar ölçü ve tartılarıyla, silik, kesik, vezni (ölçüsü) eksik paralarıyla halkı aldatırlardı. Ashâb-ı kirâmdan Zeyd bin Esleme'nin (ö. 136/753) naklettiğine göre, Medyenli tüccarlar, piyasaya altın ve gümüş parayı, etrafını keserek sayı ile sürerler, halktan alırken de bu paraları tartı ile alırlardı.¹³² Mesela; dört gram olan altın paranın kenarlarından yarım gram kadar alındığı hâlde, sayı ile verilince yine tam altın lira olarak işlem görür. Fakat geri alırken tartılınca satın alma gücü yarım gram eksilmiş bulunur. Böyle bir para piyasasının esnaf ve tüccar lehine haksız kazanç meydana getirdiği açıktır. Bu da enflasyonun benzeri bir olaydır.

Şuayb عليه السلام'ın uyarılarını ciddiye almayan Medyen toplumunun başına gelen felâketi Kur'ân-ı Kerîm şöyle haber verir: **“Şuayb şöyle dedi: Ey kavimim! Olduğunuz gibi devam edin. Ben de yoluma devam edeceğim. İleride alçaltıcı azâbın kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu bileceksiniz. Bekleyin bakalım, ben de sizinle birlikte bekliyorum. Azap emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla birlikte îmân edenleri rahmetimizle kurtardık. Zâlimleri ise, korkunç bir çığlık yakaladı. Böylece yurtlarında dizüstü yığılıp kaldılar.”**¹³³ **“Sanki yeryüzünde yaşamamışlar gibi izleri silinip gitti. İyi bilin ki, daha önce Semûd kavmi, Allâh'ın rahmetinden uzaklaştığı gibi Medyen kavmi de, öylece uzaklaştı.”**¹³⁴

Sonuç olarak Medyen toplumunun başına gelen olayın nedeni; Allâh'a ortak koşmaları ve alışverişlerinde hile yapıp halkı aldatmalarıdır.

Medyenliler 187. âyete göre, Hz. Şuayb'a eğer iddiânda samimî isen “göğü parça parça üzerimize düşür!” demişlerdi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Yine onlar: ‘Ey Allâhım! Eğer bu kitap senin katından gelen bir gerçek ise, üzerimize gökten taş yağdır ya da bize can yakıcı bir azap getir!’ demişlerdi. Ancak Allah, sen içinde bulunduğun sürece, onlara azap edecek değildi. Yine Allah, mağfiret istedikleri sürece de, onlara azap edecek değildir.”**¹³⁵

“O inkârcılar şöyle dediler: ‘Sen bizim için yerden bir pınar fişkırtmadıkça sana inanmayız! Veya senin bir hurma bahçen ve

132. Kamil Mîras, Tecrid-i Saih Terc., VII, 294, 295 vd.

133. Hûd, 11/93, 94.

134. Hûd, 11/95; bk. âyet, 86, 92.

135. Enfâl, 8/32-33.

üzüm bağı olsun; öyle ki ortasından şarıl şarıl ırmaklar akıtmalı-sın! Yahut iddiâ ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalı-sın yahut Allâh'ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin! Yahut altından bir evin olmalı ya da göğ e çıkmalı-sın. Gerçi bize oradan, okuyacağımız bir kitap indirmedikçe, senin göğ e çıktığına da inan-mayız! De ki: 'Rabbimi eksikliklerden tenzih ederim! Sonuçta ben ancak peygamber olan bir insanım!'"¹³⁶

"Onlar, kendilerini önlerinden, arkalarından ve bütün çevrele-rinden kuşatan gökyüzünü ve yeryüzünü görmediler mi? Dilesek on-ları yerin dibine batırır veya gökten üzerlerine parçalar düşürürüz. Şüphesiz bunda, Allâh'a yönelen her kul için ibret vardır."¹³⁷

Yukarıdaki 189-191. âyetlere göre, Medyen halkı peygamberlerini ya-lanlamaya devam edince, bulutlu bir günün azâbı ile helâk edilmişlerdi. Şuayb ؑ'ın kavmi ile ilgili bu olaylarda da büyük bir ibret olduğı ve Allah Teâlâ'nın mutlak üstün ve çok merhametli olduğı belirtilerek bu bölüm de diğ er bölümler gibi sona ermiştir.

İSLÂM'DA TİCARETİN DAYANDIĞ I TEMEL ESASLAR

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurur: **"Ey îmân edenler! Mallarınızı aranızda bâtil yollarla yemeyiniz. Ancak, karşılıklı rıza-ya dayanan ticaret bunun dışındadır."**¹³⁸ **"Allah alışverişi helâl, fâi-zi haram kılmıştır."**¹³⁹ **"Ey îmân edenler! Cuma günü namaza çağ-rıldığınız zaman hemen Allâh'ı anmaya (namaza) koşun ve alışveri-şi bırakın. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır. Namaz kılın-dıktan sonra yeryüzüne dağılın ve Allâh'ın fazlından rızkınızı ara-yın. Allâh'ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz."**¹⁴⁰

Allah elçisinin, ticaret yapanlara ilişkin öğütlerinden bâzıları da şöyle-dir: **"Sözü ve muâmelesi doğru tüccar, kıyâmet gününde Arş'ın gölgesi altındadır."**¹⁴¹ **"Dürüst, sözüne ve işine güvenilen tüccar, nebîler, sıddıklar ve şehitlerle beraberdir."**¹⁴² **"Bir kimse, gıda maddelerini toplayıp günün**

136. İsrâ, 17/90-93.

137. Sebe', 34/39.

138. Nisâ, 4/29.

139. Bakara, 2/275.

140. Cuma, 62/9-10.

141. İbn Mâce, Ticârât, 1.

142. Tirmizî, Büyû, 4; İbn Mâce, Ticârât, 1.

râyiç fiyatı ile satsa sanki onu yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine ücretsiz dağıtmış gibi ecir alır.”¹⁴³ “Ey tüccar topluluğu! Hiç kuşkusuz, alışveriş boş söz ve yalan yere yemin çokça karışır. Bu yüzden, bu eksikliği sadakalarınızla telâfi ediniz!”¹⁴⁴

Allah Rasûlü ﷺ'in ticaretle ortaklıklarla ilgili olarak da çeşitli tavsiyeleri olmuştur. Bu konuda Kur'ân'da genel etik ölçüler verilmekle yetinilir. **“Doğrusu, ortakların çoğu birbirinin haklarına tecavüz ederler. Ancak îmân eden ve sâlih amel işleyenler bunun dışındadır. Bunların sayısı ne kadar da azdır!”**¹⁴⁵ Başka bir âyette, mîras malında ortaklıktan şöyle söz edilir: **“Eğer (ana bir) erkek veya kız kardeşlerin sayısı birden fazla ise onlar, (mîras malının) üçte birinde ortaklırlar.”**¹⁴⁶

Ebû Hüreyre'nin naklettiği kudsî bir hadiste şöyle buyrulur: **“İki ortak birbirine hıyânet etmediği sürece, üçüncüsü benim. Eğer onlar birbirine hıyânet ederlerse ben aralarından çekilirim.”**¹⁴⁷ Yine hadislerde şöyle buyurulmuştur: **“Allâh'ın kudret eli, ortaklar birbirine hıyânet etmediği sürece, onların üzerindedir.”**¹⁴⁸ **“Kârın paylaşılması, ortakların serbestçe belirlediği şartlara göre olur. Zarara katlanma ise sermaye oranlarına göredir.”**¹⁴⁹

Hz. Peygamber ﷺ'in ticârî ve iktisadî hayatla ilgili birçok söz, fiil ve takrirleri vardır. Nitekim Allâh'ın elçisine en üstün kazancın hangisi olduğu sorulunca şöyle cevap vermiştir: **“Kişinin elinin emeği ve mebrûr alışverişidir.”**¹⁵⁰ Mebrûr alışveriş; yalan yere yemin ve aldatma karışmayan ticârî muâmeleyi ifâde eder.

Hz. Peygamber ﷺ bizzat kendisi de alışveriş yapmış, borçlanmış, rehin vermiş, ortaklık yapmıştır. O, insanlar çeşitli ticaret muâmeleleri yaparken peygamber olmuş ve onları ticaretten men etmemiş, aksine rızkın onda dokuzunun ticaretle olduğunu bildirmiştir.¹⁵¹ Ancak ticaret hayatında haksız kazanca yol açabilen fâiz, karaborsacılık, yalan, hîle, gabin (alışverişte aldatma) ve garar (aldanma riski olan alışveriş) gibi şeyler yasaklanmış, hak

143. İbn Mâce, Ruhûn, 16.

144. Ebû Dâvûd, Büyû, 1.

145. Sâd, 38/24.

146. Nisâ, 4/12.

147. Ebû Dâvûd, Büyû, 26.

148. Ebû Dâvûd, Büyû, 26.

149. İbn Mâce, Ticârât, 63.

150. Ahmed bin Hanbel, Müsned, 3/466.

151. Münâvî, Feyzû'l-Kadir, 3/220.

sahibinin hakkını alabildiği ve haksızlık yapmak isteyenin dışlandığı bir ekonomik sistem hedeflenmiştir. Sağlıklı bir ticaret için, esnaf ve tüccarın kendi alanı ile ilgili bilgileri edinmesi veya yakınında her zaman danışacağı bir uzman bulundurması gerekir. Nitekim Hz. Ömer'in halife olunca vâililerine şu genelgeyi yayınladığı nakledilir: *“Bizim çarşı ve pazarlarımızda, ticaretin dînî esaslarını bilmeyen alışveriş yapmasın.”*¹⁵²

KUR'ÂN VE SÜNNETTE FÂİZ YASAĞI

İslâm'da ve önceki semâvî dinlerde, fâizcilik, üretime dayalı olmayan, emek veya ticaret riski de bulunmayan bir “haksız kazanç” yolu sayılarak yasaklanmıştır.

Mekke'de inen bir âyette ribânın sevap kazandıran bir amel olmadığına işaret edilirken,¹⁵³ Mîraç'la ilgili hadislerde de ribânın kötülendiği ve azâba sebep olabileceği bildirilir.¹⁵⁴

Medîne'de konuyla ilgili olarak ilk inen âyette Yahudilerin başına gelen sıkıntıların nedenleri arasında, kendilerine yasaklandığı hâlde fâiz yemeleri gösterilir.¹⁵⁵ Hristiyanlıkta, kilise M 13. yüzyılın ortalarına kadar fâizli krediler aleyhine tavır almıştır. Bu olumsuz yaklaşım ve “paranın para doğurmayacağı” ilkesi, Aristo'ya (MÖ 384-322) kadar dayanır. Ancak, Hristiyanlıkta fâizin meşrû ilan edilmesi, Katoliklerin büyük sîmâlarından Saint Thomas d'Aquin'in (MS 1225-1274); “Ticaret ve kredi rizikosunu göze almış ve parasını tehlikeye atmış kimseler lehine kâr ve kazanç hakkı tanınmanın gerektiğini” söylemesiyle gerçekleşmiştir.¹⁵⁶

İslâm'da ilk fâiz yasağı 3. hicret yılında “katlanmış fâizin yasaklanması” ile başlamıştır.¹⁵⁷ Bundan sonra Hayber'in fethi yılında (7/629) inen Bakara sûresi 275-279 arası âyetlerle uygulama genelleştirilmiştir. Fâiz âyetlerin sonu şöyle biter: ***“Ey îmân edenler! Allah'tan korkun! Eğer gerçekten inanıyorsanız, fâiz alacaklarını bırakın. Eğer böyle yapmazsanız, Allâh'a ve elçisine karşı, savaş açmış olduğunuzu bilin! Eğer tevbe edip, vazgeçerseniz anaparalarınız sizindir. Böylece, ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz. Eğer borçlu darlık içindeyse, eli***

152. Tirmizî, Vitr, 21.

153. Rûm, 30/39.

154. Bk. İbn Mâce, Ticârât, 58; Ahmed bin Hanbel, II, 353, 363.

155. Nisâ, 4/160-161.

156. Feridun Ergin, İktisat, 38, 39.

157. Âl-i İmrân, 3/130.

genişleyinceye kadar ona süre vermek vardır. Eğer bilerseniz, bunu sadakaya saymanız, sizin için daha hayırlıdır.”¹⁵⁸

Kur'ân'da sözü edilen ribâ, o gün piyasada kullanılan altın veya gümüş para borçlarından doğan ve adına “câhiliye ribâsı” denilen çeşittir. Bunu karz ve borçtan doğan ribâ olarak nitelemek mümkündür.

Ubâde bin Sâmit ؓ'ın rivâyet ettiği bir hadiste şöyle buyrulur: “Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla, hurma hurmayla ve tuz tuzla misli misline, eşit ve peşin şekilde trampa edilir. Farklı cinsler birbiriyle mübâdele edilirse, peşin olmak şartıyla dilediğiniz gibi satış yapınız.”¹⁵⁹ Bu hadisin Tirmizî'deki rivâyetinde şu ilâve vardır: “Her kim bu şekildeki mübâdelede fazla verir veya alırsa şüphesiz ribâ yapmış olur.”¹⁶⁰

Nitekim Hayber ganimetleri arasında bulunan altın ve boncuk dizili bir gerdanlığı 12 dinara (yaklaşık 48 gr altın para) satın alan Fudâle bin Ubeyd ؓ, bu alışverişten şüpheye düşünce, durumu Allâh'ın elçisine sormuştur. Hz. Peygamber gerdanlıktaki altın kısmının diziden çıkarılarak ayrıca tartılmasını ve altın parayla ağırlık olarak denkleştirilmesini, geri kalan kısım için de fiyat takdiri yapılmasını bildirmiştir.¹⁶¹

Hiz. Ömer'in, altın ve gümüş parayı birbiriyle mübâdele etmek için o günün kuru üzerinde anlaşılan Mâlik bin Evs ile Talha bin Ubeydillâh'ın alışverişine müdâhale ettiği nakledilir. Çünkü Talha, değişimini yaptığı paranın bedelini peşin değil, birkaç saat gecikmeli olarak teslim edebileceğini söylemişti. Bu olayla ilgili olarak Hiz. Ömer şöyle demiştir: “İki cins parayı mübâdele ederken, alıcı bedeli almak üzere, senden eve girip çıkınca ya kadar izin istese bile izin verme. Çünkü sizin için “ramâ”dan yani fâize düşmenizden korkuyorum.”¹⁶²

Günümüzde altın veya döviz satışlarında günde birkaç kez değişen kur fiyatları yüzünden, böyle bir vâdenin taraflardan birisi için haksız kazanca yol açabildiği sıkça görülmektedir. Bu yüzden altın, gümüş veya döviz satışlarının peşin yapılması gereklidir. Veresiye satış yapıldığı takdirde, vâde farkı eklenmese bile “nesîe ribâsı” na düşülmüş olur. Altın, gümüş ve döviz ancak karz olarak verilir ve geri almada o günkü kur üzerinden ödeme yapılabilir.

158. Bakara, 2/278-280.

159. Müslim, Mûsâkât, 81; Ebû Dâvûd, Büyû', 18; Ahmed bin Hanbel, V, 314, 320.

160. Tirmizî, Büyû', 23.

161. Müslim, Mûsâkât, 17.

162. Buhârî, Büyû', 76; Mâlik, Muvatta, Büyû', 33.

ALİŞVERİŞTE KÂR SINIRI

Âyet ve hadislerde ticaret ve kazançtan genel olarak söz edilmiş ve ekonomik hayatın belirli prensiplere göre, kendi tabîî kuralları içinde yürütülmesi istenmiştir. Piyasanın kendi kuralları içinde ve İslâmî ölçülere göre yapılan ticârî faaliyetlerde oluşacak kâr meşrû sayılmıştır. Ancak toplumu aşırî kârla istismar etmek isteyen hırslı kimselere karşı da gerekli önlemler alınmıştır. Bu tedbirlerle, serbest rekâbet esasının korunması ve insanların temel ihtiyaçlarının istismarının önlenmesi amaçlanmıştır. Fâizin, karaborsacılığın, yalan ve hîlenin yasaklanması, karşılıksız kazanç yollarının kapatılması ve gerektiğinde narha başvurulması bunlar arasında sayılabilir.

Buna göre İslâm'ın, alışverişlerde çeşitli mallara, yüzde hesâbıyla bir kâr haddi belirlemediği görülür. Genel olarak arz ve talep kânunlarına bağlı, serbest rekâbet esasları içinde oluşacak fiyatlar ölçü alınmıştır. Allah elçisinin, piyasa fiyatlarına müdâhale etmesi ve kâr sınırlarını belirlemesi için yapılan başvurulara verdiği şu cevap beşeri ekonomi için de anlamlıdır: “Şüphesiz, fiyatı tâyin eden, darlık ve bolluk veren, rızkı veren Allah'tır. Ben, sizden birinizin mal ve can konusundaki bir haksızlıktan dolayı, hakkını benden ister olduğu hâlde Rabbime kavuşmak istemem.”¹⁶³

Ancak şunu belirtelim ki, satım akdinde yüzde üzerinden belirli bir kâr sınırının konulmaması, satıcının dilediği fiyata satış yapabileceği anlamına gelmez. Yalan yere yemin, malın ayıbını gizleme, malda bulunmayan niteliklerle malı övme, maliyeti yüksek gösterme, mal darlığından yararlanma gibi yollarla müşteriyi etkileyerek piyasa fiyatının üzerine çıkmalarda “fâhiş fiyat” söz konusu olur. Burada hakkı olmayan fazlalık satıcıya meşrû olmaz.

Fâhiş fiyat oranları gayrimenkullerde %20, hayvanlarda %10 ve diğer menkul mallarda ise %5 olarak belirlenmiş ve en yüksek piyasa fiyatının üstünde bu oranlar aşılarak yapılacak satışların fâhiş gabn derecesinde olacağı belirtilmiştir. Mecelle 165. madde ile bu miktarlar kânunlaştırılmıştır. Piyasa fiyatının üzerinde böyle bir fazlalığı öğrenen müşteri, fazlalığı geri isteyebilir veya alışverişi bozma hakkı bulunur.

KARABORSACILIK VE BUNA KARŞI ALINAN TEDBİRLER

İnsanların ihtiyâcı olan bir malı, sırf pahalılaşmasını bekleyerek depolamak ve satışa sunmamaktır. İslâm'da piyasa fiyatlarının serbest rekâbet

163. Ebû Dâvûd, Büyü, 49; Tirmizî, Büyü, 73; İbn Mâce, Ticârât, 27.

sonucu oluşması asıldır. Bâzı mallar karaborsa için saklanınca piyasada mal darlığı olur ve talep fazlalığı sebebiyle fiyatlar sun'î olarak yükselmeye başlar. Karaborsacının gâyesi de budur. Hz. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Karaborsacı ne kötü kuldur! Fiyatların düştüğünü öğrenince üzülür, yükseldiğini duyarsa sevinir.”¹⁶⁴ “Bir gıda maddesini 40 gece depolayıp (ihtiyaç varken) saklayan Allah'tan uzaklaşmış, Allah da onu kendisinden uzaklaştırılmıştır.”¹⁶⁵

Karaborsacılığın oluşması için şu şartlar gereklidir: 1) Depolanan malın satın alınmış bir mal olması, 2) Gıda maddesi olması, 3) İnsanların depolanan malı almada sıkıntı ve ihtiyaç içinde olması. Ebû Yusuf'a göre, gıda maddeleri dışında, piyasaya sürülmemesi topluma zarar veren her çeşit malda da ihtikâr söz konusu olur. Malı saklama süresi normalde kırk gündür, ancak toplumun sıkıntıya düşme durumuna göre bu süre kısalabilir. Nitekim günümüzde akaryakıt ve tüp gaz gibi ihtiyaç maddeleri iki üç gün gibi kısa bir süre piyasadan çekilse toplum büyük sıkıntıya düşer, aksi durumunda, özellikle zarurî maddelerin fiyatlarına narh uygulamasına da bir engel yoktur.

İslâm'da Borçlu - Alacaklı İlişkileri: Her konuda olduğu gibi ticaret hayatında da verilen sözlerin tutulması önemlidir. Kişinin özünün ve sözünün bir olması, sözünün senet sayılması, ya görüldüğün gibi ol ya da olduğun gibi görün özdeyişleri, toplumun vicdanında yer etmiştir. Büyük ölçüde kul haklarının söz konusu olduğu ticaret hayatında sözünde durmak, ticârî tahhütleri gününde yerine getirmek önemlidir. Aksi hâlde kul hakları ihlalleri ortaya çıkar ve helâlleşme olmadıkça konu âhiretteki hesaplaşmaya kalır. Kur'ân-ı Kerîm'de, karşılıklı borçlanmalarda bunun yazıyla tespiti yanında, verilen sözlere ve yapılan antlaşmalara uyulması istenmiştir.

Âyetlerde şöyle buyrulur: “Ey îmân edenler! Yaptığınız sözleşme hükümlerini yerine getirin.”¹⁶⁶ “Verdiğiniz sözü yerine getirin, çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.”¹⁶⁷ Hz. Peygamber'in aşağıdaki hadîsi de yukarıdaki âyetleri tefsir eder. “Müslümanlar kendi aralarında belirledikleri şartlara uyarlar. Ancak haramı helâl, helâli haram kılan şart bunun dışındadır.”¹⁶⁸

Diğer yandan ödeme güçlüğü içinde olan borçluya gerekli kolaylığın gösterilmesi gerekir. Âyette şöyle buyrulur: “Eğer borçlu darlık içindeyse

164. Kâmil Mîras, Tecrid-i Sarih, 6/549.

165. Ahmed bin Hanbel, Müsned, 2/33.

166. Mâide, 5/1.

167. İsrâ, 17/34.

168. Buhârî, İcâre, 14; Tirmizî, Ahkâm, 17.

ona eli genişleyince kadar süre vermek vardır. Bilirseniz, borcu bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır.”¹⁶⁹ Ancak ödeme gücü olduğu hâlde, borcunu vâdesinde ödemeyen kimse alacaklıya zulüm yapmış olur. Hadiste şöyle buyrulur: “Borcunu ödeme imkânı olan bir kimsenin borcunu erteleme si bir zulümdür.”¹⁷⁰ Alacaklı böyle varlıklı kimseden alacağını mahkeme yoluyla zorla alabilir.

Bir kimse gerek ihtiyaç yüzünden gerekse yatırımlarını büyütmek, daha fazla mal alarak cirosunu arttırmak gibi maksatlarla da borçlanabilir. Ödeme gücünü aşmayacak şekildeki borçlanmalarda bir sakınca bulunmaz. Nitekim Hz. Peygamber de zaman zaman ihtiyaç yüzünden borçlanmıştı. Bir Yahudi’den veresiye yiyecek satın alması ve zırhını rehin olarak bırakması buna örnek verilebilir.¹⁷¹

Ödemek niyetiyle borçlanan kimseye Cenâb-ı Hak yardımcı olur. Ebû Hüreyre’ رضی اللہ عنہ’ın naklettiği bir hadiste şöyle buyrulur: “Kim ödemek niyetiyle borçlanırsa Allah onu bu borcu ödemeye muvaffak kılar. Kim de başkasının malını telef etmek niyetiyle alırsa Allah onu telef ettirir, ödemeye muvaffak olamaz.”¹⁷² Borçlanmada niyetin önemi Ebû Ümâme رضی اللہ عنہ’ın naklettiği şu hadiste daha açıktır: “Bir kimse ödemek niyetiyle borçlanır, fakat borcunu ödeyemeden ölürse Allah onun borcundan vazgeçer ve istediği bedeli vererek alacaklısını râzı eder. Buna karşılık ödeme niyeti olmaksızın borçlanan kimse, borcunu ödemededen ölürse Yüce Allah ondan alacaklıların hakkını alır.”¹⁷³ Ancak bu duâ ve sakındırmalar, İslâm’da borçlanmanın câiz olmadığı anlamına gelmez.

Borçlanmayla ilgili olarak İslâm’ın tavsiyesi ölçünün kaçırılmaması ve ödeme gücünü aşacak borç yükü altına girilmemesidir. Hz. Peygamber’in, borçlu olarak vefât edip, geride borcunu karşılayacak malı da bulunmayan sahâbenin cenâze namazını kıldırmak istememesi de bunu gösterir.¹⁷⁴

169. Bakara, 2/280.

170. Buhârî, Havâle, 1, 2; Müslim, Musâkât, 33; Ebû Dâvûd, Büyü, 10; Tirmizî, Büyü, 68.

171. Buhârî, Cihad, 89.

172. Buhârî, İstikraz, 2.

173. Kamil Mîras, Tecrid-i Sarih, 7/273.

174. Buhârî, İstikrâz, 11.

﴿ BÂB 11 ﴾

**KUR'ÂN'IN ARAPÇA OLARAK İNDİRİLMESİ,
ÖNCEKİ SEMÂVÎ KİTAPLARDA YER ALMASI,
EN YAKININI UYARMA, TEVEKKÜL,
ALLÂH'IN HER ŞEYİ GÖRÜP İŞİTMESİ,
ŞEYTANIN ETKİSİ, ŞÂİRLİK, HAKSIZLIK EDENLER**

وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾
 عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾
 وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَوُا
 بَنَى إِسْرَآئِيلَ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَى بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾
 فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾ كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ
 الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾
 فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾
 أَقْبِعْ دَابَّانَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾
 ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾ مَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمْتَعُونَ ﴿٢٠٧﴾
 وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا
 كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنْزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْبَغِي
 لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمْعَرُولُونَ ﴿٢١٢﴾
 فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذِّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ
 الْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾

فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى
 الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾ الَّذِي يَزِيكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقْلُبُ فِي
 السَّاجِدِينَ ﴿٢١٩﴾ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَنْ
 تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ
 وَأَكْثُرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾ وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿٢٢٤﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ
 فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾ إِلَّا
 الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ
 مَا ظَلَمُوا ۗ وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

192- Şüphesiz bu (Kur'ân), âlemlerin Rabbi tarafından indirmiştir.

193-194-195- Onu uyarıcılardan olası diye, senin kalbine Rûhu'l-emîn (Cebrâil) apaçık Arapça diliyle indirmiştir.

196- Şüphesiz o, daha öncekilerin kitaplarında da vardır.

197- İsrâiloğulları bilginlerinin onu bilmesi, onlar için yeterli bir delil değil mi?

198-199- Biz onu, Arapça bilmeyenlerden birisine indirseydik de; bunu onlara o okusaydı, yine de ona îmân etmezlerdi.

200- Onu günahkârların kalplerine böyle soktuk!

201- Onun için, o can yakıcı azâbı görünceye kadar ona îmân etmezler.

202- İşte bu azap da onlara, hiç ummadıkları bir anda ansızın geliverir!

203- O zaman onlar: “Acaba (îmân etmemiz için) bize bir süre verilecek mi?” derler.

204- Onlar hâlâ Bizim azâbımızın çabuk gelmesini istiyorlar mı?

205-206- Ne dersin! Biz onları yıllarca yaşatıp nîmetlerden yararlandırırsak, sonra tehdit edilmekte oldukları azap başlarına gelse!

- 207- Yaşayıp yararlandıkları o yıllar, kendilerine bir yarar sağlamaz.
- 208- Bununla birlikte Biz hiçbir toplumu uyarıcılar göndermeden önce helâk etmedik.
- 209- Uyarı yapılmıştır. Çünkü Biz zulmedici değiliz.
- 210- Bu (Kur'ân'ı) şeytanlar indirmedir.
- 211- Bu hem onlara yaraşmaz, hem de buna güçleri yetmez.
- 212- Şüphesiz onlar, vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır.
- 213- Öyleyse sen, Allah ile beraber başka bir ilâha kulluk edip yalvarma, yoksa azâba uğratılanlardan olursun.
- 214- En yakın akrabayı uyar!
- 215- Ve sana uyan mü'minlerin üzerine şefkat kanatlarını indir!
- 216- Şayet sana karşı gelirlerse: "Ben sizin yapmakta olduklarınızdan uzağım!" de.
- 217- Sen o mutlak üstün ve çok merhametli olan Allâh'a güvenip dayan.
- 218-219- O, yalnız başına namaza kalktığında da; cemaatle namazda eğilip doğrulduğunda da seni görmektedir.
- 220- Çünkü O, her şeyi işitendir, bilendir.
- 221- Şeytanlar kime iner, size haber vereyim mi?
- 222- Nerede yalana düşkün ve aşırı günahkâr varsa onlara inerler.
- 223- Onlar hep (şeytana) kulak verirler, birçoğu da yalancıdır.
- 224- Şâirlere gelince, onlara şaşkınlık uyarlar.
- 225- Görmez misin, onlar her vâdide şaşkın şaşkın dolaşırlar.
- 226- Ve onlar yapmayacakları şeyleri söylerler.
- 227- Ancak îmân edip sâlih ameller işleyenler, Allâh'ı çok ananlar ve haksızlığa uğradıklarında, kendilerini savunanlar bu hükmün dışındadır. Haksızlık yapanlar, nasıl bir dönüşle döndürüleceklerini yakında bilecekler!

192-197. âyetlerde, Kur'ân'ın Allah tarafından Arapça olarak indirildiği, onu Cebrâil عليه السلام'in Hz. Muhammed'in kalbine indirdiği, Kur'ân'ın anlamı, özü ve onda yer alan prensiplerin önceki semâvî kitaplarda da bulunduğunu; İsrâiloğulları bilginlerinin bunu bilmesinin ve itiraf etmesinin, Kur'ân'ın Allah tarafından indirildiğine yeterli bir kanıt olduğu belirtilir.

Yukarıdaki 193. âyette, Güvenilir ruh (Rûhu'l-emin), Cebrâil عليه السلام'dır. Kur'ân'ın Hz. Muhammed'e indirileceği, son bir dînin geleceği, önceki semâvî kitaplarda da yer almıştır.

Şöyle ki; Allah Teâlâ'nın her peygambere, kendinden sonra yeni bir peygamberin geleceğini bildirme görevini verdiği ve bu konuda onlardan söz aldığı Kur'ân'da şöyle belirtilir:

“Hani Allah peygamberlerden şöyle söz almıştı: ‘Ben size kitap ve hikmet verdim, sonra yanınızda bulunanı tasdik eden bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka inanacak ve ona yardım edeceksiniz! Bunu kabul ettiniz mi? Ve bu konuda ağır ahdimi yüklediniz mi?’ demişti. Onlar, “Kabul ettik.” dediler. Allah da dedi ki: “Öyleyse şâhit olun, ben de sizinle beraber şâhit olanlardanım.”¹⁷⁵

Nitekim son olarak Hz. Îsâ kendinden sonra Ahmed isminde bir peygamberin geleceğini şöyle haber vermiştir:

“Hani Meryem oğlu Îsâ şöyle demişti: ‘Ey İsrâiloğulları! Ben size Allâh'ın elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir Peygamber'i müjdeleyici olarak gönderildim.’ Ancak o (Îsâ'nın müjdelediği elçi) onlara apaçık âyetlerle gelince: ‘Bu, apaçık bir sihirdir.’ dediler.”¹⁷⁶

Müfessirler, “putlara tapmaya karşı çıkan, övülen ve herkes için bir rahmet olarak” bir zâtın geleceğini, önceden haber veren Zerdüştlarin kitabına da atıfta bulunurlar.¹⁷⁷

Muhammed Hamidullah doğu dinlerinin kitap ve ananelerinde de bu bilgilere rastlandığını aşağıdaki şekilde ortaya koyar: Brahman Hinduların, Pourana ve Vedaları da çölden çıkacak, adı “Övülmeye değer = Muhammed” olan bir bilgeden, onun arabasının göğsüne degeceğinden (Mîraç), develeri bulunan bir bilgeden,¹⁷⁸ biri üç yüz, diğeri on bin kutsanmış kişiyle

175. Âl-i İmrân, 3/81.

176. Saf, 61/6.

177. Bk. Zend-Avesta, Yacht, 13, XXVIII, 129.

178. Bk. İşaya, XXI, 6, 7.

gerçekleştireceği iki zaferden söz eder ki, bunlar Bedir savaşı ile Mekke'nin fethine uygun düşer. Başka bir yerde, Kalıncı Pourana'da; bu zâtın babasının adının "Allâh'ın kulu (Abdullah)" olacağı, anne adının ise "Güvenilir (Âmine)" olacağı ifâde edilir. Yine bu zâtın, kumlu bir ülkede dünyaya geleceği ve doğduğu kentin kuzeyine hicret edeceği ve benzeri bilgiler verilir. Diğer yandan Pourana, sözlük anlamı olarak, "Eskilerin Yazıları/Suhufu'l-Evvelîn" anlamına gelir ki, yukarıdaki 196. âyetinde yer alan "Zübürü'l-evvelîn" ifâdesi ile eş anlamlıdır. Hemen şunu belirtelim ki, önceki metinlerde yer alan, bu yeni bir peygamber bildirme, Kur'ân'la sona ermiş ve Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu, Ahzâb, 33/40. âyetinde açıkça yer almıştır.¹⁷⁹ Ancak doğu dinlerine bu bilgilerin İslâm'ın çıkışından sonra girip girmediğinin incelenmesi gerekir!

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"(Bu Kur'ân) mutlak üstün, çok merhametli olan Allah tarafından indirilmiştir."**¹⁸⁰ **"(Bu kitap) rahmân ve rahîm olan Allah tarafından indirilmiştir. Bu, bilen bir kavim için, âyetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır."**¹⁸¹

"De ki: 'Her kim Cebrâil'e düşman ise bilsin ki, onu (Kur'ân'ı) Allâh'ın izniyle kendinden öncekileri doğrulayıcı, îmân edenler için bir yol gösterici ve bir müjdeci olarak senin kalbine o indirmiştir."¹⁸²

"Andolsun Biz Mûsâ'ya Kitab'ı verdik, arkasından da peygamberler gönderdik. Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mucizeler verdik ve onu Rûhu'l-kudûs (Cebrâil) ile destekledik. Size ne zaman nefislerinizin hoşlanmadığı bir emirle bir peygamber gelse, her defasında ona karşı büyüklük taslarsınız. Onlardan bir kısmını yalanlar, bir kısmını da öldürürsünüz."¹⁸³

"Andolsun ki Biz onların: 'Bu Kur'ân'ı ona ancak bir insan öğretiyor!' dediklerini biliyoruz. Peygamber'e öğretiyor dedikleri kimse'nin dili yabancısıdır. Hâlbuki bu Kur'ân apaçık bir Arapça'dır!"¹⁸⁴

"Mü'minlere en fazla düşmanlık besleyenlerin elbette Yahudilerle müşrikler olduğunu göreceksin. Mü'minlere en fazla sevgi duyanların ise: 'Biz Hristiyanız.' diyenler olduğunu göreceksin. Bu da

179. Konu için bk. Âl-i İmrân, 3/81; M. Hamidullah, Aziz Kur'ân çevirisi, 3/81 ve 26/196. âyetler.

180. Yâsin, 36/5.

181. Fussilet, 41/2-3.

182. Bakara, 2/97.

183. Bakara, 2/87.

184. Nahl, 16/103.

onların içinde birtakım keşişler ve râhipler bulunması ve onların büyüklük taslamamaları yüzündendir. Bu yüzden, sen onların Peygamber'e indirileni dinlediklerinde, tanıdıkları gerçekten dolayı, gözlerinin yaşla dolup taşıdığını görürsün. Derler ki: Ey Rabbimiz! İmân ettik, bizi (gerçeğe) şâhitlik edenlerle beraber yaz!"¹⁸⁵

"De ki: 'Hiç düşündünüz mü? Eğer bu Kur'ân Allah katından ise ve siz de onu inkâr etmişseniz, bununla birlikte İsrâiloğulları'ndan bir şâhit de onun benzerini (Tevrat'ta) görüp inanmışken, siz yine de büyüklük taslamışsanız haksızlık etmiş olmaz mısınız?' Gerçekten Allah, zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez!"¹⁸⁶

198-209. âyetlerde, müşriklerin Kur'ân'ı kendi ana dillerinde geldiği için anladıkları ve kalplerine yerleştiği hâlde, azâbı görmedikçe inanmayacakları, ancak bu azap beklemedikleri bir zamanda ansızın gelince de, kendilerine yeni bir süre tanınıp tanınmayacağını soracakları belirtiliyor.

Yukarıdaki 200. âyette, (seleknâhü) deki "onu" zamiri "inkârcılık"a gönderilirse, âyetin anlamı; "kendi günahları yüzünden kalplerine soktuğumuz küfür, öyle yerleşmiştir ki, azâbı açıkça görmedikçe îmâna gelmezler." şeklinde olur. Bu zamir "Kur'ân"a gönderilirse, o takdirde, "Kur'ân'ı kendi dilleriyle indirdik, anlamını kalplerine iyice soktuk; yine azâbı görmeden îmân etmezler." anlamı kastedilmiş olur.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Haklarında Rabbinin sözü kesinleşmiş olanlar îmân etmezler. Onlara, her türlü mucize gelmiş olsa bile, can yakıcı azâbı görmeden îmân etmezler."**¹⁸⁷

"Andolsun, senden önceki toplumlara da elçiler gönderdik. Onlara bir peygamber gelmezdi ki onu alaya almış olmasınlar! İşte Biz onu (inkârcılığı), suçluların kalplerine böyle sokarız."¹⁸⁸

"Biz nice kasaba halkını helâk ettik! Azâbımız gece vakti veya öğleyin uyurken ansızın gelivermişti."¹⁸⁹ **"Ateşin karşısına getirildiklerinde onların hâlini bir görsen! O zaman: 'Ne olurdu, dünyaya geri gönderilsek de, Rabbimiz'in âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden**

185. Mâide, 5/82-83.

186. Ahkâf, 46/10.

187. Yûnus, 10/96-97.

188. Hicr, 15/10-12.

189. A'râf, 7/4.

olsaydık!' diyecekler.”¹⁹⁰ “De ki: Sizin çabucak gelmesini istediğiniz (azap), benim elimde olsaydı, iş sizinle benim aramda çoktan bitirilmiş olurdu. Allah zâlimleri daha iyi bilir.”¹⁹¹

“Biz peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak gönderdik ki, peygamberler geldikten sonra artık insanların Allâh'a karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri kalmasın. Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”¹⁹²

“İşte bu azap, ellerinizin yapıp öne sürdüğü işler yüzündendir. Yoksa Allah, kullarına zulmedici değildir.”¹⁹³ “Rabbin, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamberi anakentlerine göndermedikçe, o memleketleri helâk edici değildir. Çünkü Biz ancak halkı zâlim olan memleketleri helâk etmişizdir.”¹⁹⁴

Enes ؓ'ten rivâyete göre, Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Dünyada refah içinde yaşayıp cehennemlik olan bir kimse, kıyâmet günü cehenneme bir kere daldırılır, sonra kendisine: ‘Ey Âdemoğlu! Dünyada iyi bir gün gördün mü? Bir nîmete nâil oldun mu?’ diye sorulur. O kişi: ‘Vallâhi böyle bir gün görmedim.’ der. Cennetliklerden olup, dünyada çok yoksul bir hayat süren kimse getirilir ve bir kere cennete daldırılır. Ona da: ‘Ey Âdemoğlu! Dünyada darlık ve sıkıntı gördün mü?’ diye sorulur. O kimse: ‘Hayır, Rabbim! Hiçbir yoksulluk ve sıkıntı görmedim.’ diye cevap verir.”¹⁹⁵

وَمَا تَنْزَلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾
 إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَغْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾ فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَكُونَ
 مِنَ الْمُعَذِّبِينَ ﴿٢١٣﴾

210- Bu (Kur'ân'ı) şeytanlar indirmedir.

211- Bu hem onlara yaraşmaz, hem de buna güçleri yetmez.

212- Şüphesiz onlar, vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır.

190. En'âm, 6/27.

191. En'âm, 6/58.

192. Nisâ, 4/165.

193. Enfâl, 8/51.

194. Kasas, 28/59.

195. Müslim, Münâfikîn, 55; İbn Mâce, Zühd, 38.

213- Öyleyse sen, Allah ile beraber başka bir ilâha kulluk edip yalvarma, yoksa azâba uğratılanlardan olursun.

210-213. âyetlere göre Araplar, cin şeytanlarının büyücülere, kâhinlere ve şâirlere ilham verdiği; gökten haber çalıp onlara duyurduklarına inanırlardı. Kur'ân'ın da cinler tarafından Hz. Muhammed ﷺ'e telkin edildiğini ileri sürüyorlar ve bu yüzden ona şâir, kâhin, büyücü, büyülenmiş veya cinlenmiş gibi sıfatlar yakıştırıyorlardı. İşte yukarıdaki âyetlerde, Kur'ân'ı cin şeytanlarının indirmedeği, onların buna güçlerinin yetmeyeceği bildirilerek, bu gibi iddiâlara cevap verilmiştir.

Yukarıdaki 212. âyete göre, cinler en yüce melek topluluğunu (Mele-i a'lâ) dinlemekten uzak tutulmuşlardır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Onlar artık mele-i a'lâ'da olup bitenleri dinleyemezler. Dinlemeye kalkışsalar her taraftan taşlanırlar.”**¹⁹⁶

“O Kur'ân, kovulmuş şeytanın sözü değildir. Hâl böyle iken siz nereye gidiyorsunuz? O Kur'ân, âlemler için, sizden doğru yolda gitmek isteyenler için bir öğüttür.”¹⁹⁷

“Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki; hiç şüphesiz o (Kur'ân), çok şerefli bir elçinin sözüdür. O bir şâir sözü değildir. Ne kadar az îmân ediyorsunuz! O bir kâhin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz! O âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Eğer o Peygamber bâzı sözler uydurup Bize iftira etseydi; elbette onu kısıkrak yakalardık. Sonra onun can damarını keserdik. Sizden hiç kimse buna engel de olamazdı. Doğrusu bu (Kur'ân), Allâh'a karşı gelmekten sakınanlar için bir öğüttür. İçinizde (onu) yalan sayanlar bulunduğunu elbette biliyoruz. Doğrusu Kur'ân, kâfirler için bir pişmanlıktır.”¹⁹⁸

“Andolsun Biz, gökte birtakım burçlar yarattık ve bakanlar için onu süsledik. Ve göğü her kovulmuş şeytandan koruduk. Ancak (şeytanlar içinden) kulak hırsızlığı yapan olursa, onu da parlak bir ateş alevi kovalar.”¹⁹⁹

196. Sâffât, 37/8. Ayrıca bk. Sâffât, 37/9-10; Cin, 72/9.

197. Tekvîr, 81/25-28.

198. Hâkka, 69/38-50.

199. Hicr, 15/16-18.

“Allah ile beraber başka bir ilâha tapıp yalvarma! Çünkü O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O’nun zâtından başka, her şey yok olacaktır. Hükümler O’na âittir. Siz de sonunda O’na döndürüleceksiniz.”²⁰⁰

“Mescidler şüphesiz Allâh’ındır. Sakın Allah ile beraber başka birisine ibadet etmeyin!”²⁰¹ Bu âyetteki “mescidler” için şu yorumlar yapılmıştır: a) Namaz kılmak için yapılan mâbedler, b) Bütün yeryüzü,²⁰² c) Kible olarak Mescid-i Haram, d) Secde sırasında yere temas eden yedi kemik,²⁰³ Ancak, Kur’ân’da yaygın olarak mâbed anlamında kullanıldığı görülür.²⁰⁴

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾ الَّذِي يَرْزُقُكَ جِئِن تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقْلُبْكَ فِي السَّاجِدِينَ ﴿٢١٩﴾ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾

214- En yakın akrabayı uyar!

215- Ve sana uyan mü'minlerin üzerine şefkat kanatlarını indir!

216- Şayet sana karşı gelirlerse: “Ben sizin yapmakta olduklarınızdan uzağım!” de.

217- Sen o mutlak üstün ve çok merhametli olan Allâh’a güvenip dayan.

218-219- O, yalnız başına namaza kalktığında da; cemaatle namazda eğilip doğrulduğunda da seni görmektedir.

220- Çünkü O, her şeyi işitendir, bilendir.

214-220. âyetlerde dînin tebliği ve uyarı işine en yakın akrabadan başlanması, mü'minlere şefkatli davranmak gerektiği, yalnız Allâh’a güvenip

200. Kasas, 28/88.

201. Cin, 72/18.

202. Bk. Buhârî, Teyemmüm, 1, Salât, 56; Tirmizî, Salât, 119.

203. Beyhakî, Sünen, I, 103.

204. Bk. Bakara, 2/114.

dayanmanın gerekliliği, Allâh'ın her şeyi işittiği ve bildiği belirtilmektedir. Âyetlerde yer alan bu uyarı ve emirler şöylece sıralanabilir:

a) Hz. Peygamber'e tebliğ ve uyarmaya en yakın hısımlarından başlama-sı gerektiği bildiriliyor. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Ey îmân edenler! Kendinizi ve ailenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır! Onun başında ise, hiçbir emrinde Allâh'a karşı gelmeyen ve ne emredilirse onu yapan güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır.”**²⁰⁵

“De ki: Asıl ziyâna uğrayanlar, kıyâmet gününde hem kendile-rini, hem de ailelerini ziyâna sokacak olanlardır. Dikkat edin! İşte apaçık ziyan budur!”²⁰⁶

“De ki: ‘Hangi şey şahitlik bakımından daha büyüktür?’ De ki: ‘Benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur’ân, bana kendisiyle hem sizi, hem onu duyan kimseleri uyarmam için vahyolundu.’”²⁰⁷

“Böylece Biz sana Arapça bir Kur’ân vahyettik ki, kentlerin ana-sı olan Mekke halkını ve çevresinde bulunanları uyarasın ve kendi-sinde hiçbir şüphe olmayan toplanma gününün dehşetini onlara ha-ber veresin! (O gün) bir grup cennette, bir grup çılgın alevli cehen-nemdedir. Allah dileseydi onların hepsini tek bir ümmet yapardı. Ama Allah, dilediğini rahmetine eriştirir. Zâlimlerin ise ne bir dos-tu vardır, ne de bir yardımcısı.”²⁰⁸

Hz. Peygamber en yakınlarını uyarmasıyla ilgili olarak gelen bu âyetler üzerine onlara şöyle hitâb etmiştir: **“Ey Muttaliboğulları! Ey Fihroğulları! Ey Lüeyoğulları! Şu dağın eteğinde düşman atlıları var, size saldırmak istiyor, diye haber versem, bana inanır mısınız?”** diye sorunca, onlar: **“Evet inanırız.”** dediler. Bunun üzerine Allâh'ın Rasûlü şöyle buyurdu: **İşte ben sizi korkunç bir azap öncesi uyarıyorum.”**²⁰⁹

Ebû Hüreyre 'ten gelen rivâyete göre, yukarıdaki “En yakın akrabanı uyar!”²¹⁰ âyeti gelince, Allâh'ın Rasûlü Kureyş Kabîlesi'ni toplantıya çağır-mış, onlar da gelmişler. Akrabasının kimine genel, kimine özel olarak hitâb ederek, onlardan cehennem azâbından korunmalarını istemiş, kendisinin

205. Tahrîm, 66/6.

206. Zümer, 39/15.

207. En'âm, 6/19.

208. Şûrâ, 42/7-8.

209. Buhârî, Tefsir, 34/2; Müslim, İman, 355.

210. Şuarâ, 26/214.

onları cehennem azâbından kurtarmaya gücünün yetmeyeceğini, ancak akrabalık bağı sebebiyle kendileriyle ilgisini kesmeyeceğini bildirmiştir.²¹¹

Hiz. Peygamber'e ilk îmân eden eşi Hiz. Hatice olmuştur. Sonra Hiz. Ali, Zeyd bin Hârîse ve Hiz. Ebûbekir İslâm'a girmişti. Bundan sonra İslâm mesajı özel kişilere anlatılmış, genel davete geçinceye kadar çekirdek kadronun oluşması sağlanmıştır.

İslâm'ın çıkışı sırasında Mekke dâhil tüm Hicaz'da üç temel sınıf vardır.

a) Hürler: Toplum içinde itibar sahibi, aile ve kabîle mensubu kişilerdir.

b) Esirler: Erkek köle veya kadın câriyelerdir.

c) Mevâliler: Bunlar da hürriyetlerini elde etmiş eski köle ve câriyelerdir. Bunlar hür olmakla birlikte o günkü toplumda yine de bir mevali hür kişi ile evlenemezdi.

İlk 45 müslümanın arasında Zeyd bin Hârîse ve eşi Ümmü Eymen, Miktad bin Amr, Abdullah bin Mes'ud, Yâsir, Sümeyye ve Ammar gibi mevâlden olanlar bulunduğu gibi, Habbab bin Eret, Bilâl el-Habeşî, Amr bin Râbia, Leylâ binti Ebî Hasme, Zennure gibi köle ve câriye olanlar da vardı. Bu duruma göre ilk 45 müslümanın 31'inin hür, 7'sinin mevâlî, geri kalan 7'sinin de köle olduğu görülür. Bu durum, İslâm toplumunun başlangıçta köle ve zayıf kişilerden değil, üçte ikisinin toplumun etkili kişilerinden oluştuğunu gösterir.

Hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüzden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetçi efendisinin malının çobanıdır; o da sürüsünden sorumludur. Sonuç olarak hepiniz bir çobansınız ve güttüğünüzden sorumlusunuz."*²¹²

b) Kendisine tâbî olan mü'minlere kol kanat gemesi istenmiştir. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **"Andolsun ki size kendi içinizden, izzet ve şeref sahibi bir Peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir."**²¹³

211. Müslim, İman, 348, 351.

212. Buhârî, Cuma, 11, Cenâiz, 32, İstikraz, 20, Vesâyâ, 9, İtk, 17, 19, Nikâh, 81, 90, Ahkâm, 1; Müslim, İmâre, 20; Ebû Dâvûd, İmâre, 1, 13; Tirmizî, Cihad, 27.

213. Tevbe, 9/128.

“Öyleyse, onlardan bâzı kimselere verdiğimiz dünyalığa imrenerek bakma! İmân etmiyorlar diye de üzülme! Ancak, mü’minlere şefkat kanatlarını indir.”²¹⁴

“Sabah akşam Rab’lerine, O’nun rızasını dileyerek duâ edenlerle birlikte olmaya devam et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan başka yana çevirme. Kalbini Bizi anmaktan alıkoyduğumuz; nefsinin tutkularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimselere de itaat etme!”²¹⁵

Hadislerde şöyle buyrulur:

“Mü’minler birbirlerini sevmekte, birbirine acımakta ve birbirini korumakta bir vücuda benzerler. Nitekim vücudun bir organı hasta olduğu zaman, diğer organlar da bu sebeple uykusuzluğa ve yüksek ateşe maruz kalır.”²¹⁶ “Allah size yardım edip rızık veriyorsa, aranızdaki zayıflar sebebiyle değil midir?”²¹⁷

“Yoksulları gözetip kollayınız. Aranızdaki zayıflar sebebiyle Allah’tan yardım görüp, rızıklandığınızdan şüpheniz olmasın.”²¹⁸

c) Hz. Peygamber’in, kendisine karşı gelenlere, onların yaptıklarından uzak olduğunu bildirmesi. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“De ki: Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam. Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz. Ben de sizin tapmakta olduklarınıza (hiçbir zaman) tapacak değilim. Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz. Sizin dîniniz size, benim dînim banadır.”²¹⁹**

d) Yalnız Allâh’a güvenip dayanmak. İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“O zaman sizden iki grup bozulmaya yüz tutmuştu. Oysa Allah onların yardımcısı idi. Mü’minler yalnız Allâh’a güvenip dayansınlar.”²²⁰**

“O vakit sırf Allah’tan bir rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın! Eğer sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç kuşkusuz onlar senin çevrenden dağılıp giderlerdi. Öyleyse onları affet ve onlar için Allah’tan mağfiret dile! İş konusunda onlarla istişâre et! Bir

214. Hicr, 15/88.

215. Kehf, 18/28.

216. Buhârî, Edeb, 27; Müslim, Birr, 66.

217. Buhârî, Cihâd, 76.

218. Ebû Dâvûd, Cihâd, 70.

219. Kâfirûn, 109/1-6.

220. Âl-i İmrân, 3/122.

İşi yapmaya kesin karar verince de, Allâh'a güvenip dayan. Çünkü Allah, kendine güvenip dayananları sever.”²²¹

e) Allah Teâlâ'nın yalnız başına namaz kılını da cemaatle kılını da gördüğü gibi, her şeyi görüp işitmesi.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“İstediğinizi yapın, çünkü Allah, yaptıklarınızı görmektedir!”²²²**

“Şüphesiz ki Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.”²²³

“Ne durumda bulunursan bulun, Kur'ân'dan ne okursan oku ve hangi ameli işlerseniz işleyin, siz ona dalıp gitmişken, sizin üstünüzde hazır bulunmuşuzdur! Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca hiçbir şey Rabbinin gizli kalmaz. Bundan daha küçük veya daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmasın.”²²⁴

“O, gökleri ve yeri altı günde yaratmış, sonra Arş'a egemen olmuştur. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Siz nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.”²²⁵

Cebrâil عليه السلام'ın: “İhsan nedir?” sorusuna Allâh'ın Rasûlü şu cevabı vermiştir: “Allâh'ı görüyormuşsun gibi O'na ibadet etmendir. Sen O'nu görmüyorsan da O seni görmektedir.”²²⁶

هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ
﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثُرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾

221- Şeytanlar kime iner, size haber vereyim mi?

222- Nerede yalana düşkün ve aşırı günahkâr varsa onlara inerler.

223- Onlar hep (şeytana) kulak verirler, birçoğu da yalancıdır.

221. Âl-i İmrân, 3/159.

222. Fussilet, 41/40.

223. Hucurât, 49/18.

224. Yûnus, 10/61.

225. Hadîd, 57/4.

226. Buhârî, İman, 37, Tefsir, 31/2; Müslim, İman, 1, 5.

221-223. âyetlerde şeytanların ancak yalancı, iftiracı ve günahkâr kişilere ineyeceği, böyle kimselerin, o şeytanların sözlerine ve vesveselerine kulak verdikleri, kendi sözlerini cinin vahyi gibi gösterdikleri belirtilir.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Şüphesiz ki îmân edenler ve Rab’lerine güvenip dayananlar üzerinde şeytanın zorlayıcı bir gücü yoktur. Şeytanın gücü, ancak onu dost edinenlere ve Allâh’a ortak koşanlaradır.”**²²⁷

“İblis dedi: ‘Ey Rabbim! Beni azdırmana karşılık, ben de yeryüzünde onlara günahları süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracam! Ancak içlerinden ihlaslı kulların müstesnâdır.’ Allah dedi: ‘İşte bana ulaşan dosdoğru yol budur. Azgınlardan sana uyanlar dışında, benim kullarım üzerinde senin hiçbir gücün yoktur. Şüphesiz ki onların hepsine vaad edilen yer cehennemdir.”²²⁸

“Onlar senin kendilerine yumuşak davranmanı isterler, ta ki onlar da sana karşı yumuşak davransınlar. Uyma sen çok yemin edene, aşağılık kimseye; durmadan başkasını çekiştirip söz taşıyana; hayra engel olana, saldırgana, çok günahkâr olana.”²²⁹

Allâh’ın elçisi, “Cinin kaptığı sözü insan dostunun kulağına fısıldadığını, ancak şeytanların duydukları gerçek söze yüzden fazla da yalan katarak söylediklerini.” bildirmiştir.²³⁰

وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ^ط ﴿٢٢٤﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ^٧
 ﴿٢٢٥﴾ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ^٧ ﴿٢٢٦﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
 الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا^ط وَسَيَعْلَمُ
 الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

224- Şâirlere gelince, onlara şaşkınlar uyarlar.

225- Görmez misin, onlar her vâdide şaşkın şaşkın dolaşırlar.

227. Nahl, 16/99-100.

228. Hicr, 15/39-43.

229. Kalem, 68/9-12.

230. Buhârî, Tıb, 46, Edeb, 117; Müslim, Selâm, 123; Ahmed bin Hanbel, VI, 87.

226- Ve onlar yapmayacakları şeyleri söylerler.

227- Ancak îmân edip sâlih ameller işleyenler, Allâh'ı çok ananlar ve haksızlığa uğradıklarında, kendilerini savunanlar bu hükmün dışındadır. Haksızlık yapanlar, nasıl bir dönüşle döndürüleceklerini yakında bilecekler!

224-227. âyetlerde, şâirlerin yoldan çıkmış azgınlara tâbî oldukları, boş vâdilerde şaşkın şaşkın dolaştıkları ve yapmayacakları şeyleri söyledikleri belirtiltikten sonra, îmân edip sâlih emeller işleyen, Allâh'ı çok anan ve haksızlığa uğradığı için kendini savunan şâirlerin bu durumdan müstesnâ olduğu belirtilir. Genellikle şâirler her alanda söz söyler, aşırı övgü veya yergi yaparlar. Bir gün övdüklerini ertesi gün yererler, yerdiklerini överler. İşte bu şekilde tutarsızlıkları olan şâirler kınanmıştır.

İlgili âyetlerde şöyle buyrulur: **“Biz peygambere şîir öğretmedik; bu ona yakışmaz da. Onun getirdiği ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'ân'dır.”**²³¹ **“O bir şâir sözü değildir. Ne kadar az îmân ediyorsunuz! O bir kâhin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz! O âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.”**²³²

Yukarıdaki 227. âyetin şâir Hassan bin Sâbit, Abdullah bin Revaha ve Kâ'b bin Mâlik hakkında indiği nakledilmiştir. Bunlar, yukarıdaki şâirleri kötüleyen âyetler karşısında kendi durumlarını sorunca, Hz. Peygamber, **“Ancak inanıp iyi işler yapanlar müstesnâdır...”** âyetini okumuş, **“İşte onlar sizlersiniz.”** buyurmuştur.²³³

Diğer yandan, Allah elçisinin, Hassan bin Sâbit ve Kâ'b bin Mâlik'e: **“Kureyş'i hicvediniz, çünkü sizin hicviniz, onları ok yağmuruna tutmaktan daha etkilidir.”**,²³⁴ Hassan bin Sâbit'e de: **“Söyle, Rûhu'l-kudüs seninle birlikte”** veya **“Rûhu'l-kudüs sana yardım edecektir.”** dediği rivâyet edilmiştir.²³⁵

Faydalı şîiri Allah Rasûlü teşvik ederek şöyle buyurmuştur: **“Beyanın sihirli olanı, şîirin de hikmetli olanı vardır.”**²³⁶

231. Yâsîn, 36/69.

232. Hâkka, 69/41.

233. İbn Kesîr, Tefsir, III, 355.

234. Müslim, Fazâil, 157.

235. Buhârî, Bed'ü'l-Halk, 6, Megâzî, 30, Edeb, 91; Müslim, Fazâil, 153.

236. Buhârî, Tıb, 51; İbn Mâce, Edeb, 41.

Şâir Kâ'b b. Züheyr'in müslüman oluşu: Kâ'b, İslâm'dan önce (câhiliye döneminde) şiirleri Kâbe duvarlarına asılan "Mualleka" şâirlerinden Züheyr'in oğludur. Kâ'b da babası gibi güçlü bir şâirdi. Fakat sürekli olarak Hz. Peygamber ﷺ ve İslâmiyeti hicvederdi. Bu yüzden Rasûlullah ﷺ'in Mekke fet-hinde "yakaladığınız yerde öldürün" dediği birkaç kişi arasında bulunuyordu. Mekke fethedilince Tâif'e kaçtı. Tâif halkı da müslüman olunca, sığınacak yer bulamadı. Kardeşi Büceyr daha önce müslüman olmuştu. Kâ'b'a bir mektup yazarak, Rasûlullah ﷺ'in, müslüman olup af dileyenleri bağışladığını anlat-tı. Medîne'ye gelip müslüman olmasını öğütledi. Başka kurtuluş yolu yoktu.

Kâ'b Rasûlullah ﷺ'i öven bir şiir hazırlayıp gizlice Medîneye geldi. Sabah namazında Mescide gidip Rasûlullah ﷺ'in önünde diz çökerek otur-du:

- Yâ Rasûlallah, Kâ'b, geçmişine tevbe ederek müslüman oldu. Huzû-runuza getirsem, onu affeder misiniz? diye sordu.
- Evet, diye cevap alınca kendini tanıttı.
- Kâ'b bin Züheyr benim, dedi. Ensârdan biri üzerine atılıp Kâb'ı öldür-mek istedi. Fakat Hz. Rasûlullah ﷺ izin vermedi.
- O, tevbe etti, müslüman olarak geldi, buyurdu. Bunun üzerine Kâ'b önceden hazırladığı kasîdesini okumaya başladı.²³⁷

"Rasûlullah, her şeyin kendisiyle aydınlandığı bir nurdur, şerri kesip at-mak için çekilmiş Allâh'ın kılıçlarından biridir." anlamındaki beyitler Rasûl-i Ekrem ﷺ'in hoşuna, gitmişti. Hemen bürdesini (hırkasını) çıkarıp, şâire giy-dirdi. Bu yüzden bu şiir "Kasîde-i Bürde" adıyla şöhret buldu.

Bu hırka Kâ'b'ın ölümünden sonra mirâsçıları tarafından 20 bin dirhem (yaklaşık 60 kg) gümüş karşılığında Emevî Devleti'nin kurucusu Muâviye'ye satılmıştır. Emevîlerden Abbâsîlere, Mısır'ın Yavuz Sultan Selim tarafından feth edilmesiyle de "Mukaddes emânetler" arasında Osmanlılara geçti. Hâlen Topkapı Sarayı Müzesi "Hırka-i Saâdet Dâiresi"nde, III. Murat tarafından yaptırılmış olan mahfaza içinde korunmaktadır.

237. İbn Hişâm, 4/144-158; Târih-i Din-i İslâm, 4/1-445.